ספרי' — אוצר החסידים — ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

שער
שלישי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים"

770 איסטערן פאַרקוויי סניף אה"ק כפר חב"ד ברוקלין, נ.י.

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

הי' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיָּם שֶׁהֶחֱזַרְתָּ בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתֶךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליזהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בָּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:

וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר כֹּה תְבָרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמוֹר לָהֶם:

יְבָרֶכְךָ יְהוָה וְיִשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וִיחֻנֶּךָּ: יִשָּׂא יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וְיָשֵׂם לְךָ שָׁלוֹם:

וְשָׂמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַאֲנִי אֲבָרְכֵם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהָנִיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בלחש: בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאָהַבְתָּ אֵת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדֶךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבָבֶךָ. וְשִׁנַּנְתָּם לְבָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדֶךָ, וְהָיוּ לְטֹטָפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזֻזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמֹעַ תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעָבְדוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ, וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדְךָ לִבְהֶמְתֶּךָ, וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. הִשָּׁמְרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתֶּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם. וְשַׂמְתֶּם אֶת דְּבָרַי אֵלֶּה עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יֶדְכֶם וְהָיוּ לְטוֹטָפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמַּדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתֶךָ וּבְלֶכְתְּךָ בַדֶּרֶךְ וּבְשָׁכְבְּךָ וּבְקוּמֶךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתֶךָ וּבִשְׁעָרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וִימֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לַאֲבֹתֵיכֶם לָתֵת לָהֶם, כִּימֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִת עַל כַּנְפֵי בִגְדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתְנוּ עַל צִיצִת הַכָּנָף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִת, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תָתוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אַתֶּם זֹנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתָי, וִהְיִיתֶם קְדֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֱמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הֲרֵינִי מְקַבֵּל עָלַי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאָהַבְתָּ לְרֵעֲךָ כָּמוֹךָ

מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק לימי החודש.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁיִּבָּנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתֶךָ.

אַךְ צַדִּיקִים יוֹדוּ לִשְׁמֶךָ יֵשְׁבוּ יְשָׁרִים אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומֶש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי־תיבות "לה"ו") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קח

א שִׁיר מִזְמוֹר לְדָוִד׃ ב נָכוֹן לִבִּי אֱלֹהִים אָשִׁירָה וַאֲזַמְּרָה אַף־כְּבוֹדִי׃ ג עוּרָה הַנֵּבֶל וְכִנּוֹר
אָעִירָה שָׁחַר׃ ד אוֹדְךָ בָעַמִּים ׀ יְהוָה וַאֲזַמֶּרְךָ בַּלְאֻמִּים׃ ה כִּי־גָדוֹל מֵעַל־שָׁמַיִם חַסְדֶּךָ
וְעַד־שְׁחָקִים אֲמִתֶּךָ׃ ו רוּמָה עַל־שָׁמַיִם אֱלֹהִים וְעַל כָּל־הָאָרֶץ כְּבוֹדֶךָ׃ ז לְמַעַן יֵחָלְצוּן יְדִידֶיךָ
הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וַעֲנֵנִי׃ ח אֱלֹהִים ׀ דִּבֶּר בְּקָדְשׁוֹ אֶעְלֹזָה אֲחַלְּקָה שְׁכֶם וְעֵמֶק סֻכּוֹת אֲמַדֵּד׃
ט לִי גִלְעָד ׀ לִי מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם מָעוֹז רֹאשִׁי יְהוּדָה מְחֹקְקִי׃ י מוֹאָב ׀ סִיר רַחְצִי עַל־אֱדוֹם
אַשְׁלִיךְ נַעֲלִי עָלַי־פְּלֶשֶׁת אֶתְרוֹעָע׃ יא מִי יֹבִלֵנִי עִיר מִבְצָר מִי נָחָנִי עַד־אֱדוֹם׃ יב הֲלֹא־אֱלֹהִים
זָנַחְתָּנוּ וְלֹא־תֵצֵא אֱלֹהִים בְּצִבְאֹתֵינוּ׃ יג הָבָה־לָּנוּ עֶזְרָת מִצָּר וְשָׁוְא תְּשׁוּעַת אָדָם׃ יד בֵּאלֹהִים
נַעֲשֶׂה־חָיִל וְהוּא יָבוּס צָרֵינוּ׃

קט

חברו דוד בברחו מפני שאול ובאותו פעם היה לו הרבה שונאים שהיו מדברים רק רע עליו והיו מראין אליו כאלו היו אוהביו לכך היה מקללם במר נפשו:

א לַמְנַצֵּחַ לְדָוִד מִזְמוֹר אֱלֹהֵי תְהִלָּתִי אַל־תֶּחֱרַשׁ׃ ב כִּי פִי רָשָׁע וּפִי־מִרְמָה עָלַי פָּתָחוּ דִּבְּרוּ
אִתִּי לְשׁוֹן שָׁקֶר׃ ג וְדִבְרֵי שִׂנְאָה סְבָבוּנִי וַיִּלָּחֲמוּנִי חִנָּם׃ ד תַּחַת־אַהֲבָתִי יִשְׂטְנוּנִי וַאֲנִי תְפִלָּה׃
ה וַיָּשִׁיתוּ עָלַי רָעָה תַּחַת טוֹבָה וְשִׂנְאָה תַּחַת אַהֲבָתִי׃ ו הַפְקֵד עָלָיו רָשָׁע וְשָׂטָן יַעֲמֹד עַל־יְמִינוֹ׃
ז בְּהִשָּׁפְטוֹ יֵצֵא רָשָׁע וּתְפִלָּתוֹ תִּהְיֶה לַחֲטָאָה׃ ח יְהִי־יָמָיו מְעַטִּים פְּקֻדָּתוֹ יִקַּח אַחֵר׃ ט יִהְיוּ־בָנָיו
יְתוֹמִים וְאִשְׁתּוֹ אַלְמָנָה׃ י וְנוֹעַ יָנוּעוּ בָנָיו וְשִׁאֵלוּ וְדָרְשׁוּ מֵחָרְבוֹתֵיהֶם׃ יא יְנַקֵּשׁ נוֹשֶׁה לְכָל־אֲשֶׁר־לוֹ
וְיָבֹזּוּ זָרִים יְגִיעוֹ׃ יב אַל־יְהִי־לוֹ מֹשֵׁךְ חָסֶד וְאַל־יְהִי חוֹנֵן לִיתוֹמָיו׃ יג יְהִי־אַחֲרִיתוֹ לְהַכְרִית בְּדוֹר
אַחֵר יִמַּח שְׁמָם׃ יד יִזָּכֵר ׀ עֲוֹן אֲבֹתָיו אֶל־יְהוָה וְחַטַּאת אִמּוֹ אַל־תִּמָּח׃ טו יִהְיוּ נֶגֶד־יְהוָה תָּמִיד
וַיַּכְרֵת מֵאֶרֶץ זִכְרָם׃ טז יַעַן אֲשֶׁר ׀ לֹא זָכַר עֲשׂוֹת חָסֶד וַיִּרְדֹּף אִישׁ־עָנִי וְאֶבְיוֹן וְנִכְאֵה לֵבָב לְמוֹתֵת׃
יז וַיֶּאֱהַב קְלָלָה וַתְּבוֹאֵהוּ וְלֹא־חָפֵץ בִּבְרָכָה וַתִּרְחַק מִמֶּנּוּ׃ יח וַיִּלְבַּשׁ קְלָלָה כְּמַדּוֹ וַתָּבֹא כַמַּיִם
בְּקִרְבּוֹ וְכַשֶּׁמֶן בְּעַצְמוֹתָיו׃ יט תְּהִי־לוֹ כְּבֶגֶד יַעְטֶה וּלְמֵזַח תָּמִיד יַחְגְּרֶהָ׃ כ זֹאת ׀ פְּעֻלַּת שׂטְנַי מֵאֵת
יְהוָה וְהַדֹּבְרִים רָע עַל־נַפְשִׁי׃ כא וְאַתָּה ׀ יֱהוִה אֲדֹנָי עֲשֵׂה־אִתִּי לְמַעַן שְׁמֶךָ כִּי־טוֹב חַסְדְּךָ הַצִּילֵנִי׃
כב כִּי־עָנִי וְאֶבְיוֹן אָנֹכִי וְלִבִּי חָלַל בְּקִרְבִּי׃ כג כְּצֵל־כִּנְטוֹתוֹ נֶהֱלָכְתִּי נִנְעַרְתִּי כָּאַרְבֶּה׃ כד בִּרְכַּי כָּשְׁלוּ
מִצּוֹם וּבְשָׂרִי כָּחַשׁ מִשֶּׁמֶן׃ כה וַאֲנִי ׀ הָיִיתִי חֶרְפָּה לָהֶם יִרְאוּנִי יְנִיעוּן רֹאשָׁם׃ כו עָזְרֵנִי יְהוָה אֱלֹהָי
הוֹשִׁיעֵנִי כְּחַסְדֶּךָ׃ כז וְיֵדְעוּ כִּי־יָדְךָ זֹאת אַתָּה יְהוָה עֲשִׂיתָהּ׃ כח יְקַלְלוּ־הֵמָּה וְאַתָּה תְּבָרֵךְ קָמוּ ׀
וַיֵּבֹשׁוּ וְעַבְדְּךָ יִשְׂמָח׃ כט יִלְבְּשׁוּ שׂוֹטְנַי כְּלִמָּה וַיַּעֲטוּ כַמְעִיל בָּשְׁתָּם׃ ל אוֹדֶה יְהוָה מְאֹד בְּפִי וּבְתוֹךְ
רַבִּים אֲהַלְלֶנּוּ׃ לא כִּי־יַעֲמֹד לִימִין אֶבְיוֹן לְהוֹשִׁיעַ מִשֹּׁפְטֵי נַפְשׁוֹ׃

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין ..... ב

ב) מזמורי תהלים ק״ח ק״ט ..... ג

ג) מאמר ד״ה ואשה אחת (עם ביאור בדרך אפשר) אור ליום ב׳ פרשת חיי שרה, כ״ף מרחשון, ה׳תשמ״ו ..... ה

ד) שיחות עש״ק וש״ק פרשת וירא, י״ט-כ׳ מרחשון ה׳תשי״ג ..... יז

ה) לקוטי שיחות לשבוע פרשת וירא (בלה״ק) כרך י ..... כא

ו) שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת וירא ..... כד

ז) לוח ״היום יום״ לשבוע פרשת וירא ..... לד

ח) הלכה יומית לעיון ברמב״ם ..... לו

שיעורי רמב״ם — ע״פ נוסח כתבי יד תימן מדוייקים (קאפח):

ט) — ג׳ פרקים ליום לשבוע פרשת וירא ..... לט

י) — פרק אחד ליום לשבוע פרשת וירא ..... ס

יא) — ספר המצוות לשבוע פרשת וירא ..... סח

יב) נביאים וכתובים שמואל א פרק ב, דברי הימים-ב פרק כ ..... עב

יג) מסכת בבא בתרא עם ביאורים מדף עב עד דף עח ..... עד

מתורת רבותינו נשיאי חב״ד:

יד) שולחן ערוך הלכות שבת - אדמו״ר הזקן ..... קב

טו) שולחן ערוך הלכות תפילה - אדמו״ר הזקן ..... קג

טז) תורה אור — ד״ה יגלה לן טעמי - אדמו״ר הזקן ..... קד

יז) מאמרים קונטרסים - אדמו״ר האמצעי ..... קז

יח) דרך מצותיך — ספר המצוות - אדמו״ר ה״צמח צדק״ ..... קח

יט) תורת שמואל תרל״ב - אדמו״ר מוהר״ש ..... קח

כ) קונטרס העבודה - אדמו״ר מוהרש״ב ..... קט

כא) ספר המאמרים התרפ״ט - אדמו״ר מוהריי״צ ..... קי

כב) לקוטי דיבורים - אדמו״ר מוהריי״צ ..... קיא

כג) ספר הזכרונות — אדמו״ר מוהריי״צ ..... קיא

כד) אגרות קודש — אדמו״ר מוהריי״צ ..... קטו

כה) חומש, רש״י ותרגום אונקלוס לשבוע פרשת וירא ע״פ חומש ״תורה תמימה״ ..... קטז

כו) לוח זמנים לשבוע פרשת וירא ..... קמב

כז) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש ..... קמג

בס"ד. אור ליום ב' פרשת חיי שרה, כ"ף מרחשון ה'תשמ"ו*

וְאִשָּׁה אַחַת מִנְּשֵׁי בְּנֵי הַנְּבִיאִים צָעֲקָה אֶל אֱלִישָׁע גו'[1], וְיָדוּעַ מַאֲמַר אַדְמו"ר הַזָּקֵן עַל הַפָּסוּק[2] דְּאִשָּׁה הִיא הַנְּשָׁמָה, וְנִקְרֵאת אִשָּׁה אַחַת כִּי הִיא אַחַת עִם הַוָּיָ', מִנְּשֵׁי בְּנֵי הַנְּבִיאִים, כִּי נְבִיאִים מִלָּשׁוֹן נִיב שְׂפָתַיִם[3] הוּא שֶׁמְּקַבְּלִים מִבְּחִינַת דְּבַר הַוָּיָ' וְהַנְּשָׁמָה הִיא כְּלִי קִבּוּל לְקַבֵּל הַשָּׂגוֹת וְגִלּוּי אֱלֹקוּת. וֶאֱלִישָׁע אוֹתִיּוֹת אֵלִי שָׁע הוּא הַקָּבָּ"ה. וְזֶהוּ וְאִשָּׁה אַחַת גו' צָעֲקָה אֶל אֱלִישָׁע, שֶׁהַנְּשָׁמָה צוֹעֶקֶת לְהַקָּבָּ"ה, עַבְדְּךָ אִישִׁי מֵת, אִישִׁי הוּא אִישׁ יו"ד, דְּהָאַהֲבָה כִּרְשָׁפֵי אֵשׁ שֶׁהָיְתָה אֶצְלִי לְהִכָּלֵל וּלְהִבָּטֵל בִּבְחִינַת יו"ד חָכְמָה עִלָּאָה — מֵת, שֶׁעַכְשָׁו אֵין לִי אַהֲבָה זוֹ. וְהַנּוֹשֶׁה בָּא לָקַחַת אֶת שְׁנֵי יְלָדַי לוֹ לָעֲבָדִים, וְהַנּוֹשֶׁה מִלָּשׁוֹן כִּי נַשַּׁנִי אֱלֹקִים[4] קָאֵי עַל נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית שֶׁמְּשַׁכַּחַת אוֹתִי מֵאֱלֹקוּת, וּשְׁנֵי יְלָדַי הֵם הָאַהֲבָה וְהַיִּרְאָה [וְכַמְּבוֹאָר בְּתַנְיָא[5] שֶׁהַמִּדּוֹת נִקְרָאִים בְּשֵׁם תּוֹלְדוֹת, וְעִקָּרֵי הַמִּדּוֹת הֵם אַהֲבָה וְיִרְאָה[6]], וְזֶהוּ וְהַנּוֹשֶׁה בָּא לָקַחַת אֶת שְׁנֵי יְלָדַי לוֹ לָעֲבָדִים, לְאַהֲבוֹת זָרוֹת וּלְיִרְאוֹת זָרוֹת. [דְּנוֹסָף לָזֶה שֶׁנֶּפֶשׁ הַבַּהֲמִית מְשַׁכַּחַת אוֹתִי מֵאֱלֹקוּת וְרוֹצָה לְבַטֵּל חַס וְשָׁלוֹם אֶת הָאַהֲבָה וְיִרְאָה בָּאֱלֹקוּת, הִיא רוֹצָה לָקַחַת אֶת הָאַהֲבָה וְיִרְאָה דְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית שֶׁיִּהְיוּ עֲבָדִים לְנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית]. וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אֱלִישָׁע גו' מַה יֵּשׁ לָךְ בַּבַּיִת, אֵיזֶה כֹּחוֹת נִשְׁאֲרוּ לָךְ שֶׁאֵין לָנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית שְׁלִיטָה עֲלֵיהֶם[7], וַתֹּאמֶר אֵין לְשִׁפְחָתְךָ גו' כִּי אִם אָסוּךְ שָׁמֶן [=כלי שמן], שֶׁלֹּא נִשְׁאַר אֶצְלָהּ שׁוּם דָּבָר מִלְּבַד עֶצֶם נְקֵדַּת הַנְּשָׁמָה. [וְיֵשׁ לוֹמַר[8], דְּשֶׁמֶן הוּא ענין הַחָכְמָה[9], וְאָסוּךְ שָׁמֶן שאמרה שנשאר אצלה, הוּא בְּחִינַת

ביאור בדרך אפשר

1 וְאִשָּׁה אַחַת מִנְּשֵׁי בְּנֵי הַנְּבִיאִים צָעֲקָה אֶל אֱלִישָׁע גו'[1],
2 וְיָדוּעַ מַאֲמַר אַדְמו"ר הַזָּקֵן עַל הַפָּסוּק[2] שאמר ב"יחידות' לאחד
3 החסידים, ובו באר סיפור זה כיצד הוא גם ברוחניות בדרכי עבודת ה':
4 דְּאִשָּׁה הִיא הַנְּשָׁמָה, וְנִקְרֵאת אִשָּׁה אַחַת כִּי הִיא אַחַת עִם
5 הַוָּיָ', מִנְּשֵׁי בְּנֵי הַנְּבִיאִים,
6 כִּי נְבִיאִים מִלָּשׁוֹן נִיב
1 7 שְׂפָתַיִם [=פרי שפתים.
8 דיבור][3] הוּא שֶׁהנביאים
2 9 מִקַּבְּלִים מִבְּחִינַת דְּבַר
10 הַוָּיָ' וכך הַנְּשָׁמָה הִיא כְּלִי
11 קִבּוּל לְקַבֵּל הַשָּׂגוֹת וְגִלּוּי
4 12 אֱלֹקוּת. וֶאֱלִישָׁע אוֹתִיּוֹת
5 13 אֵלִי שָׁע הוּא הַקָּבָּ"ה.
14 וְזֶהוּ וְאִשָּׁה אַחַת גו'
15 צָעֲקָה אֶל אֱלִישָׁע,
16 שֶׁהַנְּשָׁמָה צוֹעֶקֶת
17 לְהַקָּבָּ"ה, עַבְדְּךָ אִישִׁי
18 [=בעלי] מֵת, אִישִׁי הוּא
19 מורכב מאותיות אֵשׁ יו"ד,
20 דְּהָאַהֲבָה כִּרְשָׁפֵי אֵשׁ
21 [=כאש גדולה] שֶׁהָיְתָה
22 אֶצְלִי לְהִכָּלֵל וּלְהִבָּטֵל
23 בִּבְחִינַת יו"ד חָכְמָה
24 עִלָּאָה - מֵת, שֶׁעַכְשָׁו אֵין
25 לִי אַהֲבָה זוֹ. וְהַנּוֹשֶׁה
26 [=בעל החוב] בָּא לָקַחַת אֶת
27 שְׁנֵי יְלָדַי לוֹ לָעֲבָדִים,
28 וְהַנּוֹשֶׁה מִלָּשׁוֹן כִּי נַשַּׁנִי
29 אֱלֹקִים [=השכיחני][4] קָאֵי
30 [=מוסב] עַל נֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית
31 שֶׁמְּשַׁכַּחַת אוֹתִי
32 מֵאֱלֹקוּת, וּשְׁנֵי יְלָדַי הֵם
33 הָאַהֲבָה וְהַיִּרְאָה
34 [וְכַמְּבוֹאָר בְּתַנְיָא[5]
35 שֶׁהַמִּדּוֹת נִקְרָאִים בְּשֵׁם
36 תּוֹלְדוֹת שנולדות מן השכל
37 המתבונן בגדלות הא־ל, וְעִקָּרֵי
38 הַמִּדּוֹת הֵם אַהֲבָה וְיִרְאָה
39 שהן רגשות היסוד של הנפש
40 האלוקית[6]], וְזֶהוּ וְהַנּוֹשֶׁה
41 בָּא לָקַחַת אֶת שְׁנֵי יְלָדַי
42 לוֹ לָעֲבָדִים, לְאַהֲבוֹת
43 זָרוֹת וּלְיִרְאוֹת זָרוֹת.
44 [דְּנוֹסָף לָזֶה שֶׁנֶּפֶשׁ
45 הַבַּהֲמִית מְשַׁכַּחַת אוֹתִי
46 מֵאֱלֹקוּת וְרוֹצָה לְבַטֵּל חַס

ביאור בדרך אפשר

47 וְשָׁלוֹם אֶת הָאַהֲבָה וְיִרְאָה בָּאֱלֹקוּת, הִיא רוֹצָה לָקַחַת אֶת
48 הָאַהֲבָה וְיִרְאָה דְּנֶפֶשׁ הָאֱלֹקִית שֶׁיִּהְיוּ עֲבָדִים לְנֶפֶשׁ
49 הַבַּהֲמִית]. וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אֱלִישָׁע גו' בהמשך הפסוקים מַה יֵּשׁ
50 לָךְ בַּבַּיִת, אֵיזֶה כֹּחוֹת נִשְׁאֲרוּ לָךְ שֶׁאֵין לָנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית
51 שְׁלִיטָה עֲלֵיהֶם[7], וַתֹּאמֶר
52 אֵין לְשִׁפְחָתְךָ גו' כִּי אִם
53 אָסוּךְ שָׁמֶן [=כלי שמן],
54 שֶׁלֹּא נִשְׁאַר אֶצְלָהּ שׁוּם
55 דָּבָר מִלְּבַד עֶצֶם נְקֵדַּת
56 הַנְּשָׁמָה. [וְיֵשׁ לוֹמַר[8],
57 דְּשֶׁמֶן הוּא ענין הַחָכְמָה[9],
58 וְאָסוּךְ שָׁמֶן שאמרה שנשאר
59 אצלה, הוּא בְּחִינַת

---

*) יצא לאור בקונטרס כ"ף מרחשון – תש"נ, "לקראת ש"פ וירא, כ"ף מרחשון הבעל"ט, יום הולדת את כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע . . ט"ו מ"ח שנת ה'תש"נ". 1) מלכים־ב ד, א ואילך. — התחלת ההפטרה דש"פ וירא, שבשנה זו (תשמ"ו) הוא השבת שלפני כ"ף מר־חשון, יום ההולדת של כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע, שמיני' מתברכין כולהו יומין (זח"ב סג, ב. פח, א). 2) ד"ה כשם שצועקים, נדפס במאמרי אדה"ז — הקצרים ע' קלז. וראה גם ד"ה ואשה אחת (נדפס שם ע' קלו). 3) לשון הכתוב — ישעי' נז, יט. 4) מקץ מא, נא. 5) פ"ג. 6) ראה תניא שם (ז, ב): ושאר המדות הן ענפי היראה והאהבה ותולדותיהן. 7) כ"ה בד"ה ואשה אחת שם. 8) וכן משמע בד"ה ואשה אחת הנ"ל. 9) תניא פנ"ג (עה, רע"א), מזהר (ראה זח"ג לד, א. שם לח, ב ובניצוצי אורות שם אות א).

ביאור בדרך אפשר

הַחָכְמָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ, שֶׁאֵין לָנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית שְׁלִיטָה עָלֶיהָ[10] וכשנקודת החכמה מתעוררת אצל האדם מתפרצת היא בכל עוזה מבלי הבט על מצבו גם כאשר היה שקוע בתאוות העולם]. וַיֹּאמֶר אלישע: לְכִי שַׁאֲלִי לָךְ כֵּלִים מִן הַחוּץ [=מן האנשים שחוץ לביתך] גוֹ׳ כֵּלִים רֵקִים אַל תַּמְעִיטִי [=אל תשאלי מעט, כי אם הרבה כלים], וב׳כלים ריקים׳ שני פירושים: א. שֶׁתַּעֲסֹק בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְוֹות[11] שֶׁהֵם כֵּלִים לְאוֹר הַוַּיִ׳[12] שעל ידי התורה ומצוות יהיה האדם ראוי לקבל גילוי אור הוי׳, וְאַף שֶׁהַתּוֹרָה וּמִצְוֹות שֶׁעוֹסֶקֶת בָּהֶם עַכְשָׁיו הֵם כֵּלִים רֵקִים (בְּלִי אַהֲבָה וְיִרְאָה[13]) מִכָּל מָקוֹם אַל תַּמְעִיטִי בָּהֶם העיקר לקיים כמה שיותר מצוות בפועל, וְיָצַקְתְּ עַל כָּל הַכֵּלִים הָאֵלֶּה שמן, לְהַמְשִׁיךְ בָּהֶם בקיום התורה ומצוות הַגִּלּוּי דְּעֶצֶם הַנְּשָׁמָה [וְעַל דֶּרֶךְ הַמְּבֹאָר בַּתַּנְיָא[14] שֶׁקִּיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹותֶיהָ תָּלוּי בָּזֶה שֶׁיִּזְכֹּר תָּמִיד עִנְיָן מְסִירַת נַפְשׁוֹ לַה׳, דְּמְסִירַת נֶפֶשׁ הוּא מִצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה[15]]. וּכְשֶׁתַּעֲשֶׂה כֵּן אֲזַי אַתְּ וּבָנַיִךְ תִּחְיֵי בַּנּוֹתָר, כְּיִתְרוֹן הָאוֹר הַבָּא מִן הַחֹשֶׁךְ[16]. וְעוֹד פֵּרוּשׁ בְּכֵלִים רֵקִים אַל תַּמְעִיטִי, שֶׁיִּתְבּוֹנֵן הַרְבֵּה[17] אֵיךְ שֶׁהוּא כְּלִי רֵיקָן בְּלִי דַּעַת בַּמֹּחַ וּבְלִי דְּחִילוּ וּרְחִימוּ, וְיִתְמַרְמֵר מְאֹד עַל רְחוּקוֹ, וְעַל יְדֵי זֶה יָאִיר בּוֹ אוֹר הַנְּשָׁמָה. וּכְמַאֲמַר רַב מְתִיבְתָּא בְּגַן עֵדֶן[18] אָעָא דְּלֵא סָלִיק בֵּיהּ נְהוֹרָא מְבַטְּשִׁין לֵיהּ כּוּ׳ גּוּפָא דְּלֵא סָלִיק בֵּיהּ נְהוֹרָא דְּנִשְׁמְתָא מְבַטְּשִׁין לֵיהּ וְסָלִיק בֵּיהּ נְהוֹרָא [=עץ שאינו מעלה אורו כשמדליקים אותו, מכַּתשים אותו עד שיאיר, כך הגוף שאור הנשמה אינו עולה בו כותשים אותו עד שיהא נכנע ויזדכך ותאיר בו נשמתו]. וִיתֵירָה מִזֶּה שֶׁאוֹר זֶה (שֶׁמֵּאִיר עַל יְדֵי הַמְּרִירוּת מִזֶּה שֶׁהוּא כְּלִי רֵיקָן) יֵשׁ לוֹ יִתְרוֹן עַל הָאוֹר כְּמוֹ שֶׁהוּא מִצַּד עַצְמוֹ, כְּיִתְרוֹן הָאוֹר הַבָּא מִן הַחֹשֶׁךְ דַּוְקָא שכלל שיגבר החושך כך ירגיש הוא במעלת האור וישתוקק להגיע אליו וְזֶהוּ וְאַתְּ וּבָנַיִךְ תִּחְיֵי בַּנּוֹתָר, אַתְּ הוּא עֶצֶם הַנְּשָׁמָה וּבָנַיִךְ הֵם דְּחִילוּ וּרְחִימוּ שֶׁבְּכָל נְשָׁמָה - תִּחְיֵי בַּנּוֹתָר, מלשון כְּיִתְרוֹן הָאוֹר הַבָּא מִן הַחֹשֶׁךְ. ומבין שני פירושים אלו ב׳כלים רקים׳ שהם: קיום התורה ומצוות ללא אהבה ויראה, והתבוננות עד כמה הוא כלי ריקן - יוצא שנעלה יותר ׳יתרון האור׳ המגיע אחרי עבודת ההתבוננות כמה שהוא כלי ריקן (פירוש השני), כמבואר בסעיף הבא.

הַחָכְמָה שֶׁבַּנֶּפֶשׁ, שֶׁאֵין לָנֶפֶשׁ הַבַּהֲמִית שְׁלִיטָה עָלֶיהָ[10]. וַיֹּאמֶר לְכִי שַׁאֲלִי לָךְ כֵּלִים מִן הַחוּץ גוֹ׳ כֵּלִים רֵקִים אַל תַּמְעִיטִי, שֶׁתַּעֲסֹק בַּתּוֹרָה וּבַמִּצְוֹות[11] שֶׁהֵם כֵּלִים לְאוֹר הַוַּיִ׳[12], וְאַף שֶׁהַתּוֹרָה וּמִצְוֹות שֶׁעוֹסֶקֶת בָּהֶם עַכְשָׁיו הֵם כֵּלִים רֵקִים (בְּלִי אַהֲבָה וְיִרְאָה[13]) מִכָּל מָקוֹם אַל תַּמְעִיטִי בָּהֶם, וְיָצַקְתְּ עַל כָּל הַכֵּלִים הָאֵלֶּה, לְהַמְשִׁיךְ בָּהֶם הַגִּלּוּי דְּעֶצֶם הַנְּשָׁמָה [וְעַל דֶּרֶךְ הַמְּבֹאָר בַּתַּנְיָא[14] שֶׁקִּיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹותֶיהָ תָּלוּי בָּזֶה שֶׁיִּזְכֹּר תָּמִיד עִנְיָן מְסִירַת נַפְשׁוֹ לַה׳, דְּמְסִירַת נֶפֶשׁ הוּא מִצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה[15]]. וּכְשֶׁתַּעֲשֶׂה כֵּן אֲזַי אַתְּ וּבָנַיִךְ תִּחְיֵי בַּנּוֹתָר, כְּיִתְרוֹן הָאוֹר הַבָּא מִן הַחֹשֶׁךְ[16].

ביאור בדרך אפשר

וְעוֹד פֵּרוּשׁ בְּכֵלִים רֵקִים אַל תַּמְעִיטִי, שֶׁיִּתְבּוֹנֵן הַרְבֵּה[17] אֵיךְ שֶׁהוּא כְּלִי רֵיקָן בְּלִי דַּעַת בַּמֹּחַ וּבְלִי דְּחִילוּ וּרְחִימוּ [=יראה ואהבה], וְיִתְמַרְמֵר מְאֹד עַל רְחוּקוֹ מה׳, וְעַל יְדֵי זֶה יָאִיר בּוֹ אוֹר הַנְּשָׁמָה. וּכְמַאֲמַר רַב מְתִיבְתָּא [=ראש הישיבה] בְּגַן עֵדֶן המובא בזוהר[18] אָעָא דְּלֵא סָלִיק בֵּיהּ נְהוֹרָא מְבַטְּשִׁין לֵיהּ כּוּ׳ גּוּפָא דְּלֵא סָלִיק בֵּיהּ נְהוֹרָא דְּנִשְׁמְתָא מְבַטְּשִׁין לֵיהּ וְסָלִיק בֵּיהּ נְהוֹרָא. וִיתֵירָה מִזֶּה שֶׁאוֹר זֶה (שֶׁמֵּאִיר עַל יְדֵי הַמְּרִירוּת מִזֶּה שֶׁהוּא כְּלִי רֵיקָן) יֵשׁ לוֹ יִתְרוֹן עַל הָאוֹר כְּמוֹ שֶׁהוּא מִצַּד עַצְמוֹ, כְּיִתְרוֹן הָאוֹר הַבָּא מִן הַחֹשֶׁךְ דַּוְקָא. וְזֶהוּ וְאַתְּ וּבָנַיִךְ תִּחְיֵי בַּנּוֹתָר, אַתְּ הוּא עֶצֶם הַנְּשָׁמָה וּבָנַיִךְ הֵם דְּחִילוּ וּרְחִימוּ שֶׁבְּכָל נְשָׁמָה — תִּחְיֵי בַּנּוֹתָר, כְּיִתְרוֹן הָאוֹר הַבָּא מִן הַחֹשֶׁךְ.

---

10) ראה תניא פי״ט (כה, א). 11) כ״ה בד״ה ואשה אחת שם. ובד״ה כשם שצועקים, דפירוש כלים רקים אל תמעיטי הוא שיתבונן איך שהוא כלי ריקן, כדלקמן בפנים. 12) להעיר מלקו״ת ראה לב, ד. 13) שאז הם כגוף בלי נשמה (תניא פל״ח ואילך) ואפשר שלכן הם נק׳ כלים רקים. 14) ספכ״ה. 15) ראה תניא פי״ח־יט. 16) ע״פ לשון הכתוב — קהלת ב, יג. וראה ספר הערכים־חב״ד ערך אור — ביחס לחושך ס״ח. וש״נ. 17) צע״ק, דבפסוק נאמר ״אל תמעיטי״, ובהמאמר ״שיתבונן הרבה״. 18) זח״ג קסח, א. — בזהר שם הוא בשינוי לשון, אבל כ״ה במאמר אדה״ז שם. וכ״ה גם בתניא רפכ״ט. ובכ״מ.

ביאור בדרך אפשר

ב) **וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּיִתְרוֹן הָאוֹר הַבָּא מִן הַחֹשֶׁךְ (וְאַתְּ וּבָנַיִךְ תִּחְיֵי בַּנּוֹתָר) לְהַפֵּירוּשׁ בְּכֵלִים רֵקִים אַל תַּמְעִיטִי שֶׁיִּתְבּוֹנֵן הַרְבֵּה אֵיךְ שֶׁהוּא כְּלִי רֵיקָן, הוּא נַעֲלֶה יוֹתֵר מִיִּתְרוֹן הָאוֹר (נוֹתָר) לְהַפֵּירוּשׁ בְּכֵלִים רֵקִים אַל תַּמְעִיטִי שֶׁיַּעֲסֹק בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹות אַף שֶׁהֵם בְּלִי אַהֲבָה וְיִרְאָה. דְּהִנֵּה בְּיִתְרוֹן הָאוֹר מִן הַחֹשֶׁךְ, שְׁנֵי עִנְיָנִים. א. יִתְרוֹן הָאוֹר בִּכְדֵי לְהָאִיר אֶת הַחֹשֶׁךְ. שֶׁבִּכְדֵי לְהָאִיר בְּמָקוֹם רָחוֹק וְחָשׁוּךְ בְּיוֹתֵר, צָרִיךְ לְאוֹר גָּדוֹל בְּיוֹתֵר[19]. דְּכְמוֹ כֵּן הוּא גַּם בְּנוֹגֵעַ לַיִּתְרוֹן (תִּחְיֵי בַּנּוֹתָר) שֶׁעַל יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה וּמִצְוֹות בְּלִי אַהֲבָה וְיִרְאָה, דְּזֶה שֶׁהוּא עוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹות הֲגַם שֶׁאֵין לוֹ אַהֲבָה וְיִרְאָה, הוּא מִפְּנֵי תֹּקֶף הַהִתְקַשְּׁרוּת שֶׁלּוֹ בֶּאֱלֹקוּת שֶׁמִּצַּד עֶצֶם הַנְּשָׁמָה, שֶׁלְּמַעְלָה מִכֹּחוֹת הַגְּלוּיִים. וְעוֹד עִנְיָן בְּיִתְרוֹן הָאוֹר מִן הַחֹשֶׁךְ, שֶׁעַל יְדֵי הַמְּרִירוּת מֵהַחֹשֶׁךְ הַמַּסְתִּיר אוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ, נִמְשָׁךְ מִבְּחִינַת יָשֶׁת חֹשֶׁךְ סִתְרוֹ[20], חֹשֶׁךְ שֶׁלְּמַעְלָה מֵאוֹר[21] (לְמַעְלָה גַּם מֵאוֹר גָּדוֹל שֶׁמֵּאִיר גַּם בְּמָקוֹם חָשׁוּךְ בְּיוֹתֵר). וְזֶהוּ הַיִּתְרוֹן (תִּחְיֵי בַּנּוֹתָר) שֶׁעַל יְדֵי הַהִתְבּוֹנְנוּת אֵיךְ שֶׁהוּא כְּלִי רֵיקָן, דְּעַל יְדֵי הַמְּרִירוּת מִזֶּה שֶׁהוּא כְּלִי רֵיקָן (חֹשֶׁךְ), הוּא מַגִּיעַ לִבְחִינַת חֹשֶׁךְ שֶׁלְּמַעְלָה מֵאוֹר.**

ג) **וּבֵאוּר** הָעִנְיָן בִּפְרָטִיּוּת יוֹתֵר, יוּבַן עַל פִּי מַה שֶׁכָּתוּב בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה[22] דְּעִנְיָן אַתְּ וּבָנַיִךְ תִּחְיֵי בַּנּוֹתָר הוּא עַל דֶּרֶךְ מַה שֶׁאָמְרוּ רַז״ל[23] עַל הַפָּסוּק[24] לִשְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ, לְמִי שֶׁמֵּשִׁים עַצְמוֹ כְּשִׁירַיִם. וּמְבַאֵר שָׁם[25], דְּשִׁירַיִם הֵם הַמַּקִּיפִים שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת. דְּהָאוֹר שֶׁנִּמְשָׁךְ בָּעוֹלָמוֹת (בִּפְנִימִיּוּת) הוּא הֶאָרָה בִּלְבַד, וְעִקַּר הָאוֹר

ביאור בדרך אפשר

הַמְּרִירוּת מִזֶּה שֶׁהוּא כְּלִי רֵיקָן (חֹשֶׁךְ), הוּא מַגִּיעַ לִבְחִינַת חֹשֶׁךְ שֶׁלְּמַעְלָה מֵאוֹר. כאשר ה׳כלי ריקן׳ שפירושו קיום המצוות ללא אהבה ויראה, אמנם מתגלה על ידו האור גם במקום חשוך ביותר, על ידי המסירות נפש אך ב׳כלי ריקן׳ שהוא עבודה במרירות מן החשיכה, ממשיך אור גבוה יותר. ובסעיף הבא יבואר שזהו מפני שהאדם מתבטל יותר ממציאותו באופן עבודה זה (אופן השני).

ג) **וּבֵאוּר הָעִנְיָן בִּפְרָטִיּוּת יוֹתֵר, יוּבַן עַל פִּי מַה שֶׁכָּתוּב בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה** [22] **דְּעִנְיָן אַתְּ וּבָנַיִךְ תִּחְיֵי בַּנּוֹתָר הוּא עַל דֶּרֶךְ מַה שֶׁאָמְרוּ רַז״ל** [23] **עַל הַפָּסוּק** [24] **לִשְׁאֵרִית נַחֲלָתוֹ, לְמִי שֶׁמֵּשִׁים עַצְמוֹ כְּשִׁירַיִם. וּמְבַאֵר שָׁם** [25]**, דְּשִׁירַיִם הֵם הַמַּקִּיפִים שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת. דְּהָאוֹר שֶׁנִּמְשָׁךְ בָּעוֹלָמוֹת (בִּפְנִימִיּוּת) הוּא הֶאָרָה בִּלְבַד, וְעִקַּר הָאוֹר**

---

19) ראה ספר הערכים שם ע׳ תקפ (וש״נ), שזהו אחד הפירושים ביתרון האור מן החושך. 20) תהלים יח, יב. 21) לקו״ת האזינו עג, סע״א. 22) ס״פ מסעי ד״ה ענין נחלת יעקב (צו, ב). 23) ר״ה יז, א. 24) מיכה ז, יח. 25) וראה גם לקו״ת דרושי ר״ה ד״ה להבין כו׳ מי א־ל כמוך (סב, ב).

(הַמַּקִּיפִים) נִשְׁאַר לְמַעְלָה, שִׁירַיִם. וּבִכְדֵי לְהַמְשִׁיךְ הַמַּקִּיפִים, הוּא עַל יְדֵי הַבִּטּוּל. וְזֶהוּ לְמִי שֶׁמֵּשִׁים עַצְמוֹ כְּשִׁירַיִם, דְּעַל יְדֵי שֶׁמֵּשִׁים עַצְמוֹ כְּשִׁירַיִם כִּפְשׁוּטוֹ, בִּטּוּל, עַל יְדֵי זֶה דַּוְקָא הוּא מַמְשִׁיךְ הַמַּקִּיפִים, שִׁירַיִם. דְּכַאֲשֶׁר עֲבוֹדָתוֹ הִיא בִּבְחִינַת מְציאוּת, גַּם כְּשֶׁהֲעֲבוֹדָה הִיא בְּתַכְלִית הָעִלּוּי, הַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל יָדָהּ הִיא אוֹר הַשַּׁיָּךְ לְהִשְׁתַּלְשְׁלוּת (מְציאוּת), וּבִכְדֵי לְהַמְשִׁיךְ הַשִּׁירַיִם דִּלְמַעְלָה (שֶׁלְּמַעְלָה מִבְּחִינַת מְציאוּת) הוּא דַּוְקָא עַל יְדֵי הַבִּטּוּל. [וְכַמְּבֹאָר גַּם בְּתוֹרָה אוֹר[26] עַל הַפָּסוּק[27] הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֲדוֹם רַגְלָי אֵי זֶה בַּיִת גוֹ׳ וְאֶל זֶה אַבִּיט אֶל עָנִי וּנְכֵה רוּחַ, דְּהַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל יְדֵי שָׁמַיִם וָאָרֶץ שֶׁהֵם תּוֹרָה (שָׁמַיִם) וּמִצְוֹות (אֶרֶץ) הוּא אוֹר פְּנִימִי, וּבִכְדֵי לְהַמְשִׁיךְ הַמַּקִּיפִים, אֵי זֶה בַּיִת גוֹ׳, דְּבַיִת הוּא מַקִּיף (וּבַמַּקִּיפִים עַצְמָם מַקִּיף הָרָחוֹק), הוּא עַל יְדֵי הַבִּטּוּל, עָנִי וּנְכֵה רוּחַ]. וּמְבֹאָר בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה שָׁם, דְּזֶהוּ מַה שֶּׁאָמְרוּ רַז״ל[28] עַל הַפָּסוּק וְאַתְּ וּבָנַיִךְ תִּחְיֵי בַּנּוֹתָר עַד שֶׁיִּחְיוּ הַמֵּתִים, דְּנוֹתָר הוּא מַה שֶּׁנִּשְׁאַר לְמַעְלָה בִּבְחִינַת מַקִּיף, וּבַמַּקִּיפִים עַצְמָם הוּא מַקִּיף הָרָחוֹק, עַתִּיק (דְּאַרִיךְ הוּא מַקִּיף הַקָּרוֹב וְעַתִּיק הוּא מַקִּיף הָרָחוֹק[29]), וְזֶהוּ תִּחְיֵי בַּנּוֹתָר עַד שֶׁיִּחְיוּ הַמֵּתִים, דִּתְחַיַּית הַמֵּתִים הוּא עַל יְדֵי טַלָּא דְּנָטִיף מֵעַתִּיקָא[30].

וְזוֹהִי הַמַּעֲלָה דְּעִנְיָן תִּחְיֵי בַּנּוֹתָר שֶׁבָּא עַל יְדֵי הַמְּרִירוּת מִזֶּה שֶׁהוּא כְּלִי רֵיקָן (פֵּרוּשׁ הַשֵּׁנִי בְּכֵלִים רֵקִים אַל תַּמְעִיטִי) עַל הָעִנְיָן דְּתִחְיֵי בַּנּוֹתָר שֶׁבָּא עַל יְדֵי שֶׁעוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹות הֲגַם שֶׁאֵין לוֹ אַהֲבָה וְיִרְאָה (פֵּרוּשׁ הָרִאשׁוֹן בְּכֵלִים רֵקִים אַל תַּמְעִיטִי), כִּי הַיִּתְרוֹן (נוֹתָר)

---

26) בתחילתו. ובאוה״ת נצבים א׳רפב ואילך הובא ענין זה שבתו״א והענין דלמי שמשים עצמו כשיריים בהמשך אחד. עיי״ש. 27) ישעי׳ סו, א־ב. 28) ב״ר ספל״ה. יל״ש מלכים עה״פ (רמז רכח). 29) לקו״ת ברכה צט, ב־ג (הובא בלקו״ת מסעי שם). ובכ״מ. 30) זח״ב פג, א (הובא בלקו״ת מסעי שם).

ביאור בדרך אפשר

(הַמַּקִּיפִים) נִשְׁאַר לְמַעְלָה, ונקרא שִׁירַיִם, וּבִכְדֵי לְהַמְשִׁיךְ אלינו גם אורות הַמַּקִּיפִים, הוּא עַל יְדֵי הַבִּטּוּל. וְזֶהוּ דברי רז״ל לְמִי שֶׁמֵּשִׁים עַצְמוֹ כְּשִׁירַיִם, דְּעַל יְדֵי שֶׁמֵּשִׁים עַצְמוֹ כְּשִׁירַיִם כִּפְשׁוּטוֹ, בִּטּוּל, עַל יְדֵי זֶה דַּוְקָא הוּא מַמְשִׁיךְ הַמַּקִּיפִים, שִׁירַיִם. דְּכַאֲשֶׁר עֲבוֹדָתוֹ הִיא בִּבְחִינַת מְציאוּת, גַּם כְּשֶׁהֲעֲבוֹדָה הִיא בְּתַכְלִית הָעִלּוּי, הַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל יָדָהּ הִיא אוֹר הַשַּׁיָּךְ לְהִשְׁתַּלְשְׁלוּת (מְציאוּת), וּבִכְדֵי לְהַמְשִׁיךְ הַשִּׁירַיִם דִּלְמַעְלָה (שֶׁלְּמַעְלָה מִבְּחִינַת מְציאוּת) הוּא דַּוְקָא עַל יְדֵי הַבִּטּוּל. [וְכַמְּבֹאָר גַּם בְּתוֹרָה אוֹר[26] עַל הַפָּסוּק[27] הַשָּׁמַיִם כִּסְאִי וְהָאָרֶץ הֲדוֹם רַגְלָי אֵי זֶה בַּיִת גוֹ׳ וְאֶל זֶה אַבִּיט אֶל עָנִי וּנְכֵה רוּחַ, דְּהַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל יְדֵי שָׁמַיִם וָאָרֶץ שֶׁהֵם תּוֹרָה (שָׁמַיִם) וּמִצְוֹות (אֶרֶץ) הוּא אוֹר פְּנִימִי, היות ונמשך לעולם בפנימיות, מוכרח הוא להיות לפי גדרי העולם וּבִכְדֵי לְהַמְשִׁיךְ הַמַּקִּיפִים - את האור הנעלה שלמעלה מגדרי העולם, ובדרגתו הגבוהה שהיא: אֵי זֶה בַּיִת גוֹ׳, דְּבַיִת הוּא מַקִּיף (וּבַמַּקִּיפִים עַצְמָם מַקִּיף הָרָחוֹק הנמשל לבית, כבית המקיף את האדם לא לפי מידותיו, בשונה מן לבוש המקיף על האדם, אך מדוד הוא לפי מדותיו (ולכן נמשל הבגד למקיף הקרוב), הוּא עַל יְדֵי הַבִּטּוּל, עָנִי וּנְכֵה רוּחַ אם כן, דוקא על ידי הביטול נמשך אור הגבוה ביותר - מקיף ד״בית״]. וּמְבֹאָר בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה שָׁם, דְּזֶהוּ מַה שֶּׁאָמְרוּ רַז״ל[28] עַל הַפָּסוּק וְאַתְּ וּבָנַיִךְ תִּחְיֵי בַּנּוֹתָר עַד שֶׁיִּחְיוּ הַמֵּתִים, דְּנוֹתָר הוּא מַה שֶּׁנִּשְׁאַר לְמַעְלָה בִּבְחִינַת מַקִּיף, וּבַמַּקִּיפִים עַצְמָם הוּא מַקִּיף הָרָחוֹק עַתִּיק [=נבדל. דרגה נבדלת שאין לה כל שייכות לעולמות, בשונה מדרגת ״אריך״ [=מלשון שמתארך ונמשך למטה] שהיא כבר שורש לעולמות אך בצורה מופשטת ונעלית] (דְּאַרִיךְ הוּא מַקִּיף הַקָּרוֹב שקרוב לעולמות וְעַתִּיק הוּא מַקִּיף הָרָחוֹק שאין לו שייכות לעולמות[29]), וְזֶהוּ תִּחְיֵי בַּנּוֹתָר עַד שֶׁיִּחְיוּ הַמֵּתִים, דִּתְחַיַּית הַמֵּתִים הוּא עַל יְדֵי טַלָּא דְּנָטִיף מֵעַתִּיקָא [=טל הנמשך מדרגת עתיק][30].

וְזוֹהִי הַמַּעֲלָה דְּעִנְיָן תִּחְיֵי בַּנּוֹתָר שֶׁבָּא עַל יְדֵי הַמְּרִירוּת מִזֶּה שֶׁהוּא כְּלִי רֵיקָן (פֵּרוּשׁ הַשֵּׁנִי בְּכֵלִים רֵקִים אַל תַּמְעִיטִי) עַל הָעִנְיָן דְּתִחְיֵי בַּנּוֹתָר שֶׁבָּא עַל יְדֵי שֶׁעוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹות הֲגַם שֶׁאֵין לוֹ אַהֲבָה וְיִרְאָה (פֵּרוּשׁ הָרִאשׁוֹן בְּכֵלִים רֵקִים אַל תַּמְעִיטִי), כִּי הַיִּתְרוֹן

ביאור בדרך אפשר

(נוֹתָר) בָּזֶה שֶׁעוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹות גַּם כְּשֶׁאֵין לוֹ אַהֲבָה וְיִרְאָה (פירוש הראשון) הוּא זֶה שֶׁאָז קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹות שֶׁלּוֹ קָשׁוּר עִם כֹּחַ הַ׳מְּסִירַת נֶפֶשׁ׳, כיון שהמסירות נפש היא כוח המניע בעסק התורה והמצוות דְּעִנְיָן הַ׳מְּסִירַת נֶפֶשׁ׳ הוּא מִצַּד עֶצֶם הַנִּשְׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה מִכֹּחוֹת הַגְּלוּיִים (אַהֲבָה וְיִרְאָה). אֲבָל מִכָּל מָקוֹם, כֵּיוָן שֶׁבפועל עַל יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה וּמִצְוֹות (גַּם כְּשֶׁקִּיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹות הוּא עַל יְדֵי שֶׁזּוֹכֵר עִנְיַן מְסִירַת נַפְשׁוֹ לַה׳ כמבואר לעיל סעיף א׳) אֵינוֹ מִתְבַּטֵּל מִמְּצִיאוּתוֹ אף כי הכוח המניע אותו היא מסירות הנפש שענינה יציאה ממציאותו, למרות זאת בפועל נרגשת מציאותו במעשה המצוות [שֶׁהֲרֵי זֶה שֶׁהוּא מְקַיֵּם תּוֹרָה וּמִצְוֹות תָּלוּי בִּרְצוֹנוֹ, רָצוֹן (מְצִיאוּת) הָאָדָם[31]], מפני זה הַגִּלּוּי דְּעֶצֶם הַנִּשְׁמָה שֶׁבָּזֶה הוּא רַק כְּמוֹ שֶׁשַּׁיָּכֶת לַכֹּחוֹת הַגְּלוּיִים - קיום התורה ומצוות בפועל - [דְּעַל יְדֵי שֶׁזּוֹכֵר עִנְיַן מְסִירַת נַפְשׁוֹ לַה׳ שֶׁמִּצַּד עֶצֶם הַנִּשְׁמָה, הָרָצוֹן שֶׁלּוֹ בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹות הוּא בְּתֹקֶף גָּדוֹל]. אך לא מתגלית כאן הנשמה עצמה, אלא רק פעולתה. וְלָכֵן, גַּם הַהַמְשָׁכָה שֶׁנִּמְשֶׁכֶת מִלְּמַעְלָה עַל יְדֵי זֶה, הוּא הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת העולמות, אבל כְּמוֹ שֶׁהוּא שַׁיָּךְ לְהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, דְּבִכְלָלוּת הוּא מַקִּיף הַקָּרוֹב, אֲרִיךְ. וכל זה הוא לפירוש הראשון ב״כלים רקים״ שנמשך אצלו כוח המסירות נפש. וְהַיִּתְרוֹן שֶׁנַּעֲשֶׂה עַל יְדֵי הָהַרְגֵּשׁ וְהַמְּרִירוּת מִזֶּה שֶׁהוּא כְּלִי רֵיקָן, - פירוש השני ב״כלים רקים״ - מִכֵּיוָן שֶׁעַל יְדֵי זֶה הוּא מִתְבַּטֵּל מִמְּציאוּתוֹ (כביכול אין לו מהיכן לשאוב את הכוח), נִמְשָׁךְ עַל יְדֵי זֶה הַגִּלּוּי דְּעֶצֶם הַנִּשְׁמָה כְּמוֹ שֶׁהִיא לְמַעְלָה מִשַּׁיָּכוּת לַכֹּחוֹת הַגְּלוּיִים זוכה הוא לגילוי של עצם הנשמה היות ונקי הוא מכל רגש של תמיכה ולו רגש נעלה ביותר כמסירות נפש. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא בַּהַמְשָׁכָה שֶׁנִּמְשֶׁכֶת עַל יְדֵי זֶה מִלְּמַעְלָה, דְּעַל יְדֵי שֶׁמַּרְגִּישׁ בְּעַצְמוֹ שֶׁהוּא כְּלִי רֵיקָן שֶׁאֵין בּוֹ שׁוּם מַעֲלָה וְהוּא כְּמוֹ שִׁירִים בְּעֵינָיו (דָּבָר הַמְּיֻתָּר, נוֹתָר), הָעִנְיָן דְּתִחְיֵי בַּנּוֹתָר שֶׁעַל יְדֵי זֶה הוּא הַמְשָׁכַת מַקִּיף הָרָחוֹק, עַתִּיק שנעתק ומובדל מעולמות[32]. עד כאן נתבאר כיצד שני סוגי עבודת ׳כלים רקים׳ ממשיכים שתי דרגות במקיפים העליונים: א. קיום התורה והמצוות ללא אהבה ויראה ממשיך מקיף הקרוב - אריך. ב. התמרמרות על ריחוקו מה׳ ממשיך מקיף הרחוק - עתיק. בהמשך יתבאר כי בכוח היהודי לקבל גם את המקיף הרחוק באופן פנימי. ומקדים בסעיף ד׳ שבמצות תשובה ישנם גם שני אופנים שהם כנגד שתי הדרגות במקיפים.

ביאור בדרך אפשר

בָּזֶה שֶׁעוֹסֵק בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹות גַּם כְּשֶׁאֵין לוֹ אַהֲבָה וְיִרְאָה הוּא זֶה שֶׁאָז קִיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹות שֶׁלּוֹ קָשׁוּר עִם כֹּחַ הַ׳מְּסִירַת נֶפֶשׁ׳, דְּעִנְיָן הַ׳מְּסִירַת נֶפֶשׁ׳ הוּא מִצַּד עֶצֶם הַנִּשְׁמָה שֶׁלְּמַעְלָה מִכֹּחוֹת הַגְּלוּיִים (אַהֲבָה וְיִרְאָה). אֲבָל מִכָּל מָקוֹם, כֵּיוָן שֶׁעַל יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה וּמִצְוֹות (גַּם כְּשֶׁקִּיּוּם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹות הוּא עַל יְדֵי שֶׁזּוֹכֵר עִנְיַן מְסִירַת נַפְשׁוֹ לַה׳) אֵינוֹ מִתְבַּטֵּל מִמְּצִיאוּתוֹ [שֶׁהֲרֵי זֶה שֶׁהוּא מְקַיֵּם תּוֹרָה וּמִצְוֹות תָּלוּי בִּרְצוֹנוֹ, רָצוֹן (מְצִיאוּת) הָאָדָם[31]], הַגִּלּוּי דְּעֶצֶם הַנִּשְׁמָה שֶׁבָּזֶה הוּא רַק כְּמוֹ שֶׁשַּׁיָּכֶת לַכֹּחוֹת הַגְּלוּיִים [דְּעַל יְדֵי שֶׁזּוֹכֵר עִנְיַן מְסִירַת נַפְשׁוֹ לַה׳ שֶׁמִּצַּד עֶצֶם הַנִּשְׁמָה, הָרָצוֹן שֶׁלּוֹ בַּתּוֹרָה וּמִצְוֹות הוּא בְּתֹקֶף גָּדוֹל]. וְלָכֵן, גַּם הַהַמְשָׁכָה שֶׁנִּמְשֶׁכֶת מִלְּמַעְלָה עַל יְדֵי זֶה, הוּא הָאוֹר שֶׁלְּמַעְלָה מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת כְּמוֹ שֶׁהוּא שַׁיָּךְ לְהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, דְּבִכְלָלוּת הוּא מַקִּיף הַקָּרוֹב, אֲרִיךְ. וְהַיִּתְרוֹן שֶׁנַּעֲשֶׂה עַל יְדֵי הָהַרְגֵּשׁ וְהַמְּרִירוּת מִזֶּה שֶׁהוּא כְּלִי רֵיקָן, מִכֵּיוָן שֶׁעַל יְדֵי זֶה הוּא מִתְבַּטֵּל מִמְּצִיאוּתוֹ, נִמְשָׁךְ עַל יְדֵי זֶה הַגִּלּוּי דְּעֶצֶם הַנִּשְׁמָה כְּמוֹ שֶׁהִיא לְמַעְלָה מִשַּׁיָּכוּת לַכֹּחוֹת הַגְּלוּיִים. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא בַּהַמְשָׁכָה שֶׁנִּמְשֶׁכֶת עַל יְדֵי זֶה מִלְּמַעְלָה, דְּעַל יְדֵי שֶׁמַּרְגִּישׁ בְּעַצְמוֹ שֶׁהוּא כְּלִי רֵיקָן שֶׁאֵין בּוֹ שׁוּם מַעֲלָה וְהוּא כְּמוֹ שִׁירִים בְּעֵינָיו (דָּבָר הַמְּיֻתָּר, נוֹתָר), הָעִנְיָן דְּתִחְיֵי בַּנּוֹתָר שֶׁעַל יְדֵי זֶה הוּא הַמְשָׁכַת מַקִּיף הָרָחוֹק, עַתִּיק[32].

---

31) והגם דטבע המס״נ שבכאו״א מישראל הוא לא מצד הרצון שלו אלא מפני שאינו יכול להפרד ח״ו מאחדותו ית׳ (המשך תרס״ו ע׳ רסז. ובכ״מ) — הנה זהו כשבא למס״נ בפועל, שאז מתגלית היחידה שבו. אבל כל זמן שלא בא לידי מס״נ בפועל ורק זוכר ענין מסירת נפשו לה׳ שעי״ז ״יוכל לעמוד נגד יצרו״ (תניא ספכ״ה) — הנה זה שעומד נגד יצרו (ע״י זכירת המס״נ) הוא שרוצה לעמוד נגד יצרו. 32) להעיר שגם בתשובה (דוגמת) שני ענינים אלה. א) שהאהבה והצמאון להוי׳ דבעל תשובה הוא יותר מבצדיקים (תניא פ״ז (יב, א). ובכ״מ). ב) שנעשה נבזה בעיניו נמאס כו׳ מואס בחייו, וע״ז נמשך לו חסד דעתיק (לקו״ת דרושים לר״ה סא, ג). ובהמשך הענין שם (סב, ב) שזהו״ע המשכת השיריים למי שמשים עצמו כשיריים.

ביאור בדרך אפשר

ד) **וְצָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁכָּתוּב אַתְּ וּבָנַיִךְ תִּחְיֵי בַּנּוֹתָר, שֶׁגַּם הָאַהֲבָה וְהַיִּרְאָה דְּהַנְּשָׁמָה (בָּנַיִךְ** כמבואר בסעיף א׳) **יִחְיוּ בַּנּוֹתָר, דְּלִכְאוֹרָה, מִכֵּיוָן שֶׁנּוֹתָר הוּא מַקִּיף** (כמבואר בסעיף ג׳), **וּבִפְרָט לְהַפֵּירוּשׁ שֶׁנּוֹתָר הוּא מַקִּיף הָרָחוֹק, אֵיךְ שַׁיָּךְ שֶׁיְּמַשֵּׁךְ מִמֶּנּוּ חַיּוּת לַכֹּחוֹת הַפְּנִימִיִּים** (אַהֲבָה וְיִרְאָה שהם רגשות פנימיים בנפש שמשפיעים ברמת ההכרה של האדם. אהבה התפשטות ויראה התכווצות) ואם כן איך שייך שכוחות פנימיים ומוגבלים יקבלו (יחיו) מהנותר כוחות מקיפים וגבוהים מאוד? **וְיֵשׁ לְבַאֵר זֶה עַל פִּי מַה שֶּׁכָּתַב אַדְמוֹ״ר (מהורש״ב) נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן בַּעַל יוֹם הַהֻלֶּדֶת** [כ׳ מר־חשון] **בְּמַאֲמָרוֹ דִּבּוּר הַמַּתְחִיל כִּי**[33] **הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לֹא נִפְלֵאת הִיא מִמְּךָ וְלֹא רְחוֹקָה הִיא**[34] **(בְּסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים שֶׁלּוֹ שֶׁמְּכִינִים עַתָּה** [תשמ״ו. שנת אמירת המאמר] **לְדִפּוּס**[35] [=ספר המאמרים תער״ב־תרע״ו]), **דִּשְׁנֵי הַלְּשׁוֹנוֹת נִפְלֵאת וּרְחוֹקָה הֵם בְּ**התאם **לַעַתִּיק וְאַרִיךְ. א. דְּפֶלֶא [שֶׁהוּא לְשׁוֹן הַפְּרָשָׁה וְהַבְדָּלָה] הוּא בְּעַתִּיק, שֶׁנֶּעֱתַק וְנִבְדַּל מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת,** כמו השמים (כהמשך הפסוק ״לא בשמים היא״) שהם נבדלים ובלתי מושגים. **ב. וְרִחוּק הוּא בְּאֲרִיךְ, דְּלָשׁוֹן רִחוּק מוֹרֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ שַׁיָּכוּת לַדָּבָר שֶׁהוּא רָחוֹק מִמֶּנּוּ, וּכְמוֹ אָמַרְתִּי אֶחְכָּמָה וְהִיא רְחוֹקָה מִמֶּנִּי**[36]**, דְּזֶה שֶׁאָמַרְתִּי אֶחְכָּמָה הוּא לְפִי שֶׁהַחָכְמָה שַׁיֶּכֶת אֵלָיו, וְרַק שֶׁהִיא רְחוֹקָה מִמֶּנּוּ**[37]**. וּמְבַאֵר שָׁם, דְּמַה שֶׁכָּתוּב כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת גו׳ לֹא נִפְלֵאת הִיא מִמְּךָ גו׳,** מדייק בלשון הפסוק **מִמְּךָ דַּוְקָא** (מן היהודי היא לא נפלאת ולא רחוקה), אך המצוה מצד עצמה היא אכן נפלאת ורחוקה, **הוּא, כִּי כֵּיוָן שֶׁהַמִּצְוֹת הֵם רָצוֹן הָעֶלְיוֹן, רָצוֹן שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם, הֵם בִּבְחִינַת פֶּלֶא וְרִחוּק**[38]**. וּמִכָּל שֶׁכֵּן מִצְוַת הַתְּשׁוּבָה** (דמה שהפסוק אומר **הַמִּצְוָה הַזֹּאת קָאֵי** [=מוסב] **עַל מִצְוַת הַתְּשׁוּבָה** המוזכרת בפסוקים הקודמים, **כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ״ן וְכַמָּה מְפָרְשִׁים**[39]) **שֶׁהִיא לְמַעְלָה מֵהָרָצוֹן דְּמִצְוֹות [וְכַמְּבֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת**[40]**, דְּזֶה שֶׁעַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה מִתְמַלְּאִים כָּל הַפְּגָמִים** שעשה האדם על ידי העוונות, **הוּא לְפִי שֶׁתְּשׁוּבָה מַגַּעַת בְּאוֹר אֵין סוֹף בַּעַל הָרָצוֹן (שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָרָצוֹן דְּמִצְוֹות)**, לגבי הרצון, מפריע מעשה האדם הפוגם במעשיו ולא מקיים את רצונו, אך על ידי

ד) **וְצָרִיךְ לְהָבִין מַה שֶּׁכָּתוּב אַתְּ וּבָנַיִךְ תִּחְיֵי בַּנּוֹתָר, שֶׁגַּם הָאַהֲבָה וְהַיִּרְאָה דְּהַנְּשָׁמָה (בָּנַיִךְ) יִחְיוּ בַּנּוֹתָר, דְּלִכְאוֹרָה, מִכֵּיוָן שֶׁנּוֹתָר הוּא מַקִּיף, וּבִפְרָט לְהַפֵּירוּשׁ שֶׁנּוֹתָר הוּא מַקִּיף הָרָחוֹק, אֵיךְ שַׁיָּךְ שֶׁיְּמַשֵּׁךְ מִמֶּנּוּ חַיּוּת לַכֹּחוֹת הַפְּנִימִיִּים (אַהֲבָה וְיִרְאָה). וְיֵשׁ לְבַאֵר זֶה עַל פִּי מַה שֶּׁכָּתַב אַדְמוֹ״ר (מהורש״ב) נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן בַּעַל יוֹם הַהֻלֶּדֶת כִּי**[33] **הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם לֹא נִפְלֵאת הִיא מִמְּךָ וְלֹא רְחוֹקָה הִיא**[34] **(בְּסֵפֶר הַמַּאֲמָרִים שֶׁלּוֹ שֶׁמְּכִינִים עַתָּה לְדִפּוּס**[35]**), דִּשְׁנֵי הַלְּשׁוֹנוֹת נִפְלֵאת וּרְחוֹקָה הֵם בְּעַתִּיק וְאַרִיךְ. דְּפֶלֶא [שֶׁהוּא לְשׁוֹן הַפְּרָשָׁה וְהַבְדָּלָה] הוּא בְּעַתִּיק, שֶׁנֶּעֱתַק וְנִבְדַּל מֵהִשְׁתַּלְשְׁלוּת, וְרִחוּק הוּא בְּאֲרִיךְ, דְּלָשׁוֹן רִחוּק מוֹרֶה שֶׁיֵּשׁ לוֹ שַׁיָּכוּת לַדָּבָר שֶׁהוּא רָחוֹק מִמֶּנּוּ, וּכְמוֹ אָמַרְתִּי אֶחְכָּמָה וְהִיא רְחוֹקָה מִמֶּנִּי**[36]**, דְּזֶה שֶׁאָמַרְתִּי אֶחְכָּמָה הוּא לְפִי שֶׁהַחָכְמָה שַׁיֶּכֶת אֵלָיו, וְרַק שֶׁהִיא רְחוֹקָה מִמֶּנּוּ**[37]**. וּמְבַאֵר שָׁם, דְּמַה שֶׁכָּתוּב כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת גו׳ לֹא נִפְלֵאת הִיא מִמְּךָ גו׳, מִמְּךָ דַּוְקָא, הוּא, כִּי כֵּיוָן שֶׁהַמִּצְוֹת הֵם רָצוֹן הָעֶלְיוֹן, רָצוֹן שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם, הֵם בִּבְחִינַת פֶּלֶא וְרִחוּק**[38]**. וּמִכָּל שֶׁכֵּן מִצְוַת הַתְּשׁוּבָה (דְּהַמִּצְוָה הַזֹּאת קָאֵי עַל מִצְוַת הַתְּשׁוּבָה, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הָרַמְבַּ״ן וְכַמָּה מְפָרְשִׁים**[39]**) שֶׁהִיא לְמַעְלָה מֵהָרָצוֹן דְּמִצְוֹות [וְכַמְּבֹאָר בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת**[40]**, דְּזֶה שֶׁעַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה מִתְמַלְּאִים כָּל הַפְּגָמִים הוּא לְפִי שֶׁתְּשׁוּבָה מַגַּעַת בְּאוֹר אֵין סוֹף בַּעַל הָרָצוֹן (שֶׁלְּמַעְלָה מֵהָרָצוֹן דְּמִצְוֹות), וְעַד**

---

33) לשון הכתוב — נצבים ל, יא. 34) דשנת תרע״ג. 35) סה״מ תער״ב־תרע״ו (נדפס שם ע׳ רפט ואילך). 36) קהלת ז, כג. 37) כ״ה בסה״מ שם ע׳ רחצ. ועד״ז הוא בד״ה כי המצוה הזאת בלקו״ת נצבים מה, ב ובסה״מ תקס״ה ס״ע תתפא ואילך. ולהעיר דבסוף ד״ה כי המצוה הזאת בהמשך תרס״ו (ע׳ שמז) מבואר דריחוק הוא למעלה מפלא. 38) כ״ה (שגם כל המצוות הם פלא וריחוק) להדיא בתחלת המאמר שם ע׳ רפט. 39) וכ״ה בד״ה כי המצוה שבלקו״ת ובסה״מ תקס״ה שם. 40) ראה ד״ה שובה ישראל דוא״ו תשרי ה׳תשל״ז ס״ה (תורת מנחם — ספר המאמרים מלוקט תשרי ע׳ צג) ובהנסמן שם הערה 46. וראה גם לקו״ת נצבים מה, ג־ד. סה״מ תקס״ה שם ע׳ תתעט ואילך.

ביאור בדרך אפשר

התשובה מעורר היהודי את דרגת ״בעל הרצון״, שמצד דרגת בעל הרצון אפשר לשנות את הרצון ולמלאות הפגם **וְעַד שֶׁהִיא** - התשובה - **מַגַּעַת בָּעֲצָמוּת**[41], **דְּזֶהוּ מַה שֶׁכָּתוּב כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ, אָנֹכִי מִי שֶׁאָנֹכִי**[42] - עצמותו יתברך] **שֶׁהִיא בְּוַדַּאי שֶׁהִיא מַגַּעַת בָּעֲצָמוּת**[41], **דְּזֶהוּ מַה שֶׁכָּתוּב כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ, אָנֹכִי מִי שֶׁאָנֹכִי**[42]] **שֶׁהִיא בְּוַדַּאי בִּבְחִינַת פֶּלֶא וְרִחוּק. דִּתְשׁוּבָה תַּתָּאָה הִיא בִּבְחִינַת רִחוּק וּתְשׁוּבָה עִלָּאָה הִיא בִּבְחִינַת פֶּלֶא. כִּי תְּשׁוּבָה תַּתָּאָה הִיא בְּמַקִּיף דְּחַיָּה, מַקִּיף הַקָּרוֹב. וְגַם הַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה הַנִּמְשֶׁכֶת עַל יְדֵי תְּשׁוּבָה תַּתָּאָה הִיא הַמַּקִּיף דְּאוֹר יָשָׁר שֶׁיֵּשׁ לוֹ שַׁיָּכוּת לַפְּנִימִי, דְּבִכְלָלוּת הוּא עִלָּאָה הִיא בְּמַקִּיף דְּיִחִידָה, מַקִּיף הָרָחוֹק. וְגַם הַהַמְשָׁכָה מִלְּמַעְלָה שֶׁנִּמְשֶׁכֶת עַל יְדֵי זֶה הִיא הַמַּקִּיף דְּאוֹר חוֹזֵר שֶׁלְּמַעְלָה מִשַּׁיָּכוּת לַפְּנִימִיּוּת, דְּבִכְלָלוּת הוּא עַתִּיק. וּמַה שֶׁכָּתוּב לֹא נִפְלֵאת הִיא מִמְּךָ וְלֹא רְחוֹקָה הִיא, הוּא מִמְּךָ דַּוְקָא, מִנִּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל. דְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל יֵשׁ בָּהֶם הַכֹּל, וְגַם מִלְּמַעְלָה נוֹתְנִים לָהֶם הַכֹּל, וְלָכֵן אֵין זֶה נִפְלָא וְרָחוֹק מֵהֶם.**

ה) **וְצָרִיךְ לְהָבִין, מַה מְּחַדֵּשׁ הַכָּתוּב בָּזֶה שֶׁהַמִּצְוָה הַזֹּאת (תְּשׁוּבָה) לֹא נִפְלֵאת הִיא מִמְּךָ וְלֹא רְחוֹקָה הִיא, דְּלִכְאוֹרָה, מִכֵּיוָן שֶׁגַּם בָּאָדָם, עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה הִיא בַּמַּקִּיפִים חַיָּה יְחִידָה, שֶׁהֵם בְּדֶגְמַת הַמַּקִּיפִים שֶׁלְּמַעְלָה (אֲרִיךְ וְעַתִּיק), מַהוּ הַחִדּוּשׁ (כָּל כַּךְ) בְּזֶה שֶׁעַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה בַּמַּקִּיפִים דְּהַנְּשָׁמָה נִמְשָׁכִים הַמַּקִּיפִים דְּלִמַעְלָה. וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּמִמְּךָ קָאֵי עַל נֶפֶשׁ רוּחַ נְשָׁמָה שֶׁהֵם עִקַּר הָאָדָם**[43]. **דַּהֲגַם שֶׁתְּשׁוּבָה הִיא בַּמַּקִּיפִים דְּנִשְׁמָה, מִכָּל מָקוֹם, בִּכְדֵי לְעוֹרֵר הַמַּקִּיפִים צְרִיכָה לִהְיוֹת הִתְבּוֹנְנוּת, וְהַהִתְבּוֹנְנוּת (שֶׁבְּנֶפֶשׁ רוּחַ נְשָׁמָה) צְרִיכָה לִהְיוֹת בְּאֹפֶן שֶׁעַל יְדֵי זֶה נִפְלֵאת הִיא מִמְּךָ וְלֹא רְחוֹקָה הִיא, הוּא מִמְּךָ דַּוְקָא, מִנִּשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל.**

ביאור בדרך אפשר

דְּנִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל יֵשׁ בָּהֶם הַכֹּל, וְגַם מִלְּמַעְלָה נוֹתְנִים לָהֶם הַכֹּל, וְלָכֵן אֵין זֶה נִפְלָא וְרָחוֹק מֵהֶם ונותנים להם את שתי דרגות אלו. בסעיף הבא יבאר שדרגות אלו הגבוהות - נפלאת ורחוקה - נמשכות אל היהודי לא רק בדרגות המקיפות שבנשמתו כחיה ויחידה שהרי הן עצמן בבחינת ״מקיף״ על האדם, אלא אכן חודרת דרגא נעלית זו (נפלאת ורחוקה) גם בכוחות הפנימיים שבאדם כנפש רוח נשמה (להלן) על ידי עבודת התשובה.

ה) **וְצָרִיךְ לְהָבִין, מַה מְּחַדֵּשׁ הַכָּתוּב בָּזֶה שֶׁהַמִּצְוָה הַזֹּאת (תְּשׁוּבָה) לֹא נִפְלֵאת הִיא מִמְּךָ וְלֹא רְחוֹקָה הִיא, דְּלִכְאוֹרָה, מִכֵּיוָן שֶׁגַּם בָּאָדָם, עֲבוֹדַת הַתְּשׁוּבָה הִיא בַּמַּקִּיפִים חַיָּה יְחִידָה, שֶׁהֵם בְּדֶגְמַת הַמַּקִּיפִים שֶׁלְּמַעְלָה (אֲרִיךְ וְעַתִּיק), מַהוּ הַחִדּוּשׁ (כָּל כַּךְ) בְּזֶה שֶׁעַל יְדֵי הָעֲבוֹדָה בַּמַּקִּיפִים דְּהַנְּשָׁמָה נִמְשָׁכִים הַמַּקִּיפִים דְּלִמַעְלָה** דְּלִמַעְלָה והרי ישנן כבר קודם אצל האדם? **וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּלֹא** נפלאת היא **מִמְּךָ קָאֵי עַל נֶפֶשׁ רוּחַ נְשָׁמָה שֶׁהֵם עִקַּר הָאָדָם** שהם כוחותיו הפרטיים הפנימיים, כמו כוח השכל או רגשות אהבה ויראה[43]. **דַּהֲגַם שֶׁתְּשׁוּבָה הִיא** בכחות **בַּמַּקִּיפִים דְּנִשְׁמָה, מִכָּל מָקוֹם, בִּכְדֵי לְעוֹרֵר הַמַּקִּיפִים צְרִיכָה לִהְיוֹת הִתְבּוֹנְנוּת, וְהַהִתְבּוֹנְנוּת (שֶׁבְּנֶפֶשׁ רוּחַ נְשָׁמָה) צְרִיכָה לִהְיוֹת בְּאֹפֶן שֶׁעַל יְדֵי זֶה**

---

41) שהוא למעלה גם מבעל הרצון — ראה ד״ה שובה ישראל דש״פ האזינו ה׳תשל״ז ס״ד (תורת מנחם שם ע׳ צט). 42) לקו״ת שם מה, ד. סה״מ תקס״ה ע׳ תתעט ואילך. ד״ה הנ״ל תרע״ג ע׳ רצט. וראה לקמן ס״ט. 43) להעיר מהמובא לעיל ס״ג שהמקיפים נק׳ שירים.

ביאור בדרך אפשר

יִתְעוֹרְרוּ הַמַּקִּיפִים שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַשֵּׂכֶל – חיה ויחידה. וְזֶהוּ הַחִדּוּשׁ בְּלֹא נִפְלֵאת הִיא מִמְּךָ גו׳ שֶׁמִּמְּךָ קָאֵי עַל נֶפֶשׁ רוּחַ נְשָׁמָה (כנ״ל), דַּהֲגַם שֶׁהַמַּקִּיפִים חַיָּה יְחִידָה הֵם נִפְלָאִים וּרְחוֹקִים מִנֶּפֶשׁ רוּחַ נְשָׁמָה, מִכָּל מָקוֹם, בְּכֹחַ הַנֶּפֶשׁ רוּחַ נְשָׁמָה הכוחות הפנימיים שבאדם לְעוֹרֵר (עַל יְדֵי הִתְבּוֹנְנוּת הַמַּתְאִימָה) אֶת הַמַּקִּיפִים חַיָּה יְחִידָה שבאדם[44], וְעַל יָדָם גַּם הַמַּקִּיפִים שֶׁלְּמַעְלָה, אֲרִיךְ וְעַתִּיק. וְהַטַּעַם עַל זֶה הוּא (כַּמּוּבָא לְעֵיל (סוֹף סְעִיף ד) מֵהַמַּאֲמָר כִּי נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל (הַיְינוּ גַּם הַנֶּפֶשׁ רוּחַ נְשָׁמָה) יֵשׁ לָהֶם הַכֹּל, וְגַם מִלְּמַעְלָה נוֹתְנִים לָהֶם הַכֹּל. עד כאן נתבאר שגם לדרגות הנמוכות שבאדם - נפש רוח נשמה – ניתן הכוח לעורר את המקיפים הנעלים, עתיק ואריך. כעת יבאר שכל מצוה ומצוה מצד עצמה היא ׳נפלאת׳ ו׳רחוקה׳ ולא רק מצות התשובה.

ו) וְיוּבָן זֶה בְּהַקְדִּים שֶׁהַבֵּאוּר בְּדִיּוּק לְשׁוֹן הַכָּתוּב לֹא נִפְלֵאת הִיא מִמְּךָ (מִמְּךָ דַּוְקָא), הוּא גַּם לְהַפֵּירוּשׁ[45] שֶׁהַמִּצְוָה הַזֹּאת קָאֵי עַל כְּלָלוּת הַמִּצְוֹת. דְּגַם לְפֵרוּשׁ זֶה, הַמִּצְוָה הַזֹּאת הִיא בִּבְחִינַת פֶּלֶא, וְכַמּוּבָא לְעֵיל (סְעִיף ד) מֵהַמַּאֲמָר, שֶׁגַּם כָּל הַמִּצְוֹת, לְהִיוֹתָם רָצוֹן הָעֶלְיוֹן שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַטַּעַם, הֵם בִּבְחִינַת פֶּלֶא וְרָחוּק (אֶלָּא שֶׁאַף עַל פִּי כֵן לֹא נִפְלֵאת הִיא מִמְּךָ, מִיִּשְׂרָאֵל). וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּזֶה שֶׁאוֹמֵר ב׳ לְשׁוֹנוֹת, נִפְלֵאת וּרְחוֹקָה, הוּא, כִּי בַּמִּצְוֹת יֵשׁ שְׁנֵי עִנְיָנִים. זֶה שֶׁהַמִּצְוֹת הֵם רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ, רָצוֹן שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם. וְזֶה שֶׁלְּאַחֲרֵי שֶׁהָרָצוֹן נִתְלַבֵּשׁ בְּחָכְמָה (דְּתוֹרָה), נִתּוֹסֵף גַּם טַעַם לְכָל מִצְוָה[46]. וְזֶהוּ שְׁנֵי הַלְּשׁוֹנוֹת דְּפֶלֶא וְרָחוּק, דְּהָרָצוֹן שֶׁבַּמִּצְוֹת, לִהְיוֹתוֹ לְמַעְלָה מִטַּעַם, הוּא פֶּלֶא. וְטַעֲמֵי הַמִּצְוֹת כְּמוֹ שֶׁהֵם מִצַּד הַחָכְמָה דְּתוֹרָה כְּמוֹ שֶׁהִיא לְמַעְלָה, הֵם בִּבְחִינַת רָחוּק. דַּהֲגַם שֶׁגַּם טַעֲמֵי הַמִּצְוֹת (כְּמוֹ שֶׁהֵם בְּחָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ) הֵם לְמַעְלָה מֵהַהַבָנָה דְּשֵׂכֶל אֱנוֹשִׁי[47], מִכָּל מָקוֹם, הַחָכְמָה דִּלְמַעְלָה הִיא מָקוֹר לְחָכְמַת וְשֵׂכֶל

ביאור בדרך אפשר

ש״המצוה״ הכוונה לכללות המצות, הוּא, כִּי בַּמִּצְוֹת יֵשׁ שְׁנֵי עִנְיָנִים. א. זֶה שֶׁהַמִּצְוֹת מצד עצמם הֵם רְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ, רָצוֹן שֶׁלְּמַעְלָה מִטַּעַם. ב. וְזֶה שֶׁלְּאַחֲרֵי שֶׁהָרָצוֹן נִתְלַבֵּשׁ בְּחָכְמָה (דְּתוֹרָה), נִתּוֹסֵף גַּם טַעַם לְכָל מִצְוָה[46]. וְזֶהוּ שְׁנֵי הַלְּשׁוֹנוֹת דְּפֶלֶא וְרָחוּק, דְּהָרָצוֹן שֶׁבַּמִּצְוֹת, לִהְיוֹתוֹ לְמַעְלָה מִטַּעַם, הוּא פֶּלֶא. וְטַעֲמֵי הַמִּצְוֹת כְּמוֹ שֶׁהֵם מִצַּד הַחָכְמָה דְּתוֹרָה כְּמוֹ שֶׁהִיא לְמַעְלָה, הֵם בִּבְחִינַת רָחוּק יש כבר טעם אך הוא עדיין בריחוק. דַּהֲגַם שֶׁגַּם טַעֲמֵי הַמִּצְוֹת (כְּמוֹ שֶׁהֵם בְּחָכְמָתוֹ יִתְבָּרֵךְ) הֵם לְמַעְלָה מֵהַהַבָנָה דְּשֵׂכֶל אֱנוֹשִׁי[47], מִכָּל מָקוֹם, הַחָכְמָה דִּלְמַעְלָה הִיא מָקוֹר לְחָכְמַת וְשֵׂכֶל

---

44) להעיר מלקו״ת נצבים מו סע״ד דבתשובה יש שתי מדריגות תשו״ת ותשו״ע ״וגם בחינה זו (תשו״ע) הוא קרוב אליך״. 45) ראה רש״י עה״פ לא בשמים גו׳ ועה״פ כי קרוב גו׳ (שבהמשך לכי המצוה הזאת). תניא פי״ז ובה״שער״ דהתניא (בפי׳ הפסוק כי קרוב גו׳). ובסד״ה כי המצוה בהמשך תרס״ו ״המצוה הזאת קאי על כל המצוות״. 46) ראה בארוכה תורת מנחם – ספר המאמרים מלוקט כסלו ס״ע קסד ואילך. שם תמוז ס״ע יד ואילך. וש״נ. וראה שם ע׳ טו, שגם המצוות דחוקים יש להם טעם בחכמה שלמע׳. ולהעיר מהא שאמר שלמה ״אמרתי אחכמה גו׳״ בנוגע לפרה אדומה (במדב״ר פי״ט, ג). 47) ראה אגה״ק סי״ט (קכח, א) שטעמי המצוות לא נתגלו, והטעמים המובנים

ביאור בדרך אפשר

הַנִּבְרָאִים[48] שחכמת הנברא מגיעה ממנה (מהחכמה דלמעלה) על ידי ירידות והשתלשלות, **וְלָכֵן הִיא לֹא נִפְלֵאת מִשֵּׂכֶל הַנִּבְרָאִים וְרַק רְחוֹקָה מֵהֶם**[49]. עד כאן נתבאר כיצד נמשך אל האדם דרגות הגבוהות ׳נפלאת׳ ו׳רחוקה׳, גם במצוות בכללות. ובסעיפים ז׳ וח׳ נראה כיצד על ידי המצוות בכללות ומצות התשובה ניתן הכוח להמשיך דרגה גבוהה יותר עד שלא ניתן להגדירה גם כ׳פלא׳ ו׳ריחוק׳.

ז) וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, דְּהַמִּצְוֹות וְהַתּוֹרָה (טַעֲמֵי הַמִּצְוֹות) כְּמוֹ שֶׁהֵם מִצַּד עַצְמָם, אֵין שַׁיָּךְ לוֹמַר עֲלֵיהֶם גַּם הַתֹּאַר דְּפֶלֶא וְרִחוּק. כִּי לָשׁוֹן פֶּלֶא (וּמִכָּל שֶׁכֵּן לָשׁוֹן רִחוּק) מוֹרֶה שֶׁהַדָּבָר הַמֻּפְלָא יֵשׁ לוֹ אֵיזוֹ שַׁיָּכוּת לַדָּבָר שֶׁמִּמֶּנּוּ. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּשְׁנֵי עִנְיָנִים שֶׁאֵין שׁוּם שַׁיָּכוּת בֵּינֵיהֶם, אֵין נוֹפֵל הַלָּשׁוֹן פֶּלֶא. וּכְמוֹ שֶׁאֵין שַׁיָּךְ לוֹמַר עַל סְבָרָא שִׂכְלִית שֶׁהִיא נִפְלֵאת מִחוּשׁ הַמִּשּׁוּשׁ[50]. **וְזֶה שֶׁהַתּוֹרָה וּמִצְוֹות הֵם רִחוּק וּפֶלֶא הוּא לְאַחֲרֵי שֶׁיָּרְדוּ לִהְיוֹת לָהֶם אֵיזוֹ שַׁיָּכוּת לָעוֹלָם. דְּהַתְחָלַת הַיְרִידָה הִיא זֶה שֶׁהַתּוֹרָה קָדְמָה לָעוֹלָם. דְּהַתּוֹרָה כְּמוֹ שֶׁהִיא מִצַּד עַצְמָהּ, אֵינָהּ בְּגֶדֶר עָלְמִין כְּלָל וְאֵין שַׁיָּךְ לוֹמַר עָלֶיהָ שֶׁקָּדְמָה לָעוֹלָם. וְזֶה שֶׁאָמְרוּ רַז״ל**[51] **אַלְפַּיִם שָׁנָה קָדְמָה תּוֹרָה לָעוֹלָם, הוּא בַּדַּרְגָּא דְּתוֹרָה כְּמוֹ שֶׁיָּרְדָה**[52] **לִהְיוֹת בְּגֶדֶר עָלְמִין. דֶּבְדַרְגָּא זוֹ שַׁיָּךְ לוֹמַר שֶׁקָּדְמָה לָעוֹלָם, וִיתֵירָה מִזּוֹ, שֶׁיֵּשׁ שִׁעוּר בַּקְּדִמָּה, אַלְפַּיִם שָׁנָה. וּלְאַחֲרֵי זֶה יָרְדָה עוֹד כַּמָּה וְכַמָּה יְרִידוֹת**[53], **עַד שֶׁנִּמְשְׁכָה לְמַטָּה. וּבְדַרְגָּא זוֹ דְּתוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁהִיא לְאַחֲרֵי יְרִידָתָהּ [שֶׁהִיא דַּרְגָּא כְּלָלִית, הַכּוֹלֶלֶת כַּמָּה וְכַמָּה דַּרְגּוֹת פְּרָטִיּוֹת מֵהַדַּרְגָּא דְּתוֹרָה שֶׁקָּדְמָה לָעוֹלָם וְעַד לַדַּרְגָּא דְּתוֹרָה שֶׁנִּמְשְׁכָה לְמַטָּה] שַׁיָּךְ לוֹמַר שֶׁהִיא בִּבְחִינַת פֶּלֶא וְרִחוּק.**

וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּזֶה שֶׁאוֹמֵר לֹא נִפְלֵאת הִיא מִמְּךָ וְלֹא רְחוֹקָה הִיא, הַכַּוָּנָה בָּזֶה הִיא לְתוֹרָה וּמִצְוֹות כְּמוֹ שֶׁהֵם בִּבְחִינַת פֶּלֶא וְרִחוּק, וְגַם

ביאור בדרך אפשר

הַנִּבְרָאִים[48], וְלָכֵן הִיא לֹא נִפְלֵאת מִשֵּׂכֶל הַנִּבְרָאִים וְרַק רְחוֹקָה מֵהֶם[49].

ז) וְיֵשׁ לְהוֹסִיף, דְּהַמִּצְוֹות וְהַתּוֹרָה (טַעֲמֵי הַמִּצְוֹות) כְּמוֹ שֶׁהֵם מִצַּד עַצְמָם, אֵין שַׁיָּךְ לוֹמַר עֲלֵיהֶם גַּם הַתֹּאַר דְּפֶלֶא וְרִחוּק. כִּי לָשׁוֹן פֶּלֶא (וּמִכָּל שֶׁכֵּן לָשׁוֹן רִחוּק) מוֹרֶה שֶׁהַדָּבָר הַמֻּפְלָא יֵשׁ לוֹ אֵיזוֹ שַׁיָּכוּת לַדָּבָר שֶׁמִּמֶּנּוּ. מַה שֶּׁאֵין כֵּן בִּשְׁנֵי עִנְיָנִים שֶׁאֵין שׁוּם שַׁיָּכוּת בֵּינֵיהֶם, אֵין נוֹפֵל הַלָּשׁוֹן פֶּלֶא. וּכְמוֹ שֶׁאֵין שַׁיָּךְ לוֹמַר עַל סְבָרָא שִׂכְלִית שֶׁהִיא נִפְלֵאת מִחוּשׁ הַמִּשּׁוּשׁ[50] וכל בר דעת יבין שאי אפשר לשבח את הסברא העמוקה בזה שאינה מושגת על ידי מישוש, כיון שאין שום משותף בין שכל רוחני לחוש המישוש הגשמי. וְזֶה שֶׁהַתּוֹרָה וּמִצְוֹות הֵם בהגדרת רִחוּק וּפֶלֶא הוּא לְאַחֲרֵי שֶׁיָּרְדוּ לִהְיוֹת לָהֶם אֵיזוֹ שַׁיָּכוּת לָעוֹלָם. דְּהַתְחָלַת הַיְרִידָה הִיא זֶה שֶׁהַתּוֹרָה קָדְמָה לָעוֹלָם. דְּהַתּוֹרָה כְּמוֹ שֶׁהִיא מִצַּד עַצְמָהּ, אֵינָהּ בְּגֶדֶר עָלְמִין כְּלָל התורה למעלה מהעולם וְאֵין שַׁיָּךְ לוֹמַר עָלֶיהָ שֶׁקָּדְמָה לָעוֹלָם שכבר יש שייכות בין התורה והעולם. וְזֶה שֶׁאָמְרוּ רַז״ל[51] אַלְפַּיִם שָׁנָה קָדְמָה תּוֹרָה לָעוֹלָם, הוּא בַּדַּרְגָּא דְּתוֹרָה כְּמוֹ שֶׁכבר יָרְדָה[52] לִהְיוֹת בְּגֶדֶר עָלְמִין. דֶּבְדַרְגָּא זוֹ שַׁיָּךְ לוֹמַר שֶׁקָּדְמָה לָעוֹלָם, וִיתֵירָה מִזּוֹ, שֶׁיֵּשׁ שִׁעוּר בַּקְּדִמָּה, אַלְפַּיִם שָׁנָה. וּלְאַחֲרֵי זֶה יָרְדָה עוֹד כַּמָּה וְכַמָּה יְרִידוֹת[53], עַד שֶׁנִּמְשְׁכָה לְמַטָּה. וּבְדַרְגָּא זוֹ דְּתוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁהִיא לְאַחֲרֵי יְרִידָתָהּ [שֶׁהִיא דַּרְגָּא כְּלָלִית, הַכּוֹלֶלֶת כַּמָּה וְכַמָּה דַּרְגּוֹת פְּרָטִיּוֹת מֵהַדַּרְגָּא דְּתוֹרָה שֶׁקָּדְמָה לָעוֹלָם וְעַד לְהַדַּרְגָּא דְּתוֹרָה שֶׁנִּמְשְׁכָה לְמַטָּה] שַׁיָּךְ לוֹמַר שֶׁהִיא בִּבְחִינַת פֶּלֶא וְרִחוּק.

וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּזֶה שֶׁאוֹמֵר לֹא נִפְלֵאת הִיא מִמְּךָ וְלֹא רְחוֹקָה הִיא, הַכַּוָּנָה בָּזֶה הִיא לְתוֹרָה וּמִצְוֹות כְּמוֹ שֶׁהֵם בִּבְחִינַת פֶּלֶא וְרִחוּק, וְגַם

לנו אינם תכלית הטעם. וראה בארוכה תורת מנחם — ספר המאמרים מלוקט כסלו ח״ב ס״ע קסד ואילך. 48) תו״א וירא יד, א. ובכ״מ. 49) עפ״ז יומתק זה שאמר שלמה בנוגע להטעם דפרה אדומה ״והיא רחוקה ממני״. 50) ראה שעהיוה״א פ״ט (פו, ב). וראה ד״ה שובה ישראל דש״פ האזינו הנ״ל הערה 24 (תורת מנחם שם ע׳ צט). 51) ראה מדרש תהלים צ, ד. ב״ר פ״ח, ב. תנחומא וישב ד. 52) דזה שאלפיים שנה קדמה תורה לעולם למדין ממ״ש (משלי ח, ל) ואהי׳ גו׳ יום יום (מקומות שבהערה הקודמת) — וענין זה שבתורה הוא למטה וירידה לגבי ״ואהי׳ אצלו אמון״ (התחלת הכתוב), ראה בארוכה סה״מ תרס״ה ע׳ עד. ובכ״מ. 53) ראה סה״מ תרס״ה שם בענין ה׳ הדרגות דתורה שבמשלי שם.

ביאור בדרך אפשר

לַתּוֹרָה וּמִצְוֹת כְּמוֹ שֶׁהֵם מִצַּד עַצְמָם (קֹדֶם יְרִידָתָם, שֶׁאָז אֵין שַׁיָּךְ לוֹמַר עֲלֵיהֶם גַּם הַתֹּאַר דְּפֶלֶא וְרִחוּק), שֶׁגַּם דַּרְגָּא זוֹ דְּתוֹרָה וּמִצְוֹת לֹא נִפְלֵאת הִיא מִמְּךָ וְלֹא רְחוֹקָה הִיא ונ״ת להמשכה על ידי עם ישראל. כִּי בְּמַתַּן תּוֹרָה נִתְּנוּ לְיִשְׂרָאֵל כָּל הַדַּרְגּוֹת דְּתוֹרָה, גַּם הַדַּרְגָּא דְּתוֹרָה כְּמוֹ שֶׁהִיא מִצַּד עַצְמָהּ (לִפְנֵי יְרִידָתָהּ לִהְיוֹת שַׁיֶּכֶת לָעוֹלָמוֹת), וְעַד לְאוֹרַיְתָא וְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא כֻּלָּא חָד [=התורה והקב״ה דבר אחד. השרש הקדום ביותר של התורה][54].

ח) וְהִנֵּה עַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא לְהַפִּרוּשׁ דְּהַמִּצְוָה הַזֹּאת קָאֵי עַל מִצְוַת הַתְּשׁוּבָה וכפי שנתבאר (בסעיף ד׳) שיש בתשובה בחי׳ ׳פלא׳ — תשובה תתאה, ו׳ריחוק׳ — תשובה עילאה., דְּזֶה שֶׁתְּשׁוּבָה הִיא בִּבְחִינַת פֶּלֶא וְרִחוּק, הוּא כְּמוֹ שֶׁיָּרְדָה לִהְיוֹת נִמְשֶׁכֶת לְמַטָּה, אֲבָל כְּמוֹ שֶׁהִיא מִצַּד עַצְמָהּ, אֵין שַׁיָּךְ בָּהּ גַּם הַתּוֹאֲרִים פֶּלֶא וְרִחוּק. וְהַגַּם שֶׁהַפֶּלֶא וְהָרִחוּק דִּתְשׁוּבָה הֵם בְּאֹפֶן נַעֲלֶה יוֹתֵר מֵהַפֶּלֶא וְהָרִחוּק שֶׁבְּכָל הַמִּצְוֹת [דְּהַפֶּלֶא וְהָרִחוּק שֶׁבְּכָל הַמִּצְוֹת הוּא עִנְיָן הָרָצוֹן וְהַחָכְמָה (כַּנָּ״ל סְעִיף ו), וְכֵיוָן שֶׁתְּשׁוּבָה הִיא בְּבַעַל הָרָצוֹן (כַּנָּ״ל סְעִיף ד), מוּבָן, שֶׁהַפֶּלֶא וְהָרִחוּק דִּתְשׁוּבָה הֵם בְּאֹפֶן נַעֲלֶה יוֹתֵר], מִכָּל מָקוֹם, מִכֵּיוָן שֶׁהַתֹּאַר פֶּלֶא (וּמִכָּל שֶׁכֵּן הַתֹּאַר דְּרִחוּק), גַּם כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּתַכְלִית הָעִלּוּי, מוֹרֶה שֶׁהַדָּבָר הַמֻּפְלָא יֵשׁ לוֹ אֵיזוֹ שַׁיָּכוּת לַדָּבָר שֶׁמֻּפְלָא מִמֶּנּוּ, לָכֵן, בַּדַּרְגָּא דִּתְשׁוּבָה כְּמוֹ שֶׁהִיא מִצַּד עַצְמָהּ (בַּעַל הָרָצוֹן), אֵין שַׁיָּךְ לוֹמַר לָשׁוֹן פֶּלֶא וְרִחוּק. וּמַה שֶׁכָּתוּב שֶׁהַמִּצְוָה הַזֹּאת (תְּשׁוּבָה) הִיא נִפְלֵאת וּרְחוֹקָה, הוּא, לְאַחֲרֵי יְרִידָתָהּ לִהְיוֹת נִמְשֶׁכֶת לְמַטָּה.

וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּמַה שֶׁכָּתוּב לֹא נִפְלֵאת הִיא מִמְּךָ וְלֹא רְחוֹקָה הִיא, הַכַּוָּנָה בָּזֶה הִיא לַתְּשׁוּבָה כְּמוֹ שֶׁהִיא בִּבְחִינַת פֶּלֶא וְרִחוּק וְגַם לַתְּשׁוּבָה כְּמוֹ שֶׁהִיא מִצַּד שָׁרְשָׁהּ בְּבַעַל הָרָצוֹן (שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַתֹּאַר דְּפֶלֶא וְרִחוּק), שֶׁגַּם דַּרְגָּא זוֹ דִּתְשׁוּבָה לֹא נִפְלֵאת הִיא מִמְּךָ וְלֹא רְחוֹקָה הִיא. וְזֶהוּ מַה שֶׁכָּתוּב כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ גו׳, שֶׁגַּם הַתְּשׁוּבָה כְּמוֹ שֶׁהִיא מִצַּד אָנֹכִי, אָנֹכִי מִי שֶׁאָנֹכִי, לֹא נִפְלֵאת הִיא מִמְּךָ וְלֹא רְחוֹקָה הִיא.

---

54) ראה זח״ג עג, א.

ביאור בדרך אפשר

לַתּוֹרָה וּמִצְוֹת כְּמוֹ שֶׁהֵם מִצַּד עַצְמָם (קֹדֶם יְרִידָתָם, שֶׁאָז אֵין שַׁיָּךְ לוֹמַר עֲלֵיהֶם גַּם הַתֹּאַר דְּפֶלֶא וְרִחוּק), שֶׁגַּם דַּרְגָּא זוֹ דְּתוֹרָה וּמִצְוֹת לֹא נִפְלֵאת הִיא מִמְּךָ וְלֹא רְחוֹקָה הִיא. כִּי בְּמַתַּן תּוֹרָה נִתְּנוּ לְיִשְׂרָאֵל כָּל הַדַּרְגּוֹת דְּתוֹרָה, גַּם הַדַּרְגָּא דְּתוֹרָה כְּמוֹ שֶׁהִיא מִצַּד עַצְמָהּ (לִפְנֵי יְרִידָתָהּ לִהְיוֹת שַׁיֶּכֶת לָעוֹלָמוֹת), וְעַד לְאוֹרַיְתָא וְקוּדְשָׁא בְּרִיךְ הוּא כֻּלָּא חָד[54].

ח) וְהִנֵּה עַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא לְהַפִּרוּשׁ דְּהַמִּצְוָה הַזֹּאת קָאֵי עַל מִצְוַת הַתְּשׁוּבָה, דְּזֶה שֶׁתְּשׁוּבָה הִיא בִּבְחִינַת פֶּלֶא וְרִחוּק, הוּא כְּמוֹ שֶׁיָּרְדָה לִהְיוֹת נִמְשֶׁכֶת לְמַטָּה, אֲבָל כְּמוֹ שֶׁהִיא מִצַּד עַצְמָהּ, אֵין שַׁיָּךְ בָּהּ גַּם הַתּוֹאֲרִים פֶּלֶא וְרִחוּק. וְהַגַּם שֶׁהַפֶּלֶא וְהָרִחוּק דִּתְשׁוּבָה הֵם בְּאֹפֶן נַעֲלֶה יוֹתֵר מֵהַפֶּלֶא וְהָרִחוּק שֶׁבְּכָל הַמִּצְוֹת [דְּהַפֶּלֶא וְהָרִחוּק שֶׁבְּכָל הַמִּצְוֹת הוּא עִנְיָן הָרָצוֹן וְהַחָכְמָה (כַּנָּ״ל סְעִיף ו), וְכֵיוָן שֶׁתְּשׁוּבָה הִיא בְּבַעַל הָרָצוֹן (כַּנָּ״ל סְעִיף ד), שלא מוכרח ברצון זה דווקא, שלכן מועיל תשובה, מוּבָן, שֶׁהַפֶּלֶא וְהָרִחוּק דִּתְשׁוּבָה הֵם בְּאֹפֶן נַעֲלֶה יוֹתֵר], מִכָּל מָקוֹם, מִכֵּיוָן שֶׁהַתֹּאַר פֶּלֶא (וּמִכָּל שֶׁכֵּן הַתֹּאַר דְּרִחוּק), גַּם כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּתַכְלִית הָעִלּוּי, במצות התשובה, מוֹרֶה שֶׁהַדָּבָר הַמֻּפְלָא יֵשׁ לוֹ אֵיזוֹ שַׁיָּכוּת לַדָּבָר שֶׁמֻּפְלָא מִמֶּנּוּ, לָכֵן, בַּדַּרְגָּא דִּתְשׁוּבָה כְּמוֹ שֶׁהִיא מִצַּד עַצְמָהּ (בַּעַל הָרָצוֹן), אֵין שַׁיָּךְ לוֹמַר לָשׁוֹן פֶּלֶא וְרִחוּק. וּמַה שֶׁכָּתוּב שֶׁהַמִּצְוָה הַזֹּאת (תְּשׁוּבָה) הִיא נִפְלֵאת וּרְחוֹקָה, הוּא, לְאַחֲרֵי יְרִידָתָהּ לִהְיוֹת נִמְשֶׁכֶת לְמַטָּה.

וְיֵשׁ לוֹמַר, דְּמַה שֶׁכָּתוּב לֹא נִפְלֵאת הִיא מִמְּךָ וְלֹא רְחוֹקָה הִיא, הַכַּוָּנָה בָּזֶה הִיא לַתְּשׁוּבָה כְּמוֹ שֶׁהִיא בִּבְחִינַת פֶּלֶא וְרִחוּק וְגַם לַתְּשׁוּבָה כְּמוֹ שֶׁהִיא מִצַּד שָׁרְשָׁהּ בְּבַעַל הָרָצוֹן (שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַתֹּאַר דְּפֶלֶא וְרִחוּק), שֶׁגַּם דַּרְגָּא זוֹ דִּתְשׁוּבָה לֹא נִפְלֵאת הִיא מִמְּךָ וְלֹא רְחוֹקָה הִיא. וְזֶהוּ מַה שֶׁכָּתוּב כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ גו׳, שֶׁגַּם הַתְּשׁוּבָה כְּמוֹ שֶׁהִיא מִצַּד אָנֹכִי, אָנֹכִי מִי שֶׁאָנֹכִי, לֹא נִפְלֵאת הִיא מִמְּךָ וְלֹא רְחוֹקָה הִיא.

ביאור בדרך אפשר

רואים, כי בכוח היהודי להמשיך לא רק את דרגות ׳פלא׳ ו׳רחוק׳ שבתשובה [שהן גבוהות יותר מ׳פלא׳ ו׳רחוק׳ שבכללות המצוות] אלא גם תשובה כפי שהיא מצד ״אנכי מי שאנכי״ - שלא מוגדר בשום גדר. וכוח זה ניתן במתן תורה, כדלהלן.

ט) **וְהַטַּעַם** עַל זֶה, כִּי בְּמַתַּן תּוֹרָה, עַל יְדֵי הַדִּבּוּר[55] אָנֹכִי הֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ, נַעֲשֶׂה כֵּן בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁאָנֹכִי (עַל יְדֵי שֶׁנִּמְשַׁךְ בַּהֲוָיָ׳) הוּא אֱלֹקֶיךָ, כֹּחֲךָ וְחַיּוּתֶךָ[56]. וְהַגַּם דְּזֶה שֶׁאָנֹכִי נַעֲשֶׂה אֱלֹקֶיךָ הוּא כְּמוֹ שֶׁנִּמְשַׁךְ בַּהֲוָיָ׳, וְכַמְּבֹאָר בַּמַּאֲמַר[57] הַחִלּוּק בֵּין מִצְוַת הַתְּשׁוּבָה לְכָל הַמִּצְוֹות, דְּבִתְשׁוּבָה כְּתִיב אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ, אָנֹכִי סְתָם, וּבְכָל הַמִּצְוֹות כְּתִיב אָנֹכִי הֲוָיָ׳, אָנֹכִי כְּמוֹ שֶׁנִּמְשָׁךְ בַּהֲוָיָ׳, מִכָּל מָקוֹם, עַל פִּי הַיָּדוּעַ[58] שֶׁבַּדִּבּוּר אָנֹכִי כְּלוּלִים כָּל הַמִּצְוֹות, גַּם מִצְוַת הַתְּשׁוּבָה, יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבְּאָנֹכִי הֲוָיָ׳ (שֶׁבְּמַתַּן תּוֹרָה) נִכְלַל גַּם בְּחִינַת אָנֹכִי כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּעַצְמוּתוֹ, לְמַעְלָה מֵהַמְשָׁכָה בַּהֲוָיָ׳, אֶלָּא שֶׁהַגִּלּוּי דִּבְחִינָה זוֹ הוּא בְּמִצְוַת הַתְּשׁוּבָה. וּמִזֶּה מוּבָן, דְּזֶה שֶׁבְּמַתַּן תּוֹרָה נַעֲשָׂה בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁאָנֹכִי הוּא אֱלֹקֶיךָ, כֹּחֲךָ וְחַיּוּתֶךָ, הוּא גַּם בְּחִינַת אָנֹכִי שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַמְשָׁכָה בַּהֲוָיָ׳. וְכַאֲשֶׁר הָאָדָם רוֹצֶה לְהִתְעוֹרֵר בִּתְשׁוּבָה (עוֹד לִפְנֵי שֶׁעוֹשֶׂה תְּשׁוּבָה), עַל יְדֵי זֶה מִתְגַּלֶּה אֶצְלוֹ שֶׁאָנֹכִי (גַּם אָנֹכִי שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַמְשָׁכָה בַּהֲוָיָ׳) הוּא כֹּחֲךָ וְחַיּוּתֶךָ, הַיְינוּ שֶׁזֶּה שַׁיָּךְ גַּם לַנֶּפֶשׁ רוּחַ נְשָׁמָה שֶׁלּוֹ, וְעַל יְדֵי זֶה הַמִּצְוָה הַזֹּאת (תְּשׁוּבָה) אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ, לֹא נִפְלֵאת הִיא מִמְּךָ וְלֹא רְחוֹקָה הִיא, וְאַדְרַבָּא, קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשׂוֹתוֹ, שֶׁקָּרוֹב מְאֹד לְכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל לְהַגִּיעַ לִתְשׁוּבָה, וְלֹא רַק לְדַרְגַּת הַתְּשׁוּבָה כְּמוֹ שֶׁיָּרְדָה לִהְיוֹת בִּבְחִינַת פֶּלֶא וְרִחוּק אֶלָּא גַּם לְדַרְגַּת הַתְּשׁוּבָה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ.

יו״ד) **וְזֶהוּ** וְאַתְּ וּבָנַיִךְ תִּחְיֵי בַּנּוֹתָר, שֶׁגַּם כֹּחוֹת הַפְּנִימִיִּים דְּהַנְּשָׁמָה יִחְיוּ בַּנּוֹתָר, דַּהֲגַם שֶׁנּוֹתָר הוּא מַקִּיף, וִיתֵירָה מִזּוֹ שֶׁהוּא

ביאור בדרך אפשר

ט) **וְהַטַּעַם** עַל זֶה, כִּי בְּמַתַּן תּוֹרָה, עַל יְדֵי הַדִּבּוּר[55] אָנֹכִי הֲוָיָ׳ אֱלֹקֶיךָ, נַעֲשֶׂה כֵּן בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, שֶׁאָנֹכִי (עַל יְדֵי שֶׁנִּמְשַׁךְ בַּהֲוָיָ׳) הוּא אֱלֹקֶיךָ, כֹּחֲךָ וְחַיּוּתֶךָ. וְהַגַּם דְּזֶה שֶׁאָנֹכִי נַעֲשֶׂה אֱלֹקֶיךָ הוּא כְּמוֹ שֶׁנִּמְשַׁךְ בַּהֲוָיָ׳, וְכַמְּבֹאָר בַּמַּאֲמַר[57] הַחִלּוּק בֵּין מִצְוַת הַתְּשׁוּבָה לְכָל הַמִּצְוֹות, דְּבִתְשׁוּבָה כְּתִיב אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ, אָנֹכִי סְתָם, וּבְכָל הַמִּצְוֹות כְּתִיב אָנֹכִי הֲוָיָ׳, אָנֹכִי כְּמוֹ שֶׁנִּמְשָׁךְ בַּהֲוָיָ׳, מִכָּל מָקוֹם, עַל פִּי הַיָּדוּעַ[58] שֶׁבַּדִּבּוּר אָנֹכִי כְּלוּלִים כָּל הַמִּצְוֹות, גַּם מִצְוַת הַתְּשׁוּבָה, יֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבְּאָנֹכִי הֲוָיָ׳ (שֶׁבְּמַתַּן תּוֹרָה) נִכְלַל גַּם בְּחִינַת אָנֹכִי כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּעַצְמוּתוֹ, לְמַעְלָה מֵהַמְשָׁכָה בַּהֲוָיָ׳, אֶלָּא שֶׁהַגִּלּוּי דִּבְחִינָה זוֹ הוּא בְּמִצְוַת הַתְּשׁוּבָה שבה כתוב ״אנכי״ סתם ללא שם הוי׳. וּמִזֶּה מוּבָן, דְּזֶה שֶׁבְּמַתַּן תּוֹרָה נַעֲשָׂה [=נפעל] בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל שֶׁאָנֹכִי הוּא אֱלֹקֶיךָ, כֹּחֲךָ וְחַיּוּתֶךָ, הוּא גַּם בְּחִינַת אָנֹכִי שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַמְשָׁכָה בַּהֲוָיָ׳. וְכַאֲשֶׁר הָאָדָם רוֹצֶה לְהִתְעוֹרֵר בִּתְשׁוּבָה (עוֹד לִפְנֵי שֶׁעוֹשֶׂה תְּשׁוּבָה), עַל יְדֵי זֶה מִתְגַּלֶּה אֶצְלוֹ שֶׁאָנֹכִי (גַּם אָנֹכִי שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַמְשָׁכָה בַּהֲוָיָ׳) הוּא כֹּחֲךָ וְחַיּוּתֶךָ, הַיְינוּ שֶׁזֶּה שַׁיָּךְ גַּם לַנֶּפֶשׁ רוּחַ נְשָׁמָה שֶׁלּוֹ, וְעַל יְדֵי זֶה, הַמִּצְוָה הַזֹּאת (תְּשׁוּבָה) אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ, לֹא נִפְלֵאת הִיא מִמְּךָ וְלֹא רְחוֹקָה הִיא, וְאַדְרַבָּא, קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשׂוֹתוֹ, שֶׁקָּרוֹב מְאֹד לְכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל לְהַגִּיעַ לִתְשׁוּבָה, וְלֹא רַק לְדַרְגַּת הַתְּשׁוּבָה כְּמוֹ שֶׁיָּרְדָה לִהְיוֹת בִּבְחִינַת פֶּלֶא וְרִחוּק אֶלָּא גַּם לְדַרְגַּת הַתְּשׁוּבָה אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוְּךָ.

יו״ד) **וְזֶהוּ** וְאַתְּ וּבָנַיִךְ תִּחְיֵי בַּנּוֹתָר, שֶׁגַּם כֹּחוֹת הַפְּנִימִיִּים דְּהַנְּשָׁמָה יִחְיוּ בַּנּוֹתָר, דַּהֲגַם שֶׁנּוֹתָר הוּא מַקִּיף, וִיתֵירָה מִזּוֹ שֶׁהוּא

55) יתרו כ, ב. 56) ראה עד״ז לקו״ת במדבר טז, סע״ד. 57) ע׳ רצט. וראה גם סה״מ תקס״ה ע׳ תתעט. 58) ראה ד״ה וידבר גו׳ אנכי ה׳תשכ״ח הערה 20 (תורת מנחם – ספר המאמרים מלוקט סיון

ביאור בדרך אפשר

מַקִּיף הָרָחוֹק, (כמבואר בסעיף ג') מִכָּל מָקוֹם, נִמְשָׁךְ מִמֶּנּוּ חַיּוּת גַּם לַכֹּחוֹת הַפְּנִימִיִּים דְּהַנְּשָׁמָה, כִּי עַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה מִתְגַּלֶּה שֶׁאָנֹכִי הוּא אֱלֹקֶיךָ כֹּחֲךָ וְחַיּוּתֶךָ. וְעַל דֶּרֶךְ שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעֵיל (סְעִיף ט) בְּעִנְיָן לֹא נִפְלֵאת הִיא מִמְּךָ אלא קרוב הדבר לכל יהודי. אֶלָּא שֶׁעִנְיָן לֹא נִפְלֵאת הִיא מִמְּךָ הוּא שֶׁכֹּחוֹת הַפְּנִימִיִּים דְּהַנְּשָׁמָה (עַל יְדֵי הָרָצוֹן לַעֲשׂוֹת תְּשׁוּבָה) הֵם בְּאֹפֶן שֶׁעַל יָדָם אֶפְשָׁר לְהַגִּיעַ לַמַּקִּיפִים, וְעִנְיָן וְאַתְּ וּבָנֶיךָ תִּחְיֵי בַּנּוֹתָר הוּא שֶׁכֹּחוֹת הַפְּנִימִיִּים חַיִּים (בְּחַיּוּת פְּנִימִי) בַּנּוֹתָר שֶׁנִּמְשָׁךְ עַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה, בַּנּוֹתָר דְּמַקִּיף הַקָּרוֹב וְגַם בַּנּוֹתָר דְּמַקִּיף הָרָחוֹק [וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁבְּנוֹתָר נִכְלָל גַּם הָעֶצֶם שֶׁלְּמַעְלָה מֵהַגֶּדֶר דְּמַקִּיף וּפְנִימִי].

וְיֵשׁ לְקַשֵּׁר זֶה גַּם עִם פֵּרוּשׁ רַז"ל עַל הַפָּסוּק וְאַתְּ וּבָנֶיךָ תִּחְיֵי בַּנּוֹתָר, עַד שֶׁיִּחְיוּ הַמֵּתִים, כִּי בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים יִהְיֶה חַיּוּת הַגּוּף מֵהַסּוֹבֵב[59] (נוֹתָר). וְעַל יְדֵי עִנְיָן אַתְּ וּבָנֶיךָ תִּחְיֵי בַּנּוֹתָר, שֶׁהַחַיּוּת דְּכֹחוֹת הַפְּנִימִיִּים (דְּהַנְּשָׁמָה) הוּא בַּנּוֹתָר, יִהְיֶה לְעָתִיד לָבֹא גַּם חַיּוּת הַגּוּף מֵהַסּוֹבֵב. [וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁהַחַיּוּת דְּהַגּוּף יִהְיֶה נַעֲלֶה יוֹתֵר, שֶׁלָּכֵן, הַנְּשָׁמָה תִּהְיֶה נִזּוֹנִית מֵהַגּוּף[59]]. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁזּוֹהִי גַּם הַשַּׁיָּכוּת דִּתְשׁוּבָה לַגְּאֻלָּה הָעֲתִידָה, דְּאֵין יִשְׂרָאֵל נִגְאָלִין אֶלָּא בִּתְשׁוּבָה[60] וּמָשִׁיחַ אָתָא לַאֲתָבָא צַדִּיקַיָּא בִּתְיוּבְתָּא[61], כִּי הַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה הִיא בְּאֹפֶן שֶׁמִּמֶּנָּה נִמְשָׁךְ חַיּוּת גַּם לַכֹּחוֹת הַפְּנִימִיִּים, אַתְּ וּבָנֶיךָ תִּחְיֵי בַּנּוֹתָר, וְהַשְּׁלֵימוּת דִּגְאוּלָּה הָעֲתִידָה הִיא בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים, שֶׁחַיּוּת הַגּוּף יִהְיֶה מֵהַסּוֹבֵב. וְלָכֵן, עַל יְדֵי שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין תְּשׁוּבָה מִיָּד הֵן נִגְאָלִין[60], בַּגְּאֻלָּה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה עַל יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, יָבוֹא וְיִגְאָלֵנוּ וְיוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמִיּוּת לְאַרְצֵנוּ, בָּעֲגָלָא דִּידַן מַמָּשׁ.

ביאור בדרך אפשר

אור הסובב, יִהְיֶה לְעָתִיד לָבֹא גַּם חַיּוּת הַגּוּף מֵהַסּוֹבֵב. [וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁהַחַיּוּת דְּהַגּוּף יִהְיֶה נַעֲלֶה יוֹתֵר, שֶׁלָּכֵן, הַנְּשָׁמָה תִּהְיֶה נִזּוֹנִית מֵהַגּוּף[59]]. וְיֵשׁ לוֹמַר, שֶׁזּוֹהִי גַּם הַשַּׁיָּכוּת דִּתְשׁוּבָה לַגְּאֻלָּה הָעֲתִידָה, דְּאֵין יִשְׂרָאֵל נִגְאָלִין אֶלָּא בִּתְשׁוּבָה[60] וּמָשִׁיחַ אָתָא לַאֲתָבָא צַדִּיקַיָּא בִּתְיוּבְתָּא [=משיח בא להשיב הצדיקים בתשובה. לגלות גם בהם מעלת התשובה][61], כִּי הַהַמְשָׁכָה שֶׁעַל יְדֵי הַתְּשׁוּבָה כפי שנתבאר שבמצות התשובה נמשך דרגת אנכי (ואנכי סתם) שהם המקיפים עד למקיפים שאי אפשר להגדירם והִיא בְּאֹפֶן שֶׁמִּמֶּנָּה נִמְשָׁךְ חַיּוּת גַּם לַכֹּחוֹת הַפְּנִימִיִּים, אַתְּ וּבָנֶיךָ תִּחְיֵי בַּנּוֹתָר, וְהַשְּׁלֵימוּת דִּגְאוּלָּה הָעֲתִידָה הִיא בִּתְחִיַּת הַמֵּתִים, שֶׁחַיּוּת הַגּוּף יִהְיֶה מֵהַסּוֹבֵב שנמוך הוא הכי נעלה. וְלָכֵן, עַל יְדֵי שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין תְּשׁוּבָה מִיָּד הֵן נִגְאָלִין[60], בַּגְּאֻלָּה הָאֲמִתִּית וְהַשְּׁלֵמָה עַל יְדֵי מְשִׁיחַ צִדְקֵנוּ, יָבוֹא וְיִגְאָלֵנוּ וְיוֹלִיכֵנוּ קוֹמְמִיּוּת לְאַרְצֵנוּ, בָּעֲגָלָא דִּידַן [=במהרה] מַמָּשׁ.

ע' שכז). 59) המשך וככה תרל"ז פצ"א. סה"מ קונטרסים ח"ב תיג, ב. ובכ"מ. 60) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה. 61) הובא בלקו"ת שמע"צ צב, ב. שה"ש נ, סע"ב. ובכ"מ. וראה זח"ג קנג, ב.

בס"ד. ר"ד מיום ו ערב שבת קודש פרשת וירא, י"ט מרחשון ה'תשי"ג.

בלתי מוגה

[במענה על דו"ח שמסר ה'שלוחא־דרבנן' הרב החסיד ר' שלמה אהרן קזרנובסקי על־דבר מילוי שליחותו[1], בבקשו מהמזכיר הרחמ"א חדקוב שיואיל לומר – בשמו – לכ"ק אדמו"ר שליט"א, אשר, כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ אמר לו כמה פעמים (בשובו מקיום שליחותו): "איך גיב איבער דעם טאַטן ווער דער שליח איז, און די דבר השליחות", ומבקש הוא להזכיר הדבר, כיון שמחר, יום השבת קודש, הוא כ"ף מרחשון, יום ההולדת של כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו־עדן – אמר כ"ק אדמו"ר שליט"א[2]:]

בשבת קודש פרשת וירא שנת תרס"ג – לפני חמשים שנה – אמר כ"ק אדמו"ר נשמתו־עדן מאמר דבור המתחיל והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו[3], ותוכנו:

ענינה של עמידת אברהם בעת אכילת המלאכים, הוא, ההשפעה והנתינת־כח שאכילת המלאכים תהיה אכילה ממש, דהיינו אכילת אדם.

והענין הוא – כי יש ב' מיני אכילות, "אכילת מזבח" ו"אכילת אדם"[4]. וההפרש ביניהם, ש"אכילת מזבח" הוא ענין הבירורים, והוא בסדר ההשתלשלות, ואילו "אכילת אדם" – הבאה לאחרי עבודת הבירורים ד"אכילת מזבח" שעל ידה מתבטל הרע שבהמאכל – ממשיכה אור חדש שלמעלה מהשתלשלות.

וזהו גם ההפרש בין אכילת צדיק (שבבחינת "אכילת אדם") ואכילת בינוני (שבבחינת "אכילת מזבח"), ובכללות יותר – בין אכילת אדם ואכילת מלאך.

וזהו מה שכתוב[5] "והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו" – שעמידת אברהם היא נתינת־כח להמלאכים שגם אכילתם (שבדרך כלל היא בבחינת "אכילת מזבח") תהיה בבחינת "אכילת אדם", בדוגמת אכילת הצדיקים, אשר על ידי זה ימשיכו גם המלאכים אור חדש שלמעלה מסדר השתלשלות, בלי הגבלות.

(וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א – בנוגע להשד"ר הנ"ל:)

מכיון שהוא שליח – שזהו ענין ד"מלאך"[6], והמשלחים בנידון דידן הם כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים וכו' וכו', אשר, כח המשלח הזה הוא למעלה מהגבלות – הרי זה נותן כח בהשליח למלאות שליחותו בהצלחה למעלה מהגבלה.

בס"ד. שיחת שבת פרשת וירא, כ"ף מרחשון ה'תשי"ג*.

א. צוה לנגן ואמר מאמר דבור המתחיל והוא עומד עליהם גו'.
לאחרי המאמר צוה לנגן את הניגון "אני מאמין".

ב. הסיפור הבא[1] – כבר סיפרתי פעם, אבל, היות שהיום הוא יום הולדתו של כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו־עדן, אביו של כ"ק מו"ח אדמו"ר, אספר את הסיפור פעם נוספת[2]:

---

1) לטובת ישיבת תו"ת (המו"ל).

2) להמזכיר הרחמ"א חדקוב – למסור להשד"ר הנ"ל (נעתק מרשימתו של הנ"ל).

3) נדפס בסה"מ תרס"ג ע' נ ואילך. – מאמר זה יצא לאור (בקונטרס בפ"ע) בשנה זו (תשי"ג) "בקשר עם יום הולדת את כ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו עדן – כ"ף מרחשון – אשר חל בשנה זו בשבת קודש פ' וירא" (לשון הקדמת כ"ק אדמו"ר שליט"א להמאמר – נדפס בסה"מ שם ע' שפא). וראה גם לקמן ע' 142 הערה 2, ובשוה"ג שם.

4) זבחים יג, ב. וראה לקו"ת ר"פ צו.

5) פרשתנו (וירא) יח, ח.

6) ראה לקו"ת ויקרא א, ג: "פי' מלאך היינו שליח" (וראה הנסמן בלקו"ש חכ"ב ע' 163 הערה 36).

1) נעתק ב"היום יום" ט חשון (מ"שיחת כ' מ"ח צג ברשימותי"*). – סיפור זה נתבאר גם בלקו"ש ח"ה ע' 86 ואילך. ע' 321 ואילך. חט"ו ע' 129 ואילך. ח"כ ע' 61 ואילך. סה"ש תש"נ ח"א ע' 110 ואילך. תנש"א ח"א ע' 115 ואילך. תשנ"ב ח"א ע' 85 ואילך. שיחת ש"פ וירא תש"ה (נדפסה בקונטרס "צדי"ק למלך" ח"ב ע' 3 ואילך). ועוד.

2) ובפרט שמסתמא ישנם כאלה שעדיין לא שמעו את הסיפור, ואלה שכבר שמעוהו – ישמעוהו עוד הפעם (מרשימה בלתי מוגה).

*) נדפס ב"רשימות" חוברת קיט.

הרבי נשמתו־עדן נהג להכנס מדי שנה, ביום הולדתו כ' מרחשון, אל זקנו כ"ק אדמו"ר הצמח־צדק, בכדי לבקש ברכתו[3]. — יתכן שכך היה הסדר גם אצל שאר נכדי הצמח־צדק.

פעם אחת כשנכנס הרבי נשמתו־עדן — (בהיותו ילד כבן ארבע או חמש שנים, שכן, הרבי נשמתו־עדן נולד בשנת תרכ"א, ואילו בניסן תרכ"ו נסתלק הצמח צדק) — פרץ בבכי. שאלו הצמח צדק מדוע הנך בוכה? והשיב, כי למד בחומש (או שמע שמספרים) שהקב"ה נראה אל אברהם אבינו — הסיפור אירע בשבוע דפרשת וירא — ולכך הוא בוכה, מדוע אין הקב"ה נראה אליו.

ויענהו הצמח צדק: כאשר יהודי (נוסחא שניה: יהודי צדיק[4]) בן תשעים ותשע שנים מחליט שצריך למול את עצמו, ראוי הוא שהקב"ה ייראה אליו.

תשובת הצמח צדק הניחה את דעת הילד, וחדל לבכות.

ג. ובהקדמה: אף על פי שסיפור זה אירע בימי ילדותו של הרבי נשמתו־עדן, קודם היותו בר־מצוה, ועוד לפני ש"הגיע לחינוך"[5], מכל מקום, יש ללמוד ממנו לימוד והוראה בעבודת השם, שכן, מכיון שהרבי נשמתו־עדן סיפר את הסיפור לבנו יחידו — הרבי, והרבי חזר על הסיפור בכדי שיפרסמוהו בעולם, מוכח, שהסיפור נוגע גם אלינו.

ובפרטיות — יש ללמוד מסיפור זה שני ענינים, הן מהשאלה (של הרבי נשמתו־עדן) והן מהתשובה (של זקנו הצמח צדק).

ד. ולכל לראש — הלימוד וההוראה מבכייתו של הרבי נשמתו־עדן (אל הצמח צדק) על כך שהקב"ה לא נראה אליו:

כל אחד ואחד מבני ישראל, באיזה מעמד ומצב שיהיה, אפילו אם הוא נמצא בדרגא כזו שעדיין "לא הגיע לחינוך", כלומר, שחוסר הדעת שבו הוא במדה כזו, אשר לא זו בלבד שאינו מבין מעצמו, אלא עוד זאת, שאינו מסוגל אפילו לקבל ולקלוט השפעה מהזולת (שזהו ענין "הגיע לחינוך"),

— יתכן אמנם, שלפי מספר שנותיו הוא "גדול", אבל בהנוגע לרוחניות הענינים — הוא בבחינת קטן "שלא הגיע לחינוך". וכפי שאמר כ"ק מו"ח אדמו"ר[6] "אידישע יאָרן רעכענען זיך ניט לויטן פּאַספּאָרט"!... לפי ה"דרכון" הוא אמנם יהודי זקן ("אויפן פּאַספּאָרט קען ער זיין אַן אַלטער איד"), אבל לפי שנותיו האמיתיות, שנותיו הרוחניים, כלומר, ביחס לקיום התורה והמצוות שלו — הוא בדוגמת תינוק המשחק מתחת לשולחן ("אַ קליין קינד וואָס שפּילט זיך אונטערן טיש")... —

בכל זאת, יכול גם הוא לתבוע, ותביעה בחוזק, שזהו ענין הבכיה, — כידוע[7] שדמעות באות מ"מותרי מוחין", בסיבת דבר שנעלה ומרומם מהבנת והשגת האדם, שאין המוחין יכולים לסבלו —

שהקב"ה ייראה אליו, כשם שנראה אל אברהם אבינו.

ה. יתר על כן:

מסיפור זה (שהרבי נשמתו־עדן בכה על כך שאין הקב"ה נראה אליו כשם שנראה לאברהם אבינו בהתחלת פרשת וירא) למדים, שבכחו של כל אחד ואחד מישראל לתבוע שהקב"ה ייראה אליו באותו אופן שנראה אל אברהם אבינו לאחרי קיומו מצות מילה, שבמעמד ומצב זה היתה ההתגלות ד"וירא אליו הוי'" שבתחילת פרשת וירא.

---

3) בילדותו היתה להרבי נשמתו עדן מטפלת אינה-יהודי'. פעם אחת כאשר הרבי נשמתו עדן הי' צריך ליכנס אל הצמח צדק, אמר, שאינו רוצה ליכנס ללא המטפלת, וכיון שסירב הילד ליכנס בלעדה, הניחו גם לה ליכנס אל הצמח צדק. אבל מה עשו? — בחדרו של הצמח צדק הי' עומד תנור ("הַרובע"), וכיון ששם לא היו התנורים קבועים לכותל, דחקו את המטפלת לבין התנור והכותל** (מרשימה בלתי מוגה).

4) הביאור בב' הנוסחאות — ראה לקו"ש ח"ה שבהערה 2.

5) ראה לקו"ש חט"ו שבהערה 2 ע' 131 ובהערות 16-17.

6) ראה גם תו"מ ח"ה ע' 58. וש"נ.

7) ראה תו"א וישלח כו, א. סה"מ ה'ש"ת ע' 145. ועוד.

**) ראה "רשימות" חוברת ה (יומן ב) ע' 35 (ושם, שאדמו"ר נשמתו־עדן הי' "אז כבן ג' וחצי–ד' שנים"). וראה גם סה"ש תרפ"א ע' 20.

ובהקדמה: גם לפני קיום מצות מילה מצינו התגלות שם הוי' לאברהם[8], אבל, אין זה בדומה להתגלות — "ואיתגלי"[9] — שבאה לאחרי מצות מילה, שהיתה בדרגא נעלית הרבה יותר[10].

וענין זה מודגש גם בכך, שבעת התגלותו של הקב"ה לאברהם לאחרי מצות מילה (בהתחלת פרשת וירא) — כבר נשתנה שמו מ"אברם" ל"אברהם" בתוספת ה"א (שהרי השינוי בשמו נעשה ביחד עם קיום מצוה זו[11]):

איתא בגמרא[12]: "כתיב אברם וכתיב אברהם, בתחלה המליכו הקב"ה על מאתים וארבעים ושלשה אברים, ולבסוף המליכו על מאתים וארבעים ושמונה אברים, אלו הן, שתי עינים ושתי אזנים וראש הגויי'", "שבתחילה המליכו הקב"ה על אבריו שהם ברשותו ליזהר מעבירה, אבל עיניו ואזניו של אדם אינם ברשותו, שהרי על כרחו יראה בעיניו ובאזניו ישמע, ולבסוף כשנימול המליכו הקב"ה אפילו על אלו כו'"[13].

והענין בזה — שבתחילת עבודתו (כשנקרא שמו "אברם") היה אברהם בעל־הבית רק על האיברים שבדרך הטבע קיימת אפשרות לשלוט עליהם, אמנם לאחרי זה, הנה על ידי שלימות עבודתו ופעולתו של אברהם בכח עצמו (שלימות האפשרית בעבודה שבכח עצמו) — ניתנו לו מלמעלה גם הענינים שהאדם בכח עצמו אינו יכול להגיע אליהם, ובמילא נעשה (אברהם) לבעל־הבית גם על הדברים שעל פי טבע לא היתה בו האפשרות לשלוט עליהם.

ומזה מובן, שהתגלותו של הקב"ה לאברהם אבינו לאחרי מצות מילה (אשר אז נשתנה שמו ל"אברהם" בתוספת ה"א) היתה באופן נעלה הרבה יותר מההתגלות שלפני זה.

ולמרות כל עילויים אלו שבהתגלות ד"וירא אליו הוי'" (לאחרי קיום מצות מילה ושינוי השם מ"אברם" ל"אברהם") — בכחו ובאפשרותו של כל יהודי, גם מי שמצד מעמדו ומצבו הרוחני "לא הגיע לחינוך", לדרוש ולתבוע, שהקב"ה ייראה אליו כפי שנראה לאברהם במעמדו ומצבו (דאברהם) שלאחרי מצות מילה.

ו. ועל דרך זה ישנו הלימוד וההוראה מתשובתו של הצמח צדק אל הרבי נשמתו־עדן — שהתגלותו של הקב"ה לאברהם אבינו דוקא היתה בגלל ידיעתו והכרתו שצריך למול את עצמו:

עם היות שכל אחד ואחד מישראל רשאי לתבוע שהקב"ה ייראה אליו, מכל מקום, דרושה לשם כך הקדמה מסויימת, והיא: הידיעה וההכרה שצריך הוא למול את עצמו.

כלומר:

מבלי הבט על כל המעלות הקיימות אצל יהודי בפועל, או, לכל הפחות, בכח, — אשר, "בכח" יכול כל אחד ואחד מישראל להגיע לדרגות הכי עליונות בעבודתו (כאמור לעיל בענין "וירא אליו הוי'"), וכדאיתא במדרש[14] ש"כל אחד ואחד מישראל חייב לומר מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי אברהם יצחק ויעקב". ולהעיר, שגם מזה דחשיב אברהם ביחד עם יצחק ויעקב, מוכח, שהכוונה היא לאברהם במדריגתו שלאחרי מצות מילה —

אף על פי כן עליו לדעת, שצריך הוא למול את עצמו.

יתירה מזה:

אפילו אלה מבני ישראל אשר מעלות האמורות קיימות אצלם (לא רק בכח, אלא גם) בפועל, כלומר, הצדיקים השולטים גם על האיברים שבדרך הטבע לא תתכן השליטה עליהם, בדוגמת מעמדו ומצבו של אברהם אבינו לאחרי מצות מילה (כשנשתנה שמו מ"אברם" ל"אברהם", כנ"ל סעיף ה),

— כידוע הסיפור אודות אדמו"ר (מהורש"ב) נשמתו־עדן[15], אשר פעם התאונן שאינו שומע באוזן אחת. כאשר החלו לחקור את סיבת הדבר, נודע, שביום השבת, בשעה שאמר מאמר חסידות, התנהלה בחדר הסמוך שיחה שהפריעה לו באמירת המאמר, וכיון שהרבי נשמתו־עדן הרגיש את אחריותו, שתפקידו הוא להשפיע חסידות, סילק את חוש השמיעה מהאוזן שהיתה מופנית לעבר אותו חדר.

---

8) לך לך יב, ז. שם יז, א.
9) ת"א עה"פ ריש פרשתנו.
10) ראה ב"ר ריש פרשתנו. מפרשים ריש פרשתנו. לקו"ת תזריע כא, א. וראה גם זח"א פח, סע"ב. צח, רע"א — נתבאר בלקו"ש ח"י ע' 50 ואילך.
11) לך לך יז, א ואילך.
12) נדרים לב, ב.
13) פי' הר"ן שם. וראה גם פי' הרא"ש שם.
14) תדבא"ר רפכ"ה.
15) ראה גם התוועדויות תשמ"ח ח"ד ע' 15 הערה 65.

וזהו שמצינו באחד מהמאמרים[16] שהיו "צדיקים גדולים שלא טעמו טעם המאכל בעת אכילתם[17] מפני הרצון הנפש האלקית שאינו רוצה לטעום טעם גשמי, וכמו כן היו צדיקים גדולים שלא ראו[18] ולא שמעו מה שלא רצו לראות ולשמוע מצד הנפש האלוקית כו' וזהו שליטה וממשלה גם בעת ההתלבשות באברי הגוף" —

הנה גם אלה מבני ישראל הנמצאים בדרגא נעלית כזו — צריכים לדעת שעליהם למול את עצמם.

ז. וטעם הדבר — לפי שכל זמן שקיימת מציאות של ערלה, אפילו ערלה דקה ביותר ברוחניות, יכולה להיות ירידה, לאחרי ריבוי השתלשלות, עד לענינים נמוכים.

ועל פי זה יש לבאר דיוק לשון הצמח צדק — כאשר יהודי, צדיק, בן תשעים ותשע שנים, מחליט שצריך למול את עצמו, ראוי הוא שהקב"ה ייראה אליו:

ובהקדם הביאור במאמר חז"ל באבות[19] "בן מאה כאילו מת ועבר ובטל מן העולם", דלכאורה אינו מובן: כל הענינים דחשיב במשנה שם מהוים הוראות למעשה בהנהגתו של האדם — "בן חמש שנים למקרא", "בן עשר שנים למשנה", "בן י"ג למצוות" כו', ומהי ההוראה בזה ש"בן מאה כאילו מת ועבר ובטל מן העולם"?!...

והביאור בזה[20]: ענינו של "בן מאה" בעבודת האדם, הוא, שלימות הבירור והזיכוך בכל עשר כחות הנפש, ובאופן פרטי דוקא[21], כפי שכל כח (מעשר הכחות) כלול מעשר[22], אשר על ידי זה נעשה "בן מאה" (עשר פעמים עשר). ואז — הרי הוא "כאילו מת ועבר ובטל מן העולם", כלומר, שכבר אין לו שייכות עם עניני העולם, ובמילא אין לו לחשוש ממציאות העולם, כאילו שאין לו יצר הרע[23].

וזהו שדייק רבינו הצמח צדק בדבריו — "יהודי בן תשעים ותשע שנים":

יהודי שהוא "בן מאה שנה" — שכבר בירר וזיכך כל עשר כחותיו בשלימות (עשר כלול מעשר) — אינו צריך לחשוש מעניני הערלה כו', כיון שהוא בבחינת "עבר ובטל מן העולם" (כנ"ל);

אמנם, מי שהוא עדיין "בן תשעים ותשע", היינו שעדיין חסר אצלו בבירור וזיכוך כל עשר הכחות בפרטיות (שלכן לא הגיע עדיין לדרגתו של "בן מאה") — אזי צריך הוא למול את עצמו, כיון שבריבוי ההשתלשלות,

— אין הכוונה בריבוי השתלשלות, שהאדם נמצא בעולם אחד והירידה נעשית בעולם שני, כי אם, מכיון שהאדם הוא בבחינת קדם למעשה בראשית ואחור למעשה בראשית[24], יש מקום לריבוי השתלשלות במציאות האדם עצמה —

יתכן שבגלל העדר פעולת המילה תהיה ירידה עד לענינים תחתונים (כאמור לעיל).

ח. ודוקא כאשר האדם מחליט שצריך הוא למול את עצמו, אפילו אם הוא נמצא במעמד ומצב נעלה ביותר, עד בבחינת תשעים ותשע שנים (כנ"ל) — אזי נעשה הוא ראוי שהקב"ה ייראה אליו:

כאשר מציאותו של יהודי חדורה בביטול כללי, שיודע הוא שצריך למול את עצמו, אשר ידיעה זו נובעת מההכרה וההרגשה שמעמדו ומצבו הנוכחי אינו כדבעי, וצריך להשתנות ("ער ווייסט אַז אַזוי ווי ער איז טויג ניט, און ער דאַרף אַנדערש ווערן") — הרי זו ההקדמה להגיע לדרגות עליונות יותר, עד שיהיה אצלו "וירא אליו ה'", בדוגמת ההתגלות שהיתה לאברהם אבינו לאחרי מצות מילה, ונעשה גם הוא (האדם העובד עבודתו הנ"ל) בבחינת "אברהם" בתוספת ה"א, כיון שנעשה בעל הבית על כל חושיו, גם על חושים אלה שבטבע לא יתכן לשלוט עליהם.

ולא עוד, אלא שנעשה בעל הבית (גם) על חלקו בעולם, כמדובר לעיל בהמאמר[25] אודות צדיקים, שעל ידי פעולת הזיכוך בעצמם, פועלים הם זיכוך גם בחלקם בעולם, ודוגמתו גם בנדון דידן, אשר על ידי זה שנעשה בעל הבית על חושיו (בבחינת "אברהם" בתוספת ה"א), נעשה בעל הבית גם על חלקו בעולם, כולל גם על כל הדברים שזקוק להם בכדי לעבוד את הקב"ה, הן בבני, הן בחיי והן במזוני, וכולם — רויחי.

---

16) דבור המתחיל כי ישאלך תרנ"ד (סה"מ תרנ"ד ע' רכה).
17) ראה גם לקו"ש ח"י ע' 106.
18) ראה גם המשך תרס"ו בהוספות ע' תקפא.
19) ספ"ה.
20) ראה גם שיחת ש"פ וירא תש"ה שבהערה 1 הערה 15. וש"נ.
21) ראה קונטרס העבודה פ"ו.
22) דרמ"צ שרש מצות התפלה קמד, ב; ביאור ושבתה קע, ב. עיין בדרושי חיי שרה (ראה סה"מ מלוקט ח"ה ע' סה. וש"נ).
23) ראה ירושלמי סוף ברכות. זח"ב קז, ב. תניא פ"א. ובכ"מ.
24) ברכות סא, א. ב"ר פ"ח, א ("א"ר שמעון בן לקיש אחור למעשה יום האחרון וקדם למעשה יום א"). תנחומא תזריע א, ראה גי' עץ יוסף. תו"א בראשית ג, ד. לקו"ת דרושי שמע"צ פו, ג.
25) לעיל ס"ע 151 ואילך.

לקוטי שיחות פרשת וירא כרך י

א. אמרו רז"ל[1] שספר בראשית נקרא בשם "ספר הישר", לפי ש"זה ספר אברהם יצחק ויעקב שנקראו ישרים". אמנם, אף שהספר (בראשית) בכללותו נקרא על שם כל שלשת האבות, דהיינו שכל כולו של ספר "הישר" משתייך (בפנימיותו) לג' ה"ישרים" כולם[2], הרי בפרטיות יש בו פרשיות שהמדובר העיקרי (הגלוי) בהן הוא באחד משלושת האבות ביחוד.

והנה, הפרשיות שכל תוכנן מתייחס לאברהם במיוחד — הן פרשת לך־לך ופרשת וירא[3].

ומזה שנחלקו לב' פרשיות, עם היות ששתיהן ענינם אחד: אברהם אבינו, הרי מוכרח שבהן מתבטאות שתי "פרשיות" וסוגים בענינו ומעלתו של אברהם אבינו[4]: ומכיון שמעלתו של אברהם אבינו היא עבודתו להוי', הרי ב' הפרשיות הן שתי מדריגות בעבודתו הנעלית של אברהם אבינו. ומזה, שההפרש שבין שתי המדריגות (שתי הפרשיות) של אברהם אבינו יש להבין משני השמות של פרשיות אלו[5], שהרי שמה של הפרשה מרמז ומוכיח על תוכנה, כמבואר כמה פעמים[6].

והנה החילוק העיקרי (בתוכן מעלתו של אברהם) בין פרשת לך־לך ופרשת וירא: בפרשת לך־לך המדובר הוא במדריגת אברהם אבינו כמו שהיה קודם היכנסו בברית־המילה (ורק בסופה מסופר איך שנצטווה מאת ה' למול את עצמו ואת בני ביתו, ושכן עשה[7]): ובפרשת וירא מדובר באברהם אבינו לאחרי זה שכבר קיים מצות מילה — וחילוק זה נרמז גם בשמותיהן, "לך־לך", "וירא".

ב. איתא בזוהר[8], דעד שלא נימול אברהם היתה דרגת נבואתו בבחינת "היה דבר ה' אל אברם במחזה"[9]; מה שאין כן בזמן שלאחרי הימולו, כתיב "וירא אליו ה'"[10], שהיא דרגה נעלית יותר[11]. והטעם על זה מבואר שם: לפי שמלאכי השרת אינם נזקקים בלשון תרגום[12], ולכן עד שנימול היה הגילוי אליו בבחינת "מחזה", שהוא לשון תרגום, כדי שלא יהיה פתחון פה למלאכי השרת שהקב"ה מתגלה לאדם שאינו מהול; אבל לאחר שמל, שאין להם עוד פתחון פה, נתגלה אליו בבחינת "וירא", בלשון הקודש, המורה על מדריגה עליונה יותר.

ויש להקשות: ממה נפשך — אם אברהם אבינו מצד עצמו היה ראוי גם קודם לכן לגילוי הנעלה — למה יגרע חלקו של אברהם אבינו (המגיע לו) משום חשש של קטרוג המלאכים? והרי הרבה דרכים למקום שבהן ועל ידיהן אפשר למנוע את פתחון הפה של המלאכים גם אם היה הגילוי באופן המגיע לאברהם אבינו, אופן הנעלה;

ואם מצד מהותו ומעלתו של אברהם אבינו לא היה ראוי עדיין לגילוי נבואה באופן נעלה, מה צורך בטעם שלא יהיה פתחון פה למלאכי השרת, מכיון שבלאו הכי לא היה ראוי אז לגילוי זה?

ג. ויובן זה בהקדים המבואר בתורה אור[13] שההפרש בין לשון הקודש ללשון תרגום (ארמית — ושאר הלשונות) הוא בדוגמת ההפרש שבין אבנים ללבנים: אבן היא בריאה בידי שמים ולבינה נעשית בידי אדם, ועל דרך זה הוא החילוק בין הלשונות הנ"ל, גם בין אותיותיהן שמהן הן "בנויות"[14]: אותיות התורה נקראות "אבנים", כי התורה היא מן השמים;

---

1) ע"ז כה, א. וראה תו"ח לך (פה, ד).

2) כדמוכח מהלשון "זה ספר אברהם יצחק ויעקב" — שהספר משתייך לכל הג' אבות.

3) ואף שגם בפ' חיי שרה מדובר אודות אברהם — הרי שם גם עניני יצחק הם מהענינים העקריים שבסדרה (וכ"ש שכן הוא בהנוגע פ' נח — אף שבסופה מדובר אודות אברהם).

4) ע"ד המובן במרז"ל (תענית כז, ב. מגילה כב, א) "כל פסוקא דלא פסקי' משה אנן לא פסקינן לי'", שמכיון שלא נפסקו בתורה הרי זה מורה שכל עניני פסוק אחד שייכים ביחד. ועד"ז להיפך שאותם הפסוקים שנפסקו בתורה ה"ז לפי שהם ב' ענינים נפרדים — עד"ז בפיסוק הפרשיות (ראה זח"ב רו, ב), שמאחר שנפסקו לב' פרשיות ה"ז מורה שהם ב' ענינים נפרדים (ולכן גם קריאתם והלימוד למעשה מתוכנם — כפתגם אדה"ז הידוע* בזמנים נפרדים). ובנדו"ד שעיקר פרשיות אלו הוא אודות אברהם, ה"ז מורה שהם ב' ענינים שונים באברהם עצמו.

*) היום יום ע' קא. ובארוכה — סה"ש תש"ב ע' 29 ואילך.

5) ובפרט ששמות ב' פרשיות אלו הם אודות אברהם: "לך לך" הוא הציווי לאברהם לילך כו'; "וירא" הוא גילוי הקב"ה לאברהם.

6) ראה לקו"ש ח"ה ע' 58.

7) וגם זה — עד יום ג' למילתו (ר"פ וירא) שעדיין לא נתרפא ממילתו, שאי"ז עדיין תכלית ענין המילה — דהרי ענינה של מצות מילה הוא ברית עולם בבשר הגוף הגשמי (כמבואר לעיל ע' 45 ואילך. וראה להלן ס"ג), וכל זמן שלא נתרפא (ושיודעים שיצא מהסכנה — והרי בשלישי למילה מחללין עליו את השבת (שבת קלד, ב. וראה לקו"ש ח"ה ע' 77 ואילך בארוכה)) — אין בירור כ"כ שהברית עולם הוא בר קיימא בגשמיות.

8) ח"א פח, סע"ב. וראה שם צח, רע"א.

9) לך טו, א.

10) ואף שגם קודם לזה כתוב (לך יב, ז. שם יז, א) "וירא ה' אל אברם" — כבר תירץ את זה בזוהר שם.

11) וראה ב"ר ר"פ וירא. מפרשים ר"פ וירא.

12) ראה שבת יב, ב.

13) משפטים עז, ג.

14) ראה ספר יצירה בתחלתו.

אבל האותיות של לשונות האומות נקראות "לבנים", (שהן מוסכמות על ידי בני אדם לבד) [ותכלית הכוונה במציאותן של לשונות (אותיות) האומות, שגם הם יתבררו ויתעלו לקדושה על ידי שישתמשו בהן לעבודת הוי'].

ועל פי הנ"ל בזהר יש לומר שההפרש בין מעלת אברהם אבינו קודם המילה ולאחרי זה, הוא בדוגמת החילוק הנ"ל שבין אבן ללבינה;

מבואר בכמה מקומות[15] שאף ש"קיים אברהם אבינו כל התורה כולה עד לא ניתנה"[16] מכל מקום הגיע אז בעבודתו במעלות הקודש רק עד שורש הנבראים; לפי שכל עבודתו ופעולתו היה בכח עצמו, בלי ציווי (שזהו גם נתינת כח) מלמעלה (ואין בכחו של נברא להגיע למעלה ממקורו, שורש הנבראים).

אמנם כל זה היה עד שקיים מצות מילה (שאופן קיומו של כל התורה הוא "עד שלא ניתנה", עד שלא נצטווה בציווי מיוחד[17]) מה שאין כן כשנצטווה במצות מילה מהקב"ה, שבציווי זה הרי ניתן לו כח מיוחד מלמעלה להתעלות לדרגת ביטול והתאחדות עם הבורא, מצוה המצוה, באופן נעלה יותר — לכן בכחו אז להגיע גם למעלה משורש הנבראים[18].

יתירה מזו: לא זו בלבד שעל ידי מצות מילה נתעלה בעבודתו לדרגא שהיא נעלית באין ערוך לגבי מדריגתו הקודמת, אלא עוד זאת, שעל ידי מצוה זו נתבטלה מציאותו לגמרי ונתאחד עם הבורא התאחדות גמורה כזו שאין כמוה ודוגמתה במצוה אחרת. כי הלא זוהי תכונתה המיוחדת של מצות מילה: "והיתה בריתי בבשרכם"[19], היינו שגם בבשר הגשמי נרגש ביטולו לה', והתאחדותו בו, מה שלא מצינו במצוה אחרת[20].

נמצא שדרגת עבודתו של אברהם קודם שקיים מצות מילה, שהגיע בה רק עד שורש הנבראים, היתה בדוגמת ענין "לבינה": בכל גודל מעלת עבודתו, אף שעשה חיל ונתעלה בביטולו לה' למעלה מעלה, מכל מקום לא יצא עדיין מגדר "מעשה ידי אדם", מתחום הנבראים ושרשם. מה שאין כן לאחר שנימול, נתעלה בעבודתו לדרגא שהיא בדוגמת "אבן"[21] — מעשה ידי שמים, כי על ידי קיום מצוה זו יצא מגדרו הנ"ל, עד שנתבטל ונתאחד לגמרי עם הבורא — אז עבודתו היא כעין מעשה ידי שמים, ובכוחה ל"הגיע" למעלה משורש הנבראים.

ובזה יתבאר מה שמובא לעיל, שקודם שנימול היתה מדריגתו של אברהם אבינו רק בבחינת "במחזה", שהוא (בלשון) תרגום, כי היא בדוגמת "לבינה", שבידי אדם כנ"ל; אבל על ידי מצות מילה הגיע לבחינת "וירא", שהוא בלשון הקודש, בדוגמת האבן שהיא בידי שמים.

ד. וענין זה, מה שקודם הימולו הגיע אברהם לבחינת "במחזה" ואחר כך לבחינת "וירא", אינו רק מפני שב' אופני הגילוי וההפרש ביניהם מתאימים לב' דרגותיו בעבודה מפאת דוגמתם ל"לבינה" ו"אבן", אלא שגם תוכנן הפנימי של ב' דרגות אלו בנבואה עולה בקנה אחד עם ב' המדריגות בעבודת אברהם.

דהנה אמרו רז"ל[22] כל הנבראים נתנבאו בכה, מוסיף עליהם משה שנתנבא בזה. והחילוק ביניהם מבואר: "זה" מורה על ראיית המהות, וכמאמר רז"ל[23] "מראה באצבעו שנאמר כו' זה, והוא ענין שראה באספקלריא המאירה[24]; מה שאין כן בחינת "כה" הוא בחינת אספקלריא שאינה מאירה, ואין זה ראיית המהות.

ועל דרך זה יובן החילוק בין גילוי הבא "במחזה", ובין הגילוי ד"וירא": וירא ענינו ראיה — היינו באופן שרואה את הוי' הנראה אליו, ראיית המהות. מה שאין כן "במחזה", אף שגם חזיון ענינו ראיה, אבל אין זה

15) ראה שהש"ר פ"א ע"פ לריח שמניך גו': כל המצות שעשו לפניך ריחות היו וכו', וראה לקו"ש ח"ג ע' 757 ואילך.

16) קדושין פב, א. יומא כח, ב.

17) משא"כ הציווי דז"מ דב"נ — דלא ניתנה עי"ז האפשריות להגיע למעלה משרש הנבראים.

18) להעיר מל"ת להאריז"ל (ר"פ לך) וביאורו באוה"ת פח"ש ד"ה וה' ברך — האם המשיך א"א היחוד עליון שעיקרו הי' במ"ת.

19) לך יז, יג.

20) וראה שו"ע יו"ד ריש הל' מילה (סי' ר"ס): "וגדולה מצוה זו משאר מצות עשה". ואף שהטעם ע"ז הוא "לפי שיש בה צד כרת" (ש"ך שם) — הרי גם זה שייך להענין הנתבאר בפנים — כי הטעם ע"ז שדוקא במצות מילה ישנו חיוב כרת* י"ל: מכיון שענין מצות מילה הוא ברית הגוף עם הקב"ה, הרי מובן שהעדר קיומה פוגע בברית זו, ובמילא חסר בחיות הגוף, וראה לקו"ש ח"ג ע' 834 הערה 23 עוד ביאור בטעם חיוב כרת במילה.

*) ראה בזה אוה"ת שמות (כרך ז' ע' ב'תרצז) ביאור למ"ש "בהשמטות זח"א כו' מ"ט פסח ומילה כו' אית בהו כרת".

ועוד להעיר: להמבואר בכ"מ שבמילה כמה ענינים: שאינו ערל, פעולת המילה, שהוא מהול — ראה ג"כ ד"ה בעצם גו' (אוה"ת כרך ד' לך, ע' 1646).

21) ועפ"ז יומתק מה שכשהשביע את אליעזר בהוי' א"ל שים נא ידך תחת ירכי — בכדי שתהי' השבועה בנקיטת חפץ (ח"ש כד, ב. רש"י שם) כי (רק) המילה הייתה "אבן", בידי שמים. ועד"ז ס"ת ותפלין (שברש"י שם) לאח"ז.

22) ספרי ר"פ מטות (הובא בפירש"י שם).

23) סוף תענית. וראה פירש"י (בשלח טו, ב).

24) ראה יבמות מט, ב. ויק"ר פ"א, יד.

ראיית המהות כי אם תרגומו, כמו שהאלקות נראה על ידי התלבשות בלבוש המעלים על מהותו (וכנ"ל ש"מחזה" הוא בלשון תרגום, היינו שלשון הקודש (אלקות) תורגמה (מובנת על ידי שנתלבשה) בלשונות אחרות)[25].

לכן קודם שנימול, כשלא הגיע אברהם אבינו עדיין לברית עולם בבשרכם — עם אלקות — במילא לא זכה גם כן לראיית המהות וה'עצם' דאלקות, והיינו שראה רק בחינת "מחזה"; מה שאין כן לאחרי זה, שאז נתבטל מציאותו לגמרי ונתאחד ביחוד שלם[26] - נתעלה אז למדריגה נעלית שהוי' נראה אליו בבחינת "וירא"[27], ראיית ה'עצם' דאלקות[28].

ה. מעלה גבוהה זו של ראיית המהות, שאליה מגיעים על ידי ברית מילה, אפשרית רק בבני ישראל, כי להם דוקא ניתן הכח להתעלות לדרגא זו על ידי העבודה דתורה ומצוות בכלל, ומצות מילה בפרט. אשר לכן להם דוקא ניתנה התורה, למרות טענת המלאכים "תנה הודך על השמים"[29] — כי דוקא משום ש"יצר הרע יש בכם" וירידתם ל"מצרים", למצרים וגבולים, שכל זה מתברר ומזדכך ומתעלה על ידי עבודתם בתורה ומצות, לכן ביכלתם לעלות ולהגיע למדריגה הנ"ל.

מה שאין כן המלאכים, אף שיש להם ביטול גמור לה', ועבודתם היא בדרגא נעלית וכו', מכל מקום אין בכוחם לעלות למעלה משורש הנבראים[30].

ועל פי זה יש לבאר הטעם שהגילוי באופן ד"וירא" לאברהם לא היה יכול לבוא לפני קיומו מצות מילה מצד טענת המלאכים:

אין הכוונה בזה שחשש קטרוג של המלאכים היתה סיבה צדדית שעיכבה הגילוי הזה, אלא שקטרוג המלאכים עצמו הוא המכריע שאין אברהם (עדיין) ראוי לזה: מאחר שקודם הימולו, על אף כל עבודתו ועילויו בקודש והתבטלותו לאלקות וכו', לא יצא מגדר נברא — אם כן דרגתו היא בדוגמת דרגת המלאכים, שאינו יכול להגיע למעלה משורש הנבראים[31], וכמוהם אי אפשר לו לקבל גילוי אלקות זה שהוא בבחינת "וירא".

ו. על פי כל הנ"ל יובן מה שב' הפרשיות חלוקות, ומה שאחת נקראת בשם "לך־לך", והשנית בשם "וירא", ואיך שבזה מרומזות ב' הדרגות של אברהם אבינו הנ"ל.

"לך־לך" ענינו שהוא הולך ויוצא מגדרו הקדום, ובכל הפרטים והאופנים, כמפורש בכתוב "מארצך וממולדתך ומבית אביך", שכוללים כל הפרטים בענין היציאה מההגבלות ועליותיו למעלה בדרגת ביטולו לה'[32], אמנם כל המדריגות כולן הן עדיין בחינת "הליכה" מסודרת מלמטה למעלה (וכמפורט בכתוב ש"מארצך וממולדתך וגו'" היא לך־לך לשרשך[33] כו' הליכה ועלי' שאינה למעלה מכל גדרו הוא) — שלא הגיע אז לפני הימולו, למעלה משורש הנבראים,

מה שאין כן "וירא", שהוא מורה, כנ"ל, על ראיית המהות דאלקות, הבאה על ידי התאחדותו עם הבורא ביחוד שלם, ולמעלתו זו הגיע על ידי שקיים מצות מילה.

ז. "מעשה אבות סימן לבנים"[34] — הרי מובן שישנה הוראה בכל הנ"ל לכל אחד ואחד [ובפרט

המשך בעמוד קטו

25) וראה תו"א משפטים עח, ג.

26) נתקיים הציווי והי' תמים (לך יז, א). וראה נדרים לא, ב: לא נקרא שלם עד שמל שנא' התהלך לפני והי' תמים.

27) ויומתק ע"פ המבואר לעיל ע' 46 שבמצות מילה מתבטא ביותר מה ש"נתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים" — והרי ענין התאוה והתענוג שייך לעצם הנפש (ראה המשך תרס"ו ע' כה ואילך).

28) ולהעיר מפרש"י (לך שם) שע"י המילה ניתן לאברהם (השליטה על) ה' אברים, ובתוכם על ב' עיניו — מתאים עם הנ"ל שע"י המילה נתעלה בדרגת הראי' באלקות.

29) ראה שבת פח, ב.

30) וכידוע (לקו"ת ר"ה ס, ב. סידור קנב, א. ובכ"מ) הפירוש במארז"ל (סנה' לח, ב. יומא כא, ב) "הושיט (הקב"ה) אצבעו קטנה ביניהן ושרפן", שע"י שנתגלה להם מבחי' המלכות — אף שהיא ספי' היותר אחרונה "אצבעו קטנה" — אבל היא יותר מחוק הקצוב להם — "ושרפן", נתבטלו ממציאותם.

ועפ"ז מובנת השייכות של "הושיט . . ושרפן" לטענתם "מה אנוש כי תזכרנו" — כי זה גופא תשובה על טענתם: במלאכים, כשנתגלה להם יותר מחוק הקצוב, אף שהגילוי הוא רק "אצבעו קטנה" נתבטלו ממציאותם (ראה ד"ה והוא עומד תרס"ג ע' 9 (וראה גם סידור שם) שפירוש "ושרפן" הוא שנתבטל מציאותם לגמרי, והוא כעין הפסד המציאות); משא"כ בנש"י, לא רק שאינם מתבטלים מגילוי בחי' "אצבעו קטנה", בחי' המל' שרש הנבראים, אלא שביכולתם להמשיך ולקבל גם בחי' שלמעלה משרש הנבראים.

והביטול שנעשה בהם מצד גילוי בחי' זו היא באופן שהם עצמם (גם כשהם במציאותם) הם כלים להביטול (עיין ד"ה והוא עומד שם ע' 9 ואילך).

31) ולשון הקטרוג שאינו מהול — כי ע"י המילה נעשה התהלך לפני — הדבק בעבודתי ועומד על עמדו כשרוה"ק נצבת עליו (רש"י לך יז, א־ג). וראה רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ז ה"ו במעלות נבואת מרע"ה שהי' לא ע"י מלאך כו' פנים אל פנים כו' עומד על עומדו שלם. ועד"ז בפיה"מ שלו הקדמה לפ' חלק יסוד ז'. מו"נ ח"ב פל"ה, לט. ועייג"כ זח"א קע, סע"ב.

32) ראה ד"ה אמרת תרצ"ה פ"ד. מי העיר תש"ג בסופו. ועיי' ג"כ ד"ה לך דשנות תרנ"ה, תרס"ו, תרס"ז, תש"ב ותש"ה.

33) וכמשנ"ת בענין "קומי לך וגו' לכי לך" (שהש"ר ב, יג) בלקו"ת שה"ש ד"ה יונתי בחגוי הסלע (טז, ג ואילך). אוה"ת ד"ה לך לך (ע' תרפב).

34) נסמן לעיל ע' 44 הערה 4.

יום ראשון י"ד מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 292, איתא בזוה"ק... עד עמ' 292, ועלול כנודע.

בֵּאוּר עַל הַנַּ"ל:

רבנו הזקן מסביר בעצמו משמעותה העמוקה יותר של אגרת זו (סימן כ"ז): **אִיתָא בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ, דְּצַדִּיקָא דְּאִתְפַּטַּר - אִשְׁתַּכַּח בְּכֻלְּהוּ עָלְמִין יָתִיר מִבְּחַיּוֹהִי כּוֹ".** – כתוב בזוהר הקדוש, צדיק שנפטר נמצא בכל העולמות יותר מאשר בחייו. **וְצָרִיךְ לְהָבִין, תִּינַח בְּעוֹלָמוֹת עֶלְיוֹנִים אִשְׁתַּכַּח יָתִיר בְּעַלּוֹתוֹ שָׁמָּה,** – מובן הדבר שבעולמות העליונים הוא נמצא אחרי הסתלקותו במדה מרובה יותר כאשר נשמתו עולה למעלה, **אֲבָל בָּעוֹלָם הַזֶּה אֵיךְ אִשְׁתַּכַּח יָתִיר?** – כיצד הוא נמצא שם במדה מרובה יותר? **וְיֵשׁ לוֹמַר, עַל דֶּרֶךְ מַה שֶּׁקִּבַּלְתִּי עַל מַאֲמַר חַז"ל דְּ"שָׁבַק** – השאיר, **חַיִּים לְכָל חַי",** – שבשעת הסתלקותו של צדיק אומרים שהוא השאיר חיים לכל החיים, וכנזכר לעיל, שבפשטות הלשון קשה, אם הכוונה היא רק לומר שהוא עזב את העולם ואחרים נשארו בחיים, הרי שלא השאיר את חייו הוא, לא מחייו הם חיים, אלא, לפי ההסבר שקיבל רבנו הזקן הכוונה היא אכן שהוא השאיר מחייו **הוא** – לכל החיים, **כַּנּוֹדַע** – כידוע, **שֶׁחַיֵּי הַצַּדִּיק אֵינָם חַיִּים בְּשָׂרִים**[24] **כִּי אִם חַיִּים רוּחָנִיִּים, שֶׁהֵם אֱמוּנָה וְיִרְאָה וְאַהֲבָה,** – אמונת ה', יראת ה' ואהבת ה' שיש לו עצמו והוא משפיע אותן לתלמידיו ומקושריו, שלש אלו מוגדרות בפסוקים בשם "חיים", **כִּי בֶּאֱמוּנָה כְּתִיב:** – כתוב: "**וְצַדִּיק בֶּאֱמוּנָתוֹ יִחְיֶה",** **וּבְיִרְאָה כְּתִיב:** – כתוב: "**וְיִרְאַת ה' לְחַיִּים",** **וּבְאַהֲבָה כְּתִיב:** כתוב[25]: "**רוֹדֵף צְדָקָה וָחֶסֶד יִמְצָא חַיִּים",** **וְחֶסֶד הוּא אַהֲבָה.** – אהבה היא פנימיות החסד, הרי כשאומרים על חסד "חיים" הרי שאהבה היא ענין של חיים, וכל השלש: אמונה, יראה ואהבה, הרי מוגדרות בשם "חיים". **וּשְׁלֹשָׁה מִדּוֹת אֵלּוּ** – אמונה, יראה ואהבה, **הֵם בְּכָל עוֹלָם וְעוֹלָם עַד רוּם הַמַּעֲלוֹת,** – והמדריגות שבעולמות, הרי בכל עולם ישנן הבחינות הנקראות אמונה, יראה ואהבה, **הַכֹּל לְפִי עֶרְךְ בְּחִינַת מַעֲלוֹת הָעוֹלָמוֹת זֶה עַל זֶה** – לפי עליונות המדריגה של אותו עולם, כך עליונותן של הבחינות והמדות אמונה, יראה ואהבה שבאותו עולם, **בְּדֶרֶךְ עֲלֵה וְעָלוּל, כַּנּוֹדַע.** – העולם העליון יותר משמש "עילה" וסיבה שממנו בא העולם התחתון יותר שהוא "עלול" ומסובב מהעולם העליון יותר.

אגרת הקדש

ביאור על הנ"ל:

איתא בזוה"ק דצדיקא דאתפטר אשתכח בכלהו עלמין יתיר מבחיוהי כו' וצריך להבין תינח בעולמות עליונים אשתכח יתיר בעלותו שמה אבל בעוה"ז איך אשתכח יתיר. וי"ל ע"ד מה שקבלתי על מאמר חז"ל דשבק חיים לכל חי כנודע שחיי הצדיק אינם חיים בשרים כ"א חיים רוחניים שהם אמונה ויראה ואהבה כי באמונה כתיב וצדיק באמונתו יחיה וביראה כתיב ויראת ה' לחיים ובאהבה כתיב רודף צדקה וחסד ימצא חיים וחסד הוא אהבה ושלשה מדות אלו הם בכל עולם ועולם עד רום המעלות הכל לפי ערך בחי' מעלות העולמות זע"ז בדרך עילה ועלול כנודע.

יום שני ט"ו מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 292, והנה בהיות הצדיק... עד עמ' קמז, תאמין.

וְהִנֵּה, בִּהְיוֹת הַצַּדִּיק חַי עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה, – בעולם הזה, **הָיוּ שְׁלֹשָׁה מִדּוֹת אֵלּוּ** – אמונה, יראה ואהבה, **בְּתוֹךְ כְּלִי וּלְבוּשׁ שֶׁלָּהֶם בִּבְחִינַת מָקוֹם נַשְׁמִי, שֶׁהִיא בְּחִינַת נֶפֶשׁ הַקְּשׁוּרָה בְּגוּפוֹ, וְכָל תַּלְמִידָיו אֵינָם מְקַבְּלִים רַק הָאֶרַת מִדּוֹת אֵלּוּ וְזִיוָן, הַמֵּאִיר חוּץ לִכְלִי זֶה** – מחוץ לכלי האמור, **עַל יְדֵי דִּבּוּרָיו וּמַחְשְׁבוֹתָיו הַקְּדוֹשִׁים,** – אותיות הדיבור והמחשבה מגלות הרי הארה בלבד. **וְלָכֵן אָמְרוּ רַז"ל**[26] **שֶׁאֵין אָדָם עוֹמֵד עַל דַּעַת רַבּוֹ וְכוּ".** – עד ארבעים שנה. **אֲבָל לְאַחַר פְּטִירָתוֹ,** – של הצדיק, **לְפִי שֶׁמִּתְפָּרְדִים בְּחִינַת הַנֶּפֶשׁ שֶׁנִּשְׁאֶרֶת בַּקֶּבֶר מִבְּחִינַת הָרוּחַ שֶׁ–אַחֲרֵי הַהִסְתַּלְּקוּת הִיא בְּגַן עֵדֶן, שֶׁהֵן שָׁלֹשׁ מִדּוֹת הַלָּלוּ,** – אמונה, יראה

אגרת הקדש

והנה בהיות הצדיק חי על פני האדמה היו שלשה מדות אלו בתוך כלי ולבוש שלהם בבחי' מקום גשמי שהיא בחי' נפש הקשורה בגופו וכל תלמידיו אינם מקבלים רק הארת מדות אלו וזיון המאיר חוץ לכלי זה ע"י דבוריו ומחשבותיו הקדושים. ולכן ארז"ל שאין אדם עומד על דעת רבו וכו' אבל לאחר פטירתו לפי שמתפרדים בחי' הנפש שנשארה בקבר מבחי' הרוח שבג"ע שהן שלש

---

24. "כנראה צ"ל "בשריים" (ב' יודין), כמו "רוחניים", שבהמשכו" (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א בלקוטי שיחות חכ"ב ע' 138 הערה 8 בשולי הגליון). **25.** משלי כא, כא. **26.** עבודה זרה ה, ב. פרש"י עה"פ נצבים כט, ו.

ואהבה, הרי שאין שלש מדות אלו מוגבלות יותר בלבוש ובכלי שלהן שבגוף, אלא הן בגן עדן שהוא מקום רוחני ואוירו מתפשט בעולם מסביב לכל אדם, כפי שיסביר להלן, **לְפִיכָךְ יָכוֹל כָּל הַקָּרוֹב אֵלָיו** – המקושר אל הצדיק, **לְקַבֵּל חֵלֶק מִבְּחִינַת רוּחוֹ שֶׁבְּגַן עֵדֶן,** – חלק מעצם המדות ולא הארה וזיו מהן בלבד, **הוֹאִיל** וְ–בחינת הרוח של הצדיק, **אֵינָהּ בְּתוֹךְ כְּלִי וְלֹא בִּבְחִינַת מָקוֹם גַּשְׁמִי,** – כי אם בגן עדן, שגם הוא, כפי שיסביר להלן, בעולם זה, **כַּנּוֹדָע מֵאֲמַר רַז"ל**[27] **עַל יַעֲקֹב אָבִינוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם שֶׁנִּכְנַס עִמּוֹ גַּן עֵדֶן,** – כשנכנס אל יצחק לקבל את הברכות, הרי שגן עדן נמצא בעולם הזה, **וְכֵן כָּתַב בְּסֵפֶר עֲשָׂרָה מַאֲמָרוֹת**[28] **שֶׁאַוִּיר גַּן עֵדֶן מִתְפַּשֵּׁט סָבִיב כָּל אָדָם, וְנִרְשָׁמִים בָּאַוִּיר זֶה** – של גן עדן, **כָּל מַחְשְׁבוֹתָיו וְדִבּוּרָיו הַטּוֹבִים בַּתּוֹרָה וַעֲבוֹדַת ה'** (**וְכֵן לְהֵיפֶךְ חַס וְשָׁלוֹם** – כשאדם חושב ומדבר דברים שבניגוד לתורה ועבודת ה', **נִרְשָׁמִים בָּאַוִּיר הַמִּתְפַּשֵּׁט מִגֵּיהִנָּם סָבִיב כָּל אָדָם**). **הִלְכָּךְ,** – כיוון שכוחו של הצדיק, אמונתו, יראתו ואהבתו, אינם מוגבלים בכלי ולבוש ובמקום גשמי, אלא הם נמצאים בגן עדן הקיים גם בעולם הזה, **נָקֵל מְאֹד** – קל מאד, **לְתַלְמִידָיו לְקַבֵּל חֶלְקָם מִבְּחִינַת רוּחַ רַבָּם הָעַצְמִיּוּת, שֶׁהֵם אֱמוּנָתוֹ וְיִרְאָתוֹ וְאַהֲבָתוֹ אֲשֶׁר עָבַד בָּהֶם אֶת ה', וְלֹא זִיּוָם** – והארתם **בְּלֵבַד הַמֵּאִיר חוּץ לַכֵּלִי,** – כפי שהיה בחיים חיותו של הצדיק, כשהם קיבלו זיו בלבד על ידי מחשבותיו ודיבוריו הקדושים. **לְפִי שֶׁבְּחִינַת רוּחוֹ הָעַצְמִית** – אמונתו, יראתו ואהבתו העצמיות, השייכות אליו בלבד ולא לתלמידיו, **מִתְעַלֶּה בְּעֻלּוּי אַחַר עֻלּוּי, לְהִכָּלֵל בִּבְחִינַת נִשְׁמָתוֹ שֶׁבְּגַן עֵדֶן הָעֶלְיוֹן שֶׁבְּעוֹלְמוֹת הָעֶלְיוֹנִים, וְנוֹדָע**[29] **שֶׁכָּל דָּבָר שֶׁבִּקְדֻשָּׁה אֵינוֹ נֶעֱקָר לְגַמְרֵי מִכֹּל וָכֹל מִמְּקוֹמוֹ וּמַדְרֵגָתוֹ הָרִאשׁוֹנָה, גַּם לְאַחַר שֶׁנִּתְעַלָּה לְמַעְלָה לְמַעְלָה,** – גם אז אין הוא נעקר לגמרי ממקומו ומדריגתו הראשונים, אלא נשאר שם רושם, **וּבְחִינָה זוֹ** – מרוחו של צדיק, **הָרִאשׁוֹנָה שֶׁנִּשְׁאֲרָה לְמַטָּה בְּגַן עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן** – שהרי בחינת גן עדן ישנה בכל עולם, גם למטה בעשיה ישנה בחינת גן עדן התחתון, הרי בחינה זו שנשארה למטה בגן עדן, **בִּמְקוֹמוֹ וּמַדְרֵגָתוֹ הָרִאשׁוֹנָה, הִיא הַמִּתְפַּשֶּׁטֶת בְּתַלְמִידָיו,** – שכן, בחינה זו הרי נפרדה מרוחו העצמית של הרבי, וכל ענינה הוא מה שהיא מתפשטת בתלמידים, **כָּל אֶחָד כְּפִי בְּחִינַת הִתְקַשְּׁרוּתוֹ וְקִרְבָתוֹ אֵלָיו** – אל הצדיק, **בְּחַיָּיו וּבְמוֹתוֹ, בְּאַהֲבָה רַבָּה,** – כל אחד לפי מדת היותו מקושר לרבו באהבה רבה – באותה מדה הוא מקבל מהתפשטות רוחו של הרבי, **כִּי הַמְשָׁכַת כָּל רוּחֲנִיּוּת אֵינָהּ אֶלָּא עַל יְדֵי אַהֲבָה רַבָּה,** – וכשישנה האהבה רבה, נמשכות המדות הרוחניות של אמונה, יראה ואהבה, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ**[30] **דְּרוּחַ דִּרְעוּתָא דִּלְבָא אַמְשִׁיךְ רוּחַ מִלְּעֵילָא,** – הרוח של הרצון הפנימי של הלב ממשיך רוח מלמעלה, הרי שה"רעותא דלבא" (הרצון הפנימי של הלב) והאהבה של התלמיד לרבו, ממשיכים שיתפשט ממדותיו של הרבי לתלמיד, **רַק אִם יְכוֹן לְקִרְאַת אֱלֹהָיו**[31] **בַּהֲכָנָה רַבָּה וִיגִיעָה עֲצוּמָה,** – לפי פירושו של חסיד קשיש, מובא ב"לקוטי הגהות" על "תניא", הכוונה ב"הכנה רבה" היא – ההכנה של **הנשמה** ו"יגיעה עצומה" – יגיעת הגוף, "יגיעת בשר", **לְקַבֵּל שָׁלֹשׁ מִדּוֹת הַלָּלוּ,** – אמונה, יראה ואהבה, **כְּדֶרֶךְ שֶׁהוֹרָהוּ רַבּוֹ, וּכְמַאֲמַר רַז"ל**[32]**: יָגַעְתָּ וּמָצָאתָ - תַּאֲמִין.** בהתאם לפירושו של כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ[33] על "רק אם יכון לקראת אלקיו בהכנה רבה ויגיעה עצומה כו'" – הכוונה היא, שהעבודה והיגיעה היא להכניס האמונה, היראה והאהבה בחיים בשריים של קיום התורה והמצוות, וכפי שמובן ממה שהוא מסיים שם, מסתבר (למרות שהדברים לא נאמרו במפורש) ש"יגעת ומצאת תאמין" הכוונה היא שימצא הרבה יותר מאשר יגיעתו, ענין של "מציאה". וכפי שאומר שם בפירוש, שעל ידי היגיעה מתהווה התקשרות של גידולי הגידולין עם שרשם ומקורם שהוא "עצמות רוחו של הרב המתעלה בעילוי אחר עילוי להיכלל בבחינת נשמתו שבגן עדן העליון", הרי שלא זו בלבד שיש

אגרת הקדש

מדות הללו לפיכך יכול כל הקרוב אליו לקבל חלק מבחי' רוחו שבג"ע הואיל ואינה בתוך כלי ולא בבחי' מקום גשמי כנודע מארז"ל על יעקב אבינו ע"ה שנכנס עמו ג"ע וכ"כ בספר עשרה מאמרות שאויר ג"ע מתפשט סביב כל אדם ונרשמים באויר זה כל מחשבותיו ודבוריו הטובים בתורה ועבודת ה' (וכן להיפך ח"ו נרשמים באויר המתפשט מגיהנם סביב כל אדם) הלכך נקל מאד לתלמידיו לקבל חלקם מבחי' רוח רבם העצמיית שהם אמונתו ויראתו ואהבתו אשר עבד בהם את ה' ולא זיוום בלבד המאיר חוץ לכלי לפי שבחי' רוחו העצמית מתעלה בעילוי אחר עילוי להכלל בבחי' נשמתו שבג"ע העליון שבעולמות העליונים ונודע שכל דבר שבקדושה אינו נעקר לגמרי מכל וכל ממקומו ומדרגתו הראשונה גם לאחר שנתעלה למעלה למעלה ובחי' זו הראשונה שנשארה למטה בגן עדן התחתון במקומו ומדרגתו הראשונה היא המתפשטת בתלמידיו כל אחד כפי בחי' התקשרותו וקרבתו אליו בחייו ובמותו באהבה רבה כי המשכת כל רוחניות אינה אלא ע"י אהבה רבה כמ"ש בזוה"ק דרוח דרעותא דלבא אמשיך רוח מלעילא רק אם יכון לקראת אלהיו בהכנה רבה ויגיעה עצומה לקבל שלש מדות הללו כדרך שהורהו רבו וכמארז"ל יגעת ומצאת תאמין.

---

27. ב"ר פס"ה, כ"ב. זח"ג פד, א. **28.** מאמר חקו"ד ח"ב פי"ב. **29.** פרדס שער י"ד פרק א'. ע"ח שער ל"ד פרק ג'. ובכ"מ. **30.** ראה זח"ב קסב, ב. ועוד. **31.** ע"פ ל' הכתוב - עמוס ד, יב. **32.** מגילה ו, ב. **33.** ד"ה פזר נתן לאביונים, תרצ"ב.

לתלמידים מרוחו שנשארה בגן עדן התחתון, אלא גם מרוחו העצמית הנכללת בנשמה שבגן עדן העליון, הרי זו "מציאה" שלא בערך נעלה יותר מאשר הקבלה הקודמת מהרוח שנשארה בגן עדן התחתון בלבד, אלא, כפי שהוא מסיים שם, זה מאיר עליהם בבחינת "מקיף" בלבד, אך מקיף **זה** מעניק כוח בגידולי הגידולין שגם בהם יהיה ענין הצמיחה עד אין שיעור. באותו מאמר אומר הרבי (אחרי שהוא מביא חלק גדול מלשון אגרת הקדש זו, ובשייכות למה שהוא אומר על ההכנה הרבה והיגיעה העצומה לקבלת שלש המדות, אמונה, יראה ואהבה) – שעל ידי עבודה ויגיעה בדרך שהרבי לימד, הוא מוריד ומביא את החיים הרוחניים של הרבי באמונה יראה ואהבה בחיים בשריים של כל עניני העבודה בלימוד התורה וקיום המצוות בפועל ממש, על ידי כך נעשה ההתקשרות של גידולי הגידולין (אודותם ידון להלן באגרת זו) עם שרשם ומקורם, שהוא הרוח העצמית של הרב המתעלה בעילוי אחר עילוי להיכלל בנשמתו שבגן עדן העליון שבעולמות העליונים, אלא זה מאיר עליהם בבחינת "מקיף", אך "מקיף" זה מעניק כוח בגידולי הגידולין, שגם בהם יהיה כוח הצמיחה בתוספת וריבוי עד אין שיעור, כלומר (לפי המובא שם ב"קיצור") שהתלמידים שהם **גידולי גידולין** של הצדיק, מתקשרים, על ידי עבודתם, ברוח ובנשמה של הצדיק שבגן עדן העליון.

יום שלישי ט"ז מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קמז, והנה יש עוד... עד עמ' 294, כוכבים.

וְהִנֵּה, יֵשׁ עוֹד בְּחִינַת הֶאָרָה – המאירה **לְתַלְמִידָיו,** – אחרי הסתלקות הצדיק, **רַק שֶׁאֵינָהּ מִתְלַבֶּשֶׁת בְּתוֹךְ מוֹחָם**[34] **מַמָּשׁ כָּרִאשׁוֹנָה,** – כמו ההארה הראשונה המאירה לתלמידים מרוחו של הצדיק, הבאה בפנימיות במדות אמונה, יראה ואהבה של התלמיד, ואילו ההארה השניה איננה מתלבשת בפנימיות, **רַק מְאִירָה עֲלֵיהֶם מִלְּמַעְלָה,** – בבחינת "מקיף", שכן היא למעלה מעלה ממדריגתם, **וְהִיא מַעֲלַיַּת רוּחוֹ וְנִשְׁמָתוֹ** – של הצדיק, **לְמָקוֹר חֻצְּבוּ,** – למקור שממנו באות הנשמה והרוח, **דְּהַיְנוּ** ל"חֵלֶק **תַּפּוּחִין קַדִּישִׁין",** – ל"מלכות דאצילות", מקור הנשמות, הנקראת שדה של "תפוחין קדישין", **וְעַל יְדֵי זֶה** – שהנשמה עולה שם, **נַעֲשָׂה שָׁם יִחוּד,** – ש"מלכות" מתייחדת עם מה שלמעלה ממנה, **עַל יְדֵי הַעֲלָאַת "מַיִן נוּקְבִין"** – התעוררות של אלקות, **מִכָּל מַעֲשָׂיו וְתוֹרָתוֹ וַעֲבוֹדָתוֹ אֲשֶׁר עָבַד כָּל יְמֵי חַיָּיו,** – כפי שיסביר להלן בסימן כ"ח, שכל יגיעתו של האדם מה שעבדה נפשו במשך ימי חייו ו"פעל" למעלה, אשר במשך ימי חייו היה זה באופן של העלם והסתר – הרי זה מתגלה ומאיר בשעת הפטירה וההסתלקות, **וְנִזְרְעוּ בַּ"חֵלֶק תַּפּוּחִין קַדִּישִׁין"** – במקור הנשמה, **אוֹרוֹת עֶלְיוֹנִים מְאֹד, לְעֻמַּת** – ועל ידי אורות **תַּחְתּוֹנִים,** – שבאו מהצדיק, **אֲשֶׁר הֵם תּוֹרָתוֹ וַעֲבוֹדָתוֹ.** – הרי שעל ידי תורתו ועבודתו נזרעו למעלה אורות נעלים ביותר, והם מתגלים ונמשכים למטה בשעת פטירתו והסתלקותו, **וְהָאָרַת אוֹרוֹת עֶלְיוֹנִים אֵלּוּ מְאִירָה עַל כָּל תַּלְמִידָיו, שֶׁנַּעֲשׂוּ עוֹבְדֵי ה' עַל יְדֵי תּוֹרָתוֹ וַעֲבוֹדָתוֹ.** – הרי בשעה שהאורות העליונים מתורתו ועבודתו של הצדיק מתגלים, הם מאירים על כל התלמידים שנעשו על ידי התורה והעבודה עובדי ה', **וְהָאָרָה זוֹ שֶׁ** – מאירה **עֲלֵיהֶם מִלְּמַעְלָה,** – למרות שהיא בבחינת "מקיף", **מַכְנֶסֶת בְּלִבָּם הִרְהוּרֵי תְּשׁוּבָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים, וְכָל הַמַּעֲשִׂים טוֹבִים הַנּוֹלָדִים** – ונוצרים, **מֵהָאָרָה זוֹ שֶׁמְּאִירָה מֵאוֹרוֹת הַזְּרוּעִים בַּשָּׂדֶה** – של "חקל תפוחין קדישין", **הַנִּזְכָּר לְעֵיל - נִקְרָא "גִּדּוּלֵי גִּדּוּלִין".** – שכן, האורות עצמם הם הרי "גידולין" מזריעתו של הצדיק, והמעשים הטובים הבאים מההארה של האורות הם "גידולי גידולין", **וְהָאָרָה זוֹ הִיא בְּהֶעְלֵם וְהֶסְתֵּר גָּדוֹל**[35]**, כְּמוֹ שֶׁמֶשׁ הַמֵּאִיר לַכּוֹכָבִים מִתַּחַת לָאָרֶץ, כִּרְאִיתָא** – כפי המובא

אגרת הקדש

והנה יש עוד

בחי' הארה לתלמידיו רק שאינה מתלבשת בתוך מוחם ממש כראשונה רק מאירה עליהם מלמעלה והיא מעליית רוחו ונשמתו למקור חוצבו דהיינו לחקל תפוחין קדישין ועי"ז נעשה שם יחוד ע"י העלאת מ"נ מכל מעשיו ותורתו ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו ונזרעו בחקל תפוחין קדישין אורות עליונים מאד לעומת תחתונים אשר הם תורתו ועבודתו והארת אורות עליונים אלו מאירה על כל תלמידיו שנעשו עובדי ה' על ידי תורתו ועבודתו והארה זו שעליהם מלמעלה מכנסת בלבם הרהורי תשובה ומעשים טובים וכל המעשים טובים הנולדים מהארה זו שמאירה מאורות הזרועים בשדה הנ"ל נקרא גידולי גידולין והארה זו היא בהעלם והסתר גדול כמו שמש המאיר לכוכבים מתחת לארץ כדאיתא בתיקונים

---

34. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כי המקשר תלמיד ורב הוא **שכל** התלמיד שמתבונן בתורת ושכל ודעת רבו". **35. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "לתרץ - כשמאיר יחוד **שבאצי'** באדם למטה (ועד למעשה "מע"ט" שלו) - ה"ז לכאורה יותר מגילוי אלי' (שזהו למטה מאצי') ואפילו מגילוי שרש נשמתו שבאצי' (שהרי המדובר **ביחוד שבאצי'** שכל יחוד נמשך מלמע' ממקום היחוד) וצ"ל לא רק "הרהורי תשובה ומע"ט", כ"א **אן אנדער** מענטש **לגמרי!** והביאור דוגמת השמש (שבמקומה - **יום**) המאיר לכוכבים (-שבמקומם - **לילה** גם כשמאיר השמש) מתחת ל(ובהפסק ה)ארץ (בין השמש והכוכבים) .. מרע"ה (**אצי'**) כו'. ומוסיף "**לס"ר**" - שמזה ראי' **לכל** תלמידיו. ומוסיף בכל דרא ודרא - ראה ר"פ מ"ב: בכל דור ודור... בגו"נ של חכמי הדור - כבנדו"ד באגה"ק".

בַּתִּקּוּנִים[36] **עַל מֹשֶׁה רַבֵּנוּ עָלָיו הַשָּׁלוֹם, שֶׁאַחַר פְּטִירָתוֹ מִתְפַּשֶּׁטֶת הֶאָרָתוֹ בְּכָל דָּרָא וְדָרָא** – דור ודור, **לְשִׁשִּׁים רִבּוֹא נְשָׁמוֹת,** – לשש מאות אלף נשמות, שהן שרשים שכל שאר הנשמות הן ניצוצות מנשמות שרשיות אלו, כפי שהוסבר בפרק ל"ז בחלק ראשון של ספר ה"תניא", **כְּמוֹ שֶׁמֶשׁ הַמֵּאִיר מִתַּחַת לָאָרֶץ לְשִׁשִּׁים רִבּוֹא כּוֹכָבִים:** – הרי כפי שנאמר בזוהר על משה רבנו, כך הדבר גם בצדיקים המאירים ל"גידולי גידולין", לתלמידים ולתלמידי תלמידים וכו', המקבלים מהארת תורתו ועבודתו כשהם מתנהגים בהתאם להוראותיו בעניני תורה ועבודה.

אגרת הקדש

על משה רבינו ע"ה שאחר פטירתו מתפשטת הארתו בכל דרא ודרא לששים רבוא נשמות כמו שמש המאיר מתחת לארץ לששים רבוא כוכבים:

יום רביעי י"ז מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 294, כח למה נסמכה... עד עמ' קמח, מנוגה.

כח. אחרי אגרת הקודש סימן כ"ז (זך), ששלח רבנו הזקן אל החסידים אחרי פטירתו של רבי מענדעלע מהורודוק (מויטבסק), בה הוא מסביר, שאחרי הסתלקות של צדיק ומנהיג, יכולים עדיין התלמידים לקבל את ההשפעה ממנו ברוחניות, ואף במדה מרובה יותר מאשר לפני ההסתלקות, כשהיה בחיים חיותו בעולם זה, ובגשמיות (בענינים גשמיים) מגינים הצדיקים שנסתלקו על העולם הזה במדה מרובה יותר מאשר לפני הסתלקותם – אחרי אגרת זו, קבעו מסדרי[1] האגרות קודש, את האגרת שכתב רבנו הזקן אל הרב הצדיק רבי לוי יצחק מברדיטשוב, בתור ניחומים על פטירת בנו. באגרת זו מסביר רבנו הזקן איך הסתלקות צדיק "פועל ישועות בקרב הארץ", לכפר על עון הדור, אפילו על זדונות, שגם הם יתכפרו.

אגרת הקדש

כח מה שכתב למחותנו הרב הגאון המפורסם איש אלקים קדוש ה' נ"י ע"ה פ"ה מו"ה לוי יצחק נ"ע אב"ד דק"ק בארדיטשוב לנחמו על פטירת בנו הרב החסיד מו"ה מאיר נ"ע:

למה נסמכה פ' מרים לפ' פרה לומר לך מה פרה מכפרת וכו'. וצריך להבין למה נסמכה דוקא לפרה אדומה הנעשה חוץ לשלש מחנות אלא דחטאת קריי' רחמנא [בכת"י הנוסחא הנעשה בחוץ. ומן תיבת לשלש עד תיבת רחמנא ליתא בכת"י] ולא נסמכה לפ' חטאת הנעשה בפנים על גבי המזבח כפרה ממש.

מַה שֶּׁכָּתַב – רבנו הזקן, **לִמְחָתְּנוֹ, הָרַב הַגָּאוֹן הַמְפֻרְסָם, אִישׁ אֱלֹקִים קָדוֹשׁ ה'**[2]**, נֵר יִשְׂרָאֵל עָמוּד הַיְמָנִי פַּטִּישׁ הֶחָזָק**[3]**, מוֹרֵנוּ וְרַבֵּנוּ הָרַב לֵוִי יִצְחָק נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן, אַב בֵּית דִּין דִּקְהִלַּת קֹדֶשׁ בַּאַרְדִּיטְשׁוֹב, לְנַחֲמוֹ עַל פְּטִירַת**[4] **בְּנוֹ הָרַב הֶחָסִיד מוֹרֵנוּ וְרַבֵּנוּ הָרַב מֵאִיר נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן:**

"לָמָּה נִסְמְכָה פָּרָשַׁת מִרְיָם – פרשת "מיתת מרים", **לְפָרָשַׁת פָּרָה,** – אדומה, **לוֹמַר לְךָ: מַה פָּרָה מְכַפֶּרֶת וְכוּ'"."** – כך מיתת צדיקים מכפרת, כך אומרת הגמרא במסכת מועד קטן[5], והתוספות[6] מפרשים, שפרה אדומה מכפרת על חטא העגל, הרי כשם שפרה אדומה מכפרת, כך גם מיתת צדיקים מכפרת. **וְצָרִיךְ לְהָבִין, לָמָּה נִסְמְכָה** – פרשת מרים **דַּוְקָא לְ**–פרשת **פָּרָה אֲדֻמָּה** (**הַנַּעֲשָׂה חוּץ לְשָׁלֹשׁ מַחֲנוֹת,**[7]**, אֶלָּא דְּחַטָּאת** קָרְיֵהּ **רַחֲמָנָא**[8] – התורה קוראת לה "חטאת". ב"הערות ותיקונים בדרך אפשר" מציין הרבי, שהמלים "הנעשה חוץ לשלש מחנות.. רחמנא" צריכות לבוא בסוגריים. [בכתב יד[9], הנוסחא: 'הַנַּעֲשָׂה בַּחוּץ'. ומן תבת 'לשלש' עד תבת 'רחמנא' – ליתא בכתב יד] על כל פנים, השאלה היא, מדוע הסמיכה התורה פרשת מרים לפרשת פרה אדומה דוקא? **וְלֹא נִסְמְכָה** – פרשת פרה אדומה, **לְפָרָשַׁת חַטָּאת הַנַּעֲשָׂה בִּפְנִים עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ** – שהיא **כַּפָּרָה מַמָּשׁ.** – המלים "כפרה ממש" יכולים לפרש, שהן מוסבות על המזבח – שהחטאת נעשה על מזבח־הכפרה, או כפי שנוח יותר לפרש, שזה מוסב על החטאת, שהחטאת היא "כפרה ממש" (שלא כפי שהדבר בפרה אדומה שהיא בעיקר ענין של טהרה). כדי לתרץ שאלה זו – יסביר רבנו הזקן, שענין הקרבנות הוא "העלאת מ"ן" (התעוררות מלמטה), מנפש הבהמה שבקליפת "נוגה", העולה לשרשה וממשיכה אור פנימי בעולם, אור שיכול להתלבש בפנימיות בעולם (שלכן נקראים הקרבנות "אכילת מזבח", שהם ענין של אכילה, שהיא אור פנימי, אור כזה כשבא בעולם נעשה מצומצם). ומה זה "פועל"? – לכפר על שוגג הבא מהתגברות הנפש הבהמית שמקליפת "נוגה"; ואילו בפרה אדומה ישנו הענין של "**קידוש** מי חטאת". "קידוש" מלשון "קדש" – שזה ממשיך אור מ"**קדש** העליון" שלמעלה מהעולם, וזה מהפך את חושך עולם התהו לאור של תיקון, פעולה והשפעה זו בעולם באה לטהר

---

36. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: ב"הערות ותיקונים בדרך אפשר": לע"ע מצאתי כל הענין בזח"ג רעג, א. וראה שם רטז, ב. ובתיקונים (תס"ט קיב, א. קד, א. ת"ע קלח, א) מצאתי רק חלק מהמבואר - ואולי טעות המעתיק הוא באגה"ק, ונשתרבב לו ממש"כ בתניא פמ"ד 'בתיקונים'".
1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה "הסכמת הרבנים שי' ... נ"ע" - הנדפסת בתחלת הס"". **2.** ע"ד ל' הכתוב - איוב יא, ו. **3.** ע"ד ל' חז"ל - ברכות כח, ב. **4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "בשנת תקס"ר". **5.** כח, א. **6.** ד"ה מה פרה. וראה גם פרש"י ר"פ חוקת. **7.** פרש"י עה"פ חוקת יט, ג. מיומא סח, א. **8.** פרש"י עה"פ שם, ט. מעבודה זרה כג, ב. חולין יא, א. **9. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:** "ראה "מודעה רבה" שבראש הספר (משנת תר"ס - משא"כ בהדפוסים שקודם שנה זו)".

מהטומאה החמורה ביותר, "אבי אבות הטומאה", שלמטה מטה מקליפת "נוגה", וכך גם על ידי פטירת צדיקים נמשך אור שלמעלה מהעולם, מתיקון "נוצר" המורכבת מאותיות "רצון", ויוצרת "**עת רצון**" לכפר על "עון הדור", אפילו על זדונות שהם משלש קליפות הטמאות שלמטה מ"נוגה".

בזה משתווה פטירת צדיקים לענין פרה אדומה ולא לענין הקרבנות וקרבן חטאת. ובלשון רבנו הזקן: **אָמְנָם**[10] **נוֹדַע מִזֹּהַר הָקָדוֹשׁ**[11] **וְהָאַרִיז"ל**[12], **סוֹד הַקְּרָבָנוֹת שֶׁ**–הקריבו **עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, הֵן בְּחִינַת הַעֲלָאַת "מַיִן נוּקְבִין"** – העלאה והתעוררות מהתחתונים, **מְנֻפָּשׁ הַכְּהֵמִית שֶׁבְּנֹגַהּ אֶל שָׁרְשָׁן וּמְקוֹרָן, הֵן בְּחִינוֹת דְּ חַיּוֹת שֶׁבַּמֶּרְכָּבָה** – המוזכרות ביחזקאל פרק א', **הַנּוֹשְׂאוֹת אֶת הַכִּסֵּא**[13]: **פְּנֵי שׁוֹר וּפְנֵי נֶשֶׁר וְכוּ'**, – מ"פני שור" באות נפשות הבהמות, ומ"פני נשר" – נפשות העופות, שמהן מביאים קרבנות, את השתים האחרות, "פני אדם" ו"פני אריה" הוא מרמז ב"וכו'", הרי קרבנות הם "העלאת מ"ן", העלאה מלמטה, אל ד' חיות ה"מרכבה", שהן שורש הענינים שבעולם ויש להן שייכות לעולם, **וְעַל יְדֵי זֶה נִמְשָׁכִים וְיוֹרְדִים "מַיִן דְּכוּרִין"** – (המשכה (מהמשפיע) מלמעלה), **מִבְּחִינַת "אָדָם" שֶׁעַל הַכִּסֵּא, הַנִּקְרָא בְּשֵׁם "מַלְכָּא" וּ"זְעֵיר אַנְפִּין"**. – הרי האור הנמשך משם הוא אור היורד ומתלבש בעולם בפנימיות, וכנזכר לעיל, שלכן נקראים קרבנות "**אכילת** מזבח", שהם ממשיכים אור פנימי, כדוגמת ענין האכילה והמזון שהם ענין פנימי. **אָכֵן בִּשְׂרֵפַת הַפָּרָה אַדֻּמָּה, הִנֵּה עַל יְדֵי הַשְּׁלָכַת עֵץ אֶרֶז וְאֵזוֹב וְכוּ'** – שגם זה הוא ענין של המשכה[14], ולאחרי זה מתווסף גם **וּנְתִינַת מַיִם חַיִּים אֶל הָאֵפֶר - נִקְרָא בְּשֵׁם "קִדּוּשׁ מֵי חַטָּאת" בְּמַשְׁנָה**[15], – קידוש" מלשון "קדש", **וְהִיא בְּחִינַת "קֹדֶשׁ הָעֲלִיּוֹן"**, – הבחינה העליונה ביותר ב"קדש", **הַנִּקְרָא בְּשֵׁם "טַלָּא דִּבְדוּלְחָא"**, – טל הבדולח, כמו הלשון "כעין הבדולח" הכתובה לגבי מן[16], הנקרא גם[17] "טל", "שכבת הטל"; וזה ענין של "טל", שהוא "אתערותא דלעילא" (התעוררות מלמעלה) שלמעלה לגמרי מ"אתערותא דלתתא" (התעוררות מלמטה), שלא כמו מטר הבא על ידי "אתערותא דלתתא", התעוררות מלמטה, כמו שכתוב[18]: "ואד יעלה מן הארץ והשקה", אלא כמו "טל" שהוא "אתערותא דלעילא" (הבא מהתעוררות מלמעלה), ובפרט "טלא דבדולחא" הוא "אתערותא דלעילא" שלמעלה לגמרי מ"אתערותא דלתתא", **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ**[19], **שֶׁ**– טלא דבדולחא" **הִיא בְּחִינַת "חָכְמָה עִלָּאָה"** – חכמה עליונה, **וּ"מוֹחָא סְתִימָאָה" דְּ"אֲרִיךְ אַנְפִּין"**, – "חכמה שבכתר" שלמעלה לגמרי מהעולם, **וַעֲלָה אִתְּמַר בְּדוּכְתֵּי טוּבָא בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ: בְּחָכְמָה אִתְבְּרִירוּ**[20], – עליה, על "חכמה עילאה" ו"מוחא סתימאה", כתוב בהרבה מקומות בזוהר הקדוש "בחכמה אתברירו" על ידי "חכמה" הם מתבררים, שעל ידי "חכמה" נעשה הבירור והתיקון, הרי כשעל ידי "קידוש מי חטאת" נמשך מבחינה **זו** – אזי: **וְאִתְהַפְּכָא חֲשׁוּכָא לִנְהוֹרָא,** – מתהפך החושך לאור, **דְּהַיְנוּ עוֹלָם הַתִּקּוּן, שֶׁנִּתְבָּרֵר וְנִתְתַּקֵּן עַל יְדֵי "מֹחָא סְתִימָאָה" דְּ"אֲרִיךְ אַנְפִּין"**, – זה מתברר ונתתקן **מֵעוֹלָם הַתֹּהוּ וּשְׁבִירַת הַכֵּלִים, שֶׁנָּפְלוּ בִּבְרִיאָה־יְצִירָה־עֲשִׂיָּה וְכוּ', כַּנּוֹדַע.** – שהניצוצות משבירת הכלים נפלו בעולמות בריאה־יצירה־עשיה, וזה מעבודתו של יהודי לברר ולתקן את הניצוצות, **וְלָזֹאת** – ולכן פרה אדומה **מְטַהֶרֶת טֻמְאַת הַמֵּת,** – ממי שנטמא למת, **אַף שֶׁהוּא** – המת הוא **אֲבִי אֲבוֹת וְכוּ'**, – הטומאה, **וּלְמַטָּה מַטָּה מִנֹּגַהּ:** – המדריגה התחתונה ביותר בטומאה, אף על פי כן מטהרת פרה אדומה טומאה זו, שכן, על ידי "**קידוש** מי חטאת" נמשך מ"חכמה עילאה" ו"מוחא סתימאה", אור שלמעלה לגמרי מהעולם, ובכוח אור זה להפוך חושך העולם לאור.

אגרת הקדש

אמנם נודע מזוה"ק והאריז"ל סוד הקרבנות שעל גבי המזבח הן בחי' העלאת מ"נ מנפש הבהמית שבנוגה אל שרשן ומקורן הן בחי' ד' חיות שבמרכבה הנושאות את הכסא פני שור ופני נשר וכו'. ועי"ז נמשכים ויורדים מ"ד מבחי' אדם שעל הכסא הנקרא בשם מלכא וז"א. אכן בשריפת הפרה אדומה הנה ע"י השלכת עץ ארז ואזוב וכו' ונתינת מים חיים אל האפר נקרא בשם קידוש מי חטאת במשנה והיא בחי' קדש העליון הנקרא בשם טלא דבדולחא כמ"ש בזוה"ק שהיא בחי' חכמה עילאה ומוחא סתימאה דא"א ועלה איתמר בדוכתי טובא בזוה"ק בחכמה אתברירו ואתהפכא חשוכא לנהורא דהיינו עולם התיקון שנתברר ונתתקן ע"י מוחא סתימאה דא"א מעולם התהו ושבירת הכלים שנפלו בבי"ע וכו' כנודע. ולזאת מטהרת טומאת המת אף שהוא אבי אבות וכו' ולמטה מטה מנוגה:

---

10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בהבא לקמן ראה בארוכה לקו"ת ר"פ חוקת". **11.** ח"א סד, ב. **12.** לקוטי תורה להאריז"ל פרשת ויקרא. **13.** בחיי תרומה כה, י. ובכ"מ. **14.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כן מפרש כאן. ועיין לקו"ת פ' חוקת שם ובפרט סד"ה תוספת כו' ויקחו אליך (סא, ב)". **15.** פרה פרק ו'. **16.** בהעלותך יא, ז. **17.** בשלח טז, יג. **18.** בראשית ב, ו. **19.** ראה זח"ג קכח, ב. **20.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: בלקוטי ביאורים לתניא (להר"י שי' קארף): "ראה תו"א פ' בראשית ד"ה ויאמר ה"א הן האדם. שם מג"א ד"ה ובבואה. בהוספות ד"ה להבין ענין חלב ודבש פ"ב. - וראה זח"ב רנד, ב. ע"ח שי"ח פ"ה. מבו"ש ש"ה ח"א פ"ב. סהמ"צ להצ"צ איסור עבודת בע"מ ועוד - ישוב הסתירות בזה".

יום חמישי י"ח מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קמח, והנה מודעת זאת... עד עמ' 296, וכו'.

להלן יסביר רבנו הזקן השייכות למיתת צדיקים, שגם במיתת צדיקים נמשך אור נעלה כזה ה"פועל" ומשפיע בעולם להפוך חושך לאור ומכפרת על עון הדור. ובלשון רבנו הזקן:

וְהִנֵּה, מוֹדַעַת זֹאת[21], – והרי ידוע הדבר, **דְּ"אַבָּא"** – "חכמה", **יוֹנֵק מִמַּזַּל הַשְּׁמִינִי כו'** – שבי"ג מדות הרחמים הנקראות "מזלות" (שכן ההמשכה משם יכולה להיות רק באופן של "מזל" ו"שערות"), **וְהוּא תִּקּוּן "נוֹצֵר חֶסֶד"** – כפי שכתוב בי"ג מדות הרחמים[22]: "נוצר חסד לאלפים", **"נוֹצֵר"** – **אוֹתִיּוֹת "רָצוֹן", וְהִיא עֵת רָצוֹן**[23] **הַמִּתְגַּלֶּה וּמֵאִיר בְּבְחִינַת גִּלּוּי מִלְּמַעְלָה לְמָטָּה, בְּעֵת פְּטִירַת צַדִּיקֵי עֶלְיוֹן, עוֹבְדֵי ה' בְּאַהֲבָה, בְּמְסִירַת נַפְשָׁם לַה' בְּחַיֵּיהֶם עַרְבִית וְשַׁחֲרִית בִּקְרִיאַת שְׁמַע, שֶׁעַל יְדֵי זֶה הָיוּ מַעֲלִים "מַיִן נוּקְבִין" לְ"אַבָּא" וְ"אִמָּא"** – ("חכמה" ו"בינה") **בִּקְרִיאַת שְׁמַע, כַּיָּדוּעַ** – שמסירות הנפש של קריאת שמע, היא "העלאת מ"ן" ל"חכמה" ול"בינה", **(וְכֵן בְּתַלְמוּד תּוֹרָה דְּ** – תורה **מֵחָכְמָה נָפְקָא),** – התורה באה מ"חכמה", הרי בלימודם תורה יש בו גם מן "העלאת מ"ן" ל"חכמה", **וְעַל יְדֵי זֶה הָיוּ נִמְשָׁכִים וְיוֹרְדִים בְּחִינַת "מַיִן דְּכוּרִין"** – (המשכה מלמעלה), **מִתִּקּוּן "נוֹצֵר חֶסֶד",** – שכאמור יונקת ומקבלת "חכמה" ממנו, **וְהֵם הֵם הַמְּאִירִים בִּבְחִינַת גִּלּוּי בִּפְטִירָתָם,** – ההמשכות שהיו נמשכות על ידי מסירות נפשם בקריאת שמע ובלימוד התורה – מאירות באופן גלוי בשעת פטירתם, **כַּנּוֹדַע שֶׁכָּל עֲמַל הָאָדָם שֶׁעָמְלָה נַפְשׁוֹ בְּחַיָּיו** – ו"פעל" **לְמַעְלָה בִּבְחִינַת הָעֶלֶם וְהֶסְתֵּר** – שזה נשאר נעלם ומוסתר למעלה, **מִתְגַּלֶּה וּמֵאִיר בִּבְחִינַת גִּלּוּי מִלְּמַעְלָה לְמָטָּה בְּעֵת פְּטִירָתוֹ.** – הרי לכן, כל ההמשכות שפעלו "העלאת מ"ן" של קריאת שמע ולימוד התורה שלהם, שהיו לפני זה באופן של העלם והסתר למעלה – מתגלות ומאירות למטה בגילוי בשעת פטירתם. **וְהִנֵּה, עַל יְדֵי גִּלּוּי הָאָרַת תִּקּוּן "נוֹצֵר חֶסֶד" בִּפְטִירָתָן** – של צדיקי עליון, **מֵאִיר "חֶסֶד ה' מֵעוֹלָם** – מ"עלמא דאתכסיא" (העולם המכוסה), **עַד עוֹלָם** – ל"עלמא דאתגליא" (העולם המגולה), **עַל יְרֵאָיו"**[24], **וּ"פּוֹעֵל יְשׁוּעוֹת בְּקֶרֶב הָאָרֶץ"**[25], **לְכַפֵּר עַל עֲוֹן הַדּוֹר, אַף גַּם עַל הַזְּדוֹנוֹת** – עבירות שנעשו במזיד, **שֶׁהֵן מִג' קְלִיפּוֹת הַטֻּמְאוֹת שֶׁלְּמַטָּה מִנֻּגָּה,** – שמ"נוגה" באות העבירות בשוגג שעליהן מכפרים **קרבנות, לְפִי שֶׁמַּזַּל דְּ"נוֹצֵר חֶסֶד"** – בא **מִ"מֹחָא סְתִימָאָה"** – "חכמה שבכתר" **דַּ"אֲרִיךְ אַנְפִּין" מְקוֹר הַבֵּרוּרִים,** – משם בא הכוח לענין הבירורים, לברר ולתקן את החושך של שבירת הכלים, **וְאִתְהַפְּכָא חֲשׁוֹכָא** – ומתהפך החושך – **דִּשְׁבִירַת הַכֵּלִים לִנְהוֹרָא** – לאור, **דְּעוֹלָם הַתִּקּוּן.** – לכן זה מכפר על הזדונות הבאים משלש קליפות הטמאות, שהן המדריגה התחתונה ביותר שנעשתה על ידי שבירת הכלים. **מַה שֶּׁאֵין כֵּן בַּקָּרְבָּנוֹת שֶׁעַל נַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, שֶׁאֵינָן מְכַפְּרִים אֶלָּא עַל הַשְּׁגָגוֹת,** – על העבירות שנעשו בשוגג, **שֶׁהֵן** – באות, **מֵהִתְגַּבְּרוּת נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית שֶׁ**–חיותה היא **מִנֻּגָּה, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בְּלִקּוּטֵי תּוֹרָה** – להאריז"ל, **פָּרָשַׁת וַיִּקְרָא. וְלָכֵן נִסְמְכָה** – פרשת מרים, **לְפָרָשַׁת פָּרָה** – אדומה, **דַּוְקָא** – ללמד אותנו: **"מַה פָּרָה וְכו'".** – מכפרת, כך גם מיתת צדיקים מכפרת, שכן **אופן** הכפרה של מיתת צדיקים הוא כאופן הפעולה של פרה אדומה, כמוסבר לעיל. **וּבְלִקּוּט** – שמעוני, **פָּרָשַׁת שְׁמִינִי הִגִּיהַ "מִי חַטָּאת וְכו'":** – שם מובא אותו מאמר, אלא שבמקום "פרה" ("מה פרה מכפרת") כתוב שם "מי חטאת", זה מתאים יותר למה שהוסבר לעיל, שכן, ענין הפרה המכפרת ופועלת על שלש קליפות הטמאות – הוא הרי ענין "קידוש **מי** חטאת" שבפרה (לא שריפת הפרה, שברוחניות הענינים היא ענין של **העלאה** – כי אם "קידוש מי חטאת" שהוא **המשכה** מ"קדש העליון" עד "חכמה סתימאה" מקור הבירורים).

אגרת הקדש

והנה מודעת זאת דאבא יונק ממזל השמיני כו' והוא תיקון ונוצר אותיות רצון והיא ג"כ עת רצון המתגלה ומאיר בבחי' גילוי מלמעלה למטה בעת פטירת צדיקי עליון עובדי ה' באהבה במסירת נפשם לה' בחייהם ערבית ושחרית בק"ש שעי"ז היו מעלים מ"נ לאו"א בק"ש כידוע. (וכן בת"ת דמחכמה נפקא) ועי"ז היו נמשכים ויורדים בחי' מ"ד מתיקון ונוצר חסד והם הם המאירים בבחי' גילוי בפטירתם כנודע שכל עמל האדם שעמלה נפשו בחייו למעלה בבחי' העלם והסתר מתגלה ומאיר בבחי' גילוי מלמעלה למטה בעת פטירתו והנה ע"י גילוי הארת תיקון ונוצר חסד בפטירתן מאיר חסד ה' מעולם עד עולם על יראיו ופועל ישועות בקרב הארץ לכפר על עון הדור אף גם על הזדונות שהן מג' קליפות הטמאות שלמטה מנוגה לפי שמזל דנוצר ממו"ס דא"א מקור הבירורים ואתהפכא חשוכא דשבירת הכלים לנהורא דעולם התיקון. משא"כ בקרבנות שע"ג המזבח שאינן מכפרים אלא על השגגות שהן מהתגברות נפש הבהמית שמנוגה כמ"ש בלקוטי תורה פ' ויקרא ולכן נסמכה לפ' פרה דוקא מה פרה וכו' ובילקוט פ' שמיני הגי' מי חטאת וכו':

---

21. ע"ח שט"ז פ"ו. ובכ"מ. **22.** תשא לד, ז. **23.** בתניא לפנינו: "והוא תיקון ונוצר אותיות רצון והוא ג"כ עת רצון". אבל ב"לוח התיקון" תיקן כ"ק אדמו"ר שליט"א כבפנים. **24.** ע"פ ל' הכתוב - תהלים קג, יז. **25.** ע"ד ל' הכתוב - תהלים עד, יב.

יום שישי י"ט מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 296, כט אשת חיל... עד עמ' קמט, ורכ"ט.

כט. באגרת הקודש זו, סימן כ"ט, מסביר רבנו הזקן המעלה הנעלית המיוחדת שבלימוד הלכות התורה, עד שחכמינו ז"ל מציינים את ההלכות כ"תגא" ו"כתרה של תורה", וזאת – מפני שגילוי הרצון העליון של מצוות – אשר הרצון העליון של מצוות הוא למעלה מ"חכמה" שבתורה (ומרצון זה מתהווים הלבושים לנשמה שתוכל "לקבל" התגלות זיו השכינה שבגן עדן) – מתגלה בעיקר בהלכות שבתורה שבעל פה – המבטאות בבהירות את הרצון העליון שבמצוות.

"**אֵשֶׁת חַיִל עֲטֶרֶת בַּעְלָהּ כו'**". – זהו פסוק במשלי[1]. כשם שתורה משולה לאשה, על דרך "ראה חיים עם האשה אשר אהבת"[2] – אומרים חכמינו ז"ל[3] שזה מוסב על חכמת התורה – כך גם כאן משמעות "אשת חיל" היא "תורה", שבתורה עצמה ישנו הענין של "אשת חיל", וישנו "בעלה" של "אשת החיל", וזו כוונת הפסוק, שה"אשת חיל" שבתורה (שכפי שיסביר להלן זה מוסב על ההלכות של תורה שבעל פה) – היא "עטרה ל"בעלה", לתורה שבכתב, הנקראת "בעל" של ה"אשת חיל". **אִיתָא** – אנו מוצאים **בַּגְּמָרָא פֶּרֶק ד' דְּמַגִּלָּה**[4]: "**וּרְאִשְׁתַּמֵּשׁ בְּתָנָא חֶלֶף כו'**" – על מה שכתוב ב"אבות"[5] המשתמש בכתר (התורה) נלקח (מהעולם) – אומרת על כך הגמרא במסכת מגילה: "**זֶה הַמִּשְׁתַּמֵּשׁ בְּמִי שֶׁשּׁוֹנֶה הֲלָכוֹת, כִּתְרָה שֶׁל תּוֹרָה כו'**". – הב"ח אינו גורס שם המלים "כתרה של תורה", אך רבנו הזקן מקבל הגירסא כפי שהיא מובאת בגמרא שלנו, עם המלים "כתרה של תורה". להלן אומרת הגמרא שם ב"מגילה": "**תָּנָא דְּבֵי אֵלִיָּהוּ, כָּל הַשּׁוֹנֶה הֲלָכוֹת מֻבְטָח לוֹ כו'**". – שהוא בן עולם הבא". שם ב"מגילה" כתוב "כל השונה הלכות" – בלי ההוספה "בכל יום". ואילו בסיום מסכת נדה[6] הלשון היא "כל השונה הלכות בכל יום", ומפרש רש"י שם: "הלכות" – "משנה ברייתא הלכה למשה מסיני". ב"אגרת הקודש" סימן כ"ג[7] מפרש רבנו הזקן (לקוח מרש"י[8]) ש"הלכות" היינו "הלכות ברורות ופסוקות הלכה למעשה". **וְצָרִיךְ לְהָבִין, לָמָּה נִקְרְאוּ הַהֲלָכוֹת בְּשֵׁם "תָּנָא" וְ"כִתְרָה שֶׁל תּוֹרָה"? וְגַם, לָמָּה "הַשּׁוֹנֶה הֲלָכוֹת" דַּוְקָא מֻבְטָח לוֹ כו'"**, – שהוא בן עולם הבא, **וְלֹא שְׁאָר דִּבְרֵי תּוֹרָה?** – מדוע לא גם מי שלומד שאר הענינים שבתורה, כמו מקרא, מדרש ואגדה? **וְכֵן לְהָבִין מַאֲמַר רַז"ל בְּפֶרֶק יא דִּמְנָחוֹת**[9]: "**אֲפִלּוּ לֹא שָׁנָה אָדָם אֶלָּא פֶּרֶק אֶחָד שַׁחֲרִית כו'**" - **יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ**, – במצות תלמוד תורה. הגמרא אומרת שם שאותו יהודי קיים מצות "לא ימוש ספר התורה הזה מפיך"[10], וממה שהגמרא אומרת להלן לפי דעה שניה שפסוק זה אינו **חובה**, מסתבר הרי, שלפי הדיעה הראשונה מוטלת חובה ללמוד תורה בכל הזמנים (פרט לכך, כשמישהו אינו יכול ולמד תורה רק פרק אחד שחרית ופרק אחד ערבית – יצא ידי חובתו), **וְלָמָּה אֵינוֹ יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ בְּשְׁאָר דִּבְרֵי תּוֹרָה?** – הלשון "**פרק** אחד" מורה שמדובר **במשניות**, תורה שבעל פה, מדוע, איפוא, בזה דוקא הוא יוצא ידי חובתו, ולא בדברי תורה אחרים, כמו מקרא, מדרש ואגדה? **אַךְ מוֹדַעַת זֹאת,** – ידוע, **מַה שֶּׁכָּתַב הָאַרִיז"ל**[11], **שֶׁכָּל**[12] **אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל צָרִיךְ לָבֹא בְּגִלְגּוּלִים רַבִּים עַד שֶׁיְּקַיֵּם כָּל תַּרְי"ג** – 613, **מִצְוֹת הַתּוֹרָה בְּמַחֲשָׁבָה דִּבּוּר וּמַעֲשֶׂה,** – אלה הם שלשת לבושי הנפש שבהם מקיימים מצוות, מן ההכרח שכל נשמה תעבור גלגולים שונים עד שתקיים כל המצוות – כדי **לְהַשְׁלִים לְבוּשֵׁי נַפְשׁוֹ וּלְתַקְּנָם שֶׁלֹּא יִהְיֶה לְבוּשָׁא דַּהֲסַרָא כו'**, – לבושים שחסר

אגרת הקדש

כט אשת חיל עטרת בעלה כו'. איתא בגמ' פ"ד דמגילה ודאשתמש בתגא חלף כו' זה המשתמש במי ששונה הלכות כתרה של תורה כו' תנא דבי אליהו כל השונה הלכות מובטח לו כו'. וצריך להבין למה נקראו ההלכות בשם תגא וכתרה של תורה וגם למה השונה הלכות דוקא מובטח לו כו' ולא שאר ד"ת. וכן להבין מארז"ל בפי"א דמנחות אפי' לא שנה אדם אלא פרק אחד שחרית כו' יצא י"ח ולמה אינו יוצא י"ח בשאר ד"ת:

אך מודעת זאת מ"ש האריז"ל שכל אדם מישראל צריך לבא בגלגולים רבים עד שיקיים כל תרי"ג מצות התורה במחשבה דיבור ומעשה להשלים לבושי נפשו ולתקנם שלא יהא לבושא דחסרא כו' לבד

---

1. יב, ד. **2.** קהלת ט, ט. **3.** ראה קידושין ל, ב. **4.** כח, ב. **5.** פרק א' משנה י"ג. **6.** עג, א. **7.** קלז, א. **8.** ראה ט"ז יו"ד סרמ"ו סק"ב. **9.** צט, ב. **10.** יהושע א, ח. **11.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "ס' הגלגולים הקדמה יא, טז. ובהקדמת ש' המצות (ובע"ח שמ"ט פ"ה) קיצר ולכן לא קשה משם. ועייג"כ של"ה תושב"כ בתחלתו (רסד, ב ואילך)". **12.** **הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א**: "להעיר, שבהל' ת"ת לאדה"ז פ"א ס"ד הועתק הענין עם כמה שינויים: (א) באגה"ק "שיקיים", ובשו"ע "שמקיים"* (**הדגשת הבפועל שבהווה**, ואין מספיק אפילו כשהכל באופן **שבודאי** יקיים. וי"ל נפק"מ - כשלא קיים מחמת אונס. וראה של"ה שם). (ב) באגה"ק מוסיף (מצות) **התורה**. וי"ל שזהו תוס' **טעם** ההכרח, ואינו נוגע כ"כ בשו"ע. ועוד ועיקר - מוכרח להוסיף כאן כיון שמבאר אח"כ וז"מ **דרבנן** כו'. (ג) בשו"ע הסדר "במעשה דבור ומחשבה". ואולי י"ל הטעם דבשניהם כתב ע"פ הכלל לא זו אף זו (ראה תוס' ריש יבמות). ולכן בשו"ע דעיקרו בנוגע למעשה קמ"ל דאפילו כשיש מעשה - בשביל דבור כו' ג"כ מתגלגל, ובאגה"ק (נשמתא דאורייתא) קמ"ל דאפילו כשיש מח' מתגלגל בשביל דבור וכו'. (ד) בשו"ע שם - **פס"ד ברור** - מוסיף הביאור "ודיבור ומח' הוא לימוד הלכותיהן, ע"ד שאמרו (מנחות קי) חכמים ע"פ זאת תורת החטאת וגו' שכל העוסק בת"ת כאילו כו'". ואולי עד"ז הטעם שבמקום "אדם" כאן - כתב שם 'נפש'".

*) כ"ה בדפ' זיטומיר תר"ח, תרט"ז. ווארשא תרנ"ה. ווילנא תרס"ה (ואילך). אבל בדפוס ראשון (שקלאוו תקנ"ד) "שתקיים". וכ"ה בדפוסי: לבוב, תקנ"ט; קאפוסט, תקע"ד; קאפוסט, תקפ"ח; ווארשא ת"ר; טשערנאוויץ תר"ט; לבוב תר"י; טשערנאוויץ תר"כ.

בהם, כפי שאומר רבנו הזקן בפרק ד' בחלק הראשון של ספר ה"תניא", שלכל נפש אלקית שלשה לבושים שהם מחשבה, דיבור ומעשה של תרי"ג מצוות התורה, ואם חסר בתרי"ג המצוות – חסר הרי בלבושי הנפש, וכדי שלא יהיו לבושים חסרים – מן ההכרח שהנפש תקיים כל תרי"ג מצוות התורה, שאז לבושיה הם בשלימות, **לְבַד**[13] **מִצְוֹת הַתְּלוּיוֹת בְּמֶלֶךְ**[14] – המוטלות על המלך, **שֶׁהוּא** – המלך **מוֹצִיא כָּל יִשְׂרָאֵל** – בקיום מצוות אלו, **כִּי הוּא כְּלוּלוֹת כֻּלָּם כו'**[15], – הוא כולל בתוכו כל בני ישראל, ובקיומו המצוות התלויות בו הרי זה שכל בני ישראל קיימו אותן, אך שאר המצוות מן ההכרח שכל נשמה תקיים את כולן, וכיוון שבגלגול אחד הוא לא קיים מצוות מסויימות – מן ההכרח שיבוא עוד פעם בגלגול שני כדי לקיים המצוות שחסרו לו בגלגול הקודם, וכו', **וְהַטַּעַם** – מדוע מן ההכרח שיהיו לו הלבושים מכל תרי"ג המצוות, **הוּא כְּדֵי לְהַלְבִּישׁ** – בלבושים של מצוות, **כָּל תַּרְיַ"ג בְּחִינוֹת וְכֹחוֹת שֶׁבְּנַפְשׁוֹ,** – כפי שרבנו הזקן קורא לכך בפרק ד' שב"תניא" תרי"ג אברי הנפש – יליבש את כולם בלבושי מצוות, **אַחַת מֵהֶנָּה לֹא נֶעְדְּרָה כו'.** – שלא יחסר שום לבוש לכל אחד מתרי"ג הבחינות והכוחות של הנפש. **וּבֵאוּר** עִנְיַן הֶכְרֵחַ וְצֹרֶךְ **לְבוּשִׁים אֵלּוּ,** – מדוע מן ההכרח שיהיו לנפש לבושים אלה, **מְבֹאָר בַּזֹּהַר**[16], **וּמוּבָן לְכָל מַשְׂכִּיל, כִּי לִהְיוֹת שֶׁנֶּפֶשׁ רוּחַ וּנְשָׁמָה שֶׁבָּאָדָם הֵן בְּחִינוֹת נִבְרָאִים, וְאִי אֶפְשָׁר לְשׁוּם נִבְרָא לְהַשִּׂיג שׁוּם הַשָּׂגָה בְּבוֹרֵא וְיוֹצֵר הַכֹּל, אֵין־סוֹף בָּרוּךְ־הוּא.** – נברא שהוא בעל גבול אינו יכול להשיג שום השגה בבורא שהוא "אין סוף" ובלי גבול. שזה כפי ש"אור אין סוף" הוא למעלה מעולמות בכלל – אי אפשר שתהיה לשום נברא השגה בו, **וְגַם אַחֲרֵי אֲשֶׁר הֵאִיר ה' מֵאוֹרוֹ יִתְבָּרֵךְ** – **הארה** בלבד מאורו, **וְהֶאֱצִיל בִּבְחִינַת הִשְׁתַּלְשְׁלוּת מַדְרֵגוֹת רַבּוֹת, מַדְרֵגָה אַחַר מַדְרֵגָה,** – מדריגה למטה ממדריגה, **בִּבְחִינַת צְמָצוּמִים עֲצוּמִים וּלְבוּשִׁים רַבִּים וַעֲצוּמִים** – לבושים רבים המעלימים ביותר על האור ומסתירים אותו, **הַיְדוּעִים לְיוֹדְעֵי חֵן,** – חכמה נסתרה (תורת הקבלה), **וְנִקְרָאִים בְּאַדְרָא רַבָּה**[17] **בְּשֵׁם "שְׁעָרוֹת",** – כשם ששערה חיותה מצומצמת, עד שיכולים לגזוז אותה מבלי להרגיש שום כאב – כך החיות הנמשכת על ידי הצמצומים, נקראת "שערות", כלומר המשכה מצומצמת ביותר, **וּכְדִכְתִיב** – וכמו שכתוב **בְּדָנִיֵּאל**[18]: **"וּשְׁעַר רֵאשֵׁהּ כַּעֲמַר נְקֵא כו'"** – ושערות ראשו הן כצמר לבן, כלומר, שישנן למעלה המשכות הנקראות בשם "שערות", הרי, גם אחרי כל הצמצומים, **אַף־עַל־פִּי־כֵן, לֹא יָכְלָה הַנֶּפֶשׁ אוֹ הָרוּחַ וּנְשָׁמָה לְמִסְבַּל** – לסבול **הָאוֹר, כִּי טוֹב וּמָתֹק הָאוֹר וְכו',** – כלומר, טוב כזה ומתיקות כזו שאין בכוח הנברא ל"קבלם" מבלי שיגוע מהמתיקות – כפי שיסביר להלן, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב**[19]: **"לַחֲזוֹת בְּנֹעַם ה'", לְשׁוֹן נְעִימוּת וַעֲרֵבוּת וּמְתִיקוּת וְתַעֲנוּג עָצוּם לְאֵין קֵץ, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב**[20]: **"אָז תִּתְעַנַּג עַל ה', וְהִשְׁכִּיעַ בְּצַחְצָחוֹת**[21] **כו'"**, – "צחצחות" הוא לְשׁוֹן **"צִחֵה צָמָא",** – צמאון שאינו נרווה, אלא צמא תמיד ליותר, שכן התענוג הוא אין סוף, **כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר**[22], **וְאֵין בְּכֹחָהּ** – של הנשמה, **לְקַבֵּל הַנְּעִימוּת וַעֲרֵבוּת הַצַּחְצָחוֹת, שֶׁלֹּא תֵּצֵא מִגַּרְתֶּקָהּ** – מהמוגבלות שלה, **וְ** – לא **תִתְבַּטֵּל מִמְּצִיאוּתָהּ כְּנֵר** – הבטל **בַּאֲבוּקָה.** – מפאת האור הגדול של האבוקה בטל אור הנר לגמרי במציאות – כך מצד האור הגדול של התענוג והמתיקות היתה הנפש בטלה ממציאותה, **אִם לֹא, שֶׁמִּבְּחִינַת**

אגרת הקדש

מצות התלויות במלך שהוא מוציא כל ישראל כי הוא כללות כולם כו' והטעם הוא כדי להלביש כל תרי"ג בחי' וכחות שבנפשו אחת מהנה לא נעדרה כו'. וביאור ענין הכרח וצורך לבושים אלו מבואר בזהר ומובן לכל משכיל כי להיות שנפש רוח ונשמה שבאדם הן בחי' נבראים וא"א לשום נברא להשיג שום השגה בבורא ויוצר הכל א"ס ב"ה וגם אחרי אשר האיר ה' מאורו ית' והאציל בבחי' השתלשלות מדרגות רבות מדרגה אחר מדרגה בבחי' צמצומים עצומים ולבושים רבים ועצומים הידועים לי"ח ונקראים באד"ר בשם שערות וכדכתיב בדניאל ושער רישיה כעמר נקא כו' אעפ"כ לא יכלה הנפש או הרוח ונשמה למסבל האור כי טוב ומתוק האור וכו' כמ"ש לחזות בנועם ה' לשון נעימות ועריבות ומתיקות ותענוג עצום לאין קץ כמ"ש אז תתענג על ה' והשביע בצחצחות כו' לשון צחה צמא כמ"ש בזהר ואין בכחה לקבל הנעימות ועריבות הצחצחות שלא תצא מגרתקה ותתבטל ממציאותה כנר באבוקה אם לא שמבחי'

---

13. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "צ"ע שבשו"ע - שכנ"ל צ"ל הפס"ד יותר ברור - אין כל הפיסקא והענין ד'לבד מצות התלויות במלך כו'"".

14. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אבל בתו"א נג, ג הלשון: שכ"א מישראל צריך לקיים כל התרי"ג מצות לבד מצות המלך שהמלך הוא מוציא כל ישראל וכל המצות מחויב כ"א לקיים וצריך להיות בגלגול או בבחי' עיבור. ועד"ז בלקו"ת יוהכ"פ (סט, א): ואפי' מצות כהנים וכה"ג ע"י עיבור או גלגול". **15.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "(וכ"ה בתו"א שם) - ולא הזכיר כה"ג. (וכ"ה במשנת חסידים מסכת חיוב הנשמות רפ"ב). ובלקו"ת שם מפורש "צריך כל אדם לקיים... ואפי' מצות כהנים וכה"ג". אבל בס' הגלגולים פ"ד כולל ביחד "מצות... לכהן, ללווים... למלכים... לדיינים וכיו"ב". ואולי י"ל ד"הוא כללות כולם" דבאגה"ק כאן הוא עיבור שכתב בס' הגלגולים שם. ועפ"ז יומתק דבמקום "מפני חשיבותו" שבמ"ח שם - כותב אדה"ז כי הוא כללות כולם". **16.** ח"ב רי, ב. שם רכט, ב. **17.** זח"ג קכח, ב. ואילך. **18.** ז, ט. **19.** תהלים כז, ד. **20.** ישעי' נח, יא. **21.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ראה תו"א מג"א צח, סע"ב. אוה"ת תצוה (ע' א' תרו). פרדס ש' הצחצחות". **22.** ח"ב רי, ב.

אוֹר זֶה עַצְמוֹ תִּשְׁתַּלְשֵׁל וְתִמָּשֵׁךְ מִמֶּנּוּ אֵיזוֹ הָאָרָה מוּעֶטֶת, בְּדֶרֶךְ הִשְׁתַּלְשְׁלוּת מַדְרֵגָה אַחַר מַדְרֵגָה בִּצְמְצוּמִים רַבִּים, עַד שֶׁיִּבְּרֵא מִמֶּנָּה – מֵהָאָרָה שבאה מן האור, לְבוּשׁ אֶחָד נִבְרָא, מֵעֵין מָהוּת אוֹר זֶה, לְהַלְבִּישׁ – בלבוש זה את הַנֶּפֶשׁ רוּחַ וּנְשָׁמָה, וְדֶרֶךְ לְבוּשׁ זֶה שֶׁהוּא מֵעֵין אוֹר זֶה תּוּכַל – הנשמה לֵהָנוֹת מִזִּיו אוֹר זֶה וּלְהַשִּׂיגוֹ, וְלֹא תִּתְבַּטֵּל מִמְּציאוּתָהּ, – שכן, כיוון שהלבוש בא מאור זה, הרי זה מעניק כוח לנפש "לקבל" את האור, וכיוון שהלבוש הוא הרי "נברא"

אגרת הקדש

אור זה עצמו תשתלשל ותמשך ממנו איזו הארה מועטת בדרך השתלשלות מדריגה אחר מדרגה בצמצומים רבים עד שיברא ממנה לבוש אחד נברא מעין מהות אור זה להלביש הנפש רוח ונשמה ודרך לבוש זה שהוא מעין אור זה תוכל ליהנות מזיו אור זה ולהשיגו ולא תתבטל ממציאותה וכמשל הרואה בשמש דרך עששית זכה ומאירה וכו' וכמ"ש ויבא משה בתוך הענן ויעל כו' שנתלבש בענן ועלה וראה דרך הענן וכו' כמ"ש בזה"ב דר"י ורכ"ט.

יכולה הנשמה להתלבש בלבוש זה, והלבוש עצמו אינו בטל במציאות באור זה, מפני שהוא הרי בא מאור זה עצמו – ואלה הם לבושי המצוות, וְכִמְשַׁל הָרוֹאֶה בַּשֶּׁמֶשׁ דֶּרֶךְ עֲשָׁשִׁית זַכָּה וּמְאִירָה וְכוּ', וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[23]: "וַיָּבֹא מֹשֶׁה בְּתוֹךְ הֶעָנָן, וַיַּעַל כו'", – על הר סיני", שֶׁנִּתְלַבֵּשׁ בֶּעָנָן וְעָלָה וְרָאָה דֶּרֶךְ הֶעָנָן וְכוּ', – שהענן שימש כלבוש למשה שיוכל "לקבל" הגילויים על הר סיני, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר חֵלֶק ב' דַּף רִי וְרכט.

יום שבת קודש כ' מרחשון

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' קמט, והנה אור זה... עד עמ' 298, כולא חד.

וְהִנֵּה, אוֹר זֶה הֲגָנוּז לַצַּדִּיקִים לֶעָתִיד לָבֹא, הַנִּקְרָא בְּשֵׁם "נֹעַם ה'" וְ"צַחְצָחוֹת", – צמאון של תענוג, לְהִתְעַנֵּג עַל ה', וְ"ד' מֵאוֹת עָלְמִין דְּכִסּוּפִין דְּמִתְעַנְּגֵי בְּהוֹן צַדִּיקַיָּא כו'"[24], – וארבע מאות העולמות של "כיסופין" מלשון "נכסוף נכספת"[25], שהצדיקים מתענגים בהם, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[26]: "אַרְבַּע מֵאוֹת שֶׁקֶל כֶּסֶף כו'" – שעל פי קבלה, משמעותם הרוחנית היא, ארבע מאות עולמות של כוסף ותענוג לצדיקים, הִנֵּה יֵשׁ בּוֹ – באור זה, מַעֲלוֹת וּמַדְרֵגוֹת רַבּוֹת מְאֹד, גְּבוֹהַּ מֵעַל גָּבוֹהַּ, – עד כמה שמדריגה אחת תהיה גבוהה ישנה עוד מדריגה למעלה ממנה, אַךְ הָאָרָה מוּעֶטֶת הַיּוֹרֶדֶת מַדְרֵגָה אַחַר מַדְרֵגָה לִבְרֹא לְבוּשׁ זֶה, – הלבוש הנזכר לעיל המאפשר לנשמה לקבל את האור, הִיא מִבְּחִינַת מַדְרֵגָה הָאַחֲרוֹנָה שֶׁבְּאוֹר זֶה, וְנִקְרֵאת בְּשֵׁם "מַדְרֵגָה הַחִיצוֹנָה" – לא הפנימיות של האור, כי אם החיצוניות בלבד, וַ"אֲחוֹרַיִם" דֶּרֶךְ מָשָׁל, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב בַּזֹּהַר דַּף רח עַמּוּד ב (עַיֵּן בְּסֵפֶר מִקְדַּשׁ מֶלֶךְ[27]) וְ – דף רי עַמּוּד ב: וּמַה דְּאִשְׁתְּאַר כו'. – וממה שנשאר מאור זה נוצרים הלבושים לנשמה. להלן יסביר רבנו הזקן, שחיצוניות האור שממנה נמשכים הלבושים, הרי זה מהרצון העליון הנקרא חיצוניות לגבי תענוג, שכן – כפי שיסביר להלן – רצון הוא חיצוניות התענוג.

אגרת הקדש

והנה אור זה הגנוז לצדיקים לע"ל הנק' בשם נועם ה' וצחצחות להתענג על ה' וד' מאות עלמין דכסופין דמתענגי בהון צדיקייא כו' כמ"ש ארבע מאות שקל כסף כו' הנה יש בו מעלות ומדרגות רבות מאד גבוה מעל גבוה אך הארה מועטת היורדת מדרגה אחר מדרגה לברוא לבוש זה היא מבחי' מדרגה האחרונה שבאור זה ונקראת בשם מדרגה החיצונה ואחוריים דרך משל כמ"ש בזהר דר"ח ע"ב (עיין בס' מק"מ) ור"י ע"ב ומה דאשתאר כו' והנה כמו שבנשמת האדם יש בה כח התענוג שמתענגת ממה שיש לה ענג ממנו כמו מהשכלת שכל חדש וכה"ג ובחי' חיצוניות ואחוריים של כח ובחי' התענוג שבה היא בחי' כח הרצון שבה שהוא רוצה מה שהוא רוצה דהיינו דבר שאינו צער שהצער היפך תענוג. וככה עד"מ באור א"ס ב"ה ג"כ

וְהִנֵּה רִי עַמּוּד ב: וּמַה דְּאִשְׁתְּאַר כו'. – וממה שנשאר מאור זה נוצרים הלבושים לנשמה. להלן יסביר רבנו הזקן, שחיצוניות האור שממנה נמשכים הלבושים, הרי זה מהרצון העליון הנקרא חיצוניות לגבי תענוג, שכן – כפי שיסביר להלן – רצון הוא חיצוניות התענוג. וְהִנֵּה, כְּמוֹ שֶׁבְּנִשְׁמַת הָאָדָם יֵשׁ בָּהּ כֹּחַ הַתַּעֲנוּג שֶׁמִּתְעַנֶּגֶת מִמַּה שֶׁיֵּשׁ לָהּ עֹנֶג מִמֶּנּוּ[28], כְּמוֹ מֵהַשְׂכָּלַת שֵׂכֶל חָדָשׁ וּכְהַאי גַּוְנָא, – וכדומה, כשנשמת אדם מבינה רעיון שכלי חדש, היא מתענגת מכך, וכן משאר דברים שהאדם מתענג בהם, וּבְחִינַת חִיצוֹנִיּוּת וַאֲחוֹרַיִם שֶׁל כֹּחַ וּבְחִינַת הַתַּעֲנוּג שֶׁבָּהּ – שבנפש, הִיא בְּחִינַת כֹּחַ הָרָצוֹן שֶׁבָּהּ, שֶׁהוּא רוֹצֶה מַה שֶּׁהוּא רוֹצֶה, דְּהַיְינוּ[29] דָּבָר שֶׁאֵינוֹ צַעַר, שֶׁהַצַּעַר הֵפֶךְ הַתַּעֲנוּג. – לכן, דבר שהוא צער אין הנפש רוצה בו. כלומר, דבר שאדם רוצה בו, הרי זה מפני שיש לו תענוג בו, הרי שתענוג הוא הפנימיות של הרצון שהוא חיצוניות לגבי התענוג. וְכָכָה עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל בְּאוֹר אֵין־סוֹף

---

23. משפטים כד, יח. **24.** ראה זח"א קכג, ב. **25.** ויצא לא, ל. **26.** חיי שרה טו, כג. **27.** לזהר שם. **28.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה מאי קמ"ל? וי"ל דטובא קמ"ל ומוכרח להוסיפה כאן בבי' דרצון הוא חיצוניות התענוג לשלול האופן הב' המדובר בהמשך תרס"ו ע' סה ואילך. והמסקנא בע' עג ואילך שם כבכאן". **29.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "דהיינו כו' התענוג - הוספת ביאור מוכרחת כאן. כנ"ל".

בָּרוּךְ־הוּא גַּם כֵּן, כִּבְיָכוֹל, הָרָצוֹן הָעֶלְיוֹן בָּרוּךְ־הוּא הִיא בְּחִינַת חִיצוֹנִיּוּת וַאֲחוֹרַיִם לְבְחִינַת "עֹנֶג הָעֶלְיוֹן" וְ"נֹעַם ה'" וְ"צַחְצָחוֹת" וְ"עָלְמִין דְּכִסּוּפִין" הַנִּזְכָּרִים לְעֵיל. – שכל אלה הם העונג העליון, ואילו הרצון הוא החיצוניות מזה, וכשאנו אומרים שהלבוש לנשמה הוא מ"אחוריים" ו"חיצוניות" העונג העליון – הרי שהלבוש בא מהרצון העליון, **הֲגַם שֶׁ** – הרצון העליון והעונג העליון, **הֵם מְיֻחָדִים בְּתַכְלִית הַיִּחוּד, שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ וּרְצוֹנוֹ אֶחָד, וְלֹא כִּרְצוֹן הָאָדָם חַס וְשָׁלוֹם,** – שרצונו של אדם איננו דבר אחד עם עצם הנפש, כי אם כוח מהנפש, אך הרצון העליון הוא הרי דבר אחד עם הקדוש ברוך הוא, **לֹא מִנֵּיהּ וְלֹא מִקְּצָתֵיהּ,** – לא ממנו ולא ממקצת ממנו, **וְאֵין דְּמְיוֹן בֵּינֵיהֶם כְּלָל** – בין רצונו של אדם לבין הרצון העליון, כיצד, איפוא, יכולים לחלק בין התענוג לבין הרצון למעלה, ולומר שתענוג הוא פנימיות הרצון, והרצון – חיצוניות? **אַף־עַל־פִּי־כֵן דִּבְּרָה תּוֹרָה כִּלְשׁוֹן בְּנֵי אָדָם[30], לְשַׁכֵּךְ הָאֹזֶן מַה שֶּׁיְּכוֹלָה לִשְׁמֹעַ בְּמָשָׁל וּמְלִצָה,** – ובהשוואה **מִנְּשְׁמַת הָאָדָם הַכְּלוּלָה מִכֹּחַ הַתַּעֲנוּג וְהָרָצוֹן וְהַחָכְמָה וְהַבִּינָה וְכוּ',** – וכשם שבאדם התענוג הוא פנימיות הרצון וכו' כך גם אנו אומרים למעלה, **וְכַנִּרְאֶה בְּחוּשׁ, שֶׁכְּשֶׁאָדָם מַשְׂכִּיל אֵיזֶה שֵׂכֶל חָדָשׁ נִפְלָא, אֲזַי בְּאוֹתָהּ רֶגַע עַל כָּל פָּנִים נוֹלַד לוֹ[31] תַּעֲנוּג נִפְלָא בְּשִׂכְלוֹ, מִכְּלָל** – הרי זה מראה **שֶׁהַתַּעֲנוּג הוּא לְמַעְלָה מִבְּחִינַת הַשֵּׂכֶל וְהַחָכְמָה, רַק שֶׁמְּלֻבָּשׁ** – התענוג **בִּבְחִינַת שֵׂכֶל וְחָכְמָה, וּכְשֶׁהָאָדָם מַרְגִּישׁ הַשֵּׂכֶל וְחָכְמָה, דְּהַיְנוּ שֶׁמַּשִּׂיגָה וּמֵבִינָה הֵיטֵב, אֲזַי מַרְגִּישׁ גַּם כֵּן בְּחִינַת הַתַּעֲנוּג הַמְלֻבָּשׁ בַּחָכְמָה. וְלָכֵן נִקְרֵאת בְּחִינַת בִּינָה בְּשֵׁם "עוֹלָם הַבָּא" בַּזֹּהַר הַקָּדוֹשׁ[32], שֶׁהִיא** – "בינה" בְּחִינַת הִתְגַּלּוּת הַחָכְמָה עִם הַתַּעֲנוּג הַמְלֻבָּשׁ בָּהּ, שֶׁמַּשִּׂיגִים הַצַּדִּיקִים בְּגַן עֵדֶן וּמַשְׂכִּילִים – השכלות, בִּפְנִימִיּוּת הַתּוֹרָה, דְּאוֹרַיְתָא מֻחְכְּמָה נָפְקָא[33], – תורה באה מ"חכמה", וְאוֹרַיְתָא וְקֻדְשָׁא בְּרִיךְ־הוּא כֻּלָּא חַד[34]: – תורה והקדוש ברוך הוא הכל דבר אחד[35], הרי מובן בפנימיות התורה, באופן ההשגה שבגן עדן, שם משיגה הנשמה **מהות** האלקות, **תענוג שהוא פנימיות בנ"ל** – (הוספת כ"ק רבינו) – יש לה הרי השגה ב"אור אין סוף", וכדי שיהיה ביכולתה לקבל זאת, מן ההכרח להזדקק ללבושי המצות, כמוסבר לעיל. להלן יסביר רבנו הזקן, שבנוסף למה שמצוות הן לבושים לנשמה, שתוכל "לקבל" הגילוי של הזיו וההארה מאלקות, הן גם מחברות את המדריגה העליונה ביותר (מדריגת הכתר) עם הדברים הגשמיים שבהם נעשית המצוה, ובכך הן "עמודים" המחברים את העליון ביותר של הבית עם התחתון ביותר של הבית, שכן כך המצוות מחברות מדריגת הכתר עם הדברים הגשמיים של מצוות.

אגרת הקדש

כביכול הרצון העליון ב"ה היא בחי' חיצוניות ואחוריים לבחי' ענג העליון ונועם ה' וצחצחות ועלמין דכסופין הנ"ל הגם שהם מיוחדים בתכלית היחוד שהוא ית' ורצונו אחד ולא כרצון האדם ח"ו לא מיניה ולא מקצתיה ואין דמיון ביניהם כלל אעפ"כ דברה תורה כלשון בנ"א לשכך האזן מה שיכולה לשמוע במשל ומליצה מנשמת האדם הכלולה מכח התענוג והרצון והחכמה והבינה וכו' וכנראה בחוש שכשאדם משכיל איזה שכל חדש נפלא אזי באותה רגע עכ"פ נולד לו תענוג נפלא בשכלו מכלל שהתענוג הוא למעלה מעלה מבחי' השכל והחכמה רק שמלובש בבחי' שכל וחכמה וכשהאדם מרגיש השכל וחכמה דהיינו שמשיגה ומבינה היטב אזי מרגיש ג"כ בחי' התענוג המלובש בחכמה ולכן נקראת בחי' בינה בשם עוה"ב בזוה"ק שהיא בחי' התגלות החכמה עם התענוג המלובש בה שמשיגים הצדיקים בג"ע ומשכילים בפנימיות התורה דאורייתא מחכמה נפקא ואורייתא וקב"ה כולא חד:

---

30. רמב"ם הל' יסוה"ת פ"א ה"ט. **31.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "משא"כ ההרגשה באה לאח"ז - כההמשך - בעוה"ב וכל זמן שאין הרגשה - אין זה 'קבלת הנעימות'". **32.** ח"ב קנח, א. **33.** זח"ב פה, א. **34.** הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ע"ד התענוג שנולד ונפיק כשנולד ומשכיל שכל והיא נועם ה' וכו'". **35.** זח"א כד, א. ועוד.

יום ראשון

תהלים: מפרק עב עד פרק עו

יום שישי — **יד חשון** — ה'תש"ד

שיעורים. חומש: וירא, ששי עם פירש"י.
תהלים: עב־עו.
תניא: והנה בהיות . . . קמז תאמין.

"מה' מִצְעֲדֵי גֶבֶר כּוֹנָנוּ", לְכָל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל יֵשׁ לוֹ תְּעוּדָה רוּחָנִית בַּחַיִּים, וְהוּא: לְהִתְעַסֵּק בַּעֲבוֹדַת הַבִּנְיָן לַעֲשׂוֹת דִּירָה לוֹ יִתְבָּרֵךְ. וְכָל אֶחָד בַּאֲשֶׁר הוּא וּבְכָל מָקוֹם שֶׁהוּא, צָרִיךְ לְהִתְעַנְיֵן בְּכָל מַאֲמְצֵי כֹּחוֹ לְחַפֵּשׂ בְּחֵפֶשׂ מְחֻפָּשׂ לִמְצֹא אֵיזֶה פַּרְנָסָה רוּחָנִית כְּמוֹ שֶׁהוּא מְחַפֵּשׂ אַחַר פַּרְנָסָה גַּשְׁמִית. וְהוּא לְפִי שֶׁדַּרְכּוֹ – שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא – יֶחְפָּץ, כִּדְכְתִיב בְּאַבְרָהָם "כִּי יְדַעְתִּיו גו' וְשָׁמְרוּ דֶּרֶךְ ה'", כִּי יֵשׁ שְׁנֵי דְּרָכִים: דֶּרֶךְ הַטֶּבַע וְשֶׁלְּמַעְלָה מִן הַטֶּבַע, הָעוֹלָם בְּרָאוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִהְיוֹת נִרְאֶה כְּמוֹ שֶׁהוּא בְּדֶרֶךְ הַטֶּבַע – בְּעֵינֵי בָּשָׂר – וְהוּא דֶּרֶךְ אֱלֹקִים. תּוֹרָה וּמִצְוֹת הֵם דֶּרֶךְ הַוָּיָ', וְהוּא הַמְשָׁכָה שֶׁלְּמַעְלָה מִן הַטֶּבַע בַּטֶּבַע, אֲשֶׁר בִּגְלַל זֹאת הִנֵּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַשְׁפִּיעַ לְיִשְׂרָאֵל לְמַעְלָה מִן הַטֶּבַע בַּטֶּבַע.

יום שני

תהלים: מפרק עז עד פרק עח

שבת — **טו חשון** — ה'תש"ד

הַפְטוֹרָה: וְאִשָּׁה – בְּנָהּ וַתֵּצֵא.

שיעורים. חומש: וירא, שביעי עם פירש"י.
תהלים: עז־עח.
תניא: והנה יש . . . כוכבים.

די נשמה ווארט אויבען אויף דעם זמן, ווען זי וועט זוכה זיין אראָפּגעהן אין א גוף, ווייל די נשמה פילט, וואָס זי קען אויפטאָן זייענדיק דָא למטה. זי קען קומען צו דעם להתענג על הוי'. איז אויף ווען לייגט מען עס אָפּ?

הַנְּשָׁמָה מְצַפָּה לְמַעְלָה לַזְּמַן בּוֹ תִּזְכֶּה לָרֶדֶת לַגּוּף, כִּי הַנְּשָׁמָה חָשָׁה מַה הִיא מְסֻגֶּלֶת לִפְעֹל בִּהְיוֹתָהּ כָּאן לְמַטָּה. הִיא מְסֻגֶּלֶת לְהַגִּיעַ לַ"לְהִתְעַנֵּג עַל הַוָּיָ'". אִם כֵּן, לְמָתַי דּוֹחִים זֹאת?

יום שלישי

תהלים: מפרק עט עד פרק פב

יום ראשון — **טז חשון** — ה'תש"ד

שיעורים. חומש: ח"ש, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: עט־פב.
תניא: כח. למה . . . מטה מנוגה.

המחשבה היא לבוש ומשרת השכל והמדות. בשעה אשר אין לה שירות בשכל או במדות, גם אז פועלת פעולתה לחשוב ולהרהר, אבל פעולתה לא לבד שאינה תוכנית, אלא היא גם פרועה לשמצה . . . ומבואר כי סיבת המחשבות זרות או רעות הוא די פּוסטקייט פון קאָפּ, דכאשר השכל עסוק אז יש להמחשבה מה לשרת ואין מקום למחשבות של שטות והבל שאין בהם ממש.

הַמַּחֲשָׁבָה הִיא לְבוּשׁ וּמְשָׁרֵת הַשֵּׂכֶל וְהַמִּדּוֹת. בְּשָׁעָה אֲשֶׁר אֵין לָהּ שֵׁרוּת בַּשֵּׂכֶל אוֹ בַּמִּדּוֹת, גַּם אָז פּוֹעֶלֶת פְּעֻלָּתָהּ לַחֲשֹׁב וּלְהַרְהֵר, אֲבָל פְּעֻלָּתָהּ לֹא לְבַד שֶׁאֵינָהּ תָּכְנִית, אֶלָּא הִיא גַּם פְּרוּעָה לְשִׁמְצָה... וּמְבֹאָר כִּי סִבַּת הַמַּחֲשָׁבוֹת זָרוֹת אוֹ רָעוֹת הוּא הָרִיקָנוּת שֶׁל הָרֹאשׁ, דְּכַאֲשֶׁר הַשֵּׂכֶל עָסוּק אָז יֵשׁ לְהַמַּחֲשָׁבָה מַה לְּשָׁרֵת וְאֵין מָקוֹם לְמַחֲשָׁבוֹת שֶׁל שְׁטוּת וְהֶבֶל שֶׁאֵין בָּהֶם מַמָּשׁ.

יום רביעי

תהלים: מפרק פג עד פרק פז

יום שני — יז חשון — ה'תש"ד

שיעורים. חומש: חיי שרה, שני עם פירש"י.
תהלים: פג־פז.
תניא: והנה מודעת . . . חטאת וכו'.

מ'דארף היטען דעם זמן, מ'דארף מקבל זיין עולה של תורה. יעדער זמן, יעדער טאָג וואָס גייט אוועק, איז דאס ניט נאָר א טאָג נאָר א ענין אין לעבען, די טעג גייען כמאמר (ירושלמי ברכות פ"א ה"א) יום נכנס ויום יוצא שבת נכנס כו' חדש כו' שנה כו'. דער טאַטע האָט געזאָגט בשם רבינו הזקן: אזומערדיגער טאָג און אווינטערדיגע נאַכט איז א יאהר.

צָרִיךְ לִשְׁמֹר עַל הַזְּמַן, צָרִיךְ לְקַבֵּל עֲלֵהּ שֶׁל תּוֹרָה. כָּל זְמַן, כָּל יוֹם שֶׁחוֹלֵף, הֲרֵי זֶה לֹא רַק יוֹם, אֶלָּא עִנְיָן בַּחַיִּים. הַיָּמִים חוֹלְפִים כְּמַאֲמָר (יְרוּשַׁלְמִי בְּרָכוֹת פֶּרֶק א' הֲלָכָה א') "יוֹם נִכְנָס וְיוֹם יוֹצֵא שַׁבָּת נִכְנָס כו' חֹדֶשׁ כו' שָׁנָה כו'". אַבָּא [אַדְמו"ר הָרַשַׁ"ב] אָמַר בְּשֵׁם רַבֵּנוּ הַזָּקֵן: יוֹם קַיְצִי וְלַיְלָה חָרְפִּי – זוֹהִי שָׁנָה.

יום חמישי

תהלים: מפרק פח עד פרק פט

יום שלישי — יח חשון — ה'תש"ד

שיעורים. חומש: חיי שרה, שלישי עם פירש"י.
תהלים: פח־פט.
תניא: כט. אשת . . . קמט ורכ"ט.

בְּ"תוֹרָה אוֹר" פָּרָשַׁת חַיֵּי שָׂרָה סוֹף דִּבּוּר הַמַּתְחִיל "לְהָבִין מַה שֶּׁאָמְרוּ רַז"ל יָפָה שָׁעָה", יֵשׁ טָעוּת הַדִּפּוּס. וְכָךְ צָרִיךְ לִהְיוֹת: "וְיִהְיֶה בִּבְחִינַת בִּטּוּל (אֲבָל עַכְשָׁו... הֵינוּ בְּחִינַת אִיסָר, וְעַיֵּן מַה שֶּׁיִּתְבָּאֵר לְקַמָּן בְּפֵרוּשׁ אִסְרִי לַגֶּפֶן) שֶׁהוּא בְּחִינַת חֵפֶץ, וּכְתִיב הוֹדוֹ... תּוֹךְ כָּל עָלְמִין, אֲבָל תַּכְלִית הַכַּוָּנָה".

יום ששי

תהלים: מפרק צ עד פרק צו

יום רביעי — יט חשון — ה'תש"ד

שיעורים. חומש: חיי שרה, רביעי עם פירש"י.
תהלים: צ־צו.
תניא: והנה אור . . . 298 חד.

מענה רבינו הזקן ליחידות: חסידות איז שמע ישראל, שמע ר"ת שאו מרום עיניכם, ואומר מרום ולא שמים, מרום איז העכער און העכער, להגיע למעלה מן השכל. וזה גופא להבינו בשכל, וכמו שאומר וראו מי ברא אלה.

מַעֲנֶה רַבֵּנוּ הַזָּקֵן לִיחִידוּת: חֲסִידוּת הִיא "שְׁמַע יִשְׂרָאֵל", "שְׁמַע" רָאשֵׁי תֵבוֹת "שְׂאוּ מָרוֹם עֵינֵיכֶם", וְאוֹמֵר 'מָרוֹם' וְלֹא 'שָׁמַיִם', 'מָרוֹם' הוּא גָּבֹהַּ וְיוֹתֵר גָּבֹהַּ, לְהַגִּיעַ לְמַעְלָה מִן הַשֵּׂכֶל. וְזֶה גּוּפָא לַהֲבִינוֹ בַּשֵּׂכֶל, וּכְמוֹ שֶׁאוֹמֵר "וּרְאוּ מִי בָרָא אֵלֶּה".

שבת קודש

תהלים: מפרק צז עד פרק קג

יום חמישי — כ חשון — ה'תש"ד

שיעורים. חומש: חיי שרה, חמישי עם פירש"י.
תהלים: צז־קג.
תניא: והנה רצון . . . קן האדם.

יום הולדת את אדמו"ר מהורש"ב נ"ע – שנת כתר"א – כלשון הצ"צ. נקרא ע"ש אדמו"ר האמצעי וחצי שם אביו של הצ"צ.

בכל שנה ביום הולדתו הי׳ אאמו״ר אומר דא״ח, אלא שהי׳ בחשאי, מלבד כשאירע בש״ק. ביום ההולדת האחרון בעלמא דין אמר מאמר נתת ליראך נס להתנוסס מפני קושט סלה. כשסיים אמר לי: ביום הולדת צריך לומר חסידות. יתן השי״ת לך מתנה שתאמר חסידות ביום הולדת שלך, אלא שיהי׳ בחסד וברחמים. – האָט עס געדויערט זיבען יאָהר .

יוֹם הַלֵּדֶת אֶת אַדְמוֹ״ר מְהוֹרַשַׁ״ב נִשְׁמָתוֹ עֵדֶן – שְׁנַת כִּתְרָ״א – כִּלְשׁוֹן הַ״צֶּמַח צֶדֶק״. נִקְרָא עַל שֵׁם אַדְמוֹ״ר הָאֶמְצָעִי וַחֲצִי שֵׁם אָבִיו שֶׁל הַ״צֶּמַח צֶדֶק״.

בְּכָל שָׁנָה בְּיוֹם הֻלַּדְתּוֹ הָיָה אֲדֹנִי אָבִי מוֹרִי וְרַבִּי [הָרַשַׁ״ב] אוֹמֵר דאַ״ח [= דִּבְרֵי אֱלֹקִים חַיִּים, חֲסִידוּת], אֶלָּא שֶׁהָיָה בַּחֲשָׁאי, מִלְּבַד כְּשֶׁאֵרַע בְּשַׁבַּת קֹדֶשׁ. בְּיוֹם הַהֻלֶּדֶת הָאַחֲרוֹן בְּעָלְמָא דֵּין [=בָּעוֹלָם הַזֶּה] אָמַר מַאֲמָר ״נָתַתָּ לִירֵאֶיךָ נֵס לְהִתְנוֹסֵס מִפְּנֵי קֹשֶׁט סֶלָה״. כְּשֶׁסִּיֵּם אָמַר לִי: בְּיוֹם הֻלֶּדֶת צָרִיךְ לוֹמַר חֲסִידוּת. יִתֵּן ה׳ יִתְבָּרֵךְ לְךָ מַתָּנָה שֶׁתֹּאמַר חֲסִידוּת בְּיוֹם הֻלֶּדֶת שֶׁלְּךָ, אֶלָּא שֶׁיִּהְיֶה בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים. – זֶה אָרַךְ שֶׁבַע שָׁנִים [עַד שְׁנַת תרפ״ז – שְׁנַת הַמַּאָסָר וְהַגְּאֻלָּה].

הלכה יומית לעיון ברמב״ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג״פ ליום, פ״א ליום, וסהמ״צ

'הרמת הדשן' ברוחניות

יום ראשון י״ד חשון ה׳תש״ע

הלכות תמידין ומוספין פרק ב, הלכה י: הֶרֵמַת הַדֶּשֶׁן מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ בְּכָל יוֹם - מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהֵרִים אֶת הַדֶּשֶׁן"; וְהִיא עֲבוֹדָה מֵעֲבוֹדוֹת כְּהֻנָּה.

וכך מפרש הרבי הלכה זו בעבודת ה׳:

חז״ל דרשו: "תפילות – כנגד תמידין תקנום", כי התמיד הוא קרבן ׳עולה׳, כליל לה׳. וכך, תפילה שלימה היא כאשר יהודי מתמסר לחלוטין לרצון ה׳.

ברם, ההתמסרות בתפילה ׳נותנת מקום׳ לכך שלאחר התפילה יצא האדם ׳מחוץ למחנה׳, ויעסוק בעניינים גשמיים. אמנם עבודת התפילה פועלת שייצא ׳אל מקום טהור׳, בחינת "כל מעשיך לשם שמים", אבל סוף סוף המקום הוא מחוץ למחנה.

ועל כך באה ההבהרה: הוצאת הדשן מחוץ למחנה היא משום ש״אין מקום למערכה" (רש״י צו ו, ד) אך אם יש מקום למערכה, לא מסירים את הדשן. כלומר, ה׳היתר׳ להתעסק עם דברים גשמיים ("מחוץ למחנה") הוא רק כאשר הדבר מביא תועלת למערכה הבאה, היינו שעל ידי כך עבודת ה׳ שלו תהיה טובה יותר. שכן, מקומו של היהודי הוא ׳בפנים׳, כי אף שהוא נשמה בגוף ובעל צרכים גשמיים אין זה אלא כורח, ודיו בכך שהתעסקותו בעניינים הגשמיים תהיה ׳אצל המזבח׳ אך אל יצא ׳מחוץ למחנה׳.

(לקוטי שיחות, חלק כ״ה, עמ׳ 137)

למה נאפה לחם הפנים בפנים?

יום שני ט״ו חשון ה׳תש״ע

הלכות תמידין ומוספין פרק ה, הלכות ו-ז: כֵּיצַד מַעֲשֵׂה לֶחֶם הַפָּנִים?... לִישָׁתָן וַעֲרִיכָתָן בַּחוּץ, וַאֲפִיָּתָן בִּפְנִים בָּעֲזָרָה.

למסקנת הגמרא (מנחות צה, ב), אפיית לחם הפנים בתנור מקדשת את הלחם (בהתאם לכלל ש׳כלי שרת׳ מקדש את הניתן בתוכו), ולכן חייבת האפייה להיות בפנים העזרה, כי האפייה בחוץ פוסלת אותו (משום ׳יוצא׳). כתוצאה מקדושה זו, הוא נפסל גם בלינה (ככל המנחות שנתקדשו בכלי שרת, הנפסלות אם יעבור עליהן הלילה), ובהכרח שאפייתו דוחה שבת, שהרי אם יאפו אותו בערב שבת – ייפסל בלינה.

ומקשה ה׳לחם משנה׳: אם כן, דברי הרמב״ם כאן – שאפיית לחם הפנים היתה בפנים – סותרים את דבריו לקמן (בהל׳ י) ש״אין אפיית לחם הפנים דוחה את השבת", והרי כיון שהתנור קידשו (ולכן אפייתו בפנים), אם נאפה בערב שבת נפסל בלינה?

וביאר ה׳תפארת ישראל׳ (מנחות פ״י, בועז ס״ק ג):

דברי הגמרא שאם הלחם נאפה בפנים אפייתו דוחה את השבת, הם לפי הדעה ש״כלי שרת מקדשים שלא מדעת" (סוכה מט, ב), אבל הרמב״ם (פסולי המוקדשין פ״ג ה״כ) פוסק ש״כלי שרת אין מקדשין אלא מדעת", ולכן, אפשר להתנות שהלחם לא יתקדש ואפשר לאפות בערב שבת כי אינו נפסל בלינה, ולכן "אין אפיית הלחם דוחה את השבת".

וה׳מרכבת המשנה׳ מיישב:

לחם הפנים מתקדש רק בגמר המצוה, היינו לאחר סידורו על השולחן ביום השבת, וממילא אינו נפסל בלינה ואפשר לאפותו בערב שבת. ומדוע, אם כן, צריך לאפותו בפנים? כי גנאי הוא ללחם שיהיה מונח בחוץ.

שירת הגאולה

יום שלישי ט"ז חשון ה'תש"ע

הלכות תמידין ומוספין פרק ו, הלכה ט: בְּמוּסְפֵי שַׁבָּת אוֹמְרִין שִׁירַת "הַאֲזִינוּ", וְחוֹלְקִין אוֹתָהּ לְשִׁשָּׁה פְּרָקִים, כְּדֶרֶךְ שֶׁקּוֹרְאִין אוֹתָהּ שִׁשָּׁה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת.

שירת הלויים בעת הקרבת קרבנות ציבור מבטאת שמחה, ולכן היתה אמירת השירה בעת ניסוך היין (כלי המקדש פ"ג ה"ב).

לפי זה יש להבין:

"שירת האזינו", הנאמרת במקדש במשך שישה שבתות, כוללת בתוכה, בין היתר, דברי תוכחה לעם ישראל בעת שמצבם הרוחני יירד, וגם העונשים שיבואו כתוצאה מכך. האם ניתן לומר שבשבתות בהן נקראים קטעים אלו – "שירה" נאמרת בהן? והלוא תוכן הדברים הם דברי תוכחה ומוסר!

והביאור הוא:

כל פרקי "שירת האזינו" באים להוכיח שקורות עם ישראל במשך השנים מכוונים לתכלית אחת, והיא – הגאולה האמיתית והשלמה. כל אירוע, אף שלעינינו אין נראה בו הטוב, מהווה שלב בהתקדמות לעבר טוב בשלמותו – גילוי מלכותו של הקב"ה באחרית הימים.

ואת זאת מדגיש הרמב"ם בכותבו ש'שירת האזינו' נאמרת בעת הקרבת מוספי שבת "כדרך שקוראין אותה שישה בבית הכנסת". וכוונת הדברים: השירה הנאמרת במוספי שבת, כל שבת פרק אחד – אינם כפרקים הנקראים בנפרד, אלא כל 'שירת האזינו' הינה חטיבה אחת. ולכן, גם קריאה חלקית של השירה – בהיותה חלק מתמונה כללית ומטרה סופית – מביעה שירה ושמחת הלב.

(לקוטי שיחות חלק כד, עמ' 229)

"ועשהו חטאת"

יום רביעי י"ז חשון ה'תש"ע

הלכות פסולי המוקדשין פרק א, הלכה ב: וְאִם עָבַר וְשָׁחַט - הַזֶּבַח כָּשֵׁר. וְכֵן פַּר כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים - אַף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ "וְשָׁחַט אַהֲרֹן", אִם שְׁחָטוֹ זָר, כָּשֵׁר; אַף פָּרָה אֲדֻמָּה שֶׁשְּׁחָטָהּ זָר - כְּשֵׁרָה, שֶׁאֵין לְךָ שְׁחִיטָה שֶׁפְּסוּלָה בְּזָר.

והנה, בהלכות עבודת יום הכיפורים (פ"ג, ה"ג) כותב הרמב"ם אודות נתינת הגורלות על שני השעירים – "ואם לא נתן לא עיכב אבל חיסר מצוה, שההנחה מצוה שאינה מעכבת, וההגרלה מעכבת אף על פי שאינה עבודה. לפיכך הנחה כשרה בזר, והעליית הגורלות מן הקלפי פסולה בזר".

מכאן שפעולה הכשרה בזר היא כזו שאינה מעכבת, ושואל הלחם משנה: אם כן, מדוע שחיטה שלדברי הכל מעכבת, כשרה בזר?!

ויש לבאר:

בגמרא (יומא מ, ב) שאלו תלמידי רבי עקיבא את רבם על הגורל של יום הכיפורים: "עלה בשמאל מהו שיחזור בימין... והא אמרת הגרלה מעכבא, וכיון דקבעתיה שמאל היכי מהדרינן ליה?"

ומבואר בסוגיה שהאפשרות של החלפת הפתקים תלויה בשאלה האם הגרלה מעכבת. אם כן – הרי בנוסף לכך שהגורל הוא מצוה כשלעצמו, ההגרלה קובעת ומייעדת את השעירים זה לה' וזה לעזאזל. ואם לאו - הגורל אינו קובע לגבי השעירים כלל, ואין בו אלא משום קיום מצות ההגרלה (ואילו ייעוד השעירים נעשה באמצעות הכרזת "לה' חטאת" כמובא במשנה, יומא לט, ב).

הרי שבהגרלה יכולים להיות שני עניינים: א) קיום מעשה ומצות הגורל. ב) ייעוד השעירים, מי לה' ומי לעזאזל.

ומהגמרא עולה שקביעות השעירים (מי לה' ומי לעזאזל) טעונה כהן גדול לעיכובא שהרי מפורש בכתוב "ועשהו חטאת", והם הם דברי הרמב"ם שעליית גורל על ידי זר פסול, כי "גורל מעכב", היינו שהעיכוב אינו מצד מעשה ההגרלה, אלא מצד קביעת השעירים על ידי הגורל: אם הגורל מעכב הרי ההגרלה קובעת את ייעוד השעירים, ואינה כשרה אלא בכהן גדול, אבל אם עליית הגורל אינה מעכבת, ואינה קובעת את ייעוד השעירים, הרי היא כשרה בזר, כי אינה בגדר עבודה במשכן.

עתה עולים דברי הרמב"ם יפה:

כל מה שהוא מצוה במקדש אך אינו בגדר עבודה – גם אם הוא לעיכובא כשחיטה – כשר בזר, ואילו בהגרלה פעולת הזר פסולה מצד סיבה אחרת לגמרי, מפאת היותה קובעת ייעוד השעירים, והכתוב גזר ואמר "ועשהו חטאת", היינו שדבר זה מסור לכהן גדול.

(שיעורי הגרי"ד, עבודת יוה"כ, עמ' עג)

במצוות אין עיקר וטפל

יום חמישי, י"ח חשון ה'תש"ע

הלכות פסולי המוקדשין פרק ב, הלכה ב: וְכָל הַנִּתָּנִין בִּזְרִיקָה שֶׁנִּתְּנָן בִּשְׁפִיכָה - יָצָא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְדַם זְבָחֶיךָ יִשָּׁפֵךְ".

כלומר: קרבנות שדמם אמור להזרק באלכסון על קרן מזרחית צפונית ועל קרן מזרחית דרומית, כדי שימצא הדם של שתי מתנות על ארבע כתלי המזבח (הל' מעשה הקרבנות פ"ה, ה"ז), ובמקום זאת נתנן בשפיכה – יצא.

אלא שדברי הרמב"ם סותרים את עצמם:

כידוע, בפסח הוקרבו שני קרבנות – קרבן פסח, שאת דמו זרקו; וקרבן חגיגה, שאת דמו שפכו. נחלקו בגמרא האם ברכה על הפסח פוטרת גם את החגיגה, ורבי עקיבא טוען שאחד לא פוטר את השני, כי לדעתו שפיכה אינה פוטרת זריקה.

הרמב"ם כתב כאן ששפיכה כן פוטרת את הזריקה, ואילו בהלכות חמץ ומצה פסק שברכת הפסח אינה פוטרת את חגיגה. הכיצד?

ומתרץ הצל"ח:

הרמב"ם סובר שאין הדברים תלויים זה בזה. הדיון אודות ברכת הקרבן תלוי בשאלה אחרת – האם קרבן הפסח הוא העיקר והחגיגה טפל, או שלא. גם אם זריקה בכלל שפיכה, בכל זאת יתכן שברכת הפסח לא תפטור את החגיגה.

ועדיין לא מובן: מדוע באמת פסק הרמב"ם שברכת הפסח אינה פוטרת את החגיגה, והרי קרבן הפסח עיקר והחגיגה טפל, כי אכילתו היא כדי לאכול את הפסח על השובע?

ומבאר הרבי: בברכת הנהנין עיקר וטפל תלוי בדעת האדם, ולכן ברכת העיקר פוטרת הטפל. אבל במצוות גם ה'טפל' חשוב בפני עצמו, כי "מצותיה אחשביה". ולכן, סובר הרמב"ם שאין ברכת הפסח פוטרתו אפילו בדיעבד.

('הדרך' על פסחים)

"פסולו בקודש" — יום שישי י"ט חשון ה'תש"ע

הלכות פסולי המוקדשין פרק ז, הלכה א: כָּל הַפְּסוּלִין לֶעֲבוֹדָה שֶׁמָּלְקוּ, מְלִיקָתָן פְּסוּלָה; וְאַף עַל פִּי שֶׁאוֹתוֹ הָעוֹף פָּסוּל, אֵינוֹ כְּנִבְלַת הָעוֹף הַטָּהוֹר לְטַמְּאָה. וְכֵן אִם מָלַק בַּלַּיְלָה, אוֹ שֶׁשָּׁחַט חֻלִּין בִּפְנִים וְקָדָשִׁים בַּחוּץ - אֵינָם כִּנְבֵלָה.

כאשר קרבן נפסל, הרי מאחר שהוא כבר קדוש ממשיכים לבצע בו את כל הפעולות כאילו לא נפסל. ונחלקו רבי יהודה ורבי שמעון (זבחים פד, א) בשלושה פסולים: שנשחטה בלילה, שנשפך דמה, ושיצא דמה חוץ לקלעים. לרבי שמעון, אם עלו לא ירדו. ולרבי יהודה – בשלושת הפסולים הללו אם עלו ירדו.

בשלושה תחומים עיקריים עולה דין זה של "פסולו בקודש" (קרבן שנפסל כשכבר היה בקודש) – דיני 'אם עלו לא ירדו', הלכות מעילה, ודין טומאת בית הבליעה. ויש לכאורה לראות בכולן מִקְשָׁה אחת. ואכן, כך עולה לכאורה ממהלך הגמרא (מעילה ג, א).

אמנם, לא כן דעת הרמב"ם. שכן, בדין 'אם עלו לא ירדו' נראה שהרמב"ם אוחז בשיטת רבי יהודה. מצד אחד הוא קובע (הל' פסוה"מ פ"ג ה"ח) את הכלל של פסולו בקודש. ומצד שני: "וכן בהמת קדשים שנשחטה בלילה או שנשפך דמה או שיצא חוץ לעזרה – אם עלתה תרד" (שם ה"ו). כלומר, הרמב"ם מקבל את מיעוטיו של רבי יהודה, אך אינו שולל את הכלל של 'פסולו בקודש'.

אולם אם זו דרכו של הרמב"ם, היינו מצפים שמיעוטיו של רבי יהודה יבואו לידי ביטוי גם בשאר התחומים, ומליקת לילה תוגדר כנבלה ויחול בה דין נבלת עוף טהור שמטמאת בבית הבליעה. אבל הרמב"ם לא פוסק כך אלא כותב "כל הפסולין לעבודה שמלקו – מליקתן פסולה, ואף על פי שאותו העוף פסול – אינו כנבלת העוף הטהור לטומאה; וכן אם מלק בלילה... אינם כנבלה (שם פ"ז ה"א).

ונמצא שבטומאת בית הבליעה פסק כרבי שמעון, ואילו ב'אם עלו לא ירדו' הכריע כרבי יהודה (ראה לחם משנה, הל' פסוה"מ פ"ז ה"א)!

ויש מי שהסביר:

בדיני 'אם עלו לא ירדו' נחוצה הגדרה חיובית של הכשר למזבח, ורק אז מחשיבים את הפסול שנגרם בקרבן כמי שנעשה "בקודש" ומצד זה "לא ירד" מהמזבח. לעומת זאת, במליקה דרושה רק הגדרה שלילית. לא שואלים האם היו כאן שחיטה או מליקה כשירות, אלא האם צריך להגדיר מליקת לילה כנבלה והאם זה נחשב כ'מתה מאליה'?

והתשובה לשאלות הללו, איננה חייבת להיות אחידה. לגבי 'אם עלו לא ירדו', שדרוש בו שחיטה כשרה, היינו הכשר חיובי של הקרבן שרק בו "אם עלו לא ירדו", יש לומר שבשחיטת לילה אין הגדרה חיובית של שחיטה תקנית ולכן אם עלתה תרד, כי עדיין אין כאן גדר של "פסולו בקודש". מצד שני, גם אם אין בשחיטת ומליקת לילה הגדרה חיובית של הכשר למזבח – עדיין אינן בגדר של 'מתה מאליה', ולכן אינן מנבלות ועוף שנמלק בלילה אינו מטמא טומאת נבלת עוף טהור בבית הבליעה.

(אל המקדש, גיליון 11, עמ' 103)

כשלא שואלים עלולים לטעות — שבת קודש כ' חשון ה'תש"ע

הלכות פסולי המוקדשין פרק י, הלכה א: טָעָה וְעָשָׂה שְׁתַּיִם לְמַעְלָן וּשְׁתַּיִם לְמַטָּן וְלֹא נִמְלַךְ - צְרִיכָה לְהָבִיא עוֹד פְּרִידָה אַחַת, וְיַקְרִיבֶנָּה לְמַעְלָה.

מדובר ביולדת שצריכה להביא קן של שני גוזלים אחד לעולה ואחד לחטאת, ובנוסף לכך קיבלה על עצמה קן אחד לנדבה אם תלד זכר, ושני הגוזלים של קן זה הם עולות כי חטאת אינה באה בנדבה.

והנה, חטאת העוף נעשית למטה - שהכהן עומד על הרצפה ומזה מדמה על קיר המזבח למטה מחוט הסיקרא, ואילו עולת העוף נעשית למעלה - הכהן עולה לקרן דרומית מזרחית של המזבח וממצה את דמה אל קיר המזבח למעלה מחוט הסיקרא (קנים פ"א מ"א).

ולכן היה על הכהן "לעשות שלש פרידין למעלה ופרידה אחת למטה", היינו, שלשה גוזלים למעלה כדין עולה, וגוזל אחד למטה, אך הוא "לא נמלך" ולא שאל את האשה לשם מה היא מביאה שני קינים וטעה והקריב שני גוזלים למעלה ושניים למטה.

אמנם, גם אם "נמלך הכהן" ואמרה לו האישה ששני גוזלים הם לנדרה ושניים לחובתה, ובכל זאת טעה והקריב שניים למעלה ושניים למטה, אין הדין משתנה, וצריכה האישה "להביא עוד פרידה אחת", כי הגוזל השני (שהוא עולה) שהקריב למטה נפסל.

אלא שתוספת זו - "ולא נמלך"- באה להסביר את הענין: מה גרם לו לכהן שטעה? כי "לא נמלך", שלא שאל את האישה על מה מביאה היא שני קינים.

(מנעשה רוקח)

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – י"ד־כ' מרחשון ה'תש"ע

יום ראשון י"ד מרחשון ה'תש"ע

הִלְכוֹת מַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת פֶּרֶק יט

א. אֵין הַמַּעֲלֶה בַּחוּץ חַיָּב עַד שֶׁיַּעֲלֶה לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ שֶׁיַּעֲשֶׂה בַּחוּץ; אֲבָל אִם הֶעֱלָה עַל הַסֶּלַע אוֹ עַל הָאֶבֶן - פָּטוּר; שֶׁאֵין קָרוּי קָרְבָּן אֶלָּא עַל הַמִּזְבֵּחַ, וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא בַּחוּץ - שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּבֶן נֹחַ מִזְבֵּחַ". וְאֵינוֹ חַיָּב עַד שֶׁיַּעֲלֶה לַשֵּׁם, שֶׁנֶּאֱמַר: "לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ לַה'".

ב. אֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא עַל הַעֲלַיַּת דָּבָר הָרָאוּי לָאִשִּׁים אוֹ לַמִּזְבֵּחַ, כְּגוֹן הָעוֹלָה - שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר יַעֲלֶה עוֹלָה"; מָה עוֹלָה שֶׁרְאוּיָה לָאִשִּׁים - אַף כָּל שֶׁרָאוּי לָאִשִּׁים הוּא שֶׁחַיָּבִין עַל הַעֲלָיָתוֹ בַּחוּץ.

ג. מִכָּאן אָמְרוּ חֲכָמִים: הַזּוֹרֵק אֶת הַדָּם, אוֹ הַמַּקְטִיר אֵבְרֵי עוֹלָה, אוֹ אֵמוּרִין [אברים], אוֹ קֹמֶץ [ממנחה], אוֹ לְבוֹנָה, אוֹ קְטֹרֶת, אוֹ מִנְחַת כֹּהֲנִים, אוֹ מִנְחַת נְסָכִים, אוֹ הַמְנַסֵּךְ שְׁלִשָּׁה לֻגִּין יַיִן, אוֹ שְׁלִשֶׁת לֻגִּין מַיִם, בַּחוּץ - חַיָּב, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יְבִיאֻנוּ לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ" - כָּל הַמִּתְקַבֵּל בִּפְנִים, חַיָּבִין עָלָיו בַּחוּץ.

ד. אֲבָל הַזּוֹרֵק שִׁירֵי הַדָּם בַּחוּץ, אֲפִלּוּ שִׁירֵי דָמִים הַפְּנִימִיִּים [- חטאות שמזין דמן בהיכל] - פָּטוּר; שֶׁזְּרִיקַת שִׁירֵי הַדָּם - שִׁירֵי מִצְוָה הֵם, וְאֵינָן מְעַכְּבִין. וְכֵן הַמְנַסֵּךְ יַיִן אוֹ מַיִם פָּחוֹת מִשְּׁלִשָּׁה לֻגִּין בַּחוּץ - פָּטוּר, בֵּין בִּשְׁאָר יְמֵי הַשָּׁנָה בֵּין בֶּחָג; הוֹאִיל וְחָסֵר הַשִּׁעוּר, הֲרֵי אֵינָן רְאוּיִין לְהִתְקַבֵּל בִּפְנִים. וְכֵן הַמַּעֲלֶה מִבְּשַׂר חַטָּאת, מִבְּשַׂר אָשָׁם, מִבְּשַׂר שְׁלָמִים, בֵּין שֶׁל יָחִיד בֵּין שֶׁל צִבּוּר, מִשְּׁיָרֵי מִנְחוֹת, מִשְּׁתֵּי הַלֶּחֶם, מִלֶּחֶם הַפָּנִים, בַּחוּץ - פָּטוּר; שֶׁכָּל אֵלּוּ רְאוּיִין לַאֲכִילָה, לֹא לָאִשִּׁים.

ה. הַמַּעֲלֶה אֶת הַבְּהֵמָה כֻּלָּהּ בַּחוּץ - חַיָּב מִפְּנֵי הָאֵמוּרִין; וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִפְרִישָׁן, אֵין בְּשַׂר הַזֶּבַח חוֹצֵץ, וּכְאִלּוּ הִקְטִיר הָאֵמוּרִין בִּפְנֵי עַצְמָן. אֲבָל הַמַּעֲלֶה מִנְחָה שֶׁלֹּא נִקְמְצָה - פָּטוּר, שֶׁאֵין הַקֹּמֶץ בְּרוּר וּמֻבְדָּל; קְמָצָהּ, וְחָזַר קָמְצָהּ לְתוֹכָהּ, וְהִקְרִיב כֻּלָּהּ בַּחוּץ - חַיָּב.

ו. [במנחות:] הַיּוֹצֵק [שמן], וְהַבּוֹלֵל, וְהַפּוֹתֵת [חותך לפתיתים], וְהַמּוֹלֵחַ, וְהַמְּנִיף, וְהַמַּגִּישׁ [למזבח], וְהַמְסַדֵּר אֶת הַשֻּׁלְחָן [לחם הפנים], וְהַמֵּטִיב אֶת הַנֵּרוֹת, וְהַקּוֹמֵץ, וְהַמַּקְבֵּל דָּמִים, בַּחוּץ - פָּטוּר, לְפִי שֶׁכָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ אֵינוֹ גְּמַר עֲבוֹדָה, וְנֶאֱמַר: "אֲשֶׁר יַעֲלֶה עוֹלָה". מָה הָעֲלָיָה [הקרבה] שֶׁהִיא גְּמַר עֲבוֹדָה - אַף כָּל שֶׁהוּא גְּמַר עֲבוֹדָה, חַיָּבִין עָלָיו.

ז. פָּרָה אֲדֻמָּה שֶׁשָּׂרְפָהּ חוּץ מִמְּקוֹם שְׂרֵפָתָהּ, וְכֵן שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ [לעזאזל] שֶׁהִקְרִיבוֹ בַּחוּץ אַחַר שֶׁהִתְוַדָּה עָלָיו - פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא יְבִיאֻנוּ" - כָּל שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לָבוֹא אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד, אֵין חַיָּבִין עָלָיו. אֲבָל קָדָשִׁים פְּסוּלִין שֶׁהָיָה פְּסוּלָן בַּקֹּדֶשׁ - אִם הֶעֱלָה מֵהֶן בַּחוּץ, חַיָּב. כֵּיצַד? כְּגוֹן הַלָּן, וְהַיּוֹצֵא [מהעזרה], וְהַטָּמֵא, וְשֶׁנִּפְסַל בְּמַחְשֶׁבֶת הָעוֹבֵד [- שחשב מחשבה הפוסלת] - שֶׁכֻּלָּן נִשְׂרָפִים, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין - אִם עָבַר וְהֶעֱלָה מֵהֶן בַּחוּץ, חַיָּב, שֶׁנֶּאֱמַר: "לַעֲשׂוֹת אוֹתוֹ לַה'" - כָּל דָּבָר שֶׁחַיָּבִין עַל הַעֲלָיָתוֹ בַּחוּץ - כֵּיוָן שֶׁהֶעֱלָה מִמֶּנּוּ כַּזַּיִת בַּחוּץ, חַיָּב; בֵּין שֶׁהֶעֱלָה בִּפְנִים תְּחִלָּה וְשִׁיֵּר מִמֶּנּוּ כַּזַּיִת וְהֶעֱלָהוּ בַּחוּץ, בֵּין שֶׁהִנִּיחַ הַכֹּל בִּפְנִים [ולא הקריב] וְלָקַח מִמֶּנּוּ כַּזַּיִת וְהֶעֱלָהוּ בַּחוּץ. אֲבָל אִם חָסַר אוֹתוֹ דָּבָר הַקָּרֵב כָּל שֶׁהוּא בִּפְנִים, וְהֶעֱלָה שְׁאֵרִיתוֹ בַּחוּץ - פָּטוּר.

ט. כֵּיצַד? הַקֹּמֶץ אוֹ הַלְּבוֹנָה, וְהָאֵמוּרִין, וְהָעוֹלָה, וְהַמִּנְחָה הַנִּשְׂרֶפֶת, וְהַנְּסָכִין, שֶׁחָסְרוּ מִקְצָתָם בִּפְנִים, וְהִקְרִיב שְׁאֵרִיתָן בַּחוּץ - פָּטוּר; שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר: "לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ" - עַל הַשָּׁלֵם הוּא חַיָּב, וְאֵינוֹ חַיָּב עַל הֶחָסֵר. הוֹצִיאוֹ שָׁלֵם, וְחָסַר בַּחוּץ, וְהֶעֱלָהוּ - הֲרֵי זֶה סָפֵק, לְפִיכָךְ אֵינוֹ לוֹקֶה.

י. הֶעֱלָה אֵבֶר שֶׁאֵין בּוֹ כַּזַּיִת בָּשָׂר, וְהָיָה הָעֶצֶם מַשְׁלִימוֹ לְכַזַּיִת - חַיָּב, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְחֻבָּר; הָיָה מֶלַח מַשְׁלִימוֹ לְכַזַּיִת - הֲרֵי זֶה סָפֵק, לְפִיכָךְ אֵינוֹ לוֹקֶה. וְעוֹלָה וְאֵמוּרֶיהָ מִצְטָרְפִין לְכַזַּיִת.

יא. הֶעֱלָה [אבר] וְחָזַר וְהֶעֱלָה [אבר נוסף] - חַיָּב עַל כָּל אֵבֶר וְאֵבֶר. זָרַק [דם] וְהֶעֱלָה [איברים] - חַיָּב שְׁתַּיִם; שֶׁהֲרֵי חֵלֶק הַכָּתוּב בֵּין מַעֲלֶה לְעוֹשֶׂה, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר: "אֲשֶׁר יַעֲלֶה עֹלָה", וְנֶאֱמַר: "לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ". הֶעֱלָה אֵבֶר חָסֵר - פָּטוּר, שֶׁנֶּאֱמַר: "לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ", עַל הַשָּׁלֵם הוּא חַיָּב.

יב. שְׁנַיִם שֶׁאָחֲזוּ בְּאֵבֶר וְהֶעֱלוּהוּ בַּחוּץ - חַיָּבִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "אִישׁ אִישׁ אֲשֶׁר יַעֲלֶה עֹלָה" - אֲפִלּוּ אִישׁ וְאִישׁ שֶׁהֶעֱלוּ, חַיָּבִין.

יג. הַזּוֹרֵק מִקְצָת מַתָּנוֹת [של דם] בַּחוּץ, חַיָּב. הַמְקַבֵּל דַּם חַטָּאת בְּכוֹס אֶחָד, נָתַן מִמֶּנּוּ בַּחוּץ וְחָזַר וְנָתַן בִּפְנִים - חַיָּב עַל הַנִּתָּן בַּחוּץ, שֶׁהֲרֵי כֵּלוּ רָאוּי לִקְרֹב בִּפְנִים; וְאִם נָתַן מִמֶּנּוּ בִּפְנִים וְחָזַר וְנָתַן בַּחוּץ - פָּטוּר, מִפְּנֵי שֶׁהֵן שִׁירַיִם. אֲבָל אִם קִבֵּל בִּשְׁנֵי כוֹסוֹת, בֵּין שֶׁנָּתַן שְׁנֵיהֶן בַּחוּץ, אוֹ אֶחָד בַּחוּץ וְאֶחָד בִּפְנִים, אוֹ אֶחָד בִּפְנִים וְאֶחָד בַּחוּץ - הֲרֵי זֶה חַיָּב.

יד. הַקֹּמֶץ וְהַלְּבוֹנָה שֶׁל מִנְחָה, שֶׁהִקְרִיב אֶחָד מֵהֶן בַּחוּץ, אוֹ הִקְרִיב אֶחָד בִּפְנִים וְהַשֵּׁנִי בַּחוּץ - חַיָּב; וְכֵן שְׁנֵי בָזִכֵּי לְבוֹנָה שֶׁל לֶחֶם הַפָּנִים שֶׁהִקְרִיב אֶחָד מֵהֶן בַּחוּץ, אוֹ אֶחָד בִּפְנִים וְאֶחָד בַּחוּץ - חַיָּב.

טו. מִי שֶׁשָּׁחַט קָדָשִׁים בִּזְמַן הַזֶּה וְהֶעֱלָה חוּץ לָעֲזָרָה - חַיָּב, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָאוּי לִקְרֹב בִּפְנִים; שֶׁהֲרֵי מֻתָּר לְהַקְרִיב אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שָׁם בַּיִת, שֶׁקְּדֻשָּׁה רִאשׁוֹנָה קְדֻשָּׁה לִשְׁעָתָהּ [לזמנו] וְקִדְּשָׁה לֶעָתִיד לָבוֹא [לנצח], כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ.

טז. הַשּׁוֹחֵט קָדָשִׁי [- שהתקבלו מ:] גּוֹיִים בַּחוּץ, חַיָּב; וְכֵן הַמַּעֲלֶה אוֹתָן בַּחוּץ. וְהַגּוֹיִים מֻתָּרִין לְהַקְרִיב עוֹלוֹת לַשֵּׁם בְּכָל מָקוֹם, וְהוּא שֶׁיַּקְרִיבוּ בַּבָּמָה שֶׁיִּבְנוּ. וְאָסוּר לִסְיָעָן וְלַעֲשׂוֹת שְׁלִיחוּתָן, שֶׁהֲרֵי נֶאֱסַר עָלֵינוּ לְהַקְרִיב בַּחוּץ. וּמֻתָּר לְהוֹרוֹת לָהֶם וּלְלַמְּדָם הֵיאַךְ יַקְרִיבוּ לְשֵׁם הָאֵל בָּרוּךְ הוּא.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן

הִלְכוֹת תְּמִידִין וּמוּסָפִין

יֵשׁ בְּכְלָלָן תִּשַׁע עֶשְׂרֵה מִצְוֹות - שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה מִצְוֹות עֲשֵׂה, וְאַחַת מִצְוַת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פֵּרָטָן: (א) לְהַקְרִיב שְׁנֵי כְבָשִׂים בְּכָל יוֹם עוֹלוֹת; (ב) לְהַדְלִיק אֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ בְּכָל יוֹם; (ג) שֶׁלֹּא לְכַבּוֹתָהּ; (ד) לְהָרִים אֶת הַדֶּשֶׁן בְּכָל יוֹם; (ה) לְהַקְטִיר קְטֹרֶת בְּכָל יוֹם; (ו) לְהַדְלִיק נֵרוֹת בְּכָל יוֹם; (ז) שֶׁיַּקְרִיב כֹּהֵן גָּדוֹל מִנְחָה בְּכָל יוֹם, וְהִיא הַנִּקְרֶאת 'חֲבִתִּין'; (ח) לְהוֹסִיף שְׁנֵי כְבָשִׂים עוֹלוֹת בְּשַׁבָּת; (ט) לַעֲשׂוֹת לֶחֶם הַפָּנִים; (י) מוּסַף רָאשֵׁי חֳדָשִׁים; (יא) מוּסַף הַפֶּסַח; (יב) לְהַקְרִיב עֹמֶר הַתְּנוּפָה; (יג) לִסְפֹּר כָּל אִישׁ וְאִישׁ שִׁבְעָה שָׁבוּעוֹת מִיּוֹם הַקָּרְבַּת הָעֹמֶר; (יד) מוּסַף עֲצֶרֶת; (טו) לְהָבִיא שְׁתֵּי הַלֶּחֶם עִם הַקָּרְבָּנוֹת הַבָּאוֹת בְּגְלַל הַלֶּחֶם בְּיוֹם עֲצֶרֶת; (טז) מוּסַף רֹאשׁ הַשָּׁנָה; (יז) מוּסַף יוֹם צוֹם; (יח) מוּסַף חָג; (יט) מוּסַף שְׁמִינִי עֲצֶרֶת. וּבֵאוּר מִצְוֹות אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

הִלְכוֹת תְּמִידִין וּמוּסָפִין פֶּרֶק א

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהַקְרִיב שְׁנֵי כְבָשִׂים עוֹלוֹת בְּכָל יוֹם, וְהֵן הַנִּקְרָאִין 'תְּמִידִין', אֶחָד בַּבֹּקֶר וְאֶחָד בֵּין הָעַרְבַּיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "שְׁנַיִם לַיּוֹם, עֹלָה תָמִיד".

ב. וְאֵימָתַי זְמַן שְׁחִיטָתָן? שֶׁל בֹּקֶר - שׁוֹחֲטִין אוֹתוֹ קֹדֶם שֶׁתַּעֲלֶה הַחַמָּה, מִשֶּׁיָּאִיר פְּנֵי כָּל הַמִּזְרָח; וּפַעַם אַחַת דָּחֲקָה שָׁעָה אֶת [- נאנסו] הַצִּבּוּר בְּבֵית שֵׁנִי, וְהִקְרִיבוּ תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר בְּאַרְבַּע שָׁעוֹת בַּיּוֹם.

ג. תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם, שׁוֹחֲטִין אוֹתוֹ מִשֶּׁיַּאֲרִיךְ [שינטה] הַצֵּל [למזרח] וְיַכֵּר לַכֹּל שֶׁהֶאֱרִיךְ, וְהוּא מִשֵּׁשׁ וּמֶחֱצָה וָמַעֲלָה, עַד סוֹף הַיּוֹם; וְלֹא הָיוּ שׁוֹחֲטִין אוֹתוֹ בְּכָל יוֹם אֶלָּא בִּשְׁמוֹנֶה שָׁעוֹת וּמֶחֱצָה, וְקָרֵב בְּתֵשַׁע וּמֶחֱצָה. וְלָמָּה מְאַחֲרִין אוֹתוֹ שְׁתֵּי שָׁעוֹת אַחַר תְּחִלַּת זְמַן שְׁחִיטָתוֹ? מִפְּנֵי הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁל יָחִיד אוֹ שֶׁל צִבּוּר; לְפִי שֶׁאָסוּר לְהַקְרִיב קָרְבָּן כְּלָל קֹדֶם תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר, וְלֹא שׁוֹחֲטִין קָרְבָּן אַחַר תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם, חוּץ מִקָּרְבַּן פֶּסַח לְבַדּוֹ, שֶׁאִי אֶפְשָׁר שֶׁיַּקְרִיבוּ כָּל יִשְׂרָאֵל פִּסְחֵיהֶן בִּשְׁתֵּי שָׁעוֹת.

ד. אֵין שׁוֹחֲטִין אֶת הַפֶּסַח אֶלָּא אַחַר תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם; וְכֵן מְחֻסְּרֵי כִּפּוּרִים [- טמא שטבל וטהר וטרם הקריב קרבנו] מַקְרִיבִין כַּפָּרָתָן אַחַר תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם בְּיוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר, כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ טְהוֹרִין לֶאֱכֹל פִּסְחֵיהֶן לָעֶרֶב.

ה. עֶרֶב פְּסָחִים, בֵּין בְּחֹל בֵּין בְּשַׁבָּת, הָיָה הַתָּמִיד נִשְׁחָט בְּשֶׁבַע וּמֶחֱצָה, וְקָרֵב בִּשְׁמוֹנֶה וּמֶחֱצָה, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לָהֶן פְּנַאי לִשְׁחֹט פִּסְחֵיהֶן; וְאִם חָל עֶרֶב פְּסָחִים לִהְיוֹת עֶרֶב שַׁבָּת, הָיוּ שׁוֹחֲטִין אוֹתוֹ בְּשֵׁשׁ וּמֶחֱצָה בִּתְחִלַּת זְמַנּוֹ, וְקָרֵב בְּשֶׁבַע וּמֶחֱצָה - כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה לָהֶן רֶוַח בַּיּוֹם לִצְלוֹת קֹדֶם שֶׁיִּכָּנֵס הַשַּׁבָּת.

ו. אַף עַל פִּי שֶׁאֵין שׁוֹחֲטִין אַחַר תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם, מַקְטִירִין כָּל דָּבָר הָרָאוּי לְהַקְטָרָה כָּל הַיּוֹם; וּמַקְטִירִין אִבְרֵי עוֹלוֹת וְהָאֵמוּרִין עַד חֲצִי הַלַּיְלָה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּמַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת. וְאִבְרִין וְאֵמוּרִין שֶׁלֹּא נִתְאַכְּלוּ, בֵּין מִן הַתָּמִיד בֵּין מִשְּׁאָר הַקָּרְבָּנוֹת - מְהַפְּכִין בָּהֶן כָּל הַלַּיְלָה עַד הַבֹּקֶר, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל מוֹקְדָהּ עַל הַמִּזְבֵּחַ כָּל הַלַּיְלָה עַד הַבֹּקֶר".

ז. אִבְרִים שֶׁל תָּמִיד דּוֹחִין אֶת הַטֻּמְאָה [- שאם נעשה בטומאה קרב בטומאה] וְאֵינָן דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת, אֶלָּא בְּעֶרֶב שַׁבָּת בִּלְבַד מַקְטִירִין אִבְרֵי תָּמִיד שֶׁל עֶרֶב שַׁבָּת; שֶׁהַתָּמִיד - תְּחִלָּתוֹ דּוֹחֶה שַׁבָּת, וְסוֹפוֹ אֵינוֹ דּוֹחֶה. חֶלְבֵי שַׁבָּת - קְרֵבִין בְּלֵילֵי יוֹם טוֹב, אִם חָל יוֹם טוֹב לִהְיוֹת בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת; אֲבָל אֵין קְרֵבִין בְּלֵילֵי יוֹם הַכִּפּוּרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "עֹלַת שַׁבַּת, בְּשַׁבַּתּוֹ" - וְלֹא בְּשַׁבָּת אַחֶרֶת [ויום כיפור נקרא שבת], וְלֹא עוֹלַת חֹל בְּיוֹם טוֹב.

ח. אַרְבָּעָה עָשָׂר [בניסן] שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת - מַקְטִירִין חֶלְבֵי הַפְּסָחִים בְּלֵילֵי יוֹם טוֹב, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּחֶלְבֵי שַׁבָּת.

ט. אֵין פּוֹחֲתִין [לא יהיו פחות] מִשִּׁשָּׁה טְלָאִים הַמְּבֻקָּרִין [בדוקים ממומין] בִּלְשְׁכַּת הַטְּלָאִים שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ; וְיִהְיוּ מוּכָנִים קֹדֶם יוֹם הַקְּרָבָה, בְּאַרְבָּעָה יָמִים. אַף עַל פִּי שֶׁהָיוּ מְבַקְּרִין אוֹתוֹ מִתְּחִלָּה, לֹא הָיוּ שׁוֹחֲטִין אֶת הַתָּמִיד עַד שֶׁמְּבַקְּרִין אוֹתוֹ שְׁנִיָּה קֹדֶם הַשְּׁחִיטָה לְאוֹר הָאֲבוּקוֹת; וּמַשְׁקִין אוֹתוֹ מַיִם בְּכוֹס שֶׁל זָהָב, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה נוֹחַ לְהִפָּשֵׁט [העור].

י. כְּמַעֲשֵׂה תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר, כֵּן מַעֲשֵׂה תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם; וְהַכֹּל כְּמַעֲשֵׂה הָעוֹלָה שֶׁכָּתַבְנוּ בְּמַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת. וְלֹא הָיוּ כּוֹפְתִין אֶת הַטָּלֶה, שֶׁלֹּא יְחַקּוּ אֶת הַמִּינִין [עבודה זרה]; אֶלָּא אוֹחֲזִין יָדָיו וְרַגְלָיו בִּידֵיהֶן; וְכָךְ הָיְתָה עֲקֵדָתוֹ, רֹאשׁוֹ לְדָרוֹם וּפָנָיו לְמַעֲרָב.

יא. תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר הָיָה נִשְׁחָט עַל קֶרֶן צְפוֹנִית מַעֲרָבִית שֶׁל בֵּית הַמִּטְבָּחַיִם עַל טַבַּעַת שְׁנִיָּה, וְשֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם - עַל קֶרֶן צְפוֹנִית מִזְרָחִית מִמֶּנָּה עַל טַבַּעַת שְׁנִיָּה, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה כְּנֶגֶד הַשֶּׁמֶשׁ; דִּבְרֵי קַבָּלָה [ממשה מסיני] הֵן, שֶׁיִּהְיוּ נִשְׁחָטִין כְּנֶגֶד הַשֶּׁמֶשׁ.

יב. טָעוּ אוֹ שָׁגְגוּ, אֲפִלּוּ הֵזִידוּ, וְלֹא הִקְרִיבוּ תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר - יַקְרִיבוּ תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁנִּתְחַנֵּךְ הַמִּזְבֵּחַ. אֲבָל הָיָה מִזְבֵּחַ חָדָשׁ, שֶׁעֲדַיִן לֹא קָרַב עָלָיו כְּלוּם - לֹא יַקְרִיבוּ עָלָיו תְּחִלָּה בֵּין הָעַרְבַּיִם; שֶׁאֵין מְחַנְּכִין [חונכין] מִזְבַּח הָעוֹלָה אֶלָּא בְּתָמִיד שֶׁל שַׁחַר.

הִלְכוֹת תְּמִידִין וּמוּסָפִין פֶּרֶק ב

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לִהְיוֹת אֵשׁ יְקוּדָה תָּמִיד עַל הַמִּזְבֵּחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵשׁ תָּמִיד תּוּקַד עַל הַמִּזְבֵּחַ"; אַף עַל פִּי שֶׁהָאֵשׁ יָרְדָה מִן הַשָּׁמַיִם, מִצְוָה לְהָבִיא מִן הַהֶדְיוֹט - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנָתְנוּ בְּנֵי אַהֲרֹן הַכֹּהֲנִים אֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ".

ב. בַּבֹּקֶר עוֹרְכִין עֵצִים, וְעוֹשִׂין בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ מַעֲרָכָה גְּדוֹלָה שֶׁל אֵשׁ - שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבִעֵר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן עֵצִים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר"; וְכֵן מִצְוָה לַעֲלוֹת בִּשְׁנֵי גְזָרִין שֶׁל עֵץ עִם תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר, יָתֵר עַל עֲצֵי הַמַּעֲרָכָה - שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבִעֵר עָלֶיהָ הַכֹּהֵן עֵצִים בַּבֹּקֶר". וְכֵן מוֹסִיפִין שְׁנֵי גְזָרִין עִם תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָרְכוּ עֵצִים עַל הָאֵשׁ" - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [מסורת ממשה רבינו] לָמְדוּ, שֶׁבְּתָמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם הַכָּתוּב מְדַבֵּר.

ג. שְׁנֵי גְּזָרִין שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם - מַעֲלִין אוֹתָן שְׁנֵי כֹּהֲנִים, כָּל אֶחָד וְאֶחָד בְּעֵץ יְחִידִי בְּיָדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָרְכוּ", הֲרֵי כָּאן שְׁנַיִם. אֲבָל שֶׁל שַׁחַר - בְּכֹהֵן אֶחָד.

ד. שָׁלֹשׁ מַעֲרָכוֹת שֶׁל אֵשׁ עוֹשִׂין בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ בְּכָל יוֹם: רִאשׁוֹנָה - מַעֲרָכָה גְּדוֹלָה, שֶׁעָלֶיהָ מַקְרִיבִין הַתָּמִיד עִם שְׁאָר הַקָּרְבָּנוֹת; וּמַעֲרָכָה שְׁנִיָּה בְּצִדָּהּ - קְטַנָּה, שֶׁמִּמֶּנָּה לוֹקְחִין אֵשׁ בַּמַּחְתָּה לְהַקְטִיר קְטֹרֶת בְּכָל יוֹם; וּמַעֲרָכָה שְׁלִישִׁית - אֵין עָלֶיהָ כְּלוּם, אֶלָּא לְקִיּוּם מִצְוַת הָאֵשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֵשׁ תָּמִיד תּוּקַד".

ה. מִפִּי הַשְּׁמוּעָה [מסורת ממשה רבינו] לָמְדוּ, שֶׁזֶּה שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל מוֹקְדָהּ עַל הַמִּזְבֵּחַ", זוֹ מַעֲרָכָה גְּדוֹלָה; "וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ", זוֹ מַעֲרָכָה שְׁנִיָּה שֶׁל קְטֹרֶת; "וְהָאֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ", זוֹ מַעֲרָכָה שְׁלִישִׁית שֶׁל קִיּוּם הָאֵשׁ. אֲבָל אֵבָרִים וּפְדָרִים שֶׁלֹּא נִתְאַכְּלוּ מִבָּעֶרֶב, נוֹתְנִין אוֹתָן בְּצִדֵּי מַעֲרָכָה גְּדוֹלָה.

ו. הַמְכַבֶּה אֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ - לוֹקֶה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תִכְבֶּה"; אֲפִלּוּ גַּחֶלֶת אַחַת, וַאֲפִלּוּ הוֹרִידָהּ מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ וְכִבָּהּ - לוֹקֶה. אֲבָל אֵשׁ מַחְתָּה, וְאֵשׁ מְנוֹרָה שֶׁהֱכִינָהּ בַּמִּזְבֵּחַ לְהַדְלִיק מִמֶּנָּה - אַף עַל פִּי שֶׁכִּבָּה אוֹתָן בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ, פָּטוּר; שֶׁהֲרֵי נִתְּקָהּ [נלקחה] לְמִצְוָה אַחֶרֶת, וְאֵין אֲנִי קוֹרֵא בָּהֶן אֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ.

ז. כְּשֶׁמְּסַדֵּר עֲצֵי מַעֲרָכָה גְּדוֹלָה, מְסַדֵּר אוֹתָהּ בְּמִזְרַח הַמִּזְבֵּחַ; וְיִהְיֶה מַרְאֶיהָ שֶׁהִתְחִיל לְסַדֵּר מִן הַמִּזְרָח. וְרֻוַח הָיָה בֵּין הַגְּזָרִין. וְרָאשֵׁי הַגְּזָרִין הַפְּנִימִיִּין הָיוּ נוֹגְעִין בְּדֶשֶׁן [אפר] שֶׁבְּאֶמְצַע הַמִּזְבֵּחַ, וְהוּא הַנִּקְרָא 'תַּפּוּחַ'.

ח. וְאַחַר שֶׁמְּסַדֵּר מַעֲרָכָה גְּדוֹלָה, חוֹזֵר וּבוֹרֵר עֲצֵי תְּאֵנָה יָפִים, וּמְסַדֵּר מַעֲרָכָה שְׁנִיָּה שֶׁל קְטֹרֶת מִכְּנֶגֶד קֶרֶן מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית, מְשׁוּכָה מִן הַקֶּרֶן כְּלַפֵּי צָפוֹן אַרְבַּע אַמּוֹת, וּבָהּ [היה מניח עצים באופן שיוותרו לאחר השריפה כמויות] כְּמוֹ חָמֵשׁ סְאִין גֶּחָלִים. וּבְשַׁבָּת עוֹשִׂין בָּהּ כְּמוֹ שְׁמוֹנֶה סְאִין גֶּחָלִים, מִפְּנֵי שֶׁעָלֶיהָ מַקְטִירִין בְּכָל שַׁבָּת שְׁנֵי בָּזִיכֵי לְבוֹנָה שֶׁל לֶחֶם הַפָּנִים.

ט. מַעֲרָכָה שְׁלִישִׁית שֶׁל קִיּוּם הָאֵשׁ - עוֹשֶׂה אוֹתָהּ בְּכָל מָקוֹם שֶׁיִּרְצֶה מִן הַמִּזְבֵּחַ, וּמַצִּית בָּהּ אֶת הָאֵשׁ; וְלֹא יַצִּית הָאֵשׁ לְמַטָּה וְיַעֲלֶה אוֹתָהּ לַמִּזְבֵּחַ, אֶלָּא בַּמִּזְבֵּחַ עַצְמוֹ מַצִּיתִין, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ תּוּקַד בּוֹ" - מִכָּאן לַהַצָּתָה, שֶׁלֹּא תִהְיֶה אֶלָּא בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ.

י. הֶרֶמֶת הַדֶּשֶׁן מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ בְּכָל יוֹם - מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהֵרִים אֶת הַדֶּשֶׁן"; וְהִיא עֲבוֹדָה מֵעֲבוֹדוֹת כְּהֻנָּה. וּבִגְדֵי כְּהֻנָּה שֶׁתּוֹרֵם בָּהֶן הַדֶּשֶׁן יִהְיוּ פְּחוּתִין מִן הַכֵּלִים שֶׁמְּשַׁמֵּשׁ בָּהֶן בִּשְׁאָר עֲבוֹדוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּפָשַׁט אֶת בְּגָדָיו וְלָבַשׁ בְּגָדִים אֲחֵרִים, וְהֵרִים אֶת הַדֶּשֶׁן" - אֵינוֹ אוֹמֵר "אֲחֵרִים" שֶׁיִּהְיוּ בִּגְדֵי חֹל, אֶלָּא שֶׁיִּהְיוּ פְּחוּתִין מִן הָרִאשׁוֹנוֹת, לְפִי שֶׁאֵינוֹ דֶּרֶךְ אֶרֶץ שֶׁיִּמְזֹג כּוֹס לְרַבּוֹ בַּבְּגָדִים שֶׁבִּשֵּׁל בָּהֶם קִדְרָה לְרַבּוֹ.

יא. אֵימָתַי תּוֹרְמִין הַדֶּשֶׁן? בְּכָל יוֹם - מִשֶּׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר; וּבָרְגָלִים - מִשְּׁלִישׁ אַחֲרוֹן שֶׁל לַיְלָה; וּבְיוֹם הַכִּפּוּרִים - מֵחֲצִי הַלַּיְלָה.

יב. כֵּיצַד תּוֹרְמִין? מִי שֶׁזָּכָה לִתְרֹם, טוֹבֵל וְלוֹבֵשׁ בִּגְדֵי הֲרָמָה, וּמְקַדֵּשׁ יָדָיו וְרַגְלָיו; וְאוֹמְרִין לוֹ: 'הִזָּהֵר שֶׁמָּא תִּגַּע בַּכְּלִי עַד שֶׁתְּקַדֵּשׁ יָדֶיךָ וְרַגְלֶיךָ'. וְאַחַר כָּךְ לוֹקֵחַ הַמַּחְתָּה, וְשֶׁל כֶּסֶף הָיְתָה; וְהִיא הָיְתָה נְתוּנָה בַּמִּקְצוֹעַ [קרן זוית] בֵּין כֶּבֶשׁ לַמִּזְבֵּחַ, בְּמַעֲרָבוֹ שֶׁל כֶּבֶשׁ. וְנוֹטֵל אֶת הַמַּחְתָּה, וְעוֹלֶה לְרֹאשׁ הַמִّזְבֵּחַ, וּמְפַנֶּה אֶת הַגֶּחָלִים הֵילַךְ וְהֵילַךְ, וְחוֹתֶה מִן הַגֶּחָלִים שֶׁנִּתְאַכְּלוּ בְּלֵב הָאֵשׁ, וְיוֹרֵד לְמַטָּה לָאָרֶץ. וְהוֹפֵךְ פָּנָיו לְצָפוֹן, וּמְהַלֵּךְ בָּאָרֶץ לְמִזְרַח הַכֶּבֶשׁ כְּמוֹ עֶשֶׂר אַמּוֹת כְּלַפֵּי הַצָּפוֹן, וְצוֹבֵר אֶת הַגֶּחָלִים שֶׁחָתָה עַל גַּבֵּי הָרִצְפָּה רָחוֹק מִן הַכֶּבֶשׁ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, בַּמָּקוֹם שֶׁנּוֹתְנִין מֵרָאוֹת הָעוֹף [- מעי העוף] וְדִשּׁוּן [אפר] הַמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי וְהַמְּנוֹרָה. וַחֲתִיָּה זוֹ שֶׁחוֹתֶה בַּמַּחְתָּה וּמוֹרִיד לְרִצְפָּה אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ - הִיא הַמִּצְוָה שֶׁל כָּל יוֹם.

יג. אַחַר שֶׁיָּרַד זֶה שֶׁתָּרַם, רָצִין הַכֹּהֲנִים וּמְקַדְּשִׁין יְדֵיהֶן וְרַגְלֵיהֶן בִּמְהֵרָה, וְנוֹטְלִין אֶת הַמַּגְרֵפוֹת [יעים] וְאֶת הַצִּנּוֹרוֹת [שפודין], וְעוֹלִין לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ, וְכָל אִבְרֵי הָעוֹלוֹת וְאֵמוּרֵי הַקָּרְבָּנוֹת שֶׁלֹּא נִתְאַכְּלוּ כָּל הַלַּיְלָה - מַחֲזִירִין אוֹתָן לְצִדְדֵי הַמִּזְבֵּחַ. אִם אֵין הַצְּדָדִין מַחֲזִיקִין [מספיקים] - סוֹדְרִין [מסדרים] אוֹתָם בַּכֶּבֶשׁ כְּנֶגֶד הַסּוֹבֵב [אמצע המזבח]. וְאַחַר כָּךְ גּוֹרְפִין הַדֶּשֶׁן [אפר] בַּמַּגְרֵפוֹת מִכָּל צִדְדֵי הַמִּזְבֵּחַ, וּמַעֲלִין אוֹתוֹ עֲרֵמָה עַל גַּבֵּי הַתַּפּוּחַ [ערמת האפר], וְגוֹרְפִין מֵאוֹתָהּ הָעֲרֵמָה בִּפְסַכְתֵּר, וְהוּא כְּלִי גָּדוֹל שֶׁמַּחֲזִיק לֶתֶךְ [- מידה גדולה של חצי כור]; וּמוֹרִידִין אוֹתוֹ לְמַטָּה. וּבָרְגָלִים לֹא הָיוּ מוֹרִידִין אוֹתוֹ, אֶלָּא מַנִּיחִין הָעֲרֵמָה גְּבוֹהָה בְּאֶמְצַע הַמִּזְבֵּחַ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא נוֹאֶה לַמִּזְבֵּחַ.

יד. כָּל מִי שֶׁרָצָה מִן הַכֹּהֲנִים - מְמַלֵּא מִן הַדֶּשֶׁן שֶׁהוֹרִידוּ לְמַטָּה, וּמוֹצִיא חוּץ לָעִיר לְשֶׁפֶךְ הַדֶּשֶׁן; וְאֵין לְהוֹצָאַת הַדֶּשֶׁן לַחוּץ פַּיִס, אֶלָּא כָּל הָרוֹצֶה. וּמֵעוֹלָם לֹא נִתְעַצֵּל כֹּהֵן מִלְּהוֹצִיא אֶת הַדֶּשֶׁן.

טו. וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵין הוֹצָאָתוֹ לַחוּץ עֲבוֹדָה, אֵין בַּעֲלֵי מוּמִין מוֹצִיאִין אוֹתוֹ. וּכְשֶׁמּוֹצִיאִין אוֹתוֹ חוּץ לָעִיר, מַנִּיחִין אוֹתוֹ בְּמָקוֹם שֶׁאֵין הָרוּחוֹת מְנַשְּׁבוֹת בּוֹ בְּחֻזְקָה, וְלֹא הַדְּרָמִים גּוֹרְפִין אוֹתוֹ; וְלֹא יְפַזְּרֻנּוּ שָׁם - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְשָׁמוֹ", שֶׁיַּנִּיחֻנּוּ בְּנַחַת. וְאָסוּר לֶהָנוֹת בּוֹ.

יום שני ט"ו מרחשון ה'תש"ע

הִלְכוֹת תְּמִידִין וּמוּסָפִין פֶּרֶק ג

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְהַקְטִיר הַקְּטֹרֶת עַל מִזְבַּח הַזָּהָב שֶׁבַּהֵיכָל פַּעֲמַיִם בְּכָל יוֹם, בַּבֹּקֶר וּבֵין הָעַרְבַּיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִקְטִיר עָלָיו אַהֲרֹן קְטֹרֶת סַמִּים". לֹא הִקְטִירוּ בַּבֹּקֶר - יַקְטִירוּ בֵּין הָעַרְבַּיִם, אֲפִלּוּ הָיוּ מְזִידִין; וְאֵין מְחַנְּכִין [חונכים] מִזְבַּח הַזָּהָב אֶלָּא בִּקְטֹרֶת שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם.

ב. כַּמָּה מַקְטִירִין מִמֶּנָּה בְּכָל יוֹם? מִשְׁקַל מֵאָה דִינָרִין, חֲמִשִּׁים בַּבֹּקֶר וַחֲמִשִּׁים בֵּין הָעַרְבַּיִם. מִזְבַּח שֶׁנֶּעֱקַר, מַקְטִירִין קְטֹרֶת בִּמְקוֹמוֹ [- שהיה קיים]. וּקְטֹרֶת שֶׁפָּקְעָה [קפצה] מֵעַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ, אֲפִלּוּ קָרָטִין [חתיכות שלמות] שֶׁבָּהּ - אֵין מַחֲזִירִין אוֹתָם.

ג. בְּעֵת שֶׁמַּקְטִירִין הַקְּטֹרֶת בַּהֵיכָל בְּכָל יוֹם - פּוֹרְשִׁין כָּל הָעָם מִן הַהֵיכָל וּמִבֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ; לֹא יִהְיֶה שָׁם אָדָם, עַד שֶׁיֵּצֵא זֶה שֶׁהִקְטִיר הַקְּטֹרֶת. וְכֵן בְּשָׁעָה שֶׁיִּכָּנֵס בְּדַם חַטָּאוֹת הַנַּעֲשׂוֹת בִּפְנִים, פּוֹרְשִׁין הַכֹּל מִבֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ עַד שֶׁיֵּצֵא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל אָדָם לֹא יִהְיֶה בְּאֹהֶל מוֹעֵד בְּבוֹאוֹ לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ וְגוֹ'" - בִּנְיַן אָב [- מלמד] לְכָל כַּפָּרָה שֶׁבַּקֹּדֶשׁ, שֶׁלֹּא יִהְיֶה שָׁם אָדָם.

ד. כֵּיצַד סֵדֶר הַקְּטָרַת הַקְּטֹרֶת בְּכָל יוֹם? מִי שֶׁזָּכָה בְּדִשּׁוּן הַמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי נִכְנָס וּכְלֵי קֹדֶשׁ, וּ'טְנִי' הָיָה שְׁמוֹ, וְשֶׁל זָהָב הָיָה, וּמַחְזִיק קַבִּים וָחֵצִי; מַנִּיחַ הַטְּנִי בָּאָרֶץ לְפָנָיו, וְחוֹפֵן בְּיָדָיו הָאֵפֶר וְהַפֶּחָם שֶׁבְּתוֹךְ הַמִּזְבֵּחַ וְנוֹתֵן לְתוֹךְ הַטְּנִי, וּבָאַחֲרוֹנָה [- מה שלא ניתן לאסוף ביד] מְכַבֵּד [מטאטא] אֶת הַשְּׁאָר לְתוֹכוֹ, וּמַנִּיחוֹ שָׁם בַּהֵיכָל וְיוֹצֵא.

ה. וּמִי שֶׁזָּכָה בַּקְּטֹרֶת נוֹטֵל כְּלִי מָלֵא קְטֹרֶת גָּדוּשׁ, וְכִסּוּי הָיָה לוֹ, וּ'בֶזֶךְ' הָיָה שְׁמוֹ; וְנוֹתֵן הַבֶּזֶךְ בְּתוֹךְ כְּלִי אַחֵר, וְ'כַף' הָיָה שְׁמוֹ, וּמְכַסֶּה אֶת הַכַּף בְּבֶגֶד קָטָן, וְאוֹחֵז הַכַּף בְּיָדוֹ וְנִכְנָס, וְעִמּוֹ אַחֵר, בְּמַחְתָּה שֶׁל אֵשׁ בְּיָדוֹ. וְכֵיצַד חוֹתֶה? זֶה שֶׁזָּכָה בַּמַּחְתָּה לוֹקֵחַ מַחְתָּה שֶׁל כֶּסֶף, וְעוֹלֶה לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ, וּמְפַנֶּה הַגֶּחָלִים הֵילָךְ וְהֵילָךְ; וְנוֹטֵל מִן הַגֶּחָלִים שֶׁנִּתְאַכְּלוּ בְּמַעֲרָכָה שְׁנִיָּה, וְיוֹרֵד וּמְעָרֶן [שופכן] לְתוֹךְ מַחְתָּה שֶׁל זָהָב. אִם נִתְפַּזְּרוּ מִן הַגֶּחָלִים כְּמוֹ קַב אוֹ פָּחוֹת, מְכַבְּדָן לָאַמָּה; וּבְשַׁבָּת, כּוֹפֶה עֲלֵיהֶן הַפְּסַכְתֵּר [כלי גדול]. וְאִם נִתְפַּזֵּר יָתֵר עַל קַב, חוֹזֵר וְחוֹתֶה.

ו. שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָיָה הַפְּסַכְתֵּר מְשַׁמֵּשׁ: כּוֹפִין אוֹתוֹ עַל הַגֶּחָלִים וְעַל הַשֶּׁרֶץ בְּשַׁבָּת [מפני הטומאה], וּמוֹרִידִין בּוֹ אֶת הַדֶּשֶׁן מֵעַל הַמִּזְבֵּחַ.

ז. וּמַקְדִּים לִפְנֵיהֶן זֶה שֶׁדִּשֵּׁן הַמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי, וְנוֹטֵל הַטְּנִי שֶׁבּוֹ דִּשּׁוּן הַמִּזְבֵּחַ, וּמִשְׁתַּחֲוֶה וְיוֹצֵא. וְזֶה שֶׁבְּיָדוֹ הַמַּחְתָּה צוֹבֵר אֶת הַגֶּחָלִים עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי, וּמְרַדְּדָן [פורשן שטוח] בְּשׁוּלֵי הַמַּחְתָּה, וּמִשְׁתַּחֲוֶה וְיוֹצֵא. וְזֶה שֶׁבְּיָדוֹ הַכַּף נוֹטֵל הַבֶּזֶךְ מִתּוֹךְ הַכַּף, וְנוֹתְנוֹ לַאֲהוּבוֹ אוֹ לְקָרוֹבוֹ, וְרוֹאֶה אִם נִתְפַּזֵּר מִן הַקְּטֹרֶת מְעַט בַּכַּף; אֲהוּבוֹ אוֹ קָרוֹבוֹ נוֹתֵן לוֹ לְתוֹךְ חָפְנָיו זֶה שֶׁנִּתְפַּזֵּר עִם הַקְּטֹרֶת שֶׁבַּבֶּזֶךְ, וּמִשְׁתַּחֲוֶה וְיוֹצֵא.

ח. וְאוֹמְרִין לָזֶה הַמַּקְטִיר: 'הִזָּהֵר שֶׁלֹּא תַתְחִיל [לשפוך] מִלְּפָנֶיךָ [בצמוד אליך], שֶׁלֹּא תִכְוֶה'; וּמַתְחִיל וּמַשְׁלִיךְ הַקְּטֹרֶת עַל הָאֵשׁ בְּנַחַת כְּמִי שֶׁמְּרַקֵּד [מנפה] סֹלֶת, עַד שֶׁתִּתְרַדֶּה עַל כָּל הָאֵשׁ.

ט. וְאֵין הַמַּקְטִיר מַקְטִיר, עַד שֶׁהַמְמֻנֶּה אוֹמֵר לוֹ: 'הַקְטֵר'! וְאִם כֹּהֵן גָּדוֹל הוּא, אוֹמֵר לוֹ הַמְמֻנֶּה: 'אִישִׁי כֹּהֵן גָּדוֹל, הַקְטֵר'! וְאַחַר שֶׁאוֹמֵר לוֹ, יִפְרְשׁוּ כָּל הָעָם, וַיַּקְטִיר הַמַּקְטִיר, וְיִשְׁתַּחֲוֶה וְיֵצֵא.

י. דִּשּׁוּן הַמְּנוֹרָה וַהֲטָבַת הַנֵּרוֹת בַּבֹּקֶר וּבֵין הָעַרְבַּיִם - מִצְוַת עֲשֵׂה, שֶׁנֶּאֱמַר: "יַעֲרֹךְ אֹתוֹ אַהֲרֹן וּבָנָיו"; וְהַדְלָקַת הַנֵּרוֹת דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת וְאֶת הַטֻּמְאָה, כְּקָרְבָּנוֹת שֶׁקָּבוּעַ לָהֶן זְמַן - שֶׁנֶּאֱמַר: "לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד".

יא. וְכַמָּה שֶׁמֶן הוּא נוֹתֵן לְכָל נֵר? חֲצִי לוג שֶׁמֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: "מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר" - תֵּן לוֹ כַּמִּדָּה שֶׁיִּהְיֶה דּוֹלֵק מֵעֶרֶב עַד בֹּקֶר. וְאֵין מְחַנְּכִין הַמְּנוֹרָה אֶלָּא בְּהַדְלָקַת שִׁבְעָה נֵרוֹתֶיהָ בֵּין הָעַרְבַּיִם.

יב. מַה הוּא דִּשּׁוּן הַמְּנוֹרָה? כָּל נֵר שֶׁכָּבָה - מֵסִיר הַפְּתִילָה וְכָל הַשֶּׁמֶן שֶׁבַּנֵּר, וּמְקַנְּחוֹ, וְנוֹתֵן בּוֹ פְּתִילָה אַחֶרֶת וְשֶׁמֶן אַחֵר בְּמִדָּה, וְהוּא חֲצִי לוג; וְזֶה שֶׁהֵסִיר, מַשְׁלִיכוֹ בִּמְקוֹם הַדֶּשֶׁן אֵצֶל הַמִּזְבֵּחַ, עִם דִּשּׁוּן הַמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי וְהַחִיצוֹן; וּמַדְלִיק נֵר שֶׁכָּבָה. וְהַדְלָקַת הַנֵּרוֹת הִיא הֲטָבָתָן. וְנֵר שֶׁמְּצָאוֹ שֶׁלֹּא כָּבָה, מְתַקְּנוֹ.

יג. נֵר מַעֲרָבִי [- האמצעי] שֶׁכָּבָה - אֵין מַדְלִיקִין אוֹתוֹ אַחַר דִּשּׁוּנוֹ אֶלָּא מִמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן. אֲבָל שְׁאָר הַנֵּרוֹת - כָּל נֵר שֶׁכָּבָה מֵהֶן, מַדְלִיקוֹ מִנֵּר חֲבֵרוֹ.

יד. וְכֵיצַד מַדְלִיקוֹ? מוֹשֵׁךְ הַפְּתִילָה עַד שֶׁמַּדְלִיקָהּ, וּמַחְזִירָהּ; לְפִי שֶׁהַנֵּרוֹת קְבוּעִים [מחוברים] בַּמְּנוֹרָה, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְהַדְלִיק בְּנֵר אַחֵר [של חולין], מִשּׁוּם בִּזָּיוֹן.

טו. כָּל הַפְּתִילוֹת שֶׁאָסוּר לְהַדְלִיק בָּהֶן בְּשַׁבָּת [מפני שאינם דולקות יפה], אָסוּר לְהַדְלִיק בָּהֶן בַּמִּקְדָּשׁ בַּמְּנוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְהַעֲלֹת נֵר תָּמִיד" - שֶׁתְּהֵא שַׁלְהֶבֶת עוֹלָה [דולקת] מֵאֵלֶיהָ.

טז. לֹא הָיָה מֵטִיב כָּל הַנֵּרוֹת בְּפַעַם אַחַת, אֶלָּא מֵטִיב חֲמִשָּׁה נֵרוֹת וּמַפְסִיק, וְעוֹשֶׂה עֲבוֹדָה אַחֶרֶת, וְאַחַר כָּךְ נִכְנָס וּמֵטִיב הַשְּׁנַיִם; כְּדֵי לְהַרְגִּישׁ אֶת [שתורגש התכונה ב] כָּל הָעֲזָרָה.

יז. כָּל נֵר שֶׁכָּבָה, מַדְלִיקִין אוֹתוֹ מִנֵּר אֶחָד מֵהֶן כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ. וְכֵיצַד סֵדֶר הַהֲטָבָה? זֶה שֶׁזָּכָה בְּדִשּׁוּן הַמְּנוֹרָה נִכְנָס, וּכְלֵי בְּיָדוֹ, וְ'כוּז' שְׁמוֹ, וְשֶׁל זָהָב הָיָה, דּוֹמֶה לְקִיתוֹן גָּדוֹל. מְדַשֵּׁן בּוֹ אֶת הַפְּתִילוֹת שֶׁכָּבוּ, וְאֶת הַשֶּׁמֶן שֶׁנִּשְׁאַר בַּנֵּר, וּמֵטִיב חֲמִשָּׁה נֵרוֹת. וּמַנִּיחַ הַכּוּז שָׁם לִפְנֵי הַמְּנוֹרָה עַל מַעֲלָה שְׁנִיָּה מִשָּׁלֹשׁ מַעֲלוֹת שֶׁלְּפָנֶיהָ, וְיוֹצֵא. וְאַחַר כָּךְ נִכְנָס, וּמֵטִיב שְׁנֵי הַנֵּרוֹת, וְנוֹטֵל הַכּוּז בְּיָדוֹ, וּמִשְׁתַּחֲוֶה וְיוֹצֵא.

יח. [מנחת] חֲבִתֵּי כֹהֵן גָּדוֹל - מִצְוַת עֲשֵׂה לְהַקְרִיבָן בְּכָל יוֹם, מֶחֱצָה בַּבֹּקֶר עִם תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר וּמֶחֱצָה בֵּין הָעַרְבַּיִם עִם תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם. וְלִישְׁתָּן וַאֲפִיָּתָן דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת וְאֶת הַטֻּמְאָה [אם נטמאה כל הסולת שיש, או נטמאו כל הכוהנים], כְּכָל קָרְבָּן שֶׁקָּבוּעַ לוֹ זְמַן, שֶׁנֶּאֱמַר: "תַּפִּינֵי" - שֶׁתִּהְיֶה נָאָה, וְלֹא תֵאָפֶה מִבָּעֶרֶב. וְעוֹד, אִם תֵּאָפֶה מִבָּעֶרֶב - תִּפָּסֵל בְּלִינָה, שֶׁהַמַּרְחֶשֶׁת [מין מחבת] מִכְּלֵי הַקֹּדֶשׁ הִיא [- שפוסלין את הלן בהן], כְּמוֹ שֶׁבַּאַרְנוּ.

יט. טְחִינַת סָלְתָן וְהַרְקָדָתָן [- הניפוי] - בַּחוּץ [-מחוץ לעזרה], וְאֵינָן דּוֹחִין אֶת הַשַּׁבָּת.

כ. כֹּהֵן שֶׁהִקְרִיב מֶחֱצָה בְּשַׁחֲרִית, וּמֵת אוֹ נִטְמָא אוֹ נוֹלַד לוֹ מוּם, וּמִנּוּ כֹּהֵן אַחֵר תַּחְתָּיו - לֹא יָבִיא חֲצִי עִשָּׂרוֹן מִבֵּיתוֹ, וְלֹא חֲצִי עִשָּׂרוֹן שֶׁל רִאשׁוֹן; אֶלָּא מֵבִיא עִשָּׂרוֹן שָׁלֵם, וְחוֹצֵהוּ, וּמַקְרִיב מֶחֱצָה, וּמֶחֱצָה אָבֵד.

כא. נִמְצְאוּ [במקרה הנ"ל] שְׁנֵי חֲצָיִין קְרֵבִין, וּשְׁנֵי חֲצָיִין אוֹכְדִין. וְאֵלּוּ שְׁנֵי הַחֲצָיִין הָאוֹבְדִין - מַנִּיחִין אוֹתָן עַד שֶׁתַּעֲבֹר צוּרָתָן [- שיתקלקלו], וְיוֹצְאִין לְבֵית הַשְּׂרֵפָה; וְכֵן אִם אָבַד אוֹ נִטְמָא הַחֵצִי שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם. וְהֵיכָן שׂוֹרְפִין אוֹתָן? בָּעֲזָרָה.

כב. מֵת כֹּהֵן גָּדוֹל בְּשַׁחֲרִית אַחַר שֶׁהִקְרִיב חֲצִי הָעִשָּׂרוֹן, וְלֹא מִנּוּ כֹּהֵן אַחֵר תַּחְתָּיו - מְבִיאִין הַיּוֹרְשִׁין עִשָּׂרוֹן שָׁלֵם (עֲבוּר כַּפָּרָתוֹ), וְעוֹשִׂין אוֹתָהּ חֲבִתִּין; וּשְׁלֻמָּה הָיְתָה קְרֵבָה. מֵת כֹּהֵן גָּדוֹל קֹדֶם שֶׁיַּקְרִיבוּ בַּבֹּקֶר, וְלֹא מִנּוּ כֹּהֵן אַחֵר תַּחְתָּיו - מַקְרִיבִין אוֹתָהּ עִשָּׂרוֹן שָׁלֵם בַּבֹּקֶר, וְעִשָּׂרוֹן שָׁלֵם בֵּין הָעַרְבַּיִם. וְאֵין כּוֹפְלִין שַׁמְנָהּ וּלְבוֹנָתָהּ אַף עַל פִּי שֶׁנִּכְפְּלָה הַסֹּלֶת, אֶלָּא מַפְרִישִׁין לָהֶם שְׁלִשֶׁת לֻגִּין שֶׁמֶן, וְקֹמֶץ לְבוֹנָה, לֹג וּמֶחֱצָה שֶׁמֶן וַחֲצִי קֹמֶץ לְבוֹנָה לָעִשָּׂרוֹן שֶׁל בֹּקֶר, וְלֹג וּמֶחֱצָה שֶׁמֶן וַחֲצִי קֹמֶץ לְבוֹנָה לָעִשָּׂרוֹן שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם.

הִלְכוֹת תְּמִידִין וּמוּסָפִין פֶּרֶק ד

א. כָּל הָעֲבוֹדוֹת הָאֵלּוּ שֶׁעוֹשִׂין בְּכָל יוֹם, בְּפַיִס [גורל] הָיוּ עוֹשִׂין אוֹתָן. וְכֵיצַד הָיוּ עוֹשִׂין? כָּל כֹּהֲנֵי בָתֵּי אָבוֹת [המשמרת] שֶׁל יוֹם נִכְנָסִין לְלִשְׁכַּת הַגָּזִית אַחַר שֶׁיַּעֲלֶה עַמּוּד הַשַּׁחַר, וְהֵן מְלֻבָּשִׁין בְּבִגְדֵי כְהֻנָּה, וְהַמְמֻנֶּה שֶׁעַל הַפִּיָּסוֹת עִמָּהֶן, וְהֵן עוֹמְדִין בְּהַקָּפָה [במעגל]. וְהַמְמֻנֶּה נוֹטֵל מִצְנֶפֶת מֵעַל רֹאשׁוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן וּמַחְזִירָהּ, וְהוּא הָאִישׁ שֶׁמַּתְחִילִין לִמְנוֹת מִמֶּנּוּ. וּמְפִיסִין כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

ב. וְיוֹצְאִין לָעֲבוֹדָה אֲנָשִׁים שֶׁעוֹבְדִין, וּשְׁאָר הַכֹּהֲנִים - מוֹסְרִין אוֹתָן לַחַזָּנִין [שמשים], וּמַפְשִׁיטִין אוֹתָם אֶת בִּגְדֵי הַקֹּדֶשׁ, וְלֹא הָיוּ מַנִּיחִין [משאירים] עֲלֵיהֶן אֶלָּא הַמִּכְנָסַיִם בִּלְבַד, עַד שֶׁלּוֹבְשִׁין בִּגְדֵי חֹל; וְחוֹזְרִין וּפוֹשְׁטִין אֶת הַמִּכְנָסַיִם שֶׁל הַקֹּדֶשׁ, וּמַחְזִירִין הַחַזָּנִין אֶת הַכֵּלִים לַחֲלוֹנוֹת [תאי הבגדים].

ג. כֵּיצַד מְפִיסִין? עוֹמְדִין בְּהֶקֵּף, וּמַסְכִּימִין עַל מִנְיָן שֶׁמּוֹנִין, מֵאָה אוֹ אֶלֶף אוֹ כָּל מִנְיָן שֶׁיַּסְכִּימוּ עָלָיו, וְהַמְמֻנֶּה אוֹמֵר לָהֶן: 'הַצְּבִיעוּ'! וְהֵן מוֹצִיאִין אֶצְבְּעוֹתֵיהֶן אַחַת אוֹ שְׁתַּיִם; וְאִם הוֹצִיא שָׁלֹשׁ, מוֹנִין לוֹ שָׁלֹשׁ. וְאֵין מוֹצִיאִין [א]גּוּדֶל בַּמִּקְדָּשׁ, מִפְּנֵי הָרַמָּאִים, שֶׁהַגּוּדֶל קָצָר, וְנוֹחַ לְהוֹצִיאוֹ וּלְכָפּוֹתוֹ [- ויטה הגורל]; וְהַמּוֹצִיא גּוּדֶל, אֵין מוֹנִין אוֹתוֹ לוֹ. וּמַתְחִיל הַמְמֻנֶּה לִמְנוֹת מִן הָאִישׁ הַיָּדוּעַ שֶׁהֵסִיר מִצְנַפְתּוֹ תְּחִלָּה; וּמוֹנֶה עַל אֶצְבְּעוֹתֵיהֶן, וְחוֹזֵר חָלִילָה, עַד שֶׁיַּשְׁלִים הַמִּנְיָן שֶׁהִסְכִּימוּ עָלָיו. וְהָאִישׁ שֶׁשָּׁלַם הַמִּנְיָן אֵצֶל אֶצְבָּעוֹ, הוּא שֶׁיָּצָא בַּפִּיס רִאשׁוֹן לָעֲבוֹדָה.

ד. וְלָמָּה מוֹנִין הַמִּנְיָן שֶׁהִסְכִּימוּ עָלָיו עַל הָאֶצְבָּעוֹת שֶׁהוֹצִיאוּ, וְלֹא הָיָה מוֹנֶה עַל הָאֲנָשִׁים עַצְמָן? לְפִי שֶׁאָסוּר לִמְנוֹת אֶת יִשְׂרָאֵל אֶלָּא עַל יְדֵי דָּבָר אַחֵר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּפְקְדֵם בַּטְּלָאִים".

ה. אַרְבָּעָה פִּיָּסוֹת הָיוּ מְפִיסִין בְּכָל יוֹם בְּשַׁחֲרִית: הַפִּיס הָרִאשׁוֹן - מִי תּוֹרֵם אֶת הַמִּזְבֵּחַ; הֵפִיסוּ, וְזָכָה מִי שֶׁזָּכָה לִתְרֹם. וְהוּא מְסַדֵּר אֶת הַמַּעֲרָכָה, וְהוּא מַעֲלֶה שְׁנֵי גִּזְרֵי עֵצִים לַמִּזְבֵּחַ, וְהוּא מַכְנִיס מַחְתָּה מְלֵאָה אֵשׁ מִן הַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן לְמִזְבַּח הַזָּהָב לְהַקְטִיר עָלֶיהָ קְטֹרֶת.

ו. הַפִּיס הַשֵּׁנִי - זוֹכִין בּוֹ שְׁלֹשָׁה עָשָׂר עַל סֵדֶר עֲמִידָתָן. כֵּיצַד? הַמְמֻנֶּה אוֹמֵר לָהֶן: 'הַצְּבִיעוּ'! וּמוֹנֶה כְּדֶרֶךְ שֶׁבְּאַרְנוּ. וְזֶה שֶׁיָּצָא בַּפִּיס רִאשׁוֹן, הוּא שׁוֹחֵט תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר; וְהַשֵּׁנִי שֶׁהוּא עוֹמֵד בְּצִדּוֹ, הוּא מְקַבֵּל אֶת דַּם הַתָּמִיד וְהוּא זוֹרְקוֹ; וְהַשְּׁלִישִׁי הַסָּמוּךְ לַשֵּׁנִי, מְדַשֵּׁן הַמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי שֶׁהוּא מִזְבַּח הַקְּטֹרֶת; וְהָרְבִיעִי שֶׁבְּצִדּוֹ, מְדַשֵּׁן אֶת הַמְּנוֹרָה וּמֵיטִיב אֶת הַנֵּרוֹת; וְהַחֲמִישִׁי, מַעֲלֶה רֹאשׁ הַתָּמִיד וְרַגְלוֹ לַכֶּבֶשׁ; וְהַשִּׁשִּׁי, מַעֲלֶה שְׁתֵּי הַיָּדַיִם; וְהַשְּׁבִיעִי, מַעֲלֶה הָעֹקֶץ [י"א זנב] וְהָרֶגֶל; וְהַשְּׁמִינִי, מַעֲלֶה הֶחָזֶה וְהַגֶּרֶה [צוואר]; וְהַתְּשִׁיעִי, מַעֲלֶה שְׁתֵּי הַדְּפָנוֹת; וְהָעֲשִׂירִי, מַעֲלֶה הַקְּרָבַיִם [מעיים]; וְהָאַחַד עָשָׂר, מַעֲלֶה [מנחת] סֹלֶת הַנְּסָכִים; וְהַשְּׁנֵים עָשָׂר, מַעֲלֶה הַחֲבִתִּין; וְהַשְּׁלֹשָׁה עָשָׂר, מַעֲלֶה הַיַּיִן שֶׁל נְסָכִים.

ז. הַפִּיס הַשְּׁלִישִׁי - אוֹמֵר לָהֶם הַמְמֻנֶּה לְכָל אַנְשֵׁי בֵּית אָב שֶׁל אוֹתוֹ הַיּוֹם: 'מִי שֶׁלֹּא הִקְטִיר קְטֹרֶת מִיָּמָיו, יָבוֹא וְיָפִיס'! יִתְקַבְּצוּ אֵצֶל הַמְמֻנֶּה, וְיָפִיסוּ; וּמִי שֶׁיֵּצֵא בְּפִיס זֶה רִאשׁוֹן, הוּא שֶׁיִּזְכֶּה לְהַקְטִיר קְטֹרֶת.

ח. הַפִּיס הָרְבִיעִי - מִתְקַבְּצִין כֻּלָּן, וּמְפִיסִין לֵידַע מִי מַעֲלֶה אֵבָרִים מִן הַכֶּבֶשׂ לַמִּזְבֵּחַ; הֵפִיסוּ, וְזָכָה מִי שֶׁזָּכָה. תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם - אֵין מְפִיסִין לוֹ פִּיס אַחֵר, אֶלָּא כָּל כֹּהֵן שֶׁזָּכָה בַּעֲבוֹדָה מִן הָעֲבוֹדוֹת שַׁחֲרִית, יִזְכֶּה בָּהּ בֵּין הָעַרְבַּיִם: חוּץ מִן הַקְּטֹרֶת, שֶׁהֵן מְפִיסִין לָהּ פִּיס אַחֵר בֵּין הָעַרְבַּיִם; וְיָבוֹא כָּל מִי שֶׁלֹּא הִקְטִיר קְטֹרֶת מֵעוֹלָם מֵאַנְשֵׁי אוֹתוֹ בֵּית אָב, וְיָפִיסוּ עָלֶיהָ. וְאִם כְּבָר הִקְטִירוּ כֻּלָּן מִימֵיהֶם, מְפִיסִין לָהּ כֻּלָּן בְּשַׁחֲרִית בְּפִיס שְׁלִישִׁי, וְזֶה שֶׁזָּכָה לָהּ שַׁחֲרִית מַקְטִירָהּ בֵּין הָעַרְבַּיִם.

ט. בְּשַׁבָּת, שֵׁשׁ שָׁם תְּמִידִין וּמוּסָפִין וּשְׁנֵי בָזִיכֵי לְבוֹנָה, כֵּיצַד הֵן עוֹבְדִין? מְפִיסִין בַּשַּׁחַר אַנְשֵׁי אוֹתוֹ בֵּית אָב שֶׁל מִשְׁמָר הַיּוֹצֵא, וּמַקְרִיבִין תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר וּשְׁנֵי כִבְשֵׁי עוֹלָה שֶׁל מוּסָפִין; וְכָל שֶׁזָּכָה בַּעֲבוֹדָה מֵעֲבוֹדוֹת הַתָּמִיד שֶׁל שַׁחַר, הוּא זוֹכֶה בָּהּ בִּשְׁנֵי כִבְשֵׁי מוּסָף. וְהַמִּשְׁמָר הָאַחֵר שֶׁיִּכָּנֵס בְּשַׁבָּת, מְפִיסִין פִּיָּסוֹת אֲחֵרוֹת לְתָמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם. וְאֵלּוּ וְאֵלּוּ חוֹלְקִין בְּלֶחֶם הַפָּנִים.

י. וְאֵין אוֹכְלִין אֶת הַלֶּחֶם עַד שֶׁיַּקְטִירוּ שְׁנֵי בָזִיכֵי לְבוֹנָה עַל הָאֵשׁ; וְהַלְּבוֹנָה טְעוּנָה מֶלַח כִּשְׁאָר הַקָּרְבָּנוֹת.

יא. וְאַחַר קָרְבַּן הַמּוּסָפִין, מַקְטִירִין שְׁנֵי הַבָּזִיכִין [של לבונה]; וּשְׁנֵי כֹּהֲנִים מַקְרִיבִין אֶת שְׁנֵי הַבָּזִיכִין.

יב. כֵּיצַד חוֹלְקִין לֶחֶם הַפָּנִים בְּכָל שַׁבְּתוֹת הַשָּׁנָה? מִשְׁמָר הַנִּכְנָס [לשבוע הבא] נוֹטֵל שֵׁשׁ חַלּוֹת, וּמִשְׁמָר הַיּוֹצֵא נוֹטֵל שֵׁשׁ; הַנִּכְנָסִין חוֹלְקִין בֵּינֵיהֶן בַּצָּפוֹן, שֶׁהֲרֵי הֵם מוּכָנִים לָעֲבוֹדָה, וְהַיּוֹצְאִין חוֹלְקִין בַּדָּרוֹם. וּבִזְמַן שֶׁיִּהְיֶה יוֹם טוֹב שֶׁל אֶחָד מִשָּׁלֹשׁ רְגָלִים בְּשַׁבָּת, וְכֵן בְּשַׁבָּת שֶׁבְּתוֹךְ הֶחָג - חוֹלְקִין כָּל הַמִּשְׁמָרוֹת בְּשָׁוֶה בְּלֶחֶם הַפָּנִים [ולא רק המשמר השבועי]. וְכֵן אִם חָל יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת - חוֹלְקִין כָּל הַמִּשְׁמָרוֹת בְּשָׁוֶה מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב שֶׁהוּא שַׁבָּת, בְּלֶחֶם הַפָּנִים, מִפְּנֵי שֶׁהִקְדִּימוּ לָעֲבוֹדָה. וְכֵן אִם חָל יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן לִהְיוֹת בְּעֶרֶב שַׁבָּת - חוֹלְקִין כָּל הַמִּשְׁמָרוֹת בְּשָׁוֶה בְּלֶחֶם הַפָּנִים, בְּאוֹתָהּ שַׁבָּת שֶׁהִיא מוֹצָאֵי

הֶחָג. וְדָבָר זֶה תַּקָּנָה, מִפְּנֵי שֶׁנִּתְאַחֲרוּ הַכֹּהֲנִים בִּשְׁבִיל חִלּוּק לֶחֶם הַפָּנִים; וְאִם נִתְאַחֵר אֶחָד מִבַּעֲלֵי מִשְׁמָר וְלֹא בָּא, יִמָּצֵא אַחֵר [משאר המשמרות שיחליפו].

יג. חָל יוֹם אֶחָד לְהַפְסִיק בֵּין הַשַּׁבָּת וּבֵין יוֹם טוֹב, כְּגוֹן שֶׁהָיָה יוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג [הסוכות] בַּשֵּׁנִי אוֹ יוֹם טוֹב הָאַחֲרוֹן בַּחֲמִישִׁי, אוֹ יוֹם טוֹב שֶׁל עֲצֶרֶת [שבועות] שֶׁחָל לִהְיוֹת בַּשֵּׁנִי אוֹ בַּחֲמִישִׁי - מִשְׁמָר שֶׁזְּמַנּוֹ קָבוּעַ בְּאוֹתָהּ שַׁבָּת נוֹטֵל עֶשֶׂר חַלּוֹת, וְזֶה הַנִּכְנָס נוֹטֵל שְׁתַּיִם; שֶׁהֲרֵי לֹא נִשְׁאַר לָהֶם לְעֲבוֹדָה הֵם לְבַדָּם אֶלָּא יוֹם אֶחָד, שֶׁהוּא עֶרֶב שַׁבָּת אוֹ אֶחָד בְּשַׁבָּת; וּמִתְעַצְּלִין, וְאֵין בָּא מֵהֶם אֶלָּא מְעַט.

יד. כֹּהֵן גָּדוֹל לְעוֹלָם נוֹטֵל מִכָּל מִשְׁמָר חֲצִי הַחַלּוֹת שֶׁזָּכָה בָּהֶן [- שלש מזה ושלש מזה], שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיְתָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו" - מֶחֱצָה לְאַהֲרֹן, וּמֶחֱצָה לְבָנָיו; וְאֵין כֹּהֵן גָּדוֹל נוֹטֵל פְּרָס [חלה פרוסה], שֶׁאֵין זֶה כְּבוֹדוֹ.

הִלְכוֹת תְּמִידִין וּמוּסָפִין פֶּרֶק ה

א. מִצְוַת עֲשֵׂה לְסַדֵּר לֶחֶם הַפָּנִים בְּכָל יוֹם שַׁבָּת עַל הַשֻּׁלְחָן לִפְנֵי ה' בַּהֵיכָל - שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּיוֹם הַשַּׁבָּת בְּיוֹם הַשַּׁבָּת יַעַרְכֶנּוּ".

ב. וְדָבָר בָּרוּר בַּתּוֹרָה, שֶׁהוּא שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה חַלּוֹת, כָּל חַלָּה שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנִים. וְעוֹרְכִין אוֹתוֹ שְׁנֵי סְדָרִים - שֵׁשׁ חַלּוֹת בְּכָל סִדֶּר, חַלָּה עַל גַּבֵּי חַלָּה; וּבֵין כָּל שְׁתֵּי חַלּוֹת שְׁלֹשָׁה קָנִים שֶׁל זָהָב, כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה הָרוּחַ מְנַשֶּׁבֶת בּוֹ [ולא יתעפשו]; וְסוֹמֵךְ כָּל מַעֲרָכָה בִּשְׁתֵּי קְשָׁוּת [יתידות]. וְנוֹתְנִין בְּצַד כָּל מַעֲרָכָה, כְּלִי שֵׁשׁ בּוֹ קֹמֶץ לְבוֹנָה - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנָתַתָּ עַל הַמַּעֲרֶכֶת לְבֹנָה זַכָּה"; וּכְלִי זֶה הוּא הַנִּקְרָא 'בָּזֵךְ'. נִמְצְאוּ שְׁנֵי קֻמְצֵי לְבוֹנָה בִּשְׁנֵי הַבָּזִיכִין. וְשׁוּלַיִם [תחתית שטוחה] הָיוּ לַבָּזִיכִין, כְּדֵי שֶׁיְּנִיחוּם עַל הַשֻּׁלְחָן.

ג. שְׁנֵי הַסִּדָּרִים מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה, וּשְׁנֵי הַבָּזִיכִין מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה, וְהַסִּדָּרִים וְהַבָּזִיכִין מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה. וְאֵין מְחַנְּכִין [חונכים] הַשֻּׁלְחָן אֶלָּא בְּלֶחֶם הַפָּנִים בְּשַׁבָּת. מִיּוֹם הַשַּׁבָּת לְיוֹם הַשַּׁבָּת, מוֹצִיאִין אֶת הַלֶּחֶם שֶׁהוּא שָׁם עַל הַשֻּׁלְחָן מִשַּׁבָּת שֶׁעָבְרָה, וּמְסַדְּרִין לֶחֶם אַחֵר. וְזֶה שֶׁמּוֹצִיאִין - הוּא שֶׁחוֹלְקִין שְׁתֵּי הַמִּשְׁמָרוֹת, הַנִּכְנָסֶת וְהַיּוֹצֵאת, עִם כֹּהֵן גָּדוֹל; וְאוֹכְלִין אוֹתוֹ.

ד. וְכֵיצַד מְסַדְּרִין אֶת הַלֶּחֶם? אַרְבָּעָה כֹּהֲנִים נִכְנָסִים, שְׁנַיִם בְּיָדָם שְׁנֵי סִדָּרִים, וּשְׁנַיִם בְּיָדָם שְׁנֵי בָזִיכִין; וְאַרְבָּעָה מַקְדִּימִין לִפְנֵיהֶם, שְׁנַיִם לִטֹּל שְׁנֵי סִדָּרִים, וּשְׁנַיִם לִטֹּל שְׁנֵי בָזִיכִין שֶׁהָיוּ שָׁם עַל הַשֻּׁלְחָן. הַנִּכְנָסִין עוֹמְדִין בַּצָּפוֹן וּפְנֵיהֶם לַדָּרוֹם, וְהַיּוֹצְאִין עוֹמְדִין בַּדָּרוֹם וּפְנֵיהֶם לַצָּפוֹן. אֵלּוּ מוֹשְׁכִין וְאֵלּוּ מַנִּיחִין, וְטִפְחוֹ שֶׁל זֶה לְתוֹךְ טִפְחוֹ שֶׁל זֶה [- יחד] - שֶׁנֶּאֱמַר: "לְפָנַי תָּמִיד" [שלא יהיה השולחן בלא לחם].

ה. יָצְאוּ וְנָתְנוּ אֶת הַלֶּחֶם שֶׁהוֹצִיאוּ עַל שֻׁלְחַן זָהָב אַחֵר שֶׁהָיָה בָּאוּלָם; וְהִקְטִירוּ הַבָּזִיכִין, וְאַחַר כָּךְ מְחַלְּקִין הַחַלּוֹת. וְאִם חָל יוֹם הַכִּפּוּרִים לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, הַחַלּוֹת מִתְחַלְּקוֹת לָעֶרֶב.

ו. כֵּיצַד מַעֲשֵׂה לֶחֶם הַפָּנִים? מְבִיאִין עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע סְאִים חִטִּים הָרְאוּיִין לִמְנָחוֹת, וְשָׁפִין [משפשפין] אוֹתָן וּבוֹעֲטִין בָּהֶן כִּשְׁאָר חִטֵּי מְנָחוֹת; וְטוֹחֲנִין אוֹתָן, וּמְנַפִּין מֵהֶן בְּאַחַת עֶשְׂרֵה נָפָה אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים עִשָּׂרוֹן סֹלֶת, וְעוֹשִׂין מֵהֶן שְׁתַּיִם עֶשְׂרֵה חַלּוֹת מַצּוֹת [שאינם חמץ]. לֹא נָפָה אוֹתָן בְּאַחַת עֶשְׂרֵה נָפָה, אוֹ שֶׁלֹּא הוֹצִיאָן מֵעֶשְׂרִים וְאַרְבַּע סְאִים - הוֹאִיל וְנַעֲשׂוּ סֹלֶת מִכָּל מָקוֹם, כְּשֵׁרוֹת; לֹא נֶאֱמְרוּ הַשִּׁעוּרִין הָאֵלּוּ אֶלָּא לְמִצְוָה.

ז. וְלִישָׁתָן וַעֲרִיכָתָן בַּחוּץ, וַאֲפִיָּתָן בִּכְּפָנִים בָּעֲזָרָה כִּשְׁאָר הַמְּנָחוֹת. וְלָשִׁין אוֹתָן אַחַת אַחַת, וְאוֹפִין אוֹתָן שְׁתַּיִם שְׁתַּיִם.

ח. וּשְׁלֹשָׁה דְּפוּסִין [תבניות] שֶׁל זָהָב הָיוּ לָהֶן - אֶחָד שֶׁנּוֹתְנִין בּוֹ הַחַלָּה וְהוּא בָּצַק, וְהַשֵּׁנִי שֶׁאוֹפִין אוֹתָהּ בּוֹ, וְהַשְּׁלִישִׁי שֶׁנּוֹתְנִין אוֹתָהּ בּוֹ כְּשֶׁרוֹדִין אוֹתָהּ מִן הַתַּנּוּר, כְּדֵי שֶׁלֹּא תִּתְקַלְקֵל [תשבר].

ט. כָּל חַלָּה מֵהֶן מְרֻבַּעַת, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֶחֶם פָּנִים", שֶׁיִּהְיוּ לוֹ פָּנִים רַבִּים. אֹרֶךְ כָּל חַלָּה מֵהֶן עֲשָׂרָה טְפָחִים, וְרָחְבָּהּ חֲמִשָּׁה טְפָחִים, וְרוּמָהּ [גובהה] שֶׁבַע אֶצְבָּעוֹת; וְהַשֻּׁלְחָן - אָרְכּוֹ שְׁנַיִם עָשָׂר טֶפַח, וְרָחְבּוֹ שִׁשָּׁה טְפָחִים. נוֹתֵן אֹרֶךְ הַחַלָּה עַל רֹחַב הַשֻּׁלְחָן - נִמְצֵאת הַחַלָּה יוֹצֵאת שְׁנֵי טְפָחִים מִכָּאן וּשְׁנֵי טְפָחִים מִכָּאן; וְכוֹפֵל אֶת הַיּוֹצֵא מִכָּאן וּמִכָּאן, וְיִשָּׁאֵר בֵּין שְׁנֵי הַקְּצָווֹת רֶוַח בָּאֶמְצַע. וְכֵן מַנִּיחַ חַלָּה עַל גַּבֵּי חַלָּה, עַד שֶׁעוֹרֵךְ שֵׁשׁ חַלּוֹת. וְכֵן עוֹשֶׂה בִּצְדָדָהּ מַעֲרָכָה שְׁנִיָּה, שֵׁשׁ חַלּוֹת.

י. אֵין אֲפִיַּת לֶחֶם הַפָּנִים דּוֹחָה שַׁבָּת, וְלֹא אֶת יוֹם טוֹב, אֶלָּא בְּעֶרֶב שַׁבָּת אוֹפִין אוֹתָן, וְעוֹרְכִין אוֹתָן לְמָחָר; וְאִם חָל שְׁנֵי יָמִים טוֹבִים שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה לִהְיוֹת בַּחֲמִישִׁי וּבְעֶרֶב שַׁבָּת, אוֹפִין אוֹתָן מִיּוֹם רְבִיעִי.

יא. וְלֹא סִדּוּר הַקָּנִים וְלֹא נְטִילָתָן דּוֹחָה שַׁבָּת; אֶלָּא מֵעֶרֶב שַׁבָּת נִכְנָס וְשׁוֹמְטָן וְנוֹתְנָן לְאֹרֶךְ הַשֻּׁלְחָן, וּבְאֶחָד בְּשַׁבָּת [יום א'] נִכְנָס וּמַכְנִיס אֶת הַקָּנִים בֵּין הַחַלּוֹת.

יב. סִדֵּר הַלֶּחֶם בְּשַׁבָּת כְּמִצְוָתוֹ, וְלֹא הִנִּיחַ עִמּוֹ בָּזִיכֵי לְבוֹנָה עַד לְמָחָר, וּלְשַׁבָּת הַבָּאָה הִקְטִיר הַבָּזִיכִין - נִפְסַל הַלֶּחֶם, וְאֵינוֹ קָדוֹשׁ; וְכֵן אִם סִדֵּר אֶת הַלֶּחֶם וְהַבָּזִיכִין בְּאֶחָד בְּשַׁבָּת, וְהִקְטִיר הַבָּזִיכִין לְאַחַר שַׁבָּת הַבָּאָה - הַלֶּחֶם אֵינוֹ קָדוֹשׁ, וְנִפְסַל. אֲבָל אִם הִקְטִיר הַבָּזִיכִין בְּשַׁבָּת, נִפְסַל הַלֶּחֶם.

יג. כֵּיצַד יַעֲשֶׂה בְּלֶחֶם וּבְבָזִיכִין שֶׁסִּדְּרָם לְאַחַר הַשַּׁבָּת? נַיִּחֵם שָׁם עַל הַשֻּׁלְחָן עַד שֶׁיַּעֲבֹר עֲלֵיהֶן יוֹם הַשַּׁבָּת וְהֵן מְסֻדָּרִין [על השולחן], וְאַחַר כָּךְ יַקְטִיר הַבָּזִיכִין לְשַׁבָּת [-בשבת] הַבָּאָה, אַחַר הַשַּׁבָּת שֶׁעָבְרָה עֲלֵיהֶן וְהֵם [היו] מְסֻדָּרִין - שֶׁאֲפִלּוּ נִשְׁאַר הַלֶּחֶם עִם הַבָּזִיכִין עַל הַשֻּׁלְחָן כַּמָּה שַׁבָּתוֹת, אֵין בְּכָךְ כְּלוּם.

יד. סִדֵּר אֶת הַלֶּחֶם וְהַבָּזִיכִין בְּשַׁבָּת כְּמִצְוָתָן, וְהִקְטִיר אֶת הַבָּזִיכִין לְאַחַר הַשַּׁבָּת, בֵּין לְאַחַר שַׁבָּת זוֹ, בֵּין לְאַחַר שַׁבָּת אַחֶרֶת הַבָּאָה - נִפְסַל הַלֶּחֶם; וַהֲרֵי הוּא כְּקֳדָשִׁים שֶׁנִּפְסְלוּ, שֶׁחַיָּבִין עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם פִּגּוּל [זבח פסול] וְנוֹתָר וְטָמֵא, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

טו. נִפְרְסָה חַלָּה אַחַת מִן הַלֶּחֶם - אִם עַד שֶׁלֹּא הֵסִיר הַלֶּחֶם מֵעַל הַשֻּׁלְחָן נִפְרְסָה - הַלֶּחֶם פָּסוּל, וְאֵינוֹ מַקְטִיר עָלָיו אֶת הַבָּזִיכִין; וְאִם אַחַר שֶׁהֵסִיר הַלֶּחֶם נִפְרַס - הַלֶּחֶם פָּסוּל, וּמַקְטִיר עָלָיו אֶת הַבָּזִיכִין.

טז. הִגִּיעַ זְמַן הַלֶּחֶם לְהֵסִירוֹ, הֲרֵי זֶה כְּמִי שֶׁהֵסִירוֹ; וְאִם נִפְרַס הַלֶּחֶם - מַקְטִיר הַבָּזִיכִין, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא פֵּרֵק הַמַּעֲרֶכֶת. נִטְמָא אֶחָד מִן הַסְּדָרִים, בֵּין לִפְנֵי הַקְּטָרָה בֵּין לְאַחַר הַקְּטָרָה, אוֹ שֶׁנִּטְמָא אֶחָד מִן הַבָּזִיכִין - הַטָּמֵא בְּטֻמְאָתוֹ, וְהַטָּהוֹר בְּטָהֳרָתוֹ.

יום שלישי ט"ז מרחשון ה'תש"ע

הִלְכוֹת תְּמִידִין וּמוּסָפִין פֶּרֶק ו

א. סֵדֶר עֲבוֹדוֹת הַתְּמִידוֹת בְּכָל יוֹם כָּךְ הוּא: סָמוּךְ לַעֲלוֹת הַשַּׁחַר, יָבוֹא הַמְמֻנֶּה שֶׁעַל הַפְּיָסוֹת [גורלות], וְיַקִּישׁ עַל הָעֲזָרָה, וּפוֹתְחִין לוֹ, וּמְבַלְּשִׁין [בודקים] אֶת כָּל הָעֲזָרָה, וּמַעֲמִידִין עוֹשֵׂי [מנחת] חֲבִתִּין לַעֲשׂוֹת הַחֲבִתִּין; וְכָל הַכֹּהֲנִים שֶׁשָּׁם כְּבָר טָבְלוּ קֹדֶם שֶׁיָּבוֹא הַמְמֻנֶּה, וְלָבְשׁוּ בִּגְדֵי כְהֻנָּה. וְיָבוֹאוּ וְיַעֲמְדוּ בְּלִשְׁכַּת הַגָּזִית, וְיָפִיסוּ פַּיִס הָרִאשׁוֹן וְשֵׁנִי, וְיִזְכֶּה כָּל אֶחָד בִּמְלַאכְתּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. וּמַתְחִיל זֶה שֶׁזָּכָה בִּתְרוּמַת הַדֶּשֶׁן, וְתוֹרֵם עַל הַסִּדֶּר שֶׁאָמַרְנוּ. וְאַחַר כָּךְ מְסַדֵּר [על המזבח] מַעֲרֶכֶת גְּדוֹלָה, וְאַחַר כָּךְ מְסַדֵּר מַעֲרֶכֶת שְׁנִיָּה, וְאַחַר כָּךְ מַעֲלֶה שְׁנֵי גִּזְרֵי עֵצִים וּמַנִּיחָן עַל מַעֲרֶכֶת גְּדוֹלָה לְהַרְבּוֹת הָאֵשׁ. וְאַחַר כָּךְ נִכְנָסִין לְלִשְׁכַּת הַכֵּלִים, וּמוֹצִיאִין כָּל כְּלֵי הַשָּׁרֵת שֶׁצְּרִיכִין לָהֶן כָּל הַיּוֹם. וּמַשְׁקִין אֶת [קרבן] הַתָּמִיד מַיִם, וְזֶה שֶׁזָּכָה בִּשְׁחִיטָתוֹ, מוֹשְׁכוֹ לְבֵית הַמִּטְבָּחַיִם; וְיֵלְכוּ אַחֲרָיו הַכֹּהֲנִים שֶׁזָּכוּ לְהַעֲלוֹת הָאֵבָרִין, וְשׁוֹהִין שָׁם עַד שֶׁפּוֹתְחִין שַׁעַר הַהֵיכָל הַגָּדוֹל. וּבִשְׁעַת פְּתִיחַת הַשַּׁעַר, שׁוֹחֲטִין אֶת הַתָּמִיד. וְאַחַר כָּךְ נִכְנָסִין לַהֵיכָל שְׁנֵי כֹּהֲנִים - הָאֶחָד שֶׁזָּכָה בְּדִשּׁוּן [ניקוי] הַמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי, וְהַשֵּׁנִי שֶׁזָּכָה בְּדִשּׁוּן הַמְּנוֹרָה.

ב. וְהַמְדַשֵּׁן אֶת הַמִּזְבֵּחַ מְדַשְּׁנוֹ בְּשָׁעָה שֶׁהַשּׁוֹחֵט שׁוֹחֵט אֶת הַתָּמִיד. וְאַחַר כָּךְ זוֹרֵק הַדָּם, זֶה שֶׁקִּבְּלוֹ.

ג. וְאַחַר שֶׁזּוֹרְקִין הַדָּם, מֵטִיב [מדליק] זֶה שֶׁבַּהֵיכָל חָמֵשׁ הַנֵּרוֹת; וְיוֹצְאִין שְׁנֵיהֶן מִן הַהֵיכָל. וְאֵלּוּ שֶׁבְּבֵית הַמִּטְבָּחַיִם - מַפְשִׁיטִין וּמְנַתְּחִין, וְכָל אֶחָד מַעֲלֶה אֵבֶר שֶׁזָּכָה בּוֹ לַכֶּבֶשׁ. וְנוֹתְנִין הָאֵבָרִים מֵחֲצִי כֶּבֶשׁ וּלְמַטָּה [- בחלקו התחתון], בְּמַעֲרָבוֹ; וְשֶׁל מוּסָפִין - הָיוּ נוֹתְנִין אוֹתָן מֵחֲצִי כֶּבֶשׁ וּלְמַטָּן, בְּמִזְרָחוֹ; וְשֶׁל [קרבנות] רָאשֵׁי חֳדָשִׁים - נוֹתְנִין עַל הַמִּזְבֵּחַ מִלְּמַעְלָה, בֵּין קֶרֶן לְקֶרֶן בִּמְקוֹם הִלּוּף רַגְלֵי [- מעבר] הַכֹּהֲנִים, כְּדֵי לְפַרְסְמוֹ שֶׁהוּא רֹאשׁ חֹדֶשׁ. וּמוֹלְחִין שָׁם אֶת הָאֵבָרִים; וּבוֹזְקִין [מפזרים] מֶלַח עַל גַּבֵּי הַכֶּבֶשׁ אֲפִלּוּ בְּשַׁבָּת - כְּדֵי שֶׁלֹּא יַחְלִיק, וְיִפְּלוּ הַכֹּהֲנִים שָׁם בְּעֵת הֲלִיכָתָן בָּעֵצִים [- הובלת עצים] לַמַּעֲרָכָה; וְאַף עַל פִּי שֶׁהַמֶּלַח חוֹצֵץ בֵּין רַגְלֵיהֶן וּבֵין הַכֶּבֶשׁ, הוֹאִיל וְאֵין הַהוֹלָכָה הַזֹּאת עֲבוֹדָה, אֵינָן חוֹשְׁשִׁין [- אין זה חציצה].

ד. וְאַחַר שֶׁמַּעֲלִין הָאֵבָרִים לַכֶּבֶשׁ, מִתְכַּנְּסִין כֻּלָּם לְלִשְׁכַּת הַגָּזִית, וְהַמְמֻנֶּה אוֹמֵר לָהֶן: 'בָּרְכוּ בְּרָכָה אַחַת'! וְהֵן פּוֹתְחִין וְקוֹרְאִין 'אַהֲבַת עוֹלָם', וְעֶשֶׂר הַדִּבְּרוֹת, וּ'שְׁמַע', 'וְהָיָה אִם שָׁמוֹעַ', 'וַיֹּאמֶר', וְ'אֱמֶת וְיַצִּיב', וּ'רְצֵה', וְ'שִׂים שָׁלוֹם'; וּבְשַׁבָּת מוֹסִיפִין בְּרָכָה אַחַת, וְהִיא שֶׁיֹּאמְרוּ אַנְשֵׁי מִשְׁמָר הַיּוֹצֵא לְאַנְשֵׁי מִשְׁמָר הַנִּכְנָס: 'מִי שֶׁשִּׁכֵּן שְׁמוֹ בַּבַּיִת הַזֶּה, יַשְׁכִּין בֵּינֵיכֶם אַהֲבָה אַחֲוָה שָׁלוֹם וְרֵעוּת'. וְאַחַר כָּךְ מְפִיסִין פַּיִס שְׁלִישִׁי וּרְבִיעִי, וְזוֹכֶה בַּקְּטֹרֶת מִי שֶׁזּוֹכֶה, וְנִכְנָס וּמַקְטִיר; וְאַחַר כָּךְ נִכְנָס זֶה שֶׁזָּכָה בְּדִשּׁוּן הַמְּנוֹרָה, וּמֵטִיב שְׁתֵּי הַנֵּרוֹת. וְיוֹצֵא זֶה שֶׁהִקְטִיר עִם מְדַשֵּׁן הַמְּנוֹרָה, וְעוֹמֵד עַל מַעֲלוֹת הָאוּלָם, הוּא וְאֶחָיו הַכֹּהֲנִים.

ה. כְּשֶׁגִּיעוּ בֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ, נָטַל אֶחָד אֶת הַמַּגְרֵפָה, וּזְרָקָהּ בֵּין הָאוּלָם וְלַמִּזְבֵּחַ, וְהָיָה לָהּ קוֹל גָּדוֹל. וּשְׁלֹשָׁה דְּבָרִים הָיְתָה מְשַׁמֶּשֶׁת: כֹּהֵן שֶׁהוּא שׁוֹמֵעַ קוֹלָהּ, יוֹדֵעַ שֶׁאֶחָיו הַכֹּהֲנִים נִכְנָסִין לְהִשְׁתַּחֲוּוֹת, וְהוּא רָץ וּבָא; וּבֶן לֵוִי שֶׁהוּא שׁוֹמֵעַ קוֹלָהּ, יוֹדֵעַ שֶׁאֶחָיו הַלְּוִיִּים נִכְנָסִין לְדַבֵּר בְּשִׁיר, וְהוּא רָץ וּבָא; וְרֹאשׁ הַמַּעֲמָד [- משמרת של 'ישראלים' שנוכחים בהקרבה, בשליחות העם] כְּשֶׁהוּא שׁוֹמֵעַ קוֹלָהּ, הָיָה מַעֲמִיד אֶת הַטְּמֵאִים [מצורעים] עַל שַׁעַר הַמִּזְרָח מִפְּנֵי הַחֲשָׁד [- שלא יחשדו בהם שאינם רוצים להיכנס], [אלא] שֶׁיֵּדְעוּ הַכֹּל שֶׁעֲדַיִן לֹא הֵבִיאוּ כַּפָּרָתָן [ולכן לא נכנסו]. וְאַחַר כָּךְ מַעֲלֶה זֶה שֶׁזָּכָה בָּאֵבָרִים אֶת הָאֵבָרִים מִן הַכֶּבֶשׁ וְלַמִּזְבֵּחַ, וְאַחַר שֶׁמַּעֲלִין אֶת הָאֵבָרִים, מַתְחִילִין אֵלּוּ שֶׁעַל מַעֲלוֹת הָאוּלָם, וּמְבָרְכִין בִּרְכַּת כֹּהֲנִים בְּרָכָה אַחַת בַּשֵּׁם הַמְפֹרָשׁ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בִּמְקוֹמָהּ. וְאַחַר כָּךְ מַעֲלִין סֹלֶת הַנְּסָכִים, וְאַחַר הַסֹּלֶת מַקְטִיר הַחֲבִתִּין, וְאַחַר הַחֲבִתִּין מַעֲלִין הַיַּיִן לַנִּסּוּךְ; וּבִשְׁעַת הַנִּסּוּךְ, אוֹמְרִין הַלְּוִיִּים בְּשִׁיר, וּמַכִּין הַמְשׁוֹרְרִין בְּמִינֵי נִגּוּן שֶׁבַּמִּקְדָּשׁ, וְתוֹקְעִים תֵּשַׁע תְּקִיעוֹת עַל פִּרְקֵי הַשִּׁיר.

ו. כְּשֶׁהָיוּ נוֹתְנִין הַיַּיִן לַמְּנַסֵּךְ, הָיוּ שְׁנֵי כֹּהֲנִים עוֹמְדִין עַל שֻׁלְחַן הַחֲלָבִים וּשְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת בְּיָדָן; וְהַסְּגָן [של כהן גדול] עוֹמֵד עַל קֶרֶן הַמִּזְבֵּחַ, וְהַסּוּדָרִין [דגלים] בְּיָדוֹ. תָּקְעוּ וְהֵרִיעוּ וְתָקְעוּ, וּבָאוּ וְעָמְדוּ אֵצֶל זֶה הַמְמֻנֶּה עַל הַצִּלְצֵל [מצילתיים], אֶחָד מִימִינוֹ וְאֶחָד מִשְּׂמֹאלוֹ.

ז. שָׁחָה הַמְנַסֵּךְ לְנַסֵּךְ - מִנִּיף הַסְּגָן בַּסּוּדָרִין, הֵקִישׁ זֶה בַּצִּלְצֵל, וְתָקְעוּ אֵלּוּ בַּחֲצוֹצְרוֹת, וְדִבְּרוּ הַלְּוִיִּים בַּשִּׁיר. הִגִּיעוּ לַפֶּרֶק - תָּקְעוּ, וְהִשְׁתַּחֲווּ כָּל הָעָם שֶׁבָּעֲזָרָה; עַל כָּל פֶּרֶק - תְּקִיעָה, וְעַל כָּל תְּקִיעָה - הִשְׁתַּחֲוָיָה. וְכָל הַתְּקִיעוֹת שֶׁעַל הַתָּמִיד - תֵּשַׁע, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ח. אֵין אוֹמְרִין שִׁירָה אֶלָּא עַל עוֹלַת הַצִּבּוּר וְזִבְחֵי שַׁלְמֵיהֶן הָאֲמוּרִין בַּתּוֹרָה; אֲבָל עוֹלַת נְדָבָה שֶׁמַּקְרִיבִין מִמּוֹתַר [מהנשאר מ:] תְּרוּמַת הַלִּשְׁכָּה - אַף עַל פִּי שֶׁהֵן שֶׁל צִבּוּר, אֵין אוֹמְרִין עֲלֵיהֶן שִׁירָה; וְכֵן נְסָכִים הַבָּאִין בִּפְנֵי עַצְמָן - אֵין אוֹמְרִין עֲלֵיהֶן שִׁירָה.

ט. הַשִּׁיר שֶׁהָיוּ הַלְּוִיִּים אוֹמְרִין: בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן - "לַה' הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ"; בַּשֵּׁנִי הָיוּ אוֹמְרִין: "גָּדוֹל ה' וּמְהֻלָּל מְאֹד"; בַּשְּׁלִישִׁי - "אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל"; בָּרְבִיעִי - "אֵל נְקָמוֹת, ה'"; בַּחֲמִישִׁי - "הַרְנִינוּ לֵאלֹהִים עוּזֵּנוּ"; בַּשִּׁשִּׁי - "ה' מָלָךְ, גֵּאוּת לָבֵשׁ"; בְּשַׁבָּת - "מִזְמוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת". בְּמוּסְפֵי שַׁבָּת אוֹמְרִין שִׁירַת "הַאֲזִינוּ", וְחוֹלְקִין אוֹתָהּ לְשִׁשָּׁה פְּרָקִים, כְּדֶרֶךְ שֶׁקּוֹרְאִין אוֹתָהּ שִׁשָּׁה בְּבֵית

הַכְּנֶסֶת; וְאוֹמְרִין פֶּרֶק בְּכָל שַׁבָּת. גָּמְרוּ הַשִּׁירָה בְּשִׁשָּׁה שַׁבָּתוֹת, חוֹזְרִין לָרֹאשׁ. בְּמִנְחָה שֶׁל שַׁבָּת אוֹמְרִין: "אָז יָשִׁיר מֹשֶׁה" וּ"מִי כָמֹכָה". בְּמוּסָף שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה הָיוּ אוֹמְרִין: "הַרְנִינוּ לֵאלֹהִים עוּזֵּנוּ"; וְאִם חָל לִהְיוֹת בַּחֲמִישִׁי, אוֹמְרִין: "הֲסִירוֹתִי מִסֶּבֶל שִׁכְמוֹ". בְּמִנְחָה שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה הָיוּ אוֹמְרִים: "קוֹל ה' יָחִיל מִדְבָּר".

י. רֹאשׁ חֹדֶשׁ שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת - שִׁירָה שֶׁל רֹאשׁ חֹדֶשׁ דּוֹחָה אֶת שִׁירָה שֶׁל שַׁבָּת, כְּדֵי לְפַרְסְמוֹ שֶׁהַיּוֹם רֹאשׁ חֹדֶשׁ.

יא. בְּשַׁבָּת מַקְטִירִין שְׁנֵי בָזִיכֵי לְבוֹנָה עִם הַמּוּסָפִין, קֹדֶם נִסּוּךְ יַיִן שֶׁל מוּסָפִין. וְכִסֵּדֶר שֶׁעוֹשִׂין כָּל יוֹם בַּבֹּקֶר, כָּךְ עוֹשִׂין בֵּין הָעַרְבַּיִם; חוּץ מֵהֲרָמַת הַדֶּשֶׁן מִמִּזְבַּח הַחִיצוֹן, וְסִדּוּר הַמַּעֲרָכוֹת, וְהַפְּיָסוֹת, שֶׁאֵין עוֹשִׂין דְּבָרִים אֵלּוּ אֶלָּא בְּכָל יוֹם בַּשַּׁחַר בִּלְבַד, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ.

הִלְכוֹת תְּמִידִין וּמוּסָפִין פֶּרֶק ז

א. בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים - מַקְרִיבִין מוּסַף רֹאשׁ הַחֹדֶשׁ אַחַר תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר. וְכַמָּה הוּא מוּסַף רֹאשׁ חֹדֶשׁ? פָּרִים שְׁנַיִם, וְאַיִל אֶחָד, וְשִׁבְעָה כְּבָשִׂים - הַכֹּל עוֹלוֹת, וּשְׂעִיר עִזִּים חַטָּאת.

ב. מַעֲשֵׂה כָּל הָעוֹלוֹת אֶחָד הוּא, כְּמַעֲשֵׂה הַתָּמִיד; וּמַעֲשֵׂה הַחַטָּאת שֶׁל רָאשֵׁי חֳדָשִׁים וְשֶׁל מוֹעֲדוֹת, כְּמַעֲשֵׂה הַחַטָּאת הַנֶּאֱכֶלֶת שֶׁבְּאַרְנוּ.

ג. בְּפֶסַח - מַקְרִיבִין קָרְבַּן מוּסָף בְּכָל יוֹם, מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן עַד יוֹם הַשְּׁבִיעִי, כְּמוּסַף רָאשֵׁי חֳדָשִׁים: פָּרִים שְׁנַיִם, וְאַיִל אֶחָד, וְשִׁבְעָה כְּבָשִׂים - הַכֹּל עוֹלוֹת, וְשָׂעִיר חַטָּאת הַנֶּאֱכֶלֶת. בְּיוֹם שֵׁנִי שֶׁל פֶּסַח, שֶׁהוּא יוֹם שִׁשָּׁה עָשָׂר בְּנִיסָן - מַקְרִיבִין יָתֵר עַל מוּסַף שֶׁל כָּל יוֹם, כֶּבֶשׂ לְעוֹלָה עִם עֹמֶר הַתְּנוּפָה [- קרבן העומר]; וְהוּא מִנְחָה שֶׁל צִבּוּר, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ.

ד. וּזְמַנּוֹ קָבוּעַ, לְפִיכָךְ דּוֹחֶה אֶת הַשַּׁבָּת וְאֶת הַטֻּמְאָה.

ה. אֵין מְבִיאִין מִנְחָה זוֹ אֶלָּא מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַהֲבֵאתֶם אֶת עֹמֶר רֵאשִׁית קְצִירְכֶם". מִצְוָתוֹ לָבוֹא מִן הַקָּרוֹב [לירושלים]; לֹא בִּכֹּר [- הבשיל ראשון] הַקָּרוֹב, מְבִיאִין אוֹתוֹ מִכָּל מָקוֹם מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל.

ו. מִצְוָתוֹ לְהַקְצֵר בַּלַּיְלָה - בְּלֵיל שִׁשָּׁה עָשָׂר, בֵּין [חל פסח] בְּחֹל בֵּין [חל] בְּשַׁבָּת.

ז. וְכָל הַלַּיְלָה כָּשֵׁר לְקִצִּירַת הָעֹמֶר; וְאִם קְצָרוּהוּ בַּיּוֹם, כָּשֵׁר.

ח. מִצְוָתוֹ לָבוֹא מִן הַקָּמָה [תבואה המחוברת לקרקע]; לֹא מָצְאוּ, יָבִיאוּ מִן הָעֲמָרִין [מהערמות התלושות].

ט. מִצְוָתוֹ לָבוֹא מִן הַלַּח [תבואה לחה]; לֹא מָצְאוּ, יָבִיאוּ מִן הַיָּבֵשׁ.

י. הָיָה דַּרְכָּם לְהָבִיא מִן הַשָּׂדוֹת שֶׁבַּדָּרוֹם: הָיָה נָר [חורש] חֲצִי הַשָּׂדֶה, וְזוֹרֵעַ חֶצְיָהּ בְּשָׁנָה זוֹ; וּבְשָׁנָה אַחֶרֶת נָר הַחֲצִי שֶׁזָּרַע, וְזוֹרֵעַ הַחֲצִי שֶׁנָּר וּמֵבִיא מִמֶּנּוּ.

יא. עֹמֶר זֶה, מִן הַשְּׂעוֹרִים הָיָה בָא; וְדָבָר זֶה קַבָּלָה מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ. וְכֵיצַד הָיָה נַעֲשֶׂה? מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב יוֹצְאִין שְׁלוּחֵי בֵית דִּין, וְעוֹשִׂין אוֹתוֹ כְּרִיכוֹת [- קושרין אותם] בְּמְחֻבָּר לַקַּרְקַע, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה נוֹחַ לִקְצֹר. כָּל הָעֲיָרוֹת הַסְּמוּכוֹת לְשָׁם, מִתְכַּנְּסוֹת כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה נִקְצָר בְּעֵסֶק [המולה] גָּדוֹל; וְקוֹצְרִין שָׁלֹשׁ סְאִין שְׂעוֹרִים, בִּשְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים וּבְשָׁלֹשׁ קֻפּוֹת וּבְשָׁלֹשׁ מַגָּלוֹת. כֵּיצַד שֶׁחָשְׁכָה, אוֹמֵר לָהֶן הַקּוֹצֵר לְכָל הָעוֹמְדִים שָׁם: 'בָּא הַשֶּׁמֶשׁ'? [שקעה השמש] אוֹמְרִין לוֹ: 'הֵן'! 'בָּא הַשֶּׁמֶשׁ'? אוֹמְרִין לוֹ: 'הֵן'! 'בָּא הַשֶּׁמֶשׁ'? אוֹמְרִין לוֹ: 'הֵן'! 'מַגָּל זֶה'? אוֹמְרִין לוֹ: 'הֵן'! 'מַגָּל זֶה'? אוֹמְרִין לוֹ: 'הֵן'! 'מַגָּל זֶה'? אוֹמְרִין לוֹ: 'הֵן'! 'קֻפָּה זוֹ'? אוֹמְרִין לוֹ: 'הֵן'! 'קֻפָּה זוֹ'? אוֹמְרִין לוֹ: 'הֵן'! וְאִם הָיָה שַׁבָּת, אוֹמֵר לָהֶן: 'שַׁבָּת זוֹ'? אוֹמְרִין לוֹ: 'הֵן'! 'שַׁבָּת זוֹ'? אוֹמְרִין לוֹ: 'הֵן'! 'שַׁבָּת זוֹ'? אוֹמְרִין לוֹ: 'הֵן'! וְאַחַר כָּךְ אוֹמֵר לָהֶן: 'אֶקְצֹר'? וְהֵן אוֹמְרִין לוֹ: 'קְצֹר'! 'אֶקְצֹר'? וְהֵן אוֹמְרִים לוֹ: 'קְצֹר'! 'אֶקְצֹר'? וְהֵן אוֹמְרִין לוֹ: 'קְצֹר'! שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים עַל כָּל דָּבָר וְדָבָר. וְכָל כָּךְ לָמָּה? מִפְּנֵי אֵלּוּ הַטּוֹעִין [צדוקים] שֶׁיָּצְאוּ מִכְּלַל יִשְׂרָאֵל [בימי -] בְּבֵית שֵׁנִי, שֶׁהֵן אוֹמְרִין שֶׁזֶּה שֶׁכָּתוּב בַּתּוֹרָה [לגבי הקרבת העומר] "מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת", הוּא שַׁבַּת בְּרֵאשִׁית [- שבת במובן הרגיל]; וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה [מסורת ממשה רבינו] לָמְדוּ חֲכָמִים, שֶׁאֵינָהּ אֶלָּא שַׁבַּת [מלשון שביתה -] יוֹם טוֹב. וְכֵן רָאוּ תָּמִיד הַנְּבִיאִים וְהַסַּנְהֶדְרִין בְּכָל דּוֹר וָדוֹר, שֶׁהָיוּ מְנִיפִין אֶת הָעֹמֶר בְּשִׁשָּׁה עָשָׂר בְּנִיסָן, בֵּין בְּחֹל בֵּין בְּשַׁבָּת. וַהֲרֵי נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה: "וְלֶחֶם וְקָלִי וְכַרְמֶל לֹא תֹאכְלוּ" [- עד הקרבת העומר], וְנֶאֱמַר: "וַיֹּאכְלוּ מֵעֲבוּר הָאָרֶץ מִמָּחֳרַת הַפֶּסַח, מַצּוֹת וְקָלוּי". וְאִם תֹּאמַר שֶׁאוֹתוֹ הַפֶּסַח בְּשַׁבָּת אֵרַע, כְּמוֹ שֶׁדִּמּוּ הַטִּפְּשִׁים [הצדוקים], הֵיאַךְ תְּלָה הַכָּתוּב הֶתֵּר אֲכִילָתָן לְחָדָשׁ [- היבול החדש] בְּדָבָר שֶׁאֵינוֹ הָעִקָּר וְלֹא הַסִּבָּה, אֶלָּא נִקְרֹה נִקְרָה? אֶלָּא מֵאַחַר שֶׁתְּלָה הַדָּבָר בְּמָחֳרַת הַפֶּסַח, הַדָּבָר בָּרוּר שֶׁמָּחֳרַת הַפֶּסַח הִיא הָעֹלָה הַמַּתֶּרֶת אֶת הֶחָדָשׁ, וְאֵין מַשְׁגִּיחִין עַל אֵיזֶה יוֹם הוּא מִימֵי הַשָּׁבוּעַ.

יב. קְצָרוּהוּ וּנְתָנוּהוּ בַּקֻּפּוֹת, הֱבִיאוּהוּ לָעֲזָרָה, וְחָבְטוּ אוֹתוֹ, וְזוֹרִין, וּבוֹרְרִין. וְלוֹקְחִין אֶת הַשְּׂעוֹרִין, וּמְהַבְהֲבִין [קולים] אוֹתוֹ עַל הָאֵשׁ בְּאַבּוּב [כלי קליה] מְנֻקָּב, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הָאוּר [האש] שׁוֹלֵט בְּכֻלָּן, שֶׁנֶּאֱמַר: "אָבִיב קָלוּי בָּאֵשׁ" - מִפִּי הַשְּׁמוּעָה לָמְדוּ, שֶׁאֵינוֹ מְדַבֵּר אֶלָּא בְּמִנְחַת הָעֹמֶר בִּלְבַד. וְאַחַר שֶׁקּוֹלִין אוֹתוֹ, שׁוֹטְחִין אוֹתוֹ בָּעֲזָרָה, וְהָרוּחַ מְנַשֶּׁבֶת בּוֹ; וְנוֹתְנִין אוֹתוֹ לְרֵחַיִם שֶׁל גְּרוֹסוֹת [- טחינה עבה], וְטוֹחֲנִין אֶת הַשָּׁלֹשׁ סְאִין, וּמוֹצִיאִין מִן הַכֹּל עִשָּׂרוֹן שֶׁהוּא מְנֻפֶּה בִּשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה נָפָה. וְהַשְּׁאָר נִפְדֶּה [נמכר לחולין] וְנֶאֱכָל לְכָל אָדָם, וְחַיָּב בְּחַלָּה [- הפרשת חלה] וּפָטוּר מִן הַמַּעֲשְׂרוֹת, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ. וְלוֹקְחִין זֶה הָעִשָּׂרוֹן שֶׁל סֹלֶת הַשְּׂעוֹרִים, וּבוֹלְלִין אוֹתוֹ בְּלֹג שֶׁמֶן בְּיוֹם שִׁשָּׁה עָשָׂר בְּנִיסָן, וְנוֹתְנִין עָלָיו קֹמֶץ לְבוֹנָה, כִּשְׁאָר הַמִּנְחוֹת. וּמְנִיפוֹ בַּמִּזְרָח - מוֹלִיךְ וּמֵבִיא, וּמַעֲלֶה וּמוֹרִיד; וּמַגִּישׁוֹ כְּנֶגֶד חֲדָהּ שֶׁל קֶרֶן מַעֲרָבִית דְּרוֹמִית כִּשְׁאָר הַמִּנְחוֹת, וְקוֹמֵץ וּמַקְטִיר; וְהַשְּׁאָר נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים, כִּשְׁיָרֵי כָּל הַמִּנְחוֹת. וְאֵימָתַי קוֹמְצִין אוֹתוֹ? אַחַר שֶׁמַּקְרִיבִין מוּסַף הַיּוֹם; וְכֶבֶשׂ הָעוֹלָה - קֹדֶם תָּמִיד שֶׁל בֵּין הָעַרְבַּיִם.

יג. אָסוּר לִקְצֹר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל מִין מֵחֲמֵשֶׁת מִינֵי תְבוּאָה קֹדֶם לִקְצִירַת הָעֹמֶר, שֶׁנֶּאֱמַר: "רֵאשִׁית קְצִירְכֶם" - שֶׁיִּהְיֶה תְּחִלָּה לְכָל הַנִּקְצָרִים. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּקָצִיר שֶׁרָאוּי לְהָבִיא מִמֶּנּוּ עֹמֶר; אֲבָל בֵּית הַשַּׁלְהִין [- שמשקין אותו בנוסף לגשמים] שֶׁבָּעֲמָקִים - הוֹאִיל וְאֵינוֹ רָאוּי לְהָבִיא מִמֶּנּוּ, קוֹצְרִין אוֹתוֹ מִלִּפְנֵי הָעֹמֶר, אֲבָל לֹא יִגְּדֹּשׁ [יערום ערמות].

יד. תְּבוּאָה שֶׁהִשְׁרִישָׁה [נזרעה ויצאו שורשיה] קֹדֶם לָעֹמֶר [- להקרבתו], הָעֹמֶר מַתִּירָהּ; וְאִם לָאו - אָסוּר לְקָצְרָהּ כְּדֶרֶךְ שֶׁאָסוּר לְאָכְלָהּ, עַד שֶׁיָּבוֹא הָעֹמֶר הַבָּא.

טו. תְּבוּאָה שֶׁלֹּא הֵבִיאָה שְׁלִישׁ [לא הבשילה], מֻתָּר לִקְצֹר מִמֶּנָּה לְהַאֲכִיל לִבְהֵמָה; וְקוֹצְרִין [תבואה שגדלה בין האילנות] מִפְּנֵי הַנְּטִיעוֹת, שֶׁלֹּא יִפְּסְדוּ; וְקוֹצְרִין לְפַנּוֹת מָקוֹם לְבֵית הָאֹבֶל אוֹ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "קְצִירְכֶם", וְלֹא קְצִיר מִצְוָה.

טז. וְאַף עַל פִּי שֶׁמֻּתָּר לִקְצֹר, לֹא יַעֲשֶׂה אוֹתָן כְּרִיכוֹת [גדולות] כְּדֶרֶךְ הַקּוֹצְרִין, אֶלָּא יַנִּיחֵם צְבָתִים [אגודות קטנות].

יז. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁאֵין מְבִיאִין מִנְחוֹת, וְלֹא מִנְחַת נְסָכִים, וְלֹא בְּכּוּרִים, מִן הֶחָדָשׁ קֹדֶם הֲבָאַת הָעֹמֶר; וְאִם הֵבִיא, פָּסוּל. וְלֹא יָבִיא קֹדֶם לַהֲבָאַת שְׁתֵּי הַלֶּחֶם; וְאִם הֵבִיא, כָּשֵׁר.

יח. וְכָל הַמַּקְרִיב מִנְחָה מִן הֶחָדָשׁ תְּחִלָּה, מְבֹרָךְ "שֶׁהֶחֱיָנוּ".

יט. תְּבוּאָה שֶׁזָּרְעָהּ אַחַר שֶׁקָּרַב הָעֹמֶר, וּקְצָרָהּ אַחַר הָעֹמֶר שֶׁל שָׁנָה הַבָּאָה - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם מְבִיאִין מִמֶּנָּה מִנְחוֹת לְכַתְּחִלָּה קֹדֶם הֲבָאַת שְׁתֵּי הַלֶּחֶם, הוֹאִיל וּתְבוּאָה זוֹ עָבַר עָלֶיהָ הֲבָאַת שְׁתֵּי הַלֶּחֶם וּקְצִירַת הָעֹמֶר, אוֹ אֵין מְבִיאִין עַד שֶׁיָּבִיאוּ שְׁתֵּי הַלֶּחֶם אַחַר הֲבָאַת הָעֹמֶר שֶׁל שָׁנָה אַחֶרֶת.

כ. וְכֵן תְּבוּאָה בַּקַּרְקַע [והשרישה ואח"כ הוציאוה], וְחָנְטוּ עָלֶיהָ אוֹ הֵנֵצוּ עָלִים שֶׁלָּהּ [למרות שאיננה בקרקע] כְּשֶׁיָּבִיאוּ שְׁתֵּי הַלֶּחֶם - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם הֲנָצַת הֶעָלִים אוֹ חֲנָטָתָן כְּמוֹ הַשְּׁרָשָׁה, וְהֲתָרָה לְהָבִיא מִמֶּנָּה מִנְחוֹת, אוֹ אֵינָהּ חֲשׁוּבָה כְּהַשְּׁרָשָׁה. לְפִיכָךְ לֹא יָבִיא; וְאִם הֵבִיא, הוּרְצָה.

כא. וְהַקּוֹצֵר קֹדֶם קְצִירַת הָעֹמֶר - אֵינוֹ לוֹקֶה, וְהַקָּצִיר כָּשֵׁר.

כב. מִצְוַת עֲשֵׂה לִסְפֹּר שֶׁבַע שַׁבָּתוֹת תְּמִימוֹת מִיּוֹם הֲבָאַת הָעֹמֶר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת"; וּמִצְוָה לִמְנוֹת הַיָּמִים עִם הַשָּׁבוּעוֹת, שֶׁנֶּאֱמַר: "תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם". וּמִתְּחִלַּת הַיּוֹם מוֹנִין; לְפִיכָךְ מוֹנֶה בַּלַּיְלָה, מִלֵּיל שִׁשָּׁה עָשָׂר בְּנִיסָן.

כג. שָׁכַח וְלֹא מָנָה בַּלַּיְלָה, מוֹנֶה בַּיּוֹם. וְאֵין מוֹנִין אֶלָּא מְעֻמָּד; וְאִם מָנָה מְיֻשָּׁב, יָצָא.

כד. מִצְוָה זוֹ עַל כָּל אִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל, וּבְכָל מָקוֹם וּבְכָל זְמַן; וְנָשִׁים וַעֲבָדִים פְּטוּרִין מִסְּפִירַת הָעֹמֶר.

כה. וְצָרִיךְ לְבָרֵךְ בְּכָל לַיְלָה: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוָּנוּ עַל סְפִירַת הָעֹמֶר', קֹדֶם שֶׁיִּסְפֹּר; מָנָה וְלֹא בֵּרֵךְ - יָצָא, וְאֵינוֹ חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ.

הִלְכוֹת תְּמִידִין וּמוּסָפִין פֶּרֶק ח

א. בְּיוֹם חֲמִשִּׁים מִסְּפִירַת הָעֹמֶר - הוּא חַג הַשָּׁבוּעוֹת, וְהוּא יוֹם עֲצֶרֶת. וּבַיּוֹם הַזֶּה מַקְרִיבִין מוּסָף כְּמוֹ מוּסַף רֹאשׁ חֹדֶשׁ: שְׁנֵי פָּרִים וְאַיִל וְשִׁבְעָה כְּבָשִׂים - כֻּלָּן עוֹלוֹת, וּשְׂעִיר חַטָּאת. וְאֵלּוּ הֵן הַקָּרְבָּנוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּחֲמַשׁ הַפְּקוּדִים [במדבר], וְהֵן מוּסַף הַיּוֹם. וְעוֹד מְבִיאִין יָתֵר עַל הַמּוּסָף בַּיּוֹם הַזֶּה, מִנְחָה חֲדָשָׁה - שְׁתֵּי הַלֶּחֶם. וּמַקְרִיבִין עִם הַלֶּחֶם: פַּר וּשְׁנֵי אֵילִים וְשִׁבְעָה כְּבָשִׂים - הַכֹּל עוֹלוֹת, וּשְׂעִיר חַטָּאת, וּשְׁנֵי כְּבָשִׂים זֶבַח שְׁלָמִים. וְאֵלּוּ הֵן הַקָּרְבָּנוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּחֲמַשׁ וַיִּקְרָא. נִמְצָא הַקָּרֵב בְּיוֹם זֶה יָתֵר [נוסף] עַל שְׁנֵי הַתְּמִידִין: שְׁלֹשָׁה פָּרִים וּשְׁלֹשָׁה אֵילִים וְאַרְבָּעָה עָשָׂר כְּבָשִׂים - הַכֹּל עֶשְׂרִים בְּהֵמָה עוֹלוֹת, וּשְׁנֵי שְׂעִירִים חַטָּאוֹת נֶאֱכָלִים, וּשְׁנֵי כְּבָשִׂים שְׁלָמִים נֶאֱכָלִים.

ב. שְׁתֵּי הַלֶּחֶם אֵינָן בָּאִין אֶלָּא מִן הָאָרֶץ וּמִן [היבול] הֶחָדָשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִמּוֹשְׁבֹתֵיכֶם תָּבִיאוּ לֶחֶם תְּנוּפָה שְׁתַּיִם"; לֹא מְצָאוּ חָדָשׁ, יָבִיאוּ מִן הָעֲלִיָּה.

ג. חִטִּים שֶׁיָּרְדוּ [בנס] בֶּעָבִים [בעננים] - יֵשׁ בָּהֶן סָפֵק אִם קוֹרֵא אֲנִי בָּהֶן "מִמּוֹשְׁבֹתֵיכֶם", אוֹ אֵינָם "מִמּוֹשְׁבֹתֵיכֶם". לְפִיכָךְ לֹא יָבִיא; וְאִם הֵבִיא, כָּשֵׁר. וְכֵיצַד הָיוּ עוֹשִׂין? מְבִיאִין שָׁלֹשׁ סְאִין חִטִּין חֲדָשׁוֹת, וְשָׁפִין [משפשפים] אוֹתָן וּבוֹעֲטִין בָּהֶן כְּדֶרֶךְ כָּל הַמִּנְחוֹת, וְטוֹחֲנִין אוֹתָן סֹלֶת, וּמְנַפִּין מֵהֶן שְׁנֵי עֶשְׂרוֹנוֹת בִּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה נָפָה. וְהַשְּׁאָר נִפְדֶּה [נמכר לחולין] וְנֶאֱכָל לְכָל אָדָם, וְחַיָּב בְּחַלָּה וּפָטוּר מִן הַמַּעֲשְׂרוֹת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ד. שְׁתֵּי הַלֶּחֶם, שֶׁהֵן מִן הֶחָדָשׁ - צְרִיכִין לָבוֹא עִשָּׂרוֹן מִכָּל סְאָה וּמֵחֲצָה, וּמְנַפִּין אוֹתָן בִּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה נָפָה. וְלֶחֶם הַפָּנִים, שֶׁהוּא בָּא מִן הַיָּשָׁן - דַּי לוֹ בְּאַחַת עֶשְׂרֵה נָפָה; וְהוּא בָּא עִשָּׂרוֹן מִכָּל סְאָה. אֲבָל הָעֹמֶר, שֶׁהוּא בָּא מִשְּׁעוֹרִים חֲדָשׁוֹת - אֵינוֹ בָּא מִן הַמֻּבְחָר, אֶלָּא מִשְּׁלֹשׁ סְאִין וּבִשְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה נָפָה.

ה. וְכֻלָּן - אִם רִבָּה בְּמִדַּת הַסְּאִין שֶׁבָּאִין מֵהֶן, אוֹ מִעֵט - כְּשֵׁרוֹת.

ו. וְלוֹקְחִין שְׁנֵי הָעֶשְׂרוֹנוֹת, וְלָשִׁין אוֹתָן אַחַת אַחַת, וְאוֹפִין אוֹתָן אַחַת אַחַת.

ז. וְלִישָׁתָן וַעֲרִיכָתָן בַּחוּץ [-חוץ לעזרה]; וַאֲפִיָּתָן בִּפְנִים, כְּכָל הַמִּנְחוֹת.

ח. וְאֵין עֲשִׂיָּתָן דּוֹחֶה יוֹם טוֹב, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שַׁבָּת, אֶלָּא אוֹפִין אוֹתָן מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, שֶׁנֶּאֱמַר: "הוּא לְבַדּוֹ יֵעָשֶׂה לָכֶם" - "לָכֶם", וְלֹא לַגָּבוֹהַּ [לה']. **ט.** הָיָה עֶרֶב יוֹם טוֹב שַׁבָּת, אוֹפִין אוֹתָן מֵעֶרֶב שַׁבָּת, וְנֶאֱכָלוֹת בַּשְּׁלִישִׁי לַאֲפִיָּתָן, שֶׁהוּא יוֹם טוֹב. וַהֲרֵי [- וכן] מְפֹרָשׁ בַּתּוֹרָה שֶׁהֵן חָמֵץ. וְכֵיצַד עוֹשֶׂה? מֵבִיא שְׂאוֹר [חומר התפחה] מִמָּקוֹם אַחֵר, וְנוֹתְנוֹ לְתוֹךְ הָעִשָּׂרוֹן; וּמְמַלֵּא הָעִשָּׂרוֹן סֹלֶת, וּמְחַמְּצוֹ [מתפיחו] בְּאוֹתוֹ הַשְּׂאוֹר.

י. וּמְרַבְּעוֹת הֵן - אֹרֶךְ כָּל חַלָּה שִׁבְעָה טְפָחִים, וְרָחְבָּהּ אַרְבָּעָה טְפָחִים, וְגָבְהָהּ אַרְבַּע אֶצְבָּעוֹת.

יא. כֵּיצַד הֲנָפַת הַלֶּחֶם עִם שְׁנֵי כִּבְשֵׂי הַשְּׁלָמִים? מֵבִיא שְׁנֵי הַכְּבָשִׂים, וּמֵנִיף אוֹתָן כְּשֶׁהֵן חַיִּים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהֵנִיף אוֹתָם תְּנוּפָה"; וְאִם הֵנִיף זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְזֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ, יָצָא. וְאַחַר כָּךְ שׁוֹחֲטִין אוֹתָן, וּמַפְשִׁיט, וְלוֹקֵחַ חָזֶה וָשׁוֹק מִכָּל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶן, וּמַנִּיחָן בְּצַד שְׁתֵּי הַלֶּחֶם; וּמַנִּיחַ שְׁתֵּי יָדָיו

מִלְמַטָּן, וּמֵנִיף הַכֹּל כְּאֶחָד בַּמִּזְרָח בְּמָקוֹם כָּל הַתְּנוּפוֹת - מוֹלִיךְ וּמֵבִיא, מַעֲלֶה וּמוֹרִיד. וְאִם הֱנִיפָן אֶחָד אֶחָד, יָצָא. וְאַחַר כָּךְ מַקְטִיר אֵמוּרֵי [אברי] שְׁנֵי כְבָשִׂים, וּשְׁאָר הַבָּשָׂר נֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים. וְכֵן שְׁתֵּי הַחַלּוֹת - נוֹטֵל כֹּהֵן גָּדוֹל אַחַת מִשְּׁתֵּיהֶן, וְהַשְּׁנִיָּה מִתְחַלֶּקֶת לְכָל הַמִּשְׁמָרוֹת; וּשְׁתֵּיהֶן נֶאֱכָלוֹת כָּל אוֹתוֹ הַיּוֹם וַחֲצִי הַלַּיְלָה, כִּבְשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים.

יב. שָׁחַט שְׁנֵי כְבָשִׂים עַל אַרְבַּע חַלּוֹת - אִם אָמַר: 'יִקְדְּשׁוּ שְׁתַּיִם מִתּוֹךְ אַרְבַּע', מוֹשֵׁךְ שְׁתַּיִם וּמְנִיפָן, וְהַשְּׁאָר פּוֹדִין אוֹתָן בִּפְנִים, וְנֶאֱכָלִין בַּחוּץ כִּשְׁאָר הַחֵלִין. וְאִם לֹא הִתְנָה, לֹא קָדַשׁ הַלֶּחֶם.

יג. שָׁחַט אַרְבָּעָה כְבָשִׂים עַל שְׁתֵּי חַלּוֹת - מוֹשֵׁךְ שְׁנַיִם מֵהֶן, וְזוֹרֵק דָּמָן שֶׁלֹּא לִשְׁמָן [- לא עבור קרבן ה'לחם']; וּמֵנִיף הַשְּׁנַיִם הַנִּשְׁאָרִים הַכְּשֵׁרִים עִם שְׁתֵּי הַלֶּחֶם.

יד. שְׁתֵּי הַחַלּוֹת מְעַכְּבוֹת זוֹ אֶת זוֹ. וּשְׁנֵי הַכְּבָשִׂים מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה: מֵת אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶם, אוֹ בָּרַח, אוֹ נַעֲשָׂה טְרֵפָה - יִקַּח זוּג לַשֵּׁנִי; שָׁחַט אֶחָד לִשְׁמוֹ, יִקַּח לוֹ זוּג.

טו. שְׁתֵּי הַלֶּחֶם מְעַכְּבִין אֶת הַכְּבָשִׂים, וּשְׁנֵי הַכְּבָשִׂים אֵינָן מְעַכְּבִין אֶת הַלֶּחֶם. וְאִם הוּנְפוּ עִם הַכְּבָשִׂים, מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה: וְאִם אָבַד הַלֶּחֶם, יֹאבְדוּ הַכְּבָשִׂים; וְאִם אָבְדוּ הַכְּבָשִׂים, יֹאבַד הַלֶּחֶם, וְיָבִיאוּ לֶחֶם אַחֵר וּכְבָשִׂים אֲחֵרִים.

טז. שְׁתֵּי הַלֶּחֶם הַבָּאוֹת בִּפְנֵי עַצְמָן בְּלֹא כְבָשִׂים, כֵּיצַד עוֹשִׂין בָּהֶן? יוּנְפוּ, וּתְעֻבַּר צוּרָתָן [- יפסלום בלינה], וְיֵצְאוּ לְבֵית הַשְּׂרֵפָה - גְּזֵרָה שֶׁמָּא יִמְצְאוּ כְבָשִׂים לַשָּׁנָה הַבָּאָה, וְיָבִיאוּ לֶחֶם בְּלֹא כְבָשִׂים. הַפָּר וּשְׁנֵי הָאֵילִים וְשִׁבְעַת הַכְּבָשִׂים וְהַשָּׂעִיר הַבָּאִין בְּיוֹם זֶה בִּגְלַל הַלֶּחֶם - אֵינָן מְעַכְּבִין אֶת הַלֶּחֶם, וְלֹא הַלֶּחֶם מְעַכְּבָן.

יז. שְׁנֵי פָרִים שֶׁל מוּסַף הַיּוֹם, וּפַר הַבָּא בִּגְלַל הַלֶּחֶם - אֵינָן מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה.

יח. אַיִל שֶׁל מוּסַף הַיּוֹם, וּשְׁנֵי אֵילִים הַבָּאִין בִּגְלַל הַלֶּחֶם - אֵינָן מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה.

יט. שִׁבְעָה כְבָשִׂים שֶׁל מוּסַף הַיּוֹם, וְשִׁבְעָה כְבָשִׂים הַבָּאִים בִּגְלַל הַלֶּחֶם - אֵינָן מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה. וְאִם נִשְׁחֲטוּ, כֻּלָּם מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה.

כ. הַתְּמִידִין אֵינָן מְעַכְּבִין אֶת הַמּוּסָפִין, וְלֹא הַמּוּסָפִין מְעַכְּבִין הַתְּמִידִין; וְלֹא הַמּוּסָפִין מְעַכְּבִין זֶה אֶת זֶה, וְלֹא מִנְיַן הָעוֹלוֹת כֻּלָּן מְעַכֵּב. כֵּיצַד? הֲרֵי שֶׁלֹּא מָצְאוּ אֶלָּא שִׁשָּׁה כְבָשִׂים, מַקְרִיבִין שִׁשָּׁה; אֲפִלּוּ לֹא מָצְאוּ אֶלָּא אֶחָד, מַקְרִיבִין אוֹתוֹ; בֵּין בְּרָאשֵׁי חֳדָשִׁים, בֵּין בִּימֵי הַמּוֹעֲדוֹת וְהַשַּׁבָּתוֹת. וְאֵינָן חַיָּבִין לְהַקְרִיב הַשְּׁאָר לְמָחָר אוֹ לְמוֹעֵד אַחֵר, אֶלָּא כָּל קָרְבַּן צִבּוּר שֶׁעָבַר זְמַנּוֹ - בָּטֵל קָרְבָּנוֹ. לֹא מָצְאוּ אֶלָּא שְׁנֵי כְבָשִׂים, אִם יַקְרִיבוּ אוֹתָן לְמוּסַף הַיּוֹם אֵין לָהֶן תְּמִידִין לְמָחָר - הֲרֵי הַדָּבָר שָׁקוּל: אִם הִקְרִיבוּם לְמוּסַף הַיּוֹם, הִקְרִיבוּ; וְאִם רָצוּ לְהַנִּיחָם לְמָחָר לִתְמִידִין, יַנִּיחוּ.

יום רביעי י"ז מרחשון ה'תש"ע

הִלְכוֹת תְּמִידִין וּמוּסָפִין פֶּרֶק ט

א. בְּאֶחָד בְּתִשְׁרֵי מַקְרִיבִין מוּסַף הַיּוֹם: פַּר וְאַיִל וְשִׁבְעָה כְּבָשִׂים - הַכֹּל עוֹלוֹת, וְשָׂעִיר חַטָּאת הַנֶּאֱכֶלֶת. וְזֶה מוּסַף הַיּוֹם, יָתֵר עַל מוּסַף רֹאשׁ חֹדֶשׁ הַקָּרֵב בְּכָל יוֹם רֹאשׁ חֹדֶשׁ; לְפִיכָךְ אִם חָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, הָיוּ שָׁם שְׁלֹשָׁה מוּסָפִין: מוּסַף שַׁבָּת, וּמוּסַף רֹאשׁ חֹדֶשׁ, וּמוּסַף הַיּוֹם.

ב. וְכֵיצַד סִדּוּר הַקָּרְבָּנָן? מוּסַף שַׁבָּת תְּחִלָּה, וְאַחֲרָיו מוּסַף רֹאשׁ חֹדֶשׁ, וְאַחֲרָיו מוּסַף יוֹם טוֹב; שֶׁכָּל הַתָּדִיר מֵחֲבֵרוֹ קוֹדֵם אֶת חֲבֵרוֹ. וְכֵן כָּל הַמְקֻדָּשׁ מֵחֲבֵרוֹ קוֹדֵם אֶת חֲבֵרוֹ. הָיָה לְפָנָיו תָּדִיר וּמְקֻדָּשׁ, יַקְדִּים אֵיזֶה מֵהֶן שֶׁיִּרְצֶה.

ג. עָבַר אוֹ שָׁכַח, וְשָׁחַט אֶת שֶׁאֵינוֹ תָּדִיר אוֹ הַפָּחוּת בִּקְדֻשָּׁה תְּחִלָּה - מַקְרִיבוֹ, וְאַחַר כָּךְ שׁוֹחֵט אֶת הַתָּדִיר אוֹ אֶת הַמְקֻדָּשׁ.

ד. וְאִם נִשְׁחֲטוּ שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד - יִהְיֶה זֶה מְמֻרָס [מנענע] בַּדָּם [שלא יקרוש], עַד שֶׁיִּזְרַק דַּם הַתָּדִיר אוֹ דַּם הַמְקֻדָּשׁ.

ה. דַּם הַחַטָּאת קוֹדֵם לְדַם הָעוֹלָה, מִפְּנֵי שֶׁדַּם הַחַטָּאת מְכַפֵּר; אֵבְרֵי עוֹלָה קוֹדְמִין לְאֵמוּרֵי [אברי] חַטָּאת, מִפְּנֵי שֶׁהָעוֹלָה כֻּלָּהּ [נקרבת] לְאִשִּׁים. דַּם חַטָּאת וְאֵבְרֵי עוֹלָה, אֵיזֶה שֶׁיִּרְצֶה יַקְדִּים; וְכֵן דַּם עוֹלָה וְאֵמוּרֵי חַטָּאת, אוֹ דַּם עוֹלָה וְדַם אָשָׁם - אֵיזֶה שֶׁיִּרְצֶה יַקְדִּים.

ו. חַטָּאת קוֹדֶמֶת לְעוֹלָה; אֲפִלּוּ חַטַּאת הָעוֹף, קוֹדֶמֶת לְעוֹלַת בְּהֵמָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִקְרִיב אֶת אֲשֶׁר לַחַטָּאת רִאשׁוֹנָה" - בִּנְיַן אָב [- מלמד] לְכָל חַטָּאת, שֶׁהִיא קוֹדֶמֶת לְעוֹלָה הַבָּאָה עִמָּהּ. וְכֵן בִּשְׁעַת הַפְּרָשָׁה - מַפְרִישׁ הַחַטָּאת תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ הָעוֹלָה.

ז. בְּקָרְבְּנוֹת הֶחָג [סוכות] - אֵינוֹ כֵּן, אֶלָּא קְרֵבִין עַל סֵדֶר הַכָּתוּב בַּתּוֹרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כְּמִשְׁפָּטָם". כֵּיצַד? בַּתְּחִלָּה פָּרִים, וְאַחֲרֵיהֶם אֵילִים, וְאַחֲרֵיהֶם כְּבָשִׂים, וְאַחֲרֵיהֶם שְׂעִירִים - אַף עַל פִּי שֶׁהַשְּׂעִירִים חַטָּאוֹת, וְכָל אֵלּוּ שֶׁקָּדְמוּ אוֹתָן עוֹלוֹת. וְכֵן בְּשִׂגְגַת צִבּוּר בַּעֲבוֹדָה זָרָה, שֶׁהֵן מְבִיאִין פַּר עוֹלָה וּשְׂעִיר חַטָּאת - הַפָּר קוֹדֵם, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "כַּמִּשְׁפָּט". וּפַר כֹּהֵן מָשִׁיחַ [- שנמשח בשמן - וחטא] קוֹדֵם לְפַר הֶעְלֵם דָּבָר שֶׁל צִבּוּר [- חטאו הציבור על פי הוראת בית הדין בטעות], וּפַר הֶעְלֵם קוֹדֵם לְפַר עֲבוֹדָה זָרָה; וּפַר עֲבוֹדָה זָרָה קוֹדֵם לַשָּׂעִיר שֶׁלָּהּ, אַף עַל פִּי שֶׁהַפָּר עוֹלָה וְהַשָּׂעִיר חַטָּאת; שֶׁכָּךְ הוּא סֵדֶר הַכָּתוּב בַּתּוֹרָה. שְׂעִיר עֲבוֹדָה זָרָה קוֹדֵם לִשְׂעִיר נָשִׂיא [שחטא], שֶׁהַנָּשִׂיא יָחִיד; וּשְׂעִיר נָשִׂיא קוֹדֵם לִשְׂעִירַת יָחִיד. וּשְׂעִירַת יָחִיד קוֹדֶמֶת לְכִבְשָׂה, אַף עַל פִּי שֶׁשְּׁנֵיהֶם חַטָּאת - שֶׁהַשְּׂעִירָה רְאוּיָה לָבוֹא עַל כָּל הַכְּרִיתוֹת [- חטא שבמזיד דינו כרת] שֶׁמְּבִיאִין עֲלֵיהֶם [בשוגג] חַטָּאת, וְהַכִּבְשָׂה אֵינָהּ בָּאָה עַל שִׂגְגַת עֲבוֹדָה זָרָה.

ח. אֲפִלּוּ חַטַּאת הָעוֹף שֶׁל יוֹלֶדֶת, קוֹדֶמֶת לְכִבְשָׂהּ. חַטָּאת קוֹדֶמֶת לְאָשָׁם, מִפְּנֵי שֶׁדָּמָהּ נִתָּן עַל אַרְבַּע קְרָנוֹת וְעַל הַיְסוֹד; וְכָל חַטָּאוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה קוֹדְמִין לְכָל הָאֲשָׁמוֹת - חוּץ

מֵאַשַּׁם מְצֹרָע, מִפְּנֵי שֶׁהוּא בָּא עַל יְדֵי הֶכְשֵׁר [- שמשלים את טהרתו]. הָאָשָׁם קוֹדֵם לְתוֹדָה וּלְאֵיל נָזִיר, מִפְּנֵי שֶׁהוּא קָדְשֵׁי קָדָשִׁים; תּוֹדָה וְאֵיל נָזִיר קוֹדְמִין לִשְׁלָמִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵן נֶאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד וּטְעוּנִין לֶחֶם; וְהַתּוֹדָה קוֹדֶמֶת לְאֵיל נָזִיר, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ בָּהּ אַרְבָּעָה מִינֵי מְנָחוֹת. שְׁלָמִים קוֹדְמִין לִבְכוֹר - מִפְּנֵי שֶׁהֵן טְעוּנִין מַתַּן שְׁתַּיִם שֶׁהֵן כְּאַרְבַּע, וּטְעוּנִין סְמִיכָה וּתְנוּפָה וּנְסָכִים; וְהַבְּכוֹר קוֹדֵם לְמַעֲשַׂר בְּהֵמָה - מִפְּנֵי שֶׁקְּדֻשָּׁתוֹ מֵרֶחֶם, וְנֶאֱכָל לַכֹּהֲנִים בִּלְבַד. הַמַּעֲשַׂר קוֹדֵם לְעוֹפוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהוּא זֶבַח, וְיֵשׁ בּוֹ קָדְשֵׁי קָדָשִׁים - דָּמוֹ וְאֵמוּרָיו; וְהָעוֹפוֹת קוֹדְמִין לְמִנְחוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהֵם מִינֵי דָמִים [- שיש בהם זריקת דם]. הֲרֵי שֶׁהָיוּ לְפָנָיו חַטַּאת הָעוֹף וּמַעֲשַׂר - הַמַּעֲשַׂר קוֹדֵם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא זֶבַח; הָיוּ שָׁם חַטַּאת הָעוֹף וּמַעֲשַׂר וְעוֹלַת בְּהֵמָה - הוֹאִיל וְעוֹלָה קוֹדֶמֶת לְמַעֲשֵׂר, וְחַטַּאת הָעוֹף קוֹדֶמֶת לְעוֹלַת בְּהֵמָה, מַקְרִיב חַטַּאת הָעוֹף תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ הָעוֹלָה וְאַחַר כָּךְ הַמַּעֲשֵׂר.

ט. הֲרֵי שֶׁהָיוּ מִינֵי בְהֵמָה הַרְבֵּה מִמִּין קָרְבָּן אֶחָד, כֵּיצַד הֵן קְרֵבִין? הַפָּרִים קוֹדְמִין לָאֵילִים, שֶׁכֵּן נִתְרַבּוּ בַנְּסָכִים; וְאֵילִים קוֹדְמִין לִכְבָשִׂים, שֶׁכֵּן נִתְרַבּוּ בַנְּסָכִים; וּכְבָשִׂים קוֹדְמִין לִשְׂעִירִים, שֶׁכֵּן נִתְרַבּוּ בְּאֵמוּרִין - שֶׁבִּכְלַל אֵמוּרֵי כְּבָשִׂים הָאַלְיָה, וְאֵין בִּשְׂעִירִים אַלְיָה. [קרבן] הָעֹמֶר קוֹדֵם לַכֶּבֶשׂ הַבָּא עִמּוֹ, וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם קוֹדְמִין לִשְׁנֵי כְבָשִׂים. זֶה הַכְּלָל: דָּבָר הַבָּא בִּגְלַל הַיּוֹם, קוֹדֵם לְדָבָר הַבָּא בִּגְלַל הַלֶּחֶם.

י. מִנְחַת הָאִישׁ קוֹדֶמֶת לְמִנְחַת הָאִשָּׁה, מִנְחַת חִטִּים קוֹדֶמֶת לְמִנְחַת שְׂעוֹרִים; מִנְחַת חוֹטֵא קוֹדֶמֶת לְמִנְחַת נְדָבָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא בָּאָה עַל חֵטְא. מִנְחַת נְדָבָה וּמִנְחַת שוֹטֶה - אֵיזֶה שֶׁיִּרְצֶה מֵהֶן, יַקְדִּים.

יא. מִנְחוֹת קוֹדְמוֹת לְיַיִן, וְהַיַּיִן קוֹדֵם לַשֶּׁמֶן, וְהַשֶּׁמֶן קוֹדֵם לַלְּבוֹנָה, וּלְבוֹנָה קוֹדֶמֶת לַמֶּלַח, וּמֶלַח קוֹדֵם לָעֵצִים. אֵימָתַי? בִּזְמַן שֶׁבָּאוּ כֻּלָּן כְּאֶחָד; אֲבָל הַבָּא רִאשׁוֹן קָרֵב רִאשׁוֹן, וְהַבָּא אַחֲרוֹן קָרֵב אַחֲרוֹן.

יב. כָּל הַקּוֹדֵם בַּהַקְרָבָה, קוֹדֵם בָּאֲכִילָה.

יג. הָיוּ לְפָנָיו שְׁלָמִים שֶׁל אֶמֶשׁ וּשְׁלָמִים שֶׁל יוֹם - שֶׁל אֶמֶשׁ קוֹדְמִין, שֶׁהֲרֵי קָרֵב [סוף] זְמַנָּן [להאכל]; שְׁלָמִים שֶׁל אֶמֶשׁ וְחַטָּאת אוֹ אָשָׁם שֶׁל יוֹם - חַטָּאת וְאָשָׁם קוֹדְמִין, מִפְּנֵי שֶׁהֵן קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

הִלְכוֹת תְּמִידִין וּמוּסָפִין פֶּרֶק י

א. בְּיוֹם צוֹם כִּפּוּר מַקְרִיבִין מוּסָף כְּמוֹ מוּסַף רֹאשׁ הַשָּׁנָה: פַּר, וְאַיִל - זֶה הוּא הַנִּקְרָא 'אֵיל הָעָם' - וְשִׁבְעָה כְבָשִׂים - הַכֹּל עוֹלוֹת, וּשְׂעִיר חַטָּאת, וְהוּא נֶאֱכָל לָעֶרֶב.

ב. וְעוֹד מַקְרִיבִין הַצִּבּוּר שְׂעִיר חַטָּאת, וְהוּא נִשְׂרָף, שֶׁבֵּן זוּגוֹ שָׂעִיר הַמִּשְׁתַּלֵּחַ [לעזאזל].

ג. בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג הַסֻּכּוֹת, מַקְרִיבִין מוּסַף הַיּוֹם: שְׁלֹשָׁה עָשָׂר פָּרִים וּשְׁנֵי אֵילִים וְאַרְבָּעָה עָשָׂר כְּבָשִׂים - כֻּלָּם עוֹלוֹת, וְשָׂעִיר חַטָּאת נֶאֱכָלֶת. וְכֵן בְּכָל יוֹם וְיוֹם מִשִּׁבְעַת יְמֵי הֶחָג, מַקְרִיבִין שְׁנֵי אֵילִים וְאַרְבָּעָה עָשָׂר כְּבָשִׂים וּשְׂעִיר חַטָּאת.

ד. אֲבָל הַפָּרִים פּוֹחֲתִין אֶחָד אֶחָד בְּכָל יוֹם: בַּשֵּׁנִי מַקְרִיבִין שְׁנֵים עָשָׂר פָּרִים, וּבַשְּׁלִישִׁי אַחַד עָשָׂר פָּרִים, עַד שֶׁיִּמָּצֵא קָרְבַּן יוֹם שְׁבִיעִי - פָּרִים שִׁבְעָה, אֵילִים שְׁנַיִם, כְּבָשִׂים אַרְבָּעָה עָשָׂר - הַכֹּל עוֹלוֹת, וּשְׂעִיר חַטָּאת.

ה. בְּיוֹם שְׁמִינִי עֲצֶרֶת, מַקְרִיבִין מוּסַף הַיּוֹם: פַּר וָאַיִל וְשִׁבְעָה כְבָשִׂים - כֻּלָּן עוֹלוֹת, וּשְׂעִיר חַטָּאת. וְזֶה מוּסָף בִּפְנֵי עַצְמוֹ.

ו. כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הֶחָג, מְנַסְּכִין אֶת הַמַּיִם עַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ; וְדָבָר זֶה הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי. וְעִם נִסּוּךְ הַיַּיִן שֶׁל תָּמִיד שֶׁל שַׁחַר, הָיָה מְנַסֵּךְ הַמַּיִם לְבַדּוֹ [ולא מערבב המים והיין].

ז. וְאִם עֵרָה הַמַּיִם לְתוֹךְ הַיַּיִן, אוֹ הַיַּיִן לְתוֹךְ הַמַּיִם, וְנִסַּךְ שְׁנֵיהֶן מִכְּלִי אֶחָד - יָצָא; וְאִם הִקְדִּים נִסּוּךְ הַמַּיִם לַזֶּבַח, אֲפִלּוּ נִסְּכָן בַּלַּיְלָה - יָצָא. וּבְקֶרֶן דְּרוֹמִית מַעֲרָבִית הָיָה מְנַסֵּךְ, לְמַעְלָה מֵחֲצִי הַמִּזְבֵּחַ; וְהַכֹּל יוֹרֵד לַשִּׁיתִין [תעלות], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. כֵּיצַד הָיוּ עוֹשִׂין? צְלוֹחִית שֶׁל זָהָב מַחֲזֶקֶת שְׁלֹשָׁה לֻגִּין, הָיָה מְמַלֵּא אוֹתָהּ מִן הַשִּׁילוֹחַ; הִגִּיעוּ לְשַׁעַר הַמַּיִם, תָּקְעוּ וְהֵרִיעוּ וְתָקְעוּ; עָלָה לַכֶּבֶשׁ, וּפָנָה לִשְׂמֹאלוֹ, וְנוֹתֵן הַמַּיִם מִן הַצְּלוֹחִית לְתוֹךְ הַסֵּפֶל שֶׁהָיָה שָׁם. וּשְׁנֵי סְפָלִים שֶׁל כֶּסֶף הָיוּ שָׁם - מַעֲרָבִי הָיָה בּוֹ הַמַּיִם, וּמִזְרָחִי הָיָה בּוֹ הַיַּיִן שֶׁל נֶסֶךְ. וּמְנַקְּבִין הָיוּ כְּמִין שְׁנֵי חֻטָּמִין [חורים] דַּקִּין; וְשֶׁל מַיִם הָיָה נָקֵב שֶׁלּוֹ דַּק מִשֶּׁל יַיִן, כְּדֵי שֶׁיִּכְלֶה הַמַּיִם עִם הַיַּיִן כְּאֶחָד.

ח. זֶה שֶׁמְּנַסֵּךְ הַמַּיִם - הָיוּ אוֹמְרִין לוֹ: 'הַגְבַּהּ יָדֶיךָ'! שֶׁפַּעַם אַחַת נִסֵּךְ עַל רַגְלָיו, וּרְגָמוּהוּ כָּל הָעָם בְּאֶתְרוֹגֵיהֶן - שֶׁאָמְרוּ: 'מִין הוּא', שֶׁהֵן אוֹמְרִין שֶׁאֵין מְנַסְּכִין מַיִם.

ט. וּכְמַעֲשֵׂהוּ בְּחֹל כָּךְ מַעֲשֵׂהוּ בְּשַׁבָּת, אֶלָּא שֶׁהָיָה מְמַלֵּא מֵעֶרֶב שַׁבָּת חָבִית שֶׁל זָהָב, וְאֵינָהּ מִכְּלֵי הַשָּׁרֵת, וּמַנִּיחָהּ בַּלִּשְׁכָּה, וּלְמָחָר מְמַלֵּא מִמֶּנָּה.

י. אִם נִשְׁפְּכָה אוֹ נִתְגַּלְּתָה [ונפסלה] - מְמַלֵּא מִן הַכִּיּוֹר, וּמְנַסֵּךְ.

יא. בְּכָל יוֹם וָיוֹם מִימֵי הֶחָג, הָיוּ אוֹמְרִין שִׁירָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ עַל מוּסַף הַיּוֹם: בָּרִאשׁוֹן מִימֵי חֹלוֹ שֶׁל מוֹעֵד, הָיוּ אוֹמְרִין: "הָבוּ לַה' בְּנֵי אֵלִים"; בַּשֵּׁנִי - "וְלָרָשָׁע אָמַר אֱלֹהִים"; בַּשְּׁלִישִׁי - "מִי יָקוּם לִי עִם מְרֵעִים"; בָּרְבִיעִי - "בִּינוּ, בֹּעֲרִים בָּעָם"; בַּחֲמִישִׁי - "הֲסִירוֹתִי מִסֶּבֶל שִׁכְמוֹ"; בַּשִּׁשִּׁי - "יִמּוֹטוּ כָּל מוֹסְדֵי אָרֶץ". וְאִם חָל שַׁבָּת לִהְיוֹת בְּאֶחָד מֵהֶם, "יִמּוֹטוּ" יִדָּחֶה.

יב. כְּבָר בֵּאַרְנוּ, שֶׁכָּל מִשְׁמְרוֹת כְּהֻנָּה אַרְבָּעָה וְעֶשְׂרִים; וְכֻלָּן עוֹבְדִין בְּשָׁוֶה בָּרְגָלִים. וּבְחַג הַסֻּכּוֹת הָיָה כָּל מִשְׁמָר מַקְרִיב פַּר אֶחָד, אוֹ אַיִל אֶחָד, אוֹ שְׂעִיר הַחַטָּאת; אֲבָל הַכְּבָשִׂים - יֵשׁ מִשְׁמָר שֶׁמַּקְרִיב מֵהֶן שְׁנֵי כְבָשִׂים, וְיֵשׁ מִשְׁמָר שֶׁמַּקְרִיב כֶּבֶשׂ אֶחָד. כֵּיצַד? בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג - הָיוּ שָׁם שְׁלֹשָׁה עָשָׂר פָּרִים וּשְׁנֵי אֵילִים וְשָׂעִיר. כָּל מִשְׁמָר מַקְרִיב בְּהֵמָה אַחַת מֵהֶן, נִשְׁאֲרוּ שָׁם אַרְבָּעָה עָשָׂר כְּבָשִׂים לִשְׁמוֹנָה מִשְׁמָרוֹת; שִׁשָּׁה מִשְׁמָרוֹת מַקְרִיבִין שְׁנַיִם שְׁנַיִם, וּשְׁנֵי מִשְׁמָרוֹת מַקְרִיבִין אֶחָד אֶחָד. בַּשֵּׁנִי - הָיוּ שָׁם שְׁנֵים עָשָׂר פָּרִים וּשְׁנֵי אֵילִים וְשָׂעִיר. כָּל מִשְׁמָר מַקְרִיב אֶחָד, נִשְׁאֲרוּ שָׁם אַרְבָּעָה עָשָׂר כְּבָשִׂים לְתִשְׁעָה מִשְׁמָרוֹת;

חֲמִשָּׁה מַקְרִיבִין שְׁנַיִם שְׁנַיִם, וְאַרְבָּעָה מַקְרִיבִין אֶחָד אֶחָד. בַּשְּׁלִישִׁי - הָיוּ שָׁם אַחַד עָשָׂר פָּרִים וּשְׁנֵי אֵילִים וְשָׂעִיר. כָּל מִשְׁמָר מַקְרִיב אֶחָד, נִשְׁתַּיְּרוּ שָׁם אַרְבָּעָה עָשָׂר כְּבָשִׂים לַעֲשָׂרָה מִשְׁמָרוֹת; אַרְבָּעָה מַקְרִיבִין שְׁנַיִם שְׁנַיִם, וְשִׁשָּׁה מַקְרִיבִין אֶחָד אֶחָד. בָּרְבִיעִי - הָיוּ שָׁם עֲשָׂרָה פָּרִים וּשְׁנֵי אֵילִים וְשָׂעִיר. כָּל מִשְׁמָר מַקְרִיב אֶחָד, נִשְׁאֲרוּ אַרְבָּעָה עָשָׂר כְּבָשִׂים לְאַחַד עָשָׂר מִשְׁמָר; שְׁלֹשָׁה מַקְרִיבִין שְׁנַיִם שְׁנַיִם, וּשְׁמוֹנָה מַקְרִיבִין אֶחָד אֶחָד. בַּחֲמִישִׁי - הָיוּ שָׁם תִּשְׁעָה פָּרִים וּשְׁנֵי אֵילִים וְשָׂעִיר. כָּל מִשְׁמָר מַקְרִיב אֶחָד, נִשְׁאֲרוּ אַרְבָּעָה עָשָׂר כְּבָשִׂים לִשְׁנַיִם עָשָׂר מִשְׁמָר; שְׁנֵי מִשְׁמָרוֹת מַקְרִיבִין שְׁנַיִם שְׁנַיִם, וַעֲשָׂרָה מַקְרִיבִין אֶחָד אֶחָד. בַּשִּׁשִּׁי - הָיוּ שְׁמוֹנָה פָּרִים וּשְׁנֵי אֵילִים וְשָׂעִיר. כָּל מִשְׁמָר מַקְרִיב אֶחָד, נִשְׁאֲרוּ אַרְבָּעָה עָשָׂר כְּבָשִׂים לִשְׁלֹשָׁה עָשָׂר מִשְׁמָר; מִשְׁמָר אֶחָד מֵהֶם מַקְרִיב שְׁנַיִם, וּשְׁנַיִם עָשָׂר מִשְׁמָר מַקְרִיבִין אֶחָד אֶחָד. בַּשְּׁבִיעִי - הָיוּ שָׁם שִׁבְעָה פָּרִים וּשְׁנֵי אֵילִים וְשָׂעִיר וְאַרְבָּעָה עָשָׂר כְּבָשִׂים, כְּמִנְיַן הַמִּשְׁמָרוֹת; נִמְצָא כָּל מִשְׁמָר מַקְרִיב בְּהֵמָה אַחַת.

יג. וְכָל מִי שֶׁהָיָה מַקְרִיב פַּר הַיּוֹם - לֹא הָיָה מַקְרִיב פַּר לְמָחָר, אֶלָּא חוֹזְרִין חָלִילָה. וּבַשְּׁמִינִי - חוֹזְרִין לְפַיֵּס [להגריל] כֻּלָּם כְּאֶחָד כִּשְׁאָר הָרְגָלִים, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

יד. בְּיוֹם טוֹב הָרִאשׁוֹן שֶׁל חַג שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת - הָיָה שָׁם מִנְחַת נְסָכִים שֶׁל מוּסָפִין וְשֶׁל תְּמִידִין, אֶחָד וְשִׁשִּׁים עִשָּׂרוֹן; וְלֹא הָיוּ מְעָרְבִין אוֹתָן.

טו. וּלְעוֹלָם אֵין מְעָרְבִין נְסָכִים - אֶלָּא נִסְכֵּי הַפָּרִים לְבַדָּם, וְנִסְכֵּי אֵילִים לְבַדָּם, וְנִסְכֵּי כְּבָשִׂים לְבַדָּם, בֵּין בְּקָרְבְּנוֹת צִבּוּר בֵּין בְּקָרְבְּנוֹת יָחִיד.

טז. וְכֵן הַחֲלָבִים שֶׁל קָרְבְּנוֹת - בֵּין קָרְבְּנוֹת צִבּוּר, בֵּין קָרְבְּנוֹת יָחִיד - אֵין מְעָרְבִין אוֹתָן זֶה בָּזֶה, אֶלָּא מַקְטִירִין אֵמוּרֵי כָּל קָרְבָּן וְקָרְבָּן בִּפְנֵי עַצְמוֹ; וְאִם נִתְעָרְבוּ, מַקְטִירִין הַכֹּל כְּאֶחָד.

יז. מִנְחוֹת שֶׁל נְסָכִים שֶׁנִּתְעָרְבוּ זוֹ בָּזוֹ לְאַחַר שֶׁנִּבְלְלָה כָּל מִין וָמִין בִּפְנֵי עַצְמוֹ - כְּשֵׁרוֹת.

יח. וְכֵיצַד שֶׁנִּבְלְלוּ הַמִּנְחוֹת וְנִתְעָרֵב שַׁמְנָן וְסָלְתָן - חֲרֵי זֶה מֵתָּר לְעָרֵב יַיִן שֶׁלָּהֶן לְכַתְּחִלָּה; וְכֵן אִם הִקְטִיר מִנְחוֹת שֶׁל נְסָכִים כָּל אַחַת וְאַחַת בִּפְנֵי עַצְמָהּ - חֲרֵי זֶה מֵתָּר לְעָרֵב יַיִן שֶׁלָּהֶן.

יט. כְּשֶׁמְּעָרְבִין הַיַּיִן שֶׁל נְסָכִים - יֵשׁ לוֹ לְעָרֵב יַיִן נְסָכִים שֶׁל אֶמֶשׁ בְּשֶׁל יוֹם, וְשֶׁל יָחִיד בְּשֶׁל צִבּוּר; וּכְשֶׁמְּעָרֵב, מְעָרֵב יַיִן נִסְכֵּי פָּרִים בְּיַיִן נִסְכֵּי אֵילִים, יַיִן נִסְכֵּי כְּבָשִׂים בְּיַיִן נִסְכֵּי כְּבָשִׂים; אֲבָל אֵין מְעָרְבִין יַיִן נִסְכֵּי כְּבָשִׂים בְּיַיִן נִסְכֵּי פָּרִים וְאֵילִים.

כ. וּלְעוֹלָם אֵין מְעָרְבִין הַיַּיִן לְכַתְּחִלָּה, אֶלָּא אַחַר שֶׁנִּתְעָרְבָה הַסֹּלֶת אוֹ אַחַר שֶׁהִקְטִירָהּ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן

הִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין

יֵשׁ בְּכְלָלָן שְׁמוֹנֶה מִצְוֹת - שְׁתֵּי מִצְוֹת עֲשֵׂה, וְשֵׁשׁ מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה; וְזֶה הוּא פִּרְטָן: (א) שֶׁלֹּא לְאֱכֹל קָדָשִׁים שֶׁנִּפְסְלוּ אוֹ שֶׁהֵטַל בָּהֶם מוּם; (ב) שֶׁלֹּא לְאֱכֹל פִּגּוּל; (ג) שֶׁלֹּא יוֹתִיר קָדָשִׁים לְאַחַר זְמַנָּן; (ד) שֶׁלֹּא יֹאכַל נוֹתָר; (ה) שֶׁלֹּא יֹאכַל קָדָשִׁים שֶׁנִּטְמְאוּ; (ו) שֶׁלֹּא יֹאכַל אָדָם שֶׁנִּטְמָא אֶת הַקָּדָשִׁים; (ז) לִשְׂרֹף הַנּוֹתָר; (ח) לִשְׂרֹף הַטָּמֵא. וּבֵאוּר מִצְוֹות אֵלּוּ בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

הִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין פֶּרֶק א

א. כָּל הַפְּסוּלִין לָעֲבוֹדָה מֻתָּרִין לִשְׁחֹט קָדָשִׁים לְכַתְּחִלָּה, וַאֲפִלּוּ קָדְשֵׁי קָדָשִׁים: חוּץ מִן הַטָּמֵא, שֶׁאֵינוֹ שׁוֹחֵט לְכַתְּחִלָּה, וְאַף עַל פִּי שֶׁהוּא חוּץ לָעַזָּרָה וּפָשַׁט [הושיט] יָדוֹ וְשָׁחַט בָּעַזָּרָה - גְּזֵרָה, שֶׁמָּא יִגַּע בַּבָּשָׂר.

ב. וְאִם עָבַר וְשָׁחַט - הַזֶּבַח כָּשֵׁר. וְכֵן פַּר כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים - אַף עַל פִּי שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ "וְשָׁחַט אַהֲרֹן", אִם שְׁחָטוֹ זָר, כָּשֵׁר; אַף פָּרָה אֲדֻמָּה שֶׁשְּׁחָטָהּ זָר - כְּשֵׁרָה, שֶׁאֵין לְךָ שְׁחִיטָה שֶׁפְּסוּלָה בְּזָר.

ג. הַשּׁוֹחֵט אֶת הַקָּדָשִׁים, וְלֹא נִתְכַּוֵּן לִשְׁחִיטָה אֶלָּא כְּמִתְעַסֵּק [בדבר אחר - בלא כוונה] - חֲרֵי אֵלּוּ פְּסוּלִין; עַד שֶׁיִּתְכַּוֵּן לִשְׁחִיטָה.

ד. וְלֹא יִשְׁחַט שְׁנֵי רָאשִׁים כְּאֶחָד בַּקָּדָשִׁים; וְאִם שָׁחַט, חֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִים.

ה. אֲבָל שְׁנַיִם שׁוֹחֲטִין בְּהֵמָה אַחַת בַּקָּדָשִׁים, כְּחֻלִּין.

ו. הַקָּטָן אֵינוֹ שׁוֹחֵט קָדָשִׁים, אַף עַל פִּי שֶׁהַגָּדוֹל עוֹמֵד עַל גַּבָּיו; שֶׁהַקָּדָשִׁים צְרִיכִין מַחְשָׁבָה, וְקָטָן אֵין לוֹ מַחְשָׁבָה. אֲפִלּוּ הָיְתָה מַחֲשַׁבְתּוֹ נִכֶּרֶת מִתּוֹךְ מַעֲשָׂיו, אֵינָהּ מַחְשָׁבָה לְהָקֵל אֶלָּא לְהַחְמִיר. כֵּיצַד? הָיְתָה עוֹלָה עוֹמֶדֶת בְּדָרוֹם, וּמִשְׁכָּהּ הַקָּטָן וְהֱבִיאָהּ לְצָפוֹן, וּשְׁחָטָהּ - שֶׁחֲרֵי מִמַּעֲשָׂיו נִכָּר שֶׁמַּחֲשַׁבְתּוֹ לִשְׁחִיטַת קָדָשִׁים - חֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה.

ז. קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בַּדָּרוֹם, אוֹ שֶׁנִּתְקַבֵּל דָּמָן בַּדָּרוֹם - פְּסוּלִין.

ח. הָיָה עוֹמֵד בַּדָּרוֹם, וְהוֹשִׁיט יָדוֹ לַצָּפוֹן וְשָׁחַט - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.

ט. הָיָה עוֹמֵד בַּדָّרוֹם, וְהוֹשִׁיט יָדוֹ וְקִבֵּל הַדָּם בַּצָּפוֹן - קַבָּלָתוֹ פְּסוּלָה.

י. הִכְנִיס רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ לַצָּפוֹן, חֲרֵי הוּא כְּעוֹמֵד בַּצָּפוֹן.

יא. שְׁחָטָהּ בַּצָּפוֹן, וּפִרְכְּסָהּ וְיָצָאת לַדָּרוֹם, אֲפִלּוּ הוֹצִיאָהּ לַדָּרוֹם - כְּשֵׁרָה; פִּרְכְּסָהּ וְיָצָאת לַדָּרוֹם, וְחָזְרָה לַצָּפוֹן, וְאַחַר כָּךְ קִבֵּל דָּמָהּ בַּצָּפוֹן - כְּשֵׁרָה. וְכֵן קָדָשִׁים קַלִּים שֶׁהָיוּ בִּפְנִים, וְעָמַד חוּץ לָעַזָּרָה וְהִכְנִיס יָדוֹ לִפְנִים וּשְׁחָטָן - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֵׁרָה.

יב. הִכְנִיס יָדוֹ [לעזרה] וְקִבֵּל [דם] - קַבָּלָתוֹ פְּסוּלָה, אֲפִלּוּ הִכְנִיס רֹאשׁוֹ וְרֻבּוֹ. וַאֲפִלּוּ הָיָה הָעוֹבֵד כֻּלּוֹ בִּפְנִים, וְצִיצִיתוֹ [שערו] בַּחוּץ - עֲבוֹדָתוֹ פְּסוּלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "בִּבֹאֲכֶם אֶל אֹהֶל מוֹעֵד", עַד שֶׁיָּבוֹאוּ כֻּלָּן.

יג. פִּרְכְּסָהּ הַבְּהֵמָה וְיָצָאת לַחוּץ אַחַר קַבָּלַת דָּמָהּ - כְּשֵׁרָה; שֶׁאֲפִלּוּ יָצְאוּ הָאֵמוּרִין וְהַבָּשָׂר קֹדֶם זְרִיקָה בְּקָדָשִׁים קַלִּים - הַזֶּבַח כָּשֵׁר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

יד. הָיְתָה הַבְּהֵמָה כֻּלָּהּ בִּפְנִים, וְרַגְלָהּ בַּחוּץ, וּשְׁחָטָהּ - הַזֶּבַח פָּסוּל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהֱבִיאוּם לַה'", עַד שֶׁתִּהְיֶה כֻּלָּהּ בִּפְנִים.

טו. שְׁחָטָהּ וְהִיא כֻּלָּהּ בִּפְנִים, וְאַחַר כָּךְ הוֹצִיאָה רַגְלָהּ לַחוּץ - חוֹתֵךְ הַבָּשָׂר [של הרגל] עַד שֶׁמַּגִּיעַ לָעֶצֶם, וְאַחַר כָּךְ מְקַבֵּל הַדָּם; וְאִם קִבֵּל, וְאַחַר כָּךְ חָתַךְ - פָּסֵל, מִפְּנֵי שֶׁמְּנוּנִית הַבָּשָׂר שֶׁבַּחוּץ. וּבְקָדָשִׁים קַלִּים - אֵין צָרִיךְ לַחְתּוֹךְ, אֶלָּא מַחְזִיר רַגְלָהּ לִפְנִים וּמְקַבֵּל; שֶׁבְּשַׂר קָדָשִׁים קַלִּים שֶׁיָּצָא קֹדֶם זְרִיקָה, כָּשֵׁר.

טז. תָּלָה הַבְּהֵמָה וּשְׁחָטָהּ בַּאֲוִיר הָעַזָּרָה - פְּסוּלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַל יֶרֶךְ הַמִּזְבֵּחַ", עַד שֶׁיִּשְׁחֹט בָּאָרֶץ.

יז. הָיְתָה הַבְּהֵמָה בָּאָרֶץ, וְנִתְלָה וְשָׁחַט וְהוּא תָלוּי בָּאֲוִיר - בְּקָדְשֵׁי קָדָשִׁים, פָּסוּל; וּבְקָדָשִׁים קַלִּים, כָּשֵׁר.

יח. שָׁחַט מִעוּט סִימָנִין [קנה וושט] בַּחוּץ וּגְמָרָן בִּפְנִים, אוֹ שֶׁשָּׁחַט מִעוּטָן בַּדָּרוֹם וּגְמָרָן בַּצָּפוֹן - פְּסוּלִין; שֶׁהַשְּׁחִיטָה יֶשְׁנָהּ מִתְּחִלָּתָהּ וְעַד סוֹף [- השחיטה כולה צריכה להיות כדין].

יט. נִתְלָה וְקִבֵּל הַדָּם מִצַּוַּאר בְּהֵמָה הַמֻּנַּחַת בַּקַּרְקַע - פָּסוּל, שֶׁאֵין דֶּרֶךְ שֵׁרוּת בְּכָךְ.

כ. הָיָה עוֹמֵד בָּעַזָּרָה, וְתָלָה הַמִּזְרָק [ספל הדם] בְּיָדוֹ וְקִבֵּל הַדָּם בָּאֲוִיר, אוֹ שֶׁהִגְבִּיהַּ הַבְּהֵמָה וְקִבֵּל הַדָּם בָּאֲוִיר - כָּשֵׁר, שֶׁאֲוִיר הַמָּקוֹם כַּמָּקוֹם.

כא. נָתַן מִזְרָק לְתוֹךְ מִזְרָק וְקִבֵּל - כָּשֵׁר; מִין בְּמִינוֹ אֵינוֹ חוֹצֵץ. הִנִּיחַ סִיב [חוט דקל] בְּתוֹךְ הַמִּזְרָק וְקִבֵּל - כָּשֵׁר; מִפְּנֵי שֶׁהַסִּיב חָלוּל, וַהֲרֵי הַדָּם יוֹרֵד לְתוֹךְ הַמִּזְרָק, וְאֵין כָּאן חֲצִיצָה. אֲבָל אִם עָשָׂה כֵּן בִּקְמִיצַת הַמִּנְחָה, וְקָמַץ מִתּוֹךְ הַסִּיב - פְּסוּלָה.

כב. קַבָּלַת הַדָּם, וְהוֹלָכָתוֹ לַמִּזְבֵּחַ, וּזְרִיקָתוֹ, וְכֵן הוֹלָכַת אֵבָרִים לַכֶּבֶשׁ - כָּל אַחַת מֵאֵלּוּ, אֵינָהּ כְּשֵׁרָה אֶלָּא בְּכֹהֵן הַכָּשֵׁר לָעֲבוֹדָה, כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרָנוּ בִּקְמִיצַת הַמִּנְחָה וּבְמִלִּיקַת הָעוֹף.

כג. וְהוֹלָכָה שֶׁלֹּא בָּרֶגֶל אֵינָהּ הוֹלָכָה; לְפִיכָךְ, כֹּהֵן (גָּדוֹל) שֶׁקִּבֵּל הַדָּם, וְעָמַד בִּמְקוֹמוֹ וּזְרָקוֹ לַמִּזְבֵּחַ - נִפְסַל הַזֶּבַח.

כד. קִבֵּל בִּימִינוֹ וְנָתַן לִשְׂמֹאלוֹ - יַחֲזִיר לִימִינוֹ. קִבֵּל בִּכְלִי חֹל - נִפְסַל הַזֶּבַח; קִבֵּל בִּכְלִי קֹדֶשׁ וְנָתַן לִכְלִי חֹל - יַחֲזִיר לִכְלִי קֹדֶשׁ.

כה. נִשְׁפַּךְ מִן הַכְּלִי עַל הָרִצְפָּה וַאֲסָפוֹ - כָּשֵׁר; אֲבָל אִם נִשְׁפַּךְ מִצַּוַּאר בְּהֵמָה עַל הָרִצְפָּה, וַאֲסָפוֹ וּנְתָנוֹ לִכְלִי הַשָּׁרֵת - נִפְסַל הַזֶּבַח.

כו. נִשְׁפַּךְ מִקְצָת הַדָּם מִצַּוַּאר בְּהֵמָה עַל הָאָרֶץ וְלֹא אֲסָפוֹ, וְקִבֵּל מִקְצָתוֹ מִצַּוַּאר בְּהֵמָה - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר; וּבִלְבַד שֶׁיִּהְיֶה זֶה הַדָּם שֶׁנִּתְקַבֵּל דַּם [שיצאה בו] הַנֶּפֶשׁ, לֹא דַּם הַתַּמְצִית [- סתם דם] וְלֹא דַּם הָעוֹר.

כז. כָּל הַזְּבָחִים שֶׁקִּבֵּל דָּמָן אֶחָד מִן הַפְּסוּלִין לָעֲבוֹדָה, אוֹ שֶׁהוֹלִיכוֹ לַמִּזְבֵּחַ, אוֹ שֶׁזְّרָקוֹ לַמִּזְבֵּחַ כְּהִלְכָתוֹ - נִפְסַל הַזֶּבַח; קִבֵּל הַכָּשֵׁר וְנָתַן לַפָּסוּל, וְלֹא הָלַךְ בּוֹ הַפָּסוּל אֶלָּא עָמַד בִּמְקוֹמוֹ - יַחֲזִיר לַכָּשֵׁר. אֲבָל דָּם שֶׁהוֹלִיכוֹ הַפָּסוּל לָעֲבוֹדָה, וְהֶחְזִירוֹ לַכָּשֵׁר וְהוֹלִיכוֹ, אוֹ שֶׁהוֹלִיכוֹ הַכֹּהֵן תְּחִלָּה, וְהֶחְזִירוֹ וּנְתָנוֹ לַפָּסוּל וְהוֹלִיכוֹ - הוֹאִיל וְהוֹלִיכוֹ הַפָּסוּל, בֵּין בַּתְּחִלָּה בֵּין בַּסּוֹף - נִפְסַל הַזֶּבַח, שֶׁהֲרֵי אִי אֶפְשָׁר לְתַקֵּן דָּבָר זֶה.

כח. קִבֵּל הַפָּסוּל - אִם נִשְׁאַר דַּם הַנֶּפֶשׁ, חוֹזֵר הַכָּשֵׁר וּמְקַבֵּל וּמוֹלִיךְ וְזוֹרֵק, שֶׁאֵין הַפְּסוּלִין לָעֲבוֹדָה עוֹשִׂין הַדָּם הַנִּשְׁאָר שִׁירַיִם; חוּץ מִן הַטָּמֵא - הוֹאִיל וְהוּא רָאוּי לָעֲבוֹדָה בְּקָרְבָּן הַבָּא בְּטֻמְאָה כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרָנוּ, עוֹשֶׂה שִׁירַיִם. כֵּיצַד? קִבֵּל הַטָּמֵא - אַף עַל פִּי שֶׁקִּבֵּל אַחֲרָיו הַכָּשֵׁר דַּם הַנֶּפֶשׁ וּזְרָקוֹ - נִפְסַל הַזֶּבַח; שֶׁזֶּה שֶׁקִּבֵּל הַכָּשֵׁר בָּאַחֲרוֹנָה - שִׁירַיִם הוּא, וְאֵינוֹ כְּלוּם.

כט. בְּהֵמָה שֶׁחָסַר מֵאֵבָרֶיהָ כָּל שֶׁהוּא אַחַר שְׁחִיטָה קֹדֶם קַבָּלַת הַדָּם - נִפְסָלָה; אֲפִלּוּ צָרַם [חבל] בְּאָזְנָהּ קֹדֶם קַבָּלָה - הֲרֵי זֶה לֹא יְקַבֵּל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְלָקַח מִדַּם הַפָּר", שֶׁיִּהְיֶה שָׁלֵם כֻּלּוֹ בִּשְׁעַת קַבָּלָה. וְאִם קִבֵּל מִן הַחֲסֵרָה וְזָרַק - הֲרֵי זֶה פָּסוּל.

ל. אֲבָל אִם חָסְרָה אַחַר קַבָּלָה קֹדֶם זְרִיקָה - אֲפִלּוּ אָבַד הַבָּשָׂר קֹדֶם זְרִיקַת הַדָּם, אוֹ נִשְׂרַף - אִם נִשְׁתַּיֵּר כַּזַּיִת מִן הַבָּשָׂר אוֹ כַּזַּיִת מִן הָאֵמוּרִין, זוֹרֵק אֶת הַדָּם; וְאִם לָאוּ, אֵינוֹ זוֹרֵק. וּבְעוֹלָה - אֲפִלּוּ כַּחֲצִי זַיִת מִן הַבָּשָׂר וְכַחֲצִי זַיִת מִן הָאֵמוּרִין, מִפְּנֵי שֶׁכֻּלָּהּ לָאִשִּׁים.

לא. נִשְׁאַר פָּחוֹת מִכַּזַּיִת, לֹא יִזְרֹק; וְאִם זָרַק, לֹא הוּרְצָה [- לא התקבל]. נִפְסַל הַבָּשָׂר קֹדֶם זְרִיקָה, אוֹ שֶׁיָּצָא חוּץ לָעֲזָרָה - לֹא יִזְרֹק הַדָּם; וְאִם זָרַק, הוּרְצָה.

לב. בְּשַׂר קָדָשִׁים קַלִּים שֶׁיָּצָא חוּץ לָעֲזָרָה קֹדֶם זְרִיקַת דָּמִים - אַף עַל פִּי שֶׁנִּזְרַק הַדָּם וְהַבָּשָׂר בַּחוּץ - הַזֶּבַח כָּשֵׁר [- יצאו הבעלים ידי חובה], מִפְּנֵי שֶׁסּוֹף הַבָּשָׂר לָצֵאת [- שדין קדשים קלים שנאכלים בכל העיר]. וּזְרִיקָה מוֹעֶלֶת [- והזריקה הועילה] לַיּוֹצֵא [שלא ישרף מיד, אלא] לְשָׂרְפוֹ [אחר שילון ויפסל], אֲבָל לֹא לְאָכְלוֹ.

לג. וְכֵן אֵמוּרֵי קָדָשִׁים קַלִּים שֶׁיָּצְאוּ לִפְנֵי זְרִיקַת דָּמִים, וְנִזְרַק הַדָּם וְהֵן בַּחוּץ - לֹא נִפְסַל הַזֶּבַח; וְאִם הֶחְזִירָן [לפני זריקה], מַקְטִירִין אוֹתָן. וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא הֶחְזִירָן [וזרק הדם], חַיָּבִין עֲלֵיהֶן מִשּׁוּם [- דיני:] פִּגּוּל וְנוֹתָר וְטָמֵא.

לד. כָּל הַזְּבָחִים שֶׁל יָחִיד - בֵּין שֶׁנִּטְמָא בָּשָׂר וְהַחֵלֶב קַיָּם, בֵּין שֶׁנִּטְמָא חֵלֶב וְהַבָּשָׂר קַיָּם - זוֹרֵק אֶת הַדָּם. נִטְמְאוּ שְׁנֵיהֶן, לֹא יִזְרֹק; וְאִם זָרַק - הוּרְצָה, שֶׁהַצִּיץ [של הכהן הגדול] מְרַצֶּה [מכפר] עַל הַטָּמֵא. וְכֵן אֵמוּרִין אוֹ אֵבְרֵי עוֹלָה שֶׁנִּטְמְאוּ וְהִקְטִירָן - הַצִּיץ מְרַצֶּה, כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרָנוּ. וְכָל קָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר שֶׁנִּטְמָא הַבָּשָׂר וְהַחֵלֶב כֻּלּוֹ, הֲרֵי זֶה זוֹרֵק אֶת הַדָּם.

לה. דַּם קָדָשִׁים שֶׁיָּצָא חוּץ לָעֲזָרָה, נִפְסַל הַזֶּבַח; וְאַף עַל פִּי שֶׁחָזַר וְהִכְנִיסוֹ וּזְרָקוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ - לֹא נִרְצָה.

לו. וְכָל דַּם הַקָּדָשִׁים אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה כְּלָל, שֶׁנֶּאֱמַר בַּדָּם: "עַל הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֶנּוּ כַּמַּיִם" - דָּם שֶׁנִּשְׁפָּךְ כַּמַּיִם הוּא הַנֶּחְשָׁב כַּמַּיִם וּמְקַבֵּל טֻמְאָה; אֲבָל דַּם קָדָשִׁים שֶׁאֵינוֹ נִשְׁפָּךְ כַּמַּיִם, אֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה.

לז. וְדָם שֶׁשָּׁקְעָה עָלָיו חַמָּה וְלֹא נִזְרַק - נִפְסַל הַזֶּבַח; וְאִם זָרַקוֹ, לֹא הוּרְצָה.

יום חמישי י"ח מרחשון ה'תש"ע

הִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין פֶּרֶק ב

א. כָּל הַדָּמִים הַנִּתָּנִין עַל מִזְבַּח הַחִיצוֹן - אִם נָתַן מַתָּנָה [זריקה] אַחַת בִּלְבַד, כִּפֵּר. וַאֲפִלּוּ בְּחַטָּאת - מַתָּנָה אַחַת

הִיא הָעִקָּר, וּשְׁאָר הָאַרְבַּע מַתָּנוֹת לְמִצְוָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְדַם זְבָחֶיךָ יִשָּׁפֵךְ עַל מִזְבַּח ה' אֱלֹהֶיךָ" - שְׁפִיכַת הַדָּם עַל הַמִּזְבֵּחַ הִיא הָעִקָּר.

ב. וְכָל הַנִּתָּנִין בִּזְרִיקָה שֶׁנִּתָּנִן בִּשְׁפִיכָה - יָצָא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְדַם זְבָחֶיךָ יִשָּׁפֵךְ".

ג. כָּל הַדָּמִים הַנִּתָּנִין עַל מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי [מזבח הזהב] - אִם חִסֵּר אַחַת מֵהֶן, לֹא כִּפֵּר; אֶלָּא כֻּלָּן הֵן עִקַּר הַכַּפָּרָה, שֶׁהֲרֵי הַכָּתוּב הִקְפִּיד עַל מִנְיָנָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "שֶׁבַע פְּעָמִים".

ד. חַטָּאת שֶׁנָּתַן מִמֶּנָּה מַתָּנָה אַחַת, וּמֵתוּ הַבְּעָלִים - יַשְׁלִים אַרְבַּע הַמַּתָּנוֹת לְאַחַר הַמִּיתָה.

ה. אֲבָל אִם נָתַן הָאַחַת בַּיּוֹם, לֹא יִתֵּן הַשְּׁלֹשׁ בַּלַּיְלָה.

ו. וְאִם נָתַן אַחַת בִּפְנִים וְהִשְׁלִימָן בַּחוּץ - חַיָּב מִשּׁוּם מַעֲלָה בַּחוּץ.

ז. הָיָה מַזֶּה, וְנִקְטְעָה יָדוֹ שֶׁל מַזֶּה קֹדֶם שֶׁיִּגִּיעַ דָּם לַאֲוִיר הַמִּזְבֵּחַ - לֹא עָלְתָה לוֹ הַזָּיָה.

ח. שִׁנָּה [בסדר] מַתַּן [- הזיות על ה:] קְרָנוֹת בְּחַטָּאת - בֵּין בְּחַטָּאת הַנַּעֲשֵׂית [-שזורקין הדם] בִּפְנִים [על מזבח הזהב והפרוכת], בֵּין בְּחַטָּאת הַנַּעֲשֵׂית בַּחוּץ - פָּסַל; אֲבָל בִּשְׁאָר הַקָּדָשִׁים, כְּשֵׁרִים.

ט. נָתַן הַדָּם מִן הַקֶּרֶן וְלִפְנִים [- בצידה ולא מתחתיה] - בֵּין בְּחַטָּאת בֵּין בִּשְׁאָר קָדָשִׁים, בֵּין בַּמִּזְבֵּחַ הַפְּנִימִי בֵּין בַּמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן - פָּסַל.

י. דָּם שֶׁמִּצְוָתוֹ לִתֵּן אוֹתוֹ לְמַעְלָה מִחֲצִי הַמִּזְבֵּחַ, שֶׁנְּתָנוֹ לְמַטָּה, אוֹ שֶׁמִּצְוָתוֹ לְמַטָּה, שֶׁנְּתָנוֹ לְמַעְלָה, אוֹ שֶׁמִּצְוָתוֹ לִתְּנוֹ בִּפְנִים בַּהֵיכָל, שֶׁנְּתָנוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, אוֹ הַנִּתָּנִין עַל מִזְבֵּחַ הַחִיצוֹן, שֶׁנְּתָנָן לִפְנִים בַּהֵיכָל, אוֹ שֶׁנָּתַן דַּם הַנִּתָּנִין בַּחוּץ עַל הַכֶּבֶשׁ [או], שֶׁלֹּא כְּנֶגֶד הַיְסוֹד [- בקרן דרומית מזרחית שאין בה יסוד] - הֲרֵי בְּשַׂר הַזֶּבַח פָּסוּל; וְאַף עַל פִּי כֵן נִתְכַּפְּרוּ הַבְּעָלִים בּוֹ; כֵּיוָן שֶׁהִגִּיעַ דָּם לַמִּזְבֵּחַ - אַף עַל פִּי שֶׁהִגִּיעַ שֶׁלֹּא לִמְקוֹמוֹ, הֲרֵי הוּא כְּמוֹ שֶׁהִגִּיעַ לִמְקוֹמוֹ לְכַפֵּר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיָה זֶה הַזּוֹרֵק כָּשֵׁר לָעֲבוֹדָה; אֲבָל אִם קִבֵּל הַכָּשֵׁר וְנָתַן לַפָּסוּל, וְנָתַן הַפָּסוּל אֶת הַנִּתָּנִין לְמַעְלָן לְמַטָּן, וְאֶת הַנִּתָּנִין בִּפְנִים בַּחוּץ, וְהַנִּתָּנִין בַּחוּץ בִּפְנִים, אוֹ שֶׁנָּתַן עַל הַכֶּבֶשׁ שֶׁלֹּא כְּנֶגֶד הַיְסוֹד - לֹא נִפְסַל בְּשַׂר הַזֶּבַח, אִם נִשְׁאַר דַּם [שיצא בו] הַנֶּפֶשׁ; אֶלָּא יַחֲזֹר הַכָּשֵׁר וִיקַבֵּל שְׁאָר דַּם הַנֶּפֶשׁ, וְיִזְרֹק הַדָּם בִּמְקוֹמוֹ.

יא. דְּמֵי קָדָשִׁים שֶׁנִּתְעָרְבוּ - בֵּין דָּם בְּדָם [באותו כוס], בֵּין כּוֹס בְּכוֹסוֹת [ולא נודע איזה כוס לאיזה קרבן] - אִם נִתְעָרְבוּ הַנִּתָּנִין מַתָּנָה אַחַת בַּנִּתָּנִין מַתָּנָה אַחַת, יִתֵּן הַכֹּל מַתָּנָה אַחַת; וְכֵן הַנִּתָּנִין מִתַּן אַרְבַּע בַּנִּתָּנִין מִתַּן אַרְבַּע, יִתֵּן הַכֹּל מִתַּן אַרְבַּע; נִתְעָרְבוּ הַנִּתָּנִין מַתָּנָה אַחַת בַּנִּתָּנִין שְׁתַּיִם שֶׁהֵן אַרְבַּע, יִתֵּן הַכֹּל מַתָּנָה אַחַת. נִתְעָרְבוּ הַנִּתָּנִין לְמַעְלָה בַּנִּתָּנִין לְמַטָּה - יִשְׁפֹּךְ הַכֹּל לָאַמָּה [תעלת העזרה], וְהַזְּבָחִים פְּסוּלִין; אֲפִלּוּ נִתְעָרְבוּ שְׁיָרֵי הַחַטָּאת עִם דַּם הָעוֹלָה, שֶׁמְּקוֹם הַכֹּל לְמַטָּה - יִשְׁפֹּךְ הַכֹּל לָאַמָּה.

יב. וְאִם לֹא שָׁאַל, אֶלָּא נָתַן מִן הַתַּעֲרֹבֶת לְמַעְלָה וּלְמַטָּה - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר; נָתַן לְמַעְלָה וְשָׁאַל - יִתֵּן לְמַטָּה, וְאֵלּוּ וְאֵלּוּ עָלוּ לוֹ.

יג. נִתְעָרְבוּ הַנִּתָּנִין בִּפְנִים בַּנִּתָּנִין בַּחוּץ, יִשָּׁפְכוּ הַכֹּל לָאַמָּה; וְאִם לֹא שָׁאַל, וְלָקַח דַּם הַתַּעֲרֹבֶת וְנָתַן מִמֶּנּוּ בִּפְנִים וּבַחוּץ - בֵּין שֶׁנְּתָנוֹ בִּפְנִים וְחָזַר וְנָתַן בַּחוּץ, אוֹ בַּחוּץ וְחָזַר וְנָתַן בִּפְנִים - הַכֹּל כָּשֵׁר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בִּשְׁאָר דָּמִים הַנִּתָּנִין בַּחוּץ, חוּץ מִן הַחַטָּאת. אֲבָל דַּם חַטָּאת הַנַּעֲשֵׂית בַּחוּץ שֶׁנִּתְעָרֵב בְּדַם חַטָּאת הַנַּעֲשֵׂית בִּפְנִים - אִם נָתַן בַּחוּץ וְחָזַר וְנָתַן בִּפְנִים, כָּשֵׁר; נָתַן בִּפְנִים וְחָזַר וְנָתַן בַּחוּץ, פְּסוּלָה; שֶׁדַּם חַטָּאת שֶׁנִּכְנַס לַהֵיכָל, אֲפִלּוּ חַטָּאת יָחִיד הַנֶּאֱכֶלֶת - אֲסוּרָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְכָל חַטָּאת אֲשֶׁר יוּבָא מִדָּמָהּ לֹא תֵאָכֵל". וְהוּא שֶׁיּוּבָא דֶּרֶךְ שַׁעַר הַהֵיכָל, שֶׁנֶּאֱמַר: "יוּבָא", דֶּרֶךְ בִּיאָה; אֲבָל אִם הִכְנִיסוֹ בְּפִשְׁפֵּשׁ [דלת צדדית] אוֹ דֶּרֶךְ חַלּוֹן אוֹ גַּג - אֵינוֹ נִפְסָל.

יד. פַּר הָעֶלֶם וּשְׂעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה [-שחטאו הציבור או עבדו ע"ז על פי הוראת בית הדין בשוגג], שֶׁדָּמָן נִכְנָס לַהֵיכָל - אִם הִכְנִיסוֹ לְקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים, נִפְסַל; שֶׁמָּקוֹם זֶה, פְּנִימָה שֶׁל מְקוֹמָן הוּא [- ביחס להיכל]. וְכֵן פַּר וְשָׂעִיר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים, שֶׁדָּמָן נִכְנָס לְקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים - אִם הִכְנִיס דָּמָם לְקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים, וְהִזָּה מִמֶּנּוּ, וְהוֹצִיאוֹ לַהֵיכָל, וְחָזַר וְהִכְנִיסוֹ לְקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים - נִפְסַל, וְאֵינוֹ גּוֹמֵר מִמֶּנּוּ הַזָּיוֹת שֶׁבְּקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים; שֶׁכֵּיוָן שֶׁיָּצָא, יָצָא. וְכֵן אִם גָּמַר הַזָּיוֹת שֶׁבְּקֹדֶשׁ הַקָּדָשִׁים, וְהוֹצִיאָן לַהֵיכָל וְהִזָּה מִקְצָת הַזָּיוֹת, וְהוֹצִיאָן חוּץ לַהֵיכָל, וְחָזַר וְהִכְנִיסָן לַהֵיכָל - אֵינוֹ גּוֹמֵר הַזָּיוֹת שֶׁבַּהֵיכָל; שֶׁכֵּיוָן שֶׁיָּצָא הַדָּם חוּץ לִמְקוֹמוֹ, נִפְסָל.

טו. חַטָּאת שֶׁקִּבֵּל דָּמָהּ בִּשְׁתֵּי כוֹסוֹת, וְיָצָאת אַחַת מֵהֶן לַחוּץ - הַפְּנִימִית כְּשֵׁרָה, וְיַזֶּה מִמֶּנָּה; נִכְנְסָה אַחַת מֵהֶם לַהֵיכָל, וְהִזָּה מִמֶּנָּה שָׁם - אַף הַחִיצוֹנָה פְּסוּלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר יוּבָא מִדָּמָהּ" - אֲפִלּוּ מִקְצָת דָּמָהּ אִם נִכְנַס לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ, נִפְסְלָה.

טז. דַּם הַחַטָּאת שֶׁהִכְנִיסוֹ לְכַפֵּר בּוֹ בִּפְנִים וְלֹא כִּפֵּר, אֶלָּא הוֹצִיאוֹ וְלֹא הִזָּה מִמֶּנּוּ בִּפְנִים כְּלוּם - אִם הִכְנִיסוֹ בְּשׁוֹגֵג, הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר, וּמַזֶּה מִמֶּנּוּ בַּחוּץ, שֶׁהֲרֵי לֹא כִּפֵּר בַּקֹּדֶשׁ; וְאִם הִכְנִיסוֹ בְּמֵזִיד, פָּסוּל.

יז. הִכְנִיס הַחַטָּאת עַצְמָהּ לַהֵיכָל, כְּשֵׁרָה - שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר יוּבָא מִדָּמָהּ", וְלֹא בְּשָׂרָהּ.

יח. חַטַּאת הָעוֹף שֶׁפִּרְכְּסָהּ וְנִכְנְסָה לַהֵיכָל, כְּשֵׁרָה.

יט. הִכְנִיס דַּם חַטַּאת הָעוֹף לַהֵיכָל בְּצַוָּארָהּ, הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם הַצַּוָּאר חָשׁוּב כְּכֶלִי.

כ. נִשְׁפַּךְ דַּם חַטַּאת הָעוֹף, וַאֲסָפוֹ - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם הַכֶּלִי פּוֹסֵל בְּדָמָהּ אוֹ אֵינוֹ פּוֹסֵל; לְפִיכָךְ תִּשָּׂרֵף, כָּכָל חַטַּאת הָעוֹף שֶׁהִיא סָפֵק.

כא. חַטָּאת שֶׁקִּבֵּל דָּמָהּ בְּאַרְבָּעָה כוֹסוֹת, וְנָתַן מַתָּנָה אַחַת מִכָּל כּוֹס - שְׁיָרֵי אַרְבַּעְתָּן נִשְׁפָּךְ עַל הַיְסוֹד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת כָּל דָּמָהּ יִשְׁפֹּךְ אֶל יְסוֹד הַמִּזְבֵּחַ". נָתַן אַרְבַּע הַמַּתָּנוֹת מִכּוֹס אֶחָד - שְׁיָרֵי אוֹתוֹ הַכּוֹס נִשְׁפָּךְ עַל הַיְסוֹד, וּשְׁאָר הַכּוֹסוֹת נִשְׁפָּכִין לָאַמָּה.

כב. דָּם שֶׁנָּפַל לְתוֹךְ הַמַּיִם, אוֹ לְתוֹךְ דְּמֵי חֵלִין - לֹא יַזֶּה מִמֶּנּוּ; וְאִם הִזָּה, פָּסוּל. נָפַל מַיִם לְתוֹךְ הַדָּם שֶׁבַּמִּזְרָק [בספל] - אִם יֵשׁ בּוֹ מַרְאֵה דָם, כָּשֵׁר. נָפַל לְתוֹכוֹ יַיִן אוֹ דַּם

חֵלִין - אוֹמְדִין אוֹתוֹ, אִלּוּ הָיָה מַיִם: אִם רְאוּיִין לְבַטֵּל דָּם שֶׁבַּמִּזְרָק עַד שֶׁלֹּא יִהְיוּ מַרְאֵיהֶן מַרְאֵה דָּם, הֲרֵי זֶה לֹא יַזֶּה מִמֶּנּוּ; וְאִם אֵינָם רְאוּיִין לְבַטֵּל מַרְאֵיהֶן, יַזֶּה מִמֶּנּוּ.

כג. דַּם הַקֳּדָשִׁים שֶׁנִּתְעָרֵב בְּדָם פְּסוּלֵי הַמִּזְבֵּחַ, אוֹ בְּדַם קָדָשִׁים שֶׁנִּפְסְלוּ בִּשְׁחִיטָתָן - יִשָּׁפֵךְ הַכֹּל לָאַמָּה; וַאֲפִלּוּ קָרְבוּ כָּל הַכּוֹסוֹת חוּץ מֵאֶחָד - יִשָּׁפֵךְ לָאַמָּה, וְכָל אוֹתָן הַזְּבָחִים פְּסוּלִין. נִתְעָרֵב בְּדַם הַתַּמְצִית [- דם שהנפש אינה יוצאת בו], יִשָּׁפֵךְ לָאַמָּה; וְאִם לֹא שָׁאַל, וְנָתַן - כָּשֵׁר.

כד. הָאֲמוּרִין, וְאֵבְרֵי הָעוֹלָה, וְהַקְּמָצִין [קומץ הקרב מהמנחות], וְהַלְּבוֹנָה [מין סממן למנחה], וּמְנָחוֹת הַנִּשְׂרָפוֹת, אַחַר שֶׁנִּתְקַדְּשׁוּ בִּכְלֵי שָׁרֵת - אִם זָרַק אֶחָד מִכָּל אֵלּוּ עַל גַּבֵּי הָאִשִּׁים, בֵּין בַּיָּד בֵּין בִּכְלִי, בֵּין בְּיָמִין בֵּין בִּשְׂמֹאל - הֲרֵי אֵלּוּ כְּשֵׁרִים.

כה. הַמַּיִם וְהַיַּיִן שֶׁנִּסְּכָן - בֵּין בִּקְעָרָה, בֵּין בְּהִין [- כלי מדידה], בֵּין בִּשְׂאָר כְּלֵי הַשָּׁרֵת - כְּשֵׁרִים; נִסְּכָן בִּכְלֵי חֹל אוֹ בְּיָדוֹ - פְּסוּלִין.

כו. אֵבָרִים שֶׁסִּדְּרָן, וְכֵן קֹמֶץ שֶׁסִּדְּרוֹ, וְסִדֵּר הָעֵצִים שֶׁל מַעֲרָכָה לְמַעְלָה מֵהֶן [- עליהם], אוֹ שֶׁסִּדְּרָן מִצִּדֵּי הָעֵצִים - הֲרֵי זֶה סָפֵק אִם דֶּרֶךְ הַקְּטָרָה בְּכָךְ אוֹ אֵין דֶּרֶךְ הַקְּטָרָה בְּכָךְ. לְפִיכָךְ, לְכַתְּחִלָּה לֹא יַעֲשֶׂה כֵן; וְאִם עָשָׂה, הוּרְצָה [התקבל].

הִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין פֶּרֶק ג

א. קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שֶׁשְּׁחָטָן בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ - כְּאִלּוּ שְׁחָטָן בַּצָּפוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת עֹלֹתֶיךָ וְאֶת שְׁלָמֶיךָ" - מְלַמֵּד שֶׁכָּל הַמִּזְבֵּחַ רָאוּי לִשְׁחִיטַת הָעוֹלָה וּשְׁחִיטַת הַשְּׁלָמִים.

ב. עוֹלָה שֶׁשְּׁחָטָהּ בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ, אוֹ שֶׁשְּׁחָטָהּ לְמַטָּה וְהֶעֱלָה אוֹתָהּ לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ - יַפְשִׁיט אוֹתָהּ [מעורה] וְיַנִּיחֵהוּ אוֹתָהּ בִּמְקוֹמָהּ, וּמוֹרִיד הַקְּרָבַיִם [מעיים], וּמְדִיחָן לְמַטָּה, וְחוֹזֵר וּמַעֲלֶה אוֹתָן; וּמוֹרִיד הָעוֹר, וְנוֹתְנוֹ לַכֹּהֲנִים.

ג. וְכֵן זְבָחִים שְׁחוּטִין שֶׁעָלוּ לְגַבֵּי הַמִּזְבֵּחַ - מַפְשִׁיט וּמְנַתֵּחַ בִּמְקוֹמָן, וּמוֹרִיד הַקְּרָבַיִם, וּמְדִיחָן בַּמַּיִם, וְחוֹזֵר וּמַעֲלֶה אוֹתָן; וּמוֹרִיד הָעוֹר וְהַבָּשָׂר, וְנוֹתְנוֹ לַבְּעָלִים, וְחוֹזֵר וּמַקְטִיר אֶת הַשֹּׁאֵר. וּמִפְּנֵי מָה לֹא יוֹרִיד הַכֹּל, אֶלָּא יַפְשִׁיט וְיַנִּיחֵהוּ בְּרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ? שֶׁכָּל הָרָאוּי לָאִשִּׁים [- להקרבה], אִם עָלָה לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ - לֹא יֵרֵד, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל הַנֹּגֵעַ בַּמִּזְבֵּחַ יִקְדָּשׁ". יָכוֹל, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ רָאוּי? תַּלְמוּד לוֹמַר "הִיא הָעֹלָה עַל מוֹקְדָהּ" - מָה עוֹלָה שֶׁהִיא רְאוּיָה לָאִשִּׁים, אִם עָלְתָ[ה] לֹא תֵרֵד, אַף כָּל הָרָאוּי לָאִשִּׁים - אִם עָלָה, לֹא יֵרֵד.

ד. עוֹלָה שֶׁהֶעֱלָהּ חַיָּה לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ - תֵּרֵד, שֶׁעֲדַיִן אֵינָהּ רְאוּיָה.

ה. וְכֵן קֹמֶץ הַמִּנְחָה שֶׁלֹּא נִתְקַדֵּשׁ בִּכְלֵי שָׁרֵת, וְכָל אִסּוּרֵי הַמִּזְבֵּחַ שֶׁעָלוּ - יֵרְדוּ, לְפִי שֶׁאֵינָם רְאוּיִין מִתְּחִלָּתָן.

ו. וְכֵן בֶּהֱמַת קָדָשִׁים שֶׁנִּשְׁחֲטָה בַּלַּיְלָה, אוֹ שֶׁנִּשְׁפַּךְ דָּמָהּ, אוֹ שֶׁיָּצָא חוּץ לָעֲזָרָה - אִם עָלָת, תֵּרֵד.

ז. אֲבָל קָדָשִׁים שֶׁלָּנוּ, בֵּין שֶׁלָּן הַדָּם אוֹ הַבָּשָׂר אוֹ הָאֵמוּרִין, וְזֻבַּח שֶׁיָּצָא חוּץ לָעֲזָרָה, אוֹ שֶׁנִּטְמָא, אוֹ שֶׁנִּפְסַל [בעת השחיטה] בְּמַחֲשֶׁבֶת הַזְּמַן אוֹ בְּמַחֲשֶׁבֶת מָקוֹם [- שלא לאכלה בזמנה או במקומה] אוֹ בְּמַחֲשֶׁבֶת שִׁנּוּי [- שלא לשם מין הקרבן או בעליו], אוֹ שֶׁקִּבְּלוּ הַטְּמֵאִים וְזָרְקוּ אֶת דָּמוֹ - הוֹאִיל וּרְאוּיִין בַּעֲבוֹדַת קָרְבָּן הַבָּא בְּטֻמְאָה [כגון: שרוב הציבור טמא] - וְשֶׁנִּתַּן דָּמוֹ חוּץ לִמְקוֹמוֹ, אוֹ קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בְּדָרוֹם אוֹ שֶׁנִּתְקַבֵּל דָּמָם בַּדָּרוֹם - אַף עַל פִּי שֶׁכָּל אֵלּוּ פְּסוּלִין, אִם עָלוּ לְרֹאשׁ הַמִּזְבֵּחַ לֹא יֵרְדוּ:

ח. כֹּל שֶׁפְּסוּלוֹ בַּקֹּדֶשׁ [- שנפסל אחר שהתקדש], הַקֹּדֶשׁ מְקַבְּלוֹ. וּכְשֵׁם שֶׁאִם עָלוּ לֹא יֵרְדוּ - כָּךְ אִם יָרְדוּ לֹא יַעֲלוּ שְׁנִיָּה [שנית], שֶׁהֲרֵי פְּסוּלִין הֵן.

ט. וְאִם מָשְׁלָה בָּהֶן הָאוּר [אש] - אַף עַל פִּי שֶׁיָּרְדוּ, יַעֲלוּ שְׁנִיָּה וַיִּשְׁלִים הַקְּטָרָתָן.

י. קֹמֶץ [ממנחה] שֶׁנִּתְפַּגֵּל [ונפסל], וּמִקְצָתוֹ בָּאָרֶץ וּמִקְצָתוֹ מָשְׁלָה בּוֹ הָאוּר - יַעֲלֶה כֻּלּוֹ.

יא. אֵבָרִים וַחֲלָבִים וּקְמָצִים שֶׁלָּנוּ בְּרֹאשׁוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ - כְּאִלּוּ לָנוּ בְּעֲזָרָה, וְאִם יָרְדוּ לֹא יַעֲלוּ. אֲבָל אִם לֹא יָרְדוּ, מַקְטִירִין אוֹתָן לְעוֹלָם.

יב. וַאֲוִיר מִזְבֵּחַ, כַּמִּזְבֵּחַ. וְאֵמוּרֵי קָדָשִׁים קַלִּים שֶׁהֶעֱלָן קֹדֶם זְרִיקַת דָּמִים - לֹא יֵרְדוּ, שֶׁהֲרֵי נַעֲשׂוּ לַחְמוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ.

יג. הִפְרִישׁ שְׁנֵי אֲשָׁמוֹת לְאַחֲרָיוּת [שאם יאבד אחד יקח השני], וְשָׁחַט אֶת שְׁנֵיהֶן, וְקָדַם וְהֶעֱלָה אֵמוּרִים שֶׁל אֶחָד מֵהֶן קֹדֶם זְרִיקָה [ואח"כ זרק דם השני] - הֲרֵי אֵלּוּ [- אמורי הראשון] יֵרְדוּ.

יד. הַזֶּבַח הַפָּסוּל וְהַנִּסָּכִים הַפְּסוּלִין שֶׁעָלוּ לַמִּזְבֵּחַ - הַזֶּבַח לֹא יֵרֵד כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרַנּוּ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא רָאוּי לָאִשִּׁים, וְהַנִּסָּכִים יֵרְדוּ. וְכֵן נְסָכִים הַבָּאִין בִּפְנֵי עַצְמָן, שֶׁנִּפְסְלוּ וְעָלוּ - יֵרְדוּ.

טו. עוֹף שֶׁמְּלָקוֹ [- שחיטה מיוחדת בעוף] זָר [- אינו כהן], וְעָלָה - לֹא יֵרֵד. וְקֹמֶץ הַמִּנְחָה שֶׁקְּמָצוֹ זָר, וְעָלָה - יֵרֵד; אַף עַל פִּי שֶׁזֶּה פָּסוּל וְזֶה פָּסוּל, זֶה כְּאִלּוּ לֹא נִתְקַדֵּשׁ כְּלָל. וְאֶחָד הַזָּר וְאֶחָד שְׁאָר הַפְּסוּלִין.

טז. וְאִלּוּ אִם יַעֲלוּ, יֵרְדוּ: כֹּל שֶׁאֵינוֹ רָאוּי לָאִשִּׁים; בְּשַׂר קָדְשֵׁי קָדָשִׁים, בְּשַׂר קָדָשִׁים קַלִּים, מוֹתַר [קרבן] הָעֹמֶר, וּשְׁיָרֵי מִנְחוֹת, וּשְׁתֵּי הַלֶּחֶם [של שבועות], וְלֶחֶם הַפָּנִים, הַקְּטֹרֶת, וְצֶמֶר שֶׁבְּרָאשֵׁי כְּבָשִׂים, וְשֵׂעָר שֶׁבִּזְקָנֵי הַתֵּיָּשִׁים, וְהָעֲצָמוֹת, וְהַגִּידִים, וְהַקְּרָנַיִם וְהַטְּלָפַיִם בִּזְמַן שֶׁאֵינָן מְחֻבָּרִין - אִם עָלוּ, יֵרְדוּ.

יז. קֹמֶץ שֶׁמְּצָאָה [סחט] שַׁמְנוֹ עַל הָעֶצֶם, וְיָרַד הָעֶצֶם - יַחְזִירוּ; שֶׁהַדָּבָר סָפֵק שֶׁמָּא חִבּוּרֵי עוֹלִין כְּעוֹלִין הֵן חֲשׁוּבִין [- קומץ שירד דינו שיעלה, ולכן גם שמנו שירד יעלה].

יח. מִזְבֵּחַ הַפְּנִימִי מְקַדֵּשׁ פְּסוּלִין הָרְאוּיִין, בֵּין רְאוּיִין לוֹ בֵּין שֶׁאֵינָן רְאוּיִין לוֹ; אֲבָל מִזְבַּח הַחִיצוֹן אֵינוֹ מְקַדֵּשׁ אֶלָּא פְּסוּלִין הָרְאוּיִין לוֹ, כְּמוֹ שֶׁבַּאֲרַנּוּ. כֵּיצַד? מִזְבַּח הַחִיצוֹן שֶׁעָלוּ לוֹ זְבָחִים שֶׁנִּפְסְלוּ, לֹא יֵרְדוּ; עָלַת לוֹ קְטֹרֶת זָרָה - תֵּרֵד, שֶׁאֵין הַקְּטֹרֶת רְאוּיָה לַמִּזְבֵּחַ הַחִיצוֹן. אֲבָל מִזְבַּח הַפְּנִימִי שֶׁעָלָה לוֹ קֹמֶץ מִנְחָה, בֵּין כָּשֵׁר בֵּין פָּסוּל - לֹא יֵרֵד. וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּזֶה. כְּשֵׁם שֶׁהַמִּזְבֵּחַ מְקַדֵּשׁ אֶת הָרְאוּי לוֹ - כָּךְ הַכֶּבֶשׁ וּשְׁאָר כְּלֵי הַשָּׁרֵת מְקַדְּשִׁין אֶת הָרְאוּי לָהֶן, שֶׁהֲרֵי נֶאֱמַר בַּכֵּלִים: "כָּל הַנֹּגֵעַ בָּהֶם יִקְדָּשׁ"; וּמִשֶּׁיַּגִּיעַ לַכֶּבֶשׁ דָּבָר הָרְאוּי לוֹ - לֹא יֵרֵד, וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּפְסַל. וְכֵן

מִשֶּׁגִּיעַ לַכְּלִי דָּבָר הָרָאוּי לוֹ - נִתְקַדֵּשׁ, וְלֹא יִפָּדֶה לְעוֹלָם וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּפְסַל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּאִסּוּרֵי הַמִּזְבֵּחַ.

יט. אֵין כְּלֵי הַלַּח מְקַדְּשׁוֹת אֶת הַיָּבֵשׁ, וְלֹא כְּלֵי הַיָּבֵשׁ מְקַדְּשׁוֹת אֶת הַלַּח. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּמִדּוֹת [- כלי מדידות] הַלַּח וְהַיָּבֵשׁ שֶׁהָיוּ בַּמִּקְדָּשׁ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת כְּלֵי הַמִּקְדָּשׁ; אֲבָל הַמִּזְרָקוֹת [קערות] מְקַדְּשׁוֹת הַלַּח וְהַיָּבֵשׁ, וּכְלֵי שָׁרֵת מְקַדְּשִׁין דָּם הַפָּסוּל לְקָרֵב.

כ. כָּל כְּלֵי הַשָּׁרֵת - אֵין מְקַדְּשִׁין אֶלָּא בַּמִּקְדָּשׁ, וְאֵין מְקַדְּשִׁין אֶלָּא מִדַּעַת [הכהן - לקדש], וְאֵין מְקַדְּשִׁין אֶלָּא מִתּוֹכָן, וְאֵין מְקַדְּשִׁין אֶלָּא שְׁלֵמִים. נִקְבוּ - אִם עוֹשִׂין הֵן מֵעֵין מְלַאכְתָּן שֶׁהָיוּ עוֹשִׂין וְהֵן שְׁלֵמִים, מְקַדְּשִׁין; וְאִם לָאו, אֵין מְקַדְּשִׁין. וְאֵין מְקַדְּשִׁין אֶלָּא מְלֵאִים. אֲבָל הַמִּדּוֹת, אֵין מְקַדְּשִׁין חֲסֵרִים, אֶלָּא אִם דַּעְתּוֹ לְמַלֹּאתָן; וְאִם אֵין דַּעְתּוֹ לְמַלֹּאתָן, מְקַדְּשִׁין לְהַפְסֵל אֲבָל לֹא לְקָרֵב.

כא. כָּל כְּלֵי שָׁרֵת - מְקַדְּשִׁין שֶׁלֹּא בִּזְמַנָּן לְהַפְסֵל, אֲבָל לֹא לְקָרֵב. כֵּיצַד? דָּבָר שֶׁמִּצְוָתוֹ בַּיּוֹם שֶׁנִּתְקַדֵּשׁ בִּכְלֵי שָׁרֵת בַּלַּיְלָה - נִפְסַל וְיִשָּׂרֵף, אֲבָל אֵינוֹ קָרֵב; כְּגוֹן שֶׁקָּמַץ מִנְחָה בַּלַּיְלָה, וְנָתַן קֻמְצָהּ לִכְלֵי שָׁרֵת - הֲרֵי זוֹ נִשְׂרֶפֶת.

כב. מִזְבֵּחַ שֶׁנִּפְגַּם - נִפְסְלוּ כָּל הַקֳּדָשִׁים שֶׁהָיוּ שָׁם שְׁחוּטִין בַּמִּקְדָּשׁ שֶׁעֲדַיִן לֹא נִזְרַק דָּמָם; שֶׁהֲרֵי אֵין שָׁם מִזְבֵּחַ לִזְרֹק עָלָיו, וְנֶאֱמַר: "וְזָבַחְתָּ עָלָיו אֶת עֹלֹתֶיךָ וְאֶת שְׁלָמֶיךָ" - כְּלוֹמַר תִּזְבַּח, וְהוּא עוֹמֵד כְּתִקּוּנוֹ, לֹא פָּגוּם.

כג. אֲבָל קָדָשִׁים חַיִּים שֶׁהָיוּ שָׁם בָּעֲזָרָה כְּשֶׁנִּפְגַּם, לֹא נִפְסְלוּ; אֶלָּא כְּשֶׁיִּבָּנֶה הַמִּזְבֵּחַ, יִקְרְבוּ - שֶׁאֵין בַּעֲלֵי חַיִּים נִדְחִין.

כד. הִקְדִּישׁ בְּהֵמוֹת עַד שֶׁלֹּא נִבְנָה הַמִּזְבֵּחַ - כְּשֶׁיִּבָּנֶה, מַקְרִיבִין אוֹתָן; שֶׁהַדָּחוּי מֵעִקָּרוֹ [מלכתחילה] אֵינוֹ דָּחוּי.

כה. וְכֵן אֵין אוֹכְלִין קָדָשִׁים וְהַמִّזְבֵּחַ פָּגוּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאָכְלוּהָ מַצּוֹת אֶצֶל הַמִּזְבֵּחַ"; וְהוּא הַדִּין לְקָדָשִׁים קַלִּים, שֶׁאֵין אוֹכְלִין אוֹתָן בִּירוּשָׁלַיִם וְהַמִּזְבֵּחַ פָּגוּם, עַד שֶׁיִּבָּנֶה.

הִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין פֶּרֶק ד

א. וְלַד [מקרבן] חַטָּאת, וּתְמוּרַת חַטָּאת [- קרבן חטאת שרצה להחליפו בבהמה אחרת - ונתקדשה גם היא], וְחַטָּאת שֶׁמֵּתוּ בְּעָלֶיהָ, וְחַטָּאת שֶׁאָבְדָה וְנִמְצָאת אַחַר שֶׁכִּפְּרוּ הַבְּעָלִים [בקרבן אחר] - הֲרֵי אֵלּוּ יָמוּתוּ. נִמְצָאת אַחַר שֶׁנִּשְׁחֲטָה הַחַטָּאת הַשְּׁנִיָּה שֶׁהִפְרִישׁ, קֹדֶם שֶׁיִּזְרַק דָּמָהּ - הֲרֵי זוֹ סָפֵק אִם תָּמוּת אוֹ תִּרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוּם; לְפִיכָךְ תָּמוּת. וְכֵיצַד הֵן מֵתוֹת? לֹא שֶׁיַּהַרְגוּ אוֹתָהּ בִּכְלִי אוֹ בְּיָדוֹ; אֶלָּא יַכְנִיס אוֹתָן לְבַיִת, וְנוֹעֵל עֲלֵיהֶן עַד שֶׁיָּמוּתוּ. וּדְבָרִים אֵלּוּ, כֻּלָּן מִפִּי מֹשֶׁה רַבֵּנוּ נִשְׁמְעוּ. אֵין כָּל הַדְּבָרִים אֲמוּרִים, אֶלָּא בְּחַטַּאת יָחִיד בִּלְבַד; אֲבָל חַטַּאת צִבּוּר שֶׁאָבְדָה וְנִמְצָאת אַחַר כַּפָּרָה, בֵּין רְאוּיָה [להקרבה] - תִּרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוּם, וְתִמָּכֵר וְיִפְּלוּ דָּמֶיהָ לִנְדָבָה. וְאֵין אַתָּה יָכוֹל לוֹמַר בְּחַטַּאת צִבּוּר 'וְלַד' אוֹ 'תְּמוּרָה' אוֹ 'שֶׁמֵּתוּ בְּעָלֶיהָ' - שֶׁכָּל קָרְבְּנוֹת הַצִּבּוּר זְכָרִים, וְאֵין הַצִּבּוּר עוֹשִׂין תְּמוּרָה כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

ב. פַּר וְשָׂעִיר שֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁאָבְדוּ וְהִפְרִישׁ אֲחֵרִים תַּחְתֵּיהֶן, וְכֵן שְׂעִירֵי עֲבוֹדָה זָרָה [- שמביאים הציבור אם עבדו ע"ז, בהוראת שוגג של בית הדין] שֶׁאָבְדוּ וְהִפְרִישׁ אֲחֵרִים תַּחְתֵּיהֶן [ונמצאו הראשונים] - יִרְעוּ [- הראשונים -] עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶן מוּם, וְיִמָּכְרוּ, וְיִפְּלוּ דְּמֵיהֶן לִנְדָבָה; שֶׁאֵין חַטַּאת הַצִּבּוּר מֵתָה. וְלָמָּה לֹא יִקְרְבוּ עַצְמָן נְדָבָה, שֶׁהֲרֵי זְכָרִים הֵן? גְּזֵרָה לְאַחַר כַּפָּרָה מִשּׁוּם לִפְנֵי כַּפָּרָה.

ג. הַמַּפְרִישׁ חַטָּאתוֹ וְאָבְדָה, וְהִפְרִישׁ אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ, וְנִמְצָאת הָרִאשׁוֹנָה, וַהֲרֵי שְׁתֵּיהֶן עוֹמְדוֹת - מָשַׁךְ אַחַת מִשְּׁתֵּיהֶן וְנִתְכַּפֵּר בָּהּ - הָאַחֶרֶת תָּמוּת. בָּא לְהִמָּלֵךְ [לשאול בבית דין], אוֹמְרִין לוֹ שֶׁיִּתְכַּפֵּר בָּזוֹ שֶׁהִפְרִישׁ בָּרִאשׁוֹנָה, וְהַשְּׁנִיָּה תִּרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוּם, וְיִפְּלוּ דָּמֶיהָ לִנְדָבָה. הָיְתָה אַחַת מֵהֶן תְּמִימָה וְאַחַת בַּעֲלַת מוּם - תְּמִימָה תִּקְרַב וּבַעֲלַת מוּם תִּפָּדֶה; נִשְׁחֲטָה בַּעֲלַת מוּם קֹדֶם שֶׁיִּזְרַק דַּם הַתְּמִימָה - הֲרֵי זוֹ אֲסוּרָה בַּהֲנָיָה. הָיוּ שְׁתֵּיהֶן בַּעֲלֵי מוּמִין - יִמָּכְרוּ שְׁתֵּיהֶן, וְיָבִיא מִדְּמֵיהֶן חַטָּאת, וְיִפְּלוּ הַשְּׁאָר לִנְדָבָה.

ד. הִפְרִישׁ חַטָּאתוֹ וְאָבְדָה, וְהִפְרִישׁ אַחֶרֶת תַּחְתֶּיהָ וְאָבְדָה, וְהִפְרִישׁ אַחֶרֶת, וְנִמְצְאוּ הָאוֹבְדוֹת, וַהֲרֵי שְׁלָשְׁתָּן עוֹמְדוֹת - נִתְכַּפֵּר בָּרִאשׁוֹנָה, שְׁנִיָּה מֵתָה וּשְׁלִישִׁית תִּרְעֶה [עד שיפול בה מום]; נִתְכַּפֵּר בַּשְּׁלִישִׁית, שְׁנִיָּה מֵתָה וְרִאשׁוֹנָה רוֹעָה; נִתְכַּפֵּר בָּאֶמְצָעִית, שְׁתֵּיהֶן מֵתוֹת.

ה. הַמַּפְרִישׁ שְׁתֵּי חַטָּאוֹת לְאַחֲרָיוּת [שאם תאבד אחת יקריב השניה] - מִתְכַּפֵּר בְּאֵיזוֹ שֶׁיִּרְצֶה, וְהַשְּׁנִיָּה תִּרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוּם, וְיִפְּלוּ דָּמֶיהָ לִנְדָבָה.

ו. הִפְרִישׁ חַטָּאת מְעֻבֶּרֶת וְיָלְדָה - הֲרֵי הִיא וּוְלָדָהּ כִּשְׁתֵּי חַטָּאוֹת שֶׁנִּתְפָּרְשׁוּ [שהפרישם] לְאַחֲרָיוּת.

ז. הַמַּפְרִישׁ חַטָּאתוֹ וְעָבְרָה שְׁנָתָהּ [- גדלה ואינה ראויה לקרבן] - תִּרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוּם, וְתִמָּכֵר וְיָבִיא בְּדָמֶיהָ אַחֶרֶת; וְכֵן אִם הִפְרִישׁ חַטָּאתוֹ וְנָפַל בָּהּ מוּם - יָבִיא בְּדָמֶיהָ אַחֶרֶת.

ח. כָּל חַטָּאת שֶׁאָבְדָה, וְנִמְצְאַת קֹדֶם כַּפָּרָה - אַף עַל פִּי שֶׁנִּמְצְאַת בַּעֲלַת מוּם, אוֹ שֶׁנִּמְצְאַת אַחַר שֶׁעָבְרָה שְׁנָתָהּ - אֵינָהּ מֵתָה, אֶלָּא תִּרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוּם, וְיִפְּלוּ דָּמֶיהָ לִנְדָבָה; נִמְצְאַת אַחַר כַּפָּרָה - אַף עַל פִּי שֶׁנִּמְצְאַת בַּעֲלַת מוּם אוֹ עָבְרָה שְׁנָתָהּ - הוֹאִיל וְהָיְתָה אֲבוּדָה בִּשְׁעַת כַּפָּרָה, הֲרֵי זוֹ תָּמוּת.

ט. הָיְתָה גְּנוּבָה אוֹ גְּזוּלָה בִּשְׁעַת כַּפָּרָה, וְאַחַר כָּךְ חָזְרָה - אֵינָהּ מֵתָה אֶלָּא תִּרְעֶה; לֹא שָׁמְעוּ מִמֹּשֶׁה רַבֵּנוּ אֶלָּא אֲבוּדָה. הָיָה עִקַּר אֲבֵדָתָהּ בַּלַּיְלָה [- נאבדה בלילה] - אַף עַל פִּי שֶׁהָיְתָה אֲבוּדָה בִּשְׁעַת כַּפָּרָה, אֵינָהּ מֵתָה אֶלָּא תִּרְעֶה.

י. אָבְדָה מִמֶּנּוּ לֹא מִן הָרוֹעֶה, אוֹ שֶׁאָבְדָה מִן הָרוֹעֶה וְאֵינָהּ אֲבוּדָה מִבַּעֲלָהּ - אֵינָהּ מֵתָה אֶלָּא רוֹעָה.

יא. וְכָל אֵלּוּ שֶׁרוֹעוֹת - רוֹעוֹת עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶן מוּם, וְיִפְּלוּ דְּמֵיהֶן לִנְדָבָה.

יב. הָיְתָה אֲבוּדָה מִמֶּנּוּ וּמִן הָרוֹעֶה, וְאַחַר מַכִּירָהּ אֲפִלּוּ בְּסוֹף הָעוֹלָם - הֲרֵי זוֹ סָפֵק, לְפִיכָךְ תָּמוּת.

יג. הָיְתָה נֶחְבֵּאת אַחוֹרֵי הַדֶּלֶת אוֹ בְּסֵתֶר [מאחורי] הַמַּדְרֵגָה - הֲרֵי זוֹ אֲבוּדָה, שֶׁהֲרֵי אֵין אָדָם רוֹאֶה אוֹתָהּ בִּשְׁעַת כַּפָּרָה. הָיְתָה בַּשָּׂדֶה אוֹ בָּאֲגַם [מרעה] - הֲרֵי זוֹ סָפֵק אֲבוּדָה, שֶׁמָּא יֵשׁ שָׁם אָדָם רוֹאֶה אוֹתָהּ בִּשְׁעַת כַּפָּרָה; לְפִיכָךְ תָּמוּת מִסָּפֵק.

יד. הַשּׁוֹלֵחַ חַטָּאתוֹ מִמְּדִינַת הַיָּם [מחו"ל], מַקְרִיבִין אוֹתָהּ בְּחֶזְקַת שֶׁהוּא קַיָּם. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּחַטַּאת הָעוֹף, אוֹ בְּחַטַּאת בְּהֵמָה שֶׁל אִשָּׁה, שֶׁאֵינָהּ בַּת סְמִיכָה [- אינה צריכה לסמוך ידיה על הקרבן] כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. אָשָׁם וַדַּאי שֶׁמֵּתוּ בְּעָלָיו, וְשֶׁכִּפְּרוּ בְּעָלָיו - יִרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם, וְיִמָּכֵר וְיִפְּלוּ דָּמָיו לִנְדָבָה; שֶׁכֹּל שֶׁבַּחַטָּאת תָּמוּת - בָּאָשָׁם יִרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם, וְיִפְּלוּ דָּמָיו לִנְדָבָה.

טו. וְכָל אָשָׁם שֶׁנִּתַּק לִרְעִיָּה [- שנשלח למרעה בשביל שיפול בו מום] - אִם הִקְרִיבוּ עוֹלָה, כָּשֵׁר. וְלָמָּה לֹא יִקְרַב עַצְמוֹ עוֹלָה לְכַתְּחִלָּה? גְּזֵרָה לְאַחַר כַּפָּרָה מִשּׁוּם לִפְנֵי כַּפָּרָה.

טז. הַמַּפְרִישׁ נְקֵבָה לַאֲשָׁמוֹ - תִּרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהּ מוּם, וְתִמָּכֵר וְיָבִיא בְּדָמֶיהָ אָשָׁם [מפני שאשם בא מהזכרים]. אִם הִקְרִיב [כבר] אֲשָׁמוֹ [- זכר], יִפְּלוּ דָּמֶיהָ לִנְדָבָה; וְכֵן וְלָדָהּ.

יז. הִפְרִישׁ נְקֵבָה לְעוֹלָתוֹ וְיָלְדָה זָכָר - יִרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם, וְיָבִיא בְּדָמָיו עוֹלָה.

יח. אֲבָל הֶדְיוֹט שֶׁהִפְרִישׁ זָכָר לְחַטָּאתוֹ [במקום נקבה], וְנָשִׂיא שֶׁהִפְרִישׁ שְׂעִירָה לְחַטָּאתוֹ [במקום זכר], וְכֹהֵן מָשִׁיחַ [שנמשח בשמן] שֶׁהִפְרִישׁ פָּרָה לְחַטָּאתוֹ [במקום פר] - הֲרֵי אֵלּוּ אֵין מִתְקַדְּשִׁין, לֹא קְדֻשַּׁת הַגּוּף וְלֹא קְדֻשַּׁת דָּמִים [ממון]; לְפִיכָךְ יִמָּכְרוּ שֶׁלֹּא בְּמוּם [אלא כמות שהם].

יט. הַמֵּבִיא אָשָׁם תָּלוּי [- שמסופק אם חטא], וְנוֹדַע לוֹ שֶׁלֹּא חָטָא, אוֹ שֶׁחָטָא וַדַּאי - אִם עַד שֶׁלֹּא נִשְׁחַט - יִרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם, וְיִפְּלוּ דָּמָיו לִנְדָבָה; מִפְּנֵי שֶׁלִּבּוֹ שֶׁל אָדָם דַּיּוֹ [מצטער] עַל עֲוֹנוֹתָיו, וְהוֹאִיל וְעַל סָפֵק הִפְרִישׁוֹ, גָּמַר בְּלִבּוֹ לְהַקְדִּישׁוֹ. אֲפִלּוּ הִפְרִישׁוֹ עַל פִּי עֵדִים וְהוּזַמּוּ, יִפְּלוּ דָּמָיו לִנְדָבָה. וְאִם אַחַר שֶׁנִּשְׁחַט נוֹדַע לוֹ - הַדָּם יִשָּׁפֵךְ וְהַבָּשָׂר יִשָּׂרֵף, כִּשְׁאָר פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין. נוֹדַע לוֹ אַחַר שֶׁנִּזְרַק הַדָּם - הַבָּשָׂר יֵאָכֵל לַכֹּהֲנִים, כְּכָל הָאֲשָׁמוֹת.

כ. אָשָׁם וַדַּאי אֵינוֹ כֵן: אִם עַד שֶׁלֹּא נִשְׁחַט נוֹדַע לוֹ שֶׁלֹּא חָטָא - יֵצֵא וְיִרְעֶה בָּעֵדֶר כִּשְׁאָר הַחֻלִּין, וְאֵין בּוֹ קְדֻשָּׁה כְּלָל; וְאִם מִשֶּׁנִּשְׁחַט - הֲרֵי זֶה יִקָּבֵר; וְאִם מִשֶּׁנִּזְרַק הַדָּם - הַבָּשָׂר יֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵפָה, כִּשְׁאָר פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין.

כא. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב בְּאָשָׁם תָּלוּי, וְהִפְרִישׁ שְׁנַיִם לְאַחֲרִיּוּת [- שאם יאבד אחד יקריב השני] - מִתְכַּפֵּר בְּאֶחָד, וְהַשֵּׁנִי יִרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם, וְיִפְּלוּ דָּמָיו לִנְדָבָה. וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר בְּוַדַּאי שֶׁהוּא כֵן.

כב. כָּל הָאֲשָׁמוֹת שֶׁבַּתּוֹרָה - בָּאִים בְּנֵי שְׁתַּיִם [- שנתיים], וּבָאִים בְּכֶסֶף [- במחיר שני] שְׁקָלִים; חוּץ מֵאֲשַׁם מְצֹרָע וַאֲשַׁם נָזִיר - שֶׁהֵן בְּנֵי שָׁנָה, וְאֵין לִדְמֵיהֶן קִצְבָּה [- הקצבה]. אָשָׁם תָּלוּי, בְּפֵרוּשׁ [נאמר בתורה] שֶׁהוּא מִן הַגְּדוֹלִים; וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה [מסורת ממשה רבינו] לָמְדוּ, שֶׁאֵינוֹ בָּא אֶלָּא בְּכֶסֶף שְׁקָלִים.

כג. הוּזְלוּ אֵילִים, וְלֹא יִמָּצֵא אַיִל בִּשְׁתֵּי סְלָעִים - אֵין לוֹ תַּקָּנָה, אֶלָּא יִשְׁהֶה עַד שֶׁיּוּקְרוּ [יתיקרו] וְיָבִיא בִּשְׁתֵּי סְלָעִים, שֶׁהֲרֵי הִקְפִּידָה תּוֹרָה עַל דָּמָיו וְנָתְנָה לוֹ קִצְבָּה.

כד. הִפְרִישׁ אֲשָׁמוֹ, וְהָיָה בִּשְׁעַת הַפְרָשָׁה יָפֶה [שווה] סֶלַע וּבִשְׁעַת כַּפָּרָה יָפֶה שְׁתַּיִם - כָּשֵׁר; שֶׁהַדָּחוּי מֵעִקָּרוֹ [- דבר שמעודו לא היה ראוי להקרבה] אֵינוֹ דָּחוּי [כשיהיה ראוי], וַעֲדַיִן לֹא נִרְאָה [לא היה ראוי] עַד שֶׁנַּעֲשָׂה שָׁוֶה שְׁתַּיִם; וְאַף עַל פִּי שֶׁהִשְׁבִּיחַ מֵאֵלָיו, אָדָם מִתְכַּפֵּר בְּשֶׁבַח הֶקְדֵּשׁ. הָיָה בִּשְׁעַת הַפְרָשָׁה יָפֶה שְׁתַּיִם וּבִשְׁעַת כַּפָּרָה יָפֶה סֶלַע - חֲרֵי זֶה פָּסוּל. חָזַר וְנַעֲשָׂה יָפֶה שְׁתַּיִם - יַחֲזֹר לְכַשְׁרוּתוֹ, שֶׁאֵין בַּעֲלֵי חַיִּים נִדְחִין, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ; לְמָה הַדָּבָר דּוֹמֶה? לְמוּם שֶׁנָּפַל וְעָבַר.

כה. הִפְרִישׁ שְׁתֵּי סְלָעִים לְאָשָׁם, וְלָקַח בָּהֶם שְׁנֵי אֵילִים לְאָשָׁם - אִם הָיָה אֶחָד מֵהֶם יָפֶה שְׁתֵּי סְלָעִים, יִקְרַב לַאֲשָׁמוֹ; וְהַשֵּׁנִי יִרְעֶה עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם, וְיִפְּלוּ דָּמָיו לִנְדָבָה.

כו. הָיָה חַיָּב בְּאָשָׁם בֶּן שָׁנָה וְהֵבִיא בֶּן שְׁתַּיִם, אוֹ בְּבֶן שְׁתַּיִם וְהֵבִיא בֶּן שָׁנָה, אוֹ שֶׁשְּׁחָטוֹ מְחֻסַּר זְמַן בַּבְּעָלִים [- שלא הגיע זמנם להתכפר] - פָּסוּל; וְתַעֲבֹר צוּרָתוֹ [ילינו הבשר], וְיֵצֵא לְבֵית הַשְּׂרֵפָה. זֶה הַכְּלָל: כָּל הַפָּסוּל בַּחַטָּאת פָּסוּל בְּאָשָׁם, חוּץ מִן הָאָשָׁם שֶׁשְּׁחָטוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ שֶׁהוּא כָּשֵׁר, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

כז. עוֹלַת נָזִיר, עוֹלַת יוֹלֶדֶת, עוֹלַת מְצֹרָע, שֶׁשְּׁחָטָן בְּנֵי שְׁנַיִם עָשָׂר חֹדֶשׁ וְיוֹם אֶחָד, אוֹ מְחֻסְּרֵי זְמַן בַּבְּעָלִים - כְּשֵׁרִים, וּטְעוּנִין [- מביאים איתם] נְסָכִים. זֶה הַכְּלָל: כֹּל שֶׁאֵינוֹ פּוֹסֵל בְּעוֹלַת נְדָבָה, אֵינוֹ פּוֹסֵל בְּעוֹלַת חוֹבָה - בֵּין עָלָת [- נחשב כקרבן] לַבְּעָלִים, בֵּין שֶׁלֹּא עָלָת לָהֶם.

יום שישי י"ט מרחשון ה'תש"ע

הִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין פֶּרֶק ה

א. הַמַּפְרִישׁ מָעוֹת לְחַטָּאתוֹ, וָמֵת - יֵלְכוּ הַמָּעוֹת לְיָם הַמֶּלַח [- שלא יהנו בהם]; וְכֵן הַמַּפְרִישׁ מָעוֹת לְחַטָּאתוֹ וְאָבְדוּ, וְהִקְרִיב חַטָּאת תַּחְתֵּיהֶן, וְנִמְצְאוּ הַמָּעוֹת אַחַר כַּפָּרָה - יֵלְכוּ לְיָם הַמֶּלַח.

ב. הִפְרִישׁ מָעוֹת לְחַטָּאתוֹ וְאָבְדוּ, וְהִפְרִישׁ מָעוֹת אֲחֵרוֹת תַּחְתֵּיהֶן - לֹא הִסְפִּיק לִקַּח [לקנות] בָּהֶן חַטָּאת, עַד שֶׁנִּמְצְאוּ מָעוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת - יָבִיא מֵאֵלּוּ וָאֵלּוּ חַטָּאת, וְהַשְּׁאָר יִפְּלוּ לִנְדָבָה.

ג. הִפְרִישׁ מָעוֹת לְחַטָּאתוֹ וְאָבְדוּ, וְהִפְרִישׁ חַטָּאת תַּחְתֵּיהֶן - לֹא הִסְפִּיק לְהַקְרִיבָהּ עַד שֶׁנִּמְצְאוּ הַמָּעוֹת, וַהֲרֵי הַחַטָּאת בַּעֲלַת מוּם - תִּמָּכֵר, וְיָבִיא מֵאֵלּוּ וָאֵלּוּ חַטָּאת; וְהַשְּׁאָר יִפְּלוּ לִנְדָבָה.

ד. הִפְרִישׁ חַטָּאתוֹ וְאָבְדָה, וְהִפְרִישׁ מָעוֹת תַּחְתֶּיהָ - לֹא הִסְפִּיק לִקַּח בָּהֶן עַד שֶׁנִּמְצְאָת חַטָּאתוֹ, וַהֲרֵי הִיא בַּעֲלַת מוּם - תִּמָּכֵר, וְיָבִיא מֵאֵלּוּ וָאֵלּוּ חַטָּאת; וְהַשְּׁאָר יִפְּלוּ לִנְדָבָה.

ה. הִפְרִישׁ שְׁנֵי צִבּוּרֵי [חבילות] מָעוֹת לְאַחֲרִיּוּת [- שאם יאבד האחד יקנה מהשני] - מִתְכַּפֵּר בְּאֶחָד מֵהֶן, וְהַשֵּׁנִי יִפֹּל לִנְדָבָה.

ו. הַמַּפְרִישׁ חַטָּאתוֹ אוֹ דְּמֵי חַטָּאתוֹ, וּכְסָבוּר שֶׁהוּא חַיָּב, וְנִמְצָא שֶׁאֵינוֹ חַיָּב - הֲרֵי אֵלּוּ חֻלִּין, וְלֹא נִתְקַדְּשׁוּ; הִפְרִישׁ שְׁתַּיִם אוֹ דְּמֵי שְׁתַּיִם, וּכְסָבוּר שֶׁהוּא חַיָּב שְׁתַּיִם, וְנִמְצָא שֶׁאֵינוֹ חַיָּב אֶלָּא אַחַת - יָבִיא אַחַת, וְהַשְּׁאָר יִפְּלוּ לִנְדָבָה.

ז. הַלּוֹקֵחַ מָעוֹת בְּיָדוֹ אוֹ שֶׁהָיָה מְלַקֵּט, וְאָמַר: 'אֵלּוּ אָבִיא מֵהֶן חַטָּאתִי' - הַמּוֹתָר [הנשאר] חֻלִּין; וְכֵן יֵרָאֶה לִי שֶׁהַדָּבָר קַל וָחֹמֶר בִּשְׁאָר הַקָּרְבָּנוֹת, שֶׁהַמּוֹתָר חֻלִּין.

ח. הַמַּפְרִישׁ מָעוֹת לְמִנְחַת חוֹטֵא וְהֵבִיא מֵהֶן מִנְחָתוֹ, אוֹ שֶׁהִפְרִישׁ מִנְחַת חוֹטֵא, וְהוֹתִירָה - הַמּוֹתָר יָבוֹא מִנְחָה נְדָבָה. אֲבָל מוֹתַר עֲשִׂירִית הָאֵיפָה שֶׁל כֹּהֵן גָּדוֹל, שֶׁהִיא [מנחת] הַחֲבִתִּין - יִרְקַב. וְכֵן מוֹתַר לַחְמֵי תוֹדָה וּמוֹתַר לַחְמוֹ שֶׁל נָזִיר - יִרְקְבוּ; וּמוֹתַר דְּמֵי נִסְכָּיו, יִפְּלוּ לִנְדָבָה.

כְּבָר בֵּאַרְנוּ בִּשְׁקָלִים, שֶׁמּוֹתַר הַשְּׁקָלִים חֵלִין.

ט. מוֹתַר קִנֵּי [עופות, הבאים לכפרת -] זָבִים, קִנֵּי זָבוֹת, קִנֵּי יוֹלְדוֹת, חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת - מוֹתְרֵיהֶן יִפְּלוּ לִנְדָבָה, וְיִקְרְבוּ עוֹלוֹת כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ. מוֹתַר עוֹלָה, לְעוֹלָה; מוֹתַר שְׁלָמִים, לִשְׁלָמִים; מוֹתַר מִנְחָה, לְמִנְחָה; מוֹתַר פֶּסַח, לִשְׁלָמִים. מוֹתַר נְזִירִים, לִנְזִירִים; מוֹתַר נָזִיר, לְאוֹתוֹ נָזִיר. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁמּוֹתַר חַטָּאת לִנְדָבָה? בְּחַטָּאת קְבוּעָה [רגילה]. אֲבָל מִי שֶׁהוּא חַיָּב בְּקָרְבָּן עוֹלֶה וְיוֹרֵד [קרבן המשתנה בין עשיר לעני], שֶׁהִפְרִישׁ מָעוֹת לְחַטָּאת בְּהֵמָה, וְהֶעֱנִי - יָבִיא תַּחְתֶּיהָן עוֹף, וּמְחַלְּלָן עַל הָעוֹף, וְיֵהָנֶה בָּהֶן. וְכֵן אִם הִפְרִישׁ דְּמֵי עוֹף וְהֶעֱנִי - מֵבִיא תַּחְתֶּיהָן עֲשִׂירִית הָאֵיפָה, וְיַחֵל הַמָּעוֹת עָלֶיהָ, וְיֵהָנֶה בָּהֶן.

י. הִפְרִישׁ בְּהֵמָה וְנָפַל בָּהּ מוּם - תִּמְכֹּר, וְיָבִיא בְּדָמֶיהָ עוֹף. אֲבָל אִם הִפְרִישׁ עוֹף וְנִפְסַל - לֹא יָבִיא בְּדָמָיו עֲשִׂירִית הָאֵיפָה; שֶׁאֵין לְעוֹף פִּדְיוֹן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּאִסּוּרֵי הַמִּזְבֵּחַ.

יא. כָּל חַיָּבֵי קִנִּים [- קרבן עוף - אחד לעולה ואחד לחטאת] שֶׁבַּתּוֹרָה שֶׁהִפְרִישׁוּ מָעוֹת לְקִנֵּיהֶן - רָצָה לְהָבִיא בְּכָל הַמָּעוֹת חַטַּאת הָעוֹף לְבַדָּהּ, יָבִיא; רָצָה לְהָבִיא בָּהֶן עוֹלַת הָעוֹף לְבַדָּהּ, יָבִיא. אֲפִלּוּ אָמַר: 'אֵלּוּ דְּמֵי חַטָּאתִי, וְאֵלּוּ דְּמֵי עוֹלָתִי' - יֵשׁ לוֹ לְעָרֵב הַמָּעוֹת וְלִקַּח בָּהֶן כְּאֶחָד חַטָּאתוֹ וְעוֹלָתוֹ, אוֹ לִקַּח בַּכֹּל חַטָּאת אוֹ עוֹלָה; שֶׁאֵין הַקִּנִּין מִתְפָּרְשׁוֹת [- נקבעות] אֶלָּא בִּלְקִיחַת [- בקניה ע"י] הַבְּעָלִים אוֹ בַּעֲשִׂיַּת [- בהקרבת] כֹּהֵן.

יב. לְפִיכָךְ, אִם הִפְרִישׁ מָעוֹת לְקִנִּין סְתָם, וָמֵת - יִפְּלוּ כָּל אוֹתָן הַמָּעוֹת הַסְּתוּמִין לִנְדָבָה, שֶׁהֲרֵי כֻּלָּן רְאוּיִין לָבוֹא עוֹלָה.

יג. מִי שֶׁהָיָה מְחַיָּב חַטָּאת, וְאָמַר: 'הֲרֵי עָלַי עוֹלָה', וְהִפְרִישׁ מָעוֹת וְאָמַר: 'אֵלּוּ לְחוֹבָתִי' - רָצָה לְהָבִיא בָּהֶן חַטַּאת בְּהֵמָה, יָבִיא; עוֹלַת בְּהֵמָה, יָבִיא. מֵת וְהִנִּיחַ הַמָּעוֹת - יֵלְכוּ לְיָם הַמֶּלַח.

הִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין פֶּרֶק ו

א. כָּל הַזְּבָחִים שֶׁנִּתְעָרֵב בָּהֶן אַחַת מֵחַטָּאוֹת הַמֵּתוֹת [- שדינם למיתה] אוֹ שׁוֹר הַנִּסְקָל [- מפני שהמית אדם] - אֲפִלּוּ אֶחָד בְּרִבּוֹא [עשרת אלפים] - כֻּלָּן יָמוּתוּ; לְפִי שֶׁבַּעֲלֵי חַיִּים חֲשׁוּבִין הֵן, וְאֵינָן בְּטֵלִין. וְאִם הִקְרִיב - הוּרְצָה [התקבל], שֶׁאֵין בַּעֲלֵי חַיִּין נִדְחִין.

ב. נִתְעָרֵב בָּהֶן אֶחָד מֵאִסּוּרֵי הַמִּזְבֵּחַ [- שאסור להקריבו כגון טריפה] - יִרְעוּ כֻּלָּם עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶן מוּם, וְיִמָּכְרוּ, וְיָבִיא בִּדְמֵי הַיָּפֶה שֶׁבָּהֶן מֵאוֹתוֹ הַמִּין שֶׁל קָדָשִׁים שֶׁנִּתְעָרֵב.

ג. נִתְעָרְבוּ קָדָשִׁים בְּחֵלִין תְּמִימִין - יִמָּכְרוּ הַחֵלִין שֶׁבַּתַּעֲרֹבֶת לְצָרְכֵי אוֹתוֹ הַמִּין [- הקרבן שנתערב], וְיִקְרְבוּ כֻּלָּן. כֵּיצַד? אַרְבַּע בְּהֵמוֹת שְׁלָמִים שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּאַרְבַּע בְּהֵמוֹת חֵלִין תְּמִימִין - יִמָּכְרוּ הָאַרְבַּע שֶׁל חֵלִין לְמִי שֶׁהוּא צָרִיךְ לְהָבִיא שְׁלָמִים, וְיִקְרְבוּ הַכֹּל שְׁלָמִים; וְכֵן בְּעוֹלָה אוֹ בְּאָשָׁם. וְהַדָּמִים חֵלִין לְכָל דָּבָר, שֶׁהֲרֵי דְּמֵי חֵלִין הֵן.

ד. נִתְעָרֵב שׁוֹר הֶקְדֵּשׁ בִּשְׁוָרִים חֹל - גָּדוֹל שֶׁבְּכֻלָּן הֶקְדֵּשׁ, וְיִמָּכְרוּ הַשְּׁאָר לִצְרִיכֵי אוֹתוֹ הַמִּין. נִתְעָרְבוּ קָדָשִׁים בְּקָדָשִׁים מִין בְּמִינוֹ - זֶה יִקְרַב לְשֵׁם בְּעָלָיו, וְזֶה יִקְרַב לְשֵׁם בְּעָלָיו, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין כָּל אֶחָד מֵהֶן מַכִּיר קָרְבָּנוֹ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּקָרְבְּנוֹת נָשִׁים - שֶׁאֵין בָּהֶן סְמִיכָה [- סמיכת ידים על הקרבן]. אֲבָל קָרְבְּנוֹת אֲנָשִׁים - הוֹאִיל וְכָל אֶחָד מֵהֶן צָרִיךְ לִסְמֹךְ עַל רֹאשׁ קָרְבָּנוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ לֹא יִקְרְבוּ עַד שֶׁיִּתֵּן הָאֶחָד חֶלְקוֹ [בבהמה] לַחֲבֵרוֹ, אוֹ עַד שֶׁיִּפֹּל מוּם בַּכֹּל וְיִמָּכְרוּ, וְיָבִיא כָּל אֶחָד בִּדְמֵי הַיָּפֶה מֵאוֹתוֹ הַמִּין.

ה. נִתְעָרְבוּ מִין בְּשֶׁאֵינוֹ מִינוֹ, כְּגוֹן עוֹלָה בִּשְׁלָמִים - לֹא יִקְרְבוּ אֲפִלּוּ כֶּחָמוּר שֶׁבָּהֶן; שֶׁאֵין מְבִיאִין קָדָשִׁים לְבֵית הַפִּסּוּל.

ו. וּכְשֵׁם שֶׁאֵין מְמַעֲטִין בִּזְמַן אֲכִילָתָן - כָּךְ אֵין מְמַעֲטִין בְּאוֹכְלֵיהֶן, וְלֹא בִּמְקוֹם אֲכִילָתָן. אֶלָּא כֵּיצַד יַעֲשֶׂה? יִרְעוּ עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶן מוּם, וְיִמָּכֵר כָּל אֶחָד מֵהֶן לְבַדּוֹ, וְיָבִיא בִּדְמֵי הַיָּפֶה שֶׁבָּהֶן מִמִּין זֶה, וּבִדְמֵי הַיָּפֶה שֶׁבָּהֶן מִמִּין הָאַחֵר, וַיַּפְסִיד הַמּוֹתָר מִבֵּיתוֹ.

ז. אַף עַל פִּי שֶׁכְּבָר הִקְרִיב עוֹלָה שֶׁחַיָּב בָּהּ, אוֹ שְׁלָמִים שֶׁהָיָה חַיָּב לְהַקְרִיבָן - הֲרֵי זֶה מַקְרִיב מִדְּמֵי הַתַּעֲרֹבֶת עוֹלָה אַחֶרֶת וּשְׁלָמִים אֲחֵרִים.

ח. חַטָּאוֹת שֶׁנִּתְעָרְבוּ בִּשְׁלָמִים - יִרְעוּ הַכֹּל עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶן מוּם, וְיָבִיא בִּדְמֵי הַיָּפֶה שֶׁבָּהֶן שְׁלָמִים, וּבִדְמֵי הַיָּפֶה שֶׁבָּהֶן חַטָּאת; וְאִם קָדַם וְהִקְרִיב חַטָּאת אַחֶרֶת עַל חֵטְא שֶׁהִפְרִישָׁהּ לוֹ, כֻּלָּן יָמוּתוּ.

ט. וְכֵן אִם נִתְעָרְבוּ מָעוֹת חַטָּאת בְּמָעוֹת אָשָׁם - לוֹקֵחַ שְׁתֵּי בְהֵמוֹת, וּמְחַלֵּל [פודה] דְּמֵי חַטָּאת בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא עַל חַטָּאת, וּדְמֵי אָשָׁם עַל אָשָׁם. וְאִם כְּבָר קָרְבָה חַטָּאתוֹ, יוֹלִיךְ כָּל הַמָּעוֹת לְיָם הַמֶּלַח [- לא יהנו בהם]; וְאִם כְּבָר קָרַב אֲשָׁמוֹ, יִפְּלוּ הַכֹּל לִנְדָבָה.

י. תּוֹדָה שֶׁנִּתְעָרְבָה בִּתְמוּרָתָהּ [- החליף קרבן בבהמה אחרת - ונתקדשו שניהם, ונתערבו:] - שְׁנֵיהֶן יִקְרְבוּ, וְיָנִיף הַלֶּחֶם [שמביאים אם התודה] עִמָּהֶן [- עם שניהם]. וְכֵן אִם נִתְעָרְבָה תּוֹדָה בִּשְׁאָר זְבָחִים - אַף עַל פִּי שֶׁקָּרְבָה תּוֹדָתוֹ, יִרְעוּ הַכֹּל עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶן מוּם, וְיָבִיא בִּדְמֵי הַיָּפֶה תּוֹדָה אַחֶרֶת, וּבִדְמֵי הַיָּפֶה זֶבַח אַחֵר.

יא. תּוֹדָה שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּאֵיל נָזִיר - שְׁנֵיהֶן יִקְרְבוּ, וְיָנִיף הַלֶּחֶם עִמָּהֶן.

יב. בְּכוֹר שֶׁנִּתְעָרֵב בְּפֶסַח - שְׁנֵיהֶם יִרְעוּ עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶן מוּם, וְיֵאָכְלוּ כִּבְכוֹר. וְלָמָּה לֹא יִקְרְבוּ? לְפִי שֶׁהַפֶּסַח נֶאֱכָל לְכָל אָדָם עַד חֲצוֹת, וְהַבְּכוֹר לִשְׁנֵי יָמִים, וְאֵינוֹ נֶאֱכָל אֶלָּא לַכֹּהֲנִים; וְאֵין מְבִיאִין קָדָשִׁים לְבֵית הַפִּסּוּל, וְאֵין מְמַעֲטִין בַּאֲכִילָתָם [- לא גורמים שיתמעט זמן אכילתם, ואוכליהם].

יג. וְכֵן מַעֲשַׂר שֶׁנִּתְעָרֵב בְּפֶסַח - כְּשֶׁיִּפֹּל בָּהֶן מוּם, יֵאָכְלוּ כְּמַעֲשַׂר; הַבְּכוֹר וְהַמַּעֲשַׂר שֶׁנִּתְעָרְבוּ, יֵאָכְלוּ בְּמוּמָן.

יד. וְכֵן שְׁאָר קָדָשִׁים שֶׁנִּתְעָרְבוּ בִּבְכוֹר וּבְמַעֲשֵׂר - יִרְעוּ עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶן מוּם, וְיֵאָכְלוּ כִּבְכוֹר שֶׁנָּפַל בּוֹ מוּם, אוֹ כְּמַעֲשֵׂר שֶׁנָּפַל בּוֹ מוּם.

טו. אָשָׁם שֶׁנִּתְעָרֵב בִּשְׁלָמִים - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מַקְרִיבִין מִשְּׁנֵיהֶם אֶלָּא הָאֵמוּרִין, אֲבָל הַבָּשָׂר נֶאֱכָל - לֹא יִקְרְבוּ, אֶלָּא יִרְעוּ עַד שֶׁיִּפֹּל בָּהֶן מוּם, וְיָבִיא בִּדְמֵי הַיָּפֶה אָשָׁם, וּבִדְמֵי הַיָּפֶה שְׁלָמִים; וַיַּפְסִיד הַמּוֹתָר מִבֵּיתוֹ. וְאִם קָדַם וְהִקְרִיב אֲשָׁמוֹ, שְׁנֵיהֶם יִפְּלוּ לִנְדָבָה.

טז. כָּל הַקָּדָשִׁים - אֶפְשָׁר שֶׁיִּתְעָרְבוּ מִין בְּמִין, חוּץ מִן הַחַטָּאת עִם הָאָשָׁם, שֶׁאֵין אָשָׁם אֶלָּא מִזִּכְרֵי הַכְּבָשִׂים, וְאֵין לְךָ חַטָּאת מִן הַכְּבָשִׂים אֶלָּא נְקֵבָה.

יז. וְכָל אֵלּוּ הַמִּתְעָרְבִין בַּחַיִּים - אִם הִקְרִיב, הוּרְצָה; שֶׁאֵין בַּעֲלֵי חַיִּים נִדְחִין.

יח. בְּהֵמָה שֶׁנִּמְצֵאת מִירוּשָׁלַיִם וְעַד מִגְדַּל עֵדֶר, וּכְמִדָּתָהּ [- כמרחק זה] לְכָל רוּחַ - אִם נְקֵבָה בַּת שְׁנָתָהּ הִיא, כּוֹנְסָהּ לְכִפָּה [לבית] עַד שֶׁתָּמוּת; שֶׁמָּא חַטָּאת הִיא. הָיְתָה בַּת שְׁתַּיִם, יָבִיא אוֹתָהּ שְׁלָמִים; וְיָבִיא עִמָּהּ לֶחֶם, שֶׁמָּא תּוֹדָה הִיא. מָצָא זָכָר בֶּן שְׁתֵּי שָׁנִים - אֵין לוֹ תַּקָּנָה; שֶׁמָּא אָשָׁם הוּא, וַעֲדַיִן לֹא כִּפְּרוּ בְּעָלָיו. מָצָא זָכָר בֶּן שָׁנָה - מַנִּיחַ אוֹתוֹ עַד שֶׁיִּפֹּל בּוֹ מוּם, וּמֵבִיא שְׁתֵּי בְהֵמוֹת תַּחְתָּיו, וּמַתְּנֶה וְאוֹמֵר: 'אִם עוֹלָה הָיָה, זֶה עוֹלָה תַּחְתָּיו; וְאִם שְׁלָמִים הָיָה, זֶה שְׁלָמִים תַּחְתָּיו'; וּמַקְרִיב הָאֶחָד עוֹלָה, וּנְסָכָיו מִשֶּׁל צִבּוּר, וְהָאֶחָד שְׁלָמִים עִם הַלֶּחֶם, שֶׁמָּא תּוֹדָה הָיָה. וּמַה יַּעֲשֶׂה בָּזֶה הַנִּמְצָא? יֵאָכֵל בְּמוּמוֹ - שֶׁאֲפִלּוּ הָיָה בְּכוֹר אוֹ מַעֲשֵׂר, בְּמוּמוֹ הוּא נֶאֱכָל; וְאִם פֶּסַח אַחַר זְמַנּוֹ הוּא, הֲרֵי זֶה שְׁלָמִים; וּבִזְמַנּוֹ, הַכֹּל נִזְהָרִין בּוֹ. וְאִם תֹּאמַר: 'שֶׁמָּא אֲשַׁם נָזִיר, אוֹ מְצֹרָע הוּא' - אֵינָם מְצוּיִין תָּמִיד, לְפִיכָךְ לֹא חָשׁוּ לָהֶם.

יט. נִתְעָרְבוּ קָדָשִׁים בְּקָדָשִׁים אַחַר שֶׁנִּשְׁחֲטוּ - יֵאָכְלוּ כֻּלָּם שֶׁבָּהֶן; נִתְעָרְבוּ בִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין אוֹ בְּחֻלִּין שֶׁנִּשְׁחֲטוּ בָּעֲזָרָה [- שפסולין הן] - תַּעֲבֹר צוּרָתָן [- יפסלו בלינה], וְיֵצְאוּ לְבֵית הַשְּׂרֵפָה.

כ. אֵבְרֵי חַטָּאת שֶׁנִּתְעָרְבוּ בְּאֵבְרֵי עוֹלָה - מַנִּיחִין הַכֹּל עַד שֶׁיִּפָּסְדוּ וְתַעֲבֹר צוּרָתָן, וְשׂוֹרְפִין אוֹתָן בָּעֲזָרָה בִּמְקוֹם שֶׁשּׂוֹרְפִין פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין.

כא. אֵבֶר שֶׁל בַּעֲלֵי מוּמִין שֶׁנִּתְעָרֵב בְּאֵבְרֵי קָדָשִׁים, אֲפִלּוּ אֵבֶר בְּאֶלֶף אֵבָרִים - יֵצְאוּ הַכֹּל לְבֵית הַשְּׂרֵפָה; וַאֲפִלּוּ קָרְבוּ כֻּלָּן חוּץ מֵאֶחָד מִן הַתַּעֲרֹבֶת - הֲרֵי זֶה יִשָּׂרֵף בָּעֲזָרָה, בַּמָּקוֹם שֶׁשּׂוֹרְפִין פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין.

כב. חֲתִיכוֹת קָדְשֵׁי קָדָשִׁים שֶׁנִּתְעָרְבוּ בַּחֲתִיכוֹת קָדָשִׁים קַלִּים, הַנֶּאֱכָלִין לְיוֹם אֶחָד בְּנֶאֱכָלִין לִשְׁנֵי יָמִים - יֵאָכְלוּ כֻּלָּם שֶׁבָּהֶן.

כג. חֲתִיכָה שֶׁל חַטָּאת טְמֵאָה שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּמֵאָה חֲתִיכוֹת שֶׁל חַטָּאת טְהוֹרָה, וְכֵן פְּרוּסָה שֶׁל לֶחֶם הַפָּנִים שֶׁנִּטְמָא שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּמֵאָה פְּרוּסוֹת שֶׁל לֶחֶם הַפָּנִים הַטָּהוֹר - הֲרֵי זוֹ תַּעֲלֶה [- מתבטלת ומותרת], כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

כד. אֲבָל חֲתִיכָה שֶׁל חַטָּאת טְהוֹרָה שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּמֵאָה חֲתִיכוֹת שֶׁל חֵלִין, וְכֵן פְּרוּסָה שֶׁל לֶחֶם הַפָּנִים הַטָּהוֹר שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּמֵאָה פְּרוּסוֹת שֶׁל חֵלִין - הֲרֵי אֵלּוּ לֹא יַעֲלוּ, אֶלָּא יֵאָכֵל הַכֹּל לַכֹּהֲנִים כְּכָל הַמְּדֻמָּעוֹת [- תערובת חולין וקודש].

הִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין פֶּרֶק ז

א. כָּל הַפְּסוּלִין לָעֲבוֹדָה שֶׁמָּלְקוּ [- שחיטה מיוחדת לעופות], מְלִיקָתָן פְּסוּלָה; וְאַף עַל פִּי שֶׁאוֹתוֹ הָעוֹף פָּסוּל, אֵינוֹ כְּנִבְלַת הָעוֹף הַטָּהוֹר לְטַמְּאָה [- שמטמא באכילתו]. וְכֵן אִם מָלַק בַּלַּיְלָה, אוֹ שֶׁשָּׁחַט חֵלִין בִּפְנִים וְקָדָשִׁים בַּחוּץ - אֵינָם כְּנִבֵּלָה.

ב. מָלַק [שחיטה מיוחדת בעוף] תּוֹרִים שֶׁלֹּא הִגִּיעַ זְמַנָּן [להקרבה], וּבְנֵי יוֹנָה שֶׁעָבַר זְמַנָּן, וְשֶׁיָּבֵשׁ גַּפָּהּ [הכנף], וְשֶׁנִּסְמֵית עֵינָהּ, וְשֶׁנִּקְטְעָה רַגְלָהּ - הֲרֵי זוֹ נְבֵלָה לְכָל דָּבָר. זֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁהָיָה פְּסוּלָהּ בַּקֹּדֶשׁ - פְּסוּלָה, וְאֵינָהּ נְבֵלָה; לֹא הָיָה פְּסוּלָהּ בַּקֹּדֶשׁ, הֲרֵי זוֹ נְבֵלָה לְכָל דָּבָר.

ג. לְפִיכָךְ, הַמּוֹלֵק וְנִמְצֵאת טְרֵפָה, אוֹ שֶׁמָּלַק בְּסַכִּין, אוֹ שֶׁמָּלַק חֵלִין בִּפְנִים וְקָדָשִׁים בַּחוּץ - הֲרֵי זוֹ נְבֵלָה לְכָל דָּבָר; שֶׁאֵין הַמְּלִיקָה מַתֶּרֶת וּמְטַהֶרֶת אֶלָּא דָּבָר שֶׁהוּא כָּשֵׁר לַמִּזְבֵּחַ.

ד. אֲבָל הַנִּרְבָּע [- שבאו או הובאו על אדם], וְהַמֻּקְצֶה [- הופרש לעבודה זרה], וְהַנֶּעֱבָד [כאליל], וְהָאֶתְנָן [- מתנת זונה], וְהַמְּחִיר [- החליף כלב בבהמה], וְהַטְּמְטוּם [- סתום, ואין מינו ניכר], וְהָאַנְדְּרוֹגִינוֹס [- שיש לו אברי זכר ונקבה], שֶׁנִּמְלְקוּ - הֲרֵי אֵלּוּ נְבֵלָה לְכָל דָּבָר, וּמְטַמְּאִין בְּגָדִים [כשאכלם והגיע] בְּבֵית הַבְּלִיעָה; שֶׁאֵין הַקְּדֻשָּׁה חָלָה עֲלֵיהֶן, וַהֲרֵי אֵין פְּסוּלָן בַּקֹּדֶשׁ.

ה. כְּבָר בֵּאַרְנוּ בְּמַעֲשֵׂה הַקָּרְבָּנוֹת, שֶׁחַטַּאת הָעוֹף נַעֲשֵׂית [- נזרק דמה] לְמַטָּה [- בחציו התחתון של המזבח], וְעוֹלַת הָעוֹף לְמַעְלָה. חַטַּאת הָעוֹף שֶׁעֲשָׂיָהּ לְמַעְלָה - פְּסוּלָה, בֵּין שֶׁעָשָׂה הַדֶּזֶתָהּ כְּמַעֲשֵׂה חַטָּאת, בֵּין שֶׁעֲשָׂיָהּ כְּמַעֲשֵׂה עוֹלָה, בֵּין שֶׁעֲשָׂיָהּ לְשֵׁם עוֹלָה, בֵּין שֶׁעֲשָׂיָהּ לְשֵׁם חַטָּאת.

ו. וְכֵן עוֹלַת הָעוֹף שֶׁעֲשָׂיָהּ לְמַטָּה - אֲפִלּוּ מָלַק סִימָן אֶחָד [- קנה או וושט] לְמַטָּה וְסִימָן אֶחָד לְמַעְלָה - פְּסוּלָה, בֵּין שֶׁמְּלָקָהּ כִּמְלִיקַת עוֹלָה, בֵּין שֶׁעֲשָׂיָהּ כְּמַעֲשֵׂה חַטָּאת, בֵּין שֶׁעֲשָׂיָהּ לְשֵׁם עוֹלָה, בֵּין שֶׁעֲשָׂיָהּ לְשֵׁם חַטָּאת.

ז. חַטַּאת הָעוֹף שֶׁמְּלָקָהּ לְמַטָּן כִּמְלִיקַת עוֹלָה לְשֵׁם חַטָּאת, אוֹ כְּמַעֲשֵׂה חַטָּאת לְשֵׁם עוֹלָה, אוֹ כְּמַעֲשֵׂה עוֹלָה לְשֵׁם עוֹלָה - פְּסוּלָה.

ח. וְכֵן עוֹלַת הָעוֹף שֶׁעֲשָׂיָהּ לְמַעְלָה כְּמַעֲשֵׂה חַטָּאת לְשֵׁם עוֹלָה, אוֹ כְּמַעֲשֵׂה חַטָּאת לְשֵׁם חַטָּאת - פְּסוּלָה; כְּמַעֲשֵׂה עוֹלָה לְשֵׁם חַטָּאת - כְּשֵׁרָה, וּבִלְבַד [- אלא] שֶׁלֹּא עָלָת לַבְּעָלִים מִשּׁוּם חוֹבָה [- ויביאו קרבן חדש].

ט. כָּל אֵלּוּ הָעוֹפוֹת שֶׁנִּפְסְלוּ מִפְּנֵי מְקוֹם עֲשִׂיָּתָן, אוֹ מִפְּנֵי שִׁנּוּי מַעֲשֵׂיהֶן, אוֹ שִׁנּוּי שְׁמָן [שלא נשחטו לשמן] - אֵינָן כְּנִבְלַת הָעוֹף לְטַמְּאָה [- ואינם מטמאים באכילתם]. וְכֵן חַטַּאת הָעוֹף אוֹ עוֹלַת הָעוֹף שֶׁנִּתְפַּגְּלָה [נפסלה ע"י מחשבה לא נכונה], אוֹ נִטְמֵאת, אוֹ נַעֲשֵׂית נוֹתֶר - אֵינָהּ מְטַמְּאָה בְּבֵית הַבְּלִיעָה כְּנִבְלַת הָעוֹף; שֶׁכָּל אֵלּוּ פְּסוּלָן בַּקֹּדֶשׁ.

י. חַטַּאת הָעוֹף הַבָּאָה עַל הַסָּפֵק - נַעֲשֵׂית כְּמִצְוָתָהּ, וְאֵינָהּ נֶאֱכֶלֶת, אֶלָּא תִּשָּׂרֵף, כְּכָל פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין. וְכֵיצַד תָּבוֹא

עַל הַסָּפֵק? כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה הָאִשָּׁה סְפֵק זָבָה, אוֹ סְפֵק יוֹלֶדֶת, וְכֹל כַּיּוֹצֵא בָּהּ. וְאֵין לָנוּ חַטַּאת בְּהֵמָה עַל סָפֵק; שֶׁאִם נִסְתַּפֵּק לוֹ אִם חָטָא אוֹ לֹא חָטָא - יָבִיא אָשָׁם תָּלוּי, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּהִלְכוֹת שְׁגָגוֹת.

יא. חַטַּאת הָעוֹף הַבָּאָה עַל הַסָּפֵק, וְנוֹדַע לָהּ שֶׁהִיא חַיֶּבֶת בָּהּ וַדַּאי - אִם עַד שֶׁלֹּא נִמְלְקָה נוֹדַע לָהּ - תֵּעָשֶׂה וַדָּאִית, וְתֵאָכֵל; וְאִם אַחַר שֶׁנִּמְלְקָה נוֹדַע לָהּ - הֲרֵי זֶה גּוֹמֵר הַדָּיֵת דָּמָהּ וְתַמְצִיתוֹ [- סחיטת הדם על המזבח], וְתִשָּׂרֵף, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: 'חַטַּאת הָעוֹף הַבָּאָה עַל הַסָּפֵק תֵּאָכֵל', שֶׁהֲרֵי בַּתְּחִלָּה עַל סָפֵק בָּאָה.

יב. נוֹדַע לָהּ שֶׁאֵינָהּ חַיֶּבֶת בָּהּ מֵאַחַר שֶׁנִּמְלְקָה - הֲרֵי זוֹ תִּקָּבֵר.

יום שבת קודש כ' מרחשון ה'תש"ע

הִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין פֶּרֶק ח

א. חַטַּאת הָעוֹף שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּעוֹלַת הָעוֹף, אוֹ עוֹלַת הָעוֹף שֶׁנִּתְעָרְבָה בְּחַטַּאת הָעוֹף - אֲפִלּוּ אֶחָד בְּרִבּוֹא [עשרת אלפים] - כֻּלָּן יָמוּתוּ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהָיוּ מְפֹרָשׁוֹת בִּשְׁעַת לְקִיחַת הַבְּעָלִים, זוֹ חַטָּאת וְזוֹ עוֹלָה; אֲבָל אִם הֵבִיא עוֹפוֹת לְחוֹבָתוֹ, מֵהֶן חַטָּאת וּמֵהֶן עוֹלָה, וְלֹא פֵּרֵשׁ אֶלָּא כֻּלָּן סְתוּמוֹת, וְנִתְעָרְבָה חַטָּאת אוֹ עוֹלָה בְּחוֹבָה זוֹ [- בקן] הַסְתוּמָה [שיש בה חטאת ועולה] - יֵשׁ לָהֶן דִּינִים אֲחֵרִים.

ב. וְכֵיצַד דִּינֵיהֶם? אִם נִתְעָרְבָה חַטָּאת בְּחוֹבָה זוֹ הַסְתוּמָה, אֵין כָּשֵׁר אֶלָּא מִנְיַן חַטָּאוֹת שֶׁבַּחוֹבָה בִּלְבַד; אֲבָל מִנְיַן הָעוֹלוֹת שֶׁבַּחוֹבָה, עִם הַחַטָּאת שֶׁנִּתְעָרְבָה בָּהֶן - פְּסוּלִין, שֶׁהֲרֵי נִתְעָרְבָה חַטָּאת בְּעוֹלוֹת.

ג. לְפִיכָךְ, אִם הָיְתָה הַחוֹבָה שְׁתַּיִם בְּחַטָּאת [- התערבו שתי חטאות בארבע סתומות, והזה חצי קן למטה וחצי למעלה] - חֲצִי הַחוֹבָה [-הקן] כָּשֵׁר, וְחֶצְיָהּ פָּסוּל; וְיֵרָאֶה לִי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה כֻּלָּם לְמַטָּה כְּמַעֲשֵׂה חַטָּאת.

ד. וְכֵן אִם נִתְעָרְבָה עוֹלָה בְּחוֹבָה זוֹ הַסְתוּמָה, אֵין כָּשֵׁר אֶלָּא מִנְיַן עוֹלוֹת שֶׁבַּחוֹבָה; אֲבָל מִנְיַן הַחַטָּאוֹת שֶׁבַּחוֹבָה, עִם הָעוֹלָה שֶׁנִּתְעָרְבָה בָּהֶן - פְּסוּלִין, שֶׁהֲרֵי נִתְעָרְבָה עוֹלָה בְּחַטָּאוֹת; בֵּין שֶׁהָיְתָה הַחוֹבָה הַסְתוּמָה מְרֻבָּה עַל הָעוֹלוֹת שֶׁנִּתְעָרְבוּ בָּהּ, בֵּין שֶׁהָיוּ הָעוֹלוֹת מְרֻבִּין עַל הַחוֹבָה הַסְתוּמָה, בֵּין שֶׁהָיוּ שְׁתֵּיהֶן שָׁוֹת - אֵין כָּשֵׁר אֶלָּא מִנְיַן עוֹלוֹת שֶׁבַּחוֹבָה. לְפִיכָךְ אִם הָיְתָה הַחוֹבָה שְׁתַּיִם בְּעוֹלָה - חֲצִי הַחוֹבָה כָּשֵׁר, וְחֶצְיָהּ פָּסוּל; וְיֵרָאֶה לִי שֶׁהוּא עוֹשֶׂה כֻּלָּן לְמַעְלָה כְּמַעֲשֵׂה עוֹלָה.

ה. חוֹבָה סְתוּמָה [- קן שלא פירש איזו לחטאת ואיזו לעולה] וְחוֹבָה אַחֶרֶת סְתוּמָה שֶׁנִּתְעָרְבוּ, בֵּין שֶׁהָיוּ שְׁתֵּיהֶן מִשֵּׁם אֶחָד, כְּגוֹן קִנֵּי זָבִים עִם קִנֵּי זָבִים, אוֹ מִשְּׁנֵי שֵׁמוֹת, כְּגוֹן קִנֵּי זָבִים עִם קִנֵּי יוֹלְדוֹת, בֵּין שֶׁהָיוּ שְׁתֵּיהֶן לְאָדָם אֶחָד, בֵּין שֶׁהָיוּ לִשְׁנַיִם - אִם הָיוּ שְׁנֵיהֶן שָׁוֹת [במספרם], מֻחֶצָּה כָּשֵׁר וּמֻחֶצָּה פָּסוּל; בֵּין שֶׁעָשָׂה הַכֹּל לְמַעְלָה, אוֹ הַכֹּל לְמַטָּה, אוֹ עָשָׂה חֶצְיָן לְמַעְלָה וְחֶצְיָן לְמַטָּה - לְעוֹלָם מֻחֶצָּה כָּשֵׁר וּמֻחֶצָּה פָּסוּל, מִפְּנֵי שֶׁהַכֹּל חֶצְיָן עוֹלָה וְחֶצְיָן חַטָּאת, וְהַחַטָּאת לְמַטָּה וְהָעוֹלָה לְמַעְלָה - אִם עָשָׂה הַכֹּל לְמַעְלָה, חֶצְיָן כְּשֵׁרוֹת וְהֵן הָעוֹלוֹת; וְאִם עָשָׂה כֻּלָּן לְמַטָּה, חֶצְיָן כְּשֵׁרוֹת וְהֵן הַחַטָּאוֹת. עָשָׂה חֶצְיָן לְמַעְלָה וְחֶצְיָן לְמַטָּה - חֲצִי הַחֲצִי שֶׁנַּעֲשָׂה לְמַעְלָה כָּשֵׁר, מִפְּנֵי הַתַּעֲרֹבֶת, וְהוּא עוֹלוֹת; וַחֲצִי הַחֲצִי שֶׁל מַטָּה כָּשֵׁר, וְהוּא חַטָּאוֹת.

ו. הָיוּ שְׁתֵּי הַחוֹבוֹת הַסְתוּמוֹת שֶׁנִּתְעָרְבוּ זוֹ גְּדוֹלָה מִזּוֹ, כְּגוֹן שֶׁהָיְתָה אַחַת אַרְבָּעָה עוֹפוֹת וְהַשְּׁנִיָּה שִׁשָּׁה - אִם עָשָׂה הַכֹּל לְמַעְלָה, אוֹ עָשָׂה הַכֹּל לְמַטָּה - מֻחֶצָּה פָּסוּל וּמֻחֶצָּה כָּשֵׁר, מִטַּעַם שֶׁבֵּאַרְנוּ. עָשָׂה חֶצְיָן לְמַטָּה וְחֶצְיָן לְמַעְלָה - אִם אַחַר שֶׁשָּׁאַל עָשָׂה כֵּן, הַמּוּעָט כָּשֵׁר; וְאִם מִדַּעְתּוֹ עָשָׂה, הַמְרֻבֶּה כָּשֵׁר.

ז. זֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁעָשָׂה הַכֹּהֵן מִדַּעְתּוֹ חֶצְיָן לְמַעְלָה וְחֶצְיָן לְמַטָּה, וְאִי אֶפְשָׁר שֶׁלֹּא יִהְיֶה מִשֶּׁל אֶחָד לְמַעְלָה וּלְמַטָּה - הֲרֵי זֶה הַמְרֻבֶּה כָּשֵׁר; הוֹאִיל וְדָבָר יָדוּעַ שֶׁמִּקְצָת קָרְבְּנוֹתָיו לְמַעְלָה וּמִקְצָתָן לְמַטָּה, יִהְיוּ כָּל קָרְבְּנוֹתָיו כְּשֵׁרִים.

ח. שְׁנַיִם שֶׁלָּקְחוּ קִנֵּיהֶם בְּעֵרְבּוּב, אוֹ שֶׁנָּתְנוּ דְּמֵי קִנֵּיהֶם לַכֹּהֵן - לְאֵיזֶה שֶׁיִּרְצֶה הַכֹּהֵן יַקְרִיב חַטָּאת, וּלְאֵיזֶה שֶׁיִּרְצֶה יַקְרִיב עוֹלָה; שֶׁאֵין הַקִּנִּין מִתְפָּרְשִׁין אֶלָּא בִּלְקִיחַת הַבְּעָלִים אוֹ בַּעֲשִׂיַּת הַכֹּהֵן, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ט. הָיוּ לִפְנֵי הַכֹּהֵן חַטָּאוֹת וְעוֹלוֹת - עָשָׂה שְׁתֵּיהֶן לְמַעְלָה, אוֹ שְׁתֵּיהֶן לְמַטָּה - מֻחֶצָּה כָּשֵׁר וּמֻחֶצָּה פָּסוּל. עָשָׂה חֶצְיָן לְמַעְלָה וְחֶצְיָן לְמַטָּה, וְלֹא יָדַע אִם הַחַטָּאוֹת הֵם שֶׁעָשָׂה לְמַטָּה אוֹ הָעוֹלוֹת - הֲרֵי הַכֹּל פָּסוּל; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: הָעוֹלוֹת הֵן שֶׁעָשָׂה לְמַטָּה, וְהַחַטָּאוֹת לְמַעְלָה.

י. הָיוּ לְפָנָיו שְׁלֹשָׁה צִבּוּרֵי עוֹפוֹת, אֶחָד חַטָּאוֹת וְאֶחָד עוֹלוֹת, וְהָאֶחָד סָתוּם חֶצְיוֹ עוֹלוֹת וְחֶצְיוֹ חַטָּאוֹת, וְלֹא פֵּרְשׁוֹ - אִם עָשָׂה כֻּלָּן לְמַעְלָה אוֹ לְמַטָּה - מֻחֶצָּה כָּשֵׁר וּמֻחֶצָּה פָּסוּל.

יא. עָשָׂה חֶצְיָן לְמַעְלָה וְחֶצְיָן לְמַטָּה - אֵין הַכָּשֵׁר אֶלָּא הַסָּתוּם בִּלְבַד שֶׁעָשָׂה חֶצְיוֹ לְמַעְלָה וְחֶצְיוֹ לְמַטָּה, וְהוּא מִתְחַלֵּק בֵּין הַבְּעָלִים, וְעוֹלָה לִשְׁנֵיהֶם; שֶׁהֲרֵי הַכֹּהֵן אֵינוֹ יוֹדֵעַ לְאֵי זֶה מֵהֶן פֵּרֵשׁ וּלְאֵי זֶה מֵהֶן הָיָה הַסָּתוּם. וּשְׁנֵי הַצִּבּוּרִין הַמְפֹרָשִׁין - פְּסוּלִין, שֶׁהֲרֵי לֹא יָדַע אֵיזוֹ עָשָׂה לְמַעְלָה וְאֵיזוֹ עָשָׂה לְמַטָּה, וְשֶׁמָּא הָעוֹלָה נַעֲשֵׂית לְמַטָּה וְהַחַטָּאת לְמַעְלָה.

הִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין פֶּרֶק ט

א. קֵן סְתוּמָה [- שלא פירש איזו לחטאת ואיזו לעולה] שֶׁפָּרַח מִמֶּנָּה גּוֹזָל לָאֲוִיר, אוֹ שֶׁפָּרַח לְבֵין הָעוֹפוֹת [שדינם] שֶׁיָּמוּתוּ כֻּלָּן, אוֹ שֶׁמֵּת גּוֹזָל אֶחָד - יִקַּח זוּג לַשֵּׁנִי.

ב. פָּרַח לְבֵין [קינים אחרות] הַקְּרֻבוֹת - פָּסוּל, וּפוֹסֵל אֶחָד כְּנֶגְדּוֹ; שֶׁהַגּוֹזָל הַפּוֹרֵחַ מִקֵּן סְתוּמָה לְבֵין הַקְּרֻבוֹת, פָּסוּל וּפוֹסֵל אֶחָד כְּנֶגְדּוֹ. כֵּיצַד? פָּרַח גּוֹזָל מִן הַסָּתוּם לַעֲשָׂרָה עוֹפוֹת סְתוּמוֹת - אִם עָשָׂה חֲמִשָּׁה לְמַטָּה וְשִׁשָּׁה לְמַעְלָה, הֲרֵי חָמֵשׁ עוֹלוֹת כְּשֵׁרוֹת מֵהַשִּׁשָּׁה שֶׁל מַעְלָה, וְאַרְבַּע חַטָּאוֹת כְּשֵׁרוֹת מֵהַחֲמִשָּׁה עוֹפוֹת שֶׁנַּעֲשׂוּ לְמַטָּה; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר: שֶׁמָּא הַגּוֹזָל הַפּוֹרֵחַ, הוּא אֶחָד מֵהַחֲמִשָּׁה שֶׁל מַטָּה.

ג. וְכֵן אִם עָשָׂה מֵהֶן שִׁשָּׁה לְמַטָּה וַחֲמִשָּׁה לְמַעְלָה - נִמְצָא הַכָּשֵׁר חֲמֵשׁ חַטָּאוֹת וְאַרְבַּע עוֹלוֹת; שֶׁאֲנִי אוֹמֵר, שֶׁהַגּוֹזָל מֵהַחֲמִשָּׁה שֶׁל מַעְלָה. נִמְצָא הַכָּשֵׁר מֵהָעֲשָׂרָה, תִּשְׁעָה - הֲרֵי

פָּסַל אֶחָד. אַרְבָּעָה עוֹפוֹת סְתוּמוֹת וְאַרְבָּעָה עוֹפוֹת שְׁנִיּוֹת סְתוּמוֹת, פָּרַח אֶחָד מִן הָרִאשׁוֹנוֹת לַשְׁנִיּוֹת - פָּסַל אֶחָד מִן הַשְׁנִיּוֹת. אַחַר שֶׁנִּתְעָרְבוּ, חָזַר אֶחָד מִן הַשְׁנִיּוֹת וּפָרַח לָרִאשׁוֹנוֹת - פָּסַל אֶחָד מִן הָרִאשׁוֹנוֹת; וְנִמְצָא הַכָּשֵׁר מִן הָרִאשׁוֹנוֹת [נשארו] שְׁתַּיִם בִּלְבַד.

ד. חָזַר אֶחָד וּפָרַח מִן הָרִאשׁוֹנוֹת לַשְׁנִיּוֹת, אֲפִלּוּ כָּל הַיּוֹם - אֵין מוֹסִיף לְהַפְסִיד יָתֵר עַל זֶה; שֶׁאֲפִלּוּ הֵן מְעֹרָבוֹת כֻּלָּן זוֹ בָּזוֹ - מֶחֱצָה כָּשֵׁר וּמֶחֱצָה פָּסוּל, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ.

ה. צִבּוּר אֶחָד יֵשׁ בּוֹ שְׁנֵי עוֹפוֹת, וּבַשֵּׁנִי אַרְבָּעָה, וּבַשְּׁלִישִׁי שִׁשָּׁה, וּבָרְבִיעִי שְׁמוֹנָה, וּבַחֲמִישִׁי עֲשָׂרָה, וּבַשִּׁשִּׁי שְׁנֵים עָשָׂר, וּבַשְּׁבִיעִי אַרְבָּעָה עָשָׂר, וּפָרַח גּוֹזָל מִן הָרִאשׁוֹנָה לַשְׁנִיָּה, וְאֶחָד מִן הַשְׁנִיָּה לַשְּׁלִישִׁית, וּמִשְּׁלִישִׁית לָרְבִיעִית, וּמֵרְבִיעִית לַחֲמִישִׁית, וּמֵחֲמִישִׁית לַשִּׁשִּׁית, וּמִשִּׁשִּׁית לַשְּׁבִיעִית, וְחָזַר אֶחָד וּפָרַח מִצִּבּוּר לְצִבּוּר, עַד שֶׁחָזַר לָרִאשׁוֹנָה שֶׁפָּרַח מִמֶּנָּה הָרִאשׁוֹן - פּוֹסֵל אֶחָד בַּהֲלִיכָתוֹ וְאֶחָד בַּחֲזִירָתוֹ: הָרִאשׁוֹנָה וְהַשְּׁנִיָּה אֵין לָהֶם כְּלוּם, וְהַשְּׁלִישִׁית יֵשׁ לָהּ שְׁנֵי עוֹפוֹת, הָרְבִיעִית יֵשׁ לָהּ אַרְבָּעָה, הַחֲמִישִׁית יֵשׁ לָהּ שִׁשָּׁה, הַשִּׁשִּׁית יֵשׁ לָהּ שְׁמוֹנָה, הַשְּׁבִיעִית יֵשׁ לָהּ שְׁנֵים עֶשְׂרֵה. חָזַר אֶחָד וּפָרַח פַּעַם שְׁנִיָּה מִזּוֹ לָזוֹ, וְחָזַר וּפָרַח מִן הָאַחֲרוֹנָה לְשֶׁלְּמַעְלָה מִמֶּנָּה עַד שֶׁחָזַר לָרִאשׁוֹנָה - פּוֹסֵל אֶחָד בַּהֲלִיכָתוֹ וְאֶחָד בַּחֲזִירָתוֹ: הַשְּׁלִישִׁית וְהָרְבִיעִית אֵין לָהֶם כְּלוּם, הַחֲמִישִׁית יֵשׁ לָהּ שְׁנֵי עוֹפוֹת כְּשֵׁרִים, וְהַשִּׁשִּׁית יֵשׁ לָהּ אַרְבָּעָה, וְהַשְּׁבִיעִית יֵשׁ לָהּ עֲשָׂרָה. פָּרַח פַּעַם שְׁלִישִׁית גּוֹזָל מִזּוֹ לָזוֹ, וְחָזַר פַּעַם רְבִיעִית מִזּוֹ לָזוֹ - פּוֹסֵל אֶחָד בַּהֲלִיכָתוֹ וְאֶחָד בַּחֲזִירָתוֹ: הַחֲמִישִׁית וְהַשִּׁשִּׁית נִפְסְלוּ כֻּלָּן, וְהַשְּׁבִיעִית נִשְׁאֲרוּ לָהּ שְׁמוֹנָה עוֹפוֹת כְּשֵׁרִין. כְּשֶׁיַּעֲשֶׂה הָאַרְבָּעָה עָשָׂר שֶׁבַע לְמַטָּן וְשֶׁבַע לְמַעְלָן - יִהְיוּ שְׁמוֹנָה מֵהֶן כְּשֵׁרִין וְהַשִּׁשָּׁה פְּסוּלִין, מִפְּנֵי תַּעֲרֹבֶת גּוֹזָלוֹת אֵלּוּ שֶׁפָּרְחוּ בַּהֲלִיכָה וּבַחֲזִירָה.

ו. קֵן סְתוּמָה וְקֵן מְפֹרֶשֶׁת, פָּרַח מִן הַסְּתוּמָה לַמְּפֹרֶשֶׁת - יִקַּח זוּג לַשֵּׁנִי [הנשאר מהסתומה]. חָזַר, אוֹ שֶׁפָּרַח אֶחָד מִן הַמְּפֹרָשׁוֹת לְסְתוּמָה, וְלֹא יָדַע זֶה שֶׁפָּרַח אִם הָיָה עוֹלָה אוֹ חַטָּאת - יָמוּתוּ כָּל הָעוֹפוֹת שֶׁבַּסְּתוּמָה; שֶׁאִם עוֹלָה נִתְעָרְבָה בָּהֶן - כָּל הַחַטָּאוֹת שֶׁבָּהּ פְּסוּלוֹת, וְאִם חַטָּאת נִתְעָרְבָה בָּהֶן - כָּל הָעוֹלוֹת שֶׁבָּהּ פְּסוּלוֹת; לְפִיכָךְ יָמוּתוּ כֻּלָּן.

ז. חַטָּאת מִכָּאן וְעוֹלָה מִכָּאן וּסְתוּמָה בָּאֶמְצַע, פָּרַח מִן הָאֶמְצַע לַצְּדָדִין אֶחָד הֵילַךְ וְאֶחָד הֵילַךְ - לֹא הִפְסִיד כְּלוּם, אֶלָּא יֹאמַר: "זֶה שֶׁהָלַךְ אֵצֶל הַחַטָּאוֹת חַטָּאת, וְזֶה שֶׁהָלַךְ אֵצֶל הָעוֹלוֹת עוֹלָה הוּא". חָזַר אַחַר שֶׁנִּתְעָרְבוּ, וּפָרַח אֶחָד מִכָּאן וְאֶחָד מִכָּאן לָאֶמְצַע - הַשְּׁנַיִם הָאֶמְצָעִיִּים יָמוּתוּ, שֶׁהֲרֵי הֵן חַטָּאת וְעוֹלָה מְעֹרָבִין; וְהַצְּדָדִין, אִלּוּ יִקְרְבוּ חַטָּאת וְאִלּוּ עוֹלָה כְּשֵׁרִין. פָּרַח מִן הָאֶמְצָעִיִּים לַצְּדָדִין - כֻּלָּן יָמוּתוּ; שֶׁמָּא עוֹלָה נִתְעָרְבָה בַּחַטָּאוֹת וְחַטָּאוֹת בָּעוֹלוֹת.

הִלְכוֹת פְּסוּלֵי הַמִּקְדָּשִׁין פֶּרֶק י

א. הָאִשָּׁה שֶׁאָמְרָה: "הֲרֵי עָלַי קֵן כְּשֶׁאֵלֵד זָכָר" - יָלְדָה זָכָר, מְבִיאָה אַרְבָּעָה עוֹפוֹת: שְׁנַיִם לְנִדְרָהּ, וְהֵן עוֹלָה כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, וּשְׁנַיִם לְחוֹבָתָהּ [ככל יולדת -] מִשּׁוּם לֵדָה, וְהֵן אֶחָד עוֹלָה וְאֶחָד חַטָּאת. נִמְצֵאתָ לָמֵד, שֶׁהַכֹּהֵן צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת שָׁלֹשׁ פְּרִידִין [עופות] לְמַעְלָה, וּפְרִידָה אַחַת לְמַטָּן. טָעָה וְעָשָׂה שְׁתַּיִם לְמַעְלָן וּשְׁתַּיִם לְמַטָּן וְלֹא נִמְלַךְ [- לא שאל האשה: איזו חטאת ואיזו עולה] - צְרִיכָה לְהָבִיא עוֹד פְּרִידָה אַחַת, וַיַּקְרִיבֶנָּה לְמַעְלָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהֵבִיאָה הָאַרְבָּעָה מִמִּין אֶחָד, שֶׁהָיוּ כֻּלָּן תּוֹרִין אוֹ כֻּלָּן בְּנֵי יוֹנָה; אֲבָל אִם הָיוּ שְׁתֵּי תּוֹרִין עִם שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה, וְעָשָׂה שְׁתַּיִם לְמַעְלָה וּשְׁתַּיִם לְמַטָּה - צְרִיכָה לְהָבִיא עוֹד תּוֹר וּבֶן יוֹנָה, וְיַעֲשֶׂה שְׁתֵּיהֶן לְמַעְלָה כְּדֵי לָצֵאת יְדֵי חוֹבָתָהּ. שֶׁאִם עָשָׂה בַּתְּחִלָּה שְׁתֵּי הַתּוֹרִין לְמַטָּה, צְרִיכָה תּוֹר לְמַעְלָה לְהַשְׁלִים חוֹבָתָהּ; וְאִם עָשָׂה שְׁנֵי בְּנֵי הַיּוֹנָה לְמַטָּה, צְרִיכָה בֶּן יוֹנָה לְמַעְלָה לְהַשְׁלִים חוֹבָתָהּ; שֶׁאֵין אָדָם מֵבִיא חוֹבָתוֹ גּוֹזָל אֶחָד תּוֹר וְאֶחָד בֶּן יוֹנָה, אֶלָּא אוֹ שְׁנֵיהֶן תּוֹרִין אוֹ שְׁנֵיהֶן בְּנֵי יוֹנָה.

ב. פְּרִשָּׁה נִדְרָהּ וְאָמְרָה לַכֹּהֵן: "אֵלּוּ לְנִדְרִי וְאֵלּוּ לְחוֹבָתִי", וְעָשָׂה אוֹתָן הַכֹּהֵן שְׁתַּיִם לְמַעְלָה וּשְׁתַּיִם לְמַטָּה, וְלֹא יָדַע אֵיזֶה מֵהֶן עָשָׂה לְמַעְלָה - צְרִיכָה לְהָבִיא שְׁלֹשָׁה עוֹפוֹת, שְׁנַיִם לִנְדְרָהּ וְאֶחָד לְהַשְׁלִים חוֹבָתָהּ, וְיַעֲשׂוּ הַשְּׁנַיִם לְמַעְלָה; שֶׁהֲרֵי פֵּרְשָׁה נִדְרָהּ, וְשֶׁמָּא שְׁנַיִם שֶׁל נֶדֶר נַעֲשׂוּ לְמַטָּה, שֶׁהֵם פְּסוּלוֹת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהֵבִיאָה הָאַרְבָּעָה שֶׁפֵּרְשָׁה נִדְרָהּ בִּשְׁנַיִם מֵהֶן מִמִּין אֶחָד; אֲבָל אִם הָיוּ שְׁנֵי מִינִין, תָּבִיא אַרְבָּעָה אֲחֵרִים - שְׁנַיִם מִמִּין שֶׁפֵּרְשָׁה בּוֹ נִדְרָהּ יַעֲשׂוּ לִנְדְרָהּ, וּשְׁנַיִם מֵאֵיזֶה מִין שֶׁתִּרְצֶה יִהְיוּ לְחוֹבָתָהּ, וְיַעֲשׂוּ אֶחָד לְמַעְלָה וְאֶחָד לְמַטָּה.

ג. קֻבְּעָה [מין] נִדְרָהּ וְאָמְרָה: "אִם אֵלֵד זָכָר, הֲרֵי עָלַי שְׁתֵּי תּוֹרִים", וְיָלְדָה, וְהֵבִיאָה אַרְבָּעָה עוֹפוֹת, שְׁנַיִם לִנְדְרָהּ וּשְׁנַיִם לְחוֹבָתָהּ, וְעָשָׂה שְׁנַיִם לְמַעְלָה וּשְׁנַיִם לְמַטָּה, וְלֹא יָדַע אֵיזֶה נַעֲשָׂה לְמַעְלָה וְלֹא אֵיזֶה נַעֲשָׂה לְמַטָּה, וְגַם הִיא שָׁכְחָה וְלֹא יָדְעָה בְּאֵיזֶה מִין קֻבְּעָה נִדְרָהּ, אִם בְּתוֹרִים אִם בִּבְנֵי יוֹנָה - הֲרֵי זוֹ צְרִיכָה לְהָבִיא שְׁתֵּי תּוֹרִים עִם שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה לִנְדְרָהּ, וְיַעֲשׂוּ אַרְבַּעְתָּן לְמַעְלָה, וְתָבִיא גּוֹזָל אֶחָד [מאיזה מין שתרצה] לְהַשְׁלִים חוֹבָתָהּ, וְיַעֲשֶׂה לְמַעְלָה; שֶׁכְּבָר עָשָׂה שְׁנַיִם לְמַטָּה שֶׁהֵם חַטָּאת. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהֵבִיאָה הָאַרְבָּעָה תְּחִלָּה מִמִּין אֶחָד; אֲבָל אִם הָיוּ שְׁנֵי מִינִין, צְרִיכָה לְהָבִיא שִׁשָּׁה עוֹפוֹת - שְׁתֵּי תּוֹרִים עִם שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה לִנְדְרָהּ, וְתָבִיא לְחוֹבָתָהּ שְׁתֵּי תּוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה לְהַעֲשׂוֹת אֶחָד לְמַעְלָה וְאֶחָד לְמַטָּה. וְכֵן אִם נִתְנָתֵם לַכֹּהֵן, וְשָׁכְחָה מַה נָּתְנָה לוֹ, וְהָלַךְ הַכֹּהֵן וְעָשָׂה, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ הֵיכָן עָשָׂה, אִם הַכֹּל לְמַעְלָה אִם הַכֹּל לְמַטָּה, אוֹ מֶחֱצָה לְמַעְלָה וּמֶחֱצָה לְמַטָּה - הֲרֵי זוֹ תָּבִיא שְׁתֵּי תּוֹרִים עִם שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה לִנְדְרָהּ, וְתָבִיא שְׁתֵּי תּוֹרִים אוֹ שְׁנֵי בְּנֵי יוֹנָה לְחוֹבָתָהּ.

ד. קֻבְּעָה חוֹבָתָהּ וְקֻבְּעָה נִדְרָהּ, וְשָׁכְחָה בַּמֶּה קֻבְּעָה, וְאֶפְשָׁר שֶׁחוֹבָתָהּ כֶּבֶשׂ לְעוֹלָה וּפְרִידָה אַחַת תּוֹר אוֹ בֶּן יוֹנָה לְחַטָּאת - לְפִיכָךְ תָּבִיא שֵׁשׁ פְּרִידִין, אַרְבָּעָה לִנְדְרָהּ וּשְׁנַיִם לְחוֹבָתָהּ, וְעוֹד תָּבִיא חַטָּאת אַחַת בֶּן יוֹנָה אוֹ תּוֹר עִם הַכֶּבֶשׂ; נִמְצֵאת שֶׁהֵבִיאָה שִׁבְעָה עוֹפוֹת.

ה. וְכָל הַחַטָּאוֹת הָאֵלּוּ אֵינָן נֶאֱכָלוֹת, מִפְּנֵי שֶׁהֵן סָפֵק.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – י"ד־כ' מרחשון ה'תש"ע

יום ראשון י"ד מרחשון ה'תש"ע

הִלְכוֹת חָמֵץ וּמַצָּה פֶּרֶק ח

א. סִדּוּר עֲשִׂיַּת מִצְוֹות אֵלּוּ בְּלֵיל חֲמִשָּׁה עָשָׂר, כָּךְ הוּא: בַּתְּחִלָּה מְבִיאִין כּוֹס לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, וּמְבָרֵךְ 'בּוֹרֵא פְּרִי הַגָּפֶן', וְאוֹמֵר עָלָיו קִדּוּשׁ הַיּוֹם, וּזְמַן [שהחיינו], וְשׁוֹתֶה. וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ 'עַל נְטִילַת יָדַיִם', וְנוֹטֵל יָדָיו. וּמְבִיאִין שֻׁלְחָן עָרוּךְ, וְעָלָיו מָרוֹר וְיָרָק אַחֵר, וּמַצָּה וַחֲרֹסֶת, וְגוּפוֹ שֶׁל כֶּבֶשׂ הַפֶּסַח, וּבְשַׂר חֲגִיגָה שֶׁל יוֹם אַרְבָּעָה עָשָׂר; וּבַזְּמַן הַזֶּה, מְבִיאִין עַל הַשֻּׁלְחָן שְׁנֵי מִינֵי בָשָׂר - אֶחָד זֵכֶר לַפֶּסַח, וְאֶחָד זֵכֶר לַחֲגִיגָה.

ב. מַתְחִיל וּמְבָרֵךְ 'בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה', וְלוֹקֵחַ יָרָק וּמְטַבֵּל אוֹתוֹ בַּחֲרֹסֶת, וְאוֹכֵל כְּזַיִת, הוּא וְכָל הַמְסֻבִּין עִמּוֹ - כָּל אֶחָד וְאֶחָד, אֵין פָּחוֹת מִכְּזַיִת. וְאַחַר כָּךְ עוֹקְרִין אֶת הַשֻּׁלְחָן מִלְּפְנֵי קוֹרֵא הַהַגָּדָה לְבַדּוֹ, וּמוֹזְגִין הַכּוֹס הַשֵּׁנִי, וְכָאן הַבֵּן שׁוֹאֵל. וְאוֹמֵר הַקּוֹרֵא: 'מַה נִּשְׁתַּנָּה הַלַּיְלָה הַזֶּה מִכָּל הַלֵּילוֹת? שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אֵין אָנוּ מַטְבִּילִין אֲפִלּוּ פַּעַם אַחַת, וְהַלַּיְלָה הַזֶּה שְׁתֵּי פְּעָמִים; שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין חָמֵץ וּמַצָּה, וְהַלַּיְלָה הַזֶּה כֻּלּוֹ מַצָּה; שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין בְּשַׂר צָלִי שָׁלוּק [מבושל הרבה] וּמְבֻשָּׁל, וְהַלַּיְלָה הַזֶּה כֻּלּוֹ צָלִי; שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין שְׁאָר יְרָקוֹת, וְהַלַּיְלָה הַזֶּה מְרוֹרִים; שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין בֵּין יוֹשְׁבִין וּבֵין מְסֻבִּין, וְהַלַּיְלָה הַזֶּה כֻּלָּנוּ מְסֻבִּין'.

ג. בַּזְּמַן הַזֶּה, אֵינוֹ אוֹמֵר 'וְהַלַּיְלָה הַזֶּה כֻּלּוֹ צָלִי' - שֶׁאֵין לָנוּ קָרְבָּן. וּמַתְחִיל בִּגְנוּת [מתחילה עוע"ז היו אבותינו וכו'], וְקוֹרֵא עַד שֶׁגּוֹמֵר דְּרַשׁ פָּרָשַׁת "אֲרַמִּי אֹבֵד אָבִי" כֻּלָּהּ.

ד. וּמַחְזִיר הַשֻּׁלְחָן לְפָנָיו, וְאוֹמֵר: 'פֶּסַח זֶה שֶׁאָנוּ אוֹכְלִין, עַל שֵׁם שֶׁפָּסַח הַמָּקוֹם בָּרוּךְ הוּא עַל בָּתֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח פֶּסַח הוּא לַה'"; וּמַגְבִּיהַּ הַמָּרוֹר בְּיָדוֹ וְאוֹמֵר: 'מָרוֹר זֶה שֶׁאָנוּ אוֹכְלִין, עַל שֵׁם שֶׁמָּרְרוּ הַמִּצְרִים אֶת חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיְמָרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם'; וּמַגְבִּיהַּ הַמַּצָּה בְּיָדוֹ וְאוֹמֵר: 'מַצָּה זוֹ שֶׁאָנוּ אוֹכְלִין, עַל שֵׁם שֶׁלֹּא הִסְפִּיק בְּצֵקָם שֶׁל אֲבוֹתֵינוּ לְהַחְמִיץ עַד שֶׁנִּגְלָה עֲלֵיהֶם הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא וּגְאָלָם מִיָּד, שֶׁנֶּאֱמַר: וַיֹּאפוּ אֶת הַבָּצֵק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם וְכוּ'. וּבַזְּמַן הַזֶּה אוֹמֵר: 'פֶּסַח שֶׁהָיוּ אֲבוֹתֵינוּ אוֹכְלִין בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם, עַל שֵׁם שֶׁפָּסַח הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל בָּתֵּי אֲבוֹתֵינוּ' וְכוּ'.

ה. וְאוֹמֵר: 'לִפִּיכָךְ אָנוּ חַיָּבִין לְהוֹדוֹת לְהַלֵּל לְשַׁבֵּחַ לְפָאֵר לְרוֹמֵם לְגַדֵּל וּלְהַדֵּר וּלְנַצֵּחַ לְמִי שֶׁעָשָׂה לָנוּ אֶת כָּל הַנִּסִּים הָאֵלּוּ, וְהוֹצִיאָנוּ מֵעֲבָדוּת לְחֵרוּת, וְנֹאמַר לְפָנָיו, הַלְלוּ יָהּ. "הַלְלוּ יָהּ, הַלְלוּ עַבְדֵי ה'" וְגוּ', עַד "חַלְמִישׁ, לְמַעְיְנוֹ מָיִם"'; וְחוֹתֵם: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר גְּאָלָנוּ וְגָאַל אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם, וְהִגִּיעָנוּ לַלַּיְלָה הַזֶּה לֶאֱכֹל בּוֹ מַצָּה וּמְרוֹרִים'. וּבַזְּמַן הַזֶּה מוֹסִיף: 'כֵּן ה' אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, יַגִּיעֵנוּ לְמוֹעֲדִים וְלִרְגָלִים אֲחֵרִים הַבָּאִים לִקְרָאתֵנוּ לְשָׁלוֹם, שְׂמֵחִים בְּבִנְיַן עִירֶךָ וְשָׂשִׂים בַּעֲבוֹדָתֶךָ, וְנֹאכַל שָׁם מִן הַזְּבָחִים וּמִן הַפְּסָחִים שֶׁיַּגִּיעַ דָּמָם עַל קִיר מִזְבַּחֲךָ לְרָצוֹן, וְנוֹדֶה לְךָ שִׁיר חָדָשׁ עַל גְּאֻלָּתֵנוּ וְעַל פְּדוּת נַפְשֵׁנוּ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', גָּאַל יִשְׂרָאֵל'. וּמְבָרֵךְ עַל הַגֶּפֶן, וְשׁוֹתֶה הַכּוֹס הַשֵּׁנִי.

ו. וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ 'עַל נְטִילַת יָדַיִם', וְנוֹטֵל יָדָיו שְׁנַיִם - שֶׁהֲרֵי הִסִּיחַ דַּעְתּוֹ בִּשְׁעַת קְרִיאַת הַהַגָּדָה; וְלוֹקֵחַ שְׁנֵי רְקִיקִין [מצות], חוֹלֵק אֶחָד מֵהֶן וּמַנִּיחַ פָּרוּס לְתוֹךְ שָׁלֵם, וּמְבָרֵךְ 'הַמּוֹצִיא לֶחֶם מִן הָאָרֶץ'. וּמִפְּנֵי מָה אֵינוֹ מְבָרֵךְ עַל שְׁתֵּי כִּכָּרוֹת [מצות], כְּשֶׁאָר יָמִים טוֹבִים? מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: "לֶחֶם עֹנִי" - מַה דַּרְכּוֹ שֶׁל עָנִי בִּפְרוּסָה [חתיכה], אַף כָּאן בִּפְרוּסָה. וְאַחַר כָּךְ {כּוֹרֵךְ} (לוקח) מַצָּה וּמָרוֹר {כְּאֶחָד, וּמְטַבֵּל} (ומטבל כאחד) בַּחֲרֹסֶת, וּמְבָרֵךְ 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל אֲכִילַת מַצָּה וּמְרוֹר בִּפְנֵי עַצְמוֹ', וְאוֹכְלָן. וְאִם אָכַל מַצָּה בִּפְנֵי עַצְמָהּ וּמָרוֹר בִּפְנֵי עַצְמוֹ, מְבָרֵךְ עַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ וְעַל זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ.

ז. וְאַחַר כָּךְ מְבָרֵךְ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל אֲכִילַת הַזֶּבַח', וְאוֹכֵל מִבְּשַׂר חֲגִיגַת אַרְבָּעָה עָשָׂר תְּחִלָּה. וּמְבָרֵךְ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל אֲכִילַת הַפֶּסַח', וְאוֹכֵל מִגּוּפוֹ שֶׁל פֶּסַח. וְלֹא בִּרְכַּת הַפֶּסַח פּוֹטֶרֶת שֶׁל זֶבַח, וְלֹא שֶׁל זֶבַח פּוֹטֶרֶת שֶׁל פֶּסַח.

ח. בַּזְּמַן הַזֶּה שֶׁאֵין שָׁם קָרְבָּן, אַחַר שֶׁמְּבָרֵךְ 'הַמּוֹצִיא', חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ 'עַל אֲכִילַת מַצָּה', וּמְטַבֵּל מַצָּה בַּחֲרֹסֶת וְאוֹכֵל. וְחוֹזֵר וּמְבָרֵךְ 'עַל אֲכִילַת מָרוֹר', וּמְטַבֵּל מָרוֹר בַּחֲרֹסֶת וְאוֹכֵל; וְלֹא יַשְׁהֶה אוֹתוֹ בַּחֲרֹסֶת, שֶׁמָּא יְבַטֵּל טַעֲמוֹ. וְזֶה מִצְוָה מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים. וְחוֹזֵר וְכוֹרֵךְ מַצָּה וּמָרוֹר, וּמְטַבֵּל בַּחֲרֹסֶת, וְאוֹכְלָן בְּלֹא בְּרָכָה, זֵכֶר לַמִּקְדָּשׁ.

ט. וְאַחַר כָּךְ נִמְשָׁךְ בַּסְּעוּדָה, וְאוֹכֵל כָּל שֶׁהוּא רוֹצֶה לֶאֱכֹל, וְשׁוֹתֶה כָּל שֶׁהוּא רוֹצֶה לִשְׁתּוֹת. וּבָאַחֲרוֹנָה אוֹכֵל מִבְּשַׂר הַפֶּסַח, וַאֲפִלּוּ כְּזַיִת, וְאֵינוֹ טוֹעֵם אַחֲרָיו מַאֲכָל אַחֵר כְּלָל; וּבַזְּמַן הַזֶּה אוֹכֵל כְּזַיִת מַצָּה, וְאֵינוֹ טוֹעֵם אַחֲרֶיהָ כְּלוּם, כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה הֶפְסֵק סְעוּדָתוֹ, וְטַעַם בְּשַׂר הַפֶּסַח אוֹ הַמַּצָּה בְּפִיו - שֶׁאֲכִילָתָן הִיא הַמִּצְוָה.

י. וְאַחַר כָּךְ נוֹטֵל יָדָיו, וּמְבָרֵךְ בִּרְכַּת הַמָּזוֹן עַל כּוֹס שְׁלִישִׁי, וְשׁוֹתֵהוּ. וְאַחַר כָּךְ מוֹזֵג כּוֹס רְבִיעִי, וְגוֹמֵר עָלָיו אֶת הַהַלֵּל; וְאוֹמֵר עָלָיו בִּרְכַּת הַשִּׁיר, וְהִיא 'יְהַלְלוּךָ ה' כָּל מַעֲשֶׂיךָ' וְכוּ', וְאֵינוֹ טוֹעֵם אַחַר כָּךְ כְּלוּם כָּל הַלַּיְלָה, חוּץ מִן הַמַּיִם. וְיֵשׁ לוֹ לִמְזֹג כּוֹס חֲמִישִׁי, וְלוֹמַר עָלָיו הַלֵּל הַגָּדוֹל - וְהוּא מֵ"הוֹדוּ לַה'", כִּי טוֹב", עַד "עַל נַהֲרוֹת בָּבֶל"; וְכוֹס זֶה אֵינוֹ חוֹבָה כְּמוֹ אַרְבָּעָה כּוֹסוֹת. וְיֵשׁ לוֹ לִגְמֹר אֶת הַהַלֵּל בְּכָל מָקוֹם שֶׁיִּרְצֶה, אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מְקוֹם סְעוּדָה.

יא. מְקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ לֶאֱכֹל צָלִי בְּלֵילֵי פְסָחִים, אוֹכְלִין; מָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ שֶׁלֹּא לֶאֱכֹל, אֵין אוֹכְלִין - גְּזֵרָה שֶׁמָּא יֹאמְרוּ בְּשַׂר

הַפֶּסַח הוּא. וּבְכָל מָקוֹם אָסוּר לֶאֱכֹל שֶׁה צָלוּי כֻּלּוֹ כְּאֶחָד בְּלֵיל זֶה, מִפְּנֵי שֶׁנִּרְאֶה כְּאוֹכֵל קָדָשִׁים בַּחוּץ; וְאִם הָיָה מְחֻתָּךְ, אוֹ שֶׁחִסֵּר מִמֶּנּוּ אֵבֶר, אוֹ שֶׁלַּק [בישל] בּוֹ אֵבֶר וְהוּא מְחֻבָּר - הֲרֵי זֶה מֻתָּר, בְּמָקוֹם שֶׁנָּהֲגוּ.

יב. מִי שֶׁאֵין לוֹ יַיִן בְּלֵילֵי הַפֶּסַח - מְקַדֵּשׁ עַל הַפַּת כְּדֶרֶךְ שֶׁעוֹשֶׂה בְּשַׁבָּת, וְעוֹשֶׂה כָּל הַדְּבָרִים עַל הַסֵּדֶר הַזֶּה; מִי שֶׁאֵין לוֹ יָרָק אֶלָּא מָרוֹר בִּלְבַד, בַּתְּחִלָּה מְבָרֵךְ עַל הַמָּרוֹר שְׁתֵּי בְּרָכוֹת - 'בּוֹרֵא פְּרִי הָאֲדָמָה', וְ'עַל אֲכִילַת מָרוֹר' - וְאוֹכֵל; וּכְשֶׁיִּגְמֹר הַהַגָּדָה, מְבָרֵךְ עַל הַמַּצָּה וְאוֹכְלָהּ, וְחוֹזֵר וְאוֹכֵל מִן הַמָּרוֹר, בְּלֹא בְּרָכָה.

יג. מִי שֶׁאֵין לוֹ מַצָּה מְשֻׁמֶּרֶת [לשם מצה] אֶלָּא כְּזַיִת, כְּשֶׁגּוֹמֵר סְעוּדָתוֹ מִמַּצָּה שֶׁאֵינָהּ מְשֻׁמֶּרֶת, מְבָרֵךְ 'עַל אֲכִילַת מַצָּה', וְאוֹכֵל אוֹתוֹ כְּזַיִת; וְאֵינוֹ טוֹעֵם אַחֲרָיו כְּלוּם.

יד. מִי שֶׁיָּשֵׁן בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה וְהֵקִיץ, אֵינוֹ חוֹזֵר וְאוֹכֵל. בְּנֵי חֲבוּרָה שֶׁיָּשְׁנוּ מִקְצָתָן בְּתוֹךְ הַסְּעוּדָה, חוֹזְרִין וְאוֹכְלִין; נִרְדְּמוּ כֻּלָּן וְנֵעוֹרוּ, לֹא יֹאכְלוּ; נִתְנַמְנְמוּ כֻּלָּן, יֹאכְלוּ.

יום שני ט"ו מרחשון ה'תש"ע

נֹסַח הַהַגָּדָה

נֹסַח הַהַגָּדָה שֶׁנָּהֲגוּ בָּהּ יִשְׂרָאֵל בִּזְמַן הַגָּלוּת, כָּךְ הוּא: מַתְחִיל עַל כּוֹס שֵׁנִי וְאוֹמֵר: בִּבְהִילוּ יָצָאנוּ מִמִּצְרַיִם. הֵא לַחְמָא עַנְיָא, דַּאֲכָלוּ אַבְהָתָנָא דְּנָפְקוּ מֵאַרְעָא דְּמִצְרַיִם. כָּל דִּכְפִין, יֵיתֵי וְיֵיכוֹל; וְכָל דִּצְרִיךְ לְפֶסַח, יֵיתֵי וְיִפְסַח. הָא שַׁתָּא הָכָא, לְשָׁנָה הַבָּאָה בְּאַרְעָא דְּיִשְׂרָאֵל; הָשַׁתָּא הָכָא עַבְדֵי, לְשַׁתָּא דְּאַתְיָא - בְּנֵי חוֹרִי. **מַה** נִּשְׁתַּנָּה הַלַּיְלָה הַזֶּה מִכָּל הַלֵּילוֹת. שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אֵין אָנוּ מַטְבִּילִין אֲפִלּוּ פַּעַם אַחַת; וְהַלַּיְלָה הַזֶּה, שְׁתֵּי פְּעָמִים. שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִים חָמֵץ וּמַצָּה; וְהַלַּיְלָה הַזֶּה, כֻּלּוֹ מַצָּה. שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִים שְׁאָר יְרָקוֹת; וְהַלַּיְלָה הַזֶּה, מְרוֹרִים. שֶׁבְּכָל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִין בֵּין יוֹשְׁבִין וּבֵין מְסֻבִּין; וְהַלַּיְלָה הַזֶּה, כֻּלָּנוּ מְסֻבִּין. **עֲבָדִים** הָיִינוּ לְפַרְעֹה בְּמִצְרַיִם; וַיּוֹצִיאֵנוּ ה' אֱלֹהֵינוּ מִשָּׁם, בְּיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה. וְאִלּוּ לֹא הוֹצִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם, עֲדַיִן אָנוּ וּבָנֵינוּ וּבְנֵי בָנֵינוּ מְשֻׁעְבָּדִים הָיִינוּ לְפַרְעֹה בְּמִצְרַיִם. וַאֲפִלּוּ כֻּלָּנוּ חֲכָמִים, כֻּלָּנוּ נְבוֹנִים, כֻּלָּנוּ יוֹדְעִים אֶת הַתּוֹרָה - מִצְוָה עָלֵינוּ לְסַפֵּר בִּיצִיאַת מִצְרַיִם; וְכָל הַמַּאֲרִיךְ בִּיצִיאַת מִצְרַיִם, הֲרֵי זֶה מְשֻׁבָּח. **מַעֲשֶׂה** בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְרַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה וְרַבִּי עֲקִיבָה וְרַבִּי טַרְפוֹן, שֶׁהָיוּ מְסֻבִּין בִּבְנֵי בְּרַק; וְהָיוּ מְסַפְּרִין בִּיצִיאַת מִצְרַיִם כָּל אוֹתוֹ הַלַּיְלָה, עַד שֶׁבָּאוּ תַּלְמִידֵיהֶן וְאָמְרוּ לָהֶן: רַבּוֹתֵינוּ, הִגִּיעַ זְמַן קְרִיאַת שְׁמַע שֶׁל שַׁחֲרִית. **אָמַר** לָהֶם רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה: הֲרֵי אֲנִי כְּבֶן שִׁבְעִים שָׁנָה, וְלֹא זָכִיתִי שֶׁתֵּאָמֵר יְצִיאַת מִצְרַיִם בַּלֵּילוֹת, עַד שֶׁדְּרָשָׁהּ בֶּן זוֹמָא, שֶׁנֶּאֱמַר: "לְמַעַן תִּזְכֹּר אֶת יוֹם צֵאתְךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם, כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ" - "יְמֵי חַיֶּיךָ", הַיָּמִים; "כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ", הַלֵּילוֹת. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: "יְמֵי חַיֶּיךָ", הָעוֹלָם הַזֶּה; "כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ", לְהָבִיא לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ. **בָּרוּךְ** הַמָּקוֹם שֶׁנָּתַן תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ, בָּרוּךְ הוּא. כְּנֶגֶד אַרְבָּעָה בָנִים דִּבְּרָה תּוֹרָה - אֶחָד חָכָם, וְאֶחָד רָשָׁע, וְאֶחָד תָּם, וְאֶחָד שֶׁאֵינוֹ יוֹדֵעַ לִשְׁאֹל. **חָכָם,** מַה הוּא אוֹמֵר? - "מָה הָעֵדוֹת וְהַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים, אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֱלֹהֵינוּ אֶתְכֶם". אַף אַתָּה אֱמֹר לוֹ כְּהִלְכֹת הַפֶּסַח: אֵין מַפְטִירִין אַחַר הַפֶּסַח אֲפִיקוֹמוֹן. **רָשָׁע,** מַה הוּא אוֹמֵר? - "מָה הָעֲבוֹדָה הַזֹּאת לָכֶם" - "לָכֶם", וְלֹא לוֹ. וּלְפִי שֶׁהוֹצִיא אֶת עַצְמוֹ מִן הַכְּלָל וְכָפַר בָּעִקָּר, אַף אַתָּה הַקְהֵה אֶת שִׁנָּיו וֶאֱמֹר לוֹ: "בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה ה' לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם" - "לִי", וְלֹא לוֹ; וְאִלּוּ הָיָה שָׁם, לֹא הָיָה נִגְאָל. **תָּם,** מַה הוּא אוֹמֵר? - "מַה זֹּאת". "וְאָמַרְתָּ אֵלָיו: בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ ה' מִמִּצְרַיִם, מִבֵּית עֲבָדִים". **וְשֶׁאֵינוֹ** יוֹדֵעַ לִשְׁאֹל - אַתְּ פְּתַח לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר: בַּעֲבוּר זֶה עָשָׂה ה' לִי בְּצֵאתִי מִמִּצְרַיִם". "וְהִגַּדְתָּ לְבִנְךָ", יָכוֹל מֵרֹאשׁ הַחֹדֶשׁ? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בַּיּוֹם הַהוּא". אִי בַּיּוֹם הַהוּא, יָכוֹל מִבְּעוֹד יוֹם? תַּלְמוּד לוֹמַר: "בַּעֲבוּר זֶה"; לֹא אָמַרְתִּי, אֶלָּא בְּשָׁעָה שֶׁיֵּשׁ מַצָּה וּמָרוֹר מֻנָּחִין לְפָנֶיךָ. **מִתְּחִלָּה,** עוֹבְדֵי עֲבוֹדָה זָרָה הָיוּ אֲבוֹתֵינוּ; וְעַכְשָׁו, קֵרְבָנוּ הַמָּקוֹם בָּרוּךְ הוּא לַעֲבוֹדָתוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֹּאמֶר יְהוֹשֻׁעַ אֶל כָּל הָעָם: כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל, בְּעֵבֶר הַנָּהָר יָשְׁבוּ אֲבוֹתֵיכֶם מֵעוֹלָם, תֶּרַח אֲבִי אַבְרָהָם וַאֲבִי נָחוֹר; וַיַּעַבְדוּ אֱלֹהִים אֲחֵרִים. וָאֶקַּח אֶת אֲבִיכֶם אֶת אַבְרָהָם מֵעֵבֶר הַנָּהָר, וָאוֹלֵךְ אוֹתוֹ בְּכָל אֶרֶץ כְּנָעַן; וָאַרְבֶּה אֶת זַרְעוֹ, וָאֶתֵּן לוֹ אֶת יִצְחָק. וָאֶתֵּן לְיִצְחָק אֶת יַעֲקֹב וְאֶת עֵשָׂו; וָאֶתֵּן לְעֵשָׂו אֶת הַר שֵׂעִיר לָרֶשֶׁת אוֹתוֹ, וְיַעֲקֹב וּבָנָיו יָרְדוּ מִצְרָיִם". **בָּרוּךְ** שׁוֹמֵר הַבְטָחָתוֹ לְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ, בָּרוּךְ הוּא; שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מְחַשֵּׁב אֶת הַקֵּץ, לַעֲשׂוֹת כְּמוֹ שֶׁאָמַר לְאַבְרָהָם אָבִינוּ בֵּין הַבְּתָרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם: יָדוֹעַ תֵּדַע כִּי גֵר יִהְיֶה זַרְעֲךָ בְּאֶרֶץ לֹא לָהֶם, וַעֲבָדוּם, וְעִנּוּ אוֹתָם - אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה. וְגַם אֶת הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ דָּן אָנֹכִי, וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ בִּרְכֻשׁ גָּדוֹל". **הִיא** שֶׁעָמְדָה לַאֲבוֹתֵינוּ וְלָנוּ - שֶׁלֹּא אֶחָד בִּלְבַד עָמַד עָלֵינוּ, אֶלָּא בְּכָל דּוֹר וָדוֹר עוֹמְדִים עָלֵינוּ לְכַלּוֹתֵנוּ; וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַצִּילֵנוּ מִיָּדָם. **צֵא** וּלְמַד, מַה בִּקֵּשׁ לָבָן הָאֲרַמִּי לַעֲשׂוֹת לְיַעֲקֹב אָבִינוּ - שֶׁפַּרְעֹה הָרָשָׁע, לֹא גָּזַר אֶלָּא עַל הַזְּכָרִים; וְלָבָן בִּקֵּשׁ לַעֲקֹר אֶת הַכֹּל, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲרַמִּי אֹבֵד אָבִי, וַיֵּרֶד מִצְרַיְמָה, וַיָּגָר שָׁם". מְלַמֵּד שֶׁלֹּא יָרַד לְהִשְׁתַּקֵּעַ אֶלָּא לָגוּר שָׁם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֹּאמְרוּ אֶל פַּרְעֹה: לָגוּר בָּאָרֶץ בָּאנוּ, כִּי אֵין מִרְעֶה לַצֹּאן אֲשֶׁר לַעֲבָדֶיךָ, כִּי כָבֵד הָרָעָב בְּאֶרֶץ כְּנָעַן; וְעַתָּה יֵשְׁבוּ נָא עֲבָדֶיךָ בְּאֶרֶץ גֹּשֶׁן". **בִּמְתֵי** מְעָט - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּשִׁבְעִים נֶפֶשׁ יָרְדוּ אֲבוֹתֶיךָ מִצְרָיְמָה, וְעַתָּה שָׂמְךָ ה' אֱלֹהֶיךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם לָרֹב". **וַיְהִי** שָׁם לְגוֹי - מְלַמֵּד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל מְצֻיָּנִין שָׁם. **גָּדוֹל** וְעָצוּם - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל פָּרוּ וַיִּשְׁרְצוּ וַיִּרְבּוּ וַיַּעַצְמוּ בִּמְאֹד מְאֹד, וַתִּמָּלֵא הָאָרֶץ אֹתָם". **וָרָב** - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "רְבָבָה כְּצֶמַח הַשָּׂדֶה נְתַתִּיךְ, וַתִּרְבִּי וַתִּגְדְּלִי, וַתָּבֹאִי בַּעֲדִי עֲדָיִים; שָׁדַיִם נָכֹנוּ, וּשְׂעָרֵךְ צִמֵּחַ, וְאַתְּ עֵרֹם וְעֶרְיָה". **וַיָּרֵעוּ** אוֹתָנוּ הַמִּצְרִים - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "הָבָה נִתְחַכְּמָה לוֹ; פֶּן יִרְבֶּה - וְהָיָה כִּי תִקְרֶאנָה מִלְחָמָה, וְנוֹסַף

גַּם הוּא עַל שֹׂנְאֵינוּ, וְנִלְחַם בָּנוּ, וְעָלָה מִן הָאָרֶץ". **וַיַּעֲנוּנוּ** - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיָּשִׂימוּ עָלָיו שָׂרֵי מִסִּים, לְמַעַן עַנֹּתוֹ בְּסִבְלֹתָם; וַיִּבֶן עָרֵי מִסְכְּנוֹת לְפַרְעֹה - אֶת פִּתֹם וְאֶת רַעַמְסֵס". **וַיִּתְּנוּ** עָלֵינוּ עֲבוֹדָה קָשָׁה - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיַּעֲבִדוּ מִצְרַיִם אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּפָרֶךְ". **וַנִּצְעַק** אֶל ה' אֱלֹהֵי אֲבֹתֵינוּ - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְהִי בַיָּמִים הָרַבִּים הָהֵם, וַיָּמָת מֶלֶךְ מִצְרַיִם, וַיֵּאָנְחוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן הָעֲבֹדָה, וַיִּזְעָקוּ; וַתַּעַל שַׁוְעָתָם אֶל הָאֱלֹהִים מִן הָעֲבֹדָה". **וַיִּשְׁמַע** ה' אֶת קֹלֵנוּ - כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים אֶת נַאֲקָתָם, וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת בְּרִיתוֹ, אֶת אַבְרָהָם אֶת יִצְחָק וְאֶת יַעֲקֹב". **וַיַּרְא** אֶת עָנְיֵנוּ - זוֹ פְּרִישׁוּת דֶּרֶךְ אֶרֶץ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיַּרְא אֱלֹהִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וַיֵּדַע אֱלֹהִים". **וְאֶת** עֲמָלֵנוּ - אֵלּוּ הַבָּנִים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל הַבֵּן הַיִּלּוֹד, הַיְאֹרָה תַּשְׁלִיכוּהוּ; וְכָל הַבַּת, תְּחַיּוּן". וְאֶת לַחֲצֵנוּ - זֶה הַדֹּחַק, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וְגַם רָאִיתִי אֶת הַלַּחַץ אֲשֶׁר מִצְרַיִם לֹחֲצִים אֹתָם". **וַיּוֹצִיאֵנוּ** ה' מִמִּצְרַיִם - לֹא עַל יְדֵי מַלְאָךְ, לֹא עַל יְדֵי שָׂרָף, וְלֹא עַל יְדֵי שָׁלִיחַ, אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בִּכְבוֹדוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְעָבַרְתִּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם בַּלַּיְלָה הַזֶּה, וְהִכֵּיתִי כָל בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, מֵאָדָם וְעַד בְּהֵמָה; וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים, אֲנִי ה'". **בְּיָד** חֲזָקָה וּבִזְרֹעַ נְטוּיָה וּבְמֹרָא גָּדוֹל, וּבְאֹתוֹת וּבְמֹפְתִים. בְּיָד חֲזָקָה - זֶה הַדֶּבֶר, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "הִנֵּה יַד ה' הוֹיָה בְּמִקְנְךָ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה, בַּסּוּסִים בַּחֲמֹרִים בַּגְּמַלִּים, בַּבָּקָר וּבַצֹּאן - דֶּבֶר כָּבֵד מְאֹד". **וּבִזְרֹעַ** נְטוּיָה - זוֹ הַחֶרֶב, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וְחַרְבּוֹ שְׁלוּפָה בְּיָדוֹ, נְטוּיָה עַל יְרוּשָׁלִָם". **וּבְמֹרָא** גָּדוֹל - זֶה גִּלּוּי שְׁכִינָה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "אוֹ הֲנִסָּה אֱלֹהִים, לָבֹא לָקַחַת לוֹ גוֹי מִקֶּרֶב גּוֹי, בְּמַסֹּת בְּאֹתֹת וּבְמוֹפְתִים וּבְמִלְחָמָה, וּבְיָד חֲזָקָה וּבִזְרוֹעַ נְטוּיָה וּבְמוֹרָאִים גְּדֹלִים - כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה לָכֶם ה' אֱלֹהֵיכֶם בְּמִצְרַיִם לְעֵינֶיךָ". **וּבְאֹתוֹת** - זֶה הַמַּטֶּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֶת הַמַּטֶּה הַזֶּה תִּקַּח בְּיָדֶךָ, אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה בּוֹ אֶת הָאֹתוֹת". **וּבְמֹפְתִים** - זֶה הַדָּם, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "וְנָתַתִּי מוֹפְתִים בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ - דָּם וָאֵשׁ וְתִמְרוֹת עָשָׁן". **דָּבָר** אַחֵר: בְּיָד חֲזָקָה, שְׁתַּיִם; וּבִזְרֹעַ נְטוּיָה, שְׁתַּיִם; וּבְמֹרָא גָּדוֹל, שְׁתַּיִם; וּבְאֹתוֹת, שְׁתַּיִם; וּבְמֹפְתִים, שְׁתַּיִם - אֵלּוּ עֶשֶׂר מַכּוֹת שֶׁהֵבִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל הַמִּצְרִים בְּמִצְרַיִם, וְאֵלּוּ הֵן: דָּם, צְפַרְדֵּעַ, כִּנִּים, עָרוֹב, דֶּבֶר, שְׁחִין, בָּרָד, אַרְבֶּה, חֹשֶׁךְ, מַכַּת בְּכוֹרוֹת. רַבִּי יְהוּדָה הָיָה נוֹתֵן בָּהֶם סִימָן, דְּצַ"ךְ עַדַ"ש בְּאַחַ"ב. **רַבָּן** גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: כָּל שֶׁלֹּא אָמַר שְׁלֹשָׁה דְּבָרִים אֵלּוּ בַּפֶּסַח, לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ - פֶּסַח, מַצָּה, וּמְרוֹרִים. **פֶּסַח** שֶׁהָיוּ אֲבוֹתֵינוּ אוֹכְלִין בִּזְמַן שֶׁבֵּית הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם, עַל שֵׁם מָה? עַל שֵׁם שֶׁפָּסַח הַמָּקוֹם עַל בָּתֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַאֲמַרְתֶּם זֶבַח פֶּסַח הוּא לַה', אֲשֶׁר פָּסַח עַל בָּתֵּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִצְרַיִם, בְּנָגְפּוֹ אֶת מִצְרַיִם, וְאֶת בָּתֵּינוּ הִצִּיל; וַיִּקֹּד הָעָם, וַיִּשְׁתַּחֲווּ". **מַצָּה** זוֹ שֶׁאֲנַחְנוּ אוֹכְלִין, עַל שֵׁם מָה? עַל שֵׁם שֶׁלֹּא הִסְפִּיק בְּצֵקָן שֶׁל אֲבוֹתֵינוּ לְהַחְמִיץ, עַד שֶׁנִּגְלָה עֲלֵיהֶם מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וּגְאָלָם מִיָּד, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֹּאפוּ אֶת הַבָּצֵק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמִּצְרַיִם, עֻגֹת מַצּוֹת - כִּי לֹא חָמֵץ; כִּי גֹרְשׁוּ מִמִּצְרַיִם, וְלֹא יָכְלוּ לְהִתְמַהְמֵהַּ, וְגַם צֵדָה לֹא עָשׂוּ לָהֶם". **מְרוֹרִים** אֵלּוּ שֶׁאֲנַחְנוּ אוֹכְלִין, עַל שֵׁם מָה? עַל שֵׁם שֶׁמֵּרְרוּ הַמִּצְרִים אֶת חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיְמָרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם בַּעֲבֹדָה קָשָׁה, בְּחֹמֶר וּבִלְבֵנִים, וּבְכָל עֲבֹדָה בַּשָּׂדֶה - אֵת כָּל עֲבֹדָתָם אֲשֶׁר עָבְדוּ בָהֶם בְּפָרֶךְ". **וּבְכָל** דּוֹר וָדוֹר חַיָּב אָדָם לִרְאוֹת אֶת עַצְמוֹ כְּאִלּוּ הוּא יָצָא מִמִּצְרַיִם; שֶׁלֹּא אֶת אֲבוֹתֵינוּ בִּלְבַד גָּאַל, אֶלָּא אַף אוֹתָנוּ גָּאַל - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאוֹתָנוּ הוֹצִיא מִשָּׁם - לְמַעַן הָבִיא אֹתָנוּ, לָתֵת לָנוּ אֶת הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לַאֲבֹתֵינוּ". **לְפִיכָךְ** אָנוּ חַיָּבִים לְהוֹדוֹת לְהַלֵּל לְשַׁבֵּחַ לְפָאֵר לְרוֹמֵם לְגַדֵּל וּלְהַדֵּר, וּלְנַצֵּחַ וּלְבָרֵךְ לְמִי שֶׁעָשָׂה לָנוּ וְלַאֲבוֹתֵינוּ אֶת כָּל הַנִּסִּים הָאֵלּוּ, וְהוֹצִיאָנוּ מֵעֲבֵדוּת לְחֵרוּת, וּמִשִּׁעְבּוּד לִגְאֻלָּה, וּמִיָּגוֹן לְשִׂמְחָה, וּמֵאֵבֶל לְיוֹם טוֹב, וּמֵאֲפֵלָה לְאוֹר גָּדוֹל; וְנֹאמַר לְפָנָיו, הַלְלוּ יָהּ. **"הַלְלוּ יָהּ:** הַלְלוּ, עַבְדֵי ה', הַלְלוּ אֶת שֵׁם ה'. יְהִי שֵׁם ה' מְבֹרָךְ וְכוּ'", עַד "חַלָּמִישׁ, לְמַעְיְנוֹ מַיִם". בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר גְּאָלָנוּ וְגָאַל אֶת אֲבוֹתֵינוּ מִמִּצְרַיִם, וְהִגִּיעָנוּ לַלַּיְלָה הַזֶּה לֶאֱכָל בּוֹ מַצָּה וּמְרוֹרִים. כֵּן ה' אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, יַגִּיעֵנוּ לְמוֹעֲדִים וְלִרְגָלִים אֲחֵרִים הַבָּאִים לִקְרָאתֵנוּ לְשָׁלוֹם, שְׂמֵחִים בְּבִנְיַן עִירֶךָ וְשָׂשִׂים בַּעֲבוֹדָתֶךָ, וְנֹאכַל שָׁם מִן הַזְּבָחִים וּמִן הַפְּסָחִים שֶׁיַּגִּיעַ דָּמָם עַל קִיר מִזְבַּחֲךָ לְרָצוֹן, וְנוֹדֶה לְךָ שִׁיר חָדָשׁ עַל גְּאֻלָּתֵנוּ וְעַל פְּדוּת נַפְשֵׁנוּ. בָּרוּךְ אַתָּה ה', גָּאַל יִשְׂרָאֵל. **כְּסֵדֶר** שֶׁמְּבָרְכִין וְקוֹרְאִים הַהַגָּדָה בְּלֵיל יוֹם טוֹב רִאשׁוֹן שֶׁל פֶּסַח, כָּךְ מְבָרְכִים וְקוֹרְאִים בְּלֵיל הַשֵּׁנִי שֶׁל גְּלֻיּוֹת; וְכֵן חַיָּבִין בְּלֵיל הַשֵּׁנִי בְּאַרְבָּעָה כּוֹסוֹת, וּבִשְׁאָר הַדְּבָרִים שֶׁנַּעֲשׂוּ בַּלַּיְלָה הָרִאשׁוֹן.

בְּרִיךְ רַחֲמָנָא דְּסַיְּעַן

יום שלישי ט"ז מרחשון ה'תש"ע

הִלְכוֹת שׁוֹפָר וְסֻכָּה וְלוּלָב

יֵשׁ בִּכְלָלָן שָׁלֹשׁ מִצְוֹת עֲשֵׂה; וְזֶה הוּא פְּרָטָן: (א) לִשְׁמֹעַ קוֹל שׁוֹפָר בְּאֶחָד בְּתִשְׁרֵי; (ב) לֵישֵׁב בַּסֻּכָּה שִׁבְעַת יְמֵי הֶחָג; (ג) לִטֹּל לוּלָב בַּמִּקְדָּשׁ כָּל שִׁבְעַת יְמֵי הֶחָג. וּבֵאוּר מִצְוֹת אֵלּוּ - בִּפְרָקִים אֵלּוּ.

הִלְכוֹת שׁוֹפָר וְסֻכָּה וְלוּלָב פֶּרֶק א

א. מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה, לִשְׁמֹעַ תְּרוּעַת הַשּׁוֹפָר בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם". וְשׁוֹפָר שֶׁתּוֹקְעִין בּוֹ, בֵּין בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה בֵּין בַּיּוֹבֵל - הוּא קֶרֶן הַכְּבָשִׂים הַכָּפוּף; וְכָל הַשּׁוֹפָרוֹת חוּץ מִקֶּרֶן הַכֶּבֶשׂ, פְּסוּלִין. וְאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְפָּרֵשׁ בַּתּוֹרָה תְּרוּעָה בְּשׁוֹפָר בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה, הֲרֵי הוּא אוֹמֵר בַּיּוֹבֵל: "וְהַעֲבַרְתָּ שׁוֹפַר תְּרוּעָה . . תַּעֲבִירוּ שׁוֹפָר", וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה [שנמסרה על ידי משה רבנו] לָמְדוּ: מַה תְּרוּעַת יוֹבֵל בְּשׁוֹפָר, אַף תְּרוּעַת רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּשׁוֹפָר.

ב. בַּמִּקְדָּשׁ, הָיוּ תּוֹקְעִין בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּשׁוֹפָר אֶחָד, וּשְׁתֵּי חֲצוֹצְרוֹת מִן הַצְּדָדִין - הַשּׁוֹפָר מַאֲרִיךְ [את קולו] וְהַחֲצוֹצְרוֹת מְקַצְּרוֹת, שֶׁמִּצְוַת הַיּוֹם בַּשּׁוֹפָר. וְלָמָּה תּוֹקְעִין עִמּוֹ בַּחֲצוֹצְרוֹת? מִשּׁוּם שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּחֲצֹצְרוֹת וְקוֹל שׁוֹפָר - הָרִיעוּ לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ ה'". אֲבָל בִּשְׁאָר מְקוֹמוֹת, אֵין תּוֹקְעִין בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה אֶלָּא בַּשּׁוֹפָר בִּלְבַד.

ג. שׁוֹפָר שֶׁל עֲבוֹדָה זָרָה - אֵין תּוֹקְעִין בּוֹ, לְכַתְּחִלָּה; וְאִם תָּקַע בּוֹ, יָצָא. וְשֶׁל עִיר הַנִּדַּחַת - אִם תָּקַע, לֹא יָצָא. שׁוֹפָר הַגָּזוּל שֶׁתָּקַע בּוֹ, יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ - שֶׁאֵין הַמִּצְוָה אֶלָּא בִּשְׁמִיעַת הַקּוֹל, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נָגַע בּוֹ וְלֹא הִגְבִּיהוֹ הַשּׁוֹמֵעַ, וְאֵין בְּקוֹל דִּין גָּזֵל. וְכֵן שׁוֹפָר שֶׁל עוֹלָה, לֹא יִתְקַע; וְאִם תָּקַע - יָצָא, שֶׁאֵין בְּקוֹל דִּין מְעִילָה. וְאִם תֹּאמַר: וַהֲלֹא נֶהֱנֶה בִּשְׁמִיעַת הַקּוֹל? מִצְוֹת לֹא לְהָנוֹת נִתְּנוּ [- אין כאן הנאה]; לְפִיכָךְ, הַמַּדֵּר הֲנָיָה מִשּׁוֹפָר, מֵתֵר לִתְקַע בּוֹ תְּקִיעָה שֶׁל מִצְוָה.

ד. שׁוֹפָר שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה - אֵין מְחַלְּלִין עָלָיו אֶת יוֹם טוֹב, וַאֲפִלּוּ בְּדָבָר שֶׁהוּא מִשּׁוּם שְׁבוּת [איסור מדרבנן להרבות השביתה]. כֵּיצַד? הָיָה הַשּׁוֹפָר בְּרֹאשׁ הָאִילָן אוֹ מֵעֵבֶר הַנָּהָר וְאֵין לוֹ שׁוֹפָר אֶלָּא הוּא, אֵינוֹ עוֹלֶה בָּאִילָן וְלֹא שָׁט עַל פְּנֵי הַמַּיִם כְּדֵי לַהֲבִיאוֹ; וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁאֵין חוֹתְכִין אוֹתוֹ, וְאֵין עוֹשִׂין בּוֹ מְלָאכָה, מִפְּנֵי שֶׁתְּקִיעַת שׁוֹפָר מִצְוַת עֲשֵׂה, וְיוֹם טוֹב עֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה. וּמֻתָּר לִתֵּן לְתוֹכוֹ מַיִם אוֹ יַיִן אוֹ חֹמֶץ בְּיוֹם טוֹב, כְּדֵי לְצַחְצְחוֹ; וְלֹא יִתֵּן לְתוֹכוֹ מִי רַגְלַיִם לְעוֹלָם, מִפְּנֵי הַכָּבוֹד - שֶׁלֹּא יִהְיוּ מִצְוֹת בְּזוּיוֹת עָלָיו.

ה. שִׁעוּר הַשּׁוֹפָר - כְּדֵי שֶׁיֹּאחֲזֶנּוּ בְּיָדוֹ, וְיֵרָאֶה לְכָאן וּלְכָאן. נִסְדַּק לְאָרְכּוֹ, פָּסוּל; לְרָחְבּוֹ - אִם נִשְׁתַּיֵּר בּוֹ כַּשִּׁעוּר [ממקום הסדק עד לפיו] - כָּשֵׁר, וּכְאִלּוּ נִכְרַת מִמְּקוֹם הַסֶּדֶק. נִקַּב - אִם סְתָמוֹ שֶׁלֹּא בִּמְינוֹ, פָּסוּל; סְתָמוֹ בְּמִינוֹ - אִם נִשְׁתַּיֵּר רֻבּוֹ שָׁלֵם, וְלֹא עִכְּבוּ הַנְּקָבִים שֶׁנִּסְתְּמוּ אֶת הַתְּקִיעָה - הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר. קְדָחוֹ בְּזַכְרוּתוֹ [עם הבשר שבקרן] - כָּשֵׁר, שֶׁמִּין בְּמִינוֹ אֵינוֹ חוֹצֵץ. דִּבֵּק שִׁבְרֵי שׁוֹפָרוֹת עַד שֶׁהִשְׁלִימוֹ לְאֶחָד, פָּסוּל.

ו. הוֹסִיף עָלָיו כָּל שֶׁהוּא, בֵּין בְּמִינוֹ בֵּין שֶׁלֹּא בְּמִינוֹ - פָּסוּל. צִפָּהוּ זָהָב מִבִּפְנִים, אוֹ בִּמְקוֹם הַנָּחַת פֶּה - פָּסוּל. צִפָּהוּ מִבַּחוּץ - אִם נִשְׁתַּנָּה קוֹלוֹ מִכְּמוֹת שֶׁהָיָה, פָּסוּל; וְאִם לֹא נִשְׁתַּנָּה, כָּשֵׁר. נָתַן שׁוֹפָר בְּתוֹךְ שׁוֹפָר - אִם קוֹל פְּנִימִי שָׁמַע, יָצָא; וְאִם קוֹל חִיצוֹן שָׁמַע, לֹא יָצָא. הִרְחִיב אֶת [החלק -] הַקָּצָר [- מקום התקיעה], וְקִצֵּר אֶת [החלק -] הָרָחָב - פָּסוּל.

ז. הָיָה אָרֹךְ וְקִצָּרוֹ, כָּשֵׁר. גִּרְדוֹ [ועשאו דק] - בֵּין מִבִּפְנִים בֵּין מִבַּחוּץ, אֲפִלּוּ הֶעֱמִידוֹ עַל גִּלְדּוֹ [עשה כולו שכבה דקה] - כָּשֵׁר. הָיָה קוֹלוֹ עָבֶה אוֹ דַק אוֹ צָרוּד - כָּשֵׁר, שֶׁכָּל הַקּוֹלוֹת כְּשֵׁרִין בַּשּׁוֹפָר.

ח. הַתּוֹקֵעַ בְּתוֹךְ הַבּוֹר אוֹ בְּתוֹךְ הַמְּעָרָה - אוֹתָם הָעוֹמְדִים בְּתוֹךְ הַבּוֹר וְהַמְּעָרָה, יָצְאוּ. וְהָעוֹמְדִים בַּחוּץ - אִם קוֹל שׁוֹפָר שָׁמְעוּ, יָצְאוּ; וְאִם קוֹל הֲבָרָה [- הד] שָׁמְעוּ, לֹא יָצְאוּ. וְכֵן הַתּוֹקֵעַ לְתוֹךְ הַחֲבִית הַגְּדוֹלָה וְכִיוֹצֵא בָהּ - אִם קוֹל שׁוֹפָר שָׁמַע, יָצָא; וְאִם קוֹל הֲבָרָה שָׁמַע, לֹא יָצָא.

יום רביעי י"ז מרחשון ה'תש"ע

הִלְכוֹת שׁוֹפָר וְסֻכָּה וְלוּלָב פֶּרֶק ב

א. הַכֹּל חַיָּבִין לִשְׁמֹעַ קוֹל שׁוֹפָר, כֹּהֲנִים לְוִיִּים וְיִשְׂרְאֵלִים וְגֵרִים וַעֲבָדִים מְשֻׁחְרָרִים; אֲבָל נָשִׁים וַעֲבָדִים וּקְטַנִּים, פְּטוּרִין. מִי שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין, וְטֻמְטוּם וְאַנְדְּרוֹגִינַס [ספקי זכר ספקי נקבה] - חַיָּבִין.

ב. כָּל מִי שֶׁאֵינוֹ חַיָּב בַּדָּבָר, אֵינוֹ מוֹצִיא אֶת הַחַיָּב יְדֵי חוֹבָתוֹ; לְפִיכָךְ, אִשָּׁה אוֹ קָטָן שֶׁתָּקְעוּ בַּשּׁוֹפָר, הַשּׁוֹמֵעַ מֵהֶן לֹא יָצָא. אַנְדְּרוֹגִינַס [שיש בו כל הסימנים, והוא מין בפני עצמו] מוֹצִיא אֶת מִינוֹ, וְאֵינוֹ מוֹצִיא אֶת שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ; טֻמְטוּם [שלא ניכר בו סימנים] אֵינוֹ מוֹצִיא לֹא אֶת מִינוֹ, וְלֹא אֶת שֶׁאֵינוֹ מִינוֹ - שֶׁהַטֻּמְטוּם שֶׁנִּקְרָע [- נותח], אֶפְשָׁר שֶׁיִּמָּצֵא זָכָר וְאֶפְשָׁר שֶׁיִּמָּצֵא נְקֵבָה.

ג. וְכֵן מִי שֶׁחֶצְיוֹ עֶבֶד וְחֶצְיוֹ בֶּן חוֹרִין, אֵינוֹ מוֹצִיא אֲפִלּוּ לְעַצְמוֹ, שֶׁאֵין צַד עַבְדוּת שֶׁבּוֹ מוֹצִיא צַד חֵרוּת שֶׁבּוֹ; אֶלָּא כֵּיצַד יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ? שֶׁיִּשְׁמַע מִבֶּן חוֹרִין שֶׁיִּתְקַע לוֹ.

ד. הַמִּתְעַסֵּק בִּתְקִיעַת שׁוֹפָר לְהִתְלַמֵּד, לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ; וְכֵן הַשּׁוֹמֵעַ מִן הַמִּתְעַסֵּק, לֹא יָצָא. נִתְכַּוֵּן שׁוֹמֵעַ לָצֵאת יְדֵי חוֹבָתוֹ וְלֹא נִתְכַּוֵּן הַתּוֹקֵעַ לְהוֹצִיאוֹ, אוֹ שֶׁנִּתְכַּוֵּן הַתּוֹקֵעַ לְהוֹצִיא וְלֹא נִתְכַּוֵּן הַשּׁוֹמֵעַ לָצֵאת - לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ; עַד שֶׁיִּתְכַּוְّנוּ שׁוֹמֵעַ וּמַשְׁמִיעַ.

ה. מִי שֶׁתָּקַע וְנִתְכַּוֵּן לְהוֹצִיא כָּל הַשּׁוֹמֵעַ תְּקִיעָתוֹ, וְשָׁמַע הַשּׁוֹמֵעַ וְנִתְכַּוֵּן לָצֵאת יְדֵי חוֹבָתוֹ - יָצָא, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַתּוֹקֵעַ מִתְכַּוֵּן לְזֶה פְּלוֹנִי שֶׁשָּׁמַע תְּקִיעָתוֹ, וְאֵינוֹ יוֹדְעוֹ; שֶׁהֲרֵי נִתְכַּוֵּן לְכָל מִי שֶׁיִּשְׁמָעֶנּוּ. לְפִיכָךְ, מִי שֶׁהָיָה מְהַלֵּךְ בַּדֶּרֶךְ אוֹ יוֹשֵׁב בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, וְשָׁמַע הַתְּקִיעוֹת מִשְׁלִיחַ צִבּוּר - יָצָא, אִם נִתְכַּוֵּן לָצֵאת; שֶׁהֲרֵי שְׁלִיחַ צִבּוּר מִתְכַּוֵּן לְהוֹצִיא אֶת הָרַבִּים יְדֵי חוֹבָתָן.

ו. יוֹם טוֹב שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה שֶׁחָל לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת, אֵין תּוֹקְעִין בַּשּׁוֹפָר בְּכָל מָקוֹם, אַף עַל פִּי שֶׁהַתְּקִיעָה מִשּׁוּם שְׁבוּת [איסור מדרבנן להרבות השביתה]. וּמִן הַדִּין הָיָה שֶׁתּוֹקְעִין - יָבוֹא עֲשֵׂה שֶׁל תּוֹרָה, וְיִדְחֶה שְׁבוּת שֶׁל דִּבְרֵיהֶם - וְלָמָּה אֵין תּוֹקְעִין? גְּזֵרָה, שֶׁמָּא יִטְּלֶנּוּ בְּיָדוֹ, וְיוֹלִיכוֹ לְמִי שֶׁיִּתְקַע לוֹ, וְיַעֲבִירֶנּוּ אַרְבַּע אַמּוֹת בִּרְשׁוּת הָרַבִּים אוֹ מוֹצִיאוֹ מֵרְשׁוּת לִרְשׁוּת, וְיָבוֹא לִידֵי אִסּוּר סְקִילָה - שֶׁהַכֹּל חַיָּבִין בִּתְקִיעָה, וְאֵין הַכֹּל בְּקִיאִין לִתְקַע.

ז. הַתִּינוֹקוֹת שֶׁלֹּא הִגִּיעוּ לְחִנּוּךְ - אֵין מְעַכְּבִין אוֹתָן מִלִּתְקַע בְּשַׁבָּת שֶׁאֵינָהּ יוֹם טוֹב שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה, כְּדֵי שֶׁיִּלְמְדוּ; וּמֻתָּר לְגָדוֹל לְהִתְעַסֵּק עִמָּהֶן כְּדֵי לְלַמְּדָן. בְּיוֹם טוֹב - בֵּין קָטָן שֶׁהִגִּיעַ לְחִנּוּךְ, בֵּין קָטָן שֶׁלֹּא הִגִּיעַ לְחִנּוּךְ; שֶׁהַתְּקִיעָה אֵין אֲסוּרָה אֶלָּא מִשּׁוּם שְׁבוּת.

ח. כְּשֶׁגָּזְרוּ שֶׁלֹּא לִתְקַע בְּשַׁבָּת, לֹא גָּזְרוּ אֶלָּא בְּמָקוֹם שֶׁאֵין בּוֹ בֵּית דִּין; אֲבָל בִּזְמַן שֶׁהָיָה הַמִּקְדָּשׁ קַיָּם, וְהָיָה בֵּית דִּין הַגָּדוֹל בִּירוּשָׁלַיִם - הָיוּ הַכֹּל תּוֹקְעִין בִּירוּשָׁלַיִם בְּשַׁבָּת, כָּל זְמַן שֶׁבֵּית דִּין יוֹשְׁבִין. וְלֹא אַנְשֵׁי יְרוּשָׁלַיִם בִּלְבַד, אֶלָּא כָּל עִיר שֶׁהָיְתָה בְּתוֹךְ תְּחוּם יְרוּשָׁלַיִם, וְהָיְתָה רוֹאָה יְרוּשָׁלַיִם - לֹא שֶׁתִּהְיֶה בְּתוֹךְ הַנַּחַל [בעמק] - וְהָיְתָה שׁוֹמַעַת קוֹל

תְּקִיעַת יְרוּשָׁלַם - לֹא שֶׁתִּהְיֶה בְּרֹאשׁ הָהָר - וְהָיְתָה יְכוֹלָה לָבוֹא לִירוּשָׁלַם - לֹא שֶׁיִּהְיֶה נָהָר מַפְסִיק בֵּינֵיהֶן - אַנְשֵׁי אוֹתָהּ הָעִיר הָיוּ תּוֹקְעִין בְּשַׁבָּת כִּירוּשָׁלַם; אֲבָל בִּשְׁאָר עָרֵי יִשְׂרָאֵל, לֹא הָיוּ תּוֹקְעִין.

ט. וּבַזְּמַן הַזֶּה שֶׁחָרַב בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, כָּל מָקוֹם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בֵּית דִּין קָבוּעַ - וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה סָמוּךְ [מוסמך] בָּאָרֶץ - תּוֹקְעִין בּוֹ בְּשַׁבָּת. וְאֵין תּוֹקְעִין בְּשַׁבָּת, אֶלָּא בְּבֵית דִּין שֶׁקִּדְּשׁוּ אֶת הַחֹדֶשׁ; אֲבָל שְׁאָר בָּתֵּי דִּינִין, אֵין תּוֹקְעִין בָּהֶן אַף עַל פִּי שֶׁהֵן סְמוּכִין. וְאֵין תּוֹקְעִין אֶלָּא בִּפְנֵי בֵּית דִּין בִּלְבַד, כָּל זְמַן שֶׁהֵן יוֹשְׁבִין, וַאֲפִלּוּ נִגְעֲרוּ לַעֲמֹד וְלֹא עָמְדוּ, תּוֹקְעִין בִּפְנֵיהֶן; אֲבָל חוּץ לְבֵית דִּין, אֵין תּוֹקְעִין. וְלָמָּה תּוֹקְעִין בִּפְנֵי בֵּית דִּין? מִפְּנֵי שֶׁבֵּית דִּין זְרִיזִין [זהירין] הֵן, וְלֹא יָבוֹאוּ הַתּוֹקְעִין לְהַעֲבִיר הַשּׁוֹפָר בִּפְנֵיהֶן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, שֶׁבֵּית דִּין מַזְהִירִין אֶת הָעָם וּמוֹדִיעִין אוֹתָן.

י. בַּזְּמַן הַזֶּה, שֶׁאָנוּ עוֹשִׂין שְׁנֵי יָמִים בַּגָּלִיּוֹת - כְּדֶרֶךְ שֶׁתּוֹקְעִין בָּרִאשׁוֹן, תּוֹקְעִין בַּשֵּׁנִי; וְאִם חָל יוֹם רִאשׁוֹן לִהְיוֹת בְּשַׁבָּת וְלֹא הָיָה בַּמָּקוֹם בֵּית דִּין הָרְאוּיִין לִתְקֹעַ, תּוֹקְעִין בַּשֵּׁנִי בִּלְבַד.

יום חמישי י"ח מרחשון ה'תש"ע

הִלְכוֹת שׁוֹפָר וְסֻכָּה וְלוּלָב פֶּרֶק ג

א. כַּמָּה תְּקִיעוֹת חַיָּב אָדָם לִשְׁמֹעַ בְּיוֹם טוֹב שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה? תֵּשַׁע תְּקִיעוֹת. לְפִי שֶׁנֶּאֱמְרָה תְּרוּעָה בַּיּוֹבֵל וּבְרֹאשׁ הַשָּׁנָה שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים, וְכָל תְּרוּעָה - [תקיעה -] פְּשׁוּטָה לְפָנֶיהָ וּפְשׁוּטָה לְאַחֲרֶיהָ; וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה [ממרע"ה] לָמְדוּ, שֶׁכָּל תְּרוּעוֹת שֶׁל חֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי, אֶחָד הֵן, בֵּין בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה בֵּין בְּיוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁל יוֹבֵל, תֵּשַׁע תְּקִיעוֹת תּוֹקְעִין בְּכָל אֶחָד מִשְּׁנֵיהֶן - תְּקִיעָה וּתְרוּעָה וּתְקִיעָה, תְּקִיעָה וּתְרוּעָה וּתְקִיעָה, תְּקִיעָה וּתְרוּעָה וּתְקִיעָה.

ב. תְּרוּעָה זוֹ הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה, נִסְתַּפֵּק לָנוּ בָּהּ סָפֵק לְפִי [- מפני] אֹרֶךְ הַשָּׁנִים וְרֹב הַגָּלִיּוֹת, וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִין הֵיאַךְ הִיא: אִם הִיא הֵילָלָה [קולות קצרים תכופים -] שֶׁמְּיַלְּלִין הַנָּשִׁים בִּנְהִיתָן בְּשָׁעָה שֶׁמְּיַבְּבִין [על מת], אוֹ הָאֲנָחָה כְּדֶרֶךְ שֶׁיֵּאָנַח הָאָדָם פַּעַם אַחַר פַּעַם כְּשֶׁיִּדְאַג לִבּוֹ מִדָּבָר גָּדוֹל, אוֹ שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד - הָאֲנָחָה וְהַיְלָלָה שֶׁדַּרְכָּהּ לָבוֹא אַחֲרֶיהָ - הֵן הַנִּקְרָאִין 'תְּרוּעָה'; שֶׁכָּךְ דֶּרֶךְ הַדּוֹאֵג, מִתְאַנֵּחַ תְּחִלָּה, וְאַחַר כָּךְ מְיַלֵּל; לְפִיכָךְ אָנוּ עוֹשִׂין הַכֹּל, הָאֲנָחָה וְהַיְלָלָה.

ג. וְהַיְלָלָה, הִיא שֶׁאָנוּ קוֹרְאִין 'תְּרוּעָה'; וְהָאֲנָחָה זוֹ אַחַר זוֹ, הִיא שֶׁאָנוּ קוֹרְאִין אוֹתָהּ 'שְׁלֹשָׁה שְׁבָרִים'. נִמְצָא סֵדֶר הַתְּקִיעוֹת כָּךְ הוּא: מְבָרֵךְ, וְתוֹקֵעַ תְּקִיעָה וְאַחֲרֶיהָ שְׁלֹשָׁה שְׁבָרִים וְאַחֲרֶיהָ תְּרוּעָה וְאַחֲרֶיהָ תְּקִיעָה, וְחוֹזֵר כְּסֵדֶר הַזֶּה שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים; וְתוֹקֵעַ תְּקִיעָה וְאַחֲרֶיהָ שְׁלֹשָׁה שְׁבָרִים וְאַחֲרֶיהָ תְּקִיעָה, וְחוֹזֵר כְּסֵדֶר הַזֶּה שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים; וְתוֹקֵעַ תְּקִיעָה וְאַחֲרֶיהָ תְּרוּעָה וְאַחֲרֶיהָ תְּקִיעָה, וְחוֹזֵר כְּסֵדֶר הַזֶּה שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים. נִמְצָא מִנְיַן הַתְּקִיעוֹת שְׁלֹשִׁים - כְּדֵי לְהִסְתַּלֵּק מִן הַסָּפֵק.

ד. שִׁעוּר תְּרוּעָה, כִּשְׁתֵּי תְּקִיעוֹת; שִׁעוּר שְׁלֹשָׁה שְׁבָרִים, כִּתְרוּעָה. הֲרֵי שֶׁתָּקַע וְהֵרִיעַ וְתָקַע תְּקִיעָה אֲרֻכָּה, וּמָשַׁךְ בָּהּ כִּשְׁנַיִם בָּרִאשׁוֹנָה [- פי שנים מהתקיעה] - אֵין אוֹמְרִין: 'תֵּחָשֵׁב כִּשְׁתֵּי תְּקִיעוֹת, וְיָרִיעַ אַחֲרֶיהָ וַיַּחֲזֹר וְיִתְקַע'; אֶלָּא אֲפִלּוּ מָשַׁךְ בָּהּ כָּל שָׁעָה, אֵינָהּ אֶלָּא תְּקִיעָה אַחַת; וְחוֹזֵר וְתוֹקֵעַ וּמֵרִיעַ וְתוֹקֵעַ, שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים.

ה. שָׁמַע תְּקִיעָה אַחַת בְּשָׁעָה זוֹ, וּשְׁנַיָּה בְּשָׁעָה שְׁנִיָּה - אֲפִלּוּ שָׁהָה כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ - הֲרֵי אֵלּוּ מִצְטָרְפִין, וְיָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ; וְהוּא, שֶׁיִּשְׁמַע כָּל בָּבָא מֵהֶן עַל סִדְרָהּ, לֹא שֶׁיִּשְׁמַע תְּרוּעָה וְאַחֲרֶיהָ שְׁתֵּי תְּקִיעוֹת, אוֹ שְׁתֵּי תְּקִיעוֹת וְאַחֲרֵיהֶן תְּרוּעָה וְכַיּוֹצֵא בָּזֶה [רק במתכונת של - תקיעה תרועה ותקיעה].

ו. שָׁמַע תֵּשַׁע תְּקִיעוֹת מִתִּשְׁעָה בְּנֵי אָדָם כְּאֶחָד, לֹא יָצָא אֲפִלּוּ יְדֵי אַחַת; תְּקִיעָה מִזֶּה וּתְרוּעָה מִזֶּה וּתְקִיעָה מִשְּׁלִישִׁי בָּזֶה אַחַר זֶה, יָצָא, וַאֲפִלּוּ בְּסִרוּגִין, וַאֲפִלּוּ כָּל הַיּוֹם כֻּלּוֹ. וְאֵינוֹ יוֹצֵא יְדֵי חוֹבָתוֹ, עַד שֶׁיִּשְׁמַע כָּל הַתֵּשַׁע תְּקִיעוֹת; שֶׁכֻּלָּן מִצְוָה אַחַת הֵן, וּלְפִיכָךְ מְעַכְּבוֹת זוֹ אֶת זוֹ.

ז. הַצִּבּוּר, חַיָּבִין לִשְׁמֹעַ הַתְּקִיעוֹת עַל סֵדֶר הַבְּרָכוֹת. כֵּיצַד? אוֹמֵר שְׁלִיחַ צִבּוּר אָבוֹת וּגְבוּרוֹת וּקְדֻשַּׁת הַשֵּׁם וּמַלְכֻיּוֹת, וְתוֹקֵעַ שָׁלֹשׁ; וְאוֹמֵר זִכְרוֹנוֹת, וְתוֹקֵעַ שָׁלֹשׁ; וְאוֹמֵר שׁוֹפָרוֹת, וְתוֹקֵעַ שָׁלֹשׁ; וְאוֹמֵר עֲבוֹדָה וְהוֹדָיָה וּבִרְכַּת כֹּהֲנִים.

ח. שָׁלֹשׁ בְּרָכוֹת אֶמְצָעִיּוֹת אֵלּוּ שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה וְשֶׁל יוֹם הַכִּפּוּרִים שֶׁל יוֹבֵל - שֶׁהֵן מַלְכֻיּוֹת וְזִכְרוֹנוֹת וְשׁוֹפָרוֹת - מְעַכְּבוֹת זוֹ אֶת זוֹ. וְצָרִיךְ לוֹמַר בְּכָל בְּרָכָה מֵהֶן עֲשָׂרָה פְּסוּקִין מֵעֵין הַבְּרָכָה - שְׁלֹשָׁה פְּסוּקִין מִן הַתּוֹרָה, וּשְׁלֹשָׁה מִסֵּפֶר תְּלִים, וּשְׁלֹשָׁה מִן הַנְּבִיאִים, וְאֶחָד מִן הַתּוֹרָה מַשְׁלִים בּוֹ. וְאִם הִשְׁלִים בַּנָּבִיא, יָצָא. וְאִם אָמַר פָּסוּק אֶחָד מִן הַתּוֹרָה וְאֶחָד מִן הַכְּתוּבִים וְאֶחָד מִן הַנְּבִיאִים, יָצָא; אֲפִלּוּ אָמַר: 'וּבְתוֹרָתְךָ ה' אֱלֹהֵינוּ כָּתוּב לֵאמֹר', וְאָמַר פָּסוּק שֶׁל תּוֹרָה וְהִפְסִיק, שׁוּב אֵינוֹ צָרִיךְ כֻּלּוּם.

ט. אֵין מַזְכִּירִין זִכְרוֹנוֹת מַלְכֻיּוֹת וְשׁוֹפָרוֹת שֶׁל פֶּרְעָנוּת. זִכְרוֹנוֹת - כְּגוֹן: "וַיִּזְכֹּר כִּי בָשָׂר הֵמָּה וְכוּ'"; מַלְכֻיּוֹת - כְּגוֹן: "בְּחֵמָה שְׁפוּכָה אֶמְלֹךְ עֲלֵיכֶם"; שׁוֹפָרוֹת - כְּגוֹן: "תִּקְעוּ שׁוֹפָר בַּגִּבְעָה, חֲצֹצְרָה בָּרָמָה וְכוּ'". וְלֹא זִכְרוֹן יָחִיד אֲפִלּוּ לְטוֹבָה - כְּגוֹן "זָכְרֵנִי, ה', בְּרִצּוֹן עַמֶּךָ", "זָכְרָה לִי אֱלֹהַי לְטוֹבָה". וּפִקְדּוֹנוֹת אֵינָן כְּזִכְרוֹנוֹת - כְּגוֹן "פָּקֹד פָּקַדְתִּי אֶתְכֶם". וְיֵשׁ לוֹ לְהַזְכִּיר פֶּרְעָנוּת שֶׁל אֻמּוֹת הָעוֹלָם - כְּגוֹן: "ה' מֶלֶךְ, יִרְגְּזוּ עַמִּים", "זְכֹר, ה', לִבְנֵי אֱדוֹם אֶת יוֹם יְרוּשָׁלִַיִם", "וַאֲדֹנָי ה' בַּשּׁוֹפָר יִתְקָע, וְהָלַךְ בְּסַעֲרוֹת תֵּימָן". "שְׁמַע, יִשְׂרָאֵל: ה' אֱלֹהֵינוּ, ה' אֶחָד", "אַתָּה הָרְאֵתָ לָדַעַת וְכוּ'", "וְיָדַעְתָּ הַיּוֹם, וַהֲשֵׁבֹתָ אֶל לְבָבֶךָ, כִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים, בַּשָּׁמַיִם מִמַּעַל וְעַל הָאָרֶץ מִתַּחַת, אֵין עוֹד" - כָּל פָּסוּק מֵאֵלּוּ, מַלְכוּת הוּא עִנְיָנוֹ, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בּוֹ זֵכֶר מַלְכוּת, וַהֲרֵי הוּא כְּמוֹ "ה' יִמְלֹךְ לְעוֹלָם וָעֶד", "וַיְהִי בִּישֻׁרוּן מֶלֶךְ וְכוּ'".

י. הַמִּנְהָג הַפָּשׁוּט בְּסֵדֶר תְּקִיעוֹת שֶׁל רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּצִבּוּר, כָּךְ הוּא: אַחַר שֶׁקּוֹרְאִין בַּתּוֹרָה וּמַחְזִירִין הַסֵּפֶר, יוֹשְׁבִין כָּל הָעָם, וְאֶחָד עוֹמֵד וּמְבָרֵךְ: 'בָּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לִשְׁמֹעַ קוֹל שׁוֹפָר', וְכָל הָעָם עוֹנִין 'אָמֵן'; וְחוֹזֵר וּמְבָרֵךְ 'שֶׁהֶחֱיָנוּ', וְכָל הָעָם

עוֹנִין 'אָמֵן'. וְתוֹקֵעַ שְׁלֹשִׁים תְּקִיעוֹת שֶׁאָמַרְנוּ מִפְּנֵי הַסָּפֵק, עַל הַסֵּדֶר. וְאוֹמְרִים קַדִּישׁ, וְעוֹמְדִין וּמִתְפַּלְּלִין תְּפִלַּת מוּסָף. וְאַחַר שֶׁגּוֹמֵר שְׁלִיחַ צִבּוּר בְּרָכָה רְבִיעִית שֶׁהִיא מַלְכֻיּוֹת, תּוֹקֵעַ תְּקִיעָה שְׁלֹשָׁה שְׁבָרִים תְּרוּעָה וּתְקִיעָה, פַּעַם אַחַת; וּמְבָרֵךְ בְּרָכָה חֲמִישִׁית שֶׁהִיא זִכְרוֹנוֹת, וְאַחַר שֶׁגּוֹמְרָהּ תּוֹקֵעַ תְּקִיעָה שְׁלֹשָׁה שְׁבָרִים תְּקִיעָה; וּמְבָרֵךְ בְּרָכָה שִׁשִּׁית שֶׁהִיא שׁוֹפָרוֹת, וְאַחַר שֶׁגּוֹמְרָהּ תּוֹקֵעַ תְּקִיעָה תְּרוּעָה וּתְקִיעָה פַּעַם אַחַת, וְגוֹמֵר הַתְּפִלָּה.

יא. זֶה שֶׁתּוֹקֵעַ כְּשֶׁהֵן יוֹשְׁבִין, הוּא שֶׁתּוֹקֵעַ עַל סֵדֶר בְּרָכוֹת כְּשֶׁהֵן עוֹמְדִין, וְאֵינוֹ מְדַבֵּר בֵּין תְּקִיעוֹת שֶׁמְּיַשֵּׁב לִתְקִיעוֹת שֶׁעַל הַסֵּדֶר [- שבתפילת העמידה]; וְאִם סָח בֵּינֵיהֶן - אַף עַל פִּי שֶׁעָבַר, אֵינוֹ חוֹזֵר וּמְבָרֵךְ.

יב. בְּדִין הָיָה שֶׁיִּתְקְעוּ עַל כָּל בְּרָכָה, כָּל בָּבָא מֵהֶן שְׁלֹשָׁה פְּעָמִים כְּדֶרֶךְ שֶׁתָּקְעוּ כְּשֶׁהֵן יוֹשְׁבִין; אֶלָּא כֵּיוָן שֶׁיָּצְאוּ מִידֵי סָפֵק בַּתְּקִיעוֹת שֶׁמְּיַשֵּׁב, אֵין מַטְרִיחִין עַל הַצִּבּוּר לַחֲזֹר בָּהֶן כֻּלָּן עַל סֵדֶר בְּרָכוֹת, אֶלָּא דַּי לָהֶן בָּבָא אַחַת עַל כָּל בְּרָכָה, כְּדֵי שֶׁיִּשְׁמְעוּ תְּקִיעוֹת עַל סֵדֶר בְּרָכוֹת. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ, בְּצִבּוּר; אֲבָל בְּיָחִיד - בֵּין שֶׁשָּׁמַע עַל סֵדֶר בְּרָכוֹת בֵּין שֶׁלֹּא שָׁמַע עַל הַסֵּדֶר, בֵּין מְעֻמָּד בֵּין מְיֻשָּׁב - וְאֵין בָּזֶה מִנְהָג.

יג. הַתְּקִיעוֹת אֵינָן מְעַכְּבוֹת אֶת הַבְּרָכוֹת, וְהַבְּרָכוֹת אֵינָן מְעַכְּבוֹת אֶת הַתְּקִיעוֹת. שְׁתֵּי עֲיָרוֹת, בְּאַחַת יוֹדֵעַ בְּוַדַּאי שֶׁיֵּשׁ שָׁם מִי שֶׁיְּבָרֵךְ לָהֶן תֵּשַׁע בְּרָכוֹת וְאֵין שָׁם תּוֹקֵעַ, וּבַשְּׁנִיָּה סָפֵק יֵשׁ שָׁם תּוֹקֵעַ סָפֵק אֵין שָׁם - הוֹלֵךְ לַשְּׁנִיָּה; שֶׁהַתְּקִיעָה מִדִּבְרֵי תּוֹרָה, וְהַבְּרָכוֹת מִדִּבְרֵי סוֹפְרִים.

יום שישי י"ט מרחשון ה'תש"ע

הִלְכוֹת שׁוֹפָר וְסֻכָּה וּלוּלָב פֶּרֶק ד

א. שִׁעוּר הַסֻּכָּה - גָּבְהָהּ - אֵין פָּחוֹת מֵעֲשָׂרָה טְפָחִים, וְלֹא יָתֵר עַל עֶשְׂרִים אַמָּה; וְרָחְבָּהּ - אֵין פָּחוֹת מִשִּׁבְעָה טְפָחִים עַל שִׁבְעָה טְפָחִים, וְיֵשׁ [- מותר] לוֹ לְהוֹסִיף בְּרָחְבָּהּ אֲפִלּוּ כַּמָּה מִילִין. הָיְתָה פְּחוּתָה מֵעֲשָׂרָה, אוֹ מִשִּׁבְעָה עַל שִׁבְעָה, אוֹ גְּבוֹהָה עַל עֶשְׂרִים אַמָּה כָּל שֶׁהוּא - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה.

ב. סֻכָּה שֶׁאֵין לָהּ שָׁלֹשׁ דְּפָנוֹת, פְּסוּלָה. הָיוּ לָהּ שְׁתֵּי דְּפָנוֹת גְּמוּרוֹת וְזֶה בְּצַד זֶה כְּמִין גַּם [ג' יוונית – שהיא כרי"ש שלנו] - עוֹשֶׂה דֹּפֶן שֵׁיֵּשׁ בְּרָחְבּוֹ יָתֵר עַל טֶפַח, וּמַעֲמִידוֹ בְּפָחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה סָמוּךְ לְאֶחָד מִשְּׁתֵּי הַדְּפָנוֹת, וְדַיּוֹ; וְצָרִיךְ לַעֲשׂוֹת לָהּ צוּרַת פֶּתַח, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהּ שָׁלֹשׁ דְּפָנוֹת גְּמוּרוֹת. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת שַׁבָּת, שֶׁצּוּרַת פֶּתַח הָאֲמוּרָה בְּכָל מָקוֹם, אֲפִלּוּ קָנֶה מִכָּאן וְקָנֶה מִכָּאן, וְקָנֶה עַל גַּבֵּיהֶן אַף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ מַגִּיעַ לָהֶן [אינו נוגע בהן].

ג. הָיוּ לָהּ שְׁתֵּי דְּפָנוֹת זֶה כְּנֶגֶד זֶה וּבֵינֵיהֶן מְפֻלָּשׁ [- פתוח מב' צדדים] - עוֹשֶׂה דֹּפֶן שֵׁיֵּשׁ בְּרָחְבּוֹ אַרְבָּעָה טְפָחִים וּמַעֲמִידוֹ בְּפָחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה סָמוּךְ לְאַחַת מִשְּׁתֵּי הַדְּפָנוֹת, וּכְשֵׁרָה; וְצָרִיךְ לַעֲשׂוֹת לָהּ צוּרַת פֶּתַח. קָנִים הַיּוֹצְאִים מִסְּכַךְ הַסֻּכָּה לִפְנֵי הַסֻּכָּה, וְדֹפֶן אַחַת נִמְשֶׁכֶת עִמָּהֶן - הֲרֵי הֵן כַּסֻּכָּה.

ד. דְּפָנוֹת שֶׁהָיוּ דְּבוּקוֹת בְּגַג [- סכך] הַסֻּכָּה, וְלֹא הָיוּ מַגִּיעוֹת לָאָרֶץ - אִם גְּבוֹהוֹת מִן הָאָרֶץ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, פְּסוּלָה; פָּחוֹת מִכֵּן, כְּשֵׁרָה. הָיוּ הַדְּפָנוֹת דְּבוּקוֹת בָּאָרֶץ, וְלֹא הָיוּ מַגִּיעוֹת לַסְּכָךְ - אִם גְּבוֹהוֹת עֲשָׂרָה טְפָחִים - אַף עַל פִּי שֶׁהֵן רְחוֹקִין מִן הַגַּג כַּמָּה אַמּוֹת, כְּשֵׁרָה, וּבִלְבַד שֶׁיִּהְיוּ הַדְּפָנוֹת מְכֻוָּנוֹת תַּחַת שְׂפַת הַגַּג; הִרְחִיק אֶת הַגַּג מִן הַדֹּפֶן שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, פְּסוּלָה; פָּחוֹת מִכָּאן, כְּשֵׁרָה. תָּלָה מִחְצָה שֶׁגְּבָהָהּ אַרְבָּעָה [טפחים] וּמַשֶּׁהוּ בָּאֶמְצַע [- לא צמודה לגג ולא לקרקע], בְּפָחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה סָמוּךְ לַגַּג - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה.

ה. הָעוֹשֶׂה סֻכָּתוֹ בֵּין הָאִילָנוֹת, וְהָאִילָנוֹת דְּפָנוֹת - אִם הָיוּ חֲזָקִים, אוֹ שֶׁקָּשַׁר אוֹתָם וְחִזֵּק אוֹתָם עַד שֶׁלֹּא תִּהְיֶה הָרוּחַ הַמְּצוּיָה מְנִידָה אוֹתָם תָּמִיד, וּמִלֵּא בֵּין הָאֲמִירִים [הענפים] בְּתֶבֶן וּבְקַשׁ כְּדֵי שֶׁלֹּא תָּנִיד אוֹתָם הָרוּחַ, וְקָשַׁר אוֹתָם - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה; שֶׁכָּל מִחְצָה שֶׁאֵינָהּ יְכוֹלָה לַעֲמֹד בְּרוּחַ מְצוּיָה שֶׁל יַבֶּשֶׁת, אֵינָהּ מִחְצָה.

ו. הָעוֹשֶׂה סֻכָּתוֹ בְּרֹאשׁ הָעֲגָלָה, אוֹ בְּרֹאשׁ הַסְּפִינָה - כְּשֵׁרָה, וְעוֹלִין לָהּ בְּיוֹם טוֹב. בְּרֹאשׁ הָאִילָן, אוֹ עַל גַּבֵּי הַגָּמָל - כְּשֵׁרָה, וְאֵין עוֹלִין לָהּ בְּיוֹם טוֹב; לְפִי שֶׁאָסוּר לַעֲלוֹת בְּאִילָן אוֹ עַל גַּבֵּי בְּהֵמָה. הָיוּ מִקְצָת הַדְּפָנוֹת עֲשׂוּיוֹת בִּידֵי אָדָם, וּמִקְצָתָן אִילָנוֹת - רוֹאִין: כָּל שֶׁאִלּוּ נִטְּלוּ הָאִילָנוֹת, הִיא יְכוֹלָה לַעֲמֹד בַּדְּפָנוֹת שֶׁבִּידֵי אָדָם - עוֹלִין לָהּ בְּיוֹם טוֹב.

ז. סֻכָּה שֶׁאֵין לָהּ גַּג, פְּסוּלָה. כֵּיצַד? כְּגוֹן שֶׁהָיוּ רָאשֵׁי הַדְּפָנוֹת דְּבוּקוֹת זֶה בָּזֶה כְּמִין [גג -] צְרִיף, אוֹ שֶׁסָּמַךְ רֹאשׁ דֹּפֶן הַסֻּכָּה לַכֹּתֶל; וְאִם הָיָה לָהּ גַּג אֲפִלּוּ טֶפַח, אוֹ שֶׁהִגְבִּיהַּ הַדֹּפֶן הַסָּמוּךְ לַכֹּתֶל מִן הַקַּרְקַע טֶפַח - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה. סֻכָּה עֲגֻלָּה - אִם יֵשׁ בְּהֶקֵּפָהּ כְּדֵי לְרַבֵּעַ בָּהּ שִׁבְעָה טְפָחִים עַל שִׁבְעָה טְפָחִים - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לָהּ זָוִיּוֹת, הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה.

ח. סִכֵּךְ עַל גַּבֵּי אַכְסַדְרָה [מרפסת בעלת ב' דפנות אחת מול השניה] שֶׁיֵּשׁ לָהּ פַּצִּימִין [עמודים בקצות הדפנות] - בֵּין שֶׁהָיוּ נִרְאִין מִבִּפְנִים וְאֵין נִרְאִין מִבַּחוּץ, בֵּין שֶׁהָיוּ נִרְאִין מִבַּחוּץ וְאֵין נִרְאִין מִבִּפְנִים - כְּשֵׁרָה.

ט. לֹא הָיוּ לָהּ פַּצִּימִין - פְּסוּלָה, מִפְּנֵי שֶׁהִיא סֻכָּה הָעֲשׂוּיָה כְּמָבוֹי; שֶׁהֲרֵי אֵין לָהּ אֶלָּא שְׁנֵי צִדֵּי הָאַכְסַדְרָה, וְאֶמְצָעֵי הָאַכְסַדְרָה אֵין בּוֹ כֹּתֶל, וְשֶׁכְּנֶגְדּוֹ אֵין בּוֹ פַּצִּימִין.

י. סִכֵּךְ עַל גַּבֵּי מָבוֹי [שפתוח משני צדדיו] שֶׁיֵּשׁ לוֹ לְחִי [קורה בקצהו], אוֹ עַל גַּבֵּי בְּאֵר שֶׁיֵּשׁ לָהּ פַּסִּין [קירות בצורת זוית מארבע פינות מסביב] - הֲרֵי זוֹ סֻכָּה כְּשֵׁרָה לְאוֹתָהּ שַׁבָּת שֶׁבְּתוֹךְ הֶחָג בִּלְבַד; מִתּוֹךְ שֶׁלְּחִי זֶה וּפַסִּין אֵלּוּ מְחִצּוֹת לְעִנְיַן שַׁבָּת, נַחְשֹׁב אוֹתָן כִּמְחִצּוֹת לְעִנְיַן סֻכָּה.

יא. נָעַץ אַרְבָּעָה קַנְדָּסִים [עמודים] עַל אַרְבַּע זָוִיּוֹת הַגַּג, וְסִכֵּךְ עַל גַּבָּן - הוֹאִיל וְהַסִּכּוּךְ עַל שְׂפַת הַגַּג, כְּשֵׁרָה, וְרוֹאִין אֶת הַמְּחִצּוֹת הַתַּחְתּוֹנוֹת, כְּאִלּוּ הֵן עוֹלוֹת לְמַעְלָה עַל שְׂפַת הַסִּכּוּךְ.

יב. סֻכָּה שֶׁיֵּשׁ לָהּ פְּתָחִים רַבִּים, וְיֵשׁ בִּכְתָלֶיהָ חַלּוֹנוֹת הַרְבֵּה - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁפָּרוּץ [- פתוח] מְרֻבֶּה

עַל הָעוֹמֵד [- הסתום]; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה שָׁם פֶּתַח יָתֵר עַל עֶשֶׂר [אמות]. אֲבָל אִם הָיָה שָׁם פֶּתַח יָתֵר עַל עֶשֶׂר - אַף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ צוּרַת פֶּתַח, צָרִיךְ שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַפָּרוּץ מְרֻבֶּה עַל הָעוֹמֵד.

יג. סֵכָּה שֶׁאֲוִירָהּ [גובה חללה] גָּבוֹהַּ מֵעֶשְׂרִים אַמָּה, וּמִעֲטָהּ בְּכָרִים וּכְסָתוֹת - אֵינוֹ מְעוּט, וַאֲפִלּוּ בִּטְלָם [- חשב להשאירם שם]. מִעֲטָהּ בְּתֶבֶן וּבִטְלוֹ - הֲרֵי זֶה מְעוּט, וְאֵין צָרִיךְ לוֹמַר עָפָר וּבִטְלוֹ; אֲבָל בְּעָפָר סְתָם [ללא ביטול], אֵינוֹ מְעוּט. הָיְתָה גְּבוֹהָה מֵעֶשְׂרִים, וְהוּצִין [ענפים דקים] יוֹרְדִין לְתוֹךְ עֶשְׂרִים - אִם הָיְתָה צִלָּתָן מְרֻבָּה מֵחַמָּתָן, יֵחָשְׁבוּ כְּגַג עָבֶה וּכְשֵׁרָה.

יד. בָּנָה אִצְטַבָּה [ספסל] בָּהּ כְּנֶגֶד דֹּפֶן הָאֶמְצָעִית [מג' הדפנות] עַל פְּנֵי כֻּלָּהּ [מדופן לדופן] - אִם יֵשׁ בָּאִצְטַבָּא שִׁעוּר רֹחַב הַסֵּכָּה, כְּשֵׁרָה. בָּנָה אִצְטַבָּה מִן הַצַּד [בא' מב' הדפנות] - אִם יֵשׁ מִשְׁפַּת אִצְטַבָּה וְלַכֹּתֶל אַרְבַּע אַמּוֹת, פְּסוּלָה; פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת, כְּשֵׁרָה. בָּנָה אִצְטַבָּה בְּאֶמְצָעָהּ - אִם יֵשׁ מִשְׁפַּת אִצְטַבָּה וְלַכֹּתֶל אַרְבַּע אַמּוֹת לְכָל רוּחַ, פְּסוּלָה; פָּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת, כְּשֵׁרָה, וּכְאִלּוּ הַמְּחִצּוֹת נוֹגְעוֹת בָּאִצְטַבָּה, וַהֲרֵי מִן הָאִצְטַבָּה עַד הַסִּכּוּךְ פָּחוֹת מֵעֶשְׂרִים אַמָּה. בָּנָה בָּהּ עַמּוּד, וְיֵשׁ בּוֹ הֶכְשֵׁר סֵכָּה [ז' טפחים על ז' טפחים] - פְּסוּלָה, שֶׁאֵין אֵלּוּ מְחִצּוֹת הַנִּכָּרוֹת, וְנִמְצָא עַל גַּב הָעַמּוּד סְכָךְ כָּשֵׁר בְּלֹא דְּפָנוֹת.

טו. הָיְתָה פְּחוּתָה מֵעֲשָׂרָה, וְחָקַק בָּהּ [חפר קרקעיתה] לְהַשְׁלִימָהּ לַעֲשָׂרָה - אִם יֵשׁ מִשְׁפַּת חֲקָק וְלַכֹּתֶל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, פְּסוּלָה; פָּחוֹת מִכֵּן, כְּשֵׁרָה, שֶׁכָּל פָּחוֹת מִשְּׁלֹשָׁה הֲרֵי הוּא כְּדָבוּק, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת שַׁבָּת.

טז. דָּפְנֵי סֵכָּה - כְּשֵׁרִין מִן הַכֹּל; שֶׁאֵין אָנוּ צְרִיכִין אֶלָּא מְחִצָּה מִכָּל מָקוֹם, וַאֲפִלּוּ מְבַעֲלֵי חַיִּים. וְעוֹשֶׂה אָדָם אֶת חֲבֵרוֹ דֹּפֶן בְּיוֹם טוֹב, כְּדֵי שֶׁיֹּאכַל וְיִשְׁתֶּה וְיִישַׁן בְּסֻכָּה כְּשֵׁרָה שֶׁחֲבֵרוֹ דֹּפֶן לָהּ; וְהוּא, שֶׁיַּעֲשֶׂה אוֹתוֹ שֶׁלֹּא לְדַעַת זֶה שֶׁנַּעֲשָׂה דֹּפֶן; אֲבָל אִם עָשָׂהוּ לְדַעַת, אָסוּר בְּיוֹם טוֹב, וּמֵתָּר בִּשְׁאָר יְמֵי הֶחָג. וְכֵן עוֹשֶׂה בְּכֵלִים דֹּפֶן רְבִיעִית בְּיוֹם טוֹב; אֲבָל דֹּפֶן שְׁלִישִׁית, לֹא יַעֲשֶׂה אוֹתָהּ בְּכֵלִים בְּיוֹם טוֹב, לְפִי שֶׁהוּא מַכְשִׁיר הַסֻּכָּה, וְאֵין עוֹשִׂין אֹהֶל עֲרַאי בְּיוֹם טוֹב.

יום שבת קודש כ' מרחשון ה'תש"ע

הִלְכוֹת שׁוֹפָר וְסֻכָּה וְלוּלָב פֶּרֶק ה

א. הַסְּכָךְ שֶׁל סֻכָּה, אֵינוֹ כָּשֵׁר מִכָּל דָּבָר. אֵין מְסַכְּכִין אֶלָּא בְּדָבָר שֶׁגִּדּוּלָיו מִן הָאָרֶץ, שֶׁנֶּעֱקַר מִן הָאָרֶץ, וְאֵינוֹ מְקַבֵּל טֻמְאָה, וְאֵין רֵיחוֹ רַע, וְאֵינוֹ נוֹשֵׁר וְנוֹבֵל תָּמִיד.

ב. סִכּוּךְ בְּדָבָר שֶׁאֵין גִּדּוּלָיו מִן הָאָרֶץ, אוֹ בִּמְחֻבָּר, אוֹ בְּדָבָר שֶׁמְּקַבֵּל טֻמְאָה - פְּסוּלָה. אֲבָל אִם עָבַר וְסִכֵּךְ בְּדָבָר הַנּוֹבֵל, אוֹ בְּדָבָר שֶׁרֵיחוֹ רַע - כְּשֵׁרָה; שֶׁלֹּא אָמְרוּ אֵין מְסַכְּכִין בָּאֵלּוּ, אֶלָּא כְּדֵי שֶׁלֹּא יַנִּיחַ הַסֻּכָּה וְיֵצֵא. וְצָרִיךְ לְהַזָּהֵר שֶׁלֹּא יִהְיוּ הוּצִין [סיבים] וְעָלִין שֶׁל סְכָךְ יוֹרְדִין לְתוֹךְ עֲשָׂרָה טְפָחִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֵצֵר לוֹ בִּישִׁיבָתוֹ. סִכְּכָהּ בְּמֵינֵי מַתְּכוֹת, אוֹ בַּעֲצָמוֹת וְעוֹרוֹת - פְּסוּלָה, מִפְּנֵי שֶׁאֵינָן גִּדּוּלֵי קַרְקַע. הִדְלָה [היטה] עֲלֵי גְּפָנִים וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן, עַד שֶׁנַּעֲשׂוּ סֻכָּה - פְּסוּלָה, שֶׁהֲרֵי לֹא נֶעֱקְרוּ. סִכְּכָהּ בִּכְלֵי הָעֵץ וּבְמַחְצָלוֹת הָעֲשׂוּיוֹת לִשְׁכִיבָה, וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן - פְּסוּלָה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְקַבְּלִין טֻמְאָה. וְכֵן אִם סִכְּכָהּ בִּשְׁבְרֵי כֵּלִים וּבְלָיוֹתֵיהֶן [בגדים בלויים] - פְּסוּלָה; הוֹאִיל וְהָיוּ מְקַבְּלִין טֻמְאָה, שֶׁמָּא יְסַכֵּךְ בִּשְׁבָרִים שֶׁעֲדַיִן לֹא טָהֲרוּ.

ג. סִכְּכָהּ בָּאֳכָלִין - פְּסוּלָה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן מְקַבְּלִין טֻמְאָה. סוֹלְכֵי [- ענפי] תְּאֵנִים וּבָהֶן תְּאֵנִים, פַּרְכִּילִין [זמורות] וּבָהֶן עֲנָבִים, מַכְבְּדוֹת [ענפי דקל] וּבָהֶן תְּמָרִים, וְכֵן כֹּל כַּיּוֹצֵא בָּהֶן - רוֹאִין: אִם פְּסֹלֶת מְרֻבָּה עַל הָאֳכָלִין, מְסַכְּכִין בָּהֶן; וְאִם לָאו, אֵין מְסַכְּכִין בָּהֶן. סִכֵּךְ בִּירָקוֹת שֶׁאִם יִיבְשׁוּ יִבּוֹלוּ וְלֹא יִשָּׁאֵר בָּהֶן מַמָּשׁ - אַף עַל פִּי שֶׁהֵן עַתָּה לַחִים - הֲרֵי מְקוֹמָן נֶחְשָׁב כְּאִלּוּ הוּא אֲוִיר, וּכְאִלּוּ אֵינָם.

ד. סִכְּכָהּ בִּפְשִׁתֵּי הָעֵץ [- פשתן] שֶׁלֹּא דָּק [כתש] אוֹתָן וְלֹא נִפְּצָן [- סירקם] - כְּשֵׁרָה, שֶׁעֲדַיִן עֵץ הוּא; וְאִם דָּק וְנִפֵּץ אוֹתָן, אֵין מְסַכְּכִין בּוֹ - מִפְּנֵי שֶׁנִּשְׁתַּנֶּת צוּרָתוֹ, וּכְאִלּוּ אֵינוֹ מִגִּדּוּלֵי קַרְקַע. מְסַכְּכִין בַּחֲבָלִים שֶׁל סִיב [סיבי העץ] וְשֶׁל חֵלֶף [מן עשב] וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן, שֶׁהֲרֵי צוּרָתָן עוֹמֶדֶת, וְאֵין הַחֲבָלִים כֵּלִים.

ה. סִכְּכָהּ בְּחִצִּים - בִּזְקָרִים [סוג חיצים שתוחבים אותם בתוך נקב המצוי ב"ראש" שמברזל], כְּשֵׁרָה; בִּנְקֻבּוֹת [- סוג חיצים שחוקקים בתוכם כדי להכניס ראש מברזל], פְּסוּלָה; אַף עַל פִּי שֶׁהוּא עָשׂוּי לְהִתְמַלֵּאת בְּבַרְזֶל, בֵּית קִבּוּל הוּא וּמְקַבֵּל טֻמְאָה כְּכָל כְּלֵי קִבּוּל.

ו. מַחְצֶלֶת קָנִים אוֹ מַחְצֶלֶת גֶּמִי אוֹ חֵלֶף - קְטַנָּה - סְתָמָהּ לִשְׁכִיבָה, לְפִיכָךְ אֵין מְסַכְּכִין בָּהּ, אֶלָּא אִם כֵּן עָשָׂה אוֹתָהּ לְסִכּוּךְ; גְּדוֹלָה - סְתָמָהּ לְסִכּוּךְ, לְפִיכָךְ מְסַכְּכִין בָּהּ, אֶלָּא אִם כֵּן עָשָׂה אוֹתָהּ לִשְׁכִיבָה. וְאִם יֵשׁ לָהּ קִיר [שפה סביב] - אֲפִלּוּ גְּדוֹלָה - אֵין מְסַכְּכִין בָּהּ, שֶׁהֲרֵי הִיא כִּכְלֵי קִבּוּל; וַאֲפִלּוּ נִטַּל הַקִּיר שֶׁלָּהּ - אֵין מְסַכְּכִין בָּהּ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כִּשְׁבְרֵי כֵּלִים.

ז. נְסָרִים [גזרי עצים] שֶׁאֵין בְּרָחְבָּן אַרְבָּעָה טְפָחִים, מְסַכְּכִין בָּהֶן אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מְשֻׁפִּין [משויפים]; וְאִם יֵשׁ בְּרָחְבָּן אַרְבָּעָה, אֵין מְסַכְּכִין בָּהֶן וְאַף עַל פִּי שֶׁאֵינָן מְשֻׁפִּין - גְּזֵרָה שֶׁמָּא יֵשֵׁב תַּחַת תִּקְרָה, וִידַמֶּה שֶׁהִיא כְּסֻכָּה. נָתַן עָלֶיהָ נֶסֶר אֶחָד שֶׁיֵּשׁ בְּרָחְבּוֹ אַרְבָּעָה טְפָחִים - כְּשֵׁרָה, וְאֵין יְשֵׁנִין תַּחְתָּיו; וְהַיָּשֵׁן תַּחְתָּיו, לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ. הָיוּ נְסָרִין שֶׁיֵּשׁ בְּרָחְבָּן אַרְבָּעָה, וְאֵין בְּעָבְיָן אַרְבָּעָה, וַהֲפָכָן עַל צִדֵּיהֶן שֶׁאֵין בָּהֶן אַרְבָּעָה, וְסִכֵּךְ בָּהֶן - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה; שֶׁזֶּה הַנֶּסֶר פָּסוּל, בֵּין שֶׁסִּכֵּךְ בְּרָחְבּוֹ, בֵּין שֶׁסִּכֵּךְ בְּעָבְיוֹ.

ח. תִּקְרָה שֶׁאֵין עָלֶיהָ מַעֲזִיבָה, שֶׁהִיא הַטִּיט וְהָאֲבָנִים, אֶלָּא נְסָרִין תְּקוּעִין בִּלְבַד - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה, שֶׁהֲרֵי לֹא נַעֲשׂוּ לְשֵׁם סֻכָּה אֶלָּא לְשֵׁם בַּיִת; לְפִיכָךְ, אִם פִּקְפֵּק [רעע] הַנְּסָרִים וְהֵנִיד הַמַּסְמְרִים [ממקומם] לְשֵׁם סֻכָּה - הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה בְּכָל נֶסֶר וְנֶסֶר רֹחַב אַרְבָּעָה טְפָחִים. וְכֵן אִם נָטַל [נסר] אֶחָד מִבֵּינְתַּיִם [מהנסרים] וְהִנִּיחַ בִּמְקוֹמוֹ סְכָךְ כָּשֵׁר לְשֵׁם סֻכָּה, הֲרֵי זֶה כָּשֵׁר.

ט. סֵכָה שֶׁנַּעֲשֵׂת כְּהִלְכָתָהּ, מִכָּל מָקוֹם - כְּשֵׁרָה, אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נַעֲשֵׂת לְשֵׁם מִצְוָה; וְהוּא, שֶׁתִּהְיֶה עֲשׂוּיָה לְצֵל, כְּגוֹן סֵכַּת גּוֹיִם וְסֵכַּת בְּהֵמָה וְכָל כַּיּוֹצֵא בָהֶן. אֲבָל סֵכָּה שֶׁנַּעֲשֵׂת מֵאֵלֶיהָ - פְּסוּלָה, לְפִי שֶׁלֹּא נַעֲשֵׂת לְצֵל. וְכֵן הַחוֹטֵט בְּגָדִישׁ [חפר בערימת תבואה], וְעָשָׂהוּ סֵכָּה - אֵינָהּ סֵכָּה, שֶׁהֲרֵי לֹא עִמֵּר גָּדִישׁ זֶה לְצֵל; לְפִיכָךְ, אִם עָשָׂה בִּתְחִלָּה חֲלַל טֶפַח בְּמֶשֶׁךְ שִׁבְעָה לְשֵׁם סֵכָּה, וְחָטַט בָּהּ אַחֲרֵי כֵן וְהִשְׁלִימָהּ לַעֲשָׂרָה - כְּשֵׁרָה, שֶׁהֲרֵי נַעֲשָׂה סְכָךְ שֶׁלָּהּ לְצֵל.

י. חֲבִילֵי קַשׁ וַחֲבִילֵי עֵצִים וַחֲבִילֵי זְרָדִין - אֵין מְסַכְּכִין בָּהֶן; גְּזֵרָה, שֶׁמָּא יַעֲשֶׂה אָדָם חֲבִילוֹת עַל גַּגּוֹ כְּדֵי לְיַבְּשָׁן, וְיִמְּלֵךְ וְיֵשֵׁב תַּחְתֵּיהֶן לְשֵׁם סֵכָּה, וְהוּא מִתְּחִלָּה לֹא עָשָׂה סְכָךְ זֶה לְצֵל, וְנִמְצֵאת כְּסֵכָּה שֶׁנַּעֲשֵׂת מֵאֵלֶיהָ. וְאִם הִתִּירָן [התיר הקשר], כְּשֵׁרוֹת. וְאֵין חֲבִילָה פְּחוּתָה מֵעֶשְׂרִים וַחֲמִשָּׁה בַּדִּים.

יא. חֲבִילוֹת קְטַנּוֹת שֶׁאֲגָדָן לְמִנְיָן [למוכרן במניין], מְסַכְּכִין בָּהֶן. וְכֵן הַחוֹתֵךְ רֹאשׁ הַדֶּקֶל, וְהַחֲרִיּוֹת אֲגוּדוֹת [מחוברות] בּוֹ - מְסַכְּכִין בּוֹ, שֶׁאֲגָד בִּידֵי שָׁמַיִם אֵינָן כַּחֲבִילָה. וַאֲפִלּוּ קָשַׁר רָאשֵׁי הַחֲרִיּוֹת כֻּלָּן מִצַּד הָאֶחָד, שֶׁנִּמְצְאוּ כַּחֲבִילָה, אֶחָד מִשְּׁנֵי רָאשֶׁיהָ בִּידֵי שָׁמַיִם, וְאֶחָד בִּידֵי אָדָם - מְסַכְּכִין בָּהֶן; שֶׁהָאוֹגֵד עֵץ אֶחָד אֵינוֹ חֲבִילָה, וְזוֹ כְּעֵץ אֶחָד הוּא שֶׁהֲרֵי אֲגוּדָה בִּידֵי שָׁמַיִם. וְכֵן כָּל אֶגֶד שֶׁאֵינוֹ עָשׂוּי לְטַלְטְלוֹ [- שאם יטלטלו יתפזר], אֵינוֹ אֶגֶד.

יב. הָעוֹשֶׂה סֵכָּתוֹ תַּחַת הָאִילָן, כְּאִלּוּ עֲשָׂיָהּ בְּתוֹךְ הַבַּיִת. הִדְלָה [היטה] עָלֶיהָ עֲלֵי הָאִילָנוֹת וּבַדֵּיהֶן, וְסִכֵּךְ עַל גַּבָּן, וְאַחַר כָּךְ קִצְצָן - אִם הָיָה הַסִּכּוּךְ [הכשר] הַרְבֵּה [רב] מֵהֶן, כְּשֵׁרָה; וְאִם לֹא הָיָה הַסִּכּוּךְ שֶׁהָיָה כָּשֵׁר מִתְּחִלָּתוֹ הַרְבֵּה מֵהֶן, צָרִיךְ לְנַעְנֵעַ אוֹתָן אַחַר קִצִּיצָתָם כְּדֵי שֶׁתִּהְיֶה עֲשִׂיָּה לְשֵׁם סֵכָּה.

יג. עֵרֶב דָּבָר שֶׁמְּסַכְּכִין בּוֹ בְּדָבָר שֶׁאֵין מְסַכְּכִין בּוֹ, וְסִכֵּךְ בִּשְׁנֵיהֶם - אַף עַל פִּי שֶׁהַכָּשֵׁר יָתֵר עַל הַפָּסוּל, פְּסוּלָה. סִכֵּךְ בְּזֶה לְעַצְמוֹ וְזֶה לְעַצְמוֹ, זֶה בְּצַד זֶה - אִם יֵשׁ בְּסִכָּךְ פָּסוּל שְׁלֹשָׁה טְפָחִים בְּמָקוֹם אֶחָד, בֵּין בְּאֶמְצַע בֵּין מִן הַצַּד - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה.

יד. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּקָטַנָּה. אֲבָל בְּסֵכָּה גְּדוֹלָה, סְכָךְ פָּסוּל בָּאֶמְצַע - פּוֹסֵל בְּאַרְבָּעָה טְפָחִים, פָּחוֹת מִכָּאן כְּשֵׁרָה; וּמִן הַצַּד [צמוד לדפנות] - פּוֹסֵל בְּאַרְבַּע אַמּוֹת, וּפָחוֹת מִכָּאן כְּשֵׁרָה. כֵּיצַד? בַּיִת שֶׁנִּפְחַת [נפער חור] בְּאֶמְצָעוֹ וְסִכֵּךְ עַל מְקוֹם הַפְּחָת, וְכֵן חָצֵר הַמְּקֻפֶּת אַכְסַדְּרָה [מרפסת] שֶׁסִּכֵּךְ עָלֶיהָ, וְכֵן סֵכָּה גְּדוֹלָה שֶׁהִקִּיפוּהָ בְּדָבָר שֶׁאֵין מְסַכְּכִין בּוֹ בְּצַד [צמוד ל-] הַדְּפָנוֹת מִלְּמַעְלָה - אִם יֵשׁ מִשְּׁפַת הַסְּכָךְ וְלַכֹּתֶל אַרְבַּע אַמּוֹת, פְּסוּלָה; פָּחוֹת מִכֵּן, רוֹאִין כְּאִלּוּ הַכֹּתֶל נֶעֱקַם, וְיֶחְשַׁב זֶה הַסְּכָךְ הַפָּסוּל מִן גּוּף הַכֹּתֶל, וּכְשֵׁרָה. וְדָבָר זֶה - הֲלָכָה לְמֹשֶׁה מִסִּינַי.

טו. וְאֵי זוֹ הִיא סֵכָּה קְטַנָּה? כֹּל שֶׁאֵין בָּהּ אֶלָּא שִׁבְעָה טְפָחִים עַל שִׁבְעָה טְפָחִים; וּגְדוֹלָה, כֹּל שֶׁיִּשָּׁאֵר בָּהּ יָתֵר עַל הַסְּכָךְ הַפָּסוּל שִׁבְעָה טְפָחִים עַל שִׁבְעָה טְפָחִים סְכָךְ כָּשֵׁר.

טז. סִכֵּךְ בְּדָבָר פָּסוּל וְדָבָר כָּשֵׁר זֶה בְּצַד זֶה, וְאֵין בְּמָקוֹם אֶחָד מִסְּכָךְ הַפָּסוּל רֹחַב שְׁלֹשָׁה טְפָחִים אֶלָּא פָּחוֹת - אִם הָיָה כָּל הַסְּכָךְ הַכָּשֵׁר יוֹתֵר עַל כָּל הַסְּכָךְ הַפָּסוּל, כְּשֵׁרָה; וְאִם הָיָה זֶה כְּמוֹ זֶה בְּצִמְצוּם [בדיוק בשווה] - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין בְּמָקוֹם אֶחָד שְׁלֹשָׁה - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה, מִפְּנֵי שֶׁסְּכָךְ פָּסוּל כְּפָרוּץ הוּא נֶחְשָׁב.

יז. פָּרַשׂ עָלֶיהָ בֶּגֶד מִלְּמַעְלָה, אוֹ פָּרַשׂ תַּחְתֶּיהָ מִפְּנֵי הַנֶּשֶׁר - פְּסוּלָה; פְּרָשׂוֹ כְּדֵי לְנָאוֹתָהּ, כְּשֵׁרָה. וְכֵן אִם סִכְּכָהּ כְּהִלְכָתָהּ, וְעִטְּרָהּ בְּמִינֵי פֵּרוֹת וּבְמִינֵי בְּגָדִים וְכֵלִים שֶׁתְּלוּיִין בָּהּ, בֵּין בִּכְתָלֶיהָ בֵּין בַּסְּכָךְ, כְּדֵי לְנָאוֹתָהּ - כְּשֵׁרָה.

יח. נוֹאֵי הַסֻּכָּה - אֵין מְמַעֲטִין בְּגָבְהָהּ [להפחיתה מכ' אמה], אֲבָל מְמַעֲטִין בְּרָחְבָּהּ [מז' טפחים]. הָיוּ נוֹאֵי הַסֻּכָּה מֻפְלָגִין [רחוקים] מִגַּגָּהּ אַרְבָּעָה טְפָחִים אוֹ יָתֵר - פְּסוּלָה; שֶׁנִּמְצָא הַיּוֹשֵׁב שָׁם כְּאִלּוּ אֵינוֹ תַּחַת הַסְּכָךְ, אֶלָּא תַּחַת הַנּוֹאִי, שֶׁהוּא אֲכָלִין וְכֵלִים שֶׁאֵין מְסַכְּכִין בָּהֶן.

יט. סְכָךְ שֶׁהָיוּ בּוֹ חַלּוֹנוֹת שֶׁהָאֲוִיר נִרְאֶה מֵהֶן - אִם יֵשׁ בְּכָל הָאֲוִיר בְּכָל מָקוֹם הַמְסֻכָּךְ, הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה, מִפְּנֵי שֶׁחַמָּתָהּ תִּהְיֶה מְרֻבָּה מִצִּלָּתָהּ, וְכָל שֶׁהַחַמָּה מְרֻבָּה עַל הַצֵּל אֵינוֹ סְכָךְ; וְאִם הָיָה הַסְּכָךְ רַב עַל הָאֲוִיר, כְּשֵׁרָה.

כ. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁלֹּא הָיָה בְּמָקוֹם אֶחָד אֲוִיר שְׁלֹשָׁה טְפָחִים; אֲבָל אִם הָיָה אֲוִיר שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, בֵּין בָּאֶמְצַע בֵּין מִן הַצַּד - הֲרֵי זוֹ פְּסוּלָה, עַד שֶׁיְּמַעֲטֶנּוּ מִשְּׁלֹשָׁה. מִעֲטוֹ בְּדָבָר הַפָּסוּל, כְּגוֹן כֵּלִים וּכְסוּת - אִם סֵכָּה גְּדוֹלָה הִיא, כְּשֵׁרָה; וְאִם בְּסֵכָּה קְטַנָּה, פְּסוּלָה עַד שֶׁיְּמַעֲטֶנּוּ בְּדָבָר שֶׁמְּסַכְּכִין בּוֹ. הָיָה רֹב הַסִּכּוּךְ, צִלָּתוֹ מְרֻבָּה מֵחַמָּתוֹ, וּמִעוּטוֹ, חַמָּתוֹ מְרֻבָּה מִצִּלָּתוֹ - הוֹאִיל וְצִלַּת הַכֹּל מְרֻבָּה מֵחַמַּת הַכֹּל, כְּשֵׁרָה.

כא. דֶּרֶךְ הַסִּכּוּךְ לִהְיוֹת קַל, כְּדֵי שֶׁיֵּרָאוּ מִמֶּנּוּ הַכּוֹכָבִים הַגְּדוֹלִים; הָיְתָה מְעֻבָּה [- בסכך רב] כְּמִין בַּיִת - אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הַכּוֹכָבִים נִרְאִין מִתּוֹכָהּ, כְּשֵׁרָה. הָיָה הַסִּכּוּךְ מְדֻבְלָל, וְהוּא הַסִּכּוּךְ שֶׁיִּהְיֶה מִקְצָתוֹ לְמַעְלָה וּמִקְצָתוֹ לְמַטָּה - כְּשֵׁרָה; וּבִלְבַד שֶׁלֹּא יִהְיֶה בֵּין הָעוֹלֶה וְהַיּוֹרֵד, שְׁלֹשָׁה טְפָחִים. וְאִם הָיָה בְּרֹחַב זֶה הָעוֹלֶה טֶפַח אוֹ יָתֵר - אַף עַל פִּי שֶׁהוּא גָּבוֹהַּ יָתֵר מִשְּׁלֹשָׁה טְפָחִים - רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִלּוּ יָרַד לְמַטָּה, וְנָגַע בִּשְׂפַת זֶה הַיּוֹרֵד; וְהוּא, שֶׁיִּהְיֶה מְכֻוָּן כְּנֶגֶד שִׂפַת הַיּוֹרֵד.

כב. הָעוֹשֶׂה סֵכָּה עַל גַּבֵּי סֵכָּה - הַתַּחְתּוֹנָה פְּסוּלָה, כְּמִי שֶׁעָשָׂה סֵכָּה בְּתוֹךְ הַבַּיִת; וְהָעֶלְיוֹנָה כְּשֵׁרָה. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שֶׁהַתַּחְתּוֹנָה פְּסוּלָה? בְּשֶׁהָיָה גֹּבַהּ הָעֶלְיוֹנָה עֲשָׂרָה טְפָחִים אוֹ יָתֵר, וְהָיָה גַּג הַתַּחְתּוֹנָה יָכוֹל לְקַבֵּל כָּרִים וּכְסָתוֹת שֶׁל עֶלְיוֹנָה, אֲפִלּוּ עַל יְדֵי הַדְּחָק; אֲבָל אִם אֵין גָּבְהָהּ שֶׁל עֶלְיוֹנָה עֲשָׂרָה, אוֹ שֶׁלֹּא הָיְתָה הַתַּחְתּוֹנָה יְכוֹלָה לְקַבֵּל כָּרִים וּכְסָתוֹת שֶׁל עֶלְיוֹנָה אֲפִלּוּ עַל יְדֵי הַדְּחָק - אַף הַתַּחְתּוֹנָה כְּשֵׁרָה; וְהוּא, שֶׁלֹּא יִהְיֶה גֹּבַהּ שְׁתֵּיהֶן [יחד] יָתֵר עַל עֶשְׂרִים אַמָּה; שֶׁהַתַּחְתּוֹנָה - בִּסְכַּךְ הָעֶלְיוֹנָה הִיא נִתֶּרֶת.

כג. מִטָּה שֶׁבְּתוֹךְ הַסֻּכָּה - אִם גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים - הַיּוֹשֵׁב תַּחְתֶּיהָ לֹא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהִיא כְּסֻכָּה בְּתוֹךְ סֻכָּה. וְכֵן כִּילָה [וילון שסביב המיטה] שֶׁיֵּשׁ לָהּ גַּג, אֲפִלּוּ טֶפַח - אִם גְּבוֹהָה עֲשָׂרָה טְפָחִים, אֵין יְשֵׁנִים בָּהּ בַּסֻּכָּה. וְכֵן הַמַּעֲמִיד אַרְבָּעָה עַמּוּדִים, וּפָרַשׂ סָדִין עֲלֵיהֶן - אִם גְּבוֹהִין עֲשָׂרָה, הֲרֵי זֶה כְּסֻכָּה בְּתוֹךְ סֻכָּה.

כד. אֲבָל שְׁנֵי עַמּוּדִין שֶׁפָּרַשׂ עֲלֵיהֶן סָדִין, וְכֵן כִּילָה שֶׁאֵין בְּגַגָּהּ טֶפַח - אֲפִלּוּ גְּבוֹהִין כָּל שֶׁהוּא, מֵתֶר לִישֵׁן תַּחְתֵּיהֶן בַּסֻּכָּה; שֶׁאֵינָן כְּסֻכָּה בְּתוֹךְ סֻכָּה, מִפְּנֵי שֶׁאֵין לָהּ גַּג.

כה. סֻכָּה שְׁאוּלָה, כְּשֵׁרָה; וְכֵן הַגְּזוּלָה, כְּשֵׁרָה. כֵּיצַד? אִם תָּקַף עַל חֲבֵרוֹ וְהוֹצִיאוֹ מִסֻּכָּתוֹ, וּגְזָלָהּ וְיָשַׁב בָּהּ - יָצָא; שֶׁאֵין הַקַּרְקַע נִגְזֶלֶת. וְאִם גָּזַל עֵצִים, וְעָשָׂה מֵהֶן סֻכָּה - יָצָא; תַּקָּנַת חֲכָמִים הִיא, שֶׁאֵין לְבַעַל הָעֵצִים אֶלָּא דְּמֵי עֵצִים בִּלְבַד. וַאֲפִלּוּ גָּזַל נְסָרִים [גזרי עצים], וְהִנִּיחָן, וְלֹא חִבְּרָן, וְלֹא שִׁנָּה בָּהֶן כְּלוּם - יָצָא. הָעוֹשֶׂה סֻכָּה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, הֲרֵי זוֹ כְּשֵׁרָה.

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"ד-כ' מרחשון ה'תש"ע

יום ראשון י"ד מרחשון ה'תש"ע

מצות לא תעשה פט.
מצות עשה לט. כט.
מצות לא תעשה פא. מצות עשה ל.

הַמִּצְוָה הַפ"ט — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּהַקְרִיב שׁוּם קָרְבָּן בַּחוּץ, כְּלוֹמַר: חוּץ לָעֲזָרָה, וְזֶה נִקְרָא: "מַעֲלֶה בַּחוּץ", וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעָלֶה: "הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תַּעֲלֶה עֹלֹתֶיךָ בְּכָל־מָקוֹם אֲשֶׁר תִּרְאֶה" (שם, יג). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת ראה שם): "אֵין לִי אֶלָּא עוֹלוֹת, שְׁאָר קָדָשִׁים מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְשָׁם תַּעֲשֶׂה כֹּל אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּךָּ" (שם, יד), וַעֲדַיִן אֲנִי אוֹמֵר: עוֹלָה בַּעֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה, שְׁאָר קָדָשִׁים לֹא יִהְיוּ אֶלָּא בַּעֲשֵׂה — תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְשָׁם תַּעֲלֶה עֹלֹתֶיךָ" (שם). עֹלָה בַּכְּלָל (של "כל אשר .. מצוך") הָיְתָה, וְלָמָּה יָצְאַת (ונכתבה שוב במפורש)? לְהַקִּשׁ אֵלֶיהָ: מָה עוֹלָה שֶׁהִיא מְיֻחֶדֶת שֶׁהִיא בַּעֲשֵׂה וְלֹא־תַעֲשֶׂה, כָּךְ כֹּל שֶׁהוּא בַּעֲשֵׂה הֲרֵי הוּא בְּלֹא־תַעֲשֶׂה". וַאֲנִי אֲבָאֵר לְךָ פָּסוּק זֶה — אַף־עַל־פִּי שֶׁהוּא פָּשׁוּט — כְּדֵי שֶׁיִּתְבָּאֵר הָעִנְיָן. וְהוּא: שֶׁהָעוֹלָה נֶאֱמַר עָלֶיהָ פָּסוּק לְהַזְהִיר עַל הַקְרָבָתָהּ בַּחוּץ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעָלֶה: "פֶּן־תַּעֲלֶה עֹלֹתֶיךָ", וּבָא פָּסוּק אַחֵר לְצַוּוֹת לְהַקְרִיב אֶת־הָעוֹלָה בִּפְנִים וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעָלֶה: "שָׁם תַּעֲלֶה עֹלֹתֶיךָ" — וְזוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁתַּקְרִיב הָעוֹלָה בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה'. אֲבָל שְׁאָר קָדָשִׁים בָּאוּ בַּעֲשֵׂה בִּלְבַד, שֶׁיַּקְרִבוּ בִּפְנִים, וְהוּא אָמְרוֹ: "וְשָׁם תַּעֲשֶׂה כֹּל אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּךָּ"; אֶלָּא שֶׁמִּמַּה־שֶּׁאָמַר: "שָׁם תַּעֲשֶׂה" מַשְׁמַע שֶׁבַּחוּץ לֹא־תַעֲשֶׂה — וּכְלָל הוּא אֶצְלֵנוּ: לָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה, עֲשֵׂה הוּא. וְזֶהוּ אָמְרָם כָּאן (בספרי הנ"ל): "וַעֲדַיִן אֲנִי אוֹמֵר שְׁאָר קָדָשִׁים לֹא יִהְיוּ אֶלָּא בַּעֲשֵׂה", כְּלוֹמַר שֶׁיְּהֵא הַמַּקְרִיב שְׁאָר קָדָשִׁים בַּחוּץ עוֹבֵר עַל לָאו הַבָּא מִכְּלַל עֲשֵׂה בִּלְבַד — וּלְפִיכָךְ אָמַר "וְשָׁם תַּעֲלֶה עֹלֹתֶיךָ" כְּדֵי שֶׁיַּשִּׂיג הַהֶקֵּשׁ וְיִהְיוּ שְׁאָר קָרְבָּנוֹת כָּעוֹלָה: כְּשֵׁם שֶׁמַּקְרִיב עוֹלָה בַּחוּץ בְּלֹא־תַעֲשֶׂה, כָּךְ שְׁאָר קָרְבָּנוֹת בְּלֹא־תַעֲשֶׂה. וְהָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה בְּמֵזִיד — עָנוּשׁ כָּרֵת; וּבְשׁוֹגֵג — חַיָּב חַטָּאת קְבוּעָה. וּלְשׁוֹן הַכָּרֵת בְּפָרָשַׁת אַחֲרֵי מוֹת אָמַר בְּמַעֲלֶה בַּחוּץ: "אֲשֶׁר־יַעֲלֶה עֹלָה אוֹ־זָבַח וְאֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד לֹא יְבִיאֶנּוּ לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ לַה' וְנִכְרַת הָאִישׁ הַהוּא מֵעַמָּיו" (ויקרא יז, ח-ט). וּבַסִּפְרָא: "וְנִכְרַת מֵעַמָּיו" — עֹנֶשׁ שָׁמַעְנוּ, אַזְהָרָה מִנַּיִן? תַּלְמוּד לוֹמַר: "הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תַּעֲלֶה עֹלֹתֶיךָ". וּלְשׁוֹן גְּמָרָא זְבָחִים (קו.): "הַעֲלָאָה, כְּתִיב עֹנֶשׁ וּכְתִיב אַזְהָרָה; עֹנֶשׁ — כְּתִיב: "וְאֶל־פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וְגוֹ' וְנִכְרַת"; אַזְהָרָה — דִּכְתִיב: "הִשָּׁמֶר לְךָ פֶּן־תַּעֲלֶה עֹלֹתֶיךָ". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק י"ג מִזְּבָחִים (שם).

הַמִּצְוָה הַל"ט — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַקְרִיב בַּמִּקְדָּשׁ שְׁנֵי כְּבָשִׂים בְּכָל־יוֹם, וְאֵלֶּה נִקְרָאִים "תְּמִידִין", וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעָלֶה: "שְׁנַיִם לַיּוֹם עֹלָה תָמִיד" (במדבר כח, ג). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ וְסֵדֶר הַקְרָבָתָם וַעֲשִׂיָּתָם בְּפֶרֶק ב' מִיּוֹמָא (כו:) וּבְמַסֶּכֶת תָּמִיד.

הַמִּצְוָה הַכ"ט — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַבְעִיר אֵשׁ עַל הַמִּזְבֵּחַ בְּכָל־יוֹם תָּמִיד, וְהוּא אָמְרוֹ: "אֵשׁ תָּמִיד תּוּקַד עַל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא תִכְבֶּה" (ויקרא ו, ו) — וְזֶה לֹא יִתָּכֵן אֶלָּא בַּמָּה שֶׁצִּוָּה לְהַתְמִיד וְלָשִׂים אֶת־הָעֵצִים בְּכָל־בֹּקֶר וּבֵין הָעַרְבַּיִם, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּפֶרֶק ב' מִיּוֹמָא (כו:) וּבְמַסֶּכֶת תָּמִיד (פרק ב). וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (יומא כא:): "אַף־עַל־פִּי שֶׁהָאֵשׁ יוֹרֶדֶת מִן־הַשָּׁמַיִם, מִצְוָה לְהָבִיא מִן־הַדְּיוֹט". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ד' מִכִּפּוּרִים (שם כה.) וּבְפֶרֶק ב' מִתָּמִיד, רְצוֹנִי לוֹמַר מִצְוַת מַעֲרֶכֶת הָאֵשׁ הַנַּעֲשִׂית בְּכָל־יוֹם בַּמִּזְבֵּחַ.

הַמִּצְוָה הַפ"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלְּכַבּוֹת אֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "אֵשׁ תָּמִיד תּוּקַד עַל־הַמִּזְבֵּחַ לֹא תִכְבֶּה" (שם). וּבְסִפְרָא (פרשת צו): "לֹא תִכְבֶּה — מְלַמֵּד שֶׁכָּל־הַמְכַבֶּה עוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה"; וְכָל־הָעוֹבֵר עַל לָאו זֶה וְכִבָּה אֲפִלּוּ גַּחֶלֶת אַחַת מִגַּחֲלֵי הַמִּזְבֵּחַ — לוֹקֶה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק י' מִזְּבָחִים (צא:).

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה שְׁלֹשִׁים — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוּוּ הַכֹּהֲנִים לְהָסִיר אֶת־הַדֶּשֶׁן (האפר) בְּכָל־יוֹם מֵעַל גַּבֵּי הַמִּזְבֵּחַ וְזוֹהִי שֶׁקּוֹרְאִים: "תְּרוּמַת הַדֶּשֶׁן", וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְלָבַשׁ הַכֹּהֵן מִדּוֹ בַד וּמִכְנְסֵי־בַד יִלְבַּשׁ בְּשָׂרוֹ וְהֵרִים אֶת־הַדֶּשֶׁן" (שם, ג). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּכַמָּה מְקוֹמוֹת בְּמַסֶּכֶת תָּמִיד (פרק א משנה ד) וְכִפּוּרִים (כ.).

יום שני ט"ו מרחשון ה'תש"ע

מצות עשה כח. כה. מ. מא. כז. מב.

הַמִּצְוָה הַכ"ח — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוּוּ הַכֹּהֲנִים לִתֵּן אֶת־הַקְּטֹרֶת בְּכָל־יוֹם פַּעֲמַיִם עַל מִזְבֵּחַ הַזָּהָב, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְהִקְטִיר עָלָיו אַהֲרֹן קְטֹרֶת סַמִּים בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר בְּהֵיטִיבוֹ אֶת־הַנֵּרֹת יַקְטִירֶנָּה וּבְהַעֲלֹת אַהֲרֹן אֶת־הַנֵּרֹת בֵּין הָעַרְבַּיִם יַקְטִירֶנָּה" (שמות ל, ז־ח). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי קְטֹרֶת זוֹ וַעֲשִׂיָּתָהּ וְתֵאוּר הַהַקְטָרָה בָּהּ בְּכָל־יוֹם בְּרֵישׁ כְּרֻתוֹת (ו.) וּבִמְקוֹמוֹת בְּמַסֶּכֶת תָּמִיד (פרק ג משנה ח ועוד).

הַמִּצְוָה הַכ"ט — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוּוּ הַכֹּהֲנִים לְהַדְלִיק הַנֵּרוֹת (המנורה) תָּמִיד לִפְנֵי ה', וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "בְּאֹהֶל מוֹעֵד מִחוּץ לַפָּרֹכֶת אֲשֶׁר עַל־הָעֵדֻת יַעַרְךֹ אֹתוֹ אַהֲרֹן וּבָנָיו" (שם כז, כא) — וְזוֹהִי מִצְוַת הֲטָבַת הַנֵּרוֹת. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ כָּל־דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק ח' מִמְּנָחוֹת (פו.) וּבְפֶרֶק א' מִיּוֹמָא (יד:) וּבִמְקוֹמוֹת בְּמַסֶּכֶת תָּמִיד.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה אַרְבָּעִים — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוּוּנוּ שֶׁיַּקְרִיב כֹּהֵן גָּדוֹל בְּכָל־יוֹם תָּמִיד, מִנְחָה בַּבֹּקֶר וּבֵין הָעַרְבַּיִם, וְהִיא הַנִּקְרֵאת: חֲבִתֵּי כֹּהֵן גָּדוֹל (כי נעשית במחבת), וְנִקְרֵאת גַּם: מִנְחַת כֹּהֵן מָשִׁיחַ. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "זֶה קָרְבַּן אַהֲרֹן וּבָנָיו אֲשֶׁר־יַקְרִיבוּ לַה'" (ויקרא ו, יג). וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ וּמָתַי קְרֻבָה וְאֵיךְ קְרֻבָה בְּפֶרֶק ו' (עד:) וּבְפֶרֶק ט' (פז:) מִמְּנָחוֹת וּבִמְקוֹמוֹת בְּיוֹמָא (לד.) וְתָמִיד.

הַמִּצְוָה הַמ"א — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוּוּנוּ לְהַקְרִיב קָרְבָּן בְּכָל־יוֹם־שַׁבָּת נוֹסָף עַל תָּמִיד שֶׁל כָּל־יוֹם — וְזֶהוּ מוּסַף שַׁבָּת. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וּבְיוֹם הַשַּׁבָּת שְׁנֵי־כְבָשִׂים" (במדבר כח, ט). וּכְבָר נִתְבָּאֵר סֵדֶר הַקְרָבָתוֹ בְּפֶרֶק ב' מִיּוֹמָא (כו:) וּבְתָמִיד.

הַמִּצְוָה הַכ"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוּוּנוּ לָשִׂים לֶחֶם הַפָּנִים (שתים עשרה חלות "שיש להם פנים") לִפְנֵי ה' תָּמִיד, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְנָתַתָּ עַל־הַשֻּׁלְחָן לֶחֶם פָּנִים לְפָנַי תָּמִיד" (שמות כה, ל). וּכְבָר יָדַעְתָּ לְשׁוֹן הַתּוֹרָה בִּנְתִינַת לֶחֶם חָדָשׁ כָּל־שַׁבָּת, וְשֶׁיִּהְיֶה עִמּוֹ לְבוֹנָה, וְשֶׁיֹּאכְלוּ הַכֹּהֲנִים מַה־שֶּׁנַּעֲשָׂה בַּשַּׁבָּת הַקּוֹדֶמֶת. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּפֶרֶק י"א מִמְּנָחוֹת (צד.).

הַמִּצְוָה הַמ"ב — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוּוּנוּ לְהַקְרִיב קָרְבָּן בְּכָל־רֹאשׁ־חֹדֶשׁ נוֹסָף עַל תָּמִיד שֶׁל כָּל־יוֹם — וְזֶהוּ מוּסַף רֹאשׁ־חֹדֶשׁ. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וּבְרָאשֵׁי חָדְשֵׁיכֶם וְגוֹ'" (במדבר כח, יא).

יום שלישי ט"ז מרחשון ה'תש"ע

מצות עשה מג. מד. מה. מו. מז. מח. נ. נא.

הַמִּצְוָה הַמ"ג — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוּוּנוּ לְהַקְרִיב קָרְבָּן נוֹסָף עַל הַתָּמִיד בְּכָל־שִׁבְעַת יְמֵי הַפֶּסַח — וְזֶהוּ מוּסַף חַג הַמַּצּוֹת. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "שִׁבְעַת יָמִים תַּקְרִיבוּ אִשֶּׁה לַה'" (ויקרא כג, לו).

הַמִּצְוָה הַמ"ד — הִיא מִנְחַת הָעֹמֶר (שם מדה — וכך היתה מדת מנחה זו), וְהִיא הַמִּצְוָה שֶׁנִּצְטַוּוּנוּ לְהַקְרִיב מִנְחַת שְׂעוֹרִים בְּיוֹם ט"ז בְּנִיסָן, וְנַקְרִיב עִמָּהּ כֶּבֶשׂ בֶּן־שְׁנָתוֹ לְעוֹלָה. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וַהֲבֵאתֶם אֶת־עֹמֶר רֵאשִׁית קְצִירְכֶם אֶל־הַכֹּהֵן (שם, י). וּמִנְחָה זוֹ הִיא הַנִּקְרֵאת: "מִנְחַת בִּכּוּרִים", וְעָלֶיהָ הָרֶמֶז בְּאָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְאִם־תַּקְרִיב מִנְחַת בִּכּוּרִים לַה' אָבִיב קָלוּי בָּאֵשׁ גֶּרֶשׂ כַּרְמֶל" (שם ב, יד). וּלְשׁוֹן הַמְּכִלְתָּא (פרשת יתרו): "כָּל־אִם וָאִם שֶׁבַּתּוֹרָה — רְשׁוּת, חוּץ מִשְּׁלֹשָׁה שֶׁהֵן חוֹבָה, וְאֶחָד מֵהֶם הוּא: וְאִם תַּקְרִיב מִנְחַת בִּכּוּרִים". אָמְרוּ: "חוֹבָה. אַתָּה אוֹמֵר חוֹבָה, אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא רְשׁוּת? תַּלְמוּד לוֹמַר: תַּקְרִיב אֵת מִנְחַת בִּכּוּרֶיךָ — חוֹבָה וְלֹא רְשׁוּת". וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ כֻּלָּם בִּשְׁלֵמוּת בְּפֶרֶק י' מִמְּנָחוֹת.

הַמִּצְוָה הַמ"ה — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַקְרִיב קָרְבָּן מוּסָף גַּם בְּיוֹם חֲמִשִּׁים מִיּוֹם הַקְּרָבַת הָעֹמֶר שֶׁהוּא יוֹם ט"ז בְּנִיסָן, וְזֶהוּ מוּסַף עֲצֶרֶת (חג השבועות), וְהוּא הַנִּזְכָּר בְּסֵפֶר "בְּמִדְבַּר־סִינַי". וְהוּא אָמְרוֹ: "וּבְיוֹם הַבִּכּוּרִים בְּהַקְרִיבְכֶם מִנְחָה חֲדָשָׁה לַה' וגו' וְהִקְרַבְתֶּם עוֹלָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ" (במדבר כח, כו־כז).

הַמִּצְוָה הַמ"ו — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהָבִיא שְׁתֵּי לֶחֶם חָמֵץ לַמִּקְדָּשׁ עִם הַקָּרְבָּנוֹת הַכְּתוּבִים שֶׁהֵם בָּאִים בִּגְלַל הַלֶּחֶם בְּיוֹם עֲצֶרֶת הַקָּבוּעַ (ביום החמישים לעומר), וּלְהַקְרִיב הַקָּרְבָּנוֹת כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשׁ הַכָּתוּב בְּוַיִּקְרָא (כג, יח־יט). וְאוֹכְלִים הַכֹּהֲנִים שְׁתֵּי הַלֶּחֶם אַחַר הֲנָפָתָן עִם כִּבְשֵׁי שְׁלָמִים. וְהוּא אָמְרוֹ: "מִמּוֹשְׁבֹתֵיכֶם תָּבִיאוּ לֶחֶם תְּנוּפָה שְׁתַּיִם שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים" (ויקרא כג, יז). וּכְבָר נִתְבָּאֵר בְּפֶרֶק ד' מִמְּנָחוֹת (מה:), שֶׁקָּרְבָּן זֶה הַבָּא בִּגְלַל הַלֶּחֶם חָלוּק מִמּוּסַף הַיּוֹם וְשֶׁזֶּה זוּלַת (קרבן שונה מ)זֶה. וּכְבָר בֵּאַרְנוּ אֶת־זֶה בֵּאוּר מַסְפִּיק בְּמַסֶּכֶת מְנָחוֹת (פרק ד משנה ב), וְכָל־דִּינֵי מִצְוָה זוֹ כְּבָר נִתְבָּאֲרוּ בְּפֶרֶק ד' וּפֶרֶק ה' וּפֶרֶק ח' (ט) וּפֶרֶק י"א מִמְּנָחוֹת.

הַמִּצְוָה הַמ"ז — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַקְרִיב קָרְבָּן נוֹסָף (על התמידין ועל מוסף ר"ח —) בְּיוֹם א' בְּתִשְׁרֵי, וְהוּא מוּסַף רֹאשׁ הַשָּׁנָה. וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וּבַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ וגו' וַעֲשִׂיתֶם עֹלָה לְרֵיחַ נִיחֹחַ לַה'" (במדבר כט, א־ב).

הַמִּצְוָה הַמ"ח — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַקְרִיב קָרְבָּן נוֹסָף בַּיּוֹם הָעֲשִׂירִי בְּתִשְׁרֵי, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וּבֶעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי וגו' וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה לַה' רֵיחַ נִיחֹחַ" (שם, ז־ח).

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה חֲמִשִּׁים — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַקְרִיב קָרְבָּן נוֹסָף בִּימֵי חַג הַסֻּכּוֹת, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַה'" (שם, יג), וְזֶהוּ מוּסַף הֶחָג.

הַמִּצְוָה הַנ"א — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ לְהַקְרִיב קָרְבָּן נוֹסָף בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי שֶׁל חַג הַסֻּכּוֹת, וְזֶהוּ מוּסַף שְׁמִינִי עֲצֶרֶת. וּמַה־שֶּׁחִיֵּב אוֹתָנוּ לִמְנוֹת מוּסָף זֶה בִּפְנֵי עַצְמוֹ, נִבְדָּל מִכָּל־יְמֵי סֻכּוֹת, הוּא שֶׁהַכְּלָל אֶצְלֵנוּ: שְׁמִינִי עֲצֶרֶת רֶגֶל בִּפְנֵי עַצְמוֹ. וּבְפֵרוּשׁ אָמְרוּ (סוכה מח.), שֶׁהוּא "רֶגֶל בִּפְנֵי עַצְמוֹ, קָרְבָּן (מוסף) בִּפְנֵי עַצְמוֹ". הִנֵּה זוֹ רְאָיָה שֶׁקָּרְבָּנוֹ חָלוּק. וְזֶה פָּשׁוּט בְּתַכְלִית הַפַּשְׁטוּת.

יום רביעי י"ז מרחשון ה'תש"ע

מצות עשה קסא.

מצות לא תעשה קמ.

הַמִּצְוָה הַקס"א — הַצִּוּוּי שֶׁנִּצְטַוִּינוּ בִּסְפִירַת הָעֹמֶר, וְהוּא אָמְרוֹ יִתְעַלֶּה: "וּסְפַרְתֶּם לָכֶם מִמָּחֳרַת הַשַּׁבָּת" (ויקרא כג, טו). דַּע, שֶׁכְּמוֹ שֶׁחַיָּב בֵּית דִּין לִסְפּוֹר שְׁנֵי יוֹבֵל, שָׁנָה שָׁנָה וּשְׁמִטָּה שְׁמִטָּה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ לְעֵיל (מצות עשה קמו), כָּךְ חַיָּב כָּל־אֶחָד וְאֶחָד מֵאִתָּנוּ לִסְפּוֹר יְמֵי הָעֹמֶר, יוֹם יוֹם וְשָׁבוּעַ שָׁבוּעַ, שֶׁהֲרֵי אָמַר: "תִּסְפְּרוּ חֲמִשִּׁים יוֹם" (שם, טז), וְאָמַר: "שִׁבְעָה שָׁבֻעֹת תִּסְפָּר־לָךְ" (דברים טז, ט), כְּשֵׁם שֶׁמִּנְיַן הַשָּׁנִים וְהַשְּׁמִטִּים מִצְוָה אַחַת, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ, כָּךְ סִפִּירַת הָעֹמֶר מִצְוָה אַחַת, וְכָךְ מָנָה אוֹתָהּ כָּל־מִי־שֶׁקִּדְּמַנִי — כְּמִצְוָה אַחַת, וְנָכוֹן הוּא מַה שֶּׁעָשׂוּ בָּזֶה. וְאַל יַטְעֲךָ אָמְרָם (ראש השנה ה, חגיגה יז: מנחות סו.): "מִצְוָה לְמִמְנֵי (למנות) יוֹמֵי וּמִצְוָה לְמִמְנֵי שָׁבוּעֵי" עַד שֶׁתַּחְשׁוֹב שֶׁהֵן שְׁתֵּי מִצְוֹת — לְפִי שֶׁכָּל־חֵלֶק־וָחֵלֶק מֵחֶלְקֵי אֵיזוֹ מִצְוָה שֶׁיֵּשׁ לָהּ חֲלָקִים, מִצְוָה לַעֲשׂוֹת אוֹתוֹ הַחֵלֶק מִמֶּנָּה. אֲבָל הָיוּ נַעֲשׂוֹת שְׁתֵּי מִצְוֹת אִלּוּ אָמְרוּ (חז"ל, בגמרא): מִנְיַן הַיָּמִים מִצְוָה, וּמִנְיַן הַשָּׁבוּעוֹת מִצְוָה. וְזֶה דָּבָר שֶׁלֹּא יֵעָלֵם מִמִּי שֶׁמְּדַקְדֵּק בִּדְבָרִים, שֶׁהֲרֵי אִם תֹּאמַר: חוֹבָה לַעֲשׂוֹת כָּךְ וָכָךְ, אֵין לָשׁוֹן זֶה מְחַיֵּב שֶׁתְּהֵא אוֹתָהּ הַפְּעֻלָּה מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ. וּרְאָיָה בְּרוּרָה עַל זֶה (ששתי הספירות נכללים במצוה אחת), זֶה שֶׁאָנוּ מוֹנִים גַּם אֶת־הַשָּׁבוּעוֹת בְּכָל־לַיְלָה בְּאָמְרֵנוּ, שֶׁהֵם כָּךְ וָכָךְ שָׁבוּעוֹת וְכָךְ וָכָךְ יָמִים, וְאִלּוּ הָיוּ הַשָּׁבוּעוֹת מִצְוָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, לֹא הָיוּ מַתְקִינִים מִנְיָנָם אֶלָּא בְּלֵילֵי הַשָּׁבוּעוֹת בִּלְבָד, וְאָז הָיוּ לָהֶן שְׁתֵּי בְּרָכוֹת: "אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל סְפִירַת יְמֵי הָעֹמֶר" וְ"עַל סְפִירַת שָׁבוּעֵי הָעֹמֶר", וְאֵין הַדָּבָר כֵּן, אֶלָּא הַמִּצְוָה הִיא סְפִירַת הָעֹמֶר — יָמָיו וְשָׁבוּעָיו, כְּמוֹ שֶׁצִּוָּה. וְאֵין הַנָּשִׁים חַיָּבוֹת בְּמִצְוָה זוֹ.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מֵאָה וְאַרְבָּעִים — הָאַזְהָרָה שֶׁהֶזְהִירָנוּ מִלֶּאֱכוֹל פְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין שֶׁאָסוּר לְאָכְלָם, וְהוּא שֶׁיִּהְיֶה מוּם שֶׁעֲשִׂינוּהוּ בָּהֶם בְּכַוָּנָה, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמַסֶּכֶת בְּכוֹרוֹת (לה.), אוֹ שֶׁנִּפְסָל אוֹתוֹ הַקָּרְבָּן אַחַר שְׁחִיטָתוֹ בְּדֶרֶךְ מִדַּרְכֵי הַפְּסוּל הַמּוֹנָעִים אֲכִילָתוֹ, וְהוּא שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא תֹאכַל כָּל־תּוֹעֵבָה" (שם יד, ג). וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת ראה שם): "לֹא תֹאכַל כָּל־תּוֹעֵבָה" בִּפְסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין הַכָּתוּב מְדַבֵּר. וְשָׁם אָמְרוּ: "רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן־יַעֲקֹב אוֹמֵר: מִנַּיִן לַצּוֹרֵם (חותך) בְּאֹזֶן הַבְּכוֹר וְאָכַל מִמֶּנּוּ שֶׁעוֹבֵר בְּלֹא־תַעֲשֶׂה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "לֹא תֹאכַל

כָּל־תּוֹעֵבָה"; וּמִי שֶׁאָכַל לוֹקֶה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּמַסֶּכֶת בְּכוֹרוֹת.

יום חמישי י"ח מרחשון ה'תש"ע

מצות לא תעשה קלב.

הַמִּצְוָה הַקל"ב — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל אֶת־הַפִּגּוּל. וְהַפִּגּוּל הוּא הַקָּרְבָּן שֶׁנִּתְקַלְקְלָה בּוֹ הַמַּחֲשָׁבָה בִּשְׁעַת שְׁחִיטָתוֹ אוֹ בִּשְׁעַת הַקְרָבָתוֹ, שֶׁחָשַׁב הָאִישׁ שֶׁעָסַק בְּהַקְרָבָתוֹ שֶׁיֹּאכַל מִמֶּנּוּ אַחַר זְמַנּוֹ אוֹ יַקְטִיר מַה שֶּׁרָאוּי לְהַקְטִיר מִמֶּנּוּ אַחַר זְמַנּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ וּבֵרַרְנוּ (ב"פירוש המשניות") בְּפֶרֶק ב' מִזְּבָחִים. וְהָאַזְהָרָה עַל אֲכִילַת פִּגּוּל זֶה הִיא אָמְרוֹ: "לֹא־יֵאָכֵל כִּי־קֹדֶשׁ הֵם". (שמות כט, לג), כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בַּמִּצְוָה שֶׁלְּפָנֵי זוֹ (קלא); אֲבָל אֶת־הָעֹנֶשׁ לָמַדְנוּ מִמַּה שֶּׁנֶּאֱמַר בַּפִּגּוּל בְּפָרָשַׁת צַו אֶת־אַהֲרֹן: "וְאִם הֵאָכֹל יֵאָכֵל מִבְּשַׂר־זֶבַח שְׁלָמָיו בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי לֹא יֵרָצֶה הַמַּקְרִיב אֹתוֹ לֹא יֵחָשֵׁב לוֹ פִּגּוּל יִהְיֶה וְהַנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת מִמֶּנּוּ עֲוֹנָהּ תִּשָּׂא" (ויקרא ז, יח). וּבָאָה הַקַּבָּלָה בְּפֵרוּשׁ פָּסוּק זֶה, שֶׁהוּא מְדַבֵּר בְּקָרְבָּן שֶׁנִּתְקַלְקְלָה בּוֹ הַמַּחֲשָׁבָה בִּשְׁעַת הַקְרָבָתוֹ וְהוּא הַנִּקְרָא: פִּגּוּל, וְשֶׁאָמְרוֹ "הֵאָכֹל יֵאָכֵל" אֵין כַּוָּנָתוֹ אֶלָּא אִם חָשַׁב עָלָיו שֶׁיֹּאכַל מִמֶּנּוּ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי. אָמְרוּ (זבחים כט.): "כֹּף (הטה) אָזְנְךָ לִשְׁמוֹעַ, בְּמִחַשֵּׁב עַל זִבְחוֹ שֶׁיֹּאכַל מִמֶּנּוּ בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי הַכָּתוּב מְדַבֵּר", שֶׁהוּא מִתְקַלְקֵל בְּמַחֲשָׁבָה זוֹ, וְהָאוֹכֵל מִמֶּנּוּ אַחַר מַחֲשָׁבָה זוֹ — חַיָּב כָּרֵת, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהַנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת מִמֶּנּוּ עֲוֹנָהּ תִּשָּׂא", וְאָמַר בַּנּוֹתָר: "וְאֹכְלָיו עֲוֹנוֹ יִשָּׂא כִּי־אֶת־קֹדֶשׁ ה' חִלֵּל וְנִכְרְתָה" (שם יט, ח). וּבִגְמָרָא כְּרֵתוֹת (ה.) אָמְרוּ: "אַל תְּהִי גְּזֵרָה שָׁוָה קַלָּה בְּעֵינֶיךָ, שֶׁהֲרֵי פִּגּוּל אֶחָד מִגּוּפֵי תּוֹרָה וְלֹא לִמְּדוּ הַכָּתוּב אֶלָּא בִּגְזֵרָה שָׁוָה דְּיָלֵף (שנלמד) עָוֹן עָוֹן מִנּוֹתָר: כְּתִיב הָכָא (ב"פגול") "וְהַנֶּפֶשׁ הָאֹכֶלֶת מִמֶּנּוּ עֲוֹנָהּ תִּשָּׂא", וּכְתִיב הָתָם (ב"נותר") "וְאֹכְלָיו עֲוֹנוֹ יִשָּׂא" — מָה לְהַלָּן כָּרֵת אַף כָּאן כָּרֵת", וְגַם הָאוֹכֵל פִּגּוּל בִּשְׁגָגָה — יָבִיא חַטָּאת קְבוּעָה. וּכְבָר נִתְבָּאֲרוּ דִּינֵי הַפִּגּוּל וְהַנּוֹתָר בִּמְקוֹמוֹת שׁוֹנִים בְּסֵדֶר קָדָשִׁים.

יום שישי י"ט מרחשון ה'תש"ע

מצות לא תעשה קכ.

הַמִּצְוָה הַמַּשְׁלִימָה מֵאָה וְעֶשְׂרִים — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל אֶת־הַנּוֹתָר (להשאיר, ולא לאכלו) מִקָּרְבָּן תּוֹדָה עַד בֹּקֶר, וְהוּא אָמְרוֹ בְּקָרְבַּן תּוֹדָה: "לֹא־תוֹתִירוּ מִמֶּנּוּ עַד־בֹּקֶר" (ויקרא כב, ל). וּמִזֶּה לָמַדְנוּ שְׁאָר קָדָשִׁים, שֶׁכָּל־מַה שֶּׁנּוֹתַר מֵהֶם לְאַחַר זְמַן אֲכִילָתָם — הֲרֵי הוּא נוֹתָר וְחַיָּב לְשָׂרְפוֹ לְפִי שֶׁהוּא נִתָּק לַעֲשֹׂה (בזה שמקיים את מצות שריפת הנותר, מנתק ומבטל את הלאו של "לא תותירו", ואינו לוקה); וּשְׂרֵפָתוֹ מִצְוַת עֲשֵׂה, כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּמִצְוָה צ"א מִמִּצְוֹת עֲשֵׂה.

יום שבת קודש כ' מרחשון ה'תש"ע

מצות לא תעשה קלא.

הַמִּצְוָה הַקל"א — הָאַזְהָרָה שֶׁהֻזְהַרְנוּ מִלֶּאֱכוֹל אֶת־הַנּוֹתָר, וְהוּא מַה־שֶּׁנִּשְׁאַר מִבְּשַׂר הַקָּדָשִׁים אַחַר הַזְּמַן הַקָּבוּעַ לַאֲכִילָתָם. וְלֹא בָּאָה בִּלְשׁוֹן הַתּוֹרָה אַזְהָרָה מְפֹרֶשֶׁת לְאִסּוּר אֲכִילָתוֹ, אֶלָּא נִתְבָּאֵר בַּתּוֹרָה חִיּוּב הַכָּרֵת לְמִי שֶׁאוֹכֵל נוֹתָר, וְהוּא אָמְרוֹ בְּפָרָשַׁת קְדוֹשִׁים בְּהַזְכִּירוֹ קָרְבַּן הַשְּׁלָמִים: "וְהַנּוֹתָר עַד־יוֹם הַשְּׁלִישִׁי בָּאֵשׁ יִשָּׂרֵף, וְאִם הֵאָכֹל יֵאָכֵל בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי פִּגּוּל הוּא לֹא יֵרָצֶה, וְאֹכְלָיו עֲוֹנוֹ יִשָּׂא כִּי־אֶת־קֹדֶשׁ ה' חִלֵּל וְנִכְרְתָה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא מֵעַמֶּיהָ" (שם יט, ו־ח), הִנֵּה נִתְבָּאֵר שֶׁהוּא בְּכָרֵת אִם הוּא מֵזִיד; וְאִם אָכַל בְּשׁוֹגֵג — חַיָּב חַטָּאת קְבוּעָה. הִנֵּה הָעֹנֶשׁ מְפֹרָשׁ בַּכָּתוּב; אֲבָל הָאַזְהָרָה הִיא מִמַּה־שֶּׁאָמַר בַּמְּלוּאִים: "וְזָר לֹא־יֵאכַל כִּי־קֹדֶשׁ הוּא" (שמות כט, לד). כְּנוּי זֶה, שֶׁהוּא "הוּא", הוּא כּוֹלֵל גַּם כֹּל מַה־שֶּׁנִּתְקַלְקֵל מִן־הַקָּדָשִׁים וְאָסוּר לְאָכְלוֹ — כַּנּוֹתָר. וּבִמְעִילָה (יז:) אָמְרוּ עַל מַה־שֶּׁאָמְרָה הַמִּשְׁנָה: "הַפִּגּוּל וְהַנּוֹתָר אֵין מִצְטָרְפִין זֶה עִם זֶה מִפְּנֵי שֶׁהֵן שְׁנֵי שֵׁמוֹת (של איסורים שונים)", אָמְרוּ: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא לְטֻמְאַת הַיָּדַיִם (ידים שנגעו בכמות מסוימת של פגול ונותר, שטומאתם מ)דְּרַבָּנָן; אֲבָל לְעִנְיַן (שיעור) אֲכִילָה מִצְטָרְפִין, דְּתַנְיָא: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: "לֹא־יֵאכַל כִּי קֹדֶשׁ הֵם — כָּל־שֶׁבַּקֹּדֶשׁ פָּסוּל, לִתֵּן לֹא־תַעֲשֶׂה עַל אֲכִילָתוֹ", וְהַפִּגּוּל וְהַנּוֹתָר הֵם מִפְּסוּלֵי הַמֻּקְדָּשִׁין וּלְפִיכָךְ כָּל־אֶחָד מֵהֶם מֻזְהָרִים עַל אֲכִילָתוֹ עַל פִּי אָמְרוֹ: "לֹא־יֵאכַל כִּי־קֹדֶשׁ הֵם". וּכְבָר נִתְבָּאֵר עֹנֶשׁ הַנּוֹתָר שֶׁהוּא כָּרֵת.

שמואל א ב א־ה

ב א וַתִּתְפַּלֵּל חַנָּה וַתֹּאמַר עָלַץ לִבִּי בַּיהוָה רָמָה קַרְנִי בַּיהוָה רָחַב פִּי עַל־אֹיְבַי
כִּי שָׂמַחְתִּי בִּישׁוּעָתֶךָ׃ ב אֵין־קָדוֹשׁ כַּיהוָה כִּי־אַיִן בִּלְתֶּךָ וְאֵין צוּר כֵּאלֹהֵינוּ׃
ג אַל־תַּרְבּוּ תְדַבְּרוּ גְבֹהָה גְבֹהָה יֵצֵא עָתָק מִפִּיכֶם כִּי אֵל דֵּעוֹת יְהוָה וְלֹא (וְלוֹ
קרי) נִתְכְּנוּ עֲלִלוֹת׃ ד קֶשֶׁת גִּבֹּרִים חַתִּים וְנִכְשָׁלִים אָזְרוּ חָיִל׃ ה שְׂבֵעִים בַּלֶּחֶם
נִשְׂכָּרוּ וּרְעֵבִים חָדֵלוּ עַד־עֲקָרָה יָלְדָה שִׁבְעָה וְרַבַּת בָּנִים אֻמְלָלָה׃

רש"י

(א) רחב פי על אויבי. על פנינה: **(ב) ואין צור כאלהינו.** אין צייר כאלהינו, הצר צורה בתוך צורה: **(ג) אל תרבו תדברו.** כל גסי הרוח אשר שעתם מצלחת, ובשביל פנינה שהיתה מתגאה עליה היא מדברת, לפי פשוטו. ולפי דרשו, כתרגומו שתרגם יונתן: **עתק.** דבר חזק. דבר אחר: לשון סרה, כמו: (בראשית יב ח) ויעתק משם ההרה, יצא דבר סרה מפיכם: **כי אל דעות ה'.** יודע מה שבלבבכם: **ולו נתכנו עלילות.** כל מעשי האדם נמנין לפניו: **נתכנו.** לשון מנין, כמו: (שמות ה יח) ותוכן לבנים תתנו: **(ד) קשת גבורים חתים וגו'.** כך אומנותו של הקב"ה, מתיש את הגבורים ומחזק את החלשים, משביע את הרעבים ומרעיב את השבעים: **(ה) שבעים בלחם.** ולא צריכים להיות נשכרים לשום מלאכה, מרעיבם, ונשכרו בלחם פרנסתם: **ורעבים.** שהיו טורחים ויגעים על מזונות: **חדלו.** מטרחם: **עד עקרה ילדה שבעה ורבת בנים וגו'.** ובעוד שהעקרה יולדת שבעה בנים, רבת בנים אמללה וקוברת בניה. חנה ילדה שבעה, שנאמר (להלן פסוק כא) כי פקד ה' את חנה ותהר ותלד שלשה בנים ושתי בנות, וכשחנה יולדת אחד, פנינה קוברת שנים, ועשרה בנים היו לה, שנאמר (לעיל א ח): הלא אנכי טוב לך מעשרה בנים, של פנינה, כשילדה חנה ארבעה, קברה פנינה שמונה, וכשנתעברה וילדה ולד חמישי, נשתטחה פנינה לרגליה ובקשה רחמים וחיו ונקראו על שמה, אלו דברי רבי נחמיה. רבי יהודה אומר: בני בנים הרי הן כבנים. ויש אומרים: שבעה, בגימטריא כמנין שמואל:

מצודת דוד

(א) ותתפלל חנה. עצם התפלה היא בסוף אמריה, ובתחלה סדרה שבחו של מקום, ולזה נאמר ותאמר: **עלץ לבי בה'.** בתשועת ה' שמח לבי: **רמה קרני.** לנגח בו אויבי, ועל פנינה ובניה אמרה, והוא ענין מליצה, לומר שמעתה לא יוכלו לצער אותה כמאז: **רחב פי.** כי עד הנה הייתי כשה נאלמה לא תפתח פיה, ועתה רחב פי על אויבי, להשיב אמרים: **כי שמחתי בישועתך.** שמחתי היא על אשר בא התשועה ממך, ויש די בזה להשיב אמרים: **(ב) כי אין בלתך.** רוצה לומר: אין בורא בלתך, ומי מהנבראים אשר ידמה קדושתו לקדושת הבורא: **(ג) אל תרבו וכו'.** אמרה נגד פנינה ובניה, אל תרבו לדבר דבר גבוהה, רוצה לומר: גאוה וגסות, וכפלה המלה, להורות על גאוה גדולה והתמדתה: **יצא עתק.** 'אל' שאמרה, משמשת במקום שנים, כאלו אמרה אל יצא עתק מפיכם: **כי אל דעות ה'.** ה' הוא אל היודע הכל, ולפניו נמנים מעשה הבריות: **(ד) קשת.** רוצה לומר: ועל שהוא יודע הכל, לזה משלם לאיש כמעשהו, ופתאום יושברו קשת וחוזק הגבורים, והנכשלים אזרו חיל: **(ה) שבעים.** אנשים שהיו שבעים נעשו רעבים, עד שישכרו עצמם לעבודה בעבור הלחם: **ורעבים.** ואשר היו משכירים עצמם בעבור הרעבון, חדלו מלהשכיר עצמן, כי מצאו די מחסורם: **עד עקרה ילדה שבעה.** רוצה לומר: כל כך רבה השגחתו, עד אשר מי שהיתה עקרה, ילדה שבעה בנים, ומי שהיתה בת רבת בנים, נכרתה באבדן כל בניה:

מצודת ציון

(א) עלץ. ענין שמחה, כמו (משלי כח יב) בעלוץ צדיקים: **רמה.** גבהה: **(ב) בלתך.** זולתך: **צור.** ענין חוזק, והוא מלשון צור וסלע: **(ג) עתק.** דברי חזק, כמו (תהלים צד ד) ידברו עתק: **נתכנו.** ענין מנין, כמו (שמות ה יח): ותוכן לבנים: **עלילות.** מעשים, כמו (איכה א יב): אשר עולל לי: **(ד) חתים.** ענין שבירה, כמו (ישעיהו נא ו): וצדקתי לא תחת: **ונכשלים.** מלשון מכשול, והוא ענין רפוי הכח: **אזרו חיל.** חגרו כח, וכן (תהלים יח לג): המאזרני חיל: **(ה) חדלו.** מנעו: **אמללה.** ענין כריתה, כמו (שם ו ג): אומלל אני:

דברי הימים־ב כ יח־כה

יח וַיִּקֹּד יְהוֹשָׁפָט אַפַּיִם אַרְצָה וְכָל־יְהוּדָה וְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִַם נָפְלוּ לִפְנֵי יְהוָה
לְהִשְׁתַּחֲוֹת לַיהוָה: יט וַיָּקָמוּ הַלְוִיִּם מִן־בְּנֵי הַקְּהָתִים וּמִן־בְּנֵי הַקָּרְחִים לְהַלֵּל
לַיהוָה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בְּקוֹל גָּדוֹל לְמַעְלָה: כ וַיַּשְׁכִּימוּ בַבֹּקֶר וַיֵּצְאוּ לְמִדְבַּר
תְּקוֹעַ וּבְצֵאתָם עָמַד יְהוֹשָׁפָט וַיֹּאמֶר שְׁמָעוּנִי יְהוּדָה וְיֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִַם הַאֲמִינוּ
בַּיהוָה אֱלֹהֵיכֶם וְתֵאָמֵנוּ הַאֲמִינוּ בִּנְבִיאָיו וְהַצְלִיחוּ: כא וַיִּוָּעַץ אֶל־הָעָם וַיַּעֲמֵד
מְשֹׁרְרִים לַיהוָה וּמְהַלְלִים לְהַדְרַת־קֹדֶשׁ בְּצֵאת לִפְנֵי הֶחָלוּץ וְאֹמְרִים הוֹדוּ
לַיהוָה כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ: כב וּבְעֵת הֵחֵלּוּ בְרִנָּה וּתְהִלָּה נָתַן יְהוָה ׀ מְאָרְבִים
עַל־בְּנֵי עַמּוֹן מוֹאָב וְהַר־שֵׂעִיר הַבָּאִים לִיהוּדָה וַיִּנָּגֵפוּ: כג וַיַּעַמְדוּ בְּנֵי עַמּוֹן
וּמוֹאָב עַל־יֹשְׁבֵי הַר־שֵׂעִיר לְהַחֲרִים וּלְהַשְׁמִיד וּכְכַלּוֹתָם בְּיוֹשְׁבֵי שֵׂעִיר עָזְרוּ
אִישׁ בְּרֵעֵהוּ לְמַשְׁחִית: כד וִיהוּדָה בָּא עַל־הַמִּצְפֶּה לַמִּדְבָּר וַיִּפְנוּ אֶל־הֲהָמוֹן
וְהִנֵּם פְּגָרִים נֹפְלִים אַרְצָה וְאֵין פְּלֵיטָה: כה וַיָּבֹא יְהוֹשָׁפָט וְעַמּוֹ לָבֹז
אֶת־שְׁלָלָם וַיִּמְצְאוּ בָהֶם לָרֹב וּרְכוּשׁ וּפְגָרִים וּכְלֵי חֲמֻדוֹת וַיְנַצְּלוּ לָהֶם לְאֵין
מַשָּׂא וַיִּהְיוּ יָמִים שְׁלוֹשָׁה בֹּזְזִים אֶת־הַשָּׁלָל כִּי רַב־הוּא:

רש"י

(כ) ותאמנו. ותהיו בני אמונה ותצליחו דוגמא (ישעי׳ ז׳) לא תאמינו: **(כב) נתן ה׳ מארבים.** נתן מארבים להשמידם ולהחרימם דוגמא באביה בן רחבעם (לעיל ב׳ י״ג) וירבעם היסב את המארב כמו כן הסיבם הקב״ה זה בזה ושוב חזר מואב ועזר לבני עמון וקמו שניהם על בני שעיר: **(כג) ויעמדו בני עמון ומואב על יושבי הר שעיר להחרים ולהשמיד וככלותם ביושבי שעיר עזרו איש ברעהו.** הסיבן הקב״ה זה אל זה להשחיתם עד כלותם עד שנפלו ההגרים לארץ לאין פליטה: **(כה) לאין משא.** מרוב:

מצודת דוד

(יח) ויקוד. כפה הקדקד והשתחוה על פניו ארצה לפני ה׳: **(יט) להלל לה׳.** על בשורת התשועה: **למעלה.** ר״ל גדול מאוד: **(כ) ותאמנו.** ותתקיימו כמו והיה אמונת עתיך (ישעיה ל״ג): **(כא) אל העם.** את העם: **להדרת קדש.** על המקום ב״ה יאמר שהוא מהודר ומפואר בקדושה: **ובצאת.** בעת שיצאו לפני החלוץ ישוררו ויהללו ויהיו אומרים הודו וכו׳: **(כב) נתן ה׳ מארבים.** נתן בלב אנשים לארוב עליהם ולהכות בהם: **וינגפו.** הוכו מן האורבים ונחלשו: **(כג) על ישבי הר שעיר.** כי חשבו שבני המארב הם מאנשיהם: **ביושבי שעיר.** להשמיד את כולם: **עזרו איש ברעהו.** האחד עזר את חברו להיות משחית את הבא כנגדו להלחם בו ואח״ז בא אחר לעזור לאחד מהם להשחית את השני וכן היה הולך וחוזר עד כלותם: **(כד) על המצפה.** על המקום שצופים בה אל המדבר מקום המחנה ההיא: **ואין פליטה.** לא נשאר בהם שארית: **(כה) ופגרים.** ר״ל מצאום פגרים מתים ואין מי מוחה מלקחת: **וינצלו להם.** עשו המקום ריק לקחת הכל לעצמם: **לאין משא.** עד שלא יוכלו לשאתם מגודל הרבוי:

מצודת ציון

(כא) החלוץ. האנשים המזוינים מכלי מלחמה: **החלו.** התחילו: **(כה) ורכוש.** הוא שם כולל לזהב וכסף ומטלטלין: **וינצלו.** ענין רקות כמו וינצלו את מצרים (שמות יב):

מקשה הגמרא על תירוץ זה שרבי שמעון סבר כרבי עקיבא: **וּמִי מָצִית מוֹקְמַתְּ לָהּ** – וכי אפשר להעמיד **לְרַבִּי שִׁמְעוֹן כְּרַבִּי עֲקִיבָא,** ולומר שהוא סובר שהמקדיש בעין יפה מקדיש, **וְהָא תַּנְיָא** בברייתא, **הַקְדִּישׁ שְׁלֹשָׁה אִילָנוֹת** הנטועים באופן הראוי ליניקתם, והיינו שרחוקים האילנות זה מזה בשיעור **מְמַצַּע עֲשָׂרָה לְבֵית סְאָה,** כלומר באותו שיעור מרחק שנוטעים עשרה אילנות בקרקע שגודלה ׳בית סאה׳ [חמשים אמה על חמשים אמה], **הֲרֵי** שלשה אילנות אלו נחשבים ל׳שדה האילן׳, ולכך **הִקְדִּישׁ** עמהם **אֶת הַקַּרְקַע** הנצרכת ליניקתם **וְאֶת הָאִילָנוֹת** הקטנים **שֶׁבֵּינֵיהֶם. לְפִיכָךְ** – כיון שהקדיש עמהם קרקע, **כְּשֶׁהוּא פּוֹדֶה** אותם מן ההקדש, אינו צריך לפדות את האילנות בשויים, אלא **פּוֹדֶה** רק את הקרקע, לפי השיעור שגזרה תורה (ויקרא כז טז) **בֵּית זֶרַע חֹמֶר שְׂעוֹרִים** – קרקע בגודל הראוי לזרוע בו כור שעורים **בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף,** ובכלל הקרקע פדויים גם האילנות הנטועים בה. אולם אם היו האילנות נטועים צפופים, והמרחק ביניהם **פָּחוֹת מִכָּאן,** כלומר, נטועים באופן שעשרה אילנות תופסים פחות מ׳בית סאה׳, **אוֹ** שהיו מרוחקים **יוֹתֵר עַל כֵּן,** כלומר, נטועים באופן שעשרה אילנות תופסים יותר מ׳בית סאה׳, **אוֹ שֶׁהִקְדִּישָׁן** – את שלושת האילנות **בְּזֶה אַחַר זֶה,** באופנים אלו אין זה הקדשת ׳שדה האילן׳, ולכן **הֲרֵי זֶה לֹא הִקְדִּישׁ** עמהם **לֹא הַקַּרְקַע וְלֹא אֶת הָאִילָנוֹת** הקטנים **שֶׁבֵּינֵיהֶם. לְפִיכָךְ** – כיון שהאילנות הוקדשו בלא קרקע, **כְּשֶׁהוּא פּוֹדֶה** מן ההקדש, **פּוֹדֶה אֶת הָאִילָנוֹת בְּשָׁוְוֵיהֶן** – בדמי האילנות. מוסיפה הברייתא: **וְלֹא עוֹד,** כלומר, לא זו בלבד שאם הקדיש רק שלשה אילנות בזה אחר זה ולא הקדיש אחר כך את הקרקע, שפודה את האילנות בשויים, **אֶלָּא אֲפִילּוּ** באופן **שֶׁהִקְדִּישׁ אֶת הָאִילָנוֹת** בזה אחר זה **וְחָזַר וְהִקְדִּישׁ אֶת הַקַּרְקַע** של יניקתם, גם באופן זה לא די לו לפדות את הקרקע, אלא **כְּשֶׁהוּא פּוֹדֶה** אותם, **פּוֹדֶה אֶת הָאִילָנוֹת בְּשָׁוְוֵיהֶן, וְחוֹזֵר וּפוֹדֶה** את הקרקע לפי חשבון **בֵּית זֶרַע חֹמֶר שְׂעוֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף.** ומבררת הגמרא: **מַנִּי** – כדעת מי שנויה בברייתא זו, שכל שלא הקדיש שלשה אילנות ביחד ׳פודן בשווייהן׳, ומשמע שאפילו מקום האילנות לא הקדיש עמהם, אלא בעין רעה הקדיש אילנות בלא קרקע. **אִי רַבִּי עֲקִיבָא,** אין לומר כן, **דְּהָא אָמַר** רבי עקיבא **מוֹכֵר בְּעֵין יָפָה מוֹכֵר, וְכָל שֶׁכֵּן מַקְדִּישׁ** בעין יפה הוא מקדיש, ונמצא שלדעתו המקדיש שני אילנות או שלשה בזה אחר זה הקדיש עמהם אף את מקום האילנות, ולא היה לו לפדות את האילנות בשויים אלא את הקרקע בלבד, והאילנות יהיו פדויים אגב הקרקע. **וְאִי** ברייתא זו שנויה כדעת **רַבָּנַן** החולקים על רבי עקיבא, גם זה לא יתכן, **דְּהָא אָמְרֵי** רבנן, שרק **מוֹכֵר הוּא דִּבְעֵין רָעָה מוֹכֵר, אֲבָל** גבי **מַקְדִּישׁ** מודים רבנן **שבְּעֵין יָפָה מַקְדִּישׁ,** ונמצא שאף לשיטתם הקרקע מוקדשת גם כשהקדיש רק שני אילנות, ולא כפי המבואר בברייתא. **אֶלָּא פְּשִׁיטָא** שברייתא זו כדעת **רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא** שנויה, שהרי מצינו במשנתינו (לעיל עא.) שהשוה הקדש למכירה לענין שמוכר או מקדיש את השדה לא כלל עמה את הבור, וכאן בא להשמיענו יותר, שהמקדיש שני אילנות לא הקדיש עמהם קרקע כלל. מוסיפה הגמרא לברר: **וְרַבִּי שִׁמְעוֹן** ששנה ברייתא זו, **אַלִּיבָּא דְּמַאן** – כדעת מי מרבותיו הוא סובר, **אִי אַלִּיבָּא** – כדעת **דְּרַבִּי עֲקִיבָא,** לא יתכן, **דְּהָא אָמַר** רבי עקיבא, **מוֹכֵר בְּעֵין יָפָה מוֹכֵר וְכָל שֶׁכֵּן מַקְדִּישׁ** בעין יפה הוא מקדיש, **אֶלָּא פְּשִׁיטָא** שרבי שמעון שנה ברייתא זו **אַלִּיבָּא דְּרַבָּנַן** – כדעת רבנן הסוברים שמוכר בעין רעה, ואמנם רבנן עצמם סוברים שמקדישים בעין יפה, אך בענין זה חלק **וְקָא סָבַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, כִּי הֵיכִי דְּמוֹכֵר** – כשם שמוכר **בְּעֵין רָעָה מוֹכֵר,** כך **מַקְדִּישׁ נַמִּי בְּעֵין רָעָה מַקְדִּישׁ, וּמְשַׁיֵּיר אַרְעָא,** כלומר, כאשר הקדיש שני אילנות שייר לעצמו את כל הקרקע, ואפילו את הקרקע שתחתיהם לא כלל בהקדשו. ונמצא מוכח מברייתא זו שאין לתרץ כפי שתירצה הגמרא לעיל (עא:) את הקושיא על רב הונא, שרבי שמעון שאמר שחרוב ושקמה יונקים מקרקע הקדש סובר כדעת רבי עקיבא שמקדיש בעין יפה, שהרי בברייתא זו בהכרח מוכח שכדעת רבנן הוא סובר, וחוזרת הקושיא על רב הונא למקומה, איך אמר רב הונא שמוכר המשייר לעצמו אילנות משייר עמהם אף את הקרקע שיונקים ממנה, הרי לפי דבריו נמצא שרבי שמעון המדמה מקדיש למוכר סובר שאף מקדיש המשייר לעצמו אילנות משייר עמהם את קרקע יניקתם, ומדוע אמר רבי שמעון שהחרוב והשקמה ששייר יונקים מקרקע של הקדש, הלא משלו הם יונקים.

אגרות קודש

ב״ה, י״ד מ״ח, תשט״ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מיו״ד מ״ח, הנה ת״ח על הבשו״ט ממה שעלה בידו להיות שליח טוב להחזיר את... שי׳ למקור חוצבו ולשרשו ע״י שחזר להיות שומר שבת, וע״פ מרז״ל ופסק המשנה מצוה גוררת מצוה, בודאי יוטבו עוד ענינים רוחנים אצל הנ״ל אף שמובן שהוא מצדו צריך להתנהג בזה בזהירות יתירה עד שיתחזק כדבעי בענין דשמירת שבת.

ומה ששואל מה יש לו לעשות לחיזוק זה, הנה טוב הי׳ להשתדל באופן דיפלומטי שימי השבת וימי היום טוב שלו יהיו מלאי תוכן ע״י השתתפותו בשיעור או ע״י ביקורים של ידידים ומכירים וכו׳ ונוסף על זה להמציא לו (צו שארען עם) פאציענטן בכדי שגם בספר החשבונות הנ״ל בגשמיות יראה הוספה, ומובן שבהנ״ל נכנס ג״כ הליכה לבית הכנסת ומה טוב גם זוגתו תחי׳ וכבר ידוע פתגם ששמענו מכ״ק מו״ח אדמו״ר זצוקללה״ה נבג״מ זי״ע בשם הרה״צ הר״מ מפרימישליאן אז מען איז צוגעבונדען אויבען פאלט מען ניט אונטען, [כאשר קשורים למעלה, לא נופלים מטה] שמזה מובן שככל שתגדל ההתקשרות בענינים של מעלה יתמעט החשש הנ״ל...

בברכת הצלחה בענינים הנ״ל בכלל, ובהנוגע להשתדלותו בנסיעה לכאן בפרט.

וּמִי מָצֵית מוֹקְמַתְּ לָהּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן כְּרַבִּי עֲקִיבָא? וְהָא תַּנְיָא: הִקְדִּישׁ שְׁלֹשָׁה אִילָנוֹת מִמַּטַּע עֲשָׂרָה לְבֵית סְאָה - הֲרֵי הִקְדִּישׁ אֶת הַקַּרְקַע וְאֶת הָאִילָנוֹת שֶׁבֵּינֵיהֶם, לְפִיכָךְ כְּשֶׁהוּא פּוֹדֶה - פּוֹדֶה בֵּית זֶרַע חוֹמֶר שְׂעוֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף; פָּחוֹת מִכָּאן אוֹ יוֹתֵר עַל כֵּן, אוֹ שֶׁהִקְדִּישָׁן בָּזֶה אַחַר זֶה - הֲרֵי זֶה לֹא הִקְדִּישׁ לֹא הַקַּרְקַע וְלֹא אֶת הָאִילָנוֹת שֶׁבֵּינֵיהֶם, לְפִיכָךְ כְּשֶׁהוּא פּוֹדֶה - פּוֹדֶה אֶת הָאִילָנוֹת בְּשָׁוְויֵהֶן; וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אֲפִילּוּ הִקְדִּישׁ אֶת הָאִילָנוֹת וְחָזַר וְהִקְדִּישׁ אֶת הַקַּרְקַע, כְּשֶׁהוּא פּוֹדֶה - פּוֹדֶה אֶת הָאִילָנוֹת בְּשָׁוְויֵהֶן, וְחוֹזֵר וּפוֹדֶה בֵּית זֶרַע חוֹמֶר שְׂעוֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף; מַנִּי? אִי רַבִּי עֲקִיבָא - הָא אָמַר: מוֹכֵר בְּעַיִן יָפָה מוֹכֵר, וְכָל שֶׁכֵּן מַקְדִּישׁ אִי רַבָּנַן - הָא אָמְרִי: מוֹכֵר הוּא דִּבְעַיִן רָעָה מוֹכֵר, אֲבָל מַקְדִּישׁ בְּעַיִן יָפָה מַקְדִּישׁ אֶלָּא פְּשִׁיטָא רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא; וְרַבִּי שִׁמְעוֹן אַלִּיבָּא דְּמַאן? אִי אַלִּיבָּא דְּרַבִּי עֲקִיבָא, הָא אָמַר: מוֹכֵר בְּעַיִן יָפָה מוֹכֵר, וְכָל שֶׁכֵּן מַקְדִּישׁ אֶלָּא פְּשִׁיטָא אַלִּיבָּא דְּרַבָּנַן, וְקָא סָבַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: כִּי הֵיכִי דְּמוֹכֵר בְּעַיִן רָעָה מוֹכֵר, מַקְדִּישׁ נַמִּי בְּעַיִן רָעָה מַקְדִּישׁ, וּמְשַׁיֵּיר אַרְעָא;

ואלא

רש"י

האילנות, אבל הזקינו — אין לו קרקע, דומיא דבור ודות, דאי נפיל הבור והדות ואי אפשר לתקנו — אין לו עוד דרך. ומעיקרא נמי הוה ידעינן דאתא רב הונא לאשמועינן דאי נפלי הדר שתיל להו. אבל גמרא לא הוה מסיק אדעתיה שיש שום חידוש בדברי רב הונא אלא האי, ואפילו לרבי עקיבא כו'. והלכך, כיון דליתא להאי אפילו הוה פריך פשיטא. **ומי מצית מוקמת ליה רבי שמעון כרבי עקיבא** — ולמימר דבעין יפה מקדיש. **שלשה אילנות** — חשיבי שדה האילן, והקדיש קרקע עמהן כל הצריך ליניקתם. ובנטיעות מיירי, דאילו באילנות זקנים אמרו ב"לא יחפור" דבית סאה צריך לשלשה. **ממטע עשרה לבית סאה** — דהיינו מאתן וחמשין לכל חד, כדאמרן ב"לא יחפור" (בבא בתרא כו, ב). ואף על גב דלגבי מוכר שלשה אילנות אמרינן שיעורא לקמן ב"המוכר את הספינה" (פב, ב): והוא שנטועין מארבע אמות ועד שש עשרה — התם בדעת מוכר תליא מילתא, וזהו דעתו להקנות לו הצריך לו ללקיטת פירותיו, ביניהן וחוצה להן כמלא אורה וסלו, כדאמרינן התם. אבל הכא — ביניקה תליא מילתא. **ואת האילנות** — קטנים, שביניהן. **וכשהוא פודה** — אינו צריך לפדות האילנות בשוייהן, והקרקע כפי חשבון הכתוב בפרשה (ויקרא כז) "ואם משדה אחוזתו יקדיש איש לה' והיה ערכך לפי זרעו זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף". אלא הכל פודה ביחד לפי חשבון בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף, דהיינו לבית כור סלע ופונדיון לשנה, שזהו חשבון חמשים שקל כסף לארבעים ותשע שני יובל. אלא שיש פונדיון יותר בשביל הֶכְרֵעַ, כדמפרש בערכין, דהסלע לא הוי אלא ארבעים ושמונה פונדיונין. **פודה בית זרע כו'** — דכתיב בקרא "ואם משדה אחוזתו" וגו', ואילנות בכלל שדה, כדנפקא לעיל (סט, ב) מ"ויקם שדה עפרון". **פחות מיכן** — חשיב יער, וסופו ליתלש. **או יותר מיכן** — אין הקרקע צריך להן, והוי כמקדיש אילן אחד, שאינו מקדיש קרקע. וכי האי גוונא נמי תניא גבי מוכר שלשה אילנות בפרק "המוכר את הספינה". בזה אחר זה — לא היה דעתו להקדיש קרקע. **פודן בשוייהן** — כדין כל הקדש. שלא נאמר חשבון חמשים שקל כסף אלא במקדיש שדה אחוזה, אבל באילן בלא קרקע — לא נאמר. הכי גרסינן: **ולא עוד אלא אפילו הקדיש את האילנות וחזר והקדיש את הקרקע כו'** — לא מיבעיא היכא דהקדיש את האילנות בזה אחר זה ושוב לא הקדיש את הקרקע, דפודן בשוייהן, אלא אפילו חזר והקדיש את הקרקע אחר שהקדיש האילנות בזה אחר זה, שאינו פודם עם הקרקע, דהא מעיקרא קדשו לדמיהן, וכשהקדיש שוב את הקרקע צריך לפדות גם את הקרקע, סלע ופונדיון לשנה, לבד פדיון האילנות בשוייהן. דשני הקדשות הן — זה הוקדש לדמיו וזה לפי חשבון חמשים, ואין לנו להפסיד הקדש דמי האילנות, דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט, ומשעה שהוקדשו ראויין לפדות בדמיהן בלא קרקע. **מני** — הך ברייתא, דקתני: פודן בשוייהן, דמשמע דאפילו מקום האילנות לא הקדיש, אלא בעין רעה הקדיש אילנות בלא קרקע, היכא דלא הקדיש שלשה ביחד. **אילימא רבי עקיבא האמר בעין יפה מוכר** — וסבירא ליה דמוכר שני אילנות יש לו קרקע ללוקח. דלית ליה מתניתין ד"המוכר את הספינה" דהלוקח שני אילנות בתוך של חבירו אין לו קרקע, אלא רבנן היא, כדפרישית לעיל. וכל שכן לרבי עקיבא מקדיש שני אילנות או שלשה בזה אחר זה, דיש לו מיהא להקדיש מקום האילנות, ויפדו אגב קרקע לפי חשבון בית זרע חומר שעורים. **ואי רבנן** — דפליגי עליה דרבי עקיבא היא — האמרי: מוכר בעין רעה מוכר. **אבל מקדיש כו'** — כדקתני סיפא: במה דברים אמורים במוכר כו'. **אלא פשיטא רבי שמעון היא** — דשמעינן ליה במתניתין דמשוי דין מוכר כמקדיש, שלא הקדיש בור ודות וגת ושובך בכלל שדה. ואשמועינן הכא דסבירא ליה נמי דמכל וכל הוי מקדיש בעין רעה, דהיכא דמקדיש אילן — לא הקדיש מקומו. **ורבי שמעון אליבא דמאן** — מרבותיו? שהרי מתלמידי רבי עקיבא היה, כדאמרינן (יבמות סב, ב): עד שבא רבי עקיבא אצל רבותינו שבדרום ושנאה להם; רבי יהודה ורבי מאיר ורבי יוסי ורבי שמעון ורבי נחמיה כו'. **אלא פשיטא אליבא דרבנן דרבי עקיבא היא** — והאי "במה דברים אמורים במוכר" כו' — רבנן דרבי שמעון קאמרי ליה. אבל לרבי שמעון, כי היכי דפליגי רבנן ורבי עקיבא במוכר, פליגי נמי במקדיש, וקסבר רבי שמעון: דין גבוה לרבנן דרבי עקיבא, כדין הדיוט. **אף מקדיש נמי בעין רעה מקדיש** — אלמא לא מצית לתרוצי לעיל רבי שמעון אליבא דרבי עקיבא. והדרן קושיין קמייתא לדוכתה, דשמעינן ליה לרבי שמעון דהמקדיש את השדה הקדיש חרוב משום יניקת שדה הקדש, דלא שייר ארעא לעצמו לצורך החרוב, אלא בעין יפה הקדיש — והוא הדין למוכר דשייר אילנות לפניו, וקשיא לרב הונא. ומיהו, לרבי שמעון נמי קשיא דידיה אדידיה כדפריך לקמן, דלעיל אמר עין יפה גבי הקדש, והכא אית ליה עין רעה. אך שיטת הגמרא עתה להקשות לרב הונא, ומתכוין להעמיד קושיא ראשונה שתירץ רב הונא ואמר: רבי שמעון כרבי עקיבא, ואנו העמדנו דלית ליה הא דרבי עקיבא, ותיהדר קושיא לדוכתה. "ומשייר ארעא" לא גרס, דמשמע שמתכוין הגמרא להקשות דרבי שמעון אדרבי שמעון, דהכא שמעינן ליה עין רעה והלכך משייר ארעא גבי מקדיש קרקע ושייר אילנות לפניו, ולעיל שמעינן דלא שייר כדדייקינן מדקאמר הואיל ויונקין כו'. דאם כן, מאי האי דקאמר תו: ואלא קשיא כו'? אלא לרב הונא מקשינן, כדפרישית.

והיינו

תוספות

אילן, ומשום הכי פשיטא ליה. אלמא מסתברא דמשייר טפי קרקע בהדי אילן, מדמשייר דרך בהדי בור ודות. והא בלוקח הוי איפכא לרבי עקיבא, דיש לו דרך כשקנה בור ודות, וקנה אילן אין לו קרקע ואמר רבינו יצחק: דפשיטא ליה טעם דנחית לשיורא אליבא דרבנן, אפילו בלא רב הונא ידעינן דטעם דנחית לשיורא מהני לרבנן לשייר קרקע בהדי אילן, כמו דרך בהדי בור. **ואת** האילנות שביניהם — כגון אילנות סרק. ומשום אותן אילנות לא חשבינן להו רצופין, דכיון שאין טוענים פירות עומדים ליעקר טפי מן השאר, כדאמרינן ב"המוכר את הספינה": היה אריס ביניהם מהו כו'. אמר ליה: קני. פירוש: דלא חשיב רצופין. **אלא** פשיטא אליבא דרבנן וקסבר כי היכי דמוכר כו' — אבל כרבי עקיבא לא מצית לאוקמה, דהא דכיון דנחית לעין יפה במוכר, אית לן למימר דמקדיש בעין יפה טפי מקדיש. אבל השתא דסבר כרבנן, דלא נחתי כלל במכר לעין יפה — אתי שפיר, דלית ליה בהקדש נמי עין יפה. **מדמוכר** בעין רעה מוכר מקדיש נמי בעין רעה מקדיש — פירש רבינו שמואל: דפריך לרב הונא, דאמר לרבנן דמשייר קרקע בהדי אילן, דהכא אשכח דרבי שמעון סבר כרבנן, ואפילו הכי לא משייר קרקע כשמשייר חרוב, דקאמר דינקי משדה הקדש. והא דקאמר "אלא קשיא", פירוש: אדקשיא לך מרבי שמעון לרב הונא, תקשי לך דרבי שמעון אדרבי שמעון גופיה, היכי מצי למימר כרבנן. ותימה: דהוה ליה למימר "וליטעמיך". ועוד: דמעיקרא פריך: אי כרבנן — פשיטא דמשייר קרקע בהדי אילנות לזרוע. והשתא פריך דלרבנן נמי לא משייר קרקע, דהא רבי שמעון כרבנן סבירא ליה ונראה לרבינו יצחק: דלא פריך לרב הונא כלל, אלא אדרבה בא לקיים דבריו הראשונים, הא דאמרינן: אפילו לרבי עקיבא כו'. והכי קאמר: ומי מצית מוקמת רבי שמעון כרבי עקיבא? והא על כרחך רבי שמעון כרבנן, ולרבנן פשיטא דמשייר ארעא, כדקאמר לעיל. ואם כן תקשי דרבי שמעון אדרבי שמעון, דהיכי קאמר רבי שמעון דינקי משדה הקדש? אלא על כרחך רבי שמעון לדבריהם דרבנן קאמר. ואם כן אתי שפיר נמי הא רב הונא, דקאמר: ואפילו לרבי עקיבא כו', דאתיא מילתיה דרב הונא אפילו כרבי עקיבא, דלדידיה נמי — לדבריהם דרבנן קאמר. והא דאמר "ואלא קשיא", הכי פירושו: ואלא קשיא דרבי שמעון אדרבי שמעון, ומאי משני? ורבינו שמשון בן אברהם פירש: דלא פריך אלא לרב הונא. דאי לאו דרב הונא — לא קשיא מידי דרבי שמעון אדרבי שמעון. אלא משום דאמר רב הונא דאי נפלי הדר שתיל להו, הוא דקשיא לן דרבי שמעון אדרבי שמעון, דכיון דסבר רבי שמעון כרבנן — אם כן לא ינקי משדה הקדש. אבל אי אמרת דאי נפלי לא הדר שתיל להו, אף על גב דרבי שמעון כרבנן — מכל מקום ינקי משדה הקדש, דכיון דאי נפלי חל ההקדש מאליו — סתמא דמלתא דעתיה שיקדשו חרוב וסדן בהדי קרקע. והיינו דקאמר "ואלא קשיא", כלומר, לרב הונא דאמר אי נפלי הדר שתיל להו, הדרא קושיא לדוכתה: אמאי קאמר רבי שמעון הואיל וינקי משדה הקדש? **ומשייר** ארעא — פירש רבינו שמואל דלא גרסינן ליה. ועל חנם פירש כן, דמנא ליה דסבר דבעין רעה מקדיש, אי לאו מהאי דקתני: בזה אחר זה לא הקדיש קרקע, והיינו דמשייר ארעא. ולמאי דפרישית נמי ב"חזקת הבתים" (בבא בתרא לז, ב) דמוכיח דבעין רעה מקדיש, מדלא קתני ברישא דפודה וחוזר ופודה — יש לפרש נמי ומשייר ארעא, כלומר דהא שפשיטא לך דלרבנן דמשייר, והיכי קאמר רבי שמעון לעיל דלא משייר?

הכי

תוספות

הכי גרסינן: ואילו רבי יהודה ורבי שמעון הקדיש ואחר כך מת אביו כשדה אחוזה דמיא — ולא גרסינן "היכא דמת אביו ואחר כך הקדישה לא צריך קרא", דשפיר צריך קרא לכך. אלא רבי יהודה ורבי שמעון דידעי מסברא דהוא הדין הקדישה ואחר כך מת אביו — משום דאזלי בתר פדיון. אלא ב"השולח" (גיטין מח, א) גרסינן ליה, והסופרים טעו וכתבו גם כאן.

קרא אשכחו ודרוש — הכי נמי הוה מצי למדחי דבהא פליגי: רבי יהודה ורבי שמעון סברי: קנין פירות לאו כקנין הגוף דמי, ולא איצטריך קרא למת אביו ואחר כך הקדישה, דהא לגמרי הוה שדה אחוזה, דהא בחיי האב לא היה לו כי אם פירות. ולא איצטריך קרא אלא להקדישה ואחר כך מת אביו, ולא משום דאזלי בתר פדיון. ורבי מאיר סבר כקנין הגוף דמי, ואיצטריך קרא למת אביו ואחר כך הקדישה, שלא ירש כלום, דמעיקרא נמי היתה שלו. והכי הוה בעי לאוקמי פלוגתא בסוף "השולח" (שם).

לדבריהם דרבנן — ולא מצי למימר דסברא דנפשיה קאמר, דהא לדידיה אפילו הקדיש אילן לא הקדיש קרקע, בדקתני בברייתא, כל שכן דלא הקדיש עם השדה קרקע הצריך לאילן, כדפרישית לעיל.

הדרן עלך המוכר את הבית

רש"י

והיינו דקפריך: ואלא קשיא הואיל ויונקין כו'. כמו וליטעמיך, אדמקשינן לרב הונא — תקשי דרבי שמעון אדרבי שמעון, דהכא שמעינן ליה בעין רעה מקדיש, ולעיל קאמר הואיל ויונקין כו', דמשמע: הכל הקדיש בעין יפה ולא שייר קרקע לחרוב שלו **הכי גרסינן: אלא רבי שמעון לדבריהם דרבנן כו'** — ושינויא הוא דקא משני, דלא תקשי למאי דאמר רב הונא ואפילו לרבי עקיבא כו', ולא תקשי נמי דרבי שמעון אדרבי שמעון כו'. **מקדיש נמי בעין רעה מקדיש** — דאפילו במה שהקדיש משייר לעצמו, וכיון דלא הקדיש חרוב ושקמה — לא הקדיש נמי קרקע הצריך לו. כמו גבי מוכר ושייר אילנות לפנינו יש לו קרקע אפילו לרבי עקיבא, כמו שאמר רב הונא, וכל שכן לרבנן. **אלא לדידכו** — דאית לכו בעין יפה יותר מדאי גבי הקדש, אפילו להקדיש בור וגת שאינם בכלל שדה — די היה לכם אילו עשיתם מקדיש כמוכר לרבי עקיבא, למימר ביה עין יפה לגבי מאי דמקדיש בהדיא, כגון המקדיש את השדה הקדיש כל הקרקע כולו בעין יפה, ולא שייר מן הקרקע כלום לצורך חרוב שלו — נמצא יונק מן ההקדש, וקדוש. אבל בור ודות ושובך וכל הנך דאמרן לעיל דאינן בכלל שדה — לא ליקדשו, שהרי אין דעתו להקדיש יותר ממה שהוא מפרש **ואמרי ליה רבנן לא שנא** — כלומר, לא חשו לדבריו. דהא קאמרי "הקדיש את כולן", דמדמו ליה לנותן מתנה שנותן ומקדיש בעין יפה כל מה שבשדה, הואיל ושייך גביה דשדה פורתא. ומהשתא מיתוקמא מילתיה דרב הונא אפילו כרבי עקיבא, כדאמרן מעיקרא. ליזיל **בתר שעת פדיון** — דהא עכשיו הכל קדוש, אילנות בהדי קרקע, והכל קרוי שדה. **דהא שמעינן ליה כו'** — וסברא בעלמא היא. והכי משמע ליה קרא: "ואם משדה אחוזתו יקדיש איש לה' והיה ערכך" — עכשיו, בשעת פדיון — "בית זרע חומר שעורים" וגו'. **המקדיש** — שדה מקנה פודהו בשוויו, כדכתיב בהדיא בפרשה. אבל בשדה אחוזה קצב הכתוב: זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף. **ואחר כך מת אביו** — וכל שכן אם מת אביו תחלה ואחר כך הקדישה, דבשעת הקדשה כבר היתה שדה אחוזה ממש. **כשדה אחוזה** — לפדותה בסלע ופונדיון לשנה. **ואם את שדה מקנתו וגו'** — וסיפיה דקרא: "ונתן את הערכך". **שדה שאינה ראויה** — בשעת הקדש להיות שדה אחוזה היום ולמחר, כגון שלקחו מאחר. אי

וְאֶלָּא קַשְׁיָא: הוֹאִיל וְיוֹנְקִין מִשְּׂדֵה הֶקְדֵּשׁ אֶלָּא, רַבִּי שִׁמְעוֹן לְדִבְרֵיהֶם דְּרַבָּנַן קָאָמַר לְהוּ: לְדִידִי, כִּי הֵיכִי דְּמוֹכֵר בְּעֵין רָעָה מוֹכֵר, מַקְדִּישׁ נַמִּי בְּעֵין רָעָה מַקְדִּישׁ, וְשַׁיְּרֵי מְשַׁיֵּיר. לְדִידְכוּ, אוֹדוּ לִי מֵיהָא דְּלֹא הִקְדִּישׁ אֶלָּא חָרוּב הַמּוּרְכָּב וְסִדַּן הַשִּׁקְמָה. וְאָמְרִי לֵיהּ רַבָּנַן: לָא שְׁנָא. בְּמַאי אוֹקִימְתָּא לָהּ? כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן; אִימָא סֵיפָא: וְלֹא עוֹד, אֶלָּא אֲפִילּוּ הִקְדִּישׁ אֶת הָאֵילָנוֹת וְחָזַר וְהִקְדִּישׁ אֶת הַקַּרְקַע, כְּשֶׁהוּא פּוֹדֶה - פּוֹדֶה אֶת הָאֵילָנוֹת בְּשָׁוְוֵיהֶן, וְחוֹזֵר וּפּוֹדֶה בֵּית זֶרַע חוֹמֶר שְׁעוֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף; וְאִי רַבִּי שִׁמְעוֹן, לֵיזִיל בָּתַר פִּדְיוֹן וְנִיפְּרְקוּ אַגַּב אַרְעֵיהוּ, דְּהָא שָׁמְעִינַן לֵיהּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָזֵיל בָּתַר פִּדְיוֹן דְּתַנְיָא: מִנַּיִן לַלּוֹקֵחַ שָׂדֶה מֵאָבִיו וְהִקְדִּישָׁהּ וְאַחַר כָּךְ מֵת אָבִיו, מִנַּיִן שֶׁתְּהֵא לְפָנָיו כִּשְׂדֵה אֲחוּזָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאִם אֶת שְׂדֵה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא מִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ", שָׂדֶה שֶׁאֵין רְאוּיָה לִהְיוֹת שָׂדֶה אֲחוּזָה, יָצְתָה זוֹ שֶׁרְאוּיָה לִהְיוֹת שָׂדֶה אֲחוּזָה, דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מִנַּיִן לַלּוֹקֵחַ שָׂדֶה מֵאָבִיו וּמֵת אָבִיו וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישׁ, מִנַּיִן שֶׁתְּהֵא לְפָנָיו כִּשְׂדֵה אֲחוּזָה? תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאִם אֶת שְׂדֵה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא מִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ", שָׂדֶה שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לִהְיוֹת שָׂדֶה אֲחוּזָה, יָצְתָה זוֹ שֶׁרְאוּיָה לִהְיוֹת שָׂדֶה אֲחוּזָה; וְאִילּוּ רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן, הֵיכָא דְּמֵת אָבִיו וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישָׁהּ לָא צְרִיכִי קְרָא, כִּי אִצְטְרִיךְ קְרָא - הֵיכָא דְּהִקְדִּישָׁהּ וְאַחַר כָּךְ מֵת אָבִיו; מְנָא לְהוּ? אִי מֵהַאי קְרָא, אֵימָא: לְכִדְרַבִּי מֵאִיר הוּא דְּאָתָא אֶלָּא, לָאו מִשּׁוּם דְּאָזְלִי בָּתַר פִּדְיוֹן? אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק: לְעוֹלָם בְּעֶלְמָא רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן לָא אָזְלִי בָּתַר פִּדְיוֹן, וְהָכָא קְרָא אַשְׁכְּחוּ וּדְרוּשׁ: אִם כֵּן, לִכְתּוֹב קְרָא: "וְאִם אֶת שְׂדֵה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא אֲחֻזָּתוֹ", אִי נַמִּי: "שְׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ", מַאי "אֲשֶׁר לֹא מִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ"? אֶת שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לִהְיוֹת שָׂדֶה אֲחוּזָה, יָצְתָה זוֹ שֶׁרְאוּיָה לִהְיוֹת שָׂדֶה אֲחוּזָה. אָמַר רַב הוּנָא: חָרוּב הַמּוּרְכָּב וְסִדַּן הַשִּׁקְמָה - תּוֹרַת אִילָן עָלָיו וְתוֹרַת קַרְקַע עָלָיו; תּוֹרַת אִילָן עָלָיו, דְּהֵיכָא דְּאַקְדִּישׁ אוֹ זְבִין שְׁנֵי אִילָנוֹת וְהַאי - יֵשׁ לוֹ קַרְקַע; תּוֹרַת קַרְקַע עָלָיו, דְּלָא מִזְדַּבַּן אַגַּב אַרְעָא. וְאָמַר רַב הוּנָא: עוֹמֶר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סָאתַיִם - תּוֹרַת עוֹמֶר עָלָיו וְתוֹרַת גְּדִישׁ עָלָיו; תּוֹרַת עוֹמֶר עָלָיו, דִּשְׁנֵי עוֹמָרִים שִׁכְחָה, שְׁנַיִם וְהוּא - אֵינָן שִׁכְחָה; תּוֹרַת גְּדִישׁ עָלָיו, דִּתְנַן: עוֹמֶר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סָאתַיִם, שִׁכְחוֹ - אֵין שִׁכְחָה. אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: חָרוּב הַמּוּרְכָּב וְסִדַּן הַשִּׁקְמָה - בָּאנוּ לְמַחֲלוֹקֶת רַבִּי מְנַחֵם בַּר יוֹסֵי וְרַבָּנַן.

וְלִימָא:

נמי, מאביו ולא מת קודם היובל. וקא סלקא דעתך השתא דקרא לא כמר דייק ולא כמר דייק, אלא לפי סברת דבריהן מפרשים הפסוק. דסבירא ליה לרבי שמעון דאזלינן בכל הקדשות בתר שעת פדיון כקנין כל דבר, שאין לוקחין את החפץ אלא לפי שוויו בשעת מקח. **שהיא שדה אחוזה** — בשעה שהקדישה. דאילו לא מת אביו — היתה חוזרת ביובל לאביו, כדכתיב "בשנת היובל ישוב השדה לאשר קנהו מאתו". ועתה כשמת אביו — הרי היא לו שדה אחוזה ויחזור לו ביובל. אבל הקדישה ואחר כך מת אביו — סבירא ליה לרבי מאיר דאינה כשדה אחוזה. **לכדרבי מאיר הוא דאתא** — דמרבוי אחד אין לך לרבות אלא ההוא דדמי טפי לרבויי. אלא [לאו] משום דאזלי מסברא בשעת פדיון, ומפרשי ליה לקרא לפי דעתם. **קרא אשכחו** — דמרבי ליה בהדיא. אבל בעלמא ניזיל גבי שעת הקדש לחומרא, דכיון דקדשו אילנות לדמיהן — אין לנו להפסיד הקדש. **אם כן** — כדרבי מאיר, דלא ריבה הכתוב בדין שדה אחוזה, אלא מת ואחר כך הקדיש. **הכי גרסינן: לכתוב קרא אשר לא שדה אחוזתו מאי משדה** — דהכי משמע קרא: ואם את השדה מקנה מקצת שדה אחוזה. אבל אם היא שדה אחוזה מקצת, דהיינו הקדישה ואחר כך מת אביו, דכמעט קנוי היא בכלל שדה אחוזה בשעת הקדש, שהרי יכולה להיות שדה אחוזה אם ימות קודם היובל. ולעולם בתר שעת הקדש אזיל. **יש לו קרקע** — כדין הקונה שלשה אילנות בתוך של חבירו, דחשיבותו לא תגרע כחו. **דלא מיזדבן אגב ארעא** — כדתנן במתניתין, ואם היו שני אילנות והאי חרוב — האילנות מכורין, והאי אינו מכור. ומשום רישא נקט סיפא. **תורת עומר עליו** — כשיש עמו שנים מצטרפין לשלשה עמרים, ולא הוו שכחה. **שני עומרים שכחה שלשה אינן שכחה** — בספרי מפיק ליה מהאי קרא "ושכחת עומר בשדה" (דברים כד) — ולא גדיש. וגם עומר שיש בו סאתים מפיק ליה התם מדכתיב "לקחתו" — למעוטי האי דאינו ניקח בפעם אחת יפה. **תורת גדיש עליו** — דאפילו בשהוא לבדו אינו שכחה, כדדרשינן בספרי: "עומר" — ולא הגדיש. **חרוב המורכב וסדן השקמה** — אם קדוש בכלל שדה אם לאו — באנו למחלוקת רבי מנחם ברבי יוסי ורבנן. דלרבנן קדשי, דבעין יפה מקדיש, כדתנן במתניתין. ורבי מנחם ברבי יוסי כרבי שמעון, דבעין רעה מקדיש. ואפילו חרוב שיונק מן השדה לא קדיש, דבעין רעה כל כך הקדיש את השדה, ששייר מן השדה לצורך יניקת חרוב שלו, וכדפרישית לעיל רבי שמעון לדבריהם דרבנן קאמר להו כו'. והכי הוה שמיע ליה ריש לקיש מרבותיו, דרבי מנחם ברבי יוסי סבירא ליה כרבי שמעון.

ולימא

מוסיפה הגמרא להקשות סתירה בדברי רבי שמעון עצמם: **וְאֶלָּא** עד שאנו מקשים על התירוץ בדעת רב הונא, **קַשְׁיָא** סתירה בדברי רבי שמעון עצמו, שהרי בברייתא כאן שנשנית כדעת רבי שמעון מבואר, שהמקדיש שני אילנות או שלשה בזה אחר זה, לא הקדיש קרקע שתחתיהם, משום שבעין רעה מקדיש, ואילו בברייתא לעיל (עא:) אמר רבי שמעון שאם שייר חרוב ושקמה לעצמו, הם קדושים **הוֹאִיל וְיוֹנְקִין מִשֶּׁהָ הָקְדֵּשׁ,** ומוכח מכך שלא שייר עמהם קרקע יניקתם לעצמו, ומבואר שבעין יפה מקדיש.

מבארת הגמרא באופן אחר את דברי רבי שמעון לעיל (עא:), ומתרצת בכך גם את הסתירה בדבריו וגם את הקושיא על רב הונא. מתרצת הגמרא: **אֶלָּא** מה שאמר **רַבִּי שִׁמְעוֹן** בברייתא לעיל שלא כלל בהקדשתו אלא את החרוב והשקמה משום שיונקים מהקדש, אין כוונתו שכך היא שיטתו, אלא **לְדִבְרֵיהֶם דְּרַבָּנַן קָאָמַר לְהוּ** – אמר זאת לרבנן החולקים עליו שכן צריך להיות הדין לפי שיטתם, וכך אמר להם, **לְדִידִי** – לדעתי **כִּי הֵיכִי** – כמו **דְּמוֹכֵר בְּעֵין רָעָה מוֹכֵר, מַקְדִּישׁ נַמִּי בְּעֵין רָעָה מַקְדִּישׁ,** ואפילו במה שהקדיש **שֵׁיוּרֵי מְשַׁיֵּיר** לעצמו כל מה שנצרך לו, וכיון שלא הקדיש את החרוב והשקמה שייר לעצמו גם בשדה שהקדיש את חלק הקרקע הנצרך להם, אבל **לְדִידְכוּ** – לדעתכם שבעין יפה הוא מקדיש, **אוֹדוּ לִי מִיָּהָא** – תודו לי מכל מקום דְּאין עינו יפה יותר ממוכר לדעת רבי עקיבא, ולכך **לֹא הִקְדִּישׁ** עם השדה **אֶלָּא** את **חָרוּב הַמּוּרְכָּב וְסַדָּן הַשִּׁקְמָה,** שהרי כיון שעינו יפה אינו משייר את קרקע יניקתם, ונמצא שהם יונקים משל הקדש ולכך כלל אותם, אבל אין עינו יפה יותר מדאי לכלול בהקדשו אפילו בור גת ושובך שאינם בכלל השדה, ומדוע אתם סוברים שכולל אף את הבור והגת בהקדשו. **וְאָמְרֵי לֵיהּ רַבָּנַן, לֹא שָׁנָא** – אין הבדל בין בור וגת לבין חרוב ושקמה, מפני שלדעתם מקדיש עינו יפה כמו נותן מתנה, ודעתו להקדיש כל מה שבשדה אף שאינו שייך לשדה אלא מעט. ונמצא לפי תירוץ זה, שאפשר לחזור ולפרש את דברי רב הונא כפי שסברה הגמרא בתחילה (לעיל עא.), שמה שאמר שהמוכר קרקע ושייר שני אילנות לעצמו משייר עמהם את הקרקע שתחתיהם דבריו נכונים אפילו לרבי עקיבא, שהרי רבי שמעון עצמו סובר שמקדיש בעין רעה מקדיש ומשייר לעצמו קרקע, ואין החרוב והשקמה יונקים משדה הקדש, ואין צורך להעמיד שרבי שמעון אמר כרבי עקיבא.

הגמרא חוזרת להקשות על מה שפירשו שהברייתא לעיל (ע"א) גבי פדיון הקדש נשנית כדעת רבי שמעון. מקשה הגמרא: **בְּמַאי אוֹקִימְתָּא לָהּ** – היאך העמדת את הדין השנוי ברישא של ברייתא זו, שהמקדיש שני אילנות או שלשה בזה אחר זה לא הקדיש קרקע, **כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן,** הרי זה לא מתיישב עם הסיפא של אותה ברייתא, שכן **אִימָּא סֵיפָא, וְלֹא עוֹד אֶלָּא אֲפִילּוּ הִקְדִּישׁ אֶת** שלושת **הָאִילָנוֹת** בזה אחר זה **וְחָזַר וְהִקְדִּישׁ אֶת הַקַּרְקַע, כְּשֶׁהוּא פּוֹדֶה** מן ההקדש, **פּוֹדֶה אֶת הָאִילָנוֹת בְּשָׁוְיֵיהֶן, וְחוֹזֵר וּפוֹדֶה** את הקרקע לפי חשבון **בֵּית זֶרַע חוֹמֶר שְׂעוֹרִים בַּחֲמִשִּׁים שֶׁקֶל כֶּסֶף,** שכיון שהאילנות והקרקע לא הוקדשו באותו זמן, הרי הם שני הקדשות שנפדים כל אחד לעצמו. **וּמעתה קשה אִי** ברייתא זו **כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן** היא, מדוע זה נחשב בשני הקדשות, **לֵיזִיל בָּתַר** – נלך אחר שעת **פִּדְיוֹן,** שבשעה זו קדושים הקרקע עם האילנות שבה, והכל נקרא 'שדה אילן', **וְנִיפְרְקוּ** – ויפדו האילנות **אַגַּב אַרְעֵיהוּ** – אגב הקרקע שלהם, ולא יצטרך לפדותם בפני עצמם, **דְּהָא שַׁמְעִינָן לֵיהּ לְרַבִּי שִׁמְעוֹן דְּאָזִיל בָּתַר** – שהולך אחר שעת **פִּדְיוֹן.** והיכן שמענו כן, **דְּתַנְיָא** בברייתא, הדנה במקדיש באופן מסוים, אם הוא כהקדש 'שדה אחוזה' [שדה שירש אותה] שפודים אותה לפי חשבון בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל כסף, או כ'שדה מקנה' [שדה שקנה אותה] שנפדית בשוייה. **מִנַּיִן לְלוֹקֵחַ שָׂדֶה מֵאָבִיו, וְהִקְדִּישָׁהּ, וְאַחַר כָּךְ מֵת אָבִיו,** והבן ירש אותו, **מִנַּיִן שֶׁהֲרֵי לְפָנָיו כְּשֵׂדֶה אֲחוּזָה,** שדינה להפדות לפי חשבון בית זרע חומר שעורים, ולא כשדה מקנה שנפדית בשוייה, **תַּלְמוּד לוֹמַר** (ויקרא כז כב) **'וְאִם אֶת שָׂדֶה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא מִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ יַקְדִּישׁ',** ופסוק זה נדרש שרק **שָׂדֶה** מקנה **שֶׁאֵין רֹאוּיָה** בשעת הקדשה **לִהְיוֹת** אחר כך **שָׂדֶה אֲחוּזָה** דינה כשדה מקנה, **יָצְתָה זוֹ** – שדה שקנה מאביו והקדישה ואחר כן מת האב, **שֶׁבשעה** שהקדישה היתה **רֹאוּיָה לִהְיוֹת** אצלו בשעת פדיון **כְּשָׂדֶה אֲחוּזָה** מחמת הירושה, שהרי היא נפדית כשדה אחוזה, **דִּבְרֵי רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר,** הפסוק לא בא ללמד שאם הקדישה קודם שמת אביו הרי היא כשדה אחוזה, אלא בא ללמדנו **מִנַּיִן לְלוֹקֵחַ שָׂדֶה מֵאָבִיו, וּמֵת אָבִיו, וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישׁ** אותה הבן, **מִנַּיִן שֶׁתְּהֵא לְפָנָיו כְּשָׂדֶה אֲחוּזָה, תַּלְמוּד לוֹמַר 'וְאִם אֶת שָׂדֶה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא מִשְּׂדֵה אֲחֻזָּתוֹ',** ופסוק זה נדרש שרק **שָׂדֶה שֶׁאֵינָהּ שָׂדֶה אֲחוּזָה** בשעת הקדשה, הרי היא 'שדה מקנה', **יָצְתָה זוֹ** שהקדישה אחר שמת אביו, **שֶׁהִיא** היתה **שָׂדֶה אֲחוּזָה** בשעת הקדשה, שדינה כ'שדה אחוזה'. מדייקת הגמרא: **וְאִילּוּ רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן** חלקו על רבי מאיר וסברו **דַּהֲיָיכָא דְּמֵת אָבִיו וְאַחַר כָּךְ הִקְדִּישָׁהּ הבן, לֹא צְרִיכֵי קְרָא** – פסוק ללמד שנחשבת כשדה אחוזה, ולכך פירשו **דְּכִי אִצְטְרִיךְ קְרָא** – שהפסוק נצרך רק **הֵיכָא דְּהִקְדִּישָׁהּ הבן וְאַחַר כָּךְ מֵת אָבִיו.** מבררת הגמרא: **מָנָא לְהוּ** – מנין להם שגם כאשר הקדישה הבן ואחר כך מת האב נחשבת כשדה אחוזה, **אִי מֵהַאי קְרָא** – אם מאותו פסוק, הלא **אֵימָא לְדִבְרֵי מֵאִיר הוּא דְּאָתָא** – שבא ללמד רק כרבי מאיר, שמת האב ואחר כך הקדישה הרי היא כשדה אחוזה, ומנין להם לחדש יותר מזה. **אֶלָּא לַאו** – האם אין טעמם **מִשּׁוּם** שהבינו מסברא **דְּאִזְלֵי בָּתַר פִּדְיוֹן** – שהולכים אחר שעת הפדיון, ולכן פירשו שהפסוק בא ללמדנו, שאף אם הקדישה ואחר כך מת האב הרי זו שדה אחוזה, כיון שבשעת הפדיון היתה ראויה להיות שדה אחוזה.

ומאחר ומבואר בברייתא זו שלדעת רבי שמעון יש ללכת אחר שעת פדיון, יקשה, איך אפשר להעמיד את הברייתא לעיל כדבריו, הרי שנינו בסופה שאם הקדיש את שלושת האילנות בזה אחר זה וחזר והקדיש גם את הקרקע צריך לפדות את האילנות בפני עצמם ואת הקרקע בפני עצמה, ולפי רבי שמעון שהולך אחר שעת הפדיון היה די לפדותם כאחד, לפי שעתה בשעת הפדיון קדושים הקרקע עם האילנות שבה כאחד, והכל נקרא 'שדה אילן'.

דוחה הגמרא ומיישבת: **אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, לְעוֹלָם בְּעֵלְמָא** – באמת בכל מקום **רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי שִׁמְעוֹן לֹא אָזְלֵי בָּתַר פִּדְיוֹן** – אינם הולכים אחר שעת פדיון, **וְהָכָא** בנידון הברייתא, **קְרָא אַשְׁכְּחוּ וְדָרְשׁוּ** – מצאו משמעות בלשון בפסוק ודרשוהו, שהוקשה להם **אִם כֵּן** כדברי רבי מאיר, שרק בהקדישה אחר מות אביו דינה כשדה אחוזה, **לְכָתוּב קְרָא 'וְאִם אֶת שָׂדֶה מִקְנָתוֹ אֲשֶׁר לֹא אֲחֻזָּתוֹ', אִי נַמִּי** – או 'אשר לא **שָׂדֶה אֲחוּזָתוֹ',** ודי בכך כדי ללמדנו שאם בשעה שהקדישה היתה גם שדה אחוזתו אין דינה כשדה מקנה, אלא **מַאי** – מהו שנאמר **'אֲשֶׁר לֹא מִשְּׂדֵה אֲחוּזָתוֹ',** אלא לשון 'משדה' מתפרש 'מקצת שדה', ובא הכתוב שרק **אֶת שֶׁאֵינָהּ רְאוּיָה לִהְיוֹת** כלל **שָׂדֶה אֲחוּזָה,** היא נחשבת כשדה מקנה הנפדית בשוויה, אך **יָצְתָה זוֹ** שהקדישה ואחר כך מת אביו, **שֶׁרְאוּיָה לִהְיוֹת שָׂדֶה אֲחוּזָה** בשעת פדיון, והרי היא נפדית כשדה אחוזה.

אגב ששנינו בברייתא לעיל (ע"א) שמקדיש שלשה אילנות בבת אחת, הקדיש עמהם את הקרקע הנצרכת ליניקתם, מביאה הגמרא מימרא של רב הונא השייכת לענין זה, ומוסיפה על כך עוד מימרא כעין זה בענין אחר: שנינו לעיל (סח:), שהמוכר את השדה לא מכר עמה את החרוב המורכב וסדן השקמה, מפני שחשובים הם משאר אילנות ואינם בכלל השדה. **אָמַר רַב הוּנָא, חָרוּב הַמּוּרְכָּב וְסַדָּן הַשִּׁקְמָה, תּוֹרַת** [–דין] **אִילָן עָלָיו וְתוֹרַת כַּרְקַע עָלָיו, תּוֹרַת אִילָן עָלָיו** לענין **דְּהֵיכָא דְּאַקְדִּישׁ אוֹ זַבֵּין** – באופן שהקדיש או מכר **שְׁנֵי אִילָנוֹת** רגילים **וְהַאי** – ויחד עמהם הקדיש או מכר חרוב או שקמה, **יֵשׁ לוֹ** לקונה גם את **הַקַּרְקַע** הנצרכת ליניקתם, כדין הקונה שלשה אילנות בתוך של חבירו, שאף שהם חשובים משאר אילנות, מכל מקום חשיבותם אינם מגרעת כוחם. ואילו **תּוֹרַת כַּרְקַע עָלָיו** לענין **דְּלֹא מִזְדַּבַּן אַגַּב אַרְעָא** – שאינו נמכר בכלל השדה מפני חשיבותו, כמו ששנינו לעיל (שם). **וְעוד אָמַר רַב הוּנָא** כעין זה בענין אחר, **עוֹמֶר** – אגודת שיבולים גדולה **שֶׁיֵּשׁ בּוֹ** שיעור **סָאתַיִם** תבואה, **תּוֹרַת עוֹמֶר עָלָיו וְתוֹרַת גָּדִישׁ עָלָיו, תּוֹרַת עוֹמֶר עָלָיו** לענין **דִּשְׁנֵי עוֹמָרִים** ששכחם בשדה יש להם דין **שִׁכְחָה,** שאסור לשוב לקחתם אלא מניחם לעניים, אך אם שכח **שְׁנַיִם** – שני עומרים רגילים **וְהוּא** – ואת העומר הגדול שיש בו סאתים עמהם, **אֵינָן שִׁכְחָה,** כדין השוכח שלשה עומרים רגילים, שאין להם דין שכחה. ואילו **תּוֹרַת גָּדִישׁ עָלָיו** לענין מה **דִּתְנַן** (פאה פ"ז מ"ו), **עוֹמֶר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ סָאתַיִם, שִׁכְחוֹ אֵין שִׁכְחָה.** הרי שדינו לענין זה כגדיש, שהוא ערימה של עמרים, שאין בו דין שכחה.

שנינו במשנתינו (לעיל עא.), המקדיש את השדה הקדיש את כולה, רבי שמעון אומר, המקדיש את השדה לא הקדיש אלא את החרוב המורכב ואת

שואלת הגמרא: מדוע ריש לקיש הביא שרבי מנחם ברבי יוסי חולק, **וְלֵימָא** – הלא יש לו לומר, באנו **לְמַחְלוֹקֶת רַבִּי שִׁמְעוֹן וְרַבָּנָן**, ויתחדש מדבריו שרבי שמעון עצמו סובר שאף החרוב והשקמה אינם בכלל ההקדש, ואילו את דבריו במשנה שהחרוב והשקמה כלולים אמר לדעת רבנן. משיבה הגמרא: **הָא קָא מַשְׁמַע לָן** – ריש לקיש בא להשמיענו יותר, דְּאף **רַבִּי מְנַחֵם בְּרַבִּי יוֹסֵי כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן סְבִירָא לֵיהּ. הדרן עלך המוכר את הבית**

פרק חמישי - המוכר את הספינה

לאחר שביאר התנא בפרק הקודם דרכי מכירת קרקעות במה נקנים ומה נכלל בכלל המכר, מוסיף התנא לבאר דרכי מכירת מטלטלין ומה נכלל במכירתם.

משנה

הַמּוֹכֵר לחבירו **אֶת הַסְּפִינָה** ולא פירש אלו מכלי תשמישי הספינה כלולים במכירה זו, **מָכַר אֶת הַתּוֹרֶן** – מוט גבוה שפורסים עליו את מפרשי הספינה, **וְאֶת הַנַּס** – מפרש הפרוש על תורן הספינה כדי להוליכה עם הרוח, **וְאֶת הָעוֹגִין** – ברזל כבד משמליכים מהספינה לקרקעית הים כדי להעמידה על מקומה, **וְאֶת כָּל הַמַּנְהִיגִין אוֹתָהּ** – משוטי הספינה, שדברים אלו הם מעיקר תשמישי הספינה ונכללים בה אפילו כשלא פירש כן בשעת המכירה. **אֲבָל לֹא מָכַר** בכלל הספינה **לֹא אֶת הָעֲבָדִים** שיש לו לבעל הספינה ועשויים להנהיגה ולשאר צרכיה, **וְלֹא אֶת הַמַּרְצוּפִין** – שקים גדולים שמניחים בתוכם את הסחורה, **וְלֹא אֶת הָאַנְתִּיקִי** – הפרקמטיא שיש בתוך הספינה, לפי שאלו אינם מעיקר תשמישתה ואינם נכללים בה. ברם זה לא נאמר אלא כשמכר סתם, וְאולם **בִּזְמַן שֶׁאָמַר לוֹ הִיא וְכָל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ** הריני מוכר לך, **הֲרֵי כּוּלָּן מְכוּרִין.**

גמרא

מבארת הגמרא: מהו **תּוֹרֶן, אִיסְקָרְיָא** – מוט גבוה שקושרים בו את מפרשי הספינה. **וְכֵן הוּא אוֹמֵר** – מביאה הגמרא ראיה ש'תורן' הוא המוט הגבוה שמעמידים בראש הספינה, שנאמר (יחזקאל כז ה) **'אֲרֵז מִלְּבָנוֹן לָקְחוּ לַעֲשׂוֹת תֹּרֶן עָלֶיךָ'**, ותורן זה הדרך לעשותו מארז או מאילן גבוה.

מבארת הגמרא: מהו **נַס, אִדְּרָא** – יריעת בד שפורסים על תורן הספינה כדי להוליכה ברוח. **וְכֵן הוּא אוֹמֵר**, ש'נס' הוא מפרש שפורסים על תורן הספינה, שנאמר (שם כז ז) **'שֵׁשׁ בְּרִקְמָה מִמִּצְרַיִם הָיָה מִפְרָשֵׂךְ לִהְיוֹת לָךְ לְנֵס'**, ומפרש זה הדרך לעשותו מפשתים וקנבוס שהם מיני בגד.

מבארת הגמרא: מהן **עוֹגִין, תָּנֵי רַבִּי חִיָּא אֵלּוּ עוֹגִינִין שֶׁלָּהּ** – ברזלים כבדים שקושרים בחבלים לספינה, וכשצריך להעמידה משליך אותם לקרקע הים ומעכבים אותה שלא תזוז לכאן ולכאן. **וְכֵן הוּא אוֹמֵר**, ש'עיגון' הוא לשון עיכוב, שנאמר (רות א יג) **'הֲלָהֵן תְּשַׂבֵּרְנָה עַד אֲשֶׁר יִגְדָּלוּ הֲלָהֵן תֵּעָגֵנָה לְבִלְתִּי הֱיוֹת לְאִישׁ'.**

מבארת הגמרא: מהן **מַנְהִיגִין, אָמַר רַבִּי אַבָּא אֵלּוּ הַמְּשׁוֹטִין שֶׁלָּהּ** – מוטות עץ שהמלחים משיטים בהם את הספינה. ואף על פי שאינם מחוברים לספינה כתורן ועוגן, עם זאת מאחר והם מעיקר תשמישי הספינה נכללים במכירתה. **וְכֵן הוּא אוֹמֵר** (יחזקאל כז ו) **'אַלּוֹנִים מִבָּשָׁן עָשׂוּ מְשׁוֹטֶיךָ'**, הרי שמנה הנביא את המשוטים בכלל תשמישי הספינה. **וְאִבְּעִיָּא אֵימָא מֵהָכָא, 'וְיָרְדוּ מֵאֳנִיּוֹתֵיהֶם כֹּל תֹּפְשֵׂי מֶשׁוֹט'** (שם כז כט).

הגמרא מביאה ברייתא שמפרשת דברים נוספים שהם בכלל מכירת הספינה: **תָּנוּ רַבָּנָן, הַמּוֹכֵר אֶת הַסְּפִינָה** בסתם, **מָכַר אֶת הָאִיסְכֶּלָה** – כבש שדרכו עולים לספינה ויורדים ממנה, **וְאֶת בּוֹר הַמַּיִם שֶׁבְּתוֹכָהּ** – מקום שהיו נותנים בו מים מתוקים לשתיה ליושבי הספינה.

רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, הַמּוֹכֵר אֶת הַסְּפִינָה מָכַר אֶת הַבִּיצִית – ספינה קטנה הקשורה לספינה הגדולה שדרכה עולים ליבשה. **סוּמְכוּס אוֹמֵר, הַמּוֹכֵר אֶת הַסְּפִינָה מָכַר אֶת הַדּוּגִית** – ספינה קטנה הקשורה לספינה הגדולה והדייגים יורדים אליה כדי לצוד דגים. **אָמַר רָבָא, בִּיצִית הֵיינוּ דּוּגִית** – רבי נתן וסומכוס לאותה ספינה התכוונו ולא פליגי, אלא שרַבִּי נָתָן בְּבָבֶלָאָה הָוָה – בן בבל, ששם הימים והנהרות נמוכים אצל שפתם ועל כן היו צריכים לספינה קטנה כדי לעלות בה ליבשה מהספינה הגדולה, ולכך קָאֲרֵי לָהּ לספינה זו 'בִּיצִית', כְּדַאֲמְרֵי אִינְשֵׁי – כשם שנוהגים האנשים לקרוא לספינות כאלו 'בִּיצִיאָתָא דְּמַיָּאשָׁן' – 'ספינות של נהר מישן' והוא נהר קטן שלא היה יכולים לנוע בו אלא בספינות קטנות. ואילו **סוּמְכוּס דְּבַר** [–בן] **אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל** הוא, שהימים שבה עמוקים אצל שפתה והספינה היתה מגיעה עד הגדה, לא היו צריכין לספינה קטנה כדי לעלות ליבשה, והיו משתמשים בספינות אלו רק כדי לצוד בהם דגים, ולכך הוי קָאֲרֵי לָהּ 'דּוּגִית', כְּדִכְתִיב (עמוס ד ב) 'וְאַחֲרִיתְכֶן בְּסִירוֹת דּוּגָה' – סירות קטנות העשויות לצוד דגים.

רבה מביא מעשיות שונות מנפלאות הבורא כדי להודיע לכל ברואי עולם 'מה רבו מעשיך ה'', ומהן כדי להודיע מתן שכרן של צדיקים לעתיד לבא. **אָמַר רַבָּה, אִשְׁתָּעוּ לִי נְחוּתֵי יַמָּא** – סיפרו לי יורדי הים, **הַאי גַּלָּא דְּמִטַּבַּע לְסִפִּינָה** – אותו גל שרוצה להטביע את הספינה, **מִיתְחֲזֵי כִּי צוּצִיתָא דְּנוּרָא חִיוַּרְתָּא בְּרֵישָׁא** – נצוצות של אש לבנה נראים על ראשו של הגל, והוא מלאך החבלה המובילו. ובכדי להינצל ממנו, **מַחִינָן לֵיהּ בְּאַלְוָותָא דְּחָקִיק עֲלֵיהּ** – מכים אותו במקלות שחקוק עליהם **'אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה יָהּ ה' צְבָאוֹת אָמֵן אָמֵן סֶלָה', וְנַיֵּיחַ** – ועל ידי כך נח מזעפו.

אָמַר רַבָּה, אִשְׁתָּעוּ לִי נְחוּתֵי יַמָּא, בֵּין גַּלָּא לְגַלָּא תְּלַת מְאָה פַּרְסֵי – בין גל לחבירו יש מרחק של שלש מאות פרסאות, **וְרוּמָא דְּגַלָּא תְּלַת מְאָה פַּרְסֵי** – גובה כל גל הוא שלש מאות פרסאות. **וְיַמְנָא חֲדָא הֲוָה אַזְלִינָן בְּאוֹרְחָא** – פעם אחת הלכתי בדרך, **וּדְלִינָן גַּלָּא** – והשליך אותי הגל לגובה רב, **עַד דַּחֲזִינַן בֵּי מַרְבַּעְתֵּיהּ דְּכוֹכְבָא זוּטָא** – עד שראיתי את מקום משכנו של הכוכב הקטן ביותר, **וְהַוְיָא לִי כְּמִכְוַר אַרְבְּעִין גְּרִיוֵי בּוּרָא דְּחַרְדְּלָא** – והיה נראה לי שטחו, כשטח מקום זריעת ארבעים כור של זרעי חרדל, **וְאִי דְּלִינָן טְפֵי הֲוָה מִקְלִינָן מֵהַבְלֵיהּ** – ואם היה משליך אותי לגובה רב יותר הייתי נשרף מחמת ההבל היוצא מהכוכב.

ולפי שראה אחד הגלים שהגביה חבירו לגובה רב, היה סבור שיצא חוץ לשפת הים ושטף את העולם, **וְרָמֵי לֵהּ גַּלָּא קָלָא לַחֲבֵרְתֵּהּ** – הרים הגל את קולו ושאל את הגל האחר, **חֲבִירְתִּי, שָׁבְקַתְּ מִידֵּי בְּעָלְמָא דְּלֵא שְׁטַפְתֵּיהּ דַּיְתֵי אָנָא וּנְאַבְּדֵיהּ** – האם השארת מקום בעולם שלא שטפת אותו בכדי שאני אבוא ואחריבו. **אָמַר לֵיהּ פּוּק חֲזֵי גְּבוּרְתָּא דְּמָרֵיךָ** – צא וראה מה כחו של בורא העולם, שהרי **מְלֵא חוּטָא חָלָא וְלֵא עָבְרֵי** – שאינו נותן לי לצאת ולהתפשט יותר ממקומי אפילו מלא חוט מן החול של שפת הים. ומביאה הגמרא ראיה שאין לים רשות להתפשט על היבשה, **שֶׁנֶּאֱמַר** (ירמיה ה כב) **'הַאוֹתִי לֹא תִירָאוּ נְאֻם ה' אִם מִפָּנַי לֹא תָחִילוּ אֲשֶׁר שַׂמְתִּי חוֹל גְּבוּל לַיָּם חָק עוֹלָם וְלֹא יַעַבְרֻנֵהוּ** וגו' וְהָמוּ גַלָּיו וְלֹא יַעַבְרֻנֵהוּ'.

אָמַר רַבָּה, לְדִידִי חָזֵי לִי – ראיתי את **הוּרְמִין בַּר לֵילִית** [שם שד] **כִּי קָא רָהִיט אַקּוּפְיָא דְּשׁוּרָא דְּמִחוֹזָא** – שרץ על שורות שיני החומה של העיר מחוזא, **וְרָהִיט פָּרְשָׁא כִּי רָכִיב חֵיוָתָא מִתַּתָּאֵי** – ותחת החומה רץ פרש הרוכב על סוס, **וְלֹא יָכֵיל לֵיהּ** – לא יכל השד להזיקו, ואף על פי שהשד רץ בכל כחו **וְהַפָּרָשׁ** לעומתו רץ לפי תומו, הקדוש ברוך הוא שמר עליו שלא ינזק.

זְמַנָּא חֲדָא – פעם אחת, **הֲוָה מְסַרְגָּאן לֵיהּ תַּרְתֵּי כּוּדְנַיְיתֵי** – היו שתי פרידות ועל כל אחת מהן היה מונח אוכף, **וְקַיְיָמָן** – והיו הפרדות עומדות

המשך ביאור למסכת בבא בתרא ליום ראשון עמ' ב

סדן השקמה. וביארה הגמרא לעיל, שרבי שמעון עצמו סובר שאף את החרוב והשקמה לא כלל בהקדשו, ובמשנתינו לא אמר את דבריו אלא לשיטת רבנן. עתה מביאה הגמרא מימרא בנידון זה: **אָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ**, בנידון **חָרוּב הַמּוּרְכָּב וְסַדָּן הַשִּׁקְמָה** אם כלל אותם בהקדש השדה, **בָּאנוּ לְמַחְלוֹקֶת רַבִּי מְנַחֵם (כר) [בְּרַבִּי] יוֹסֵי וְרַבָּנָן**, לפי רבנן קדושים הם בכלל השדה, משום שבעין יפה מקדיש, כפי ששנינו במשנתינו (לעיל שם), ורבי מנחם ברבי יוסי סובר שאינם קדושים, כפי שביארה הגמרא לעיל בדעת רבי שמעון שבעין רעה כל כך הוא מקדיש, שאפילו חרוב היונק הרבה מן השדה אינו קדוש.

רש"י

ולימא מחלוקת רבי שמעון ורבנן — והוה משמע לן דרבי שמעון לדבריהם דרבנן קאמר להו, כדאמרן לעיל. דאי ממתניתין הוה אמינא דבחרוב ושקמה מודי להו, כדקתני בהדיא: אלא חרוב המורכב כו', משמע דבחרוב וסדן מודי להו רבי שמעון לרבנן. **הא קא משמע לן כו'** — הא עדיפא לאשמועינן, דההיא דרבי שמעון ממילא שמעינן ליה דלדבריהם דרבנן קאמר להו, כדדייקינן מברייתא לעיל. **הדרן עלך המוכר את הבית.**

משנה המוכר את הספינה — סתם. **תורן ונס ועוגין וכל המנהיגין** — בגמרא מיפרשי. **עבדים** — שיש לו לבעל הספינה להנהיגה ולשמור פרקמטיא שלו שבתוכה. **מרצופין** — לתת בתוכן האנתיקי, דהיינו פרקמטיא של ספינה, כדמפרש בגמרא. וכל הני נמי ליתנהו בכלל הקדש, שאם הקדיש את הספינה — לא הקדיש את אלו, מדלא קתני לה בפירקין דלעיל. והיינו טעם, דכל הני דחשיבנא בפרקין דלעיל — בית המרחץ בית הבד ועיר ושדה — כולהו מקרקעי נינהו, וכל הני דחשיב לא מכר בטלים קצת אגבן לגבי הקדש ומתנה וחלוקת אחין. אבל הני דהאי פירקא — מטלטלי נינהו, לא שנא מכר ולא שנא מתנה והקדש — כולן שוין בהנהו דלא מכר, שכשם שלא מכר כמו כן לא הקדיש ולא נתן. **גמרא אסקריא** = מש"ט, שפורשין עליו את הוילון בראש הספינה. **וכן הוא אומר ארז מלבנון כו'** — ראיה לדבר דתורן דמתניתין היינו אסקריא, שהאסקריא מארז או מאילן גבוה עושין אותה. **אדרא** — הוא הוילון שפורסים על התורן להוליך את הספינה ברוח, ויי"ל בלעז. **וכן הוא אומר** — דהיינו אדרא, שעשוי מפשתים וקנבוס, מין בגד. **עוגינין** = אנקר"ש של ברזל, ומשליכין במים להעמיד הספינה במקום אחד. **וכן הוא אומר** — דעיגון דמתניתין לשון עכוב הוא, כדכתיב "הלהן תעגנה", כמו תַּעֲשֶׂנָה, תתעכבו מלהנשא לבעל. אלמא, עוגין דמתניתין היינו עיגון. **משוטות** — שקורין ריימ"א, שמשוטטין בהן את הספינה. **וכן הוא אומר אלונים מכשן עשו משוטיך** — בספינה מיירי, ביחזקאל, וקחשיב תשמישי הספינה ובליה. ומדקחשיב המשוטות — שמע מינה דעיקר תשמישי הספינה הן, ונמכרין בכלל הספינה. והלכך אמרינן ד"כל המנהיגין" דמתניתין אתא לרבויינהו. **כל תופשי משוט** — אלמא, עיקר הספינה על ידי שתופסין משוטות. דסלקא דעתך אמינא חבלים המושכין הספינה ליהוו עיקר מנהיגין, אבל משוטות לא מיזדבני, קא משמע לן. **אסכלה** — כבש של הספינה שעולין בו, ולשון יון הוא. וכן פירש רבינו חננאל ורב האי. **בור המים שבתוכה** — נותנין בו מים המתוקין, לפי שמי הים מלוחין. **ביצית ודונית** — היינו ספינה קטנה שקושרין לספינה גדולה, וכשרוצין לעלות ליבשה נכנסין באותה קטנה מהגדולה, שהגדולה אינה יכולה להתקרב אל שפת הים מפני עומקה. קוקיי"ט בלעז. ויש לועזים בוצא, קרוב ללשון העברי. **ביצייתא דמישן** — מישן נדר קטן, ואין מהלכין בו אלא בספינות קטנות, ובמסכת שבת אמרינן בפרק "הזורק" (קא, א): הני ביצייתא דמישן כו'. **רבי נתן** — מבבל עלה. דונית — על שם שצדין בה דגים, דקלה היא על פני המים. **ואחריתכן בסירות דוגה** — בספינות קטנות כקדרות הקרויות דוגה, וקלים על פני מים, יוליכו אתכם מהרה בגלות. **אמר רבה אשתעו לי כו'** — כל הני עובדי דקא חשיב משום "מה רבו מעשיך ה'", ומהן להודיע מתן שכרן של צדיקים לעתיד לבא, או לפרש מקראות האמורים בספר איוב המדברים בעופות גדולים ובהמות ודגים גדולים. שכל שיחת תלמידי חכמים צריכה תלמוד. **דמטבע** — שרוצה לטבוע. **אית ליה ברישא** — שהולך לפניה. **צוציתא דנורא חיורתא** — אש לבנה, ומלאך מזיק הוא. **אלוותא** = מקלות, כמו: לא באלה ולא ברומח, במסכת שבת (סג, א). **אמן אמן סלה** — גרסינן. **ונייח** — מזעפו. **כין גלא לגלא תלתא מאה פרסי** — ומשום דאמר בסמוך: ורמא ליה גלא קלא לחבריה, איצטריך לאשמועינן דמשלש מאות פרסי שמעין קולות לחבירו. **דלינן גלא** — יותר משיעור גבהו השליכנו למעלה, עד לרקיע. אי נמי, הבלא דרקיע נפיש עד מהלך קרוב לחמש מאות שנה שיש מן הרקיע עד לארץ. **מרבעתיה** = שכינו. **דכוכבא זוטא** — כוכב קטן שבקטנים. **ביזרא** — בית זרע ארבעים כור של חרדל, דנפיש משל שאר זרעים. **מקלינן מהכליה** — נשרפים מחום כוכב. **ורמא ליה גלא** — נתן קולו, כלומר צעק, כדוגמת "תהום אל תהום קורא". ושמא מלאכים הממונים עליהם הם. **שבקת מידי בעלמא כו'** — מפני שהגביה כל כך היה סבור שיצא חוץ לשפת הים ושטף את העולם. **ונחרביה** — מפני עון הדור. **אמר ליה** — גלא לחבריה. **פוק חזי גבורתא דמרך כו'** — כלומר אין לי רשות לצאת. **כמלא חוטא חלא** — מלא רוחב חוט איני יכול לצאת מן החול. **שנאמר האותי וגו'** — גמרא קאמר ליה. **הורמין** — בנו"ן גרסינן, כך שמעתי מאבא מרי. ואני שמעתי: "הורמיז" בזיי"ן = שד, כדאמרינן בסנהדרין (לט, א): מפלגא דתתא דהורמיז. **אקופי דשורא** — על שיני החומה. והאי עובדא, להודיע צדקותיו של הקדוש ברוך הוא, שמרחם על בריותיו ואינו נותן רשות לאלו להזיקן, וגם שלא לצאת בדרך יחיד. **ורהיט פרשא** — לפי תומו. **ולא יכיל ליה** — שהיה השד רץ ביותר. ומיהו, הפרש לא היה מתבוין לכך. **סרינן** — שהיה אוכף וסרגא נתונין על הפרדות.

תוספות

המוכר את הספינה ולא את האנתיקי — משום סיפא דקתני: בזמן שאמר לו היא וכל מה שבתוכה — כולן מכורין, נקט לה. אבל משום רישא לא איצטריך, דכיון דאשמועינן דמרצופין, דכל שעה נשארים בספינה עצמה, לא מכר — כל שכן סחורה עצמה.

וְלֵימָא: מַחְלוֹקֶת רַבִּי שִׁמְעוֹן וְרַבָּנַן - הָא קָא מַשְׁמַע לָן, דְּרַבִּי מְנַחֵם בְּרַבִּי יוֹסֵי כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן סְבִירָא לֵיהּ.

הדרן עלך המוכר את הבית

הַמּוֹכֵר אֶת הַסְּפִינָה - מָכַר אֶת הַתּוֹרָן וְאֶת הַנֵּס וְאֶת הָעוֹגִין, וְאֶת כָּל הַמַּנְהִיגִין אוֹתָהּ. אֲבָל לֹא מָכַר לֹא אֶת הָעֲבָדִים וְלֹא אֶת הַמַּרְצוֹפִין וְלֹא אֶת הָאַנְתִּיקֵי; וּבִזְמַן שֶׁאָמַר לוֹ "הִיא וְכָל מַה שֶּׁבְּתוֹכָהּ" - הֲרֵי כּוּלָּן מְכוּרִין. **גְּמָרָא** תּוֹרָן - אִסְקַרְיָא, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "אֲרֵז מִלְּבָנוֹן לָקְחוּ לַעֲשׂוֹת תֹּרֶן עָלֶיךָ". נֵס - אִדְּרָא, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "שֵׁשׁ בְּרִקְמָה מִמִּצְרַיִם הָיָה מִפְרָשֵׂךְ לִהְיוֹת לָךְ לְנֵס". עוֹגִין - תָּנֵי רַבִּי חִיָּיא: אֵלּוּ עוֹגִינִין שֶׁלָּהּ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "הֲלָהֵן תְּשַׁבֵּרְנָה עַד אֲשֶׁר יִגְדְּלוּ הֲלָהֵן תֵּעָגֵנָה לְבִלְתִּי הֱיוֹת לְאִישׁ". מַנְהִיגִין - אָמַר רַבִּי אַבָּא: אֵלּוּ הַמְּשׁוֹטִין שֶׁלָּהּ, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: "אַלּוֹנִים מִבָּשָׁן עָשׂוּ מְשׁוֹטָיִךְ". וְאִי בָּעֵית אֵימָא, מֵהָכָא: "וְיָרְדוּ מֵאֳנִיּוֹתֵיהֶם כֹּל תֹּפְשֵׂי מָשׁוֹט". תָּנוּ רַבָּנַן: הַמּוֹכֵר אֶת הַסְּפִינָה - מָכַר אֶת הָאִסְכָּלָה וְאֶת בּוֹר הַמַּיִם שֶׁבְּתוֹכָהּ. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: הַמּוֹכֵר אֶת הַסְּפִינָה - מָכַר אֶת הַבִּיצִית. סוּמְכוֹס אוֹמֵר: הַמּוֹכֵר אֶת הַסְּפִינָה - מָכַר אֶת הַדּוּגִית. אֲמַר רָבָא: בִּיצִית הַיְינוּ דּוּגִית, רַבִּי נָתָן בַּבְלָאָה הֲוָה, קָאֲרֵי לָהּ בּוּצִית, כִּדְאָמְרִי אֱינָשֵׁי: בּוּצִיאָתָא דְּמִיאָשָׁן; סוּמְכוֹס, דְּבַר אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, קָאֲרֵי לָהּ דּוּגִית, כִּדְכְתִיב: "וְאַחֲרִיתְכֶן בְּסִירוֹת דּוּגָה". אֲמַר רַבָּה, אִשְׁתַּעוּ לִי נָחוֹתֵי יַמָּא: הַאי גַּלָּא דְּמַטְבַּע לְסִפִּינָה, מִיתְחֲזֵי כִּי צוּצִיתָא דְּנוּרָא חִיוָּרְתָּא בְּרֵישָׁא, וּמָחֲיַנַן לֵיהּ בְּאַלְוָתָא דַּחֲקִיק עֲלֵיהּ "אֶהְיֶה אֲשֶׁר אֶהְיֶה יָהּ ה' צְבָאוֹת אָמֵן אָמֵן סֶלָה", וְנַיֵּיחַ. אֲמַר רַבָּה, אִשְׁתַּעוּ לִי נָחוֹתֵי יַמָּא: בֵּין גַּלָּא לְגַלָּא תְּלַת מְאָה פַּרְסֵי, וְרוּמָא דְּגַלָּא תְּלַת מְאָה פַּרְסֵי. זִימְנָא חֲדָא הֲוָה אָזְלִינַן בְּאוֹרְחָא, וְדָלֵינַן גַּלָּא עַד דְּחָזֵינַן בֵּי מִרְבַּעְתֵּיהּ דְּכוֹכְבָא זוּטָא, וְהָוְיָא לִי כְּמִבְזַר אַרְבְּעִין גְּרִיוֵי בְּזָרָא דְּחַרְדְּלָא, וְאִי דָּלִינַן טְפֵי - הֲוָה מִקְּלִינַן מֵהֲכָלִיהּ. וְרָמֵי לֵהּ גַּלָּא קָלָא לַחֲבֵרְתֵּהּ: חֲבֵירְתִּי, שָׁבַקְתְּ מִידֵי בְּעָלְמָא דְּלָא שְׁטַפְתֵּיהּ, דְּנִיתֵי אֲנָא וּנְאַבְּדֵיהּ? אֲמַר לֵיהּ: פּוֹק חֲזִי גְּבוּרְתָּא דְּמָרֵיךְ, מְלֵא חוּטָא חָלָא וְלָא עָבְרֵי, שֶׁנֶּאֱמַר: "הַאוֹתִי לֹא תִירָאוּ נְאֻם ה' אִם מִפָּנַי לֹא תָחִילוּ אֲשֶׁר שַׂמְתִּי חוֹל גְּבוּל לַיָּם חָק עוֹלָם וְלֹא יַעַבְרֻנְהוּ". אֲמַר רַבָּה: לְדִידִי חָזֵי לִי הוּרְמִין בַּר לִילִית, כִּי קָא רָהֵיט אַקּוּפְיָא דְּשׁוּרָא דְּמִחוֹזָא, וְרָהֵיט פָּרְשָׁא כִּי רָכֵיב חֵיוָתָא מִתַּתָּאֵיהּ, וְלָא יָכֵיל לֵיהּ. זִמְנָא חֲדָא הֲוָה מְסַרְגָּאן לֵיהּ תַּרְתֵּי כּוּדְנַיְיתֵי וְקַיְימָן לְכַר. סְרִינָן — שֶׁהָיָה אוֹכֵף וְסַרְגָּא נְתוּנִין עַל הַפְּרִדּוֹת.

הכי

אתרי

אתרי

תוספות

הכי גרסינן: לדידי חזי לי אורזילא בר ראימא דהוי כי הר תבור — פירוש: עופר של ראם הבר. ומתרגמינן "עופר האילים" — אורזילא דאיילא. וכן בסוף זבחים (קיג, ב) דאמר התם: בשלמא לרבי יוחנן דאמר לא ירד מבול לארץ ישראל — היינו דקם רימא התם, אלא לריש לקיש רימא היכא קם? אמר רבי ינאי: גוראות הכניסו לתיבה. ופריך: והאמר רבה בר בר חנה לדידי חזי לי אורזילא דבר ראימא דהוי כי הר תבור. ואי גרסינן "אורזילא דימא", היינו דג שבים — אם כן מאי קשיא ליה? האמרינן בפרק קמא דקדושין (יג, א): לא נגזרה על דגים שבים. רבינו תם ורבינו יצחק. **ואפיק** כופתא — היינו רעי, כדאמר ב"חלק" (סנהדרין צח, ב): אחמיניה ואיתיב בטולא דכופתא דחמריה. **ודמו** כמאן דמיבסמי — מכאן משמע כמאן דאמר ב"חלק" (סנהדרין קי, ב): מתי מדבר יש להן חלק לעולם הבא.

**אַתְּרֵי גִּישְׁרֵי דְּרוֹגְנָג, וּשְׁוָאר מֵהַאי לְהַאי וּמֵהַאי לְהַאי, וְנָקֵיט תְּרֵי מִזְגֵּי דְּחַמְרָא בִּידֵיהּ, וּמוֹרִיק מֵהַאי לְהַאי וּמֵהַאי לְהַאי וְלָא נָטְפָא נִיטּוֹפְתָּא לְאַרְעָא, וְאוֹתוֹ הַיּוֹם "יַעֲלוּ שָׁמַיִם יֵרְדוּ תְהוֹמוֹת" הָוָה, עַד דְּשִׁמְעוּ בֵּי מַלְכוּתָא וְקָטְלוּהוּ. אֲמַר רַבָּה: לְדִידִי חָזֵי לִי אוּרְזִילָא בַּר יוֹמֵיהּ דַּהֲוָה כְּהַר תָּבוֹר, וְהַר תָּבוֹר כַּמָּה הָוֵי? אַרְבַּע פַּרְסֵי. וּמִשָּׁאכָא דְּצוּאֵרֵיהּ תְּלָתָא פַּרְסֵי, וּבֵי מַרְבַּעְתָּא דְּרֵישֵׁיהּ פָּרְסָא וּפַלְגָּא. רְמָא כּוּפְתָּא וּסְכַר לֵיהּ לְיַרְדְּנָא. וַאֲמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה: לְדִידִי חָזֵיָא לִי הַהִיא אַקְרוֹקְתָּא דְּהָוְיָא כִּי אַקְרָא דְּהַגְרוֹנְיָא; וְאַקְרָא דְּהַגְרוֹנְיָא כַּמָּה הָוְיָא? שִׁתִּין בָּתֵי; אֶתָּא תַּנִּינָא בְּלָעָה, אֶתָּא פּוּשְׁקַנְצָא וּבְלָעָהּ לְתַנִּינָא וְסָלִיק יָתֵיב בְּאִילָנָא. תָּא חָזֵי כַּמָּה נָפֵישׁ חֵילֵיהּ דְּאִילָנָא. אֲמַר רַב פַּפָּא בַּר שְׁמוּאֵל: אִי לָא הֲוַאי הָתָם, לָא הֵימְנִי. וַאֲמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה: זִימְנָא חֲדָא הֲוָה קָא אָזְלִינַן בְּסִפִּינְתָּא, וַחֲזִינָן הַהוּא כַּוּרָא דְּיָתְבָא לֵיהּ אַכְלָה טִינָא בְּאוּסְיֵיהּ, וְאַדְחוּהוּ מַיָּא וְשַׁדְיוּהוּ לְגוּדָא. וַחֲרוּב מִינֵיהּ שִׁתִּין מְחוֹזֵי, וַאֲכוּל מִינֵיהּ שִׁתִּין מְחוֹזֵי, וּמְלַחוּ מִינֵיהּ שִׁתִּין מְחוֹזֵי, וּמַלְּאוּ מֵחַד גַּלְגַּלָּא דְּעֵינֵיהּ תְּלַת מְאָה גַּרְבֵּי מִשְׁחָא. וְכִי הָדְרַן לְבָתַר תְּרֵיסָר יַרְחֵי שַׁתָּא, חֲזִינַן דַּהֲוָה קָא מְנַסְּרִי מַגַּרְמֵי מְטַלְּלְתָּא, וְיָתְבִי לְמִבְנְיֵנְהוּ הָנָךְ מְחוֹזֵי. וַאֲמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה: זִימְנָא חֲדָא הֲוָה קָא אָזְלִינַן בְּסִפִּינְתָּא, וַחֲזִינַן הַהוּא כַּוּרָא דְּיָתְבָא לֵיהּ חַלְתָּא אַגַּבֵּיהּ וּקְדַח אַגְמָא עִילָּוֵיהּ. סָבְרִינַן יַבֶּשְׁתָּא הִיא, וְסָלְקִינַן וְאָפֵינַן וּבַשְּׁלִינַן אַגַּבֵּיהּ, וְכַד חַם גַּבֵּיהּ אִתְהַפִּיךְ, וְאִי לָאו דַּהֲוָה מִקַּרְבָא סְפִינְתָּא, הֲוָה טָבְעִינַן. וַאֲמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה: זִימְנָא חֲדָא הֲוָה אָזְלִינַן בְּסִפִּינְתָּא, וּסְנָאי סְפִינְתָּא בֵּין שִׁיצָא לְשִׁיצָא דְּכַוָּארָא תְּלָתָא יוֹמֵי וּתְלָתָא לֵילְוָותָא, אִיהוּ בּוּקִיפָא וַאֲנַן בְּשִׁיפּוּלָא. וְכִי תֵּימָא, לָא מְסַגְיָא סְפִינְתָּא טוּבָא, כִּי אֲתָא רַב דִּימִי אֲמַר: כְּמֵיחַם קוּמְקוּמָא דְּמַיָּא מְסַגְיָא שִׁתִּין פַּרְסֵי, וְשָׁאדֵי פָּרְשָׁא גִּירָא וְקָדְמָה לֵיהּ. וַאֲמַר רַב אַשִׁי: הַהוּא גִּילְדָּנָא דְּיַמָּא הֲוַאי, דְּאִית לֵיהּ תְּרֵי שַׁיְיצֵי. וַאֲמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה: זִימְנָא חֲדָא הֲוָה אָזְלִינַן בְּסִפִּינְתָּא, וַחֲזִינַן הַהוּא צִיפָּרָא דְּקָאֵים עַד קַרְצוֹלֵיהּ בְּמַיָּא וְרֵישֵׁיהּ בְּרָקִיעַ, וְאָמְרִינַן: לֵיכָּא מַיָּא, וּבְעֵינַן לַחוּת לְאַקּוּרֵי נַפְשִׁין, וּנְפַק בַּת קָלָא וַאֲמַר לָן: לָא תִּיחוּתוּ הָכָא, דְּנָפְלַת לֵיהּ חַצִּיצָא לְבַר נַגְרָא הָא שַׁב שְׁנֵי וְלָא קָא מָטְיָא אַאַרְעָא, וְלָאו מִשּׁוּם דְּנִפְּישִׁי מַיָּא אֶלָּא מִשּׁוּם דְּרָדְפִי מַיָּא. אֲמַר רַב אַשִׁי: וְהַהוּא זִיז שָׁדֵי הוּא, דִּכְתִיב: "וְזִיז שָׁדַי עִמָּדִי". וַאֲמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה: זִימְנָא חֲדָא הֲוָה קָא אָזְלִינַן בְּמִדְבְּרָא, וַחֲזִינַן הָנָהוּ אִוָּוֵי דְּשַׁמְטִי גְּדָפַיְיהוּ מִשַּׁמְנַיְיהוּ וְקָא נַגְדִּי נַחֲלֵי דְּמִשְׁחָא מִתּוּתַיְיהוּ. אָמְרִינָא לְהוּ: אִית לָן בְּנַוַּיְיכוּ חֵלְקָא לְעָלְמָא דְּאָתֵי? חָדָא דָּלֵי גְּדָפָא, וַחֲדָא דָּלֵי אַטְמָא. כִּי אֲתָאי לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר, אָמַר לִי: עֲתִידִין יִשְׂרָאֵל לִיתֵּן עֲלֵיהֶן אֶת הַדִּין. (סִימָן: כְּעַפְּרָא דְּתִכֵּילְתָּא טָרְקָתֵיהּ עַקְרַבָּא לְסִלְתֵּיהּ) וַאֲמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה: זִימְנָא חֲדָא הֲוָה קָא אָזְלִינַן בְּמִדְבְּרָא, וְאִיתְּלֵוִי בַּהֲדַן הַהוּא טַיָּיעָא דַּהֲוָה שָׁקֵיל עַפְרָא וּמוֹרַח לֵיהּ וַאֲמַר: הָא אוֹרְחָא לְדוּכְתָּא פְּלָן, וְהָא אוֹרְחָא לְדוּכְתָּא פְּלָן. אֲמַרִינָן לֵיהּ: כַּמָּה מְרַחֲקִינָן מִמַּיָּא? וַאֲמַר לָן: חָבוּ לִי עַפְרָא. יְהַבִּינָן לֵיהּ, וַאֲמַר לָן: תְּמָנֵי פַּרְסֵי. תְּנִינָן וְיַהֲבִינָן לֵיהּ, אֲמַר לָן: דִּמְרַחֲקִינָן תְּלָתָא פַּרְסֵי, אֲפַכִּית לֵיהּ, וְלָא יְכִילִית לֵיהּ. אֲמַר לִי: תָּא אַחֲוֵי לָךְ מֵתֵי מִדְבָּר. אֲזַל, חָזִיתִינְהוּ וְדָמוּ כְּמַאן דְּמִיבְסְמִי וגנו

אתרי גישרי דרוגנג — שם אותו הנהר. והיו רחוקין זה מזה, והיה מדלג מפרדה זו לפרדה זו. **תרתי כסא דחמרא** — שניהם מלאים יין, והיה מוריק תרוייהו ביחד זה בתוך זה בהדי דקמשוור, ואינו נשפך אפילו טפה אחת. ואף על פי שהיה אותו יום רוח סערה, שהיו עולין יורדי הים באניות עד לשמים ויורדין עד תהומות מכח הרוח — ואף על פי כן לא נפלה טפה לארץ. **יעלו שמים וגו'** — פסוק הוא גבי יורדי הים בספר תהלים. **הכי גרסינן: שמעין בי מלכא וקטלוהו** — בי מלכא דשידי. שאין דרכו של שד להראות לבני אדם, והרגוהו, מפני שהיה מגלה סודם. ואית דאמר: בי מלכא — קיסר, שהיה ירא שלא יטול המלכות ממנו, שהיה אותו שד מאדם הבא על השידה, והיה דר בין האנשים. **אורזילא בר יומא** — ראם בן יום אחד, דאותו היום נולד. **כי הר תבור** — כן היה גדול. **כי מרבעתא דרישיה** — מקום הנחת ראשו, כששוכב על הקרקע. **רמא כופתא** — הטיל ריעי, וסכר הריעי לירדנא לפי שעה, עד שמסמסוהו המים מעט מעט. **אקרוקתא** = צפרדע. **כאקרא דהגרוניא** — גדול היה כאותו כרך. **ואקרא דהגרוניא כמה הוה שיתין בתי** — הגמרא קאמר ליה. **אתא תנינא** — רבה קאמר ליה. **פושקנצא** = עורב נקבה. **באילנא** — על ענף אחד, כדרך העופות. **לא הימני** = לא האמנתי. **כוורא** = דג. **אכלה טינא** — שרץ קטן. **באוסייה** — בנחיריו של דג נכנס השרץ. ונראה לי דהיינו כילבית, כדאמרינן בעלמא (שבת עז, ב): שלשה אימות הן: חלש על הגבור, אימת כילבית על לויתן. **ואדחיוהו מיא** — הדיחוהו המים והשליכוהו, כדרך ים שאינו סובל דבר מת. **חרבו מיניה שיתין מחוזי** — שהשליכו על ששים כרכים ושיברן כולן, שהיה גדול כל כך. **ואכלו מיניה שיתין מחוזי** — בעודנו לח. **ומלחו מיניה שיתין מחוזי** — אחרים, שהיו רחוקים משם, ומלחו ממנו ונשאוהו למקומן. **מחד גלגלא דעיניה** — מגלגל עינו לקחו שמן תלת מאה גרבי. **לשנה אחרת הוו מנסרי** — לבנות מעצמות הדג אותן מחוזי שהפיל. **חלתא אגביה** — שהיה חול נקבץ על גבו. **וקדחו** — עשבים על החול. **וסכרינן יבשתא** — איי הים היא. **שיצא** = סנפיר. **בין שיצא לשיצא** — סנפירין בגב הדג, אחת לצד הראש ואחת לצד הזנב. **איהו בוקיפא** — שהיה הולך כנגד הרוח, ואנן אזלינן בשיפולא, כמו שהרוח הולך. דמים של ים אינן נובעין, אלא על ידי רוח הולכין בהן. **כמיחם קומקומא דמיא** — כשיעור שמחממים קומקומום של מים חמין. **ושדי פרשא גירא** — כשהיה שום אדם יורה בחץ ובקשת על שפת הים לארץ, הוה חזינן דקדמה לה ספינתא לגירא. **גילדנא** — שם דג קטן הוא. כלומר, דג זה הוי מדגים קטנים שבים. **תרי שיצי** — אבל שאר דגים שבים אין להם אלא סנפיר אחת באמצע הגב. **וחזינן לההוא ציפרא כו'** — גרסינן. **אמרינן ליכא מיא** — היינו סבורין שאינן עמוקים, הואיל ולא קאי במיא אלא עד קרצוליה. **חציצא** — גרזן או מעצד. **לבר נגרא** — חרש עצים. **ולאו משום דעמיקי מיא** — מהלך שבע שנים, לא הגיע החציצא לקרקע. אלא משום דרדיפי מיא — מתוך חריפות הנהר לא היה נצלל עדיין, ולא מחמת העומק בלבד. **עמדי** — ראשו מגיע לרקיע. **דשמטי גדפייהו** — נופלות נוצה שלהן מרוב שומן. **דליא לי גדפא** — הגביהה לי הכנף, רמז: זה חלקך לעתיד לבא. **ליתן עליהם את הדין** — שבחטאתם מתעבב משיח, ויש להם צער בעלי חיים לאותן אוזזים מחמת שומנן. **טייעא** — סוחר ישמעאל. **והפכינן** — האי עפרא בהאי עפרא, לנסותו אם היה בקי כל כך. **אמר לי** — ההוא טייעא: תא ואחוי לך. הכי גרסינן: אזלינן חזיתינהו ודמו כמאן דמיבסמי וגנו

אַתְרֵי גִּישְׁרֵי דְּרוֹנְגַנ – על שני גשרים שהיו על הנהר ששמו רונגנג, וְשָׁאַר מַהֲאי לְהַאי וּמַהֲאי לְהַאי – והיה שד זה קופץ מהפרדה שבגשר זה לפרדה שבגשר האחר, וְנָקִיט תְּרֵי מִזְגֵי דְּחַמְרָא בִּידֵיהּ – והחזיק בידו שתי כוסות של יין, וּמוֹרִיק מַהֲאי לְהַאי וּמַהֲאי לְהַאי – ובעת הקפיצה היה שופך את היין שבכוס, לכוס האחרת, וְלֹא נְטַפְּא נִיטוֹפְתָּא לְאַרְעָא – ולא נפלה לארץ אפילו טיפה אחת, וְזאת אף על פי שבאוֹתוֹ הַיּוֹם ׳עֲלוּ שָׁמַיִם יֵרְדוּ תְּהוֹמוֹת׳ (תהלים קז כו) הֲוָה – היתה רוח סערה עד שנוסעי הספינות היו עולים עד לב השמים ויורדים לתהומות מחמת הרוח, ועם זאת לא נשפך מהיין לארץ. עַד דְּשָׁמְעוּ בֵּי מַלְכוּתָא וְקַטְלוּהוּ – עד ששמעו זאת בבית המלך, והרגוהו.

אָמַר רַבָּה, לְדִידִי חָזֵי לִי – ראיתי, אוּרְזִילָא בַּר יוֹמֵיהּ – ראם ביום לידתו, והיה גדול בעת לידתו עד דַּהֲוָה כְּהַר תָּבוֹר – שהיה גודלו כהר תבור. וְהַר תָּבוֹר כַּמָּה הֲוֵי – ומהו גודלו של הר תבור, אַרְבַּע פַּרְסֵי – ארבעה פרסאות. וּמִשָּׁאכָא דְּצַוָּארֵיהּ – ושיעור גודל צוארו של ראם זה, תְּלָתָא פַּרְסֵי – שלשה פרסאות. וּבֵי מַרְבַּעְתָּא דְּרֵישֵׁיהּ – ובשעה ששוכב על הקרקע שיעור המקום שראשו מונח בו הוא פַּרְסָא וּפַלְגָא – פרסה ומחצה. וְרָמָא כּוּפְתָּא – והטיל רעי, וְסָכַר לֵיהּ לְיַרְדְּנָא – והיה רב כל כך, עד כדי שעצר הילוך מימי הירדן, עד שמסמסוהו המים.

וְאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה, לְדִידִי חָזֵיא לִי הַהִיא אַקְרוּקְתָּא [צפרדע], דְּהַוְיָא גודלה כִּי [–כברך ששמו] אַקְרָא דְּהַגְרוּנְיָא. וְאַקְרָא דְּהַגְרוּנְיָא כַּמָּה הַוְיָא – מה היה גודלו של אותו מקום, שִׁתִּין בָּתֵּי – כשטח מקום של שישים בתים. אָתָא תַּנְיָא, בְּלָעָהּ – בא תנין ובלע לאותו צפרדע, ולאחריו אָתָא פּוּשְׁקַנְצָא – נקבת העורב, וּבְלָעָהּ לְתַנְיָא, וְסָלִיק יָתִיב בְּאִילָנָא – ועלתה וישבה על ענף של עץ. תָּא חָזֵי כַּמָּה נָפִישׁ חֵילֵיהּ דְּאִילָנָא – בא וראה כמה גדול כחו של אילן זה שהחזיק הענף שבו משא כה כבד. אָמַר רַב פָּפָּא בַּר שְׁמוּאֵל, אִי לֹא חֲוַאי הָתָם לֹא הֵימְנִי – אם לא שהייתי שם וראיתי כן, לא הייתי מאמין לכך.

וְאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה, זִימְנָא חָדָא הֲוָה קָא אַזְלִינָן בְּסִפִּינְתָּא – פעם אחת היינו מהלכים בספינה, וְחָזְיַנַן הַהוּא כַּוּרָא דְּיָתְבָא לֵיהּ אָכְלָה טִינָא בְּאוּסְיֵיהּ – ראינו דג גדול שישב לו על נחיריו שרץ קטן, והמית את הדג. וְאַדְּחוּהוּ מַיָּא וְשַׁדְיוּהוּ לְגוּדָא – ומי הים שדרכם שאינם סובלים דבר מת, דחו והשליכו את הדג לשפת הים, ובעת שנפל על היבשה, חָרוּב מִינֵיהּ [–חרבו מחמת גודלו] שִׁתִּין מְחוֹזֵי – שישים ברכים. ויהיה בשרו רב כל כך עד דַּאֲכוּל מִינֵיהּ שִׁתִּין מְחוֹזֵי – בעוד שהיה לח, אכלו מבשרו שישים ברכים. ואף הרחוקים מְלְחוּ מִינֵיהּ – מלחו מבשרו ונשאוהו למקומם, ואכלו ממנו עוד שִׁתִּין מְחוֹזֵי. וּמְלָאוּ מֵהַהִיא גַּלְגַּלָּא דְּעֵינֵיהּ תְּלָת מְאָה גְּרִבֵּי מִשְׁחָא – ומשומן הדג שבעין אחת, מילאו שלש מאות חביות של שמן. וְכִי הַדְרָן לְבָתַר תְּרֵיסַר יַרְחֵי שַׁתָּא – וכשחזרנו למקום זה לאחר שנים עשר חדשים, חָזְיַנַן [–ראינו] דַּהֲוָה קָא מְנַסְּרֵי מַגְּרְמֵי מְטַלֵּלְתָּא – שהיו מנסרים מעצמותיו ובנו מהם סככות לצל, וְיָתְבֵי לְמִבְנְיֵנְהוּ הָנָךְ מְחוֹזֵי – וישבו לבנות מחדש את אותם שישים ברכים שנחרבו ממנו.

וְאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה, זִימְנָא חָדָא הֲוָה קָא אַזְלִינָן בְּסִפִּינְתָּא, וַחֲזִינַן הַהוּא כַּוּרָא [–דג] דְּיָתְבָא לֵיהּ חַלְּתָא אַגַּבֵּיהּ – שהיה חול נקבץ על גבו, וְקָדַח אַגְמָא עִילָּוֵיהּ – והיו עשבים צומחים על גבו, עד דִּסְבְרִינָן יַבֵּשְׁתָּא הִיא – שחשבנו שמקום יבשה הוא כאיים שבים, וְסַלְּקִינָן וַאֲפִינָן וּבַשְּׁלִינָן אַגַּבֵּיהּ – ועלינו על גבו ואפינו ובישלנו, וְכַד חַם נַגְּבֵיהּ – כשהתחמם גבו מחמת האש, אִתְהַפִּיךְ – התהפך הדג, וְאִי לָאו דַּהֲוָה מִקְרְבָא סְפִינְתָּא הֲוָה טַבְעִינָן – ואילולא שהיתה ספינה קרובה, היינו טובעים בים.

וְאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה, זִימְנָא חָדָא הֲוָה אַזְלִינָן בְּסִפִּינְתָּא, וּסְגָאי סְפִינְתָּא בֵּין שִׁיצָא לְשִׁיצָא דְּכַוָּארָא – והספינה שטה בין שני סנפירי הדג, ומרוב גודלו של הדג היה משך הילוך זה תְּלָתָא יוֹמֵי וּתְלָתָא לֵילְוָותָא – שלשה ימים ושלשה לילות. וכל זאת כשאֵיהוּ בְּזִקְיָפָא – שהדג שט כנגד הילוך הרוח, וְאִילוּ אֲנַן בְּשִׁיפּוּלָא – הספינה הלכה בכיוון מהירות הרוח.

וְכִי תֵּימָא לֹא מַסְגְּיָא סְפִינְתָּא טוּבָא – ואם תאמר שהספינה לא הילכה כראוי ועל כן התעכבה זמן רב, זה אינו, שהרי כִּי אָתָא רַב דִּימִי אָמַר, כְּמִיחַם קוּמְקוּמָא דְּמַיָּא מַסְגְּיָא שִׁתִּין פַּרְסֵי – כשיעור זמן שמחממים קומקום של מים, היתה הספינה שטה שישים פרסה. ועוד הוסיף רב דימי על מהירות הספינה, וְשָׁאֲרֵי פַּרְשָׁא גִּירָא וְקָרְמָה לֵיהּ – שכשהיה פרש יורה חץ בקשת על שפת הים, היתה הספינה מקדימה את החץ, הרי שעל אף מהירות הספינה היה משך הילוכה שלשה ימים מחמת גודלו של הדג.

וְאָמַר רַב אַשִׁי, הַהוּא גִּילְדְּנָא דְּיַמָּא חֲוַאי דְּאִית לֵיהּ תְּרֵי שַׁיְיצֵי – דג זה שמו גילדנא, והוא מהדגים הקטנים שבים שיש להם שני סנפירים, מלפנים ומאחור, ברם שאר הדגים שבים שיש להם סנפיר אחד באמצע הגב, גדולים ממנו בהרבה.

וְאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה זִימְנָא חָדָא הֲוָה אַזְלִינָן בְּסִפִּינְתָּא, וְחָזְיַנַן הַהוּא צִיפָּרָא דְּקָאֵים עַד קַרְצוֹלֵיהּ בְּמַיָּא – ראינו ציפור שעמדה בים ופני המים הגיעו עד הקרסול שלה, וְרֵישֵׁיהּ בָּרְקִיעַ – וראש הציפור הגיע עד לרקיע, וְאַמְרִינָן לֵיבָא מַיָּא – אמרנו בליבנו שהמים אינם עמוקים שהרי לא הגיעו אלא עד הקרסול של אותו ציפור, וּבָעֵינָן לַחוּת לַאֲקוֹרֵי נַפְשִׁין – ורצינו לרדת למים לקרר את עצמינו מחמת החום. וְנָפַק בַּת קָלָא וְאָמַר לָן לֹא תֵּיחוֹתוּ הָכָא – לא תרדו כאן למים, דְּהא נָפְלַת לֵיהּ חֲצִיצָא לְבַר נַגְרָא הָא שַׁב שְׁנֵי וְלֹא קָא מַטְיָא אַאַרְעָא – שהרי לפני שבע שנים נפל גרזן של חרש עצים בתוך המים ועדיין לא הגיע הגרזן לקרקעית הים. ברם מוסיפה הגמרא: וְלָאו מִשּׁוּם דִּנְפִישֵׁי מַיָּא – הסיבה שהגרזן לא הגיע לקרקעית הים אינו משום שהמים מרובים ועמוקים מהלך שבע שנים, אֶלָּא מִשּׁוּם דְּרָדְפֵי מַיָּא – שהמים מקלחין בכח וממהרים לרוץ, ולפיכך לא צלל הגרזן לקרקעית הים. אָמַר רַב אַשִׁי, הַהוּא – עוף זה, ׳זִיז שָׁדַי׳ הוּא, דִּכְתִיב (תהלים נ יא) ׳יָדַעְתִּי כָּל עוֹף הָרִים וְזִיז שָׂדַי עִמָּדִי׳.

וְאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה, זִימְנָא חָדָא הֲוָה קָא אַזְלִינָן בְּמַדְבְּרָא, וַחֲזִינַן הַנָּהוּ אַוָּזֵי דְּשַׁמְטֵי נַדְפַיְיהוּ מִשַּׁמְנַיְיהוּ – ראינו אווזים שנשרו נוצותיהם מחמת רוב השומן שבהם, וְקָא נָגְדֵי נַחֲלֵי דְּמִשְׁחָא מִתּוּתְיֵיהוּ – ונמשכו תחתם נחלי שומן. אֲמַרְנָא לְהוּ, אִית לָן בְּגַוְיֵיכוּ חֶלְקָא לְעָלְמָא דְּאָתֵי – האם יש לנו חלק בכם בעולם הבא, חָדָא דָּלֵי גַּדְפָא – אחד מהאווזים הגביה את כנפו, וַחֲדָא דָּלֵי אַטְמָא – והאחר הגביה את יריכו, ושניהם נתכוונו להראות חלקים שבהם המוכנים עבור התלמידי חכמים לעולם הבא. כִּי אֲתַאי לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר אָמַר לִי, עֲתִידִין יִשְׂרָאֵל החוטאים לִיתֵּן עֲלֵיהֶן אֶת הַדִּין על כך שבעוונותיהם מעכבים את המשיח, וגורמים צער בעלי חיים לאותם אווזים מחמת שומנן.

(סִימָן בְּעַפְרָא דְּתַכְלִיתָא עֲקַרְבָּא לְסִלְתֵּיהּ)

וְאָמַר רַבָּה בַּר בַּר חָנָה זִימְנָא חָדָא הֲוָה קָא אַזְלִינָן בְּמַדְבְּרָא, וְאִיתְּלַוִּי בַּהֲדָן הַהוּא טַיָּיעָא – התלווה לנו בדרכינו סוחר ישמעאלי, דַּהֲוָה שָׁקִיל עַפְרָא וּמוֹרַח לֵיהּ – שהיה נוטל מעפר הארץ ומריחו, ועל פי הריח הוה אָמַר הָא אוֹרְחָא לְדוּכְתָּא פְּלָן וְהָא אוֹרְחָא לְדוּכְתָּא פְּלָן – דרך זו מוליכה למקום פלוני ודרך זו מוליכה למקום פלוני. אַמְרִינָן לֵיהּ כַּמָּה מְרַחֲקִינָן מִמַּיָּא – שאלנו אותו כמה אנו רחוקים ממקור מים, וְאָמַר לָן הָבוּ לִי עַפְרָא – הביאו לי מעפר המקום ועל ידו אדע לומר. יָהֲבִינָן לֵיהּ [–נתנו לו], וְאָמַר לָן תְּמָנֵי פַּרְסֵי – על פי הריח אנו מרוחקים מהמים מהלך שמונה פרסאות. תְּנִינָן וְיָהֲבִינָן לֵיהּ – חזרנו ונתנו לו שוב עפר ממקום אחר ושאלנוהו כמה אנו רחוקים ממקור מים, אָמַר לָן דְּמִרְחַקִינָן תְּלָתָא פַּרְסֵי. ורצינו לבודקו האם הוא אכן בקי בדבר זה, וַאֲפִכִית לֵיהּ – הפכנו והחלפנו עפר זה בעפר זה וחזרנו לשואלו מהו המרחק למים, וְלֹא יְכִילִית לֵיהּ – ולא יכלנו להטעותו.

אָמַר לִי אותו סוחר ישמעאלי, תָּא אַחְוֵי לָךְ מַתֵּי מִדְּבָר – בא וראה לך את מתי דור המדבר, אֲזָלֵי חֲזִיתִינְהוּ – הלכנו למקום שבו הם שכבו, וראיתים, וְדָמוּ כְּמַאן דְּמִיכַסְמֵי – והיו פניהם צהובות כשתויי יין,

וְגָנוּ אַפַּרְקִיד – והיו שוכבים על גבם ופניהם כלפי מעלה. **וַהֲוָה זְקִיפָא בְּרִכְיֵיהּ דְּחַד מִינַיְיהוּ** – וברכיו של אחד מאותם מתי מדבר היה זקוף כלפי מעלה, **וַעֲיֵיל טַיְיעָא תּוּתֵי בְּרִכְיֵיהּ כִּי רָכִיב גַּמְלָא וּזְקִיפָא רוּמְחֵיהּ וְלָא נָגַע בֵּיהּ** – והיה אותו סוחר מהלך תחת ברכי המת כשהוא רוכב על גמל ורומחו בידו, ועם זאת לא היה נוגע בברכיו מחמת גובהו.

מוסיף רבה: **פְּסִקֵי חֲדָא קָרְנָא דְּתִכְלְתָּא דְּחַד מִינַיְיהוּ** – חתכתי כנף אחד מהטליתות של מתי המדבר כדי לעיין בה איך היתה עשויה וכמה חוטים יש בה, **וְכִשְׁרַצִּיתִי לְהַמְשִׁיךְ בְּדַרְכִּי, לֹא הֲוָה מִסְתַּגֵּי לָן** – הבהמה שרכבתי עליה מיאנה ללכת ולא זזה ממקומה. כשראה זאת אותו סוחר ישמעאלי, **אָמַר לִי, דִּלְמָא שָׁקְלַתְּ מִידֵּי מִינַיְיהוּ** – שמא לקחת חפץ כלשהו מאותם מתים ומחמת כן הבהמה ממאנת ללכת, **אַהְדְּרֵיהּ** – תחזיר את מה שלקחת ולאחר מכן הבהמה תלך לדרכה. **דְּגִמִירֵי** – קבלה בידינו, **דְּמַאן דְּשָׁקִיל מִידֵּי מִינַיְיהוּ לֹא מִסְתַּגֵּי לֵיהּ** – שמי שלוקח מהם דבר לא יכול להמשיך בדרכו עד שמחזירו. **אָזְלֵי אַהַדְרְתֵּיהּ, וְהָדַר מִסְתַּגֵּי לָן** – החזרתי את הכנף שלקחתי, ושוב יכלנו ללכת. **כִּי אֲתַאי לְקַמֵּיהּ דְּרַבָּנָן** – כשבאתי לפני החכמים וסיפרתי להם מעשה זה, **אָמְרוּ לִי, כָּל מִי שֶׁשָּׁמוּ 'אַבָּא', חַמְרָא** – הרי הוא שוטה כחמור. **וְכָל מִי שֶׁהוּא 'בַּר בַּר חָנָה', סִיכְסָא** – שוטה. שהרי **לְמַאי הִלְכְתָּא עֲבַדְתָּ הָכִי** – עבור איזה בירור הלכה לקחת את הכנף, הלא **לְמֵידַע** – בכדי לדעת **אִי** הלכה **כְּבֵית שַׁמַּאי** שנותן בכנף ארבעה חוטים, **אִי** הלכה **כְּבֵית הִלֵּל** שנותן בכנף שלשה חוטים, ואם כך, לפני שהחזרת את הכנף למקומו **אִיבָּעֵי לָךְ לְמִימְנֵי חוּטִין וּלְמִימְנֵי חוּלְיוֹת** – היה עליך למנות כמה חוטים וכמה חוליות יש בו בכדי לדעת את ההלכה, ומדוע איפה החזרת את הכנף ללא שבדקת.

עוד **אָמַר לִי** אותו סוחר ישמעאלי, **תָּא אַחְוֵי לָךְ** – בא ואראה לך את **הַר סִינַי. אָזְלִי** – הלכתי יחד עמו להר סיני, **וְחָזֵאי דְּהַדְרָא לֵיהּ עַקְרַבָּא וְקַיְימָא כִּי חֲמָרֵי חִוְרֵתֵי** – וראיתי שיש סביב להר עקרבים העומדים כחמורים לבנים. **וְשָׁמַעְתִּי בַּת קוֹל שֶׁאוֹמֶרֶת, אוֹי לִי שֶׁנִּשְׁבַּעְתִּי** להגלות את בני ישראל בגלות, **וְעָכְשָׁיו שֶׁנִּשְׁבַּעְתִּי, מִי מַפֵּר לִי. כִּי אֲתַאי לְקַמֵּיהּ דְּרַבָּנָן** – כשבאתי לפני החכמים וסיפרתי להם מעשה זה, **אָמְרוּ לִי, כָּל מִי שֶׁשָּׁמוּ אַבָּא, חַמְרָא** – הרי הוא שוטה כחמור. **כָּל מִי שֶׁהוּא 'בַּר בַּר חָנָה', סִיכְסָא** – שוטה. לפי **שֶׁהָיָה לְךָ לוֹמַר מוּפָר לָךְ** – היה לך להפר שבועה זו ובכך יוכלו בני ישראל להיגאל מהגלות. ברם מוסיפה הגמרא את טעמו של רבה בר בר חנה שלא אמר 'מופר לך', **דִּלְמָא סָבַר, וְהוּא שְׁבוּעָתָא דְּמַבּוּל הוּא** – שמא מה ששמע 'אוי לי שנשבעתי' אין הכוונה על שבועה זו של הגלות, אלא על השבועה שנשבע הקדוש ברוך הוא שלא יביא עוד את המבול על הארץ, ושבועה זו לא רצה רבה להפר כדי שלא יחריב את העולם במבול.

וְאִילוּ רַבָּנָן סוברים **שֶׁאִם כֵּן** – אם הכוונה על שבועת המבול, **'אוֹי לִי' לָמָּה,** אלא על כרחך כוונתו על שבועת הגלות, והצטער על כך משום שבכל צרתם לו צר, ואם כן היה לו לרבה להפר את השבועה.

עוד **אָמַר לִי** הסוחר הישמעאלי, **תָּא אַחְוֵי לָךְ בְּלוּעֵי דְּקוֹרַח** – בא ואראה לך את המקום שנבלעו בו עדת קרח. **חֲזֵאי תְּרֵי בִּיזְעֵי וְהָווּ קָא מַפְּקֵי קוּטְרָא** – וראיתי שני בקעים באדמה, ויצא מהם עשן מחמת חום הגיהנם.

שָׁקַל גְּבָבָא דְּעַמְרָא וְאַמְשִׁינָהּ בְּמַיָּא – לקח אותו סוחר גיזת צמר ושרה אותה במים, **וּדְעַצִּיתָהּ בְּרֹאשָׁהּ דְּרוּמְחָא וְעַיְילֵיהּ הָתָם** – ונעץ את הגיזה הרטובה בראש רומח והכניס את זה באותם בקעים, **וְכִי אַפִּיק הֲוָה אִיחֲרַךְ אִיחֲרוּכֵי** – וכשהוציא את הרומח היה הצמר חרוך מרוב האש וחום הגיהנם, וזאת על אף שהיתה הגיזה רטובה ושרויה במים. הוסיף אותו סוחר **וְאָמַר לִי, אֲצִית מַאי שָׁמְעַתְּ** – הסכת ושמע את הקול שנשמע מאותו מקום, **וּשְׁמָעִית דְּהָווּ אָמְרִין** – ושמעתי שהיו אומרים, **מֹשֶׁה וְתוֹרָתוֹ אֱמֶת וְהֵן** [–ואנחנו] **בַּדָּאִין. אָמַר לִי** אותו סוחר, שכבר ניסה ובדק כמה פעמים וראה **שֶׁכָּל תִּלְתִּין יוֹמֵי** [–בכל ראש חודש] **מְהַדַּר לְהוּ גֵּיהִנֹּם לְהָכָא כְּבָשָׂר בְּקִלַּחַת** – מחזיר אותם הגיהנם ומהפך אותם למקום זה כדרך שמהפכים בשר בדוד כדי שיתבשל מהר, **וְאָמְרֵי הָכִי** – והם אומרים כך, **מֹשֶׁה וְתוֹרָתוֹ אֱמֶת וְהֵן בַּדָּאִין.**

עוד **אָמַר לִי** הסוחר הישמעאלי, **תָּא אַחְוֵי לָךְ הֵיכָא דְּנָשְׁקֵי אַרְעָא וּרְקִיעָא אַהֲדָדֵי** – בא והראה לך מקום גבוה, בו נושקים ומתחברים הארץ עם הרקיע זה בזה. וכשהביא אותי למקום זה ראיתי שעשוי כמין חלונות חלונות, **שְׁקַלְתָּא לְסִילְתָּאי** – נטלתי את סל הלחם שלי, **וְאַתְנַחְתָּהּ בְּכַוְוֹתָהּ דְּרִקִיעָא** – והנחתי אותו בחלון הרקיע, **אֲדַמְצְלָנָא** – עד שסיימתי להתפלל, **כְּעַיְיתֵיהּ וְלֹא אַשְׁכְּחֵיתָהּ** – חיפשתי את הסל ולא מצאתיו. **אֲמִינָא לֵיהּ** – אמרתי לאותו סוחר ישמעאלי, **אִיכָּא גַּנָּבֵי הָכָא** – האם יש גנבים במקום זה והם לקחו את הסל. **אָמַר לִי, הַאי גַּלְגַּלָּא דִּרְקִיעָא הוּא דְּהָדַר** – גלגל הרקיע הוא שסובב בכל יום ויום, וחלון זה שהנחת בו את הסל במקום אחר הוא, **נָטַר עַד לְמָחָר הָכָא וּמַשְׁכַּחַת לָהּ** – תמתין עד מחר בעת הזאת שיחזור הגלגל לכאן, ותמצא את הסל.

רַבִּי יוֹחָנָן מִשְׁתָּעֵי – סיפר, **זִימְנָא חָדָא הֲוָה קָא אַזְלִינָן בְּסִפִּינְתָּא** – פעם אחת הייתי מהלך בספינה, **וַחֲזִינָן הַהוּא כַּוְוֹרָא דְּאַפְּקֵיהּ לְרֵישֵׁיהּ מִיַּמָּא** – וראיתי דג שהוציא ראשו מהמים, **וְדַמְיָין עַיְינֵיהּ כִּתְרֵי סִיהֲרֵי** – וכל עין דמותה לירח מאיר, **וְנָפוּץ מַיָּא מִתַּרְתֵּי זִימְיָה** – וניתזו מים משני נחיריו, **כִּתְרֵי מַבְרֵי דְּסוּרָא** – כשני נהרות שבסורא.

רַב סַפְרָא מִשְׁתָּעֵי – סיפר, **זִימְנָא חָדָא הֲוָה קָא אַזְלִינָן בְּסִפִּינְתָּא** – פעם אחת הייתי מהלך בספינה, **וַחֲזִינָן הַהוּא כַּוְוֹרָא דְּאַפְּקֵיהּ לְרֵישֵׁיהּ מִיַּמָּא** – וראיתי דג שהוציא ראשו מהמים, **וַהֲוָה לֵיהּ קַרְנֵי** – היו לו קרנים, **וְחָקִיק עֲלֵיהּ** – וחקוק עליהם, **אֲנָא בְּרִיָּה קַלָּה שֶׁבַּיָּם** – אני מהדגים הקטנים שבים, **וַהֲווּנָא תְּלַת מְאָה פַּרְסֵי** – וגודלי שלש מאות פרסאות, **וְאָזִילְנָא לְפוּמָא דְּלִוְיָתָן** – ואני הולך לפיו של לויתן למאכלו של יום זה. **אָמַר רַב אַשִׁי, הַהוּא עִיזָּא דְּיַמָּא הוּא** – דג זה, הוא מין עז שיש בים, **דִּבְחִישָׁא, וְאִית לָהּ קַרְנֵי** – שהיא חופרת בים בקרניה לבקש אחר מזונותיה.

רַבִּי יוֹחָנָן מִשְׁתָּעֵי – סיפר, **זִימְנָא חָדָא הֲוָה קָא אַזְלִינָן בְּסִפִּינְתָּא** – פעם אחת היינו מהלכים בספינה, **וַחֲזִינָן הַהִיא קַרְטֵלִיתָא** – וראינו שיש במים ארגז, **דְּהָווּ קָא מְקַבְּעֵי בָּהּ** – שהיו קבועים בו **אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת. וְהַדְרֵי לָהּ מִינֵי דְּכַוְוֹרֵי דְּמַקְרֵי כַּרְשָׁא** – וסובבוהו לארגז מיני דגים ששמם כרשא. **נָחִית** – ירד

המשך ביאור למסכת בבא בתרא ליום שלישי עמ' ב

פַּמְיָים, והוא סובב **וּמְהַלֵּךְ** סביב ארץ ישראל, **בְּיַמָּה שֶׁל סִיבְּכִי וּבְיַמָּה שֶׁל טִבְרְיָא וּמִתְגַּלְגֵּל וְיוֹרֵד לַיָּם הַגָּדוֹל,** ומשם **מִתְגַּלְגֵּל וְיוֹרֵד עַד שֶׁמַּגִּיעַ לְפִיו שֶׁל לִוְיָתָן, שֶׁנֶּאֱמַר** (איוב מ כג) **'יִבְטַח כִּי יָגִיחַ יַרְדֵּן אֶל פִּיהוּ'** – הלויתן בוטח במי הירדן שירדו אל פיו להשקותו.

מַתְקִיף לָהּ רָבָא בַּר עוּלָּא, הַאי [–פסוק זה] **כִּ'בְהֵמוֹת בְּהַרְרֵי אֶלֶף' כְּתִיב** – כפי שכתוב לפני כן (שם מ טו) 'הִנֵּה נָא בְהֵמוֹת אֲשֶׁר עָשִׂיתִי עִמָּךְ' וגו', ועליהם אמר הכתוב שיבטחו במי הירדן, ולא על הליותן. **אֶלָּא אָמַר רָבָא בַּר עוּלָּא,** שאכן כוונת הפסוק הוא על בהמות אלו, אלא שפירושו, **אֵימָתַי בְּהֵמוֹת בְּהַרְרֵי אֶלֶף בְּטוּחוֹת** שלא ימותו, **בִּזְמַן שֶׁמַּגִּיחַ יַרְדֵּן בְּפִיו שֶׁל לִוְיָתָן** – כל שעה שיורדים מי הירדן לפיו של לויתן, לפי שכל זמן שהוא חי בטוחין גם הן בחייהם.

(סִימָן יַמִּים נַבְרִיאֵל רָעָב).

כִּי אָתָא רַב דִּימִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מַאי דִּכְתִיב על ארץ ישראל (תהלים כד ב) **'כִּי הוּא עַל יַמִּים יְסָדָהּ וְעַל נְהָרוֹת יְכוֹנְנֵהָ', אֵלּוּ שִׁבְעָה יַמִּים וְאַרְבָּעָה נְהָרוֹת** שהקדוש ברוך הוא יסד בסמוך לארץ ישראל **שֶׁמַּקִּיפִין אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל. וְאֵלּוּ הֵן שִׁבְעָה יַמִּים: יַמָּה שֶׁל טִבְרְיָא** – ים כנרת, **וְיַמָּה שֶׁל סְדוֹם, וְיַמָּה שֶׁל חֵילָת, וְיַמָּה שֶׁל חֵילְתָּא** – עכו, **וְיַמָּה שֶׁל סִיבְּכִי, וְיַם אַסְפַּמְיָא, וְיַם הַגָּדוֹל. וְאֵלּוּ הֵן אַרְבָּעָה נְהָרוֹת: יַרְדֵּן, וְיַרְמוּךְ, וְקִירוֹמְיוֹן, וּפִיגָה.**

כִּי אָתָא רַב דִּימִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן, עָתִיד נַבְרִיאֵל לַעֲשׂוֹת

רש"י

וגנו אפרקיד — שהיו שוכבין בפנים צהובות, כשתויי יין. **אפרקיד** — פניו למעלה, שיפנ"ש בלעז. **ועייל טייעא תותי בירכיה כו'** — כלומר, ראיתי טייעא שהיה מהלך תחת ברכי המת, רובב על הגמל ורומחו בידו, ולא היה נוגע בו בברכיה. וליכא לפרושי דגובה הברכים כשיעור שיכול טייעא ללכת תחת ברכי המת ורומחו בידו ולא היה נוגע בו. דאי שיעורא קאמר, ולא ממש חזא מעשה — הכי הוה ליה למימר: ועייל פרשא תותי בירכיה כו', אי נמי: ועייל גברא. **שקלי קרנא** — כנף הטלית, להביאו לפני חכמים, ללמוד ממנו דין ציצית, אי כבית שמאי אי כבית הלל, כדלקמן. **ולא הוה מסתגי לן** — בהמות שהיינו רוכבין לא היו יכולין לילך. **כל אבא חמרא** — רבה בר בר חנה היינו רבי אבא בר חנה, וכמו כן רבינא — כמו רב אבינא. **חמרא** — כלומר, שוטה כחמור. **סיכסא** — שוטה. כדאמרינן ב"חלק" (סנהדרין ק, ב): עבדקן סיכסן. **למאי הלכתא** — פסקת ליה — משום דבעית למיחזי אי הלכה כבית שמאי, דפליגי במסכת מנחות (מא, ב). דתנו רבנן: כמה חוטין הוא נותן? בית שמאי אומרים: ארבעה, ובית הלל אומרים: שלשה. וכמה תהא משולשלת כו'. **איבעי לך למימני חוטין וחוליות** — מקמי דתיהדריה, ותיתי ותימא לן. **חוליות** — שלשה חוטין גדיל קרי חוליא, במסכת מנחות. **שנשבעתי** — מן הגלות. כדכתיב קראי טובא בנביאים. **והוא** — רבה בר בר חנה, סבר: דלמא שבועתא דמבול, דכתיב "אשר נשבעתי מעבור מי נח" וגו' (ישעיהו נד) — אותה שבועה היה רוצה להפר, ויחריב את העולם במבול, ולפיכך לא רצה להפר. **ורבנן** — דקרו ליה סיכסא, אמרי: אם כן לא הוה ליה למימר "אוי לי", אלא משום ד"בכל צרתם לו צר". **ביזעי** — בקעים, דכתיב "ותבקע הארץ אשר" וגו' (במדבר טז). **קוטרא** = עשן. שקל **גבבא דעמרא** — לקח גיזת צמר ושראה במים. **איחרך איחרוכי** — הנהו גבבי, אף על פי ששרויין במים. **אצית** — הסכת ושמע. **שמעית דקאמרי** — שהרי ירדו חיים שאולה. **כל תלתין יומין** — כל ראש חדש. **כבשר בקלחת** — שמהפכין אותו כדי שתתבשל. **היכא דנשקי ארעא ורקיעא** — מקום גבוה היה שם שנושקין יחד זה לזה. ולאו היינו סוף העולם, דהא מהלך חמש מאות שנים הוי, וארץ ישראל אמצעיתו של עולם היא כדכתיב (יחזקאל לח) יושבי על טבור הארץ, והיינו מקומו של רבה בר בר חנה. **סילתאי** — סל לחם שלי. **דהדר** — חוזר, כדאמרינן בפסחים (צד, ב): גלגל חוזר ומזלות קבועים. **אוסייה** = נחיריו, לישנא אחרינא: מתרתי זימיה מיא, והיינו נמי נחירי. **מברי דסורא** — נהרות שבסורא. **בריה קלה** — מבריות קטנים שבים. **לפומיה דלויתן** — שיאכלני היום. **עיזא דימא** — שכל מה שיש ביבשה יש בים, חוץ מן החולדה, בשחיטת חולין (קכז, א). **דבחישא** — חופרת בים בקרניה לבקש אחר מזונותיה. **קרטליתא** = ארגז. דשמיה **כרשא** — כך שמו.

תוספות

וגנו אפרקיד — מכאן אומר רבינו תם דאפרקיד פניו למעלה, ולא כמו שפירש רבינו חננאל בנדה (יד, א) ובברכות (יג, ב) פניו למטה — דאם כן לא היה יכול טייעא לרכוב תותי ברכיה.

פסקי חדא קרנא דתכלתא — משמע הכא שיש ציצית למתים. ויש לדחות: שהיו נכנסין מחיים בקבר. כדאמר במדרש שכל ערב תשעה באב היו הולכין כשהן חיים לתוך קבריהם, והיה בת קול יוצאת ואומרת: הבדלו החיים מן המתים. אבל יש להביא ראיה מפרק "התכלת" (מנחות מא, א), דאמר שמואל: כלי קופסא חייבין בציצית. ומודה שמואל בזקן כשעשאן לכבודו. פירוש: לתכריכים. וההיא שעתא ודאי רמינן להו. וכן יש במדרש: למה נסמכה פרשת מקושש לפרשת ציצית — לומר לך שהמתים חייבים בציצית. וקשה: דאמרינן בפרק "מי שמתו" (ברכות יח, א): רבי חייא ורבי יונתן הוו קא שקלי ואזלי בבית הקברות, הוה שדיא תכילתיה דרבי יונתן אקיברא. אמר ליה רבי חייא: דלי כנפך, שלא יאמרו: למחר באין אצלנו, ועכשיו מחרפין אותנו. ואי יש למתים ציצית — מאי "מחרפין אותנו" דקאמר? ויש לומר: דאף על גב דיש להן ציצית — מכל מקום מחרפין אותם, שמראין עצמן שהן חייבים והמתים פטורים, כדאמר (שבת ל, א): כיון שמת אדם נעשה חפשי מן המצות. אבל קשה על המנהג שנוהגים להסיר ציצית מטליתות של מתים. ואומר רבינו תם ששמע מזקני לוטי"ר: לפי שציצית עדות הוא שקיים כל התורה, דציצית עולה שש מאות ושמונה חוטין וחמשה קשרים — הרי תרי"ג, ועכשיו שאין חשובין כל כך — הרי הוא כאילו מעיד עדות שקר. והכי נמי דרשינן במדרש: "ועשו להם ציצית לדורותם" — לדור תם. ואומר רבינו יצחק: דבימיהם היו כולן מקיימין מצות ציצית, לפי שהיו לבולן טליתות של ארבע כנפות, ולכך היו עושין להם אף במותן. אבל עתה, שאין לבולן בחייהן — אין לעשות במותן אפילו מי שהיה לו בחייו, שלא לבייש את מי שאין לו. וכענין זה מצינו בפרק בתרא דנדה (עא, א): בראשונה היו מטבילין כלים על גבי נשים נדות מתות, התחילו חיות מתביישות כו'. ועוד, דאנו סומכין על מסכת שמחות (פרק יב) דאמרינן: אבא שאול בן בטנית צוה את בניו: קברוהו תחת מרגלותיו של אבא, והטילו תכלת מאפיליוני. פירוש: מטליתו. ויש לגרוס: התירו, מדקאמר מאפיליוני. ורבינו חיים כהן צדק פירש: דאנן קיימא לן כרבי יוחנן, דאמר (נדה סא, ב): מצות בטילות לעתיד לבא. וההיא דמנחות איירי אליבא דשמואל, דאמר אין בטילות, ולכך צריך שיהא לו ציצית, דעתידין צדיקים שיעמדו בלבושיהם, ואם יסירו לו הציצית במותו — נמצא שלעתיד יעמוד בלא ציצית. והמדרש נמי אתי כשמואל. וההיא דלקמן: יצתה בת קול ואמרה בביתהו דרבי חנינא בן דוסא עתידה למישדא בה תכלת לצדיקים לעתיד לבא — אתיא נמי כשמואל.

ועוד אומר רבינו יצחק, דהכי פירושו: דההיא שעתא ודאי רמינן להו — היינו שמשימין בו ציצית ומסלקים אותו מיד, להודיע שקיים מצות ציצית. לפי שהבגד חדש ולא הושם בו ציצית מעולם — צריך להשים בו. וכן נהגים בארץ אשכנז, להשים ציצית בטלית של מת שיהא ניכר שקיים מצות ציצית, ומיד מסירין.

ועכשיו שנשבעתי מי מיפר לי — ותימה: דאמאי אין הקדוש ברוך הוא מיפר בעצמו? דהא מסקינן במסכת חגיגה (י, א) דנדרים יש להן הפרה, מדכתיב "אשר נשבעתי באפי", ודרשינן: באפי נשבעתי וחוזרני. אלמא שהוא מיפר בעצמו ואההיא קשה, דהיאך מיפר לעצמו? והאמרינן בפרק "אלו נדרים" (נדרים פא, ב): "לא יחל דברו" — מיכן לחכם שאין מיפר לעצמו. והא דאמר בפרק "ארבעה נדרים" (שם כג, א) גבי ההוא קצרא דשרא לנפשיה — לא שרא לנפשיה ממש, אלא בלומר אשכח פיתחא לנפשיה, אבל רבנן שרו ליה.

תוספות

שמגיע לפיו של לויתן — ואינו מתערב בכל אותן מים. כדמוכח בבראשית רבה, דקאמר: וכי מעשה נסים הואי? אמר רבי יוחנן: אל תתמה, הדין ירדנא דעבר במי טבריא ולא מתערב.

ארבעה נהרות הן ירדן ירמוך קירומיון ופיגה — ואם תאמר: דתנן במסכת פרה (פרק שמיני משנה י) דקירומיון ופיגה פסולין למי חטאת מפני שהן מי בצים, ומייתי לה בפרק קמא דסנהדרין (ה, ב). וכיון דקרי להו מי בצים — משמע שאינן נובעין, והכא משמע שנובעין, דקרי להו נהרות ויש לומר: נהרות נובעין הן, ולפי שמי בצים מתערבין בהן — פסולים למי חטאת, לפי שאינן רדופין, מחמת שמתערבין באגמים, ואין חיותן חיות גמור. ורבינו תם מפרש דפסלינן משום דאין כאן "מים חיים אל כלי", דעפר וטיט מעורב בהן מחמת שהן מי בצים, ומפסיקין בין מים לכלי. פליגי

**בַּר אֲמוֹרָאֵי לְאַתּוּיֵהּ, וּרְגַשׁ וּבָעֵי לִשְׁמְטֵיהּ לְאַטְמִיהּ, וּשְׁדָא זִיקָא דְּחַלָּא וּנְחַת. נְפַק בַּת קָלָא אֲמַר לָן: מַאי אִית לְכוּ בַּהֲדֵי קַרְטַלִּיתָא דִּדְבֵיתְהוּ דְּרַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא, דַּעֲתִידָה דְּשַׁדְיָא תְּכֻלְּתָא בָּהּ לְצַדִּיקֵי לְעָלְמָא דְּאָתֵי רַב יְהוּדָה הֵינְדּוּאָ מִשְּׁתָּעֵי: זִימְנָא חָדָא הֲוָה אָזְלִינַן בִּסְפִינְתָא, וְחָזֵינַן דַּהֲוָה אֵבֶן טָבָא דַּהֲוָה הָדִיר לָהּ תַּנִּינָא, נָחֵית בַּר אֲמוֹרָאֵי לְאַתּוּיֵהּ. אֲתָא תַּנִּינָא קָא בָּעֵי לְמִבְלַע לָהּ לִסְפִינְתָא, אֲתָא פִּישְׁקַנְצָא פְּסַקֵיהּ לְרִישֵׁיהּ, אִתְהַפִּיכוּ מַיָּא וַהֲווּ דָּמָא, אֲתָא תַּנִּינָא חַבְרֵיהּ שְׁקַלֵיהּ וְתַלֵיהּ לֵיהּ וְחָיָה. הַדַּר אֲתָא קָא בָּעֵי בְּלָעָא לִסְפִינְתָא, הַדַּר אֲתָא צִיפָּרָא פְּסַקֵיהּ לְרִישֵׁיהּ, שְׁקַלוּהָ לְהַהִיא אֵבֶן טָבָא שַׁדְיוּהָ לִסְפִינְתָא, הֲוָה הָנֵי צִיפָּרֵי מְלִיחֵי בַּהֲדַן, אוֹתְבִינְהוּ עֲלֵיהוּ, שְׁקַלוּהָ וּפְרַחוּ לְהוּ בַּהֲדָהּ. תָּנוּ רַבָּנַן: מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שֶׁהָיוּ בָּאִין בְּסִפִּינָה, וְהָיָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר יָשֵׁן וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ נֵעוֹר, נִזְדַּעְזַע רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ וְנִנְעַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. אָמַר לוֹ: מַה זֶּה יְהוֹשֻׁעַ, מִפְּנֵי מַה נִזְדַּעְזַעְתָּ? אָמַר לוֹ: מָאוֹר גָּדוֹל רָאִיתִי בַּיָּם. אָמַר לוֹ: שֶׁמָּא עֵינָיו שֶׁל לִוְיָתָן רָאִיתָ, דִּכְתִיב: "עֵינָיו כְּעַפְעַפֵּי שָׁחַר". אֲמַר רַב אַשִׁי, אֲמַר לִי הוּנָא בַּר נָתָן: זִימְנָא חָדָא הֲוָה קָא אָזְלִינַן בְּמַדְבְּרָא, וַהֲוַאי אַטְמָא דְּכִשְׁרָא בַּהֲדַן, פְּתַחְנָא וְנַקִּירְנָא וְאַנַּחְנָא אַעַשְׁבֵּי, אַדְמַיְיתִינַן צִיבֵי חֲלַם אַטְמָא, וְטָוֵינָן. כִּי הַדְרַן לְבָתַר תְּרֵיסָר יַרְחֵי שַׁתָּא, חֲזִינְהוּ לְהָנְהוּ גּוּמְרֵי דְּהוּו קָא מְלַחֲשִׁי. כִּי אֲתַאי לְקַמֵּיהּ דְּאַמֵּימָר, אֲמַר לִי: הַהוּא עִישְׂבָּא - סַמְּתְרֵי הֲוָה, הָנְהוּ גּוּמְרֵי דְּרִיתְמָא הֲוָו. "וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הַתַּנִּינִם הַגְּדֹלִים" - הָכָא תַּרְגִּימוּ: אַרְזִילֵי דְּיַמָּא. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: זֶה לִוְיָתָן נָחָשׁ בְּרִיחַ וְלִוְיָתָן נָחָשׁ עַקְלָתוֹן, שֶׁנֶּאֱמַר: "בַּיּוֹם הַהוּא יִפְקֹד ה' בְּחַרְבּוֹ הַקָּשָׁה" וְגוֹ'. (סִימָן: כָּל שָׁעָה יַרְדֵן) אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: כָּל מַה שֶּׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ - זָכָר וּנְקֵבָה בְּרָאָם, אַף לִוְיָתָן נָחָשׁ בְּרִיחַ וְלִוְיָתָן נָחָשׁ עַקְלָתוֹן - זָכָר וּנְקֵבָה בְּרָאָם, וְאִלְמָלֵי נִזְקְקִין זֶה לָזֶה - מַחֲרִיבִין כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ; מֶה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא? סִירֵם אֶת הַזָּכָר, וְהָרַג הַנְּקֵבָה וּמְלָחָהּ לַצַּדִּיקִים לָעָתִיד לָבֹא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָרַג אֶת הַתַּנִּין אֲשֶׁר בַּיָּם". וְאַף בְּהֵמוֹת בְּהַרְרֵי אֶלֶף - זָכָר וּנְקֵבָה בְּרָאָם, וְאִלְמָלֵי נִזְקְקִין זֶה לָזֶה - מַחֲרִיבִין כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ; מֶה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא? סִירֵם הַזָּכָר, וְצִנֵּן הַנְּקֵבָה וּשְׁמָרָהּ לַצַּדִּיקִים לָעָתִיד לָבֹא, שֶׁנֶּאֱמַר: "הֲנֹה נָא כֹחוֹ בְּמָתְנָיו" - זֶה זָכָר, "וְאוֹנוֹ בִּשְׁרִירֵי בִטְנוֹ" - זוֹ נְקֵבָה. הָתָם נַמִּי לִיסַרְסֵיהּ לַזָּכָר וְלִיצַנְּנֵהּ לַנְּקֵבָה - דָּגִים פְּרִיצִי. - וְלִיעֲבִיד אִיפְּכָא - אִיבָּעֵית אֵימָא: נְקֵבָה מְלִיחָא מַעֲלֵי; אִיבָּעֵית אֵימָא, כֵּיוָן דִּכְתִיב: "לִוְיָתָן זֶה יָצַרְתָּ לְשַׂחֶק בּוֹ", בַּהֲדֵי נְקֵבָה לָאו אוֹרַח אַרְעָא. הָכָא נַמִּי לִימְלְחָה לַנְּקֵבָה - כַּוְורָא מְלִיחָא מַעֲלֵי, בִּשְׂרָא מְלִיחָא לָא מַעֲלֵי. וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: בְּשָׁעָה שֶׁבִּיקֵּשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִבְרוֹאוֹת אֶת הָעוֹלָם, אָמַר לוֹ לְשֹׁר שֶׁל יַם: פְּתַח פִּיךָ וּבְלַע כָּל מֵימוֹת שֶׁבָּעוֹלָם. אָמַר לְפָנָיו: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, דַּי שֶׁאֶעֱמוֹד בְּשֶׁלִּי. מִיָּד בָּעַט בּוֹ וְהֲרָגוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּכֹחוֹ רָגַע הַיָּם וּבִתְבוּנָתוֹ מָחַץ רָהַב". אֲמַר רַבִּי יִצְחָק, שְׁמַע מִינָּהּ: שָׂרוֹ שֶׁל יַם רַהַב שְׁמוֹ, וְאִלְמָלֵא מַיִם מְכַסִּין אוֹתוֹ - אֵין כָּל בְּרִיָּה יְכוֹלָה לַעֲמוֹד בְּרִיחוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא יַרְעוּ וְלֹא יַשְׁחִיתוּ בְּכָל הַר קָדְשִׁי וְגוֹ' כַּמַּיִם לַיָּם מְכַסִּים", אַל תִּקְרֵי "לַיָּם מְכַסִּים", אֶלָּא: לְשָׂרָהּ שֶׁל יַם מְכַסִּים. וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב: יַרְדֵּן יוֹצֵא מִמְּעָרַת פַּמְּיָים. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: יַרְדֵּן יוֹצֵא מִמְּעָרַת פַּמְּיָים, וּמְהַלֵּךְ בְּיַמָּה שֶׁל סִיבְכִּי וּבְיַמָּה שֶׁל טִבֶּרְיָא, וּמִתְגַּלְגֵּל וְיוֹרֵד לַיָּם הַגָּדוֹל, וּמִתְגַּלְגֵּל וְיוֹרֵד עַד שֶׁמַּגִּיעַ לְפִיו שֶׁל לִוְיָתָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "יִבְטַח כִּי יַגִּיחַ יַרְדֵּן אֶל פִּיהוּ". מַתְקִיף לָהּ רָבָא בַּר עוּלָּא: הַאי בְּבְהֵמוֹת בְּהַרְרֵי אֶלֶף כְּתִיב אֶלָּא אֲמַר רָבָא בַּר עוּלָּא: אֵימָתַי בְּהֵמוֹת בְּהַרְרֵי אֶלֶף בְּטוּחוֹת? בִּזְמַן שֶׁמַּגִּיחַ יַרְדֵּן בְּפִיו שֶׁל לִוְיָתָן. (סִימָן: יָמִים גַּבְרִיאֵל רָעֵב) כִּי אֲתָא רַב דִּימִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מַאי דִּכְתִיב: "כִּי הוּא עַל יַמִּים יְסָדָהּ וְעַל נְהָרוֹת יְכוֹנְנֶהָ"? אִלּוּ שִׁבְעָה יַמִּים וְאַרְבָּעָה נְהָרוֹת שֶׁמַּקִּיפִין אֶת אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וְאִלּוּ הֵן שִׁבְעָה יַמִּים: יַמָּה שֶׁל טִבֶּרְיָא, וְיַמָּה שֶׁל סְדוֹם, וְיַמָּה שֶׁל חֵילָת, וְיַמָּה שֶׁל חֵילָתָא, וְיַמָּה שֶׁל סִיבְכִּי, וְיַם אַסְפַּמְיָא, וְיַם הַגָּדוֹל; וְאִלּוּ הֵן אַרְבָּעָה נְהָרוֹת: יַרְדֵּן, וְיַרְמוּךְ, וְקִירוֹמְיוֹן, וּפִיגָה. כִּי אֲתָא רַב דִּימִי אָמַר רַבִּי יוֹנָתָן: עָתִיד גַּבְרִיאֵל לַעֲשׂוֹת

קניגיא

רש"י

בר אמוראי — אדם שיודע לשוט במים. **בעא לשמטיה לאטמיה** — שביקש לחתוך יריכו. זרק **ליה חלא** — חומץ, וברח מריחו. **למישדא ביה** — להצניע בו. **וחזינן ההיא אבן טבא** — לתוך המים, והדרא ליה תנינא. הכי גרסינן: אתא ההוא תנינא רגש וקבעי למבלע לספינתא, אתא פושקנצא — עורב נקבה, וקטעיה לרישיה דתנינא, אתהפיכו מיא והוו דמא מרוב דם, שהיה גדול הרבה. הדר בעי לטבעיה לספינתא, אתא ההוא פושקנצא וקטליה, ואזיל בר אמוראי ושקליה לההיא אבן טובה ותלינהו להנהו ציפרי, לנסות אם יחיו, וחיו ופרחו להן. **בהדה** — בהדי ההיא אבן. **נודעזע** — חרד חרדה. **פתחנא ונקרינא** — מינה חלב וגיד הנשה. **חלם** — שנתחברה יחד כמתחלה. **סמתרי** — עשב שמחבר, כדאמרינן ב"המקבל" (בבא מציעא קז, ב) וב"אלו טריפות" (חולין נד, א): דעבד ליה סמתרי וחיי. **דריתמא** — רותם, שאין גחליו כבים מהרה. **ארזילי דימא** — ראמים שבים. (ורבינו חננאל פירש לויתן). **נחש בריח** — הוא לויתן זכר, וזקוף הוא כברזיח. **עקלתון** — לויתן נקבה, שמקיף את כל העולם. **זכר ונקבה בראם** — כדכתיב (ישעיהו כז): נחש בריח ונחש עקלתון. **מחריבין את כל העולם** — שיהו להן ולדות הרבה גדולים, שמחריבין את העולם. **סירם את הזכר** — שלא יזקק לשאר דגים. אי נמי, דלא ליהוי ליה צער תאוה. **שנאמר והרג את התנין** — סיפא דהאי קרא "יפקוד ה' בחרבו הקשה" (וגו') [הוא], ומדלא כתיב ויהרוג וכתיב "יפקוד" קדריש הכי. והכי משמע ליה קרא: יפקוד ה' בחרבו הקשה על לויתן נחש בריח לעתיד לבא, כאשר עשה אל לויתן נחש עקלתון. שהרי הרג את התנין אשר בים מששת ימי בראשית. **בהמות בהרדי אלף** — פסוק הוא בתהלים במזמור לאסף "כי לי כל חיתו יער בהמות בהרדי אלף" — על שם שרועה אלף הרים בכל יום. **כחו במתניו** — שלא הטיל זרע מימיו. **ואונו בשרירי בטנו** — שלא ילדה. ולעיל מיניה כתיב באיוב: "הנה נא בהמות אשר עשיתי עמך" וגו'. **התם נמי** — גבי לויתן, לצננה ללויתן נקבה, ואמאי הרגה? **דגים פריצי** — ולא מהניא בהו צינון. **הכי גרסינן: ואי בעית אימא כיון דכתיב לויתן זה יצרת לשחק בו** — ואמרינן במסכת עבודה זרה (ג, ב): שעה רביעית יושב ומשחק עם לויתן. **הכא נמי לימלחה לבהמה נקבה** — ומה בצע להחיותה ולצננה? **ובלע כל מימות** — כדי שתראה היבשה. **די שאבלע מים שלי** — דלהכי כתיב "והים איננו מלא", שבולע אותם. **רגע הים** — לשון שבירה. **מפני ריחו** — שהוא מוסרח. לפי שמת, ולכך היה מסריח. **אל תקרי לים מכסים** — שהרי הים עצמו מים הוא. **אימתי בהמות בהרדי אלף בטוחות** — שלא ימותו — כל שעה שיגיח ירדן לפיו של לויתן, דכל זמן שהוא חי בטוחין הן כמו כן. **כי הוא** — הקדוש ברוך הוא, על ימים יסדה לארץ ישראל.

קניגיא

בַּר אֲמוֹרָאֵי [–אדם המלומד לשוט בנהרות] לְאַתּוּיֵהּ – כדי למשות את הארגז מדהמים, וְרַגַּשׁ – זע הדג, וּבְעֵי לִשְׁמְטֵיהּ לְאַטְמֵיהּ – ורצה לחתוך את יריכו של הבר אמוראי, וּשְׁדָא וִיקָא דְּחַלָּא וְנָחֵת – זרק עליו הבר אמוראי נוד של חומץ וברח הדג מחמת ריחו, וירד שוב הבר אמוראי למשות את הארגז. ואז נָפַק בַּת קָלָא – יצאה בת קול מהשמים וְאָמַר לָן, מַאי אִית לְכוּ בַּהֲדֵי קַרְטְלִיתָא דְּדִכְיתְהוּ דְּרַבִּי חֲנִינָא בֶּן דּוֹסָא – מה לכם לקחת ארגז זה המיועד לאשתו של רבי חנינא בן דוסא, דַּעֲתִידָה דִּשְׁדְּרָא תְּכֶלְתָּא בָּהּ לְצַדִּיקֵי לְעָלְמָא דְּאָתֵי – שהיא עתידה להניח בתוך תיבה זו את חוטי התכלת שתעשה עבור ציציות הצדיקים בעולם הבא.

רַב יְהוּדָה הֵינְדּוּאָ מִשְׁתָּעֵי – סיפר, זִימְנָא חֲדָא הֲוָה אַזְלִינָן בְּסִפִּינְתָּא – פעם אחת הייתי מהלך בספינה, וַחֲזִינָן הַהוּא אֶבֶן טָבָא – וראיתי במים אבן טובה, דַּהֲוָה הָדִיר לָהּ תַּנִּינָא – שתנין גדול שט סביבה. נָחֵית בַּר אֲמוֹרָאֵי לְאַתּוּיֵהּ – ירד אדם המלומד לשוט בנהרות כדי למשותה מהמים, אָתָא תַּנִּינָא – בא התנין, קָא בָּעֵי לְמִבְלַע לֵהּ לִסְפִינְתָּא – ורצה לבלוע את הספינה שהיינו בתוכה. אָתָא פִּישְׁקַנְצָא – באה נקבת העורב, וּפָסְקֵיהּ לְרִישֵׁיהּ – וכרתה את ראשו של התנין, ומחמת רוב הדם שנשפך ממנו, אִתְהַפִּיכוּ מַיָּא וְהָווּ דָּמָא – נהפך צבע המים ונהיה דומה לדם. אָתָא תַּנִּינָא חַבְרֵיהּ – בא תנין אחר, שַׁקְלֵיהּ – לקח את האבן הטובה הזו, וְתַלְיֵהּ לִיהּ – תלה אותה על התנין, וְחָיֵה – ועל ידי כך חזר התנין לחיות. הָדַר אָתָא קָא בָּעֵי בָּלְעָא לִסְפִינְתָּא – שב התנין ורצה לבלוע את הספינה שהיינו בה, הָדַר אָתָא צִיפְּרָא פָּסְקֵיהּ לְרִישֵׁיהּ – שוב באה ציפור וכרתה את ראשו. ומאחר ולא הפריענו התנין, שַׁקְלוּהָ לְהַהִיא אֶבֶן טָבָא – משינו את אותה אבן מהמים, שַׁדְיוּהָ לִסְפִינְתָּא – והשלכנו אותה לספינה. הֲוָה הָנֵי צִיפָּרֵי מְלִיחֵי בַּהֲדָן – היה ברשותינו ציפורים מתות שמלחנו אותם לאכילה, אוֹתְבִינְהוּ עֲלַיְיהוּ – והנחנו את האבן עליהם לנסות האם ישובו לחיות, ואכן כך היה ששבו הציפורים לחיות, וּשְׁקָלוּהָ וּפְרָחוּ לְהוּ בַּהֲדָהּ – לקחו את האבן ופרחו יחד עמה.

תָּנוּ רַבָּנַן, מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שֶׁהָיוּ בָּאִין בְּסִפִּינָה, וְהָיָה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר יָשֵׁן וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ נִזְדַּעְזֵעַ – התייירא וחרד רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. וְנִגְעַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְאָמַר לוֹ, מַה זֶּה יְהוֹשֻׁעַ, מִפְּנֵי מָה נִזְדַּעְזַעְתָּ – מפני מה חרדה זו. אָמַר לוֹ מָאוֹר גָּדוֹל רָאִיתִי בַּיָּם, וחוששני שמא הוא גל ים הבא להטביע את הספינה. אָמַר לוֹ שֶׁמָּא עֵינָיו שֶׁל לִוְיָתָן רְאִיתָ, דִּכְתִיב על הליותן (איוב מא ז) 'עֵינָיו כְּעַפְעַפֵּי שָׁחַר' – שעיניו זורחות ומאירות בבקיעת אור השחר, והוא האור שראית ואין בו משום סכנה.

אָמַר רַב אַשִׁי אָמַר לִי הוּנָא בַּר נָתָן, זִימְנָא חֲדָא הֲוָה קָא אַזְלִינָן בְּמִדְבְּרָא – פעם אחת היינו מהלכים במדבר, וַהֲוַאי אַטְמָא דְּכִשְׁרָא בַּהֲדָן – היה עמנו ירך של בשר. פְּתַחְנָא וְנַקְרִינָא – פתחנו את הירך לנקר ולהוציא את הַחֵלֶב וגיד הנשה שבו, וַאֲנַחְנָא אַעֲשָׂבֵי – והנחנו את הבשר על העשבים שהיו שם והלכנו ללקט עצים לצלייתו. אַדְּמַיְיתִינָן צִיבֵי – עד שהבאנו עצים, חָלַם אַטְמָא – התחברו כל חלקי הירך והיו לאחד כפי שהיו לפני הניקור, וּטְזִינָן – וצלינו את הירך להכשירו לאכילה. כִּי הַדְרָן לְבָתַר תְּרֵיסַר יַרְחֵי שַׁתָּא – כשחזרנו למקום זה לאחר שנים עשר חדשים, חָזִינְהוּ לְהַנְהוּ גּוּמְרֵי דְּהָווּ קָא מְלַחֵשֵׁי – ראינו שאותם גחלים שצלינו עליהם את הירך, עדיין לוחשות. כִּי אֲתַאי לְקַמֵּיהּ דַּאֲמֵימַר – כשבאתי לפני אמימר והרציתי לפניו מעשה זה, אָמַר לִי, הַהוּא עִישְׁבָּא סַמְתְּרֵי הֲוָה – עשב זה שהנחתם עליו את הבשר, מין סם הוא ששמו 'סמתרי' ודרכו לחבר חתיכות בשר ולעשותם אחד. וַהֲנָהוּ – גחלים אלו שלא כבו ולחשו גם לאחר שנים עשר חודש, גּוּמְרֵי דְּרִיתְמָא הָווּ – גחלים של עץ רותם הם, שחומם רב ביותר ואינם ממהרים ליכבות.

נאמר בתורה ביום החמישי של בריאת העולם (בראשית א כא), 'וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת הַתַּנִּינִם הַגְּדֹלִים וְאֵת כָּל נֶפֶשׁ הַחַיָּה הָרֹמֶשֶׂת אֲשֶׁר שָׁרְצוּ הַמַּיִם', והרי 'התנינים' בכלל 'כל נפש החיה' הם ומדוע פרטם הכתוב בפני עצמם, ועל כרחך שכוונת הכתוב לבריות גדולות ומיוחדות שאינם כשאר 'נפש החיה' שבים ועל כן הוזכרו בפני עצמם, ונחלקו להלן מה הם בריות אלו. חָבָא – בבבל תַּרְגִּימוּ שהם אַרְזִילֵי דְּיַמָּא – ראמים שבים, שגדולים מאוד בגופם. ואילו רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, זֶה לִוְיָתָן זכר הדומה לנָחָשׁ שהוא זקוף כִּבְרִיחַ, וְלִוְיָתָן נקבה הדומה לנָחָשׁ עַקַלְתּוֹן – שהוא מתעקל ומסובב את כל העולם, שמחמת אורכם מנאם הכתוב בפני עצמם. ומביא רבי יוחנן ראיה לדבריו, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה כז א) 'בַּיּוֹם הַהוּא יִפְקֹד ה' בְּחַרְבּוֹ הַקָּשָׁה וְגו' עַל לִוְיָתָן נָחָשׁ בָּרִחַ וְעַל לִוְיָתָן נָחָשׁ עֲקַלָּתוֹן וְהָרַג אֶת הַתַּנִּין אֲשֶׁר בַּיָּם'. (סִימָן כָּל שָׁעָה יַרְדֵּן).

אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, כָּל מַה שֶּׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ, זָכָר וּנְקֵבָה בְּרָאָם, וְאַף לִוְיָתָן נָחָשׁ בְּרִיחַ וְלִוְיָתָן נָחָשׁ עַקַלְתּוֹן זָכָר וּנְקֵבָה בְּרָאָם, וְאִלְמָלֵי נִזְקְקִין זֶה לָזֶה והיו פרים ורבים, היו מַחֲרִיבִין כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ מחמת ריבוי ולדותיהם הגדולים. מֶה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, סִירֵס הַזָּכָר שלא יוכל להוליד ולדות, וְהָרַג את הַנְּקֵבָה וּמְלָחָהּ לַצַּדִּיקִים לֶעָתִיד לָבֹא. שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה שם) 'בַּיּוֹם הַהוּא יִפְקֹד ה' בְּחַרְבּוֹ וגו' עַל לִוְיָתָן נָחָשׁ בָּרִחַ וְעַל לִוְיָתָן נָחָשׁ עֲקַלָּתוֹן וְהָרַג אֶת הַתַּנִּין אֲשֶׁר בַּיָּם', והנה שינה הכתוב לשונו, שבתחילה כתב 'יפקוד' שהוא לשון עתיד, ולאחר מכן כתב 'והרג' שמשמעותו לשון עבר, ועל כרחך כוונת הכתוב שיפקוד ה' בחרבו הקשה על לויתן זכר לעתיד לבא, כאשר עשה לנקבת הלויתן שהרג אותה לאחר בריאתה.

וְאַף 'בְּהֵמוֹת בְּהַרְרֵי אֶלֶף' – הוא שור הבר שאין בארץ גדול ממנו, והוא ניזון בכל יום במרעה של אלף הרים, גם כן זָכָר וּנְקֵבָה בְּרָאָם, וְאִלְמָלֵי נִזְקְקִין זֶה לָזֶה והיו פרים ורבים, היו מַחֲרִיבִין כָּל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ מחמת ריבוי ולדותיהם הגדולים. מֶה עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, סִירֵס הַזָּכָר שלא יוכל להוליד ולדות, וְצִינֵּן הַנְּקֵבָה שלא תתאוה לזכר, וְשִׁמְרָהּ לַצַּדִּיקִים לֶעָתִיד לָבֹא. שֶׁנֶּאֱמַר על אותם בהמות (איוב מ טו-טז) 'בְּהֵמוֹת אֲשֶׁר עָשִׂיתִי עִמָּךְ וגו' הִנֵּה נָא כֹחוֹ בְמָתְנָיו, זֶה זָכָר שלא הזריע מעולם, 'וְאֹנוֹ בִּשְׁרִירֵי בִטְנוֹ', זוֹ נְקֵבָה שלא ילדה מעולם, ששניהם עדיין כוחם שמור עמהם. וזה ראיה לדברי רב יהודה שמיני בהמות אלו לא פרו ורבו מעולם.

שואלת הגמרא: הָתָם נַמִּי לגבי לויתן לִיסְרְסֵיהּ לִזָּכָר וְלִיצַנְּנֵהּ לַנְּקֵבָה, ומדוע הרג הקדוש ברוך הוא את נקבת הלויתן. עונה הגמרא: דָּגִים שבים פְּרִיצֵי – פרוצים הם יותר מהבהמות, ולא יועיל צינון בכדי שלא יפרו וירבו, ועל כן הרג את נקבת הלויתן. מה שאין כן בהמות שלא פרוצים כל כך, די להם בצינון.

חוזרת הגמרא ושואלת על דברי רב יהודה: וְלִיעֲבִיד אִיפְּכָא – שיהרוג את הלויתן זכר, ואת הנקבה יסרס. משיבה הגמרא: אִיבָּעֵית אֵימָא – אם תרצה תאמר, שהוא מחמת שנִּקֵּבָה מְלִיחָה מַעֲלֵי – שבשרה טוב יותר לסעודת הצדיקים לעתיד לבוא כשהוא עומד מלוח זמן רב, לעומת בשר הזכר. אִיבָּעֵית אֵימָא, כֵּיוָן שהקדוש ברוך הוא משחק עם הלויתן כִּדְכְתִיב (תהלים קד כו) 'לִוְיָתָן זֶה יָצַרְתָּ לְשַׂחֶק בּוֹ', ועל כן הרג את הנקבה והחיה את הזכר, שהרי בַּהֲדֵי [–עם] נְקֵבָה לָאו אוֹרַח אַרְעָא – אין זה מדרך הארץ לומר כן. לאחר שאמרה הגמרא שבשר נקבה יותר טוב כשהוא נמלח ועומד זמן רב, שואלת הגמרא: הָכָא נַמִּי לִימְלְחָהּ לַנְּקֵבָה – גם כאן יהרוג את הנקבה של שור הבר וימלחנה לצדיקים לעתיד לבוא, ומדוע לא הרגה אלא רק ציננה. עונה הגמרא: כַּוְרָא מְלִיחָא מַעֲלֵי – דגים שבים טובים יותר כשהם עומדים מלוחים, ברם בְּשַׂרָא מְלִיחָא – בשר בהמות שעומד מלוח זמן רב, לֹא מַעֲלֵי – אינו טוב כל כך, ועל כן החיה הקדוש ברוך הוא את הנקבה וציננה.

וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, בתחילה היה כל העולם מלא מים והארץ היתה שקועה בתוך המים, וּבְשָׁעָה שֶׁבִּיקֵּשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לִבְרֹאוֹת אֶת הָעוֹלָם ולגלות את היבשה, אָמַר לוֹ לַשַּׁר שֶׁל יָם פְּתַח פִּיךָ וּבְלַע כָּל מֵימוֹת שֶׁבָּעוֹלָם ועל ידי כך תראה היבשה. אָמַר שרו של ים לְפָנָיו – לפני הקדוש ברוך הוא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, דַּי שֶׁאֶעֱמוֹד בְּשֶׁלִּי – מקום החלל שיש לי נצרך עבור המים שלי להחזיקם שלא יפרצו מגבולם, והיאך אקבל מים נוספים. מִיָּד, כַּעַט בּוֹ הקדוש ברוך הוא בשר של ים וַהֲרָגוֹ – הוציא את רוח חייו וצימצם נפחו עד שדי היה במקום מועט לכנוס את כל המים. וכפי שֶׁנֶּאֱמַר באיוב (כו יב) על נפלאותיו של הקדוש ברוך הוא 'בְּכֹחוֹ רָגַע הַיָּם וּבִתְבוּנָתוֹ מָחַץ רָהַב' – בכוחו הרגיע ושבר את מי הים לעומק התהום, כאשר בתבונתו מחץ והרג את 'רהב' שרו של ים. אָמַר רַבִּי יִצְחָק, שָׁמַע מִינָּהּ שָׁרוֹ שֶׁל יָם 'רַהַב' שְׁמוֹ. ולאחר שמת שרו של ים היה מסריח, וְאִלְמָלֵא מַיִם מְכַסִּין אוֹתוֹ אֵין כָּל בְּרִיָּה יְכוֹלָה לַעֲמוֹד בְּרֵיחוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר 'לֹא יָרֵעוּ וְלֹא יַשְׁחִיתוּ בְּכָל הַר קָדְשִׁי וגו' כַּמַּיִם לַיָּם מְכַסִּים', אַל תִּקְרֵי 'לַיָּם מְכַסִּים' שהרי הים עצמו מים הוא, ומה שייך לומר שהמים מכסים לים, אֶלָּא פירושו שהמים 'לְשָׁרָה שֶׁל יָם מְכַסִּים' ועל כן אינו מסריח לבריות העולם.

וְאָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, נהר הַיַּרְדֵּן יוֹצֵא [–מקום נביעתו] מִמְּעָרַת פַּמְיִים – מערה הסמוכה לעיר דן. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי, יַרְדֵּן יוֹצֵא מִמְּעָרַת

המשך בעמוד פב

קְנִיגְיָא [–מלחמה] עִם הַלְוָיָתָן ולצודו בקשת ורומח כדי להורגו, כפי שֶׁנֶּאֱמַר בדברי הקדוש ברוך הוא לאיוב על גבורתו של הלויתן (איוב מ כה) 'הֲתִמְשׁוֹךְ לִוְיָתָן בְּחַכָּה וּבְחֶבֶל תִּשְׁקִיעַ לְשֹׁנוֹ' – וכי יכול אתה למשוך את הלויתן מן המים בחכה או בחבל שתשקיע בים כדי לצודו, ומכלל זה משמע שעל אף שלא ניתן לאיוב הכח לנצחו ללויתן, מכל מקום לעתיד לבוא יעמוד הלויתן במלחמה וינוצח. ברם מוסיפה הגמרא: וְעל אף גבורתו של גבריאל, אִלְמָלֵא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹזְרוֹ, אֵין יָכוֹל לוֹ לנצחו ללויתן, שֶׁנֶּאֱמַר (שם מ יט) 'הָעֹשֶׂו יַגֵּשׁ חַרְבּוֹ' – העושה את הלויתן דהיינו הקדוש ברוך הוא, הוא בעצמו יגיש אליו חרבו להכותו נפש.

כִּי אָתָא רַב דִּימִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, בְּשָׁעָה שֶׁלְּוִיָתָן רָעֵב, הוא מוֹצִיא הֶבֶל מִפִּיו, וּמַרְתִּיחַ בחום הבל זה כָּל מֵימוֹת שֶׁבְּמִצּוּלָה – במעמקי הים. כפי שֶׁנֶּאֱמַר על הלויתן (איוב מא כג) 'יַרְתִּיחַ כַּסִּיר מְצוּלָה' – שבחום היוצא מהבל פיו הוא מרתיח את מעמקי הים כסיר העומד אצל האש שמעלה רתיחות תכופות ורצופות. ומוסיף רב דימי, שמחמת ההבל וחומו הרב, יוצא ממנו ריח קשה וחזק, וְאִלְמָלֵא מַכִּנִּים הלויתן את רֹאשׁוֹ לְגַן עֵדֶן שהוא מלא בבשמים וריח טוב, אֵין כָּל בְּרִיָּה יְכוֹלָה לַעֲמוֹד בְּרֵיחוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר בהמשך הפסוק על הלויתן 'עָם יָשִׂים כַּמֶּרְקָחָה' – שעושה את הים כמרקחת מיני בשמים המעורבים יחד, וזאת על ידי שמכניס את ראשו בתהום מתחת לגן עדן ועולה ההבל ומתמזג בריחו הטוב של הגן עדן. וּבְשָׁעָה שֶׁצָּמֵא ושותה ממימי הים, עוֹשֶׂה תְּלָמִים תְּלָמִים בַּיָּם – נראה הים חפירות חפירות כתלם של מחרישה. שֶׁנֶּאֱמַר (שם מא כד) 'אַחֲרָיו יָאִיר נָתִיב' – ופירושו, ש'אחריו' דהיינו לאחר ששותה, נראים שבילי ונתיבי הים.

מוסיפה הגמרא בהפלגת רוב שתיית הלויתן: אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב, אֵין תְּהוֹם חוֹזֵר לְאֵיתָנוֹ מרוב המים שחסרו משתיית הלויתן, עַד שִׁבְעִים שָׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב מ ל) שלאחר שתיית הלויתן 'יַחְשֹׁב תְּהוֹם לְשֵׂיבָה', וְאֵין 'שֵׂיבָה' פְּחוּתָה מִשִּׁבְעִים שנה.

אָמַר רַבָּה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹת סְעוּדָה לַצַּדִּיקִים מִבְּשַׂרוֹ שֶׁל לִוְיָתָן, שֶׁנֶּאֱמַר על הלויתן (איוב מ ל) 'יִכְרוּ עָלָיו חֲבָרִים', וְאֵין 'כֶּרֶה' בלשון הכתוב אֶלָּא סְעוּדָה, שֶׁנֶּאֱמַר על מלך ישראל שתיקן והכין סעודה לחיל ארם (מלכים ב' ו כג), 'וַיִּכְרֶה לָהֶם כֶּרֶה גְדוֹלָה וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ'. וְאֵין 'חֲבָרִים' בלשון הכתוב אֶלָּא תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר (שיר השירים ח יג) 'הַיּוֹשֶׁבֶת בַּגַּנִּים חֲבֵרִים מַקְשִׁיבִים לְקוֹלֵךְ הַשְׁמִיעֵנִי', ומשל הוא לתלמידי חכמים המקשיבים זה לזה בהלכה. ונמצא כוונת הכתוב על הלויתן, שיעשו מבשרו סעודה לתלמידי חכמים. וְהַשְּׁאָר – בשר הלויתן שנשאר לאחר סעודה זו, מְחַלְּקִין אוֹתוֹ וְעוֹשִׂין בּוֹ סְחוֹרָה בְּשׁוּקֵי יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר (איוב מ ל) 'יֶחֱצוּהוּ בֵּין כְּנַעֲנִים' – יחלקו את בשרו בין כנענים, וְאֵין 'כְּנַעֲנִים' אֶלָּא תַּגָּרִים – סוחרים, שֶׁנֶּאֱמַר (הושע יב ח) 'כְּנַעַן בְּיָדוֹ מֹאזְנֵי מִרְמָה לַעֲשֹׁק אָהֵב'. ומביאה הגמרא מקור נוסף ש'סוחר' נקרא 'כנעני'. וְאִי בָּעֵית אֵימָא מֵהָכָא, שנאמר (ישעיה כג ח) 'מִי יָעַץ זֹאת עַל צֹר הַמַּעֲטִירָה אֲשֶׁר סֹחֲרֶיהָ שָׂרִים כִּנְעָנֶיהָ נִכְבְּדֵי אָרֶץ'.

מוסיפה הגמרא שלא רק בשרו של הלויתן ישמש את הצדיקים לעתיד לבוא, אלא אף עורו ישמש לשימוש מצוה: וְאָמַר רַבָּה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹת סוּכָּה לַצַּדִּיקִים מֵעוֹרוֹ שֶׁל לִוְיָתָן, שֶׁנֶּאֱמַר על הלויתן (איוב מ לא) 'הַתְמַלֵּא בְסוּכּוֹת עוֹרוֹ וּבְצִלְצַל דָּגִים ראשו', ופסוק זה נדרש על העתיד לבוא שישמש עור הלויתן כמגן וסכך על הצדיקים, ומי שזָכָה, עוֹשִׂין לוֹ מעור זה סוּכָּה המסוככת עליו מלמעלה ומארבע צדדיו, כפי שנאמר 'הַתְמַלֵּא בְסוּכּוֹת עוֹרוֹ' ו'סוכה' משמעותה שמסוככת עליו מכל צדדיו. אולם מי שלֹא זָכָה לדרגה זו, עוֹשִׂין לוֹ צִלְצָל – פורסים סכך רק מעליו ללא מחיצות סביבו, שֶׁנֶּאֱמַר (שם) 'וּבְצִלְצַל דָּגִים ראשו' שמשמעותו סכך לצל בלבד. ומוסיף רבה שגם בזה נשתנו הבריות זה מזה, שמי שזָכָה עוֹשִׂין לוֹ צִלְצָל, ואילו מי שלֹא זָכָה, עוֹשִׂין לוֹ רק עֲנָק – כמין שרשרת סביב צוארו, שֶׁנֶּאֱמַר (משלי א ט) 'כִּי לְוִיַּת חֵן הֵם לְרֹאשֶׁךָ וַעֲנָקִים לְגַרְגְּרֹתֶיךָ'. ברם גם לדרגה זו לא יזכו כל בריות העולם, ורק מי שזָכָה עוֹשִׂין לוֹ עֲנָק, אך מי שלֹא זָכָה גם לכך, עוֹשִׂין לוֹ קְמִיעַ – מין קמיע שקושרים על הצואר לשמירה ולסגולה, שֶׁנֶּאֱמַר על הלויתן (איוב מ כט) 'וְתִקְשָׁרֵנוּ לְנַעֲרוֹתֶיךָ' – ומשמעותו שיקשרו לו דבר מועט כפי שנותנין לתינוקות ולנערים והוא הקמיע. וְהַשְּׁאָר – העור שנשאר, פּוֹרְסוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל חוֹמוֹת יְרוּשָׁלַיִם וְזִיווֹ מַבְהִיק מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, ואף שאר אומות העולם יהיו נהנים ממנו, שֶׁנֶּאֱמַר (ישעיה ס ג) על ירושלים לעתיד לבוא 'וְהָלְכוּ גוֹיִם לְאוֹרֵךְ וּמְלָכִים לְנֹגַהּ זַרְחֵךְ':

מביאה הגמרא מימרא נוספת בענין חומות ירושלים: נאמר בנביא על נחמת ירושלים בימות המשיח (ישעיה נד יב) 'וְשַׂמְתִּי כַדְכֹד שִׁמְשָׁתַיִךְ' – שחומות ירושלים עתידים להיבנות מאבני 'כַּדְכֹד', ונחלקו להלן איזה מין אבנים נקרא בשם זה. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי, פְּלִיגֵי תְּרֵי מַלְאָכֵי בְּרֵקִיעָא – בשעה שבא מראה הנבואה ההיא לנביא, נחלקו המלאכים גַּבְרִיאֵל וּמִיכָאֵל מאיזה מין אבנים עתידין לבנות את חומות ירושלים. וְאָמְרֵי לָהּ, תְּרֵי אֲמוֹרָאֵי בְּמַעֲרָבָא – ויש הסבורים שהמחלוקת להלן היתה בין שני אמוראים הדרים בארץ ישראל, שנחלקו לאיזה מין אבנים כיוון הנביא באומרו 'כַּדְכֹד', וּמַאן אִינּוּן – מי הם שני האמוראים, יְהוּדָה וְחִזְקִיָּה בְּנֵי רַבִּי חִיָּא. חַד אָמַר שחומות אלו ייבנו מאבני 'שׁוֹהַם', וְחַד אָמַר שייבנו מאבני 'יָשְׁפֵה'. אָמַר לְהוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לֶהֱוֵי כְּדֵין וּכְדֵין – כדברי זה וכדברי זה, וכלומר שהחומות ייבנו גם מ'שוהם' וגם מ'ישפה'.

עוד נאמר בפסוק (שם) על חומת ירושלים, 'וּשְׁעָרַיִךְ לְאַבְנֵי אֶקְדָּח' – שערי חומת העיר יהיו מאבני אקדח. מבארת הגמרא: מהו 'אקדח' שאמר הכתוב, כִּי הָא דְּיָתִיב רַבִּי יוֹחָנָן וְקָא דָּרֵישׁ – כפי שישב רבי יוחנן ודרש, עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהָבִיא בימות המשיח אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת שֶׁהֵם שְׁלֹשִׁים אמות עַל שְׁלֹשִׁים אמות, וְחוֹקֵק בָּהֶן פתחים שרוחבם עֶשֶׂר אמות, עַל עֶשְׂרִים – וגובה הפתח עשרים אמות, וּמְעַמִּידָן לאותם אבנים בְּשַׁעֲרֵי חומות יְרוּשָׁלַיִם. והיינו 'אקדח' שאמר הכתוב שהוא מלשון 'קדיחה', והיינו שיקדח ויחקוק באותם אבנים יקרות, והם ישמשו שערים לעיר.

לְגַלֵּג עָלָיו – על רבי יוחנן אוֹתוֹ תַּלְמִיד, הַשְּׁתָּא בְּבֵיעָתָא דְּצִיצְלָא לֹא מַשְׁכְּחִינָן – הלא לא ניתן למצוא אבנים טובות אפילו בגודל של ביצת עוף קטן, כּוּלֵּי הַאי מַשְׁכְּחִינָן – וכי ניתן לומר שבימות המשיח ימצאו אבנים גדולות כל כך כשיעור זה של שלושים על שלושים אמות. לְיָמִים – לאחר זמן, הִפְלִיגָה סְפִינָתוֹ של אותו תלמיד בַּיָּם, וְחָזָא [–ראה] מַלְאָכֵי הַשָּׁרֵת דְּיָתְבֵי וְקָא מְנַסְּרֵי [–שיושבים ומנסרים] אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת, שֶׁהֵם בגודל זה של שְׁלֹשִׁים עַל שְׁלֹשִׁים אמות, וְחָקוּק בָּהֶן פתח של רוחב עֶשֶׂר אמות בְּרוּם [–בגובה] עֶשְׂרִים אמות. אָמַר לְהוּ אותו תלמיד למלאכי השרת, הָנֵי לְמַאן – אבנים אלו עבור מי הם. אָמְרוּ לֵיהּ מלאכי השרת, שֶׁעָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַעֲמִידָן לאותם אבנים בימות המשיח בְּשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלַיִם. וכששמע זאת אותו תלמיד אָתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן וְאָמַר לֵיהּ, דְּרוּשׁ רַבִּי, לְךָ נָאֶה לִדְרוֹשׁ, כַּאֲשֶׁר אָמַרְתָּ כֵּן רָאִיתִי – דרשה זו שאמרת לי נכונה היא, שראיתי אבנים גדולות כמין אלו. וכששמע רבי יוחנן שעד עתה לא האמין בכך אותו תלמיד, אָמַר לוֹ, רֵיקָא – אדם ריק שכמותך, אִלְמָלֵא (לֹא) – וכי אם לא שרָאִיתָ בעניך לֹא הֶאֱמַנְתָּ, מְלַגְלֵג עַל דִּבְרֵי חֲכָמִים אַתָּה, נָתַן עֵינָיו בּוֹ וָמֵת, עד שנַעֲשָׂה גַּל שֶׁל עֲצָמוֹת.

נמצא לדברי רבי יוחנן, ששערי חומת ירושלים בימות המשיח יהיו בגובה עשרים אמה. הגמרא מקשה על כך מברייתא: מֵיתִיבִי, נאמר בפסוק (ויקרא כו יג) שאם יעשו בני ישראל את רצונו של מקום, אזי 'וְאֶשְׁבֹּר מֹטֹת עֻלְּכֶם וָאוֹלֵךְ אֶתְכֶם קוֹמְמִיּוּת' – בקומה זקופה. נחלקו התנאים מהו שיעור גובהה של קומה זו, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, מָאתַיִם אַמָּה, שהן כְּשִׁיעוּר שְׁתֵּי קוֹמוֹת שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן – שלפי שאמר הכתוב 'קוממיות' בלשון רבים, משמעותו שתי קומות, וכיון שמצאנו שיעור קומתו של אדם הראשון לאחר החטא שהיתה מאה אמה (כמבואר בחגיגה יב.), נמצא שיעור 'קוממיות' שאמר הכתוב כאן, מאתים אמה. רַבִּי יְהוּדָה חולק וואוֹמֵר ששיעור 'קוממיות' שאמר הכתוב כאן הוא מֵאָה אַמָּה, והוא כְּנֶגֶד הֵיכָל וּכְתָלָיו שהיו בבית שני ברום מאה אמה (כמבואר במדות פ"ד מ"ז). ומביא רבי יהודה ראיה לשיטתו ממה שֶׁנֶּאֱמַר (תהלים קמד יב) על העתיד לבוא, 'אֲשֶׁר בָּנֵינוּ כִּנְטִעִים [–כאילנות] מְגֻדָּלִים בִּנְעוּרֵיהֶם, בְּנוֹתֵינוּ כְּזָוִיּוֹת מְחֻטָּבוֹת תַּבְנִית הֵיכָל' – יהיה גובהן כגובה ההיכל, שהיה בבית שני ברום מאה אמה. העולה מכל זה שלעתיד לבוא תהיה קומת הבראים גבוהה הרבה, ואיך יכולים לכוף קומתן ולהכנס בפתח שאין לו אלא גובה עשרים אמה כדברי רבי יוחנן.

מתרצת הגמרא: כִּי קָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן שיחקקו באבנים פתחים בשיעור עשרים אמה, הוא רק לְכַוּוֵי דְּבֵי זִיקָא – לחלונות שיש בחומה ועשויין לאויר, ועל זה אמר הכתוב 'שעריך לאבני אקדח'. ברם הפתחים עצמם, יהיו גבוהים הרבה כשיעור קומת הבראים.

וְאָמַר רַבָּה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹת בגן עדן שֶׁבַע

המשך בעמוד צ

רש"י

קניגיא — צידת חיות בקשת ורומח. כל מיני צידה קרוי כן, וכן בשחיטת חולין (ס, ב): וכי משה רבינו קניגי או בליסטרי היה? **התמשוך כו'** — וכי אתה יכול לעשות קניגיא עם לויתן? מכלל דעתידה [לקניגיא]. **העושו יגש חרבו** — בבהמות כתיב, באיוב, והוא הדין עם לויתן. **מפני ריחו** — שמתוך שיש לו הבל וחמימות הרבה יוצא ריח קשה. **כמרקחה** — כבשמים, כמו "רוקח מרקחת" (שמות ל), מתוך שהכניס ראשו לגן עדן. **תלמים תלמים** — שנראים חפירות עמוקות בים כתלמים של מחרישה. **אחריו** — כששתה, יאיר נתיב הים. **אינו חוזר לאיתנו** — מרוב המים שחסרו. **סוכה** — היינו: מלמעלה גג, וארבע דפנות מארבע רוחות. צל — היינו סיכוך בלא מחיצות. **ותקשרנו** — היינו דבר מועט, שקושרו לתלות בצוארו כמין קמיע. **שמשותיך** — חומותיך. **פליגי כה** — באבנים של חומות ירושלים, ממה יהיו אלו אבנים שעתידים להיות. **כדין וכדין** — כדברי זה וכדברי זה. והיינו כדכוד — משהם וישפה תבנה. ואף על פי שמקרא זה קדם לבני רבי חייא טובא, יש לומר שכך נתנבא ישעיה, שכדברי כל המפרשים עתידה להבנות. **וחוקק עשר** — של רוחב ברום עשרים. והיינו אקדח — לשון קודח, שחוקק בהם. ומשמע נמי אבן טובה שמאירה כאש קודחת, כמו "קודחי אש" (ישעיהו נ). **אקדח** = קרבונקל"א בלעז, ובתרגום יונתן: אבני גומרא. **כביעתא דצוצילתא** — ביצת עוף קטן ששמו תאציל. **קוממיות** — שתי קומות, שני ממי"ן דריש. **כשתי קומות של אדם הראשון** — שמיעטו עד מאה אמה, במסכת חגיגה (יב, א). **ההיכל** — של בית שני, שהיה רום מאה אמה. ולפי קומתן צריך שערים גבוהים, וקשיא לרבי יוחנן דאמר רום עשרים. **לכווי דבי זיקא** — לחלונות העשויין לאויר, והיינו "שעריך" דקרא — חלונות החומה. **ענן יומם** — אחד, ו"עשן" — שתים, ו"נוגה" — שלש, "אש" — ארבע, "להבה" — חמש, "כי על כל כבוד" — שש, "חופה" — שבע. ולי נראה: "כי על כל כבוד" אינו מן החשבון, אבל "וסוכה תהיה לצל יומם" דסמיך ליה לסיפיה דהאי קרא הוה השביעי, והאי "על כל כבוד" — לכדמפרשיה בסמוך אתא. **שעיניו צרות** — שלא להתנותו מנכסיו. **נכוה** — חופתו של קטן מחופתו של חבירו הגדול ממנו. **שבאותו הדור** — שראו משה ויהושע. **אוי לה לאותה בושה** — שבזמן מועט נתמעט הכבוד כל כך. שהרי יהושע היה נביא ומלך כמשה, ולא יכול להגיע לכבודו. **בעדן גן אלהים היית** — בחרים מלך צור כתיב. וכי סבור אתה להיות כאדם הראשון שהיה בגן עדן, והיו לו כל החופות הללו אודם פטדה וגו' עד זהב הרי עשר. אבל "כל אבן יקרה" לא חשיב, דכולל ואחר כך מפרש: מאי כל אבן יקרה דאמרן — אודם פטדה וגו'. **וזהב אמר רבי יוחנן וגרוע שבכולן זהב [וכו']** — וזהב אקרא קא מהדר לפרושי, גרוע שבכולן זהב) מכלל דחשובין יותר מדאי. **כך נסתכלתי** — כשבראתי עולמי, שאתה עתיד למרוד ולעשות עצמך אלוה, ובראתי באדם נקבים שמוציאין ריעי. תוף חלול הוא ומנוקב. "ביום הבראך כוננו" — ביום שנתתי אל לבי שתהא נברא, בו ביום כוננו הנקבים באדם.

וקנסתי

תוספות

פליגי בה תרי מלאכי ברקיע — ואליהו אמר להן, כדאמר פרק "מי שהוציאוהו" (עירובין מג, א): לאו אליהו אמרינהו. **חד** אמר ישפה וחד אמר שהם ואמר הקב"ה כדין וכדין — רבינו תם לא גרס לה. ואית דגרסי, ומפרשי דקאי אכתוב דלעיל: "הנני מרביץ בפוך אבניך ויסדתיך בספירים". פירוש: כדין וכדין — היינו פוך וספיר, דלעיל, יהיו שמשותיך. וכן מוכח בפסיקתא, דמפרש: מאי בדכד? רבי אבא אמר: כדין וכדין. והתם לא איירי לא מלאכי ולא אמוראי, אלא ודאי קאי אפוך וספיר כדכתיב לעיל.

קְנִיגִיָּא עִם לִוְיָתָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "הַתִּמְשֹׁךְ לִוְיָתָן בְּחַכָּה וּבְחֶבֶל תַּשְׁקִיעַ לְשֹׁנוֹ", וְאִלְמָלֵא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עוֹזְרוֹ אֵין יָכוֹל לוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "הָעֹשׂוֹ יַגֵּשׁ חַרְבּוֹ". כִּי אֲתָא רַב דִּימִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: בְּשָׁעָה שֶׁלִּוְיָתָן רָעֵב - מוֹצִיא הֶבֶל מִפִּיו וּמַרְתִּיחַ כָּל מֵימוֹת שֶׁבַּמְּצוּלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "יַרְתִּיחַ כַּסִּיר מְצוּלָה"; וְאִלְמָלֵא מַכְנִיס רֹאשׁוֹ לְגַן עֵדֶן - אֵין כָּל בְּרִיָּה יְכוֹלָה לַעֲמוֹד בְּרֵיחוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "יָם יָשִׂים כַּמֶּרְקָחָה"; וּבְשָׁעָה שֶׁצָּמָא - עוֹשֶׂה תְּלָמִים בַּיָּם, שֶׁנֶּאֱמַר: "אַחֲרָיו יָאִיר נָתִיב". אָמַר רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב: אֵין תְּהוֹם חוֹזֵר לְאֵיתָנוֹ עַד שִׁבְעִים שָׁנָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "יַחְשֹׁב תְּהוֹם לְשֵׂיבָה", וְאֵין שֵׂיבָה פְּחוּתָה מִשִּׁבְעִים. אָמַר רַבָּה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹת סְעוּדָה לַצַּדִּיקִים מִבְּשָׂרוֹ שֶׁל לִוְיָתָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "יִכְרוּ עָלָיו חַבָּרִים", וְאֵין חֶבֶר אֶלָּא סְעוּדָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּכְרֶה לָהֶם כֶּרֶה גְּדוֹלָה וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ", וְאֵין חַבָּרִים אֶלָּא תַּלְמִידֵי חֲכָמִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "הֵיוֹשֶׁבֶת בַּגַּנִּים חֲבֵרִים מַקְשִׁיבִים לְקוֹלֵךְ הַשְׁמִיעֵנִי"; וְהַשְּׁאָר מְחַלְּקִין אוֹתוֹ וְעוֹשִׂין בּוֹ סְחוֹרָה בְּשׁוּקֵי יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁנֶּאֱמַר: "יְחַצּוּהוּ בֵּין כְּנַעֲנִים", וְאֵין כְּנַעֲנִים אֶלָּא תַּגָּרִים, שֶׁנֶּאֱמַר: "כְּנַעַן בְּיָדוֹ מֹאזְנֵי מִרְמָה לַעֲשֹׁק אָהֵב". וְאִי בָּעֵית אֵימָא, מֵהָכָא: "אֲשֶׁר סֹחֲרֶיהָ שָׂרִים כְּנַעֲנֶיהָ נִכְבַּדֵּי אָרֶץ". וְאָמַר רַבָּה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹת סוּכָּה לַצַּדִּיקִים מֵעוֹרוֹ שֶׁל לִוְיָתָן, שֶׁנֶּאֱמַר: "הַתְמַלֵּא בְשֹׂכּוֹת עוֹרוֹ"; זָכָה - עוֹשִׂין לוֹ סוּכָּה, לֹא זָכָה - עוֹשִׂין לוֹ צִלְצָל, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבְצִלְצַל דָּגִים רֹאשׁוֹ"; זָכָה - עוֹשִׂין לוֹ צִלְצָל, לֹא זָכָה - עוֹשִׂין לוֹ עֲנָק, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַעֲנָקִים לְגַרְגְּרֹתֶיךָ"; זָכָה - עוֹשִׂין לוֹ עֲנָק, לֹא זָכָה - עוֹשִׂין לוֹ קָמִיעַ, שֶׁנֶּאֱמַר: "יִתְקְשֵׁרֵנוּ לְנַעֲרוֹתֶיךָ"; וְהַשְּׁאָר פּוֹרְסוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עַל חוֹמוֹת יְרוּשָׁלַיִם וְזִיווֹ מַבְהִיק מִסּוֹף הָעוֹלָם וְעַד סוֹפוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָלְכוּ גוֹיִם לְאוֹרֶךָ וּמְלָכִים לִנְגַהּ זָרְחֶךָ". "וְשָׁמְתִּי כַּדְּכֹד שִׁמְשֹׁתַיִךְ" - אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי: פְּלִיגֵי תְּרֵי מַלְאֲכֵי בִּרְקִיעָא, גַּבְרִיאֵל וּמִיכָאֵל; וְאָמְרֵי לָהּ: תְּרֵי אֲמוֹרָאֵי בְּמַעֲרָבָא, וּמַאן אִינּוּן? יְהוּדָה וְחִזְקִיָּה בְּנֵי רַבִּי חִיָּא; חַד אָמַר: שׁוֹהַם, וְחַד אָמַר: יָשְׁפֶּה. אֲמַר לְהוּ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: לֶהֱוֵי כִּדֵּין וּכְדֵין. "וּשְׁעָרַיִךְ לְאַבְנֵי אֶקְדָּח" - כִּי הָא דְּיָתֵיב רַבִּי יוֹחָנָן וְקָא דָּרֵישׁ: עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהָבִיא אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת שֶׁהֵם שְׁלֹשִׁים עַל שְׁלֹשִׁים, וְחוֹקֵק בָּהֶן עֶשֶׂר עַל עֶשְׂרִים וּמְעַמְּדָן בְּשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלַיִם. לִגְלֵג עָלָיו אוֹתוֹ תַּלְמִיד: הָשְׁתָּא כְּבִיעָתָא דְּצִיצְלָא לָא מַשְׁכְּחִינַן, כּוּלֵּי הַאי מַשְׁכְּחִינַן? לְיָמִים הִפְלִיגָה סְפִינָתוֹ בַּיָּם, חֲזָא מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת דִּיתְבֵי וְקָא מִינַּסְּרֵי אֲבָנִים טוֹבוֹת וּמַרְגָּלִיּוֹת שֶׁהֵם שְׁלֹשִׁים עַל שְׁלֹשִׁים וְחָקוּק בָּהֶן עֶשֶׂר בְּרוּם עֶשְׂרִים, אֲמַר לְהוּ: הָנֵי לְמַאן? אֲמַרוּ לֵיהּ: שֶׁעָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַעֲמִידָן בְּשַׁעֲרֵי יְרוּשָׁלַיִם. אֲתָא לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן, אֲמַר לֵיהּ: דְּרוֹשׁ, רַבִּי, לְךָ נָאֶה לִדְרוֹשׁ, כַּאֲשֶׁר אָמַרְתָּ כֵּן רָאִיתִי. אָמַר לוֹ: רֵיקָא אִלְמָלֵא לֹא רָאִיתָ לֹא הֶאֱמַנְתָּ, מְלַגְלֵג עַל דִּבְרֵי חֲכָמִים אַתָּה נָתַן עֵינָיו בּוֹ וְנַעֲשָׂה גַּל שֶׁל עֲצָמוֹת. מֵיתִיבֵי: "וְאוֹלַךְ אֶתְכֶם קוֹמְמִיּוּת" - רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מָאתַיִם אַמָּה, כִּשְׁתֵּי קוֹמוֹת שֶׁל אָדָם הָרִאשׁוֹן; רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: מֵאָה אַמָּה, כְּנֶגֶד הֵיכָל וּכְתָלָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֲשֶׁר בָּנִינוּ כִּנְטִעִים מְגֻדָּלִים בִּנְעוּרֵיהֶם בְּנוֹתֵינוּ כְּזָוִיֹּת מְחֻטָּבוֹת תַּבְנִית הֵיכָל" - כִּי קָאָמַר רַבִּי יוֹחָנָן - לְכַווֵּי דְּבֵי זִיקָא. וְאָמַר רַבָּה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לַעֲשׂוֹת שֶׁבַע חוּפּוֹת לְכָל צַדִּיק וְצַדִּיק, שֶׁנֶּאֱמַר: "וּבָרָא ה' עַל כָּל מְכוֹן הַר צִיּוֹן וְעַל מִקְרָאָהּ עָנָן יוֹמָם וְעָשָׁן וְנֹגַהּ אֵשׁ לֶהָבָה לָיְלָה כִּי עַל כָּל כָּבוֹד חֻפָּה", מְלַמֵּד שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד עוֹשֶׂה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חוּפָּה לְפִי כְּבוֹדוֹ. עָשָׁן בְּחוּפָּה לָמָּה? אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: שֶׁכָּל מִי שֶׁעֵינָיו צָרוֹת בְּתַלְמִידֵי חֲכָמִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, מִתְמַלְּאוֹת עֵינָיו עָשָׁן לָעוֹלָם הַבָּא. וְאֵשׁ בְּחוּפָּה לָמָּה? אָמַר רַבִּי חֲנִינָא: מְלַמֵּד שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד נִכְוֶה מֵחוּפָּתוֹ שֶׁל חֲבֵירוֹ, אוֹי לָהּ לְאוֹתָהּ בּוּשָׁה, אוֹי לָהּ לְאוֹתָהּ כְּלִימָה. כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר: "וְנָתַתָּה מֵהוֹדְךָ עָלָיו" - וְלֹא כָּל הוֹדְךָ, זְקָנִים שֶׁבְּאוֹתוֹ הַדּוֹר אָמְרוּ: פְּנֵי מֹשֶׁה כִּפְנֵי חַמָּה, פְּנֵי יְהוֹשֻׁעַ כִּפְנֵי לְבָנָה, אוֹי לָהּ לְאוֹתָהּ בּוּשָׁה, אוֹי לָהּ לְאוֹתָהּ כְּלִימָה. אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא: עֶשֶׂר חוּפּוֹת עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאָדָם הָרִאשׁוֹן בְּגַן עֵדֶן, שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּעֵדֶן גַּן אֱלֹהִים הָיִיתָ כָּל אֶבֶן יְקָרָה" וְגוֹ'. מָר זוּטְרָא אָמַר: אַחַת עֶשְׂרֵה, שֶׁנֶּאֱמַר: "כָּל אֶבֶן יְקָרָה". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: וְגָרוּעַ שֶׁבְּכוּלָּן זָהָב, דְּקָא חַשֵּׁיב לֵיהּ לְבַסּוֹף. מַאי "מְלֶאכֶת תֻּפֶּיךָ וּנְקָבֶיךָ בָּךְ"? אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְחִירָם מֶלֶךְ צוֹר: בָּךְ נִסְתַּכַּלְתִּי, וּבָרָאתִי נְקָבִים נְקָבִים בָּאָדָם. וְאִיכָּא דְּאָמְרִי, הָכִי קָאָמַר: בָּךְ נִסְתַּכַּלְתִּי,

תוספות

טפף גינאות — פירוש: גינות שוות שבנויות בנין שוה, שאין תוספת ומגרעת בזה ובזה, כמו "הלוך וטפוף תלכנה" (ישעיה ג), וכמו (יומא מח, א): מדה לא מחוקה ולא גדושה שנקראת טפופה.

קפל מגדלין — קפל הן עמודין שוין למגדלין ובנין גבוה, כדאמר באגדת ויקרא: קפלאות של ברזל, מה עמודים קפלאות מלמעלה ובסיסאות מלמטה והן באמצע, כך פרשיות נדרשות לפניהם ולאחריהם.

אחזה בטלפה — פירש רבינו יצחק בן אשר: דמסירה בעינן מיד ליד. ומייתי ראיה מפרק קמא דבבא מציעא (ח, ב) דאמר: מאי לשון מסירה — כאדם שמוסר דבר לחבירו. ואמר נמי התם: מסירה מחבירו קנה, במציאה ובנכסי הגר לא קנה, דמאן מסר ליה למיקני? משמע דבעינן מסירה מיד ליד. ואין נראה, דהא קתני הכא "אחזה בטלפה" — משמע דבעצמו אחזה. ורבינו שמואל פירש נמי "אחזה בטלפה" — במצות המוכר. ועוד, דאמר לקמן גבי מסירה: כל היכא דאמר ליה "לך חזק וקני" כולי עלמא לא פליגי דקנה. ואי בעינן מסירה מיד ליד — לא הוה ליה למימר "לך חזק וקני", אלא "תא חזק וקני". והאי דאמר בבבא מציעא (שם): כאדם המוסר דבר לחבירו — היינו שאומר לו "לך חזק וקני". והא דאמר: במציאה ונכסי הגר מאן מסר ליה — היינו: מי יאמר לו "לך חזק וקני", דליקני באחיזה בעלמא.

אף על גב דעקרה יד ורגל בדוכתה קיימא — ואם תאמר: אמאי נקט "מלא קומתה", כיון דסגי בעקירת שתי ידים ושתי רגלים? ויש לומר: דעקירת ידיה ורגליה קרי "מלא קומתה".

חסורי רש"י

וקנסתי מיתה — והיינו "תופיך" — הקבר שהוא חלול כמו תוף. **נקראו על שמו** — שיהא שמם ה'. **אל תקרי** — ה' שְׁמָהּ, אלא ה' שֶׁמָּהּ. **לומר לפניהם** — מלאכים יאמרו. **שמע מינה** — מדקמדמי עיבא להעלאת ירושלים, דהוי עיבא תלתא פרסי. **מידלי** — מארעא. **למוד את ירושלים** — לעשותה קטנה. **פרזות תשב ירושלים** — מה פרזות הללו אין להן שיעור בבנין ישובן, אלא כמה שרוצין בונין — אף ירושלים כן. **אמר ריש לקיש** — ירושלים דהויא תלתא פרסי, עתיד הקדוש ברוך הוא להוסיף בה מגדלים באלף פעמים בחשבון קפל, וגינאות באלף פעמים טפף. כל הני גימטריאות הן. והאי דהאריך בסימנין כי האי גוונא — היינו משום דלשון הגון הוא בעירם בלא חשבון, ויסד החשבון בתיבה המתפעלת. **אלף ושני שיל"ה** — שנים ואלף פעמים בחשבון בגימטריא שיל"ה. **ליצו"י** — גימטריא הוא. **טוטפראות** — קטנים מבירניות. **הכי גרסינן: מאה שמונים אלף שווקים של מוכרי ציקי קדירה** — מין מאכל. **שלש ושלשים פעמים** — פשטיה דקרא מיירי בתאים. והכא יתורא דכתיב "פעמים" קדריש, דמשמע: שלש ירושלים, ובכל אחת שלשים פעמים זו למעלה מזו. אי נמי: "פעמים" — אשלש קאי, והכי קאמר: שלש פעמים זה על גבי זה בשלשים. **אם ירושלים** — דלעולם הבא גדולה באורך כשלש ירושלים שהיתה כבר. **כל אחת ואחת יהו בה** — בכל בית ובית, שלשים מדורות למעלה, זה על גב זה. **איתמר ספינה** — מאימתי תהא קנויה ללוקח שלא יוכל מוכר לחזור בו. דהא במטלטלין אין מעות קונות, אלא משיכה, או רשותו. **כל שהוא** — טפח או חצי טפח. **עד שימשוך את כולה** — שיבא סוף הספינה במקום שהיה ראשה עומד, דהיינו שעקרה כולה חוץ למקומה. **כיצד** — בהמה גסה נקנית במסירה. [דתנן בפרק ראשון דקדושין (כה, ב): בהמה גסה נקנית במסירה] והדקה במשיכה. וסברא בעלמא הוא, דהא אורחה בהכי והא אורחה בהכי. **אחזה** — הלוקח. **בטלפה** — ברגלה, במצות המוכר. **ובשליף** — אמתחת, וקשור לבהמה. ואף על פי שלא הזיזה ממקומה — קנאה. **כיצד** — דקה נקנית במשיכה. **יד ורגל** — היינו משיכה כל שהוא, כרב. **מלא קומתה** — דהיינו עקירת ארבע רגליה. **בדוכתה קיימא** — גוף הבהמה לא זזה ממקומה, שהרי נשען על אידך יד ורגל שלא עקרה. **נדה כולה** — גם ראשה השני נמשך ממקום שהיה שם. **אידך** — יד ורגל נמי למיעקר קיימי, וכמי שהיא עוקרת דמי. והיכא דעקרה ארבעתן — היינו עקירת כולה חוץ למקומה. אבל ספינה, דכי עקר לה משהו לא ממילא מיעקר כולה ממקומה, הלכך אי משיך לה כולה — קני, ואי לא — לא. **לימא** — רב ושמואל כהני תנאי דלקמן. **ואותיות** — שטר חוב, שמוכרו או נותנו לחבירו כדי לקנות את השטר ואת החוב שכתוב בו — קני ליה במשיכה, כשיבא לידו, שימסור לו המוכר.

ובשטר

וְקָנַסְתִּי מִיתָה עַל אָדָם הָרִאשׁוֹן. מַאי "וְעַל מִקְרָאֶה"? אָמַר רַבָּה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: לֹא כִּירוּשָׁלַיִם שֶׁל עוֹלָם הַזֶּה יְרוּשָׁלַיִם שֶׁל עוֹלָם הַבָּא, יְרוּשָׁלַיִם שֶׁל עוֹלָם הַזֶּה - כָּל הָרוֹצֶה לַעֲלוֹת עוֹלֶה, שֶׁל עוֹלָם הַבָּא - אֵין עוֹלִין אֶלָּא הַמְזוּמָּנִין לָהּ. וְאָמַר רַבָּה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: עֲתִידִין צַדִּיקִים שֶׁנִּקְרָאִין עַל שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "כֹּל הַנִּקְרָא בִשְׁמִי וְלִכְבוֹדִי בְּרָאתִיו יְצַרְתִּיו אַף עֲשִׂיתִיו". וְאָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: שְׁלֹשָׁה נִקְרְאוּ עַל שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְאֵלּוּ הֵן: צַדִּיקִים, וּמָשִׁיחַ, וִירוּשָׁלַיִם. צַדִּיקִים - הָא דַּאֲמָרַן. מָשִׁיחַ - דִּכְתִיב: "וְזֶה שְׁמוֹ אֲשֶׁר יִקְרְאוּ ה' צִדְקֵנוּ". יְרוּשָׁלַיִם - דִּכְתִיב: "סָבִיב שְׁמֹנֶה עָשָׂר אֶלֶף וְשֵׁם הָעִיר מִיּוֹם ה' שָׁמָּה" אַל תִּקְרֵי "שָׁמָּה" אֶלָּא: שְׁמָהּ. אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר: עֲתִידִין צַדִּיקִים שֶׁאוֹמְרִים לִפְנֵיהֶן "קָדוֹשׁ", כְּדֶרֶךְ שֶׁאוֹמְרִים לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהָיָה הַנִּשְׁאָר בְּצִיּוֹן וְהַנּוֹתָר בִּירוּשָׁלַם קָדוֹשׁ יֵאָמֶר לוֹ". וְאָמַר רַבָּה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן: עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַגְבִּיהַּ אֶת יְרוּשָׁלַיִם שָׁלֹשׁ פְּרָסָאוֹת לְמַעְלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְרָאֲמָה וְיָשְׁבָה תַחְתֶּיהָ", מַאי "תַּחְתֶּיהָ" - כְּתַחְתֶּיהָ. וּמִמַּאי דְּהַאי תַּחְתֶּיהָ תִּלְתָא פַּרְסֵי הָוְיָא? אֲמַר רַבָּה, אָמַר לִי הַהוּא סָבָא: לְדִידִי חֲזִי לִי יְרוּשָׁלַיִם קַמָּיְיתָא, וּתְלָתָא פְּרָסֵי הָוְיָא. וְשֶׁמָּא תֹּאמַר: יֵשׁ צַעַר לַעֲלוֹת? תַּלְמוּד לוֹמַר: "מִי אֵלֶּה כָּעָב תְּעוּפֶינָה וְכַיּוֹנִים אֶל אֲרֻבֹּתֵיהֶם". אָמַר רַב פַּפָּא, שְׁמַע מִינַּהּ: הַאי עֵיבָא - תִּלְתָא פַּרְסֵי מִידְּלֵי. אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פַּפָּא: בִּקֵּשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לָתֵת אֶת יְרוּשָׁלַיִם בְּמִדָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: "וְאֹמַר אָנָה אַתָּה הֹלֵךְ וַיֹּאמֶר אֵלַי לָמֹד אֶת יְרוּשָׁלַם לִרְאוֹת כַּמָּה רָחְבָּהּ וְכַמָּה אָרְכָּהּ". אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הַרְבֵּה כְּרַכִּים בָּרָאתָ בְּעוֹלָמְךָ שֶׁל אוּמּוֹת הָעוֹלָם - וְלֹא נָתַתָּ מִדַּת אָרְכָּן וּמִדַּת רָחְבָּן, יְרוּשָׁלַיִם שֶׁשִּׁמְּךָ בְּתוֹכָהּ, וּמִקְדָּשְׁךָ בְּתוֹכָהּ, וְצַדִּיקִים בְּתוֹכָהּ - אַתָּה נוֹתֵן בָּהּ מִדָּה? מִיָּד: "וַיֹּאמֶר אֵלָו רֵץ דַּבֵּר אֶל הַנַּעַר הַלָּז לֵאמֹר פְּרָזוֹת תֵּשֵׁב יְרוּשָׁלַם מֵרֹב אָדָם וּבְהֵמָה בְּתוֹכָהּ". אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ: עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהוֹסִיף עַל יְרוּשָׁלַם אֶלֶף טִפַּף גִּינּוֹאוֹת, אֶלֶף קֶפֶל מִגְדָּלִים, אֶלֶף לִיצוֹ בִּירְנִיּוֹת, אֶלֶף וּשְׁנֵי שִׁילֹה טוֹטְפְּרָאוֹת, וְכָל אַחַת וְאַחַת הָוְיָא כְּצִפּוֹרֵי בְּשַׁלְוָותָהּ, תַּנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: אֲנִי רָאִיתִי צִפּוֹרֵי בַּשַּׁלְוָותָהּ, וְהָיוּ בָהּ מֵאָה וּשְׁמוֹנִים אֶלֶף שְׁוָוקִים שֶׁל מוֹכְרֵי צִיקֵי קְדֵירָה. "וְהַצְּלָעוֹת צֵלָע אֶל צֵלָע שָׁלוֹשׁ וּשְׁלֹשִׁים פְּעָמִים" - מַאי "שָׁלוֹשׁ וּשְׁלֹשִׁים פְּעָמִים"? אָמַר רַבִּי לֵוִי, אָמַר רַב פַּפִּי מְשׁוּם רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִי: אִם שָׁלֹשׁ יְרוּשָׁלַיִם הֵן - כָּל אַחַת וְאַחַת יֵשׁ בָּהּ שְׁלֹשִׁים מְדוֹרִין לְמַעְלָה, אִם שְׁלֹשִׁים יְרוּשָׁלַיִם הֵן - כָּל אַחַת וְאַחַת יֵשׁ בָּהּ שְׁלֹשָׁה מְדוֹרִין לְמַעְלָה. אִיתְּמַר: סְפִינָה - רַב אָמַר: כֵּיוָן שֶׁמָּשַׁךְ כָּל שֶׁהוּא - קָנָה; וּשְׁמוּאֵל אָמַר: לֹא קָנָה עַד שֶׁיִּמְשׁוֹךְ אֶת כּוּלָּהּ. לֵימָא כְּתַנָּאֵי: כֵּיצַד בְּמִסִּירָה? אֲחָזָהּ בְּטַלְפָּהּ, בִּשְׂעָרָהּ, בְּאוּפֶּן שֶׁעָלֶיהָ, בְּשָׁלִיף שֶׁעָלֶיהָ, בְּפִרוּמְבְּיָא שֶׁבְּפִיהָ, בְּזוֹג שֶׁבְּצַוָּארָהּ - קְנָאָהּ; כֵּיצַד בְּמִשִּׁיכָה? קוֹרֵא לָהּ וְהִיא בָּאָה, אוֹ שֶׁהִכִּישָׁהּ בְּמַקֵּל וְרָצְתָה לְפָנָיו, כֵּיוָן שֶׁעָקְרָה יָד וְרֶגֶל - קְנָאָהּ; רַבִּי אַחַי, וְאָמְרִי לָהּ רַבִּי אַחָא אוֹמֵר: עַד שֶׁתְּהַלֵּךְ מְלֹא קוֹמָתָהּ; לֵימָא, רַב דַּאֲמַר כְּתַנָּא קַמָּא, וּשְׁמוּאֵל דַּאֲמַר כְּרַבִּי אַחָא? - אָמַר לָךְ רַב: אֲנָא דַּאֲמָרִי אֲפִילּוּ לְרַבִּי אַחָא; עַד כָּאן לָא קָאָמַר רַבִּי אַחָא - אֶלָּא בְּבַעֲלֵי חַיִּים, דְּאַף עַל גַּב דְּעָקְרָה יָד וְרֶגֶל בְּדוּכְתֵּהּ קַיְיָמָא, אֲבָל סְפִינָה, כֵּיוָן דְּנָדָה בָּהּ פּוּרְתָּא נָדָה לָהּ כּוּלָּהּ. וּשְׁמוּאֵל אָמַר: אֲנָא דַּאֲמָרִי אֲפִילּוּ כְּתַנָּא קַמָּא; עַד כָּאן לָא קָאָמַר תַּנָּא קַמָּא - אֶלָּא בְּבַעֲלֵי חַיִּים, דְּכֵיוָן דְּמִיעַקְּרָא יָד וְרֶגֶל - אִידָּךְ לְמִיעַקְּרָא קַיְיָמָא, אֲבָל סְפִינָה, אִי מָשֵׁיךְ לָהּ כּוּלָּהּ - אִין, אִי לָא - לָא. לֵימָא כְּהָנֵי תַּנָּאֵי; דְּתַנְיָא: סְפִינָה נִקְנֵית בְּמִשִּׁיכָה, רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: סְפִינָה וְאוֹתִיּוֹת נִקְנוֹת בְּמִשִּׁיכָה

ובשטר

וְקָנַסְתִּי מִיתָה עַל אָדָם הָרִאשׁוֹן – ש'תֶּפֶיךָ' הייְנו קבר שחלול כמו תוף. הגמרא חוזרת לבאר את הפסוק בישעיהו (ד ה) שהובא לעיל: 'וּבָרָא יְהוָה עַל כָּל מְכוֹן הַר צִיּוֹן וְעַל מִקְרָאֶהָ עָנָן יוֹמָם' וכו'. מבררת הגמרא, **מַאי 'וְעַל מִקְרָאֶהָ'. אָמַר רַבָּה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, לֹא כִּירוּשָׁלַיִם שֶׁל עוֹלָם הַזֶּה יְרוּשָׁלַיִם שֶׁל עוֹלָם הַבָּא** בזמן הגאולה, שִׁירוּשָׁלַיִם שֶׁל עוֹלָם הַזֶּה כָּל הָרוֹצֶה לַעֲלוֹת עוֹלֶה, מה שאין כן בְּשֶׁל עוֹלָם הַבָּא, אֵין עוֹלִין אֶלָּא הַמְּזוּמָּנִין לָהּ – אלא המוזמנים אליה.

וְאָמַר רַבָּה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, עֲתִידִין צַדִּיקִים שֶׁנִּקְרָאִין לעתיד לבא **עַל שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא** – שיהיה שמם ה'. **שֶׁנֶּאֱמַר** (ישעיה מג ז) 'כֹּל הַנִּקְרָא בִשְׁמִי וְלִכְבוֹדִי בְּרָאתִיו יְצַרְתִּיו אַף עֲשִׂיתִיו' – הצדיקים שנבראו לכבוד האל יתברך, יקראו לעתיד בשמו.

(וְאָמַר רַבִּי) שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָנִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, שְׁלֹשָׁה נִקְרָאוּ – עתידים להיקרא **עַל שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְאֵלּוּ הֵן: צַדִּיקִים, וּמָשִׁיחַ, וִירוּשָׁלַיִם. צַדִּיקִים הָא דַּאֲמָרָן, מָשִׁיחַ דִּכְתִיב** (ירמיה כג ו) 'זֶה שְׁמוֹ אֲשֶׁר יִקְרְאוּ ה' צִדְקֵנוּ', הרי שיקרא לעתיד לבא בשם ה'. **יְרוּשָׁלַיִם דִּכְתִיב** בענין חלוקת הארץ שאמר ה' ליחזקאל על היקף ירושלים בארבע רוחותיה (יחזקאל מח לה) 'סָבִיב שְׁמוֹנָה עָשָׂר אֶלֶף [–היקף העיר יהיה י"ח אלף קנים] וְשֵׁם הָעִיר מִיּוֹם ה' שָׁמָּה', ודרש רבי יוחנן אַל תִּקְרֵי 'שָׁמָּה', אֶלָּא 'שְׁמָהּ' – שתיקרא בשמו של השי"ת.

אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, עֲתִידִין צַדִּיקִים שֶׁאוֹמְרִים לִפְנֵיהֶן – שיאמרו המלאכים לפניהם לעתיד לבא **קָדוֹשׁ, כְּדֶרֶךְ שֶׁאוֹמְרִים** המלאכים **לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. שֶׁנֶּאֱמַר** (ישעיה ד ג): 'וְהָיָה הַנִּשְׁאָר בְּצִיּוֹן וְהַנּוֹתָר בִּירוּשָׁלַיִם קָדוֹשׁ יֵאָמֶר לוֹ' – שיזכו הצדיקים שישארו לפליטה בירושלים בעת הגאולה, שיאמרו המלאכים לפניהם קדוש.

וְאָמַר רַבָּה אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַגְבִּיהַּ אֶת יְרוּשָׁלַיִם שָׁלֹשׁ פַּרְסָאוֹת לְמַעְלָה. שֶׁנֶּאֱמַר בתיאור ירושלים בעת הגאולה (זכריה יד י): 'יִסּוֹב כָּל הָאָרֶץ כָּעֲרָבָה מִגִּבַע לִרְמוֹן נֶגֶב יְרוּשָׁלִַם וְרָאֲמָה וְיָשְׁבָה תַחְתֶּיהָ' – לעתיד לבוא יהפכו כל ההרים שסביב ירושלים למישור כמו ערבה, כדי שירושלים תראה גבוהה ורמה על כולם. ומדייק רבי יוחנן **מַאי 'תַּחְתֶּיהָ'** – מה כוונת הכתוב וישבה תחתיה, ללמדנו שתוסיף ירושלים ותתרומם **תַּחְתֶּיהָ** – שלשה פרסאות בשיעור אורכה כיום. מבררת הגמרא, **וּמִמַּאי דְּהַאי תַּחְתֶּיהָ תִּלְתָּא פַּרְסֵי הַוְיָא** – מנין לנו שאורכה של ירושלים ביום הינו שלשה פרסאות. **אָמַר רַבָּה, אָמַר לִי הַהוּא סָבָא, לְדִידִי חָזֵי לִי יְרוּשָׁלַיִם קַמַּיְיתָא, וּתְלָתָא פַּרְסֵי הַוְיָא** – אני ראיתי את ירושלים בזמן הזה, ושיעורה שלש פרסאות.

וְשֶׁמָּא תֹּאמַר יֵשׁ צַעַר לַעֲלוֹת לירושלים מחמת גובהה. **תַּלְמוּד לוֹמַר** שלא יהיה קושי בדבר כלל, שנאמר על קיבוץ הגליות של בני ישראל (ישעיה ס ח), 'מִי אֵלֶּה כָּעָב תָּעוּפֶינָה וְכַיּוֹנִים אֶל אֲרֻבֹּתֵיהֶם' – מי הם אלה העפים מהר בענן, וכיונים הממהרים לעוף לשובך שלהם. הרי שהעליה לירושלים תהיה ללא טירחה.

אָמַר רַב פָּפָא, שְׁמַע מִינָּהּ – מתוך שדימה רבי יוחנן את העליה לירושלים לענן, יש ללמוד **שֶׁהַאי עֲנָנָא תִּלְתָּא פַּרְסֵי מִידְּלֵי** – שהעננים גבוהים מן הארץ שלש פרסאות. שהרי לדברי רבי יוחנן עתיד הקב"ה להגביה את ירושלים בשלש פרסאות, ועל זה נאמר בפסוק (שם ס ח) 'מי אלה כעב תעופינה' שהושוו ירושלים והענן, הרי שהענן מוגבה מעל הארץ שלשה פרסאות.

הגמרא מבארת את נבואת זכריה, שהתנבא בענין ירושלים (זכריה ב ה־ח): **אָמַר רַבִּי חֲנִינָא בַּר פָּפָא,** מתחילה **בְּקֵשׁ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לָתֵת אֶת יְרוּשָׁלַיִם** בְּמִדָּה וגבול, ולהשאירה קטנה, **שֶׁנֶּאֱמַר** (שם) 'וְאֹמַר אָנָה אַתָּה הֹלֵךְ וַיֹּאמֶר אֵלַי לָמֹד אֶת יְרוּשָׁלִַם לִרְאוֹת כַּמָּה רָחְבָּהּ וְכַמָּה אָרְכָּהּ' – לקבוע לה את מדתה שלא תתרחב יותר משיעור זה. **אָמְרוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת לִפְנֵי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הֲרִבֵּיתָ כַּרְכִּים** [–ערים] **בָּרָאתָ בְּעוֹלָמְךָ שֶׁל אוּמּוֹת הָעוֹלָם, וְלֹא נָתַתָּ מִדַּת אָרְכָּן וּמִדַּת רָחְבָּן** – לא הגבלת אותם במידה והם מתרחבים וגדלים ללא גבול, ואילו **יְרוּשָׁלַיִם, שֶׁשִּׁמְּךָ בְּתוֹכָהּ וּמִקְדָּשְׁךָ בְּתוֹכָהּ וְצַדִּיקִים בְּתוֹכָהּ, אַתָּה נוֹתֵן בָּהּ מִדָּה.** מִיָּד הסכים הקדוש ברוך הוא לדברי המלאכים, ועל זה ממשיך הנביא 'וַיֹּאמֶר אֵלּוּ רוּץ דַּבֵּר אֶל הַנַּעַר הַלָּז לֵאמֹר פְּרָזוֹת תֵּשֵׁב יְרוּשָׁלִַם מֵרֹב אָדָם וּבְהֵמָה בְּתוֹכָהּ' – שנשלח המלאך לומר לזכריה שהיה עדיין נער, שתהיה ירושלים בשאר ערי הפרזות שהם ללא חומה, ויוכלו להוסיף עליה ולהרחיבה כפי הצורך.

אָמַר רֵישׁ לָקִישׁ, עָתִיד הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהוֹסִיף עַל יְרוּשָׁלַיִם שהיה אורכה מתחילה שלשה פרסאות, **אֶלֶף טֶפַח גִּינּוֹאוֹת** – גינות, אלף פעמים כמנין 'טפח', **אֶלֶף קֶפֶל מִגְדָּלִים** – מגדלים, אלף פעמים כמנין 'קפל', **אֶלֶף לִיצוּי בִּירָנִיּוֹת** – ארמונות גדולים, אלף פעמים כמנין 'ליצוי', **אֶלֶף וּשְׁנֵי שִׁילֹה טוֹטַפְּרָאוֹת** – ארמונות קטנים, אלף ושני פעמים כמנין 'שילה'. **וְכָל אַחַת וְאַחַת** מאלו **הָוְיָא כְּצִפּוֹרִי כְּשַׁלְוְוָתָהּ** – תהיה גדולה כמו ציפורי בשעת שלוותה. **וּתַנְיָא, אָמַר רַבִּי יוֹסֵי, אֲנִי רָאִיתִי** את **צִפּוֹרִי כְּשַׁלְוְוָתָהּ, וְהָיוּ בָהּ מֵאָה וּשְׁמוֹנִים אֶלֶף שָׁוְוקִים שֶׁל מוֹכְרֵי צִיקֵי קְדֵירָה** – שמכרו בהם מין מאכל הקרוי ציקי קדירה.

הגמרא מביאה פסוק מספר יחזקאל (מא ו) העוסק בתיאור התאים [חדרים] שיהיו בבית המקדש השלישי, ודורשת פסוק זה אף על שבח ירושלים שלעתיד לבא: **'וְהַצְּלָעוֹת צֵלָע אֶל צֵלָע שָׁלֹשׁ וּשְׁלֹשִׁים פְּעָמִים'.** מבררת הגמרא, **מַאי 'שָׁלֹשׁ וּשְׁלֹשִׁים פְּעָמִים'. אָמַר רַבִּי לֵוִי, אָמַר רַב פַּפִּי מִשּׁוּם** [–בשם] **רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּסִכְנִי, אִם שְׁלֹשָׁה יְרוּשָׁלַיִם הֵן** – אם לעתיד לבא יהיה גודל אורכה של ירושלים שלשה פעמים מגודלה כיום, **כָּל אַחַת וְאַחַת יֵשׁ בָּהּ שְׁלֹשִׁים מְדוֹרִין לְמַעְלָה** – יהיו בה בנינים שכל אחד בני שלשים קומות. **וְאִם שְׁלֹשִׁים יְרוּשָׁלַיִם הֵן** – ואם יהיה גודלה שלושים פעמים מגודלה כיום, **כָּל אַחַת וְאַחַת יֵשׁ בָּהּ שְׁלֹשָׁה מְדוֹרִין לְמַעְלָה** – בכל בנין יהיה שלש קומות.

במשנתינו התבאר דין המוכר את הספינה, מה מכר עמה. כעת דנה הגמרא באופן מעשה קנין המשיכה הנצרך לקניית הספינה: **אִיתְּמַר, סְפִינָה,** מאימתי תהיה קנויה ללוקח. **רַב אָמַר,** כֵּיוָן **שֶׁמָּשַׁךְ כָּל שֶׁהוּא** דהיינו טפח או חצי טפח, **קָנָה. וּשְׁמוּאֵל אָמַר, לֹא קָנָה עַד שֶׁיִּמְשׁוֹךְ אֶת כּוּלָּהּ,** דהיינו, שבאה סוף הספינה למקום שעמד שם ראש הספינה מתחילה, שנעקרה כל הספינה ממקומה.

הגמרא סבורה לתלות את מחלוקתם במחלוקת תנאים: **לֵימָא כְּתַנָּאֵי** – שמא נאמר שמחלוקת רב ושמואל נחלקו בה תנאים, ששנינו בברייתא בביאור המשנה בקידושין (כה:) בהמה גסה נקנית במסירה, ובהמה דקה במשיכה. **כֵּיצַד** בהמה גסה נקנית **בִּמְסִירָה.** מבארת הברייתא, **אֲחָזָהּ בְּטַלְפָּה** – ברגלה, **בִּשְׁעָרָהּ, בְּאוֹכָף** – הכר **שֶׁעָלֶיהָ** למושב האדם, **בְּשֹׁלִיף שֶׁעָלֶיהָ** – במשאוי הקשור על גבה באמתחות, **בִּפְרוּמְבְּיָא** – ברסן **שֶׁבְּפִיהָ, בְּזוּג** – בפעמון **שֶׁבְּצַוָּארָהּ,** כיון שאחז באחד מכל אלו במצות המוכר, שאמר לו 'לך חזק וקני', **קָנָאָה.**

מבררת הברייתא: **כֵּיצַד** בהמה דקה נקנית **בִּמְשִׁיכָה.** מבארת הברייתא, כגון **קוֹרֵא לָהּ וְהִיא בָּאָה** – שקורא הקונה לבהמה לבוא אליו, והיא הולכת מחמת כן, **אוֹ שֶׁהִכִּישָׁהּ כְּמַקֵּל וְרָצָתָה** הבהמה **לְפָנָיו. וּכֵיוָן שֶׁעָקְרָה יָד וְרֶגֶל, קָנָאָה,** ואף שלא נעקרה לגמרי ממקומה, שהרי יד ורגל השניות נשארו במקומם עדיין. **רַבִּי אַחִי, וְאָמְרֵי לָהּ רַבִּי אַחָא אוֹמֵר,** אין הלוקח קונה את הבהמה **עַד שֶׁתְּהַלֵּךְ מְלֹא קוֹמָתָהּ** – עד שתעקור הבהמה את שתי ידיה ורגליה. מסיימת הגמרא ושואלת, **לֵימָא רַב דְּאָמַר כְּתַנָּא קַמָּא** – לכאורה דעת רב בספינה כדעת תנא קמא בבהמה, שלדעת שניהם די במשיכה כל שהיא. **וּשְׁמוּאֵל דְּאָמַר כְּרַבִּי אַחָא** שצריך למשוך את הבהמה מלא קומתה.

הגמרא דוחה ומבארת שיש לחלק בין ספינה לבהמה: **אָמַר לְךָ רַב, אֲנָא דְּאָמְרִי אֲפִילּוּ לְרַבִּי אַחָא** – אפשר להעמיד את דברי אף כדעת רבי אחא שצריך משיכה מלא קומתה בבהמה, שיש לומר **שֶׁעַד כָּאן לֹא קָאָמַר רַבִּי אַחָא אֶלָּא בִּבְעֲלֵי חַיִּים, דְּאַף עַל גַּב דְּעָקְרָה יָד וְרֶגֶל בְּדוּכְתָּהּ קַיְימָא** – כיון שעל אף שעקרה הבהמה יד ורגל, מכל מקום גוף הבהמה עדיין עומד במקומו ונשען על היד ורגל האחרות שלא עקרתן, ולכך אין זה נחשב משיכה, **אֲבָל סְפִינָה כֵּיוָן דְּנָדָה בָּהּ פּוּרְתָּא, נָדָה לָהּ כּוּלָּהּ** – מה שאין כן ספינה, שמכיון שמשכה מעט, הרי נמצא שכל הספינה נמשכה ממקומה, ושום חלק מן הספינה לא נשאר על מקומו הראשון, ולכך יתכן שבזה אף רבי אחא מודה שדי במשיכה כל שהיא.

וּשְׁמוּאֵל אָמַר, אֲנָא דְּאָמְרִי אֲפִילּוּ כְּתַנָּא קַמָּא שדי בעקירת יד ורגל, שיש לומר **שֶׁעַד כָּאן לֹא קָאָמַר תַּנָּא קַמָּא אֶלָּא בִּבְעֲלֵי חַיִּים, דְּכֵיוָן דְּמִיעַקְּרָא יָד וְרֶגֶל, אִידָּךְ לְמִיעַקַּר קַיְימָא** – שכיון שעוקר הבעל חי יד ורגל אחת,

המשך בעמוד צג

וּבִשְׁטָר – הרי הם נקנים ללוקח בקנין משיכה ושטר, שכותב לו המוכר שטר מכירה או מתנה על הספינה, וכן על השטר חוב שנותן לו.

הגמרא מקדימה ומבררת את פשט דברי הברייתא. מקשה הגמרא: **אוֹתְיוֹת, מַאן דְּכַר שְׁמֵייהוּ** – וכי מי הזכיר בדבריו את אופן קניית השטר חוב, שבא רבי נתן לחלוק עליו בזה. כלומר, הרי מתוך דברי רבי נתן שבא לחלוק על דעת תנא קמא באופן מעשה הקנין הנצרך לקניית שטרות, משמע שאף בדברי תנא קמא נתבאר אופן קניית השטר, והרי לא מצינו זאת בדבריו.

מתרצת הגמרא: **חַפּוּרֵי מַחַפְּרָא, וְהָכִי קָתָנֵי** – דברי ברייתא אלו חסרים, וכך יש לשנות בה, **סְפִינָה נִקְנֵית בִּמְשִׁיכָה, וְאוֹתְיוֹת בִּמְסִירָה** דווקא, ששטר אינו נקנה במשיכה, אלא על ידי מסירת המוכר ללוקח. **רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, סְפִינָה וְאוֹתְיוֹת נִקְנוֹת בִּמְשִׁיכָה וּבִשְׁטָר**, והיינו שלדעת תנא קמא די במשיכה בלבד לקניית ספינה, ומסירה לשטר, ולדעת רבי נתן צריך משיכה ושטר על מנת לקנותם.

הגמרא ממשיכה ומבררת את דברי הברייתא. שואלת הגמרא: מפני מה סובר רבי נתן שצריך משיכה ושטר לקנין הספינה, וכי **שְׁטָר לִסְפִינָה לָמָה לִי, מִטַּלְטְלֵי הִיא** – מפני מה צריך שטר לקניית ספינה, וכי במה שונה היא משאר המטלטלים שנקנים במשיכה בלבד.

הגמרא מתקנת את דברי רבי נתן שבברייתא באופן אחר: **אֶלָּא לָאו הָכִי קָתָנֵי** בברייתא, **סְפִינָה נִקְנֵית בִּמְשִׁיכָה, וְאוֹתְיוֹת בִּמְסִירָה. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, סְפִינָה בִּמְשִׁיכָה** בלבד, כדין שאר מטלטלים, **וְאוֹתְיוֹת בִּשְׁטָר**, כלומר לקניית אותיות אין די במסירה בלבד, אלא צריך אף שטר עם המסירה.

הגמרא מסיימת לבאר את מחלוקת רבי נתן ורבנן, וסבורה לומר שמחלוקתם היא כמחלוקת רב ושמואל. מבררת הגמרא: מאחר שנתבאר בדעת רבי נתן **שסְפִינָה** נקנית **בִּמְשִׁיכָה, אם כן הַיְינוּ תַּנָּא קַמָּא** – הרי אף דעת תנא קמא כך היא, שספינה נקנית במשיכה, ובמה נחלק על תנא קמא לגבי ספינה. **אֶלָּא דְּרַב וּשְׁמוּאֵל אִיכָּא בֵּינַייְהוּ** – אלא ודאי יש לומר שנחלקו בנידונם של רב ושמואל, שלדעת תנא קמא צריך שימשוך הספינה מלא קומתה, וכדעת שמואל, ולדעת רבי נתן די במשיכה כל שהיא, וכדעת רב.

הגמרא דוחה, ומבארת שאין הכרח מדברי הברייתא לומר שנחלקו רבי נתן ורבנן אף בספינה. דוחה הגמרא: **לֹא** – אין הכרח לומר כן, אלא יש לומר **דְּכוּלֵּי עָלְמָא** – בין רבי נתן בין רבנן, **אִי כְּרַב אִי כִּשְׁמוּאֵל** – סוברים או כדעת רב או כדעת שמואל, בשיעור המשיכה הנצרכת לקנין, **וּבִסְפִינָה כּוּלֵּי עָלְמָא לֹא פְּלִיגִי** – ואכן לא נחלקו כלל רבי נתן ורבנן באופן קנין הספינה, **וּכִי פְּלִיגִי, בְּאוֹתְיוֹת** – ולא נחלקו רבי נתן ורבנן אלא באופן קניית השטר חוב, האם די במסירה או שצריך אף שטר. **וְהָכִי קָאָמַר לֵיהּ רַבִּי נָתָן לְתַנָּא קַמָּא** – וכך הוא ביאור דברי רבי נתן, שמשיב לתנא קמא, **בִּסְפִינָה, וַדַּאי מוֹדִינָא לָךְ** – באופן קניית הספינה אף דעתי כדעתך, שדי במשיכה, אך **בְּאוֹתְיוֹת, אִי אִיכָּא שְׁטָר אִין, אִי לֵא, לֵא** – בקנין שטר חוב, לדעתי אין הוא קונה במסירה בלבד, אלא בצירוף שכותב לו שטר עליו.

הגמרא מביאה שאף רבי וחכמים נחלקו באופן קניית השטר: **וּבִפְלוּגְתָּא דְּהָנֵי תַּנָּאֵי** – ובמחלוקתם של תנאים אלו המובאים בברייתא להלן, נחלקו רבי נתן ורבנן, **דְּתַנְיָא** בברייתא, **אוֹתְיוֹת נִקְנוֹת בִּמְסִירָה** – על ידי מסירת המוכר ללוקח, **דִּבְרֵי רַבִּי. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, בֵּין כָּתַב** שטר מכירה על השטר חוב ונתן לו את שטר המכירה, **וְלֹא מָסַר** המוכר ללוקח בידו את השטר חוב, **בֵּין מָסַר וְלֹא כָּתַב, לֹא קָנָה** הלוקח את השטר חוב, **עַד שֶׁיִּכְתּוֹב** לו המוכר שטר מכירה וימסרהו לו, **וְיִמְסוֹר** לו השטר חוב. הרי שחכמים דרבי, היינו רבי נתן הסובר שצריך מסירה וכתיבה, ותנא קמא דרבי נתן, היינו רבי הסובר שדי במסירה.

תמהה הגמרא: **בְּמַאי אוֹקִימְתָּא, כְּרַבִּי** – הרי העמדת את תנא קמא דרבי נתן הסובר שאותיות נקנות במסירה בלבד, כרבי, והרי אם כן קשה **שסְפִינָה נַמִּי תִּיקְנֵי בִּמְסִירָה** – שאף את הספינה יוכל הקונה לקנות על ידי מסירה, ומפני מה אמר תנא קמא 'ספינה במשיכה' דווקא, **דְּתַנְיָא** – ששנינו בברייתא, **סְפִינָה נִקְנֵית בִּמְסִירָה** – על ידי שאחז הלוקח בחבל שהספינה קשורה בו במצות המוכר, בלא להזיזה, **דִּבְרֵי רַבִּי. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, לֹא קָנָה**

המשך ביאור למסכת בבא בתרא ליום רביעי עמ' א

חוּפּוֹת לְכָל צַדִּיק וְצַדִּיק, שֶׁנֶּאֱמַר בנבואת ישעיה (ישעיה ד ה־ו) שבגאולה העתידה הקדוש ברוך הוא יסכך על ירושלים והצדיקים שבתוכה, **'וּבָרָא ה' עַל כָּל מְכוֹן הַר צִיּוֹן וְעַל מִקְרָאֶהָ עָנָן יוֹמָם וְעָשָׁן וְנֹגַהּ אֵשׁ לֶהָבָה לָיְלָה כִּי עַל כָּל כָּבוֹד חֻפָּה וְסֻכָּה תִּהְיֶה לְצֵל'** וגו'. הרי שבע חופות: א.ענן יומם. ב.עשן. ג.נוגה. ד.אש. ה.להבה. ו.חופה. ז.וסוכה תהיה לצל. **וּמְלַמֵּד** – מה שאמר הכתוב 'על כל כבוד' בא ללמד, **שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד עוֹשֶׂה לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חוּפָּה לְפִי כְּבוֹדוֹ** – החופה משתנית לפי דרגתו ומעלתו של הצדיק.

לפי המבואר, חופות אלו יעשו בכדי להגן על ירושלים והצדיקים שבתוכה. ומבררת אם כן הגמרא: **עָשָׁן כְּחוּפָּה לָמָה** – מדוע תיעשה החופה מעשן, הלא הוא דבר המזיק. **אָמַר רַבִּי חֲנִינָא,** שעשן זו נעשה עבור תומכי ומחזיקי התורה שעיניהם צרות בתלמידי חכמים שלא להנאותם מנכסיהם, לפי **שֶׁכָּל מִי שֶׁעֵינָיו צָרוֹת בְּתַלְמִידֵי חֲכָמִים בָּעוֹלָם הַזֶּה, מִתְמַלְּאוֹת עֵינָיו עָשָׁן לָעוֹלָם הַבָּא.**

מבררת עוד הגמרא: **וְאֵשׁ כְּחוּפָּה לָמָה** – מדוע יעשו חופות מאש שהוא דבר המזיק, הלא החופה באה להגן. **אָמַר רַבִּי חֲנִינָא, מְלַמֵּד** שדרגות ומעלות החופות יהיו רחוקות זו מזו כל כך [–כל אחד לפי מעלתו], עד **שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד נִכְוֶה מֵחוּפָּתוֹ** שֶׁל חֲבֵירוֹ מחמת הבושה, שאף על פי ששניהם צדיקים ושניהם זכו לחופות, אפילו הכי מדרגתם רחוקה הרבה זו מזו, **אוֹי לָהּ לְאוֹתָהּ בּוּשָׁה אוֹי לָהּ לְאוֹתָהּ כְּלִימָה.**

כַּיּוֹצֵא בַּדָּבָר אַתָּה אוֹמֵר, כשאמר לו הקדוש ברוך הוא למשה רבינו 'קַח לְךָ אֶת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן וגו' **וְנָתַתָּה מֵהוֹדְךָ עָלָיו'** (במדבר כז יח־כ), שדייק הכתוב ואמר 'מהודך' שמשמעותו חלק מההוד [–קירון עור פנים] **וְלֹא כָּל הוֹדְךָ,** וכלומר שמשה לא האציל על יהושע את כל ההוד שהיה לו. **זְקֵנִים שֶׁבְּאוֹתוֹ הַדּוֹר אָמְרוּ, פְּנֵי מֹשֶׁה** משולים הם **כִּפְנֵי חַמָּה,** ואילו **פְּנֵי יְהוֹשֻׁעַ** נמשלים **כִּפְנֵי לְבָנָה,** שאף על פי שהיה גם הוא מלך ונביא כמשה ושניהם זכו לקרני הוד, אפילו הכי לא יכל יהושע להגיע לכבודו והודו של משה, **אוֹי לָהּ לְאוֹתָהּ בּוּשָׁה אוֹי לָהּ לְאוֹתָהּ כְּלִימָה.**

אָמַר רַבִּי חָמָא (בַּר) חֲנִינָא, עֲשָׂר חוּפּוֹת עָשָׂה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְאָדָם הָרִאשׁוֹן בְּגַן עֵדֶן. שֶׁנֶּאֱמַר בנבואת יחזקאל שהוכיח לחירם מלך צור (יחזקאל כח יג), **'בְּעֵדֶן גַּן אֱלֹהִים הָיִיתָ כָּל אֶבֶן יְקָרָה' וְגוֹ'** – לא חסרת דבר, וסבור היית להיות כאדם הראשון שהיה בגן עדן והיו לו עשר מיני חופות וסוכות, ואלו הן: א.'אֹדֶם, ב.פִּטְדָה, ג.וְיָהֲלֹם, ד.תַּרְשִׁישׁ, ה.שֹׁהַם, ו.וְיָשְׁפֵה, ז.סַפִּיר, ח.נֹפֶךְ, ט.וּבָרֶקֶת, י.וְזָהָב'. הרי שהיו לאדם הראשון עשר חופות בגן עדן.

מביאה הגמרא שיטה נוספת: **מַר זוּטְרָא אָמַר, אַחַת עֲשְׂרֵה** חופות היו לאדם הראשון בגן עדן, **שֶׁנֶּאֱמַר** (בתחילת הפסוק שם) **'כָּל אֶבֶן יְקָרָה',** וגם זה בכלל מיני החופות שהיו לאדם הראשון בגן עדן.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, וְגַרְעִינָן שֶׁבְּכוּלָּן – המין הגרוע שבהם הוא **הַזָּהָב, דְּקָא חָשִׁיב לֵיהּ לְבַסּוֹף** – כְּשֶׁמְּנָה הכתוב את עשר מיני החופות, מנה את הזהב לבסוף, משום שהוא גרוע מכולם.

מבארת הגמרא את המשך הכתוב שם: **מַאי 'מְלֵאכֶת תָּפֵיךְ וּנְקָבֶיךָ בָּךְ בְּיוֹם הִבָּרְאֵךְ כּוֹנָנוּ', אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְחִירָם מֶלֶךְ צוֹר, בְּךָ נִסְתַּכַּלְתִּי וּבָרָאתִי נְקָבִים נְקָבִים בָּאָדָם** – בשעה שבראתי עולמי ידעתי שאתה עתיד למרוד ולעשות עצמך אלוה, ועל כן בראתי באדם תופים ונקבים שמוציאין ריעי, כדי להראות חסרונו.

ביאור נוסף: **וְאִיכָּא דְּאָמְרֵי הָכִי קָאָמַר** ליה הקדוש ברוך הוא לחירם מלך צור, **בְּךָ נִסְתַּכַּלְתִּי** – בשעה שבראתי עולמי ידעתי שאתה עתיד למרוד ולעשות עצמך אלוה,

רש"י

ובשטר — אם כתב לו שטר מכירה על שטרות הללו, כדאמר לקמן: "קני לך הוא וכל שעבודיה". אבל במסירה בלא שטר — לא קני אלא לצור על פי צלוחיתו, ובדלקמן, ומשום הכי בעי שטר אחר עלויה זה. ולקמיה פריך: שטר בספינה למה? **מסירה** — דספינה, היינו שאחז בחבל שקשורה בו, ולא הזיזה ממקומה. **ואותיות במסירה** — אבל משיכה אינה אלא בדבר שגופו ממון, דמכי משך ליה זכה ביה. והכי נמי לגבי לצור על פי צלוחיתו תיהני ליה משיכה כשאר מטלטלין, אבל כדי לגבות החוב — צריך שימסרנו מלוה ליד הלוקח. **מטלטלי היא** — ומכי משכה קנייה, כדין מטלטלין. **אלא לאו הכי קתני** — מילתיה דרבי נתן. **ואותיות בשטר** — כלומר, אף בשטר. דתרוייהו בעי, מסירה ושטר. כרבנן דאמרי לקמן לא קנה עד שיכתוב וימסור. דאי בשטר לחוד קאמר דאותיות נקנות — אם כן רבי נתן דאמר כמאן? לא כרבי ולא כרבנן, ואם כן איכא שלש מחלוקות בדבר. **ספינה במשיכה** — למה ליה לרבי נתן למימרו? היינו תנא קמא אלא לאו בדרב ושמואל קמיפלגי; דקאמר תנא קמא: ספינה נקנית במשיכה כולה, כשמואל. ואתא רבי נתן, דהוא תנא בתרא, לטפויי, דאפילו במשיכה כל שהוא נקנית, כרב. **באותיות** — נקנות במסירה לחוד קמיפלגי, ולא בספינה. **מודינא לך** — דבמשיכה כדקאמרת, לרב כדאית ליה ולשמואל כדאית ליה. **ובפלוגתא דהני תנאי** — קמיפלגי רבי נתן ורבנן. דרבנן דהכא — רבי, ורבי נתן היינו רבנן דלקמן. רבי ורבי נתן סוף משנה, וחברים היו. וגם אמוראי אליבייהו נינהו, בהך ברייתא סתם כרבי, ובאידך כרבי נתן. **אותיות נקנות** — לגבות הלוקח את החוב מן הלוה — במסירה שמסר לו המלוה את השטר. ולא מצי טעין לוה: לצור על פי צלוחיתך מסרו לך. **כתב** — לו מוכר ללוקח שטר מכירה על שטר זה, ומסר לו אותו שטר מכירה, אבל לא מסר לו עדיין שטר המלוה — לא קנה, עד שיכתוב וימסור. דמצי למימר ליה: נייר בעלמא זביני לך. ובשטר מכירה לחוד לא קני, דאין נקנין בשטר אלא קרקע ועבדים. **במאי אוקימתא** — לתנא קמא דרבי נתן — כרבי. **ספינה נמי תיקני במסירה** — ואמאי בעי משיכה?

עד

וּבִשְׁטָר. אוֹתִיּוֹת מַאן דְּכַר שְׁמֵיהוּ? - חַפּוּרֵי מְחַפְּרָא וְהָכִי קָתָנֵי: סְפִינָה נִקְנֵית בִּמְשִׁיכָה, וְאוֹתִיּוֹת בִּמְסִירָה; רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: סְפִינָה וְאוֹתִיּוֹת נִקְנוֹת בִּמְשִׁיכָה וּבִשְׁטָר. - שְׁטָר לִסְפִינָה לָמָּה לִי? מִטַּלְטְלֵי הִיא אֶלָּא לָאו הָכִי קָתָנֵי: סְפִינָה נִקְנֵית בִּמְשִׁיכָה, וְאוֹתִיּוֹת בִּמְסִירָה. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר: סְפִינָה בִּמְשִׁיכָה, וְאוֹתִיּוֹת בִּשְׁטָר; סְפִינָה בִּמְשִׁיכָה הַיְינוּ תַּנָּא קַמָּא אֶלָּא דְּרַב וּשְׁמוּאֵל אִיכָּא בֵּינַיְיהוּ. - לָא, דְּכוּלֵּי עָלְמָא אִי כְּרַב אִי כִּשְׁמוּאֵל, וּבִסְפִינָה - כּוּלֵּי עָלְמָא לָא פְּלִיגִי, כִּי פְּלִיגִי - בְּאוֹתִיּוֹת, וְהָכִי קָאָמַר לֵיהּ רַבִּי נָתָן לְתַנָּא קַמָּא: בִּסְפִינָה וַדַּאי מוֹדֵינָא לָךְ; בְּאוֹתִיּוֹת, אִי אִיכָּא שְׁטָר - אִין, אִי לָא - לָא. וּבִפְלוּגְתָּא דְּהָנֵי תַּנָּאֵי, דְּתַנְיָא: אוֹתִיּוֹת נִקְנוֹת בִּמְסִירָה, דִּבְרֵי רַבִּי; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: בֵּין כָּתַב וְלֹא מָסַר, בֵּין מָסַר וְלֹא כָּתַב - לֹא קָנָה עַד שֶׁיִּכְתּוֹב וְיִמְסוֹר. - בְּמַאי אוֹקִימְתָּא, כְּרַבִּי? סְפִינָה נַמִּי תִּיקְנֵי בִּמְסִירָה דְּתַנְיָא: סְפִינָה נִקְנֵית בִּמְסִירָה, דִּבְרֵי רַבִּי; וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: לֹא קָנָה

עד

תוספות

חסורי מחסרא כו' ספינה נקנית במשיכה ואותיות במסירה רבי נתן אומר ספינה ואותיות נקנות במשיכה ובשטר — ואם תאמר: ואמאי מגיה במילתיה דתנא קמא ואותיות במסירה? לימא במילתיה דתנא קמא: ספינה ואותיות נקנות במשיכה. ולא פליגי, אלא שרבי נתן מצריך שטר עם המשיכה, ורבנן לא מצרכי ויש לומר: משום דאם כן ברייתא דקתני לקמן אותיות נקנות במסירה — תיהוי דלא כחד.

רבי נתן אומר ספינה במשיכה ואותיות במסירה ובשטר — לא בעי למימר: ואותיות במשיכה ושטר, דכיון דבעי לפלוגי בין ספינה לאותיות לרבי נתן, ניחא ליה טפי למיתני מסירה לאותיות, כי היכי דאתיא ברייתא דלקמן דאותיות במסירה לבולי עלמא. וכל הנך אותיות דשמעתין צריך לפרש בשק מלא שטרות, שאין דרך להגביה. דאי לאו הכי — היכי מיקני במשיכה ובמסירה? הא אמר לקמן (פו, א): דברים שדרכן להגביה — אין נקנין אלא בהגבהה. **אלא** דרב ושמואל איכא בינייהו — דרבי נתן סבר לה כשמואל, דאמר: עד שימשוך את כולה, דכי היכי דבעי קנין חשוב באותיות טפי מתנא קמא — הכי נמי בספינה. **בין** שכתב ולא מסר — איצטריך להאריך כל זה, דאי לא הוה תני אלא "עד שיכתוב וימסור" — הוה אמינא: ודאי במסירה לחודה לא מהניא אלא אם כן יש כתיבה עמה, אבל בכתיבה לחודה סגי. **אי** כרבי ספינה נמי תיקני במסירה — לכאורה היה נראה להשוות מסירה דאותיות למסירה דספינה, וכן משמע מדקאמר "ספינה נמי תיקני במסירה" — משמע נמי כמו אותיות. ואומר רבינו יצחק: דאי אפשר לומר כן, דלא מצינו מסירה אלא בספינה ובעלי חיים, אבל שאר מטלטלי — לא מיקנו במסירה. כדתנן בפרק קמא דקדושין (כו, א): נכסים שאין להם אחריות אין נקנין אלא במשיכה, משמע: אבל במסירה לא. אם כן, אפילו לקנות הקלף לצור על פי צלוחיתו — לא היה קונה במסירה, כל שכן לקנות גם השעבוד, דלא מהניא. ועוד, מדקאמר: עד שיכתוב וימסור — משמע דבעינן באותיות קנין חשוב טפי מבשאר דברים. ועוד, דקתני: ספינה במשיכה ואותיות במסירה, ומוקמינן לה בסימטא דלא קניא התם מסירה, ואם כן היכי קתני "נקנות במסירה"? על כן נראה לרבינו יצחק: דעם המסירה דאותיות צריך משיכה, וכן משמע בפרק "מי שמת" (בבא בתרא קנא, א) דפריך גבי מלוגא דשטרות: והא לא משך והא דמזכיר בכל מקום מסירה באותיות, אף על גב דבעי משיכה — היינו משום דבעינן מסירה מיד ליד. ואף על גב דבעלמא לא בעינן מיד ליד, כדפרישית לעיל — הכא בעינן טפי, כדי לקנות השעבוד שבתוכו. אי נמי, לא בעינן מיד ליד, ומכל מקום נקט מסירה, משום דבעינן דעת אחרת מקנה אותן, כמו שאר מסירות. לאפוקי מפקיד שטרותיו, שאין מחזיק בהן קונה מה שכתוב בתוכו, כיון דליכא מסירה, שאין דעת אחרת מקנה אותן.

ספינה נקנית במסירה — בסמוך מוקי לה ברשות הרבים. ופירש רבינו שמואל: דמסירה קונה ברשות הרבים, משום דלא אפשר התם במשיכה. אבל בסימטא דשייכא משיכה — לא קניא מסירה, שהוא קנין גרוע. וקשה לרבינו תם: וכי משיכה ומסירה מצות הן שאין לעשות אלא מן המובחר? ואומר רבינו יצחק: דאין זו קשיא, דכי האי גוונא אמר לקמן דהגבהה החשובה יותר מבטלת שאר קנינים. עוד הקשה: דכל פרכי דפריך לקמן (פו, א) למאן דאמר דהגבהה מבטלת שאר קנינים — הוה ליה למיפרך נמי הכא, כיון דמשיכה מבטלת מסירה ואומר רבינו יצחק: דאין זו קשיא, דאטו בחדא מחתא מחתינהו? אם מסירה הגרועה בטילה מחמת משיכה — משיכה החשובה לא תיבטל מחמת הגבהה. ועוד מקשה רבינו תם: אי מסירה לא מהניא בסימטא, כי פריך בפרק קמא דקדושין (כה, ב) לרב דאמר בהמה גסה נקנית במשיכה ממתניתין דהתם, דקתני: בהמה גסה במסירה — לישני דמתניתין איירי ברשות הרבים, דלא שייך משיכה, ורב איירי בסימטא ואומר רבינו יצחק: כיון דמשיכה חשובה טפי ממסירה, אם כן לרב דאמר נקנית במשיכה — הוי במשיכה דוקא, ולא במסירה, אפילו ברשות הרבים. דאי מהניא לרב מסירה ברשות הרבים — אם כן לישמעינן מסירה ברשות הרבים, וכל שכן משיכה בסימטא. אלא ודאי למעוטי מסירה ברשות הרבים. והכא דקתני בברייתא: ספינה נקנה במשיכה, אף על גב דלא אתא למעוטי מסירה ברשות הרבים, איכא למימר דלהכי נקט משיכה — משום דבעי לאשמועינן דאפילו בסימטא דבעינן משיכה, אותיות נקנות במסירה. ושמעינן מינה דמסירה דאותיות — לאו היינו אחיזה בעלמא, דהא בסימטא לא מהניא מסירה, אלא עם המשיכה בעינן מסירה, כדפרישית לעיל. ורבינו תם פירש: דמסירה עדיפא ממשיכה, משום דמסירה מיד ליד, ובפניו, וקניא ברשות הרבים וכל שכן בסימטא. [דאפילו משיכה קונה בסימטא], כדאמרי אביי ורבא. ומתניתין דקדושין (שם) דקתני: בהמה גסה נקנית במסירה — היינו דוקא במסירה, אבל במשיכה לא קני אפילו בסימטא. והשתא פריך לרב שפיר. ומה שפירש דמסירה מיד ליד — אין נראה לרבינו יצחק, כדפרישית לעיל. והא דמצריך נמי בפניו — לא ידע רבינו יצחק מנא ליה. ועוד קשה לרבינו יצחק: דלפירוש רבינו תם, מאי דוחקיה לשנויי: כאן בסימטא כאן ברשות הרבים, ולדחוק ולומר דעד שימשכנה מרשות הרבים לסימטא? לוקמינהו לתרוייהו בסימטא, ובקפידא פליגי, כדמסיק לקמן ואומר רבינו שמשון בן אברהם: דלא קשה, כיון דמסירה חשובה, בכל מקום ששונה במסירה — הוי דוקא במסירה ולא במשיכה, הלכך לא אפשר לאוקומא לה אלא ברשות הרבים. ומיהו, הא דפריך: ספינה נמי תיקני במסירה — לא אתי שפיר, דמשמע נמי עם המשיכה, משמע דמשיכה עדיפא. דלפירוש רבינו תם הוה ליה למימר: והא לרבי ספינה אין נקנית אלא במסירה. וגם ממילתייהו דרבנן דאמרו: עד שימשכנה — משמע דוקא משיכה ולא מסירה. ומיהו יש לומר, דלמאי דמסיק: כגון דאמר ליה "משוך וקני", וטעמא דרבנן משום קפידא — אתי שפיר דבעינן משיכה אף על גב דגריעא. ואין להקשות: דאי אפילו בגריעא הוי קפידא — אם כן אמאי מהני כשישכור מקומו? דשכירות מקום הוי בעין משיכה שמביאה לרשותו. ומעיקרא כי הוה סלקא דעתין דלא הוי טעמא משום קפידא — הוה סלקא דעתין דטעמא דרבנן משום דמסירה לא קניא בסימטא, וכי מוקי לה ברשות הרבים מקמי דאוקי טעמא משום קפידא — בעי למימר דטעמייהו משום דסברי דמסירה לא קני ברשות הרבים. אבל אין לומר דמעיקרא סלקא דעתין דפליגי דלרבי שייכא מסירה בספינה ולרבנן לא שייכא — דאם כן מאי קאמר: לימא אביי ורבא כרבי? כרבנן נמי מצו סברי, כיון דטעמא דרבנן משום דלא שייכא מסירה בספינה אלא ודאי פשיטא ליה דשייכא. ועוד קשה לפירוש רבינו תם: דמאי פריך בפרק קמא דקדושין (שם) לרב: והא אנן במסירה דוקא תנן? הא נמי במשיכה תנן בפרק קמא דבבא מציעא (ב, א וח, ב): היו שנים רוכבין על גבי בהמה, או שהיה אחד רוכב ואחד מנהיג — יחלוקו, דכל אחד קני מחצה. אלמא דנקנה במשיכה ויש לומר: דהתם דמיירי במציאה קני במשיכה, דלא אפשר למיקני במסירה, דמאן מסר ליה?

עד שֶׁיִּמְשְׁכֶנָּה אוֹ עַד שֶׁיִּשְׁכּוֹר אֶת מְקוֹמָהּ - לָא קַשְׁיָא: כָּאן בְּרְשׁוּת הָרַבִּים, כָּאן בְּסִימְטָא. - בְּמַאי אוֹקִימְתָּא לְהָא בַּתְרַיְיתָא? בְּרְשׁוּת הָרַבִּים; אֵימָא סֵיפָא, וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: לֹא קָנָה עַד שֶׁיִּמְשְׁכֶנָּה; וְאִי בְּרְשׁוּת הָרַבִּים, מְמַאן אוֹגִיר? וְתוּ, מְשִׁיכָה בְּרְשׁוּת הָרַבִּים מִי קָנְיָא? וְהָא אַבַּיֵי וְרָבָא דְּאָמְרִי תַּרְוַיְיהוּ: מְסִירָה קוֹנָה בְּרְשׁוּת הָרַבִּים וּבְחָצֵר שֶׁאֵינָהּ שֶׁל שְׁנֵיהֶם, מְשִׁיכָה קוֹנָה בְּסִימְטָא וּבְחָצֵר שֶׁהִיא שֶׁל שְׁנֵיהֶם, וְהַגְּבָהָה קוֹנָה בְּכָל מָקוֹם - מַאי "עַד שֶׁיִּמְשְׁכֶנָּה" נַמִי דְּקָאָמַר, וּמַאי "עַד שֶׁיִּשְׁכּוֹר אֶת מְקוֹמָהּ" דְּקָאָמַר - הָכִי קָאָמַר: עַד שֶׁיִּמְשְׁכֶנָּה מֵרְשׁוּת הָרַבִּים לְסִימְטָא, וְאִם רְשׁוּת בְּעָלִים הִיא - לֹא קָנָה עַד שֶׁיִּשְׁכּוֹר אֶת מְקוֹמָהּ. לֵימָא, אַבַּיֵי וְרָבָא דְּאָמְרִי כְּרַבִּי? אֲמַר רַב אַשִׁי: אִי דְּאָמַר לֵיהּ "לֵךְ חֲזַק וּקְנֵי" הָכִי נַמִי. הָכָא בְּמַאי עָסְקִינַן - דְּאָמַר לֵיהּ "לֵךְ מְשׁוֹךְ וּקְנֵי", מָר סָבַר: קְנִידָא, וּמָר סָבַר: מַרְאֶה מָקוֹם הוּא לוֹ. אֲמַר רַב פַּפָּא: הַאי מַאן דִּמְזַבֵּין לֵיהּ שְׁטָרָא לְחַבְרֵיהּ, צָרִיךְ לְמִיכְתַּב לֵיהּ: "קְנֵי הוּא וְכָל שֶׁעֲבִידָא דְּבֵיהּ". אֲמַר רַב אַשִׁי: אָמְרִיתָהּ לִשְׁמַעְתָּא קַמֵּיהּ דְּרַב כָּהֲנָא, וַאֲמָרִית לֵיהּ: טַעֲמָא דְּכַתַּב לֵיהּ הָכִי, הָא לָא כָּתַב לֵיהּ הָכִי - לָא קָנֵי; וְכִי לָצוּר עַל פִּי צְלוֹחִיתוֹ הוּא צָרִיךְ? אֲמַר לִי: אֵין, לָצוּר וְלָצוּר.

אמר

בְּמַאי אוקימתא ברשות הרבים אימא סיפא — ואם תאמר: דמשמע דאי מיירי בסימטא ניחא, ואמאי? כיון דידע מילתא דאביי ורבא — תקשי ליה: היכי מהניא מסירה בסימטא לפירוש רבינו יצחק? ויש לומר: דאי מיירי בסימטא — ניחא, דפליגי רבי ורבנן אי מהניא מסירה בסימטא או לא, ואביי ורבא כרבנן. אבל אי מיירי ברשות הרבים — דמשיכה קניא.

וְאִי ברשות הרבים ממאן אוגיר — תימה לרבינו שמשון בן אברהם: ואי בסימטא נמי ממאן אגרה? ויש לומר: דאפשר לאוקמה ברשות של שניהם. **הכי** קאמר [כו'] אי ברשות בעלים היא לא קני עד שישכור — מה שפירש בקונטרס דרשות בעלים היינו רשות מוכר — אין נראה לרבינו שמשון בן אברהם, דהא משמע לא קנה במסירה עד שישכור את מקומה — מכלל דלרבי קני במסירה. וברשות מוכר פשיטא דלא קנה במסירה, דדוקא בחצר שאינה של שניהם קאמרי אביי ורבא דקניא מסירה ונראה לרבינו שמשון בן אברהם לפרש: דרשות בעלים לאו רשות מוכר קאמר, אלא כלומר: אי רשות שיש לה בעלים היא, כמו חצר שאינה של שניהם. וכן לרבינו יצחק. **ומר** סבר מראה מקום הוא לו — ואם תאמר: אביי דחשיב לקמן בפרק "גט פשוט" (קסה, א) רבן שמעון בן גמליאל (ורשב"א) [צריך להיות: ורבי שמעון ורבי אלעזר] כולהו סבירי להו מראה מקום הוא לו, אמאי לא חשיב רבי בהדייהו? ויש לומר: דלא חשיב אלא השנויין במשנה. ולרבינו שמשון בן אברהם נראה: משום דאיכא למידחי, דפליגי במסירה אי קניא בסימטא או לא. **אמר** רב פפא היא מאן דמזבין שטרא כו' — אומר רבינו שמשון בן אברהם: דאין להביא ראיה דסבר רב פפא דאין אותיות נקנות במסירה. דדלמא סבר רב פפא דצריך להביא ראיה, ולהכי צריך לכתוב — שיהיה לו לראיה, ולא משום דאין נקנה במסירה. ומיהו, אי רב פפא אמר דצריך לבולי עלמא, דלרבי נמי דאותיות נקנות במסירה צריך לומר לו "קני וכל שעבודא דאית ביה", יש להביא ראיה שאין הלכה כרבי. דתניא בפרק "האיש מקדש" (קדושין מז, ב): "התקדשי לי בשטר חוב", רבי מאיר אומר: מקודשת, וחכמים אומרים: אינה מקודשת. ומפרש דפליגי בדרבי, דרבי מאיר אית ליה דרבי דאותיות נקנות במסירה, ורבנן לית להו דרבי. ואיבעית אימא דבולי עלמא לית להו דרבי, והכא בדרב פפא קא מיפלגי, דאמר רב פפא: האי מאן דזבין מידי לחבריה צריך למכתב ליה כו'. ומדלא קאמר: דבולי עלמא אית להו דרבי — שמע מינה דאין הלכה כרבי. אבל אי לא אמר למילתיה אלא אליבא דחכמים דאמרי עד שיכתוב וימסור, אבל לרבי דאמר במסירה לחודה קני, כיון שמיקל בקנין קני נמי אף על גב דלא אמר ליה "קני לך וכל שעבודיה" — אין ראיה משם, דלא מצי למימר דבולי עלמא אית להו דרבי, דתו לא הוה מצי למימר דקמיפלגי בדרב פפא. ומיהו, אכתי נראה לרבינו שמשון בן אברהם שיש לדקדק מדקאמר בתר הכי: דבולי עלמא אית להו דרב פפא, והכא בדשמואל קא מיפלגי. ואי הלכה כרבי — הוה ליה למימר: דבולי עלמא לית להו דרב פפא, דכיון דרב פפא לא איירי אלא לרבנן ואין הלכה כמותן. אלא ודאי הלכה כרבנן דאין אותיות נקנות במסירה. ומיהו, גם זה נראה לרבינו שמשון בן אברהם לדחות, דאי הוה אמר דבולי עלמא לית להו דרב פפא — הוה משמע דדברי רב פפא אינם אמת, ודברי רב פפא הן אמת אליבא דרבנן. **קני** לך אידהו וכל שעבודיה — בפרק "מי שמת" (בבא בתרא קמז, ב) משמע דמכירת שטר לא הוי אלא מדרבנן. דקאמר התם: אמר רבא אמר רב נחמן: מתנת שכיב מרע אינה אלא מדרבנן. ומי אמר רב נחמן הכי? והאמר רב נחמן: אף על גב דאמר שמואל המוכר שטר חוב לחבירו וחזר ומחלו מחול, ואפילו יורש מוחל — מודה שמואל שאם נתנו במתנת שכיב מרע שאין יכול למחול. אי אמרת בשלמא דאורייתא — היינו דאין יכול למחול. אלא אי אמרת דרבנן — אמאי אין יכול למחול? אלמא, מוכר שטר, מדיכול למחול — הוי מדרבנן. והאי דאיצטריך בפרק "הזהב" (בבא מציעא נו, ב) למעט שטרות מאונאה — היינו שמצא שטר לאחר יאוש ומוכרו לבעליו ביוקר, או לווה וקנה בלא שטר, ונותן לו דמים על מנת שיכתוב לו שטר. ואם תאמר: אמאי לא

עד שימשכנה — לרשות המיוחד לו. **עד שישכור** — דרשותו של אדם קונה לו, כדנפקא לן מ"ואם המצא תמצא בידו הגנבה". **לא קשיא** — הא דאמר רבי ספינה במסירה — היינו ברשות הרבים, כגון רקק מים שברשות הרבים, דאי אפשר במשיכה. דאין משיכה אלא בשמושך לרשותו, כגון בחצר של שניהן או בסימטא, כדלקמן, וכיון דאי אפשר במשיכה — קנה ליה במסירה. והאי דקאמר תנא קמא דרבי נתן, דהיינו רבי: ספינה במשיכה — היינו בסימטא, כגון מבואות קטנים הפתוחין לרשות הרבים ויש בהן מים, וספינה עומדת שם. דכיון דאינו רשות הרבים ממש, אלא דזימנין דדחקי בני רשות הרבים ועיילי להתם, ויש רשות לאדם לשבת שם — הרי הוא ברשות כל מי שעומד שם, לקנות במשיכה כאילו הוא רשותו. וכיון דאפשר במשיכה — לאו אורחא דסימטא במסירה, ולא מקניא במסירה. ומשום הכי קאמר: ספינה במשיכה ואותיות במסירה, דמשמע: אבל בספינה לא מקניא במסירה, דהאי כי אורחיה והאי כי אורחיה, רשות הרבים במסירה וסימטא במשיכה. כן נראה בעיני. הכי גרסינן בפירוש רבינו חננאל: אימא סיפא וחכמים אומרים לא קנה כו' ואי ברשות הרבים ממאן אוגיר ותו משיכה ברשות הרבים מי קניא והא אביי ורבא וכו'. **מאי עד שימשכנה** — דקתני — מרשות הרבים לסימטא. ומאי שישכור את מקומה — הכי קאמר: אי ברשות בעלים היא לא קנה עד שישכור כו'. וכן עיקר, דתרי פירכי קפריך ברישא, ולבסוף מתרץ להו תרוייהו. והכי קפריך: אי ברשות הרבים מיירי דף ברייתא — היכי קאמרי רבנן: עד שישכור את מקומה? מי יוכל להשכירה? ותו, דקאמרי רבנן: עד שימשכנה — משיכה ברשות הרבים מי קניא? בתמיה. **דאמרי תרוייהו כו'** — סברות נינהו. **מסירה** — כגון בספינה ובבהמה גסה. **קונה ברשות הרבים** — דהא לא אפשר במשיכה. **משיכה** — בין בספינה בין בבהמה גסה, וכל שכן בבהמה דקה — קונה בסימטא, שהוא מקום מיוחד לעומדים שם באותה שעה, וכחצר של שניהן דמי. וכיון דאפשר במשיכה — לא מהניא ביה מסירה כלום. דעיקר מסירה אורחה ברשות הרבים, ומשיכה אורחה ברשות שיש לו חלק בו. **אבל הגבהה קונה בכל מקום** — אפילו ברשות המיוחד למוכר לבדו. **ומשני: מאי עד שימשכנה כו'** — לא ברשות הרבים מיירי, אלא שימשכנה מרשות הרבים לסימטא, דקניא ביה משיכה. ומאי עד שישכור כו' — לאו ברשות הרבים קאי, אלא הכי קאמר: והיכא דברשות מוכר היא — לית ליה תקנה, לא במסירה ולא במשיכה, עד שישכור את מקומה. **לימא אביי ורבא דאמרי כרבי** — דאמר: ספינה נקנית במסירה ברשות הרבים, ולא כרבנן, דאילו רבנן — לית להו מסירה קונה ברשות הרבים, דמשום הכי אמרי: לא קנה עד שימשכנה מרשות הרבים לסימטא. והיכי שבקי רבנן ואמרי כרבי? **כל היכא דאמר ליה בעל הספינה ללוקח לך חזק וקני** — והוא לקחה ואחז בה, דהיינו מסירה — כולי עלמא לא פליגי דקני, דודאי נקנית במסירה ברשות הרבים. **רבנן סברי קפידא** — לא גמר להקנותו אלא במשיכה ולא במסירה, שאם ירצה מוכר — יוכל לחזור בו כל זמן שלא משכה זה לרשותו. **מראה מקום** — אי בעית אפילו למשכה מיד לרשותך — לך משוך, דהא במסירה אקניתיה לך. **צריך למיכתב** — שטר אחר. **קני לך כו'** — ולפרושי אתא, דהלכתא כרבנן דפליגי עליה דרבי, ואמרי: עד שיכתוב וימסור. וגם בא לפרש היאך יכתוב ליה ההוא שטרא. **אמריתה לשמעתא** — נתווכחתי בשמועה זו. ורב אשי כרבי סבירא ליה, דאותיות נקנות במסירה, בלא שטר אחר. **הא לא כתב ליה הכי** — אלא מסר בלא שטר אחר — לא קני, כרבנן, ואמאי? וכי לצור על פי צלוחיתו קנאו זה? הא סברא היא דמשום גביית חוב הכתוב בו קזבין ליה, והלכך במסירה לחוד מיקני, כרבי **ואמר לי אין לצור ולצור** — ואי משום אונאה, יתר משתות ליהוי ביטול מקח, ומחזיר לו דמיו, וזה יחזיר לו שטר חובו.

הכי

עַד שֶׁיִּמְשְׁכֶנָּה – עד שימשוך את הספינה לרשותו, **אוֹ עַד שֶׁיִּשְׁכּוֹר אֶת מְקוֹמָהּ**, ויקנה בקנין חצר. ואם כן, שדעת רבי שאף במסירה בלבד קנה את הספינה, מפני מה אומר תנא קמא דרבי נתן שצריך למשוך הספינה.

הגמרא מחלקת שאף לדעת רבי אין מסירה מועילה בכל מקום. מתרצת הגמרא: **לֹא קַשְׁיָא,** שיש לחלק **שְׁכָאן בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, כָּאן בְּסִימְטָא** – דברי רבי אינם אמורים אלא בספינה העומדת בשלולית מים שברשות הרבים, שכיון שאין שייך לקנות שם במשיכה, שאין משיכה קונה אלא אם מושך לרשות המיוחדת לו, משום כן הרי הוא קונה שם במסירה בלבד. ומה שאין כן בברייתא לעיל (ע"א) שנחלק על רבי נתן, מדובר בספינה העומדת בסימטא, דהיינו מבואות קטנים הפתוחים לרשות הרבים, ששם מועילה משיכה, שכיון שמקום זה מיועד לכל אדם לשבת שם, ומאידך גיסא אין הרבים מצויים שם אלא בשעה שיש דוחק ברשות הרבים ונכנסים לשם, לכך נחשב מקום זה כברשות העומד שם לקנות במשיכה לאותו מקום. ומאחר ויכולים לקנות שם במשיכה אין דרך בני אדם להקנות שם במסירה בלבד, לכך אינו קונה שם אלא אם כן משך.

שואלת הגמרא: **בְּמַאי אוֹקִימְתָּא לְהָא בַּתְרַיְיתָא, בִּרְשׁוּת הָרַבִּים** – איך העמדת את הברייתא השניה, בשעומדת הספינה ברשות הרבים, ומשום כן מסירה קונה לדעת רבי, אך אם כן **אֵימָא סֵיפָא,** ששנינו בסיפא של אותה ברייתא, **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים לֹא קָנָה עַד שֶׁיִּמְשְׁכֶנָּה, [אוֹ עַד שֶׁיִּשְׁכּוֹר אֶת מְקוֹמָהּ].** מקשה הגמרא, **וְאִי בִּרְשׁוּת הָרַבִּים, מִמַּאן אוֹגִיר** – ואם אכן עומדת הספינה ברשות הרבים, וכי ישנם בעלים לרשות הרבים, שיוכל לשכור את מקום עמידת הספינה מהם.

ממשיכה הגמרא ומקשה: **וְתוּ** – ועוד, **מְשִׁיכָה בִּרְשׁוּת הָרַבִּים מִי קָנְיָא** – איך אומרים חכמים שאינו קונה עד שימשוך, וכי ניתן לקנות בקנין משיכה ברשות הרבים, **וְהָא אַבַּיֵי וְרָבָא דְּאָמְרֵי תַּרְוַיְיהוּ** – אמרו שניהם, **מְסִירָה קוֹנָה** רק **בִּרְשׁוּת הָרַבִּים וּבְחָצֵר שֶׁאֵינָהּ שֶׁל שְׁנֵיהֶם,** כיון ששם אינו יכול לקנות במשיכה, שכל מהות הקנין היא בכך שמושך לרשותו, ולכך הדרך שם במסירה. **מְשִׁיכָה קוֹנָה** רק **בְּסִימְטָא וּבְחָצֵר שֶׁהִיא שֶׁל שְׁנֵיהֶם,** שכיון שהסימטא מיועדת לעומדים שם, אם כן באותו זמן שעומדים שם המוכר והלוקח, הרי זה נחשב כמו חצר של שניהם, ומועיל באופן זה המשיכה, שנחשב כמושך לרשותו. **וְהַגְּבָהָה קוֹנָה בְּכָל מָקוֹם,** ואפילו ברשות המוכר. על כל פנים נתבאר שאין משיכה מועילה ברשות הרבים, ואם כן איך אומרים חכמים 'עד שימשכנה', אם אכן עומדת הספינה ברשות הרבים.

הגמרא מבארת שאכן ניתן להעמיד את הברייתא ברשות הרבים, ומיישבת את דברי חכמים. מתרצת הגמרא: **מַאי עַד שֶׁיִּמְשְׁכֶנָּה נַמִּי דְּקָאָמַר** – מה כוונת הברייתא באומרה 'עד שימשכנה', **וּמַאי עַד שֶׁיִּשְׁכּוֹר אֶת מְקוֹמָהּ דְּקָאָמַר** – וכן מה כוונת הברייתא באומרה 'עד שישכור את מקומה', מבארת הגמרא, **הָכִי קָאָמַר, עַד שֶׁיִּמְשְׁכֶנָּה מֵרְשׁוּת הָרַבִּים לְסִימְטָא,** ששם מועיל שפיר המשיכה, **וְאִם רְשׁוּת בְּעָלִים הִיא** – ואם עומדת הבהמה ברשות המוכר, **לֹא קָנָה, עַד שֶׁיִּשְׁכּוֹר אֶת מְקוֹמָהּ** – אינו יכול לקנות שם, לא במסירה ולא במשיכה, אלא על ידי שישכור את מקום הספינה מן המוכר, ויקנה בקנין חצר.

הגמרא מבררת האם אכן נקטו אביי ורבא כשיטת רבי להלכה, שמסירה קונה. מקשה הגמרא: **לֵימָא אַבַּיֵי וְרָבָא דְּאָמְרֵי כְּרַבִּי** – לכאורה אביי ורבא שאמרו מסירה קונה ברשות הרבים נקטו להלכה כדברי רבי בברייתא, שהרי חכמים נחלקו, ולדעתם אינו קונה עד שימשוך לסימטא או שישכור את מקום הספינה, והרי כלל הוא שבכל מקום הלכה כחכמים.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב אַשִׁי, אִי דְּאָמַר לֵיהּ לֵךְ חַזֵּק וּקְנִי הָכִי נַמִּי** – אכן אם אמר לו המוכר ללוקח, לך אחוז בספינה וקנה אותה, והלך הלוקח ואחז בה כציווי המוכר, ודאי קנה במסירה אף לפי חכמים, **וְהָכָא בְּמַאי עָסְקִינָן** – ולא נחלקו רבי וחכמים בברייתא אלא באופן **דְּאָמַר לֵיהּ לֵךְ מְשׁוֹךְ וּקְנִי** – שאמר המוכר ללוקח לך ומשוך את הספינה, וקנה אותה, **מַר סָבַר קְפִידָא** – דעת חכמים שאכן מקפיד המוכר שיקנה הלוקח דווקא במשיכה, כדי שכל זמן שלא ימשכנה לרשותו יוכל המוכר לחזור בו. **וּמַר סָבַר מַרְאֶה מָקוֹם הוּא לוֹ** – ודעת רבי שאין מקפיד המוכר שלא יקנה במסירה, ולא נתכוון באמירתו 'לך משוך וקני' אלא לומר ללוקח שאם חפץ הוא, הרי הוא יכול למשוך כבר הספינה לרשותו, כיון שכבר קנה אותה במסירה.

בברייתות לעיל (עו.) הובאה מחלוקת רבי ורבי נתן, האם המקנה שטר חוב לחבירו צריך לכתוב לו שטר מכירה [בנוסף על הקנין מסירה], כעת מביאה הגמרא את דעות האמוראים כמי ההלכה, ולדעת הסובר שצריך שטר, מהו נוסח השטר: **אָמַר רַב פַּפָּא, הַאי מַאן דִּמְזַבֵּין לֵיהּ שְׁטָרָא לְחַבְרֵיהּ** – המוכר שטר חוב שיש לו על פלוני, לחבירו, **צָרִיךְ לְמִיכְתַּב לֵיהּ** בשטר אחר, **קְנֵי הוּא, וְכָל שֶׁעֲבוּדָא דְּבֵיהּ** – קנה את השטר עצמו וכן את החוב הכתוב בו, משום שהלכה כרבי נתן שאינו קונה במסירה בלבד, וצריך לכתוב בנוסח זה דווקא, שאם לא יכתוב כן בפירוש יזכה הלוקח בנייר השטר בלבד ולא בגוף החוב.

אָמַר רַב אַשִׁי, אַמְּרִיתָהּ לִשְׁמַעְתָּא קַמֵּיהּ דְּרַב כַּהֲנָא – אמרתי שמועה זו בפני רב כהנא, ונתווכחתי עמו האם אכן כך ההלכה, ולא כדעת רבי הסובר שדי במסירת השטר עצמו, **וְאָמְרִית לֵיהּ** – וכך טענתי לפניו, **טַעְמָא דְּכָתַב לֵיהּ הָכִי, הָא לֹא כָּתַב לֵיהּ הָכִי, לֹא קָנֵי** – דווקא משום שכתב לו שטר אחר הרי הוא קונה את גוף החוב, מה שאין כן בלא כתיבת השטר לא היה זוכה בגוף החוב, אלא בנייר בלבד, **וְכִי לָצוֹר עַל פִּי צְלוּחִיתוֹ הוּא צָרִיךְ** – והרי תמוה הוא, וכי צריך הלוקח לנייר זה על מנת לצור את פי צלוחיתו, הרי ברור הוא שכוונתו היתה לזכות בגוף החוב, ואם כן מפני מה לא יזכה בחוב במסירה בלבד, וכדעת רבי. **וְאָמַר לִי, אִין, לָצוֹר וְלָצוֹר** – והשיב לי רב כהנא, אכן אם לא יכתוב לו המוכר שטר אחר, משמע שמקנה לו הנייר בלבד לצור בו את פי צלוחיתו, ולא יזכה הלוקח אלא בנייר, שהלכה כרבי נתן.

המשך ביאור למסכת בבא בתרא ליום רביעי עמ' ב

הרי ידו ורגלו האחרות אף הן עומדות להיעקר, ולכך נחשב כאילו כבר עקרן, **אֲבָל סְפִינָה** שאין עומדת להימשך, **אִי מָשֵׁיךְ לָהּ כּוּלָּהּ אִין** [–כן], **אִי לֹא, לֹא.**

הגמרא סבורה לתלות את מחלוקתם של רב ושמואל במחלוקת תנאים אחרת: **לֵימָא כְּהָנֵי תַּנָּאֵי** – שמא נאמר שרב ושמואל נחלקו במחלוקת התנאים האלו. **דְּתַנְיָא** בברייתא, **סְפִינָה נְקָנִית בְּמְשִׁיכָה. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר סְפִינָה וְכֵן אוֹתְיוֹת** – המוכר או הנותן במתנה לחבירו שטר חוב, שיזכה בשטר ובחוב הכתוב בו, **נִקְנוֹת בְּמְשִׁיכָה**

הגמרא מביאה את דעת אמימר להלכה: **אָמַר אֲמֵימַר, הֲלָכְתָּא אוֹתְיוֹת נְקִנּוֹת בְּמִסֵּירָה** בלבד, בלא שטר מכירה, כְּדעת **רַבִּי.**

הגמרא מבררת האם כך קיבל מרבותיו, או שאף סברא יש בדבר: **אָמַר לֵיהּ רַב אַשִּׁי לַאֲמֵימַר, גְּמָרָא אוֹ סְבָרָא** – דבר זה מקובל בידך מרבותיך, או שאף מסברא דעתך כן. **אָמַר לֵיהּ, גְּמָרָא. אָמַר רַב אַשִּׁי, סְבָרָא נַמִּי הוּא** – אף מסברא יש לומר שדי במסירה בלבד, שהרי שטר קנין אינו מועיל בזה, כיון **דְּאוֹתְיוֹת מִילֵּי נִינְהוּ, וּמִילֵּי בְּמִילֵּי לָא מִיקְּנִין** – כיון שהמוכר שטר חוב דברים בלבד הוא מוכר, שהרי אינו מוכר חפץ בעין, אלא את החוב עצמו, וסברא הוא שלא יהיו דברים נקנים על ידי דברים, דהיינו, שטר לא יקנה על ידי שטר, אלא על ידי מעשה בידים, כמסירה.

הגמרא מונה כמה דינים שנשנו יחדיו בבית המדרש בעניני שטרות, ומקשה שמתוך אחד מן הדינים מוכח ששטר כן יכול להיקנות בדברים בלבד: **וְלָא** – וכי לא מצינו דברים הנקנים בדברים בלבד, **וְהָאָמַר רַבָּה בַּר יִצְחָק אָמַר רַב, שְׁנֵי שְׁטָרוֹת הֵם** – שני דינים שונים יש בכתיבת שטר על קניית שדה. הדין הראשון, אדם שאמר לשנים **זְכוּ בְּשָׂדֶה לִפְלוֹנִי וְכִתְבוּ לוֹ אֶת הַשְּׁטָר** – הריני מקנה לכם שדה זו בקנין סודר, שתזכו בה עבור פלוני, וכן ממנה אני אתכם לכתוב ולתת לו שטר מתנה על השדה, הדין הוא, **שחוֹזֵר בְּשְׁטָר וְאֵינוֹ חוֹזֵר בְּשָׂדֶה** – יכול הנותן לחזור בו ולצוות להם שלא יכתבו לו שטר, אך אין הוא יכול לחזור בו מנתינת השדה, שמיד שעשו קנין עבורו זכה המקבל בשדה.

הדין השני: אדם שאמר לשנים זכו בשדה זו לפלוני, **עַל מְנָת שֶׁתִּכְתְּבוּ לוֹ אֶת הַשְּׁטָר,** כלומר, שלא יזכה בשדה עד שיגיע השטר מתנה לידו, שבאופן זה הריהו **חוֹזֵר בֵּין בְּשְׁטָר בֵּין בְּשָׂדֶה** – יכול הנותן לחזור בו אף מנתינת השדה ולא רק מכתיבת השטר, כיון שעדיין לא זכה המקבל בשדה.

הגמרא מביאה שרב הונא הוסיף אופן נוסף: **וְרַב חִיָּיא בַּר אָבִין אָמַר רַב הוּנָא, שְׁלֹשָׁה שְׁטָרוֹת הֵן** – שלשה חילוקי דינים מצינו בשטרות, **תְּרֵי הָא דַּאֲמָרָן** – שנים אלו האמורים לעיל, שפעמים שחוזר בשטר, ופעמים שחוזר אף בשדה, **וּאִידָךְ** – והאופן השלישי הוא, **אִם קָדַם מוֹכֵר וְכָתַב אֶת הַשְּׁטָר** – אם המוכר הקדים והכין שטר מכירה קודם מכירת השדה שיהיה מזומן בידו לתת ללוקח כשטר ראיה,

---

אגרות קודש

ב"ה, י"ד מ"ח, תשט"ו
ברוקלין.

הוו"ח אי"א נו"נ מלאכתו מלאכת שמים
הרב חיים מענדל שי'

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מח' מ"ח, הנה יה"ר מהשי"ת שיצליח במלאכת שמים - השגחה על תלמידי ישיבת תורת אמת.

וכבר ידוע, אשר אחריות המשגיח היא גדולה פי כמה [מ]אחריות הר"מ והר"י, כי הרי עליהם ללמוד התורה עם התלמידים ולפניהם, שבזה אין התנגדות כ"כ מהלעו"ז, כיון שהתורה היא לחם מן השמים ודברי תורה אין מקבלים טומאה, שמצד עצמם אין בם פסולת, וכן מצד הלומד לא תמיד נוגע כ"כ, כיון שאם ח"ו לא זכה נעשית לו כו' - משא"כ על המשגיח לראות **שהתורה תלמדהו**, כפתגם נשיאנו הק', שמתעצם עמה עד שנקראת **תורתו**, דאורייתא וישראל כולא חד, ונגד זה נלחם היצה"ר ומושך עמדו גם את הנה"ב - בכל תוקף, אבל כיון שכמרז"ל אפי' ריש גרגותא הרי מן שמיא קא ממנו לי' - בודאי ניתנו לו הכחות למלאות תפקידו זה, ואין הדבר תלוי אלא ברצונו הטוב. ויצליחו השי"ת שלאחר זמן קצר יוכל לאמר ראו גידולים שגדלתי.

בברכה המחכה לבשו"ט.

נ.ב.

בודאי למותר לעוררו אשר כמו שבחיות הגוף הגשמי, אפילו החיות שבהגוף מצד עצמו, מתחזק ומתוסף ע"י גילוי החיות הנשמה, כן הוא בהנוגע לגופא דאורייתא ולנשמתא דאורייתא כמובן.

רש"י

הכי גרסינן: אמר אמימר הלכתא אותיות נקנות במסירה כרבי — וכן ריהטא דגמרא ומסקנא בהרבה מקומות, דאותיות נקנות במסירה, ולא צריך למכתב "קני לך וכל שעבודיה", ולא שום שטר. **אמר רב אשי סברא היא** — דאין השטר מועיל כלום לקנות שטר אחר על ידו, אלא במסירה תליא מילתא. **דאותיות** — מכירת שטר חוב. **מילי נינהו** — דברים הוא מוכר, ולא ממון ממש. הלכך מעשה בידים, דהיינו מסירה — הוא עיקר קנייתן. אבל שטר אחר לא מהני, דמילי במילי לא מיקנו, שטר לא יקנה בשטר. **שני שטרות הן** — חלוקין זה מזה. **זכו בשדה זו לפלוני** — אני מקנה לכם בסודר זה שדה זו לצורך פלוני. והן קנו לאותו פלוני כמו שצווה להם. **חוזר בשטר** — ואפילו אמר "כתבו ותנו". דכל זמן שלא בא ליד מקבל מתנה — יכול זה לעקור שליחותו, דאין עושין שטר בעל כרחו של נותן, דאם ייפה כחו במתנה בעל פה — לא ניחא ליה דתיהוי מתנה בשטר. ואף על גב דאמרינן ב"חזקת הבתים" (בבא בתרא מ, א): קנין בפני שנים ואין צריך לומר "כתבו", דסתם קנין לכתיבה עומד — הני מילי סתמא, דמסתמא ניחא ליה למקנה שיכתבו שטר לקונה. אבל היכא דמזי — לא כתבינן בעל כרחו. **ואינו חוזר בשדה** — שכבר זכו, וזכין לו לאדם שלא בפניו. **על מנת שתכתבו כו'** — הכי קאמר: לא יזכה עד שיבא השטר לידו. **אם קדם מוכר כו'** — מי שצריך למעות ורוצה למכור מנכסיו לחבירו, ופעמים שהוא מוצא סופר, וכותב שטר מכירה כדי שיהא מזומן ליתנו ללוקח כל שעה שירצה למכור.

כאותה

אָמַר אַמֵּימָר, הִלְכְתָא: אוֹתִיּוֹת נִקְנוֹת בְּמְסִירָה, כְּרַבִּי. אֲמַר לֵיהּ רַב אַשִׁי לְאַמֵּימָר: גְּמָרָא אוֹ סְבָרָא? אָמַר לֵיהּ: גְּמָרָא. אֲמַר רַב אַשִׁי: סְבָרָא נַמִּי הוּא, דְּאוֹתִיּוֹת מִילֵּי נִינְהוּ, וּמִילֵּי בְּמִילֵּי לָא מִיקַּנְיָין. - וְלָא? וְהָאָמַר רַבָּה בַּר יִצְחָק אָמַר רַב, שְׁנֵי שְׁטָרוֹת הֵם: "זְכוּ בְשָׂדֶה לְפְלוֹנִי וְכִתְבוּ לוֹ אֶת הַשְּׁטָר" - חוֹזֵר בַּשְּׁטָר וְאֵינוֹ חוֹזֵר בַּשָּׂדֶה, "עַל מְנָת שֶׁתִּכְתְּבוּ לוֹ אֶת הַשְּׁטָר" - חוֹזֵר בֵּין בַּשְּׁטָר בֵּין בַּשָּׂדֶה; וְרַב חִיָּיא בַּר אָבִין אָמַר רַב הוּנָא, שְׁלֹשָׁה שְׁטָרוֹת הֵן: תְּרֵי - הָא דַּאֲמָרַן; אִידָךְ - אִם קָדַם מוֹכֵר וְכָתַב אֶת הַשְּׁטָר.

כאותה

תוספות

לא קני מדאורייתא גם שעבוד הקרקע הכתובה בו? דהא קרקע נקנית בכסף ובשטר ובחזקה, ואפילו בלא מסירת שטר חוב יקנה ויש לומר: דכמו שאינו יכול להקדישו, כדמוכח בפרק "כל שעה" (פסחים לא, א) ביון שהקרקעות אינם ברשותו — כך אינו יכול להקנותן מן התורה. והא דלא תקינו רבנן שיוכל להקדישן כמו שתקנו שיכול להקנותן — לפי שאין הקדש כל כך צורך. ומיהו אומר רבינו תם: דיש לדחות ההיא ד"מי שמת", דהכי פריך: אי אמרת בשלמא דאורייתא, משום הכי אין יכול למחול — שאין כאן יורש אחר, דמקבל מתנה הוא היורש, דמתנת שכיב מרע דריש ב"יש נוחלין" (בבא בתרא קמז, א) מקראי דירושה מ"והעברתם" — יש לך העברה אחרת שהיא כזו, ולעולם מכירת שטר איכא למימר דהוי דאורייתא. ומכל מקום צריך טעם שפיר דאמאי לא הוי קנין גמור, ויכול לומר לו הלוה: לאו בעל דברים דידי את, ויקנה לגמרי שלא יוכל עוד למחול, כיון דאקני ליה שעבוד הקרקעות בשטר. **אמר** אמימר הלכתא אותיות נקנות במסירה — כתב רב יהודאי גאון דאין אותיות נקנות בחליפין. ולרבינו תם ולרבינו יצחק נראה דגרס: "אין אותיות נקנות במסירה", כרבנן, דהכי הלכתא. ומייתי ראיה מסוף פרק "זה בורר" (סנהדרין לא, א) דאמר: ההיא איתתא דנפק שטר מתותי ידה, אמרה: ידענא בהאי שטרא דפריע הוא. הימנה רב נחמן. אמר ליה רבא: כמאן — כרבי, דאמר אותיות נקנות במסירה? אמר ליה: לאו, משום דאי בעיא קלתיה. ואי הלכתא כרבי — מאי פריך רבא? ורב נחמן נמי, אמאי לא מהדר ליה דודאי נאמנת משום דאותיות נקנות במסירה? ועוד, דקאמר התם: איכא דאמרי לא הימנה רב נחמן, אמר ליה רבא: והא אי בעיא קלתיה? אמר ליה: כיון דאתחזק בבי דינא, אי בעיא קלתיה — לא אמרינן. והשתא, אי הלכתא כרבי, אמאי לא פריך רבא: כמאן דלא כרבי? ורב נחמן נמי אמאי לא הימנה? נהי דאי בעיא קלתיה לא אמרינן, כיון דאתחזק, מכל מקום להימנה משום דאותיות נקנות במסירה אלא משמע דאין הלכה כרבי. והא דאמר ב"מי שמת" (בבא בתרא קנא, א): אימיה דרב עמרם חסידא הוה לה מלוגא דשטרי, אמרה: ליהוי לעמרם ברי. אתא לקמיה דרב נחמן, אמר ליה: הא לא משך. משמע דאי משך קנה — הני מילי מתנת שכיב מרע, שאינו יכול לכתוב, דדברי שכיב מרע ככתובים דמו. והיו סבורים דמשיכה מיהא בעי, כיון דבעלמא בעי מסירה ושטר, ולא דמי לשאר מילי דשכיב מרע. וב"הכותב" (כתובות פה, א) גבי ההיא איתתא דאפקידו גבה מלוגא דשטרי, משמע דאי תפסתינהו מחיים — קניא, ואף על גב דליכא כתיבה אומר רבינו יצחק: דהיא לא היתה רוצה לקנות המלוה, אלא התם רצתה לדחוק היתומים שיפרעו לה, על ידי שתעבב השטרות בידה, שלא יוכלו לגבות החוב. והא דאמר ב"גט פשוט" (בבא בתרא קעג, א): אותיות נקנות במסירה, אביי אמר: צריך להביא ראיה, רבא אמר: אין צריך להביא ראיה. לאו משום דסבר רבא דאותיות נקנות במסירה, דהא בסוף פרק "זה בורר" (סנהדרין לא, א) משמע דסבר דאין אותיות נקנות במסירה כדפרישית, אלא אליבא דהנהו דהתם קיימי. ומיהו, אביי סבר ודאי דנקנה במסירה בפרק "האשה שלום" (יבמות קטו, ב), גבי הא דמייתי רבא ראיה דלא חיישינן לתרי יצחק, מדגבי רבה בר אבוה בהנהי שטרי דמחוזא דכתב בהו נאני בר חבי וחבי בר נאני, אף על גב דשכיחי טובא במחוזא. ואביי דאמר התם: למאי ניחוש להּ? אי משום נפילה — מיזהר זהירי, ואי משום פקדון, כיון דשמיה כשמיה — לא מפקיד גביה. מאי אמרת? דלמא מסר ליה — אותיות נקנות במסירה. ומהתם יש להביא ראיה דרבא סבר אין נקנה, מדמייתי מהתם דלא חיישינן לתרי יצחק. דאי סבר נקנה — היכי מייתי מינה? הא התם ליכא למיחש למידי, כדקאמר אביי דלנפילה ופקדון לא חיישינן, דהא רבא אית ליה ב"גט פשוט" דאין צריך להביא ראיה, והיינו משום דלא חיישׁ לנפילה ופקדון. אלא ודאי אין נקנה, ולהכי מייתי דכי היכי דלא חיישינן דלמא מסר ליה — הכי נמי לא חיישינן לתרי יצחק. ואין לדחות דהכי מייתי: אם איתא דחיישינן לתרי יצחק, אף על גב דלא הוחזקו. דאי בהוחזקו — פשיטא דחיישינן, כדמוכח התם גבי הני שטרי — הוה לן למיחש לנפילה ופקדון, דשכיחי נאני בר חבי טובא במחוזא. מדקאמר: מאי אמרת דלמא מסר ליה — משמע דמכח זה דייק רבא. ואם תאמר: וכיון דסבר רבא דאין נקנה, אם כן הא דדייק רבא בריש "כל הגט" (גיטין כד, ב) הא קטנה מצי מגרש, זאת אומרת: שני יוסף בן שמעון הדרים בעיר אחת מוציאין שטר חוב על אחרים. והיכי דייק? דלמא לעולם אין מוציאין, דחיישינן דלמא מסר ליה לקנות, ואין אותיות נקנות במסירה. אבל בגט ליכא למיחש, כי למה היתה מוסרת לחברתה, דלא שייך שום קנין במסירתה לחברתה ויש לומר: דגרסינן התם "רבה", מדאיירי אביי בתר הכי. ואפילו אי גרס "רבא" — נראה לרבינו שמשון בן אברהם דשפיר דייק, דכי היכי דקטנה מצי מגרשה ולא חיישינן לפקדון ולשמא מסרה לה לצור על פי צלוחיתה — הכי נמי שני יוסף בן שמעון מוציאין, ולא חיישינן [לשמא מסר ליה לקנות] ולשמא מסר לו לצור על פי צלוחיתו. דלגבות החוב הם יודעין דאין המסירה מועלת, דאין אותיות נקנות במסירה. **אותיות** מילי נינהו ומילי במילי לא מיקני — ואומר רבינו יצחק: דמסירת השטר קרוי מילי, דקאמר ליה "קני לך שטר זה" דהיינו מילי בעלמא. אבל כשכותב שטר בשמו על השעבוד — אין לך מעשה גדול מזה. **חוזר** בשטר ואינו חוזר בשדה — ואם תאמר: כיון שאין מוזיק לו כלום, בין במתנה בין במכר, נכתוב לו ממה נפשך, שלא יוכל לכפור לו כיון דאין מפסיד בכתיבה אפילו במכר. דליכא למימר שאינו רוצה שיטרוף ממעבדי, דאפילו בלא שטר גובה מנכסים משועבדים, כדאמר ב"חזקת הבתים" (בבא בתרא מא, ב): המוכר שדהו בעדים — גובה מנכסים משועבדים ויש לומר: דמפסיד, לפי שעל ידי שטר יצא קול שמכר או נתן, ולא יוכל לו כל כך ברצון, לפי שאין לו כל כך קרקעות. ואף על פי שהלוקח ודאי יכול לחזור בו, דמצי אמר: אדעתא דלא תכתבו לי שטרא לא זבני — מכל מקום מוכר יכול לחזור בו בשטר, ואם לא ירצה הלוקח ליקח בלא שטר — יניח. ורבינו תם מפרש: דבשטר מתנה דוקא מיירי, דלא ניחא ליה דליפוש שטרי עילויה, דהעולם לא ידעו שהוא שטר מתנה, אלא יסברו שהוא שטר חוב או שטר מכר, ושיעבד קרקעותיו, ולא יקנו ברצון ממנו לפי שיראים שיטרפו מהן. אבל בשטר מכר — אין יכול לחזור בו, דמסתמא אדעתא דכתיב ליה שטרא זבין ליה. וקשה: דלקמן ב"גט פשוט" (קסח, ב) (תנן): מי שבא ואמר אבד שטר חובי, אף על פי שאמרו עדים כתבנו וחתמנו — אין כותבין ונותנין אפילו בלא אחריות, דחיישינן שמא פרע לו ורוצה לגבות שנית. אבל בשטר מקח וממכר — כותבין, חוץ מאחריות שבו. והשתא ליכא למיחש דלמא טריף והדר טריף, ומשום אפושי שטרא לא חיישינן שמא לא ידעו העולם ששתי פעמים נכתב על שדה אחת, ויסברו שמכר שדה אחרת, או שהוא שטר חוב.

נקנה

תוספות

נקנה השטר בכל מקום שהוא — ואם תאמר: והיכי מוכח מהכא דמילי במילי מיקנו? הא הכא לא קנו שעבוד השטר, דבלאו הכי שעבד נכסיו, דמוכר שדהו בעדים גובה מנכסים משועבדים, ואין מועיל אלא לקנות שטר עצמו ויש לומר: דמשמע ליה בכל ענין, בין החזיק בעדים בין בלא עדים, שלא נשתעבדו נכסיו, ובכל ענין קתני: נקנה השטר בכל מקום שהוא. אבל אכתי קשה: דהיכי מוכח מהכא דמיקנו מילי במילי? דהכא לא חזינן דמיקנו אלא לענין שטר מכר הכתוב בשם מוכר ללוקח, ובהדהה ודאי מדניא מסירה בלא כתיבה לכולי עלמא. אבל מוכר או נותן שטר שיש לו על אחרים — לעולם לא מקנו במילי, במסירה לחודה, עד שיכתוב ונראה לפרש דהכי פריך: והא אגב מילי נינהו, וקנין גרוע הוא, דאפילו הכי מקני בלא מסירה לקנות שעבוד שטר הכתוב בשמו — אם כן אפילו בשטר שאינו כתוב בשמו תועיל מסירה בלא כתיבה, כיון דשעבוד כל כך קל לקנות ומשני: אגב שאני. דאין אגב קנין גרוע, דאלים קנין אגב כמסירה גמורה, דהא אפילו דבר דאין נקנה בחליפין נקנה אגב קרקע, וחשיב כמסירה ומשיבה והגבהה. ורבינו שמואל מפרש: דהשתא לא אסיק אדעתיה קנין אגב, וסלקא דעתין דקני במה שנתרצה לו. וקשה: דאם כן אמאי איצטריך למימר: כיון שהחזיק בקרקע נקנה כו'? כיון שאינו קונה על ידי כך ויש לומר: דסלקא דעתין דלא נתרצה לו עד שיחזיק, ומכל מקום מילי נינהו, כיון דקני על ידי מה שנתרצה.

רב פפא הוו ליה תריסר אלפי זוזי — לפי ספרים דגרסי ב"הגוזל" (בבא קמא קד, ב): "דהוה מסיק", קשה: דהיכי קנינהו ניהליה? ואנן נמי, היכי כתבינן הרשאה אמלוה? הא אמר בפרק "מי שמת" (בבא בתרא קנב, א): מתנת שכיב מרע שכתב בה קנין — ארכבה אתרי ריכשי כו', דרי היא במתנת שכיב מרע שאם אמר הלואתו לפלוני — הלואתו לפלוני. משמע דבריא לא מצי למיקני הלואה אפילו בקנין, דהתם בקנין איירי וליכא למימר דהתם מיירי בהלואת מטבע, שאינו נקנה בחליפין — דאם כן בחנם נקט הלואה, דהוה ליה למימר "מטבעותי לפלוני". ועוד, דאמרינן התם (קמח, א): למימרא דסבר רב נחמן מילתא דאיתא בבריא איתא בשכיב מרע, דליתא כו' והאמר רב נחמן: שכיב מרע שאמר הלואתי לפלוני כו'. ומשני: הואיל ויורש יורשה, אי נמי במעמד שלשתן. הוה ליה למימר: דאיתא בבריא, אפילו בהלואה דמטבע אגב קרקע ואומר רבינו תם: דתקנת חכמים היא לענין הרשאה שיוכל לעשות שליח אפילו בהרשאת מלוה, אף על גב דאין יכול להקנותה.

וכי

כְּאוֹתָהּ שֶׁשָּׁנִינוּ: כּוֹתְבִין שְׁטָר לַמּוֹכֵר אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹקֵחַ עִמּוֹ; כֵּיוָן שֶׁהֶחֱזִיק זֶה בַּקַּרְקַע - נִקְנָה שְׁטָר בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא; וְזוֹ הִיא שֶׁשָּׁנִינוּ: נְכָסִים שֶׁאֵין לָהֶן אַחֲרָיוּת נִקְנִין עִם נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרָיוּת - בְּכֶסֶף וּשְׁטָר וַחֲזָקָה - אַגַּב שָׁאנֵי, דְּהָא מַטְבֵּעַ דְּלָא נִיקְנֵי בַּחֲלִיפִין וְאַגַּב אַרְעָא נִיקְנֵי. כִּי הָא דְּרַב פַּפָּא הָווּ לֵיהּ תְּרֵיסָר אַלְפֵי זוּזֵי בֵּי חוֹזָאי, אַקְנִינְהוּ נִיהֲלֵיהּ לְרַב שְׁמוּאֵל בַּר אַחָא אַגַּב אַסֵּיפָא דְּבֵיתֵיהּ, כִּי אֲתָא, נְפַק לְאַפֵּיהּ עַד תָּווּךְ. "אֲבָל לֹא מָכַר לֹא אֶת הָעֲבָדִים וְלֹא אֶת הַמַּרְצוּפִין וְלֹא אֶת הָאַנְתֵּיקִי" וְכוּ'. מַאי אַנְתֵּיקִי? אָמַר רַב פַּפָּא: עִיסְקָא דִּבְגַוָּוהּ. **מִשְׁנָה** מָכַר אֶת הַקָּרוֹן - לֹא מָכַר אֶת הַפַּרְדּוֹת, מָכַר אֶת הַפַּרְדּוֹת - לֹא מָכַר אֶת הַקָּרוֹן. מָכַר אֶת הַצֶּמֶד - לֹא מָכַר אֶת הַבָּקָר, מָכַר אֶת הַבָּקָר - לֹא מָכַר אֶת הַצֶּמֶד. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: הַדָּמִים מוֹדִיעִין; כֵּיצַד? אָמַר לוֹ: "מְכוֹר לִי צִימְדְּךָ בְּמָאתַיִם זוּז", הַדָּבָר יָדוּעַ שֶׁאֵין הַצֶּמֶד בְּמָאתַיִם זוּז. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים: אֵין הַדָּמִים רְאָיָה. **גְּמָרָא** תָּנֵי רַב תַּחְלִיפָא בַּר מַעֲרָבָא קַמֵּיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ: מָכַר אֶת הַקָּרוֹן - מָכַר אֶת הַפַּרְדּוֹת. - וְהָא אֲנַן "לֹא מָכַר" תְּנַן - אֲמַר לֵיהּ: אִיסְמֵייהּ? - אֲמַר לֵיהּ: לָא, תִּיתַּרְגֵּם מַתְנִיתֵיךְ בַּאֲדוּקִין בּוֹ. "מָכַר אֶת הַצֶּמֶד - לֹא מָכַר אֶת הַבָּקָר" וְכוּ'. הֵיכִי דָּמֵי? אִילֵימָא דְּקָרוּ לְצִימְדָּא צִימְדָּא, וּלְבָקָר בָּקָר - פְּשִׁיטָא, צִימְדָּא זַבִּין לֵיהּ, בָּקָר לָא זַבִּין לֵיהּ וְאֶלָּא דְּקָרוּ לֵיהּ נַמִי לְבָקָר צִימְדָּא - כּוּלֵּיהּ זַבִּין לֵיהּ - לָא צְרִיכָא, בְּאַתְרָא דְּקָרוּ לֵיהּ לְצִימְדָּא צִימְדָּא, וּלְבָקָר - בָּקָר, וְאִיכָּא נַמִי דְּקָרוּ לְבָקָר צִימְדָּא; רַבִּי יְהוּדָה סָבַר: הַדָּמִים מוֹדִיעִין, וְרַבָּנַן סְבְרִי: אֵין הַדָּמִים רְאָיָה. - וְאִי אֵין הַדָּמִים רְאָיָה, לֵיהֲוֵי בִּיטּוּל מִקָּח

וכי

רש"י

כאותה ששנינו — שמותר לעשות כן, אף על גב דמיחזי כשיקרא. דאין כאן הפסד לשום אדם, אלא למוכר עצמו, שאם יאבד השטר וימצאנו לוקח שכתב בשמו — יטען שלקחו מזה המוכר. ואי הוא לא חייש להכי — אנן לא חיישינן בשבילו. **כיון שהחזיק זה** — הלוקח, בקרקע. מסקנא דמילתיה דאמורא הוא, ולא מן המשנה. **נקנה השטר** — שנכתב קודם המכירה, לזה הלוקח, בכל מקום שהוא. שהרי דעתו של מוכר להקנות השטר ללוקח, וקני ליה לשטר אגב קרקע, כדין כל מטלטלין הנמכרין עם קרקע, שנקנין בחזקת קרקע כאילו עבד משיכה במטלטלין גופייהו, וכדמפרש. וזו **היא ששנינו כו'** — בקדושין (כו, א) נפקא לן מקראי. **שאין להם אחריות** — מטלטלין ושטר. **שיש להם אחריות** — מקרקעי. **בכסף בשטר ובחזקה** — בכסף שקבל מן הקרקע, או שהחזיק בה, נקנין גם מטלטלין. וקא סלקא דעתין השתא דהשטר במילי בעלמא מיקני, שנתרצה המוכר להקנות ללוקח, ואף על פי שלא בא השטר לידו דלוקח — קני ליה. כל שכן לעיל, דשטר בשטר מיקני. דאילו הכא — אפילו במילי גרידי קני ליה בלא שטר, וכל שכן דמיקני במילי הכתובים בשטר. **ומשני: מאי דקני שטר אגב ארעא שאני** — דכיון שהחזיק בקרקע, קני ליה לשטר אגב ארעא. דמקראי נפקא לן בקדושין. ולאו היינו מילי, אלא מעשה גדול הוא, כמשיכת הממון עצמו. **דהא מטבע כו'** — בפרק "הזהב". והתם מפרש טעמא. **בחליפין** — בקנין סודר. **אגב אסיפא** — סף ביתו, מקרקע, כדי שיביאם לו. והיינו הרשאה. ואילו לא אקנינהו ניהליה — לא הוו יהבי ליה, דלא ליחייבו באונסא דאורחא, כדאמר בבבא קמא. **נפק לאפיה** — מרוב שמחת מעותיו שהביא. **עד תווך** — מקום. במסכת נדה (לג, ב), וכך שמו. ולאשמועינן אתא דמשום קנין זה מסרו לו המעות, דכיון דנפק לאפיה — שמעינן דהביא המעות. **העבדים** — המשמרים והמנהיגים הספינה. **המרצופין** — שקין גדולים, שבהן משימין הפרקמטיא אשר בספינה. **עיסקא דבגווה** — פרקמטיא שבה.

משנה קרון — עגלה. **הפרדות** — המושכות בקרון. ובשאין אדוקין בו מיירי, כדמפרש בגמרא. דרך פרדות לקרון, וצמד לבקר, וכלים לחמור. **צמד** — הוא העול וכלי העגלה קטנה, והעגלה עצמה, המחברין את השוורים יחד. **לא מכר את הצמד** — דברי הכל היא. אלא דפליגי רבי יהודה ורבנן בפירוש דהך מילתא, דלרבי יהודה זימנין מכר זימנין לא מכר, ולרבנן לעולם לא מכר. **אין הדמים ראיה** — אלא במתנה ביקש ליתן לו המותר.

גמרא איסמייה — מקמי מתניתין. **תתרגם מתניתא בשאדוקין בו** — שקשורין ביחד בשעת המכירה, הלכך הכל מכר. ומתניתין בשאין אדוקין. **היכי דמי** — דמיפלגי רבי יהודה ורבנן. **אילימא דקרו ליה** — באותה העיר לצימדא צימדא — העול קורין אותו באותה העיר צמד, ולא השוורים. **ולבקר קורין בקר** — ולא צמד. **הכי גרסינן: צמד זבין ליה בקר לא זבין ליה** — ואמאי קאמר רבי יהודה דדמים מודיעין שמכר את הבקר? והלא בקר אינו בכלל צמד כלל, דנימא לשון שלו כך הוא, שקרא גם לבקר צמד ואפילו בשאדוקין בו נמי לא קני, דהא לא מפלגינן בין אדוקין לשאינן אדוקין, כדמפלגינן גבי קרון ופרדות. ולקמיה בשמעתין נמי אמרינן דמתניתין מילי מילי קתני. **הכי גרסינן: ואלא דקרו ליה נמי לבקר צמד כולה זבין ליה** — דכי האי גוונא גרסינן גבי המוכר בית לחבירו בבירה גדולה, בפרק "המוכר את הבית" (בבא בתרא סא, ב). **כולה זבין ליה** — ואמאי אמרי רבנן אין הדמים ראיה? הא ודאי, כיון דכולי עלמא קורין גם לבקר צמד, וגם הדמים מודיעין — עליה דמוכר רמיא לגלויי דלא בקר קא מזבין אלא העול לבדו, ומדלא פירש — אמרינן שמכר הכל **הכי גרסינן: לא צריכא כאתרא דאיכא דקרו ליה לצמד צמד ולבקר בקר ואיכא דקרו נמי לבקר צמד** — והשתא מספקא לן בהאי גברא מהי מינייהו הוא, אם קרא לבקר צמד אם לאו. **רבי יהודה סבר הדמים מודיעין** — שהוא מן הקורין לבקר צמד, ובקר מכר עם הצמד. **ורבנן סברי** — כיון דיש קורין לבקר בקר, ולא קרו ליה צמד — לא אמרינן הדמים מודיעין, דדלמא האי מינייהו הוא, ולא מכר את הבקר. דיד לוקח על התחתונה, דאוקי ממונא בחזקת מריה, ולא אמרינן דמים מודיעין. אבל היכא דכל בני העיר קורין לבקר צמד, כיון דפשיטא לן דהאי גברא רגיל לקרות גם לבקר צמד, וגם דמים הרבה יש — כולה זבין ליה. **ואי אין הדמים ראיה** — כלומר, נהי נמי דאין הדמים ראיה, ומכר את הצמד לא מכר את הבקר, דמשמע: אבל הצמד מכור, ואמאי? ליהוי ביטול מקח, שיבטל המקח ויחזיר לו דמיו ויטול צמדו, כדין כל אונאה יתר משתות, דבטל המקח, בפרק "הזהב" (בבא מציעא מט, ב) ובשתות מצומצם אמרינן קנה ומחזיר אונאה, ובפחות הויא מחילה.

הכי

כְּאוֹתָהּ שֶׁשָּׁנִינוּ במשנה להלן (קסז:) **שכוֹתְבִין** – מותר לכתוב **שְׁטָר לְמוֹכֵר אַף עַל פִּי שֶׁאֵין לוֹקֵחַ עִמּוֹ**, כיון שאין שום חשש הפסד בזה אלא למוכר עצמו, שאם יאבד השטר יוכל שמעון לטעון שקנה את השדה, ומכיון שחפץ המוכר בכך ואינו חושש, מותר לכתוב לו.

רב הונא מסיים את דבריו: ואם כן שכתב המוכר שטר מכירה על השדה קודם מכירת הקרקע, **כֵּיוָן שֶׁהֶחֱזִיק זֶה** [–הלוקח] **בְּקַרְקַע** וקנאה, **נִקְנָה שְׁטָר בְּכָל מָקוֹם שֶׁהוּא** בלא מעשה קנין נוסף, מאחר שנתרצה המוכר לתת לו את השטר עם השדה. **וְזוֹ הִיא שֶׁשָּׁנִינוּ** במשנה בקידושין (כו.), **נְכָסִים שֶׁאֵין לָהֶן אַחֲרָיוּת**, דהיינו מטלטלין, ובכללם השטר, **נִקְנִין עִם נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרָיוּת**, דהיינו קרקעות, על ידי שעשה קנין בקרקע בלבד באחד מהקנינים המועילים בקרקעות, דהיינו **בְּכֶסֶף וּשְׁטָר וַחֲזָקָה**. הרי לנו שמכיון שנתרצה המוכר לתת ללוקח את השטר עם השדה, בכך בלבד זכה הלוקח בשטר בלא מעשה קנין, ואם כן הרי כל שכן שניתן למכור שטר הלואה לחבירו על ידי שטר מכירה, ומפני מה אמר רב אשי לעיל (ע"א) ש'מילי במילי לא מיקנין'.

מתרצת הגמרא: **אַגַּב שֶׁאֲנִי** – אין דומה קנין אגב ל'מילי', כלומר, אין הלוקח זוכה בשטר בדברים בלבד, שנתרצה המוכר לתתו לו, אלא בקנין אגב, שכך הוא הדין שאדם החפץ לקנות מחבירו קרקעות ומטלטלים, כיון שעשה קנין בקרקעות, הרי זה נחשב כמעשה גדול וקנין משיכה במטלטלים עצמם.

הגמרא מביאה ראיה לדבריה, שקנין אגב קנין חשוב הוא: **דְּהָא מַטְבֵּעַ דְּלֹא נִיקְנֵי כַּחֲלִיפִין, וְאַגַּב אַרְעָא נִיקְנֵי** – שהרי מטבע אינו נקנה בקנין סודר, ומכל מקום אגב קרקע הרי הוא נקנה. **כִּי הָא דְּרַב פַּפָּא הָווּ לֵיהּ תְּרֵיסַר אַלְפֵי זוּזֵי בֵּי חוֹזָאֵי** – וכמו שמצינו שהיו לרב פפא שנים עשר אלף זוז בפקדון אצל אנשי העיר חוזאי, ורצה לשלוח את רב שמואל בר אחא לתבוע המעות עבורו, אך חשש שלא יתרצו למסור את המעות לידיו, ולכך **אַקְנִינְהוּ** למעות **נִיהֲלֵיהּ, לְרַב שְׁמוּאֵל בַּר אַחָא, אַגַּב אַסִּיפָא דְּבֵיתֵיהּ** – אגב מפתן הבית שלו, שקרקע הוא והקנהו לו בקנין סודר או בחזקה, **וְכִי אָתָא נָפַק לְאַפֵּיהּ עַד תַּוְוֹךְ** – וכשהגיע רב שמואל בר אחא, יצא רב פפא לקראתו עד המקום ששמו 'תווך' מרוב שמחתו על המעות שהביא עמו. הרי לנו שהועיל הקנאת המעות אגב הקרקע, שאילולי כן לא היו בי חוזאי מוסרים את המעות ליד השליח.

שנינו במשנה: **אֲבָל לֹא מָכַר לֹא אֶת הָעֲבָדִים וְלֹא אֶת הַמַּרְצוּפִין וְלֹא אֶת הָאַנְתִּיקִי וְכוּ'**.

מבררת הגמרא: **מַאי אַנְתִּיקִי** – מהו אנתיקי. מבארת הגמרא: **אָמַר רַב פָּפָּא, עִיסְקָא דִּבְגַוָּוהּ** – הסחורה המצויה בספינה, אינה נמכרת בכלל הספינה.

משנה

לאחר שנתבאר במשנה הקודמת אלו דברים נכללים בכלל מכירת הספינה, עוברת משנתינו לבאר את דין המוכר פרדות או בהמה או את כליהם: **מָכַר אֶת הַקָּרוֹן, לֹא מָכַר אֶת הַפְּרָדוֹת** – המוכר לחבירו את העגלה, אין בכלל זה הבהמות העשויות להוליך את העגלה, שלא נתכוין למכור לו אלא את העגלה לבדה. וכן להיפך, אם **מָכַר אֶת הַפְּרָדוֹת, לֹא מָכַר אֶת הַקָּרוֹן.**

מָכַר אֶת הַצֶּמֶד, לֹא מָכַר אֶת הַבָּקָר – ואם מכר לחבירו את העול של הבקר, אין בכלל זה הבקר. וכן להיפך, אם **מָכַר אֶת הַבָּקָר, לֹא מָכַר אֶת הַצֶּמֶד.**

המשנה מביאה שנחלקו תנאים בדין זה, באיזה אופן אכן המוכר את הצמד, לא מכר את הבקר: **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הַדָּמִים מוֹדִיעִין** – באופן שהדמים מוכיחין שלא לדבר זה בלבד נתכוין, ששילם דמים מרובים, הרי זה מוכיח שאכן נתכוין לקנות שני הדברים יחד.

מבררת המשנה: **כֵּיצַד** הדמים מודיעין. מבארת המשנה: כגון באופן **שאָמַר לוֹ** [הלוקח למוכר] **מְכוֹר לִי צִימְדָּךְ בְּמָאתַיִם זוּז**, והרי **הַדָּבָר יָדוּעַ שֶׁאֵין הַצֶּמֶד** נמכר **בְּמָאתַיִם זוּז**, שהרי זה ראיה שהכוונה היתה לקנות הצמד עם הבקר, ששוים מאתים זוז. **וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֵין הַדָּמִים רְאָיָה**, אלא יתכן שאכן לא נתכוין לקנות אלא את הצמד.

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא הסותרת למשנתינו: **תָּנֵי רַב תַּחֲלִיפָא בַּר מַעֲרָבָא, קַמֵּיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ** – רב תחליפא שהיה מבני ארץ ישראל, שנה ברייתא לפני רבי אבהו, **מָכַר אֶת הַקָּרוֹן, מָכַר אֶת הַפְּרָדוֹת.** שאלו רבי אבהו, **וְהָא אֲנַן לֹא מָכַר תְּנַן** – והרי במשנתינו שנינו, מכר את הקרון 'לא מכר' את הפרדות, ונמצא ברייתא זו סותרת למשנתינו. **אָמַר לֵיהּ** רב תחליפא, **אִיסְמְיֵיהּ** – האם אסיר ברייתא זו מגירסתי, מחמת המשנה. **אָמַר לֵיהּ** רבי אבהו לרב תחליפא, **לָא** – אין הכרח לדחות ברייתא זו, **תִּיתַרְגֵּם מַתְנִיתֵיךְ בַּאֲדוּקִין בּוֹ** – שיש להעמיד את הברייתא שלך באופן שהיו הפרדות קשורים בעגלה, שבאופן זה כיון שסיכמו ביניהם על מכירת העגלה, ודאי היתה כוונתם אף על הפרדות שעמה.

שנינו במשנה: **מָכַר אֶת הַצֶּמֶד לֹא מָכַר אֶת הַבָּקָר וְכוּ'** רבי יהודה אומר הדמים מודיעין וכו' וחכמים אומרים אין הדמים ראיה:

הגמרא מבררת באיזה אופן נחלקו רבי יהודה וחכמים. מבררת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי** – באיזה אופן נחלקו רבי יהודה וחכמים, **אִילֵּימָא** בעיר **דְּקָרוּ לְצִימְדָּא צִימְדָּא וּלְבָקָר בָּקָר** – אם במקום שהיו קוראים לעול בלבד, צמד, ולבקר בלבד, בקר, ואין מצוי כלל לקרוא לבקר ולצמד יחד, צמד, אם כן הרי **פְּשִׁיטָא** שצִימְדָּא **זַבֵּין לֵיהּ, בָּקָר לֹא זַבֵּין לֵיהּ** – אם כן הרי ברור שלא מכר אלא את הצמד, וודאי לא נחלק רבי יהודה על חכמים באופן זה, שלא יתכן לומר שהדמים מגלים לנו שהמוכר נתכוין אף לבקר, שהרי אין קוראים כלל לבקר, צמד.

וְאֶלָּא דְּקָרוּ לֵיהּ נַמִּי לְבָקָר צִימְדָּא – ואם נאמר שנחלקו בעיר שרגילים כולם לקרוא לפעמים לבקר ולצמד יחד, צמד, ונמצא שהאומר צמד יתכן שכוונתו אף לבקר, אם כן ודאי אף חכמים יודו לרבי יהודה שיהיו הדמים ראיה **שכוּלֵּיהּ זַבֵּין לֵיהּ** – שהכל מכר לו, הבקר עם הצמד.

מבארת הגמרא: **לֹא צְרִיכָא** – אכן לא נשנתה מחלוקת זו אלא **בְּאַתְרָא דְּקָרוּ לֵיהּ לְצִימְדָּא צִימְדָּא וּלְבָקָר בָּקָר** – בעיר שיש בני אדם הקוראים לעול בלבד צמד, ולבקר בקר, **וְאִיכָּא נַמִּי דְּקָרוּ לְבָקָר צִימְדָּא** – וישנם גם בני אדם באותה עיר שקוראים אף לבקר צמד, **שרַבִּי יְהוּדָה סָבַר, הַדָּמִים מוֹדִיעִין,** שמתוך שלקח המוכר דמים מרובים הרי זה ראיה שהוא מן הבני אדם הקוראים אף לבקר צמד, **וְרַבָּנַן סָבְרֵי אֵין הַדָּמִים רְאָיָה** – אין בכח הדמים המרובים שלקח להוכיח שאכן מן אותם בני אדם הוא, אלא המוציא מחבירו עליו הראיה, וכל זמן שלא הביא הלוקח ראיה לדבריו ידו על התחתונה, ונותן לו המוכר צמד בלבד.

הגמרא מקשה לדעת חכמים, מפני מה הצמד עצמו כן מכור. מקשה הגמרא: **וְאִי** – ואם אכן לדעת חכמים **אֵין הַדָּמִים רְאָיָה**, ולכך לא קנה את הבקר, על כל פנים **לֵיהֲוֵי בִּיטּוּל מִקָּח** – שיתבטל המקח, כדין כל המשלם יותר משתות משווי המקח, שהמקח בטל, וכיון ששילם יותר משתות משווי העול, אם כן צריך המקח להיות בטל, ומתוך לשון המשנה 'מכר את הצמד לא מכר את הבקר', משמע שמכירת הצמד מכירה מעולה היא, כלומר, שלא רק שלא בטל המקח, אלא אף אינו צריך להחזיר את דמי האונאה.

הגמרא מבארת שאין ליישב שלרבנן אין חיוב השבת האונאה אלא לצאת ידי שמים: **וְכִי תֵּימָא** ליישב **שביטול מִקָּח לְרַבָּנָן לֵית לְהוּ** – שלדעת רבנן אין המקח בטל אף אם הונהו ביותר משתות, ואינו מחויב להשיב את דמי האונאה, אם הונהו בשתות, וכל חיובו אינו אלא לצאת ידי שמים, **וְלֹא** – וכי ניתן לומר כן, **וְהָתְנַן** (ב"מ נו:), **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, הַמּוֹכֵר סֵפֶר תּוֹרָה בְּהֵמָה וּמַרְגָּלִית אֵין לָהֶן אוֹנָאָה**, כלומר, שאף אם הונהו יותר משתות אינו צריך אפילו להחזיר האונאה. **וְאָמְרוּ לוֹ חכמים, לֹא אָמְרוּ אֶלָּא אֶת אֵלּוּ** – רק באלו המנויים ברישא של המשנה (שם) 'העבדים והשטרות והקרקעות' נאמר שאין להם אונאה, מה שאין כן בכל שאר הדברים צריך להחזיר האונאה. הרי לנו שדעת חכמים שצריך להחזיר האונאה, ואם כן יש להקשות מפני מה במשנתינו אין צריך המוכר להחזיר את האונאה, ששילם הלוקח דמים מרובים על הצמד.

מתרצת הגמרא: **מַאי אֵין דָּמִים רְאָיָה נַמִּי דְּקָתָנֵי, דְּהָוֵי בִּיטּוּל מִקָּח** – אכן מה שאמרו חכמים 'אין הדמים ראיה', היינו רק שאין הלוקח יכול לתבוע מהמוכר את הבקר, אמנם המקח בטל כיון ששילם יותר משתות משווי הצמד.

וְאִיבָּעֵית אֵימָא, כִּי אָמוּר רַבָּנָן – לדעת רבנן, לא נאמר דין **אוֹנָאָה וּבִיטּוּל מִקָּח**, אלא **בִּכְדֵי שֶׁהַדַּעַת טוֹעָה** – כשהונה המוכר את הלוקח בשיעור שיכול היה הלוקח לטעות שאכן זהו שווי החפץ, וכגון שמכר לו חפץ השוה חמש בשבע, או שש בשמונה, שלו היה יודע הלוקח שאין זה שווי החפץ לא היה מקיים המקח, **אֲבָל** אם הוסיף הלוקח דמים רבים **בִּכְדֵי שֶׁאֵין הַדַּעַת טוֹעָה, לֹא**, וכגון ששילם עבור הצמד ששוה פרוטה, מאה או מאתיים זוז,

שאם כן **אֵימוּר מַתָּנָה יָהֵב לֵיהּ** – ודאי מסתבר שמתנה נתן לו הלוקח למוכר.

משנה

הַמּוֹכֵר אֶת הַחָמוֹר, לֹא מָכַר את **כֵּלָיו. נָחוּם הַמָּדִי אוֹמֵר, מָכַר כֵּלָיו.** שכן הוא דעת בני אדם, שמוכרין החמור עם כלי תשמישו.

רבי יהודה מחלק, שפעמים קנה ופעמים לא: **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, פְּעָמִים** הכלים **מְכוּרִין, פְּעָמִים אֵינָן מְכוּרִין. כֵּיצַד, הָיָה חָמוֹר לְפָנָיו וְכֵלָיו עָלָיו, וְאָמַר לוֹ** הלוקח למוכר, **מְכוֹר לִי חֲמוֹרְךָ זֶה, הֲרֵי כֵלָיו מְכוּרִין** – שלשון 'זה' משמע כמות שהוא, עם כליו. אמנם אם אמר לו **חֲמוֹרְךָ הוּא**, בלשון שאלה, כלומר, אם חמורך הוא זה, מכור לי אותו, **אֵין כֵּלָיו מְכוּרִין**, שהרי זה כמוכר חמור סתם, שדעת רבי יהודה שאף אם הכלים עליו, לא קנה הכלים.

גמרא

הגמרא מבארת באיזה כלים נחלקו התנאים במשנתינו: **אָמַר עוּלָּא, סַחֲלוֹקֶת בְּשַׂק וְדִיסְקַיָּא וְכוּמְנִי** – לא נחלקו תנא קמא ונחום המדי אלא בכלי החמור המשמשים לנשיאת משאות, בשק ודיסקיא שממלאים אותם משאות ומטעינים אותם על החמור, וכן כומני, מרכבה העשויה לישיבת נשים.

עולא מבאר את סברת מחלוקתם, לפי שיטתו: **דְּתַנָּא קַמָּא סָבַר, סְתָם חֲמוֹר לִרְכּוֹב קָאֵי** – בדרך כלל עומד החמור לרכיבת אנשים, ולא למשא ולרכיבת נשים, ולכך אין דעת בני אדם למכור את השק ודיסקיא וכומני. **וְנַחוּם הַמָּדִי סָבַר, סְתָם חֲמוֹר לְמַשָּׂאוֹ קָאֵי**, ולא לרכיבה, ולכך קנה את השק והדיסקיא והכומני. **אֲבָל אוּכָּף וּמַרְדַּעַת קִילְקְלֵי וְחָבֵיל, דִּבְרֵי הַכֹּל מְכוּרִין**, לתנא קמא כיון שמשמשים לרכיבה, ולנחום המדי, כיון שמשמשים האוכף והמרדעת אף להטעין עליהם משאות.

הגמרא מקשה על עולא: **מֵיתִיבִי**, שנינו בברייתא, אם אמר לחבירו בפירוש **חֲמוֹר וְכֵלָיו אֲנִי מוֹכֵר לְךָ, הֲרֵי זֶה מָכַר אֶת הָאוּכָּף וְאֶת הַמַּרְדַּעַת וְאֶת הַקִּילְקְלֵי וְאֶת הַחֲבָל**, המשמשים לרכיבה. **אֲבָל לֹא מָכַר שַׂק וְדִיסְקַיָּא וְכוּמְנִי** העשויים למשא ורכיבת אשה. **וּבְזַמַּן שֶׁאָמַר לוֹ הִיא וְכָל מַה שֶּׁעָלֶיהָ, הֲרֵי כּוּלָּן מְכוּרִין**, ואפילו השק והדיסקיא והכומני. מדייקת הגמרא: **מַעְמָא דְּאָמַר לֵיהּ חֲמוֹר וְכֵלָיו, הוּא דְּקָנֵי אוּכָּף וּמַרְדַּעַת** – דווקא משום שפירש המוכר 'חמור וכליו' קנה הלוקח את האוכף והמרדעת ודומיהן המשמשים לרכיבה, **הָא לֹא אָמַר לֵיהּ הָכִי, לֹא** – אמנם אם מכר לו חמור סתם, אף את אלו לא קנה. והרי זה לא כדברי עולא, שלדעתו כולם סוברים שאף בלא לפרש מכר דברים אלו, אלא על כרחך צריך לומר שבאוכף ומרדעת נחלקו רבנן ונחום המדי, וסוברת הברייתא כרבנן שאף את אלו לא מכר לו אם אינו מפרש 'חמור וכליו'.

מתרצת הגמרא: **הוּא הַדִּין דְּאַף עַל גַּב דְּלֹא אָמַר לֵיהּ חֲמוֹר וְכֵלָיו, נַמִּי אוּכָּף וּמַרְדַּעַת מְכוּרִין, וְהָא קָא מַשְׁמַע לָן** – ונקטה הברייתא לשון זה, להשמיענו **דְּאַף עַל גַּב דְּאָמַר לֵיהּ** בפירוש **חֲמוֹר וְכֵלָיו**, מכל מקום **שַׂק וְדִיסְקַיָּא וְכוּמְנִי לֹא קָנֵי**, שברייתא זו סוברת כרבנן שבסתמא לא קנה אותם, ואף שהוסיף בלשונו 'חמור וכליו' לא הועיל לו לקנות אותם.

מבררת הגמרא: **מַאי כּוּמְנִי** – מהו כומני, שמנה עולא בין הדברים שנחלקו בהם תנא קמא ונחום המדי. מבארת הגמרא: **אָמַר רַב פַּפָּא בַּר שְׁמוּאֵל, מֶרְכַּבְתָּא דְּנָשֵׁי** – מרכבה העשויה לרכיבת נשים.

הגמרא מבארת האם נחלקו התנאים במשנתינו באופן שהכלים על החמור, או שאינם עליו: **אִיבַּעְיָא לְהוּ, בְּעוֹדָן עָלָיו מַחֲלוֹקֶת** – האם נחלקו חכמים ונחום המדי באופן שהיו השק והדיסקיא על החמור בשעת המכירה, ואף על פי כן דעת חכמים שלא מכר, **אֲבָל בְּשֶׁאֵינָן עָלָיו, מוֹדֶה לְהוּ נָחוּם הַמָּדִי** לחכמים שלא מכרן עם החמור, **אוֹ דִּלְמָא בְּשֶׁאֵינָן עָלָיו מַחֲלוֹקֶת, אֲבָל בְּעוֹדָן עָלָיו מוֹדוּ** [–מודים] **לֵיהּ רַבָּנָן לְנָחוּם** המדי, שמכר אף אותם.

הגמרא סבורה לפשוט את הספק מהברייתא שהובאה לעיל: **תָּא שְׁמַע**, ששנינו בסיפא של הברייתא, **וּבְזַמַּן שֶׁאָמַר לוֹ הוּא וְכָל מַה שֶּׁעָלָיו, הֲרֵי כּוּלָּן מְכוּרִין**, אפילו השק והדיסקיא והכומני, והרי ברייתא זו על כרחך שנויה באופן שעודן עליו, שהרי אמר לו 'וכל מה שעליו', ומכל מקום מבואר שרק מפני שאמר לו כן בפירוש קנה. הגמרא מסיימת את הוכחתה, **אִי אָמְרַת בִּשְׁלָמָא בְּעוֹדָן עָלָיו מַחֲלוֹקֶת**, אם כן **הָא מַנִּי רַבָּנָן הִיא** – ברייתא זו כדעת רבנן היא, שלא מכר. **אֶלָּא אִי אָמְרַת בְּשֶׁאֵין עוֹדָן עָלָיו מַחֲלוֹקֶת, אֲבָל בְּעוֹדָן עָלָיו דִּבְרֵי הַכֹּל מְכוּרִין, הָא מַנִּי** – אם כן ברייתא זו כמי סוברת.

דוחה הגמרא: **לְעוֹלָם בְּשֶׁאֵין עוֹדָן עָלָיו מַחֲלוֹקֶת**, וברייתא זו **רַבָּנָן הִיא**, שלדעתם אם אין הכלים על החמור לא מכרן, **וְאִימָא וּבְזַמַּן שֶׁאָמַר לוֹ הוּא וְכָל מַה שֶּׁרָאוּי לִהְיוֹת עָלָיו** – ויש לתקן בדברי הברייתא שאמר לו המוכר 'היא, וכל מה שראוי להיות עליה'.

הגמרא סבורה לפשוט את הספק מהסיפא של משנתינו: **תָּא שְׁמַע**, שנינו במשנתינו, **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, פְּעָמִים** הכלים **מְכוּרִין, וּפְעָמִים שֶׁאֵינָן מְכוּרִין**, והרי מדברי רבי יהודה מבואר שמדבר בחמור שהכלים עליו, שהרי מחלק שאם אמר לו הלוקח 'חמורך זה', כוונתו שחפץ לקנותה כמו שהיא, עם הכלים שעליה. ואם כן **מַאי לַאו אַמַּאי דְּקָאָמַר תַּנָּא קַמָּא, קָאֵי רַבִּי יְהוּדָה** – הרי מסתבר לומר שעל אותו אופן שדיבר תנא קמא, פירש רבי יהודה את דעתו. ואם כן מבואר שמשנתינו אמורה באופן שעודן עליו, ומכל מקום לדעת תנא קמא לא קנה, ולדעת נחום המדי, קנה, ורבי יהודה מכריע ביניהם, ומחלק שיש אופנים שקנה.

דוחה הגמרא: **לֹא, רַבִּי יְהוּדָה**

המשך ביאור למסכת בבא בתרא ליום שבת קודש עמ' ב

הִמְחַשְּׁבִין, וְתֹאכַל אֶת שֶׁאֵינָן מְחַשְּׁבִין, וכמבואר לעיל (עה.), שכל אחד ואחד נכוה מחופתו של חבירו הגדול ממנו. 'וְלֶהָבָה מִקְּרִית סִיחֹן' היינו **מִקְּרִית צַדִּיקִים שֶׁנִּקְרְאוּ שִׂיחִין** – אילנות, 'אָכְלָה עָר מוֹאָב' **זֶה הַמְּהַלֵּךְ אַחַר יִצְרוֹ, כְּעִיר זֶה שֶׁמְּהַלֵּךְ אַחַר סִיחָה נָאָה**, שתאכל אותו האש והלהבה היוצאת מן הצדיקים. וכן תאכל את 'בַּעֲלֵי בָמוֹת אַרְנוֹן', **אֵלּוּ גַּסֵּי הָרוּחַ**, שגבוהה רוחם כבמות ארנון, **דְּאָמַר מַר, כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ, נוֹפֵל בְּגֵיהִנֹּם.**

'וַנִּירָם', כלומר, אם **אָמַר רָשָׁע, אֵין רָם, 'אָבַד חֶשְׁבּוֹן' אָבַד חֶשְׁבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם**, כלומר, שאומר שבביכול אין דין ואין דיין, אם כן 'עַד דִּיבֹן', כלומר **אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא הַמְּתֵן עַד שֶׁיָּבֹא דִּין, 'וַנַּשִּׁים**

רש"י

הכי גרסינן וכי תימא ביטול מקח לרבנן לית להו — כלומר, דאונאה ודאי אית להו, דמן התורה היא, דכתיב "לא תונו" (ויקרא כה). אבל ביטול מקח לית להו, אלא סבירא להו: יותר משתות כשתות עצמה דמי, וקנה, ומחזיר אונאה. **והתנן** — בפרק "הזהב". **רבי יהודה אומר המוכר ספר תורה בהמה ומרגלית אין להם דין אונאה ואמרו לו כו'** — ואמרינן בגמרא: עד כמה לא הוי אונאה? אמר אמימר: עד כדי דמיזקן. דהיינו, יתר משתות לא הוי אונאה אליבא דרבי יהודה, ואפילו להחזיר אונאה, אלא מחילה היא, דעביד איניש דזבין להו ביוקר. ומדקאמרי ליה: לא אמרו דאין להן אונאה אלא אלו המנוין במשנתנו, עבדים ושטרות וקרקעות, וטעמא יליף התם מקראי, אבל לכל מילי — אית להו דין אונאה וביטול מקח. כך פירשו רבותינו. ולא נהירא, דהא לא שמעינן להו מהכא דאית להו ביטול מקח ביתר משתות, אלא שמע מינה דאיכא אונאה, וצריך להחזיר הדמים ונראה בעיני לפרש כן: ואי אין הדמים ראיה לקנות בקר עם הצמד, אמאי מתקיימת מכירת הצמד לגמרי, שלא יחזיר לו זה כלום ללוקח מאונאתו? שכן משמע לשון המשנה: מכר את הצמד לא מכר את הבקר, אבל מכירת הצמד — מכירה מעלייתא היא, ואמאי? לא מיבעיא דאונאתו היה לו להחזיר אילו נתאנה שתות, אלא אפילו ביטול מקח ליהוי מן הדין, דהא נתאנה יותר משתות טובא וכי תימא רבנן לית להו לא החזרת אונאה בשתות ולא ביטול מקח ביתר משתות, אלא בכל ענין קנה, ולא יחזיר לו כלום, שאין לנו לכופו בבית דין לכך אם אינו רוצה לצאת ידי שמים — והתנן, אמרו לו: לא אמרו אלא את אלו, אבל שאר דברים יש להן אונאה, וצריך להחזיר. ואמאי אמרינן במתניתין: אין הדמים ראיה, דמשמע שהמכירה תתקיים לגמרי, ולא יחזיר לו מוכר ללוקח ממעותיו כלום? והאי דקאמר גמרא "וכי תימא ביטול מקח לית להו" — לאו דוקא, דהוא הדין דמאונאת שתות קפריך. אלא משום דקפריך: וליהוי ביטול מקח, דרבותא קפריך, משום הכי קאמר נמי: וכי תימא ביטול מקח כו'. **ומשני: מאי אין הדמים** — היינו ביטול מקח, שאין הדמים ראיה לקנות את הבקר להתקיים המכר. אלא לא מכר את הבקר, ויבטל המקח משום אונאת יתר משתות. **בכדי שהדעת טועה** — וסבור בלבו שכך שוה, כגון שוה חמשה בשבעה או ששה בשמונה. והלכך בטל מקח, דמקח טעות הוא. אבל בכדי שאין הדעת טועה — כמתניתין, דצמד ששוה פרוטה אין קונין אותו במנה או מאתים. ומסתברא כתירוץ אחרון, וקמא שינויא דחיקא הוא. **אימור מתנה כו'** — יש לנו לומר דמתנה בעלמא הוא דיהיב ליה. **משנה** כליו — בגמרא מפרש להו. **רבי יהודה אומר כו'** — כולה מיפרשא בגמרא. **חמורך זו** — כמות שהיא, עם כלים שעליה. **חמורך היא** — כלומר, אם זו היא חמורך — מכור אותה לי, דהיינו כמוכר את החמור סתם. וסבירא ליה לרבי יהודה דאין כליו מכורין, אפילו בעודן עליו. **גמרא מחלוקת** — דתנא קמא ונחום המדי — בכלים העשויין למשוי החמור, כגון שק ודיסקיא שעשוין ליטול בתוכו משאוי ולתת על החמור. **וכומני** — מרכבתא דנשי, וכדלקמן. וגם הוא ממין משאוי, שהאשה יושבת כמשאוי, דסתם חמור לרכיבת אנשים קאי. **דתנא קמא סבר** — חמור לרכיבת אדם עומד ולא למשאוי. הלכך, המוכר את החמור סתם — לא מכר אותם כלים העשויין למשאוי, אלא אותם כלים העשויים לרכיבה, כגון אוכף ומרדעת. ונחום המדי סבר: חמור למשאוי עומד, וקנה כולן, גם האוכף ומרדעת, דלטעון משאוי על גבן עשויין. **אוכף ומרדעת** — בין לרכיבה בין למשאוי. קילקלי = צינגל"ש, לקשור האוכף בחבישת החמור. **חבק** = פוטרי"ל, וצרכי רכיבה הן. **הא לא אמר ליה** — "חמור וכליו", אלא סתם מכר לו את החמור — לא קנה את האוכף ומרדעת. ואם איתא לדעולא — הא מני? לא רבנן ולא נחום המדי אלא על כרחך באוכף ובמרדעת פליגי, והא ברייתא רבנן היא. **לא הוא הדין כו'** — ורבנן היא ולא נחום המדי. דלנחום מיקנא קני נמי שק ודיסקיא וכומני. **והא קא משמע לן דאף על גב דאמר ליה חמור וכליו** — לא אהני האי ייתור לשון לטפויי שק ודיסקיא, ולא קני להו, כרבנן. **בעודן עליו** — הא שק ודיסקיא מחלוקת — בעודן עליו בשעת מכירה. אבל בשאין עודן עליו — מודה להו נחום לרבנן דאין מכורין, ואפילו אוכף ומרדעת נמי אין מכורין אם אינן עליו. **או דלמא בשאין עודן עליו מחלוקת** — ואפילו הכי אוכף ומרדעת קנה. **תא שמע וכזמן שאמר לו הוא וכל מה שעליו הרי כולן מכורין** — אפילו שק ודיסקיא וכומני. ובעל כרחך בעודן עליו מיירי, דהא קתני "וכל מה שעליו", ואפילו הכי קתני רישא דאינן מכורין בכלל החמור עד דאמר ליה בהדיא "וכל מה שעליו", כדקתני סיפא. **אי אמרת בשלמא בעודן עליו מחלוקת הא מני רבנן היא** — דאמרי: לא מכר את כליו אף על פי שעודן עליו. **הא מני** — לא נחום ולא רבנן, דהא בעודן עליו מיירי, ואפילו הכי לא מכר מסתמא עד דאמר ליה בהדיא "וכל מה שעליה". וכי היכי דפריך מסיפא — הוה ליה לפרוכי מרישא, דקתני בהדיא: לא מכר. אלא משום דעיקר פירכיה ממה דקתני "וכל מה שעליה", דמשמע: בעודן עליו — משום הכי אלימא פרוכי מינה דסיפא. **תא שמע רבי יהודה אומר פעמים מכורין כו'** — ורבי יהודה בעודן עליו מיירי, דהא קתני: "חמורך זו" — כליו מכורין. דמשום דאמר "זו", דמשמע: כמו שהיא טעונה — משום הכי כליו מכורים. ואמאי דקאמר תנא קמא קאי, דשמעינהו דמיפלגי בעודן עליו, למר מכר ולמר לא מכר, ואתא איהו למימר: פעמים מכורין כו', ולהכריע ביניהם אתא.

מילתא

תוספות

וכי תימא לרבנן ביטול מקח ליה להו כו' — הוה מצי למיפרך מרישא, דקתני: אלו דברים שאין להם אונאה העבדים והקרקעות כו', מכלל דשאר דברים יש להן אונאה אלא משום דהוי מצי לדחויי: הא מני רבי יהודה היא. **אבל** בכדי שאין הדעת טועה [ולא אימור] מתנה כו' — אומר רבינו יצחק בן מאיר: דליכא למיפרך מהכא לרב, דאמר בפרק "האשה" (קדושין מו, ב) גבי מקדש אחותו: אדם יודע שאין קדושין תופסין באחותו, וגמר ונתן לשם פקדון. דהתם אין המעשה קיים כל עיקר. אבל הכא — דהתם אין המעשה קיים. ואין סברא שמעות הצמד לא יחזיר והמותר יחזיר. ומיהו, האי שינוייא לא שייך ב"איזהו נשך" (בבא מציעא סג, ב) גבי האי מאן דיזיף פשיטי מחבריה ואשכח יתירתא, אם בכדי שאין הדעת טועה — לא צריך לאהדורי, אימור במתנה יהבה ניהליה. ויש לומר: דהתם ליכא למימר דפקדון הוא, שאינו יודע שיחזור וימנה אותם. ועוד: אפילו יודע, מסתמא ביון דלא הודיעו שהן יתירות — אין דעתו לתבעו. **אבל** בשאין עודן עליו מודה להו נחום המדי — לרבנן, דלא קנה. והיינו דוקא בשק ודיסקיא וכומני, אבל באוכף ומרדעת — אפילו אין עודן עליו קנה, דתכסיסי דחמור הוו, וקני להו כל היכא דאיתנהו. ובקונטרס לא פירש כן. **או** דלמא בשאין עליו מחלוקת — הכי נמי הוה מצי למימר: או דלמא בין בזו ובין בזו מחלוקת. **יש** ספרים שכתוב בהן: מאי לאו רבי יהודה טעמא דנחום קא מפרש. לא, רבי יהודה טעמא דנפשיה קאמר. והכי פריך: מאי לאו רבי יהודה שמע לנחום דלא מחלק בעודן עליו בין אמר ליה "חמורך זה" בין אמר ליה "חמורך הוא", אלא לעולם קנה בעודן עליו. ואמר ליה רבי יהודה דיש הפרש. אי נמי, מפרש ממש. ולא פליגי.

כולהו

מילתא אחריתי קאמר — אינהו איירו בשאין עודן עליו, אבל בעודן עליו — דברי הכל מכור. ואתא רבי יהודה לאפלוגי אדוקיא דידהו, דאפילו בעודן עליו פעמים שאין מכורין. **ואמר רב פפא עיסקא** — דאית בה מיקרי אנתיקי, אבל עיסקא דחוץ לספינה — לא מיקריא אנתיקי. הלכך, על כרחך בעודן עליו מיירי. ואי נמי, כל פרקמטיאות מיקרי אנתיקי, מיהו, מתניתין לא איצטריך למיתני דלא מכר אלא עיסקא דבגוה, אבל עיסקא דלבראי מינה — מימר בעי? בתמיה. **מילי מילי קתני** — חדא בעודן עליו וחדא בשאין עודן עליו. שהכל הולך אחר מנהגו של עולם, יש דבר שהוא בכלל חבירו בעודן עליו, ויש דבר שאין בכללו אפילו בעודן עליו. **כולהו סבירא להו כו'** — לאו משום דכולהו סבירא להו כי הדדי, דהאי לית ליה סברא דהאי, דלמר הא מילתא בטל לגבי דהך, ולמר אידך מילתא בטל לגבי אידך. ומיהו, בחדא שיטה הולכין, שמוסיפין מכירת תשמישין טפי מרבנן דידהו. חוץ מרבי מאיר לבדו, דסבירא ליה דכולהו מכורין, שהרי אמר: כל תשמישי כרם. ומשום הכי לא קאמר אביי "אמרו דבר אחד". ובכל מקום שאמר אביי "אמרו דבר אחד" בגמרא — כן צריך לפרש. **דרבי אליעזר ורבי שמעון** — ב"המוכר את הבית". **הכי גרסינן: דתניא רבי מאיר אומר מכר את הכרם כו'** — דלא תנן לה במתניתין. וכאבא שאול אשכחן לה בתוספתא. **רבי נתן וסומכוס** — בריש פירקא. **אמר רבא** — כשאמר "חמורך זו" ודאי יודע הוא שחמור זה שלו הוא, והכי הוה ליה למימר: "מכור לי חמורך", דהא ליכא קמיה שני חמורים, שיאמר "את זה מכור לי". והלכך, האי דקאמר "זה" — משום כליו. כלומר, חמור זה כמות שהוא. **חמורך הוא** — משמע לשון שאילה אמר לו: אם חמורך הוא ותמכרהו ליי? הלכך לא מכר את כליו, דסבירא ליה לרבי יהודה דהמוכר את החמור סתם לא מכר את כליו, אפילו בעודן עליו. **משנה המוכר את החמור** — סתם. **סיח** — בנו של חמור קרוי סיח. **לא מכר בנה** — בגמרא מפרש מאי שנא פרה מחמור. **מכר אשפתו** — מקום עמוק שלשה או גבוה שלשה, שרגיל לתת שם זבל בהמותיו. **בור** — של מים מכונסין. **מכר בורות מכר דבורים** — דכל הני דקחשיב בטילי להני דקביעי. אבל מכר זבלו לא מכר אשפתו, מכר מימיו לא מכר בורו, וכן כולן. ומילתא דפשיטא היא, ולא אצטריך למיתני. **מכר יונים** — (שובכו) [שבו] ושבאים לתוכו. גמרא **היכי דמי** — דך מכירה דחמור ופרה, דבחמור מכר סיח ובפרה לא מכר בנה. **ואי דלא אמר ליה היא ובנה** — והלכך לא מכר את בנה, דסבירא ליה להאי תנא דאין הבן נמכר בכלל האם משום דגופין מחולקין הן, ואפשר לבן להיות בלא האם — אפילו חמור נמי, לא ימכר סיח בכלל חמור **אמר רב פפא** — כל היכא דזבין חמור ופרה — פשיטא ליה לתנא דמתניתין דאין הבנים מכורין. והכא במאי עסקינן — דאמר ליה: "חמור מניקה" ו"פרה מניקה". והלכך, בשלמא פרה — בדין הוא דלא מכר בנה, כדין המוכר פרה סתם. דהאי דאמר ליה מניקה — לאו לטפויי בנה קאתי, אלא לחלבה קאמר, דאי לא ליהוי לה חלב — ליהוי מקח טעות. הלכך מסתמא אין בנה מכור, עד שיפרש. **אלא חמור** — שאין צורך לחלבה, האי דאמר ליה "מניקה" — שיש לה ולד קאמר, ועם הולד מוכרה לו, וכמאן דפריש בהדיא היא ובנה דמי. **שמהלך אחר סיחה נאה** — בקריאה בנחת וברמיזה הולך למקום שהאדם חפץ, אבל זקן צריך מרדע. **אמר שמואל בר נחמן כו'** — משום דמיירי לקמיה בסיח נקט לה. **מאי דכתיב על כן יאמרו המושלים וגו'** — פשטיה דקרא מיירי שכשנלחם סיחון במלך מואב הראשון ויקח את כל ארצו מידו, נתנבא בלעם וחביריו שינצח סיחון למואב. ומיהו, פרשה יתירה היא, דמה צריך ליכתב זה? אם להשמיענו דעמון ומואב טיהרו בסיחון — הרי כבר כתיב "והוא נלחם במלך מואב הראשון" ואין צריך יותר הלכך לדרשה כתבה משה רבינו. **המושלים ביצרן** — צדיקים, כדכתיב: "ומושל ברוחו מלוכד עיר" (משלי טז), "צדיק מושל יראת אלהים" (שמואל ב כג). **הפסד מצוה** — שמתבטל מריחו בשביל שעוסק במצוה, או נתן צדקה ומחסר ממונו, כנגד שכרה המרובה לעתיד. **ושכר עבירה** — שלא להשתכר בעבירה עכשיו, כנגד הפסדה — שיפסיד יותר לעתיד. **אם אתה עושה כן** — לחשוב הפסד כנגד שכר. **כעיר זה** — שמתפתה ביצרו ובדברי המינים, ואינו מושל ביצרו. **תצא אש מן המחשבים** — הצדיקים, ותאכל את שאינם מחשבים. כדאמרינן בפירקין לעיל (עה, א): [כל אחד ואחד נכוה מחופתו של חבירו], חופתו של קטן מחופתו של חבירו הגדול ממנו. **שנקראו שיחין** — אילנות, כדכתיב (תהלים צב): "צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגה". וכתיב: "והוא עומד בין ההדסים" (זכריה א) ואמר רבי יוחנן (סנהדרין צג, א): אין הדסים אלא הצדיקים, כדכתיב "ויהי אומן את הדסה". וכתיב: (שיר השירים ז) "אמרתי אעלה בתמר" וגו', ואמור רבנן (סנהדרין צג, א): אני אמרתי אעלה בתמר ולא עלתה בידי אלא סנסן, ומנו — חנניה מישאל ועזריה. "תחת אחד השיחים" (בראשית כא) מתרגמינן: תחות חד מן אילניא, וכתיב נמי: "וכל שיח השדה טרם" (שם ב), ומתרגמינן: וכל אילני חקלא. **עד מואב** — כעיר שמהלך אחר תאוותו. ואכלה נמי האש גסי הרוח, המגביהין דעתן כבמות ארנון הללו. **בעלי במות** — בעלי גסות, דאמר מר: כל המגיס דעתו כו'. בפרק קמא דעבודה זרה (יח, ב) אמר ריש לקיש: כל המתלוצץ נופל בגיהנם, שנאמר "זד יהיר לץ שמו" וגו', וכל המתייהר נופל בגיהנם, שנאמר "זד יהיר לץ שמו עושה בעברת זדון", ואין עברה אלא גיהנם, שנאמר "יום עברה היום ההוא". **אבר חשבונו של עולם** — כלומר, לית דין ולית דיין.

כולהו סבירא להו — לאו ממש אמרו דבר אחד, דאין דבריהם שוין, אלא כלומר בשיטה אחת הן. וכי האי גוונא איתא ביבמות פרק (שלישי) (דף ל) [צריך להיות: פרק חמישי דף נא, ב]: כולהו סבירא מאמר קונה קנין גמור. מועלין

מִלְּתָא אַחֲרִיתִי קָאָמַר. אֲמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרַב אַשִׁי, תָּא שְׁמַע: מָכַר אֶת הַקָּרוֹן - לֹא מָכַר אֶת הַפִּרְדּוֹת; וְתָנֵי רַב תַּחְלִיפָא בַּר מַעֲרָבָא קַמֵּיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ: מָכַר אֶת הַקָּרוֹן - מָכַר אֶת הַפִּרְדּוֹת, וַאֲמַר לֵיהּ: וְהָא אֲנַן "לֹא מָכַר" תְּנַן וַאֲמַר לֵיהּ: אִיסְמְיֵיהּ? וַאֲמַר לֵיהּ: לָא, תִּתְרְגֵּם מַתְנִיתָךְ בְּאַדּוּקִים בּוֹ; מִכְּלָל דְּמַתְנִיתִין בְּשֶׁאֵין אֲדוּקִים בּוֹ, וּמִדְּרִישָׁא בְּשֶׁאֵין עוֹדָן עָלָיו, סֵיפָא נַמִי בְּשֶׁאֵין עוֹדָן עָלָיו - אַדְּרַבָּה, אֵימָא רֵישָׁא: אֲבָל לֹא מָכַר לֹא אֶת הָעֲבָדִים וְלֹא אֶת הָאַנְתִּיקִי; וְאָמְרִינַן, מַאי אַנְתִּיקִי? אֲמַר רַב פַּפָּא: עִיסְקָא דִּבְגַוָּהּ; וּמִדְּרִישָׁא בְּעוֹדָן עָלָיו, סֵיפָא נַמִי בְּעוֹדָן עָלָיו אֶלָּא, תַּנָּא מִילֵּי מִילֵּי קָתָנֵי. [סִימָן: זגם נסן] אֲמַר אַבַּיֵי: רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי נָתָן וְסוּמְכוֹס וְנַחוּם הַמָּדִי, כּוּלְּהוּ סְבִירָא לְהוּ: כִּי מְזַבֵּין אִינִישׁ מִידֵּי, אִיהוּ וְכָל תַּשְׁמִישְׁתֵּיהּ מְזַבֵּין. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר - דִּתְנַן, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר: הַמּוֹכֵר אֶת בֵּית הַבַּד - מָכַר אֶת הַקּוֹרָה. רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל - דִּתְנַן, רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: הַמּוֹכֵר אֶת הָעִיר - מָכַר אֶת הַסַּנְטֵר. רַבִּי מֵאִיר - דִּתַנְיָא, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: מָכַר אֶת הַכֶּרֶם - מָכַר תַּשְׁמִישֵׁי הַכֶּרֶם. רַבִּי נָתָן וְסוּמְכוֹס - בִּיצִּית וְדוּגִית. נַחוּם הַמָּדִי - הָא דַּאֲמַרַן. "רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: פְּעָמִים מְכוּרִין" וְכוּ'. מַאי שְׁנָא "חֲמוֹרְךָ זוּ", וּמַאי שְׁנָא "חֲמוֹרְךָ הוּא"? אֲמַר רָבָא: "חֲמוֹרְךָ זוּ" - יָדַע דַּחֲמָרָא דִּידֵיהּ הוּא, וְהַאי דְּקָא אָמַר לֵיהּ "זוּ", מִשּׁוּם כֵּלָיו קָאָמַר לֵיהּ; "חֲמוֹרְךָ הוּא" - דְּלָא יָדַע דַּחֲמָרָא דִּידֵיהּ הוּא, וְהָכִי קָאָמַר לֵיהּ: חֲמוֹרְךָ הוּא, שֶׁתִּמְכְּרֶנָּהּ לִי? **משנה** הַמּוֹכֵר אֶת הַחֲמוֹר - מָכַר אֶת הַסִּיָּח. מָכַר אֶת הַפָּרָה - לֹא מָכַר אֶת בְּנָהּ. מָכַר אַשְׁפָּה - מָכַר זִבְלָהּ. מָכַר בּוֹר - מָכַר מֵימֶיהָ. מָכַר כַּוֶּרֶת - מָכַר דְּבוֹרִים. מָכַר שׁוֹבָךְ - מָכַר יוֹנִים. **גמרא** הֵיכִי דָּמֵי? אִי דְּאָמַר לֵיהּ הַיא וּבְנָהּ - אֲפִילּוּ פָּרָה וּבְנָהּ נַמִי, אִי דְּלֹא אָמַר לֵיהּ הַיא וּבְנָהּ - אֲפִילּוּ חֲמוֹר נַמִי לָא אָמַר רַב פַּפָּא, דְּאָמַר לֵיהּ: חֲמוֹר מֵנִיקָה וּפָרָה מֵנִיקָה אֲנִי מוֹכֵר לְךָ; בִּשְׁלָמָא פָּרָה, אִיכָּא לְמֵימַר לַחֲלָבָהּ בָּעֵי לָהּ, אֶלָּא חֲמוֹר מַאי קָאָמַר לֵיהּ? שֶׁמְּהַלֵּךְ אַחַר סִיחָה נָאָה. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מַאי דִּכְתִיב: "עַל כֵּן יֹאמְרוּ הַמֹּשְׁלִים" וְגוֹ'? "הַמֹּשְׁלִים" - אֵלּוּ הַמּוֹשְׁלִים בְּיִצְרָם; "בּוֹאוּ חֶשְׁבּוֹן" - בּוֹאוּ וּנְחַשֵּׁב חֶשְׁבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, הֶפְסֵד מִצְוָה כְּנֶגֶד שְׂכָרָהּ, וּשְׂכַר עֲבֵירָה כְּנֶגֶד הֶפְסְדָּהּ; "תִּבָּנֶה וְתִכּוֹנֵן" - אִם אַתָּה עוֹשֶׂה כֵּן, תִּבָּנֶה בָּעוֹלָם הַזֶּה וְתִכּוֹנֵן לָעוֹלָם הַבָּא; "עִיר סִיחוֹן" - אִם מֵשִׂים אָדָם עַצְמוֹ כְּעִיר זֶה שֶׁמְּהַלֵּךְ אַחַר סִיחָה נָאָה, מַה כְּתִיב אַחֲרָיו? "כִּי אֵשׁ יָצְאָה מֵחֶשְׁבּוֹן" וְגוֹ' - תֵּצֵא אֵשׁ מִמְּחַשְּׁבִין וְתֹאכַל אֶת שֶׁאֵינָן מְחַשְּׁבִין; "וְלֶהָבָה מִקִּרְיַת סִיחוֹן" - מִקִּרְיַת צַדִּיקִים שֶׁנִּקְרְאוּ שִׂיחִין; "אָכְלָה עָר מוֹאָב" - זֶה הַמְּהַלֵּךְ אַחַר יִצְרוֹ כְּעִיר זֶה שֶׁמְּהַלֵּךְ אַחַר סִיחָה נָאָה; "בַּעֲלֵי בָּמוֹת אַרְנֹן" - אֵלּוּ גַּסֵּי הָרוּחַ. דְּאָמַר מָר: כָּל אָדָם שֶׁיֵּשׁ בּוֹ גַּסּוּת הָרוּחַ נוֹפֵל בְּגֵיהִנָּם; "וַנִּירָם" - אָמַר רָשָׁע: אֵין רָם; "אֲבַד חֶשְׁבּוֹן" - אָבַד חֶשְׁבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם; "עַד דִּיבֹן" - אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: הַמְתֵּן עַד שֶׁיָּבֹא דִּין; "וַנַּשִּׁים עַד

מִלְּתָא אַחֲרִיתִי קָאָמַר – יש לומר שרבי יהודה דיבר על אופן אחר, כלומר, תנא קמא ונחום המדי אכן נחלקו באופן שאין הכלים על החמור, אלא שמדברידהם נלמד שבאופן שהכלים עליו לדעת שניהם קנה את החמור עם הכלים, ובא רבי יהודה ונחלק שאף באופן שהכלים על החמור, לא קנה את הכלים אלא באופן שאמר 'חמורך זו'.

הגמרא מוכיחה מהמשנה הקודמת, שמשניות אלו עוסקות באופן 'שאינן עליו': **אָמַר לֵיהּ רָבִינָא לְרַב אַשִׁי, תָּא שְׁמַע** ממה ששנינו לעיל (עז:) שאדם **שִׁמְּכַר אֶת הַקָּרוֹן לֹא מָכַר אֶת הַפְּרָדוֹת. וְתָנֵי רַב תַּחְלִיפָא בַּר מְעַרְבָּא** כַּמֵּיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ – ורב תחליפא שהיה מבני ארץ ישראל, שנה ברייתא לפני רבי אבהו, **מָכַר אֶת הַקָּרוֹן מָכַר אֶת הַפְּרָדוֹת. וְאָמַר לֵיהּ** רבי אבהו, **וְהָא אֲנַן לֹא מָכַר תְּנַן** – והרי במשנתינו שנינו, מכר את הקרון 'לא מכר' את הפרדות, ונמצא ברייתא זו סותרת למשנתינו. **וְאָמַר לֵיהּ** רב תחליפא, **אִיסְמְיֵיהּ** – האם אסיר ברייתא זו מגירסתי, מחמת המשנה. **וְאָמַר לֵיהּ** רבי אבהו לרב תחליפא, **לָא, אלא תְּתַרְגֵּם מַתְנִיתָךְ בַּאֲדוּקִים בּוֹ** – שיש להעמיד את הברייתא שלך באופן שהיו הפרדות קשורים בעגלה, שבאופן זה כיון שסיכמו ביניהם על מכירת העגלה, ודאי היתה כוונתם אף על הפרדות שעמה. מסיימת הגמרא את הוכחתה, **מִכְּלַל דְּמַתְנִיתִין בְּשֶׁאֵין אֲדוּקִים בּוֹ** – מתוך שהעמדנו את הברייתא באדוקים בו, מבואר שמשנתינו עוסקת באופן שאינן אדוקים בו, ומשום כן לא קנה את הפרדות. **וּמִדְּרֵישָׁא כְּשֶׁאֵין עוֹדָן עָלָיו** – ומכך שהמשנה הקודמת עוסקת באופן שאינן עליו, משמע **שֵׁסֵיפָא נַמִּי בְּשֶׁאֵין עוֹדָן עָלָיו** – שמשנתינו השנויה לאחריה גם עוסקת באופן שאין הכלים על החמור, ורק משום כן סוברים חכמים שלא קנה את הכלים.

דוחה הגמרא: **אַדְּרַבָּה**, אם אכן המשניות כולם עוסקות באותו אופן הרי ניתן להוכיח לאידך גיסא, שמדובר באופן שעודן עליו, **שֵׁאִימָא רֵישָׁא** – ראה את ששנינו בתחילת הפרק (עג.), המוכר את הספינה מכר את התורן וכו' **אֲבָל לֹא מָכַר לֹא אֶת הָעֲבָדִים וְלֹא אֶת הָאַנְתִּיקִי. וְאַמְרִינָן** – וביארנו לעיל (עז:) **מַאי אַנְתִּיקִי. אָמַר רַב פַּפָּא עֵיסְקָא דִּבְנוּהָ** – סחורה המצויה בספינה. **וּמִדְּרֵישָׁא** – ומתוך שהרישא 'המוכר את הספינה' עוסקת **בְּעוֹדָן עָלָיו, סֵיפָא** – משנתינו 'המוכר את החמור' **נַמִּי בְּעוֹדָן עָלָיו**, והרי זה בהיפך מדמוכח מן המשנה הקודמת, וכמו שנתבאר ששם בהכרח מדובר בשאינן עליו, **אֶלָּא תַּנָּא מִילֵּי מִילֵּי קָתָנֵי** – אלא על כרחך כל משנה ומשנה עוסקת באופן שונה, ומשום שכל דינים אלו הולכים לפי מנהג העולם, שיש דברים שבעודם עליו, הם נכללים במכירה, וישנם דברים שאף בעודם עליו אינם נכללים במכירה.

אביי מונה את דעות התנאים ההולכים בשיטה אחת בענין דעת בני האדם במכירת חפץ: [**סִימָן** לשמות התנאים המנויים להלן, **זגם נסן**]. **אָמַר אַבָּיֵי, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל וְרַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי נָתָן וְסוּמְכוֹס וְנַחוּם הַמָּדִי, כּוּלְּהוּ סְבִירָא לְהוּ, שֶׁכִּי מְזַבֵּין אִינִישׁ מִידֵּי** – שכשמוכר אדם דבר לחבירו, **אִיהוּ וְכָל תַּשְׁמִישְׁתֵּיהּ מְזַבֵּין** – הרי כוונתו למכור אותו עם כל כלי תשמישיו.

הגמרא מביאה היכן נתבארה דעת תנאים אלו: **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דִּתְנַן** – ששנינו במשנה לעיל (סז:) לגבי מכירת בית הבד, **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, הַמּוֹכֵר אֶת בֵּית הַבַּד מָכַר אֶת הַקּוֹרָה** העשויה להכביד על הזיתים, כיון שהיא עיקר בית הבד. **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, דִּתְנַן** – ששנינו במשנה לעיל (סח.) לגבי מכירת עיר, **רַבָּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר, הַמּוֹכֵר אֶת הָעִיר מָכַר אֶת הַסְּנִטֵּר. רַבִּי מֵאִיר, דְּתַנְיָא** – ששנינו בברייתא לעיל (סה:) לגבי מכירת כרם **רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, מָכַר אֶת הַכֶּרֶם, מָכַר תַּשְׁמִישֵׁי הַכֶּרֶם,** וכגון הקנים שבכרם, שהם לצורכה. **רַבִּי נָתָן וְסוּמְכוֹס** השנויים בברייתא בתחילת הפרק (עג.), שסוברים שהמוכר את הספינה מכר עמה את **הַבִּיצִית וְדוּגִית,** דהיינו, ספינה קטנה שהיו קושרים לספינה הגדולה, וכשרוצים לעלות ליבשה ואין יכולים להתקרב עם הספינה הגדולה מחמת עומקה, היו נכנסים לספינה הקטנה ועולים ליבשה. **נַחוּם הַמָּדִי**, היינו **הָא דַּאֲמָרָן** – מה ששנינו במשנתינו (בע"א) שהמוכר את החמור מכר את כליו.

שנינו במשנה: **רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר פְּעָמִים מְכוּרִין וְכוּ'**, פעמים אינן מכורין. כיצד, היה חמור לפניו וכליו עליו, ואמר לו מכור לי חמורך זה, הרי כליו מכורין. חמורך הוא, אינן מכורין.

מבררת הגמרא: **מַאי שְׁנָא** – מה החילוק בין אם אמר הלוקח למוכר מכור **לִי חֲמוֹרְךָ זוּ, וּמַאי שְׁנָא חֲמוֹרְךָ הוּא.**

מבארת הגמרא: **אָמַר רָבָא**, לשון **חֲמוֹרְךָ זוּ**, משמע שיָדַע הלוקח **דְּחַמְרָא דִּידֵיהּ הוּא** – שחמור זה שייך למוכר, **וְהַאי דְּקָא אָמַר לֵיהּ 'זוּ'** – וממילא מה שהוסיף בלשונו מכור לי חמורך 'זו', בעל כרחך **מִשּׁוּם כֵּלָיו קָאָמַר לֵיהּ** – משום שחפץ הוא בחמור זה כמו שהוא, עם הכלים שעליו. מה שאין כן לשון **חֲמוֹרְךָ הוּא**, משמע **דְּלֹא יָדַע דְּחַמְרָא דִּידֵיהּ הוּא** – שאין יודע הלוקח בבירור מי הוא בעל החמור, **וְהָכִי קָאָמַר לֵיהּ חֲמוֹרְךָ הוּא שֶׁתִּמְכְּרֶנָּה לִי** – אלא משמע שכוונתו לשאול האם חמור זה שלך הוא שתוכל למוכרו לי, וממילא אין לשון 'הוא' נחשב כייתור לשון, וכמפרש שרצונו דווקא בחמור זה עם כליו, אלא הרי זה כאומר לחבירו 'מכור לי חמורך' סתם, שלדעת רבי יהודה לא קנה את כליו, אף בעודם עליו.

משנה

הַמּוֹכֵר אֶת הַחֲמוֹר, מָכַר אֶת הַסַּיָּח – בנה של החמור. אמנם אם **מָכַר אֶת הַפָּרָה, לֹא מָכַר אֶת בְּנָהּ.**

מָכַר אַשְׁפָּה – אם מכר מקום עמוק שלושה טפחים או גבוה שלושה טפחים, שרגילים לתת עליו את זבל הבהמות, **מָכַר זְבֶלָהּ.** וכן אם **מָכַר בּוֹר** של מים המכונסים, **מָכַר מֵימָיו.** וכן אם **מָכַר כַּוֶּורֶת** של דבורים, **מָכַר דְּבוֹרִים.** וכן אם **מָכַר שׁוֹבָךְ** של יונים, **מָכַר יוֹנִים** שבו, ושבאים לתוכו, שכל הדברים הללו בטלים לאלו הקבועים, שכיון שמכר את הדבר הקבוע, אף אלו בכלל.

גמרא

הגמרא מבררת מה החילוק בין חמור לפרה. שואלת הגמרא: **הֵיכִי דָּמֵי** – באיזה אופן היה מכירת החמור והפרה, שמחלקת המשנה שבחמור מכר את הסיח, ובפרה לא מכר את בנה, **אִי דְּאָמַר לֵיהּ** המוכר בפירוש **'הִיא וּבְנָהּ',** ולכך מכר את הסיח, אם כן **אֲפִילּוּ פָּרָה וּבְנָהּ נַמִּי** יהיה הדין שקנה את בנה, שהרי כך סיכמו. **וְאִי דְּלֹא אָמַר לֵיהּ** בפירוש **הִיא וּבְנָהּ,** ולכך סובר התנא שאין בן הפרה נמכר בכלל אמו שהרי גופים נפרדים הם, ויכול הבן להתקיים בלא אמו, אם כן **אֲפִילּוּ חֲמוֹר נַמִּי לֹא** ימכר הסיח בכלל אמו.

משיבה הגמרא: **אָמַר רַב פַּפָּא,** משנתינו עוסקת באופן **דְּאָמַר לֵיהּ חֲמוֹר מֵינֵיקָה, וּפָרָה מֵינֵיקָה אֲנִי מוֹכֵר לָךְ,** וממילא יש חילוק בין פרה לחמור, **שֶׁבִּשְׁלָמָא פָּרָה אִיכָּא לְמֵימַר לַחֲלָבָהּ בָּעֵי לָהּ** – בפרה ניתן לומר שפירש לו שמניקה היא, כיון שניתן להשתמש בחלב שלה, וממילא הרי זה כמוכר פרה סתם, שלא מכר את בנה, **אֶלָּא חֲמוֹר מַאי קָאָמַר לֵיהּ** – מה שאין כן בחמור לשם מה אמר לו שמניקה היא, הרי אין שום שימוש בחלב שלה, **שֶׁמַּע מִינָּהּ הִיא וּבְנָהּ קָאָמַר לֵיהּ** – אלא ודאי היתה כוונתו לומר לו שיש לה ולד, ומוכרה לו עמה.

מבררת הגמרא: **וְאַמַּאי** קָרֵי לֵיהּ **סָיָח** – משום מה נקרא בן החמור 'סיח'. מבארת הגמרא, משום **שֶׁמְּהַלֵּךְ אַחַר סִיחָה נָאָה** – שאף על ידי שקוראים לו בנחת וברמז, הרי הוא הולך למקום שהאדם חפץ, בשונה מחמור זקן שצריך להכותו במרדע.

הגמרא מביאה את דרשתו של רבי יוחנן, שמזכיר בדבריו שהסיח מהלך אחר סיחה נאה: **אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר נַחְמָן, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מַאי דִּכְתִיב** (במדבר כא כז, כח, ל) **'עַל כֵּן יֹאמְרוּ הַמֹּשְׁלִים וְגוֹ'** בֹּאוּ חֶשְׁבּוֹן תִּבָּנֶה וְתִכּוֹנֵן עִיר סִיחוֹן. כִּי אֵשׁ יָצְאָה מֵחֶשְׁבּוֹן לֶהָבָה מִקִּרְיַת סִיחוֹן אָכְלָה עָר מוֹאָב בַּעֲלֵי בָּמוֹת אַרְנֹן. וַנִּירֶם אֲבַד חֶשְׁבּוֹן עַד דִּיבוֹן וַנַּשִּׁים עַד נֹפַח אֲשֶׁר עַד מֵידְבָא'. שלפי פשטות הפסוקים, לא הוצרכו לכותבם.

מבארת הגמרא: על כן יאמרו **'הַמּוֹשְׁלִים', אֵלּוּ** הצדיקים **הַמּוֹשְׁלִים בְּיִצְרָם, 'בֹּאוּ חֶשְׁבּוֹן' בּוֹאוּ וְנַחְשֹׁב חֶשְׁבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם,** דהיינו **הֶפְסֵד מִצְוָה כְּנֶגֶד שְׂכָרָהּ** – את מה שמתבטל מלהרויח בשעה שעוסק במצוה, או שמחסר את ממונו בנתינת צדקה, אל מול שכר המצוה שעתיד לקבל. **וְכֵן שְׂכַר עֲבֵירָה כְּנֶגֶד הֶפְסֵדָהּ** – שכר העבירה שביכולתו להשתכר על ידה, אל מול ההפסד, שיפסיד יותר לעתיד לבוא אם יעבור עליה. **'תִּבָּנֶה וְתִכּוֹנֵן',** כלומר, **אִם אַתָּה עוֹשֶׂה כֵּן,** לחשב חשבונות אלו, אם כן **תִּבָּנֶה בָּעוֹלָם הַזֶּה, וְתִכּוֹנֵן לָעוֹלָם הַבָּא.**

ממשיכה הגמרא ומבארת: **'עִיר סִיחוֹן', אִם מֵשִׁים אָדָם עַצְמוֹ כְּעִיר** [–סיח] **זֶה שֶׁמְּהַלֵּךְ אַחַר סִיחָה נָאָה,** דהיינו שמתפתה אחר יצרו ודברי האפיקורסים, כעייר שמהלך אחר תאוותו, **מַה כְּתִיב אַחֲרָיו** – מה אומר על כך הפסוק **'כִּי אֵשׁ יָצְאָה מֵחֶשְׁבּוֹן' וְגוֹ', תֵּצֵא אֵשׁ מִן הַצַּדִּיקִים**

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך – הלכות שבת

1 **ו לֹא יַקְדִּים לְמַהֵר לְהַדְלִיקוֹ בְּעוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל לְפִי שֶׁאָז אֵינוֹ נִיכָּר שֶׁמַּדְלִיקוֹ לִכְבוֹד שַׁבָּת וְגַם לֹא יְאַחֵר[מג-מה] וְאִם**
2 **רוֹצֶה לְהַדְלִיק הַנֵּר בְּעוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל וּלְקַבֵּל עָלָיו שַׁבָּת בְּאוֹתָהּ שָׁעָה סָמוּךְ לְהַדְלָקָה רַשַּׁאי[מו] כִּי כֵּיוָן שֶׁמְּקַבֵּל**
3 **עָלָיו שַׁבָּת לְאַלְתַּר[מז] אֵין זוֹ הַקְדָּמָה וּבִלְבַד שֶׁיְּהֵא מִפְּלַג הַמִּנְחָה וּלְמַעְלָה[מח] שֶׁהוּא שָׁעָה וּרְבִיעַ זְמַנִּיּוֹת קוֹדֶם הַלַּיְלָה[מט]**
4 **(עַיֵּין סִי' רס"א[67]).**

הלכתא רבתא

מג] וגם לא יאחר - היינו שלא ידליק בדיוק בשקיעת החמה, אלא לפחות ארבעה דקות קודם לכן[58], וכיום רווח המנהג להקדים את זמן הדלקת הנרות לכל הפחות 18 דקות לפני השקיעה[59] ובמקום שהתפשט המנהג להקדים יותר - אין לשנות[60].

מד] וגם לא יאחר - ואם לא הספיקה להדליק קודם שקיעת החמה לא תדליק כלל[61], ומן הנכון להחזיק בבית לוח עם זמני ההדלקה המכוון לפי זמני השקיעה באותו מקום, ויזהרו להדליק דווקא קודם הזמן הנדפס על הלוח - ולא לאחריו[62].

מה] וגם לא יאחר - במקום שהקהל מקבלים שבת קודם השקיעה באמירת 'מזמור שיר ליום השבת' - יש להדליק הנרות קודם לזה, אע"פ שהוא קודם הזמן הכתוב בלוח, ואם ישנם כמה מנינים - תדליק נרות קודם המנין שבעלה רגיל להתפלל בו[63].

מו] באותה שעה סמוך להדלקה - היינו באיש המדליק שאינו מקבל שבת בהדלקה, או באשה העושה תנאי שאינה מקבלת שבת בהדלקה[64].

מז] שמקבל עליו שבת לאלתר - לאו דווקא תיכף ומיד, אלא כל שהוא פחות הרבה מרבע שעה - נכלל בגדר 'לאלתר'[65].

מח] מפלג המנחה ולמעלה - זמן המנחה הוא בשעתיים ומחצה האחרונות של היום (זמן מנחה קטנה), ופלג המנחה תרגומו 'חצי המנחה' שהוא שעה ורבע קודם סוף היום. (הכוונה לשעות זמניות דהיינו שכל יום בין ארוך בין קצר נחלק לי"ב שעות).

מט] קודם הלילה - שיטת רבינו בשלחנו לחשב את פלג המנחה שעה ורבע קודם צאת הכוכבים, אמנם בסידורו מחשיב את השקיעה כתחילת הלילה, ולכך יש לחשב את פלג המנחה שעה ורבע קודם השקיעה. ולכך יכול לקבל שבת לכתחילה שעה ורבע קודם השקיעה[66].

ציונים והוספות

58) והוא משום תוספת שבת, וכן משום שקשה לכוין בדיוק את זמן שקיעת החמה (ושיעור ארבע דקות הוא על פי 'סדר הכנסת שבת' בסידור רבינו: מאד מאד צריך ליזהר בהדלקת נרות להדליק קודם שקיעת החמה הנראית . . כדי להוסיף מחול על הקודש מעט . . כי אחר ביאת וסילוק האור . . בכמו ד' חלקי ששיים משעה (שקורין מינוטין) אזי היא שקיעה האמיתית).

59) לקו"ש חט"ז ע' 577, ובקצות השלחן סי' עד סי"ב (ועד"ז בשו"ת אגרות משה ח"א סצ"ו) כתב שלכתחילה צריך להקדים ולהדליק לפחות בכמו עשרים מינוטין קודם השקיעה, ובארץ ישראל המנהג להדליק בכמו ארבעים מינוטין קודם השקיעה. ובקיצור הלכות משו"ע אדה"ז הערה 25 העירו על המנהג בארץ ישראל על פי הלוחות הנדפסים: בתל אביב מקדימים את ההדלקה ב 20\22 דקות. בחיפה – 30 דקות. ובירושלים – 40 דקות לפני השקיעה.

ובקובץ לקוטי דינים נערך ע"י הגרמ"ז גרינגלאז וי"ל עם הקדמה מכ"ק אדמו"ר זי"ע קה"ת ה'תשי"א (ע' 27 הערה 2, הובא בקיצור דיני ומנהגי נש"ק ע' י הערה 18): מדקדקים צינדן ליכט 23 מינוט פאַר דער שקיעה, ע"כ (=להדליק הנרות 23 דקות קודם השקיעה).

60) ההולך ממקום שנהגו להחמיר 40 דקות קודם השקיעה למקום אחר – אינו צריך להחמיר ונוהג כמקום שהגיע אליו (שש"כ פמ"ג הערה נז בשם הגרשז"א).

61) וראה סי' רסג סי"א ובקצוה"ש סע"ד סט"ו לענין הדלקה בבין השמשות ע"י נכרי.

ואם רואה אשתו שמתאחרת להדליק – ידליק בעצמו ולא ישגיח במחאתה (משנ"ב סי' רסב ס"ק יא).

62) ובמקומות בהם נהוג שעון קיץ – יש לראות האם עורך הלוח נתן דעתו על שעון הקיץ, ואם לאו יש להוסיף שעה. כתב כ"ק אדמו"ר זי"ע לאשה שטעתה והדליקה נרות לאחר הזמן (אג"ק ח"ה ע' קכו): קיבלתי מכתבה . . בו כותבת אודות המקרה, ע"י הטעות של העתון, בנוגע לזמן הדלקת נרות: תחלק לצדקה, במשך כמה שבועות $7.02 (שבעה דולר ו-2 סנט כגמטרי' שבת), ועדיף לעשות זאת בערב שבת לפני הדלקת הנרות, וכן ללמוד דיני שבת, בקיצור שולחן ערוך . . והי' כדאי מאד שתמשוך ללמוד עוד נשים אחדות, כדי ללמוד יחד, וגם תסיח דעתה מכל הענין, ותבדוק שוב המזוזות בביתה.

63) בתנאי שהוא אחר פלג המנחה, וראה בכל זה להלן סעיף יז.

64) ע"פ קצות השלחן סי' עד בבדה"ש ס"ק יז, וס"ק כז, אבל אשה המדלקת סתם מקבלת שבת על ידי ההדלקה בלאו הכי.

65) ע"פ קו"א סק"ב, ובקצות השלחן סי' עד בבדה"ש ס"ק יז כתב ששיעור זה הוא לערך עשר דקות, ובשו"ת ארץ צבי סי' קיג כתב שעכ"פ הוא יותר משמינית שעה (שבע וחצי דקות).

66) ראה מה שנתבאר על סימן רסא ס"ה, וחילוק זה בין שוע"ר לסידורו תלוי באם מחשיבים את היום מנץ החמה ועד השקיעה (סידור), או מעלות השחר ועד צאת הכוכבים (שו"ע), וראה בדי השלחן סימן עד ס"ק כה.

67) סעיף ה: ואם רוצה להקדים ולקבל עליו תוספת שבת מפלג המנחה ולמעלה דהיינו שעה ורביע זמניות קודם הלילה

1 וְאִם הִדְלִיק הַנֵּר בְּעוֹד הַיּוֹם גָּדוֹל[נ] וְלֹא קִבֵּל עָלָיו שַׁבָּת מִיָּד צָרִיךְ לְכַבּוֹתוֹ[נא] וְלַחֲזוֹר וּלְהַדְלִיקוֹ לְצוֹרֶךְ שַׁבָּת[נב-נג] כְּדֵי
2 שֶׁתִּהְיֶה הַהַדְלָקָה עַצְמָהּ נִכֶּרֶת שֶׁהִיא לִכְבוֹד הַשַּׁבָּת וּמִכָּאן סָמְכוּ הַקַּדְמוֹנִים שֶׁהָיוּ מְשַׁגְּרִים הַתִּינוֹק[ו]ת[נד] מִבֵּית
3 הַכְּנֶסֶת לְבָתֵּיהֶם קוֹדֶם בָּרְכוּ שֶׁיְּצוּוּ לְהַדְלִיק אָז[נה] וְלֹא יַדְלִיקוּ קוֹדֶם מִנְחָה כֵּיוָן שֶׁאֵינָן מְקַבְּלִים אָז עֲלֵיהֶם אֶת הַשַּׁבָּת:

חלק ב׳ סימן רסג, מי ומי המדליקין ואם טעו ביום המעונן סעיף ו

הלכתא רבתא

נ] בעוד היום גדול - אפילו לאחר פלג המנחה[68], ואפילו הדליקו לצורך השבת[69] - אלא שלא קיבל עליו שבת מיד.
נא] צריך לכבותו - ולא תכבה כל הנרות אלא תשאיר אחד דלוק, ואם לא הדליקה אלא נר אחד - תדליק נר נוסף, ואם אין לה נרות נוספים - לא תכבה הנר שהדליקה[70].
נב] ולחזור ולהדליקו לצורך שבת - ונמצאת הברכה על ההדלקה הראשונה לבטלה[71].
נג] ולחזור ולהדליקו לצורך שבת - נראה למעשה שיחזור וידליקו בלא ברכה[72].
נד] שהיו משגרים התינוקות - והוא עדיף מאשר להזהיר לבני ביתו בעוד היום גדול - שלא ישכחו להדליק הנר בזמנו, דכיון שיש להם שהות יתכן שיפשעו ולא ידליקו[73].
נה] שיצוו להדליק אז - אבל לאחר שהבעל אמר ברכו, אין האשה יכולה להדליק ואפילו הוא קודם השקיעה[74].

ציונים והוספות

הרשות בידו ונאסר בעשיית מלאכה אבל אם קיבל קודם פלג המנחה אין קבלתו כלום ומותר בעשיית מלאכה.
ומכל מקום לכתחלה יש להחמיר שלא לעשות מלאכה אם קיבל שעה ורביע זמניות קודם תחלת השקיעה. לפי שיש אומרים שמתחלת השקיעה ואילך הוא לילה גמור מן התורה . . ויש אנשי מעשה שעושין לכתחלה כסברא זו שפורשים ממלאכה שעה ורביע זמניות קודם תחלת השקיעה אבל אין למהר להדליק הנר ולהתפלל ערבית של שבת עד שעה ורביע זמניות שקודם צאת הכוכבים ולא שקודם תחלת השקיעה ואפילו בדיעבד אם הדליק אז הנר צריך לכבותו ולחזור ולהדליקו לצורך שבת כמו שיתבאר בסי׳ רס״ג וכן אם התפלל אז צריך לחזור ולהתפלל אח״כ לפי שהעיקר כסברא הראשונה.

68) דאי קודם פלג המנחה — אפילו קיבל שבת מיד — לא מהני ולא מידי (שו״ת ארץ צבי סי׳ קיג בהג״ה, אורות חיים פ״ח ס״ק כה).

69) כדעת דה״ח ושלא כדעת הרעק״א בזה, ראה באריכות קובץ באהלי יעקב אדר ב׳ תשד״ם עמוד קיט, ובעוד אחרונים.

70) כיון שאם תכבה כל הנרות גורמת לברכתה להיות ברכה לבטלה (כדלהלן סעיף יא), וכיון שהטעם שצריכה להדליק לאחר פלג המנחה ולקבל מיד את השבת הוא כדי שיהיה ניכר שהדליקה לכבוד שבת, אם כן בזמננו שישנו אור חשמלי, ולא מדליקים נרות אלא לכבוד השבת, ניכר אם כן שמדליקה לכבוד השבת אפילו כשמדליקה קודם פלג המנחה ואפילו לא מקבלת שבת מיד, ומצד הספק (כדי שלא תגרום לברכתה להיות לבטלה) אין לכבות לעולם כל הנרות אלא תשאיר נר אחד או תוסיף נרות במקרה שהדליקה נר אחד בלבד (קיצור דיני נש״ק פ״ד הערה 27, ע״פ סברת שו״ת קנין תורה ח״ד סכ״ו), וראה עד״ז בקצות השלחן סימן עד בבדי השלחן ס״ק כח, שמסתבר שרק הנר שמברכים עליו צריך להיות סמוך לקבלת שבת, אבל שאר הנרות שבשאר החדרים יכול להדליקם מבעוד יום, ואין צריך לכבותם ולחזור ולהדליקם.

71) להלן סעיף יא.

72) קצות השלחן סימן עד בבדי השלחן ס״ק כ״ח והוא מדלא הזכיר אדמו״ר ז״ל לחזור ולברך על הדלקתו פעם ב׳, וכן הוא במשמרת שלום סי׳ כו סעי׳ ו שנראה דכוונת רבינו לחזור ולהדליקו בלא ברכה, כיון שי״א שפלג המנחה מהשקיעה חשבינן, ספק ברכות להקל, ולא כדכתב בדה״ח שצריך לחזור ולהדליק בברכה.

73) סימן רס סעיף ה.

74) כיון שנגררת בזה אחרי בעלה (כשקיבל שבת יחד עם הקהל, אבל לא כשקיבל שבת בפני עצמו כדלהלן סי״א), ועוד שמוציאה את בעלה י״ח בהדלקתה, ראה אריכות בזה בקובץ המאור יח, ע׳ 21 ואילך.

שולחן ערוך – הלכות תפלה

1 **ג** יש נוהגין לומר אלהי עד שלא נוצרתי כו׳ בכל יום.
2 ומותרים לאומרו בשבת:

חלק א סימן קכב דינים השייכים בין י״ח ליהיו לרצון סעיף ג:

3 **א** המתפלל צריך שיפסע ג׳ פסיעות לאחוריו כדרך שנפטרים
4 מלפני המלך ואח״כ יתן שלום ואם לא עשה כן כאלו לא
5 התפלל.
6 ונותן שלום תחלה לשמאלו שהיא ימין השכינה השרויה נגדו
7 בצאתו מן התפלה ואחר כך לימינו שהוא שמאל השכינה דהיינו
8 שכשאומר עושה שלום במרומיו יטה בראשו לצד שמאלו
9 וכשאומר הוא יעשה שלום עלינו יטה בראשו לצד ימינו ולא
10 יתן שלום בשעה שפוסע אלא לאח״כ.
11 וקודם שפוסע יש לו לכרוע ויפסע הג׳ פסיעות בכריעה אחת
12 ובעודו כורע קודם שיזקוף יתן שלום לשמאלו ולימינו.
13 והורגלו להשתחוות אח״כ לפני ה׳ כעבד הנפטר מרבו.
14 ונהגו לומר אח״כ יהי רצון שיבנה בית המקדש כו׳ כי התפלה
15 במקום העבודה ולכן אנו מבקשים על המקדש שנוכל לעשות
16 עבודה ממש:
17 **ב** מי שמוסיף על ג׳ פסיעות יוהרא היא שנראה חולק כבוד
18 לשכינה יותר משאר בני אדם:

ג במקום שכלו השלשה פסיעות יעמוד ולא יחזור למקומו עד שיגיע שליח צבור לקדושה שאם חוזר מיד דומה לתלמיד שנפטר מרבו ופסע לאחוריו וחוזר מיד שסופו מוכיח על תחלתו שלא פסע לאחוריו כדי ליפטר ממנו אבל כשמגיע שליח צבור לקדושה נראה לכל שחוזר בשביל הקדושה.

ויש אומרים שמשהתחיל ש"ץ להתפלל בקול רם מותר לחזור למקומו מפני שנראה לכל שחוזר בשביל לכוין למה שיאמר הש"ץ.

והש"ץ עצמו יכול לחזור מיד מן הדין שנראה לכל שעושה כן כדי להוציא רבים ידי חובתן אלא שנהגו לעמוד כדי הילוך ד' אמות וכן יחיד המתפלל די לו שיעמוד כדי הילוך ד' אמות לפי סברא זו.

אבל לפי סברא הראשונה י"א שגם יחיד המתפלל צריך להמתין כשיעור שיגיע ש"ץ לקדושה אם לא שצריך לחזור ולהתפלל שנית כגון לתשלומין שאז לדברי הכל די שימתין כדי הילוך ד' אמות מטעם שנתבאר בסימן ק"ה ולא יותר מפני שנראה לכל שחוזר למקומו כדי לחזור ולהתפלל וכן אם חוזר למקומו כדי ליפול על פניו מיושב כמו שיתבאר בסי' קל"א.

ולענין מעשה במקום שאפשר בקל יש לחוש לסברא הראשונה וכן נוהגין אבל במקום שיש דוחק בבית הכנסת ויבאו לידי מחלוקת יכול לחזור למקומו מיד שפתח הש"ץ בקול רם.

וכשאומרים פיוטים קודם קדושה לדברי הכל א"צ לעמוד עד קדושה אלא מיד שפתח ש"ץ בקול רם חוזר למקומו:

ד אם הוא רוצה עומד במקום שפסע ואינו חוזר למקומו וי"א שיש לפסוע ו' פסיעות ג' לאחוריו וג' בשובו למקומו שיש לו לחזור למקומו בג' פסיעות לפניו ומטעם זה קצת מקפידין שלא יעבור אדם לפניהם בעוד שהם עומדין במקום שפסע שלא יפסיק זה בין ו' פסיעותיהם אבל מכל מקום על ידי קפידתם טועים שכשרואים מי שרוצה לעבור לפניהם הם ממהרים לחזור למקומן קודם שיעור שנתבאר:

ה יחיד שמתפלל בצבור וסיים תפלתו קודם לצבור אין לו רשות להחזיר פניו לצבור עד שיסיים ש"ץ תפלתו שאז רשאי להחזיר פניו אבל לא לחזור למקומו עד שיגיע ש"ץ לקדושה במקום שאפשר כמו שנתבאר ויש מחמירים לעמוד במקום שפסע ולכוין שם רגליו כמו בתפלה עד שיגיע ש"ץ לקדושה וטוב לחוש לדבריהם.

וכשפוסע עוקר רגל שמאל תחלה לפי שדרך הליכת אדם בסתם היא לעקור רגל ימין תחלה לכן עוקר כאן רגל שמאל תחלה להראות כאלו כבד עליו ליפטר מלפני המקום ומטעם זה אטר רגל עוקר תחלה שמאלו שהוא ימין כל אדם:

ו שיעור פסיעות אלו לכל הפחות הוא כדי שיתן גודל בצד עקב ואפילו אם המקום צר לפי שפחות מזה אינה נקראת פסיעה כלל ולכתחלה לא יפסיע פסיעות גסות יותר מזה מפני שנראה כרץ מלפני המלך:

חלק א סימן קכג דיני הכריעות בסיום י"ח ברכות סעיפים א־ו:

תורה אור

תוכן הפרק: שתי מדריגות באכילה לשם שמים: א) צדיק אוכל לשובע נפשו, ב) בטן רשעים תחסר

וזהו ענין צדיק אוכל לשובע נפשו [ובטן רשעים תחסר].

כתיב "צדיק אוכל לשובע נפשו ובטן רשעים תחסר". הפירוש הפשוט בפסוק זה הוא, שהצדיק "אינו חפץ במעדנים ורק בדבר המשביע את הנפש, אבל הרשעים יתענגו באכילת מעדנים מתוקים וערבים ותמיד בטנו חסירה כו' ויוכל עוד למלאותה".

אבל ע"פ פנימיות הענינים, הכתוב מתאר שתי דרגות כלליות בעבודת ה' באופן האכילה (ושתי המדריגות שייכות רק כשהאכילה היא לשם שמים):

כי יש ב' אכילות. הא' הוא לשובע נפשו, והב' הוא ובטן רשעים תחסר.

המדריגה הראשונה באכילה, ענינה - "לשובע נפשו", היינו להשביע את הנפש האלקית שבאדם; והמדריגה השני' באכילה היא - להחסיר בטן הרשעים.

[וביאור הדבר:]

"לשובע נפשו" הוא חיות הנפש הבאה מלמעלה.

יש ועל ידי אכילת האדם נמשכת תוספת חיות דקדושה בנפשו האלקית, כענין אכילת שבת שנתבאר לעיל (וכפי שיבואר להלן בפרטיות יותר).

וזהו ענין אכילת צדיקים בכלל - "צדיק אוכל לשובע נפשו", "שירצה [באכילתו] שהכח האלקי שבמאכל יחי' אותו, שמניצוץ עצמו שמעולם התהו שקדם לתיקון יתחדש אצלו בתפלה או בתורה" כלומר:

ענין האכילה אצלו הוא לא רק כדי שיהי' לו כח גשמי שיוכל לעבוד את ה' בתורה ובתפלה, אלא שמחמת גודל מדריגתו הוא מרגיש את הניצוץ האלקי שבמאכל, ששרשו מעולם התהו, ועל ידי כח אלקי זה הוא מתדבק באלקות באופן נעלה יותר עד שזה מחדש אצלו הרגש אלקי עמוק יותר בתפלתו ותורתו.

ובטן רשעים כו' היינו כי רשעים הם החיצונים, וע"י האכילה מבררים מהם, חיל בלע ויקיאנו [מבטנו יורישנו א־ל].

אך יש אכילת האדם שענינה הוא - להחסיר בטן רשעים, פירוש, רשעים הם כוחות הרע והטומאה (שנק' "חיצונים", לפי שהם מחוץ לגבול הקדושה), וע"י האכילה כדבעי לשם שמים לוקחים ומחסרים את ה"חיות" מאת החיצונים ומעלים אותה לקדושה.

דהנה, בכל דבר גשמי יש תערובת טוב ורע כנ"ל, שהחלק הגשמי והחומרי הוא הרע שבו, והטוב הוא הכח האלקי (ניצוץ קדושה) המקיים ומחי' אותו, אלא שהוא בהעלם והסתר בתוך הגשמי.

וזו היא עבודת האדם וכוונתו בעת האכילה, "לברר" את הטוב מן הרע, להוציא את הניצוץ האלקי מתוך המאכל שיוכלל בקדושה, ובזה הוא "מעלה" את הניצוץ למקורו.

ועל זה נאמר "חיל בלע ויקיאנו, מבטנו יורישנו א־ל", דהפירוש הפשוט בזה הוא, ש"הרשע, אם כי בלע העושר, לא יתקיים בידו כי יקיא אותו, והמקום יגרש העושר מבטנו";

אך הפירוש הפנימי בזה הוא: "חיל" הוא הכח האלקי שבדברים גשמיים, ו"חיל בלע" הוא הניצוץ הטוב שנבלע בתוך כוחות הרע שבדברים גשמיים, אך בסופו של דבר מוציאים את הניצוץ מהם ("ויקיאנו") על ידי העבודה ד"בירור הניצוצות", והוא עולה למקורו ("יורישנו א־ל" - מלשון ירושה).

[והולך ומבאר כיצד מתברר הניצוץ על ידי אכילה:]

כי בכל מאכל יש תאוה שהוא שרש הקליפה.

החלק הרע שבמאכלים הוא התאווה שבהם, היינו טעמם ומראיהם כו' הטובים (ע"ד מ"ש "טוב העץ למאכל וכי תאוה הוא לעינים גו'"), שהוא "שורש הקליפה", פירוש, זהו מה שמסית את האדם לאכול למלאות תאוות נפשו, שעי"ז מוריד את המאכל ל"קליפה", היינו שנעשה רע גמור לפי שעה.

ועל ידי שנכלל בגוף האדם ונעשה ממנו דם הנשלח ללב ומוח, מתהפך לטוב בקדושה ע"י חיזוק הלב ומוח בעבודת ה'.

"בירור" המאכל נעשה על ידי שהאדם אוכל (לא כדי למלא תאוותו, אלא) כדי שיתחזקו לבו ומוחו בעבודת ה' בכח אותה האכילה, שעל ידי האכילה בכוונה לשם שמים "מברר" ו"מוציא" החיות מן הקליפה; וכאשר לומד (במוחו) ומתפלל (בלבו) בפועל בכח אכילה ההיא, מתהפכת החיות לטוב ונכללת בקדושה (וזו נק' "העלאת" החיות למקורה).

ועי"ז לוקח ממנו [מן המאכל] **החיות שבזה לעומת זה, וזהו ובטן רשעים תחסר, שנחסר החיות שבלעו, ומבטנו יורישנו אל.**

"בטן רשעים תחסר" קאי על "הוצאת" הניצוץ מן ה"לעומת זה" - היא הקליפה (ה"תאוה" שבמאכל); ולאחרי שהניצוץ נברר ונפרד מן הקליפה יוכל להכלל אח"כ בקדושה, ועל "העלאה" זו של הניצוץ האלקי לשרשו נאמר "מבטנו [של הרשע] יורישנו א־ל".

והנה [רק] **האכילה שבחול, שהיא בבחינת "בירור", הוא להיות ובטן רשעים תחסר** [להעלות הניצוצות, על דרך שנתבאר].

אבל האכילה שבשבת היא המשכה מלמעלה, לשובע נפשו מחמת המאכל כמו שהוא בשרשו למעלה קודם שנפל ב"שבירת הכלים", שאין בו בירור.

המאכל כמו שהוא בשרשו למעלה (ב"עולם התוהו") קודם שנפל למטה אין בו שום תערובת רע, ולפיכך, ביום השבת, שאז "מתעלה המאכל כמו שהוא בשרשו", אין מקום לעבודה ד"בירור" המאכל (העבודה ד"ובטן רשעים תחסר"), כי המאכל מבורר ועומד.

אלא כל ענין אכילת שבת הוא כענין שנאמר "צדיק אוכל לשובע נפשו", שעל ידי האכילה נמשכת חיות אלקית מלמעלה בנפש האדם, כנ"ל.

[אבל הצדיק, מחמת גודל קדושתו, הרי גם בחול אכילתו היא "לשובע נפשו", והיינו שאכילתו אינה רק בשביל בירור הטוב מן הרע אלא כדי "להשביע" את נשמתו באור אלקי עליון - אף שמובן, שבשבת אכילתו היא במדריגה גבוהה יותר].

וכך כותב כ"ק אדמו"ר הצמח צדק:

"וכמו ששמעתי מפיו הקדוש של מורינו ורבינו נ"ע [אדמו"ר הזקן] בכפר פייענא בימים שלפני הסתלקותו בטבת תקע"ג על ענין האכילה בשבת ששמענו מפ"ק כמה פעמים על פסוק צדיק אוכל לשובע נפשו שהאכילה דשבת אינה כשל חול לברר בירורים.. בשבת בורר אסור אלא האכילה היא.. צדיק אוכל לשובע נפשו.. ושאלתי ממנו אז מאחר

שהאכילה היא מאכלים גשמיים שהם מעורבים טוב ורע שהרי אותו הלחם והבשר מתבואה ובהמה א' שאוכלים ממנו בחול.. איך יתכן לומר שבשבת אין מבררים הטוב מן הרע.. מה נעשה ברע שהי' במאכל, וא"כ בהכרח שמתברר כו', והשיבני שזה אינו כי בשבת נפרד הטוב מן הרע מערב שבת למעלה, וכן בכל דברים גשמיים.. ונשארים רק טוב (וזה נעשה בפנימיות הכח שבמאכל, ולפיכך אין ניכר מבחוץ לעין הרואה) וא"כ כל המאכלים בבוא שבת נעשים רק טוב ולכן א"צ לבירור". עכל"ק.

זאת אומרת, שמצד "עליית העולמות" ביום השבת, משתנה המאכל בפועל, באופן שהרע נפרד ממנו ואין צריך לבירור.

וכמ"ש בזוהר "פרש שבתכם לא קאמר".

על מעלה רוחנית זו שבמאכלי שבת איתא בזהר "פרש שבתכם לא נאמר".

פירוש:

נאמר במלאכי "וזריתי פרש [זבל וצואה] על פניכם, פרש חגיכם", שהקב"ה אומר לבנ"י ש"אם לא תשמעו גו'", "אפזר זבל על פניכם, וחוזר ומפרש ["פרש חגיכם", היינו] זבל מבהמות שאתם מקריבים", היינו קרבנות של החגים.

ומדייק בזהר "פרש חגיכם [יום טוב] קאמר, ולא פרש שבתכם", והטעם לכך הוא על פי ביאור ההבדל הפנימי בין אכילת יו"ט ואכילת שבת, דבאכילת יו"ט שייך שתהי' בה "פסולת" - משא"כ באכילת שבת אין שום "פרש" ופסולת.

[והולך ומבאר את ענין ה"פרש" (פסולת) שבמאכלים, והטעם שבשבת אין "פרש" זה:]

שמה שנעשה "מלמטה למעלה" על ידי בירור, כמו בימות החול, יש בו "פרש", שהוא פסולת, שהמובחר שולח ללב ולמוח והפסולת יורד למטה בקרביים ובני מעיים כו', וזהו הבירור.

כשם שבמאכל גשמי יש פסולת, וע"י האכילה נפרד החלק המובחר מן הפסולת, שמהחלק המובחר נעשה דם הנשלח ללב ולמוח והפסולת נדחית לחוץ (ע"י ירידתה לקרביים ובני מעיים) - כך הוא ברוחניות הענינים, דכשאדם אוכל בכוונה הראוי', כדי לעבוד את ה' בכח האכילה ההיא, נפרד חלק ה"קליפה" דהמאכל (והוא התאוה, שהוא ה"פרש" והפסולת שבו) מן הטוב (ועי"ז הוא מתבטל ממציאותו, דכל חיותו הוא מן הטוב כנ"ל, וכשנפרד ממנו מתבטל מאליו), ואילו ניצוץ הקדושה שבו מתברר מן הרע ונכלל בקדושה.

עבודה זו היא "מלמטה למעלה", פירוש, תיקון ובירור המאכל והעלאתו ממדריגתו (כפי שהיא למטה) - ובעבודה זו יש מלחמה עם הרע ("פרש") שבמאכל, שהוא התאווה שבו (כנ"ל), לדחותו לחוץ.

וכל זה הוא בימות החול.

אבל בשבת, שהוא נעשה "מלמעלה למטה", אין בו פסולת כלל.

מחמת עליית העולמות בשבת, המאכל מבורר ועומד ואין בו שום פסולת רוחנית, ונמצא, שבעבודה דאכילת שבת, שהיא להמשיך חיות אלקית בנפשו "מלמעלה למטה", אין שום מלחמה עם רע ("פרש").

כי הפסולת הוא מעץ הדעת טוב ורע, ולמטה נעשה טוב ורע בכל הבחינות על ידי אכילת אדם הראשון מעץ הדעת טוב ורע.

ידוע שעיקר תערובת טוב ורע בכל העולם כולו נעשה ע"י חטא עץ הדעת, שע"י שאדם הראשון אכל מ"עץ הדעת טוב ורע" נעשה תערובת טוב ורע בכל הדברים שבעולם.

ונמצא, שהפסולת (הרוחנית) שבמאכלים גשמיים היא תוצאה מחטא עץ הדעת.

וגם בכל אדם יש תערובת טוב ורע כו', רק שאינו שוה בכל נפש, יש שטוב שלו מרובה כו' וכן יש שטוב שלו הוא בבחינה זו כו'.

חטא עץ הדעת גרם לתערובת טוב ורע גם באדם, שבכל אדם יש תערובת זו, ומ"מ יש הבדל בין איש לחבירו באופן התערובת - יש אדם שיש בו הרבה טוב (מפני שנתערב בו רק מעט רע ובמילא הטוב שלו מרובה) ויש שיש בו רק מעט טוב; וכן יש הבדל ביניהם באיזו בחינה בנפש נתערב הרע, דיש בני אדם שמצטיינים במדה פלונית (כמו לדוגמא בעשיית חסד) ומלחמת היצר שלהם היא רק במדה אחרת (ששם נתערב בו הרע ביותר) כו'.

אבל בשבת אז תתענג על ה', למעלה מעץ הדעת, ולא יגורך רע כלל.

בשבת שהוא זמן עליית העולמות, מתעלה העולם למדריגה כזו שהיא כולה קודש (למעלה מבחינת עץ הדעת טוב ורע, שממנו נעשה תערובת טוב ורע בכל העולם), ועל זה נאמר "לא יגורך רע", דבעולם שכולו קדושה לא נמצא ח"ו שום רע כלל ולכן אין שום "פרש" (רע) במאכלי שבת; וכן הוא גם אצל האדם, שבשבת ניתן לאדם הכח להתעלות למעלה מן הרע שבו, ובמילא העבודה אז אינה מלחמה עם הרע אלא להתענג על הוי'.

ד"ה יגלה לן טעמי'

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

מאמרים קונטרסים

ומעתה יש להבין מ"ש תמים תהי' עם ה' אלקיך מה יתרון מעלה במדת התמימות דוקא אם שרשה באה מצד בחי' התחלקו' הקוין שחסר שם בחי' הדעת, וידוע שזהו ההפרש [בין] בחי' התיקון לבחי' התוהו שבתוהו התחלקו' [הקוין] חו"ג זת"ז כו' והתיקון ענינו בחי' ההתכללות של הקוין והוא ע"י בחי' הדעת דוקא שהוא הקו האמצעי הסובל וכולל ב' הקוין ח[ו"ג דבר] והיפוכו דוקא, וא"כ לכאורה התמימות עם הדעת דבר והיפוכו, וידוע שנצטוו ישראל על בחי' הדעת דוקא כמ"ש וידעת היום כו' דע את אלקי כו' למען דעת כו', וכה"ג רבות בכתובים והדעת היפך התמימו' שהתמימו' עיקר שרשה בלא דעת דוקא אלא באמונה פשוטה ע"כ הולך בתום לבבו שלא לנטות להיפוכו כלל וכלל כי לא ידע לסבול דבר והיפוכו כנ"ל. אך הענין הוא דשניהם אמת וב' מצות הן מצות מדת התמימו' כמ"ש תמים תהי' כו' והוא מדתו של יעקב שהי' איש תם והוא ג"כ קו האמצעי דוקא כידוע, ומצוה הב' הוא בחי' הדעת והכל א' ולא דבר והיפוכו כלל, ואמנם ב' מיני תמימות הן הא' שלמטה מן הדעת כתמימו' התינוק וע"ה מצד חסרון הדעת אשר ע"כ עושה הכל בתמימו' בבחי' קו א' לבד כנ"ל, והב' התמימות שלאחר שלימות הדעת דוקא והוא מ"ש תמים תהי' כו' אחרי קיום מ"ע דוידעת כו' וכיעקב איש תם שהוא בקו האמצעי דוקא ולכך נק' ת"ם ע"ש השלימו' שהוא כלול מהכל כו', [ותחי]לה יש לבאר ענין התמימו' שלמטה מן הדעת, דהנה אנו רואי' בחוש בעיקר סיבת התערובת טו"ר שאינו בא רק מצד בחי' הדעת דוקא ולכך נק' עץ הדעת דוקא כנ"ל, שהרי אנו רואים בחוש בכל איש שהוא בר דעת יותר יותר יוכל לערב הטוב ברע ורע בטוב לחפות ולגנוז בתכלית זה בתוך זה עד שלא יוכר בין טוב לרע כלל וכלל, ע"ד דוגמא כשיעשה מעשה טוב כמו החסד והצדקה לרבים כמו לבנות בה"כ שמפזר הון רב ובתוכו גנוז ונעלם בחי' הרע שבו שאין כונתו לש"ש כלל וכלל רק להתגדל ולקנות לו שם בלבד וכן בצדקה לעניים וכה"ג, הנה אם איש תמים בלא דעת כשוטה וקטן וכה"ג יוכר מיד הרע שבטוב הזה בהגלות לבו מיד שאין כונתו לש"ש רק להתגדל כמו כאשר מתגאה ומתפאר ומתהלל בעצמו כו', אבל בבר דעת ידע היטב איך לחפות ולגנוז ולהעלים בתכלית לרע זה ויהי' כל דבריו ותנועותיו שעושה רק לש"ש ולא להנאת עצמו כלל עד שיאמינו הכל שעושה לש"ש ויחזיקוהו לצדיק כו', [וכן במצו]ת ת"ת כשלומד של"ש רק להתייהר ולקנטר או שיקראוהו רבי ובהנ"ל הרי התמים שבלא דעת יוכר בו רע זה מיד כי יתגאה ויתהלל בחכמתו וחפץ מאד בגדולת רבנות שלזה עיקר כונתו [בלימודו כו'] אבל בר דעת מעלים ומחפה ביותר על הרע הזה עד שלא יוכר כלל כי יעשה א"ע שפל ועניו וכאילו לומד רק לשמה כו' עד שיאמינו בו הכל כו', וכך בכל הדברי' הטובי' שעושה מערב [הכל בהם בתכלית] היותר נאות עד שמתקבל כל הרע לטוב ממש, וכן להיפך יכול להיו' שלפי עין הרואה עושה דבר רע ובאמת מעורב וגנוז בזה בהעלם כונה טובה מאד שהוא טוב [גמור ומה שהוא עושה] רע הוא להעלים את הטוב ולגנזו מטעם הכמוס עמדו כמו ע"ד דוגמא שעושה דין ועונש לרעהו באכזריו' שונות והמכוון בזה דוקא לטובתו כמו יוסף עם [אחיו שדיבר ע]מהם קשו' וכו' והי' זה לטובת נפשם להצילם מן הגיהנם כידוע, וזה לא יוכל רק הבר דעת ביותר שהוא לסבול דבר והיפוכו במוחו לערב ולכלול טוב ברע ורע בטוב כו', [וכל מי שהוא ד]עתן יותר יותר יסבול דבר והיפוכו דהיינו לעשות מטוב רע ומרע טוב וישכנו כא' עד שלא יוכר כלל בין טוב לרע כו', משא"כ מי שאינו בר דעת כ"כ לא ידע [איך לערב הרע] במעשה הטוב כלל אלא כשעושה טוב יעשה בתמימו' שבלא דעת כמו הקטני' וע"ה חסירי הדעת שיעשו הטוב בפשטות בלי שום כונה רעה כלל וכלל, ואם יעשה דבר רע לא יוכל להערים ולגנוז הרע ולחפותו בדרך מעשה הטוב אלא יוכר כמו שהוא בלי תערוב' ענין טוב כלל והוא ענין התמימו' שבלא דעת שבהם אין הטו"ר כתערוב' כלל, אלא אדרבה כל א' מובדל לעצמו בלי נטי' להיפוכו כלל כי לא יסבול דבר והיפוכו כלל מצד קטנ' הדעת וכל שהוא בקטנו' הדעת יותר יותר לא יוכל להערים בכל דרכיו לערב טוב ברע ורע בטוב אלא או כולו טוב או כולו להיפך שהן ענין ב' קוין מחולקי'

בלתי חיבור כלל כנ"ל, ולכך נק' עץ הדעת טו"ר לפי שעיקר ענין התערוב' דטו"ר תלוי לפי ערך הדעת דוקא וכמ"ש והייתם כאלקי' יודעי טו"ר כו', והנה לכאורה מה מעלה יתירה בבחי' הדעת במה שסובל דבר והיפוכו, שלכאורה בחי' התמימו' שלמטה מן הדעת הרבה יותר אמיתי ויותר בירור בין טו"ר כו', אך באמת נהפוך הוא שבחי' הבירור שע"י הדעת בין טו"ר הוא בתכלית הרבה יותר מן ההבדלה שבבחי' התמימו' שבלא דעת הנ"ל, ואדרבה בתמימו' המעשה יוכל להיו' מצד חסרון הדעת אין מעשה הטוב באמת לאמיתו אלא מוטעה בעצם מפני שלא יצא מצד המנגדו כלל, משא"כ ע"י הדעת מצד התערוב' ב' הפכי' הנה מזה דוקא יבא סיבת הבירור בטו"ר בתכלית והוא בחי' התמימו' הב' שלאחר הדעת דוקא, שהרי אם אין דעת אין הבדלה ולכך קבעו ההבדלה בחונן הדעת כידוע משום דבחכמ"ה דוקא אתבריר"ו כל תערוב' דעה"ד טו"ר שזהו עיקר כל התורה להבדיל בין טמא כו' כידוע וד"ל.

להבין מאמרז"ל מפני מה ת"ח – תקפ"ב

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

ה) **וזהו** משארז"ל במ"ר פ' שמות בענין מאמר מרע"ה ואמרו לי מה שמו מה אמר להם שהי' מבקש משה שיודיענו הקב"ה את שמו הגדול, א"ל הקב"ה למשה שמי אתה מבקש לידע לפי מעשי אני נקרא פעמים שאני נק' בשם אל שדי, בצבאות, באלקים, בהוי', כשאני דן את הבריות אני נק' אלקים וכשאני עושה מלחמה ברשעים אני נק' צבאות, וכשאני תולה חטאיו של אדם אני נק' אל שדי, וכשאני מרחם על עולמי אני נק' הוי' שאין הוי' אלא מדת רחמים עכ"ל המדרש, והובא בפרדס שער ד' פ"ב, והנה ממדרש זה נ' להדיא שהשמות הם על עצמות הבורא ית' ממש כמו שאמר אני נק' אל שדי, אני נק' אלקים כו' דר"ל הוא ית' ממש, ואעפ"כ ממ"ש לפי מעשי אני נק', מובן שהשמות אלו אינן לו ית' מצד מהותו ועצמותו ממש, אלא מצד מעשיו, והיינו מצד התלבשותו בספירותיו לפעול בהן ועל ידן המעשים בעוה"ז לדון את הבריות ע"י מדת גבורתו הכלולה מחב"ד ושאר מדות הקדושות, ואז נק' הוא ית' ממש אלקים ששם זה מורה על הדין אלא שאין השם להמדת דין בלבד אלא למהו"ע ית' המתלבש בבחי' דין משא"כ המדה מצד עצמה יש לה שם אחר והוא גבורה או דין או פחד ולא נקרא אותה בשם אלקים כי איננה אלוה אלא נאצל כו', וכשהוא ית' מתלבש בבחי' נצח והוד להלחם עם הרשעים (שזהו ע"י בחי' הנצח וכמ"ש ויז נצחם על בגדי כו' וארז"ל והנצח זו בנין ירושלים כו' וגבי מלחמת עמלק כתיב ג"כ וגם נצח ישראל לא ישקר כו' כמ"ש במ"א), אז הוא ית' ממש נק' בשם צבאות ע"ש היותו מתלבש במדות הנ"ל וכמו בחי' צבא המלחמה כו', (ועוד יש ביאור פרטי בשם זה מכאאזמו"ר נ"ע וממנו יובן היטב ג"כ ענין הנ"ל בשאר השמות):

שרש מצות התפלה

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

להבין בתוס' ביאור שורש ענין נשמות דאצי' וענינם, וביאור ענין ל' המד"ר שאמר מה הקב"ה בורא כו' מה הקב"ה מחלק עולמות אף אביכם מחלק עולמות דלכאורה צ"ל מה"ע מחלק עולמות.

ויובן בהקדם מ"ש מי הוא מלך הכבוד וגו' וארז"ל במד"ר פ' וארא פ"ח למה קרא להקב"ה מלך הכבוד שהוא חולק כבוד ליריאיו, כיצד מלך בשר ודם אין רוכבין על סוסו ואין יושבין על כסאו, והקב"ה הושיב לשלמה על כסאו שנא' וישב שלמה על כסא ה' למלך (דה"א כ"ט), והרכיב לאליהו על סוסו ומהו סוסו של הקב"ה סופה וסערה שנא' ה' בסופה ובסערה (בפ' כתיב ובשערה בשין שמאלית) דרכו (נחום א') וכתי' ויעל אלי' בסערה השמימה (מ"ב ב'), מלך בשר ודם אין נקראין בשמו קיסר אגוסטא ואם נקראי' בשמו ממיתין אותו, והקב"ה קרא למשה בשמו שנא' ראה נתתיך אלקי' לפרעה אמר הקב"ה למשה פרעה הרשע עשה עצמו אלקה שנא' לי יאורי ואני עשיתיני (יחזקאל כ"ט) לפיכך יראה אותך ויאמר שזה אלקה, פי' על כרחו יודה לומר עליך זה אלקה, וזהו שחלק מכבודו

ליראיו. ומסיים כי גבוה מעל גבוה שומר וגבוהי' עליהם (קהלת ה'), והיינו הגם כי חלק מכבודו ליריאיו שז"ע שקראו אלקים, מ"מ אלקיך אנוכי שאני על גבך.

והענין הוא דהנה משה הי' מאצי', ונודע שאצי' הוא אלקות כי ל' אצי' הוא מל' ויאצל מן הרוח, שהאציל מן הרוח אשר על משה ונתן על ע' איש הזקנים, ואם כי זהו כמדליק נר מנר זה נהנה וזה לא חסר כלום, מ"מ ה"ה נחשב להפרשת הארה, שענין ההארה הוא ג"כ שלא חסר כלום מן המאור ע"י הארתו כו', א"כ אצי' הוא בחי' גילוי הארה מאלקותו ית', שלכן נק' אצי' בשם אלקות כו'. וגם ענין אצי' נת' במ"א שז"ע גילוי ההעלם מאלקות, שאלקות לרוב העלמו אינו מושג כלל וכלל, ולכן גם הכתר שהוא ממוצע בין המאציל לנאצלי' ה"ה ג"כ נעלם ונק' ישת חשך סתרו ע"ש העלמו, ומה שנתגלה להיות נק' בשם חכים הגם שג"ז עדיין חכים ולא בחכ' ידיעא, מ"מ להיותו נק' בשם חכים ומבין נק' בשם אצי' שהוא בחי' גילוי ההעלם מאלקותו ית', משא"כ בי"ע הם נבראי' בע"ג ונפרדי', ובחי' המל' דאצי' מהוה בי"ע בדרך יש מאין, אשר לכן נק' אצי' אלקות נגד בי"ע, וכנודע ממארז"ל אלמלא מתכנשין כל באי עולם אינם יכולים לברוא אפי' כנף יתוש א', כי יכולת הבריאה לברוא יש מאין הוא לאלקות לבדו. וא"כ יובן שפיר מה שאצי' נק' אלקות שמל' דאצי' מהוה כל ג' עולמו' בי"ע כו', וכמ"ש באגה"ק שאפי' בכלי' דאצי' מתייחד בהון לברוא ע"י יש מאין כו'. ואי לזאת יובן שמשה נק' אלקי' להיותו נשמה מבחי' האצי' והרי האצי' נק' אלקות נגד בי"ע, ולכן אמר לו ראה נתתיך אלקי' לפרעה וכן נק' איש האלקי' להיותו נשמה דאצי' כו'.

להבין בתוס' ביאור שרש נשמות דאצי' (ב)

ש"פ שמות, תרל"ב.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס העבודה

אמנם פנימיות הענין בזה הוא היראה מגדולת ה' בבריאת והתהוות העולמות, דהתהוות יש מאין הוא ענין נפלא מאד וכמ"ש במ"א ומורה על עצם גדולתו ית', ומ"מ יראה זו היא בחי' יראה חיצוני' שהרי אומר ע"ז יראו מה' שזהו יר"ת, וכנודע ההפרש בין יראו מה' ליראו את ה' כו', והיינו לפי שזהו מה שנדע ונרגש גדולתו ית' מהתהוות העולמות דהיינו הידיעה ע"י לבושים כו'. ובכלל זה ג"כ ההתבוננות בגדולתו ית' ברבוי ההתהוות למטה בדצח"מ מינים ממינים שונים עד אין קץ ושיעור ולכולם נמשך חיות מיוחד ופרטי לפי מזגו ותכונתו, וכן בצבא מעלה בריבוי יותר עד אין שיעור כו' ובגדלות הנבראים כו' ובריבוי ההשתלשלות ובריבוי עולמות עד אין מספר כו' והו"ע מה רבו מעשיך ומה גדלו מעשיך כו' וכללות הענין הוא מ"ש גדול ה' ומהולל מאד כו' וכמ"ש במ"א, והיראה הבאה מזה עם היות שהיא למעלה (בענין ההתגלו') מהיראה הבאה מההתבוננות דהקב"ה עומד עליו ורואה במעשיו כו' מ"מ היא ג"כ בכלל יראת אלקים הנוגע למעשה לבד, והיא היראה המבוארת בסש"ב רפמ"ג. והיא בחי' הגדלות דיראת אלקים כו', דבד"כ ענין יראת אלקים הוא שהיראה היא בהתגלות ולכן יראת אלקי' היא לקיום המצות בכלל, דיראת חטא עיקרה הוא לסו"מ וכמ"ש בהקדמת ד"ח וכמ"ש בסש"ב פמ"ב בבחי' יר"ח להיות סו"מ כו' ויר"א היא לקיום המצות בכלל היינו לשמור מצותיו ית' מצד יר"א וכמ"ש את האלקי' ירא ואת מצותיו שמור הן בסו"מ והן בועשה טוב. ובאמת הרי ההעדר דוע"ט ח"ו הוא ג"כ חטא ועון וא"כ ה"ז נכלל ג"כ בכלל יר"ח (והיינו דיר"ח מאנט אויף ג"כ קיום המצות בוע"ט) רק ההפרש בזה דיראת חטא הוא שקיום המצות הוא מצד יראת החטא ואינו נרגש בזה כ"כ האלקות ושהן מצותיו ית', ויראת אלקים הוא שקיום המצות הוא מצד היראה שבו היינו מצד יראת האלקי' שבו שנרגש בו יותר האלקות ושהם מצותיו ית' וע"כ הוא שומר כל מצותיו מצד היראה האלקית שבו. וזהו דיר"א הוא שהיראה היא בהתגלות יותר מביר"ח להיות שהיא יראה אלקית (ומ"מ גם יר"ח היא בבחי' התגלות לגבי קבלת עול מלכות שמים שהוא בהעלם (והיא, ר"ל קבעומ"ש, היא ג"כ לקיום המצות בכלל, ועוד זאת יתירה שפועל עליו בכל תנועותיו בפרט והו"ע ההגדרה הנ"ל הבאה בדרך ממילא, רק שהיא פעולה נעלמת בנפש) וביר"ח הרי יש כאן יראה בהתגלות ומ"מ אינו דומה להתגלות שביר"א, דיר"ח הוא רק התגלות היראה ויר"א הוא שיש כאן התגלות אלקי שנרגש האלקות והיראה היא יראה אלקית) ובזה גופא יש קטנות וגדלות. והקטנות היא כשבאה מזה שנזכר תמיד הפנימיות ע"י הלבושים החיצונים כו' המבואר בספמ"ב (וענין מה שהקב"ה רואה במעשיו כו' שייך יותר לענין יר"ח) והגדלות היא כשבאה היראה מההתבוננות בגדולת ה' דאיהו ממכ"ע המבוארת ברפמ"ג. והכל בחי' יר"ת השייך לקיום המצות בפו"מ והו"ע יראו מה' כו' כי הוא אמר ויהי כו'.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ה'תרפ"ט

ג) **וְהִנֵּה** עִקַּר עִנְיַן הַמִּצְוָה הוּא לְשַׂמֵּחַ אֶת הֶחָתָן וְכַלָּה
וּלְפָאֵר אֶת הַשִּׂמְחָה בְּכָל מִינֵי פְּאֵר וְהָדָר, וּכְהָא[ט]
דְּרַבִּי יְהוּדָה בַּר אִילָעִי שֶׁהָיָה נוֹטֵל בַּד שֶׁל חֲדַס וּמְרַקֵּד לִפְנֵי
הַכַּלָּה, וְר' זֵירָא אָמַר קָא מְכַסֵּיף לָן סָבָא' (שֶׁמְּזַלְזֵל בִּכְבוֹד
תַּלְמִידֵי חֲכָמִים וְנוֹהֵג קַלּוּת רֹאשׁ בְּעַצְמוֹ, רַשִּׁ"י), כִּי נַח
נַפְשֵׁיהּ אִיפְּסִיק עַמּוּדָא דְּנוּרָא בֵּין דִּידֵיהּ לְכֵלֵיהּ עָלְמָא
כו'[יא], אָמַר רַב זֵירָא אֲהַנְיֵיהּ לֵיהּ שִׁיטְתֵּיהּ לְסָבָא[יב], שׁוּט שֶׁל
חֲדַס שֶׁהָיָה מְרַקֵּד בֵּיהּ[19], וְכָל הַמְשַׂמֵּחַ אֶת הֶחָתָן זוֹכֶה
לְתוֹרָה[20], אִם כֵּן[5] חֲרֵי עִקַּר הַשִּׂמְחָה הוּא לְשַׂמֵּחַ אֶת הֶחָתָן
וְכַלָּה, וַהֲוָה לֵיהּ לְמֵימַר[יג] "אֲשֶׁר בָּרָא חָתָן וְכַלָּה", וְאַחַר כָּךְ
הָיָה מַזְכִּיר הָעֲשָׂרָה דְּבָרִים שֶׁל שָׂשׂוֹן שִׂמְחָה כו' וְרִעוּת,
וְלָמָּה מַקְדִּים תְּחִלָּה שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה, וְאַחַר כָּךְ חָתָן וְכַלָּה,
וְאַחַר כָּךְ הוּא מוֹנֶה שְׁאָר הַשְּׁמוֹנָה עִנְיָנִים שֶׁל שִׂמְחָה. וְעוֹד
צָרִיךְ[21] לְהָבִין בְּגוּף וְעֶצֶם נֹסַח הַבְּרָכָה דִּבְרִכַּת "אֲשֶׁר בָּרָא
כו' חָתָן", דְּהִנֵּה יָדוּעַ מַה שֶּׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל[22] "בְּיוֹם
חֲתֻנָּתוֹ[23] זוֹ מַתַּן תּוֹרָה", שֶׁהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא נִקְרָא חָתָן,
וְאִם כֵּן אֵיךְ שַׁיָּךְ לוֹמַר "אֲשֶׁר בָּרָא חָתָן" לְשׁוֹן בְּרִיאָה. אַךְ
הָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה כְּתִיב[24] "לְפָנַי לֹא נוֹצַר אֵ־ל" כו', וְאִיתָא
בַּסִּפְרִים[25] אֵיךְ שַׁיָּךְ לְשׁוֹן יְצִירָה עַל שֵׁם אֵ־ל שֶׁהוּא
מְשִׁמּוֹתָיו שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא. אַךְ הָעִנְיָן הוּא, דְּהִנֵּה שֵׁם
אֵ־ל הוּא הַמָּקוֹר וְשֹׁרֶשׁ שֶׁמֵּאִיר בָּעוֹלָמוֹת, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב[26]
"אֵ־ל חַיָּי וַיָּאֶר לָנוּ", וּכְתִיב[27] "אֵ־ל אֱלֹקִים חַיָּי, דִּבֵּר
וַיִּקְרָא אָרֶץ", דְּאֶרֶץ הוּא בְּחִינַת מַלְכוּת שֶׁהוּא דִּבּוּר עֶלְיוֹן,
וּבִכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה בִּבְחִינַת דִּבּוּר, הֵינוּ בִּבְחִינַת גִּלּוּי, הִנֵּה זֶהוּ
מִבְּחִינַת שֵׁם אֵ־ל, דְּשֵׁם אֵ־ל בְּחֶסֶד[28] וְהִתְהַוּוּת הָעוֹלָמוֹת
הוּא מִצַּד מִדַּת הַחֶסֶד, וּכְמַאֲמַר "חֶסֶד אָמַר יִבָּרֵא"[יד][29],
וּכְתִיב[30] "יוֹמָם יְצַוֶּה ה' חַסְדּוֹ", דְּיוֹם וְגִלּוּי הוּא מִבְּחִינַת
הַחֶסֶד, וּכְתִיב[31] "כִּי אָמַרְתִּי עוֹלָם חֶסֶד יִבָּנֶה", דְּיֵשׁ בָּזֶה
שְׁנֵי פֵּרוּשִׁים[32], הָרִאשׁוֹן דְּבִכְדֵי שֶׁיִּהְיֶה הִתְהַוּוּת הָעוֹלָמוֹת
נִבְנֶה סְפִירַת הַחֶסֶד, וְהַשֵּׁנִי דְּהִתְהַוּוּת הָעוֹלָמוֹת הוּא עַל יְדֵי
סְפִירַת הַחֶסֶד, וּכְמוֹ שֶׁכָּתוּב[33] "זְכוֹר רַחֲמֶיךָ וַחֲסָדֶיךָ כִּי
מֵעוֹלָם הֵמָּה", דְּרַחֲמִים וַחֲסָדִים שַׁיָּכִים אֶל הָעוֹלָמוֹת, וְזֶהוּ
דִּכְתִיב[34] "הוֹדוּ לַה' כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ", דְּהוֹדוּ לַה'
כִּי טוֹב, שֶׁהוּא טוֹב בְּעֶצֶם וְחָפֵץ חֶסֶד הוּא, וּכְמַאֲמַר (תְּחִלַּת
עֵץ חַיִּים[35]) "כְּשֶׁעָלָה בִּרְצוֹנוֹ יִתְבָּרֵךְ לִבְרֹא אֶת הָעוֹלָם כְּדֵי
לְהֵטִיב לִבְרוּאָיו", דְּכָל עִנְיַן בְּרִיאַת וְהִתְהַוּוּת הָעוֹלָמוֹת הוּא
רַק לְהֵטִיב לִבְרוּאָיו, וּפְעֻלַּת הַטּוֹב הוּא דַּוְקָא כַּאֲשֶׁר יֵשׁ מִי
אֲשֶׁר עָלָיו יִתְפַּשֵּׁט מִדַּת הַחֶסֶד וְהָרַחֲמִים, וְעִם הֱיוֹת דְּעֶצֶם
הַמִּדָּה דְּחֶסֶד חֲרֵי יָכוֹל לִהְיוֹת גַּם כַּאֲשֶׁר אֵין עַל מִי
שֶׁיִּתְפַּשֵּׁט הַמִּדָּה, וּכְמוֹ עַל דֶּרֶךְ מָשָׁל לְמַטָּה בְּהָאָדָם חֲרֵי מִי
שֶׁהוּא אִישׁ טוֹב וְחֶסֶד בְּעֶצֶם, חֲרֵי יֵשׁ בּוֹ עֶצֶם הַמִּדָּה שֶׁל
חֶסֶד גַּם כַּאֲשֶׁר אֵין מִי שֶׁיְּרַחֵם עָלָיו וְיִתְחַסֵּד עִמּוֹ, וְכֵן אֲפִלּוּ
הִתְעוֹרְרוּת הַמִּדָּה יְכוֹלָה לִהְיוֹת בְּלִי הַזּוּלַת מְקַבֵּל הַחֶסֶד[36].
קִצּוּר. וּמִצָּוָה לְשַׂמֵּחַ אֶת הֶחָתָן. וְהִנֵּה רַבּוֹתֵינוּ זַ"ל אָמְרוּ
הֶחָתָן הוּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְיִקְשֶׁה אֵיךְ שַׁיָּךְ
לְשׁוֹן בְּרִיאָה, כֵּן לְשׁוֹן יְצִירָה בְּשֵׁם אֵ־ל, וְיָבֹאר כִּי שֵׁם אֵ־ל
הוּא מְקוֹר הַחִיּוּת לָעוֹלָמוֹת שֶׁעָלָה בִּרְצוֹנוֹ לְהֵטִיב לִבְרוּאָיו,
וְחֶסֶד הוּא כְּשֶׁיֵּשׁ עַל מִי שֶׁיִּתְפַּשֵּׁט.

י"ד כסלו תרפ"ט,

---

19) כתובות יז, א וברש"י שם. וראה סה"מ תרפ"ג ע' קעה. ה'שי"ת ע' 117.

20) ברכות ו, ב.

21) בכל הבא לקמן – ראה ד"ה אשר ברא לאדמו"ר הצ"צ (נמצא בגוכתי"ק אדמו"ר מהר"ש בכרך כת"י הנחות ממאמרי הצ"צ דשנת תרט"ז – 1029 רכט, א). ד"ה הנ"ל לאדמו"ר מהר"ש (סה"מ תרל"ד ע' טז ואילך). ד"ה הנ"ל תרח"ץ (סה"מ תרח"ץ ס"ע קפו ואילך). וראה גם ד"ה אשר ברא במאמרי אדמו"ר הזקן ע' רנט. ועם הגהות – אוה"ת על סידור (דרושי חתונה) ע' רכ ואילך. ד"ה אשר ברא כו' איך יתכן בריאה במאמרי אדמו"ר האמצעי דרושי חתונה ח"ב.

22) תענית כו, ב במשנה. פרש"י שה"ש ג, יא.

23) שה"ש שם.

24) ישעי' מג, י.

25) ראה זהר ח"ג פו, א. ביאוה"ז (לאדמו"ר האמצעי) קלח, סע"ד ואילך. אוה"ת משפטים ע' א'קצח ואילך.

26) תהלים קיח, כז.

27) תהלים נ, א. נתבאר באוה"ת (יהל אור) לתהלים עה"פ (ע' קצ). אוה"ת קרח ע' תשכא־ב. סה"מ עטר"ת ע' עד. שם ע' קצז. סה"מ תרפ"ז ע' קנו. ד"ה החודש תרצ"ד (סה"מ תרצ"ד). סה"מ תרח"ץ ע' קכב. תש"ג ע' 63. ועוד.

28) ראה זהר ח"ג ל, ב. שם סה, א. ובכ"מ.

29) ב"ר פ"ח, ה.

30) תהלים מב, ט.

31) תהלים פט, ג.

32) ראה גם סה"מ תרל"ד ע' נד ואילך. תרנ"ג ע' רפ ואילך. תרח"ץ ע' כה. תש"ח ע' 273. ובכ"מ.

33) תהלים כה, י. ושם כתוב "רחמיך הוי' וחסדיך", אבל בכ"מ בדא"ח (ראה סה"מ שבהערה הקודמת) הועתק כמ"ש כאן.

34) תהלים קיח, א.

35) שער הכללים רפ"א.

36) בכ"ז – ראה סה"מ עטר"ת ע' סד. ועם הגהות והוספות – סה"מ תרפ"ב ע' לב. תרפ"ה ע' מז ואילך. תרצ"ט ע' 14 ואילך. תש"ד ע' 262. תש"ח ע' 48 ואילך. וראה המשך תער"ב ח"א ע' פא. ועוד.

ט. וכמו זה. י. הזקן (רבנו) מבייש אותנו. יא. כשנפטר מן העולם, הפסיק עמוד של אש בינו ובין כל העולם (הקהל). יב. הועילה לו שיטתו לזקן וכו'. יג. והיה לו לומר (בברכת "אשר ברא"). יד. מדת החסד אמרה שיש לברוא את העולם.

לקוטי דיבורים

ו. הסדר הקבוע נמשך כל הזמן, גם ימים גשומים וסגריריים לא שינו את הסדר, ועל הזמן שמר אבי בדייקנות.

ביום שלישי, א' דראש חודש אלול, הפסיק הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק את סדר הסיפורים ואמר לי, שיש לו סיבה וטעם מדוע הוא מפסיק במקום שאוחז ושברצונו לגלות לי מה ששמע מכ"ק אביו הרה"ק, אודות רבנו הזקן, מי ומה היתה שליחות נשמתו בעולם זה ומסירות הנפש שהיתה לו על דרך החסידות ואשר הצליח בה.

ביום שישי, י"ז אלול, בבוקר, אמר לי הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק: במשך ההדרכה הפנימית שהדרכתי אותך, הסברתי לך מהו ענין ההכנה, מהי הכנה חיצונית ומהי הכנה פנימית. שעות אחדות לפני הדלקת נרות של שבת תיכנס אלי לבוש בגדי שבת ואז אספר לך.

כשנכנסתי במועד הקבוע אל הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק היה לבוש בגדי שבת, וציוה עלי לסגור את הדלת, לבש את כובע השטריימל והזהיר אותי שעד זמן מסויים לא אספר לאף אחד ממה שיספר לי. וכדי שהסיפור יכנס בפנימיות נפשי ושלא יתגלה לפני הזמן הדרוש, ואשר בהגיע הזמן המוכשר אספר זאת – יברך אותי.

ז. כל פעם שבירך אותי כ"ק אאמו"ר הרה"ק היה סדר עמידתו בין מזרח למערב ופני קדשו לדרום ואותי מעמיד הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק לעומת פני קדשו ממזרח למערב ופני לצפון ומניח שתי ידיו הקדושות על ראשי ומברכני.

הפעם כשהניח הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק את ידי קדשו על ראשי הרגשתי שידי קדשו רועדות ברעד של התרגשות ומיד ראיתי טיפות דמע זולגות מעיניו הקדושות על הריצפה, וכל זה עוררני מאד ופרצתי בבכי חזק.

כשהוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק הסיר את ידיו הקדושות מעל ראשי, ראיתי שפני קדשו להבים מרוב התרגשות.

כשנרגע הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק, אמר:

– תודה להשי"ת בעד הכל. ישנם שני סוגי עבודה שבאמת הם שניים שהם אחד, לצאת מעבודה חיצונית ולהיכנס לעבודה פנימית, שזוהי העבודה האמיתית. אתן לך הוראות איך לעשות, אבל לעשות תצטרך בעצמך. על ידי ובזכות ברכה פנימית ניתנים כוחות עצמיים ופנימיים אבל לעשות צריך האדם בעצמו. השי"ת יעזור לך שתתמסר בפנימיות אל הפנימיות ושיהיה בהצלחה ובאריכות ימים ושנים בגשמיות וברוחניות.

ח"י אלול, ה'תש"ה

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק ס"ה – ר' פסח הצרפתי

התגלות החסידים בעיירה הארקי באה באופן בלתי צפוי, עקב מאורע מוזר שהתרחש, ואשר גיבוריו היו "הצרפתי", - אשר מאוחר יותר הוכר בשם "ר' פסח הצרפתי" - , ואחד מבני המשפחה הנסיכותית ראדזיוויל.

הארקי הייתה בין אחוזותיו של אותו נסיך לבית ראדזיוויל, אשר שמו היה בנדיקט. האחוזות כָּלְלוּ יערות גדולים והרבה כפרים ועיירות.

למרות שוויין העצום של האחוזות נראה בהן בנדיקט לעתים נדירות בלבד, שכן את מרבית זמנו בילה בצרפת, אשר בה גדל והתחנך.

בצרפת התחבר בנדיקט משחר נעוריו עם אחד מבני גילו בשם פייר לואי. ספק אם הנסיך ידע שמוצאו של פייר לואי הוא יהודי. אף פייר לואי עצמו שכח מזה, שכן אביו, אשר הוא עצמו היה יהודי מתבולל, גידלו כגוי.

פייר לואי עצמו הרי לפי מראהו, אורח חייו ואופן חינוכו היה נראה כצרפתי מושלם. עבור הנסיך ראדזיוויל היה פייר לואי מקורב ביותר לליבו, עקב כך שידע לבלות וליהנות מהחיים, ולכן היה הוא עבור הנסיך הפולני איש רֵעִים נפלא להתרועע.

מאוחר יותר נשא בנדיקט אשה ממשפחה רוסית אצילית שורשית, משפחת דמיטרוב, אשר היו לה אחוזות גדולות בחלקים שונים של רוסיה וארמונות במוסקבה. לאחר הנישואין עבר בנדיקט לגור באחוזות משפחת אשתו. וכיוון שלא רצה להיפרד מחברו פייר לואי הביא אותו עימו לרוסיה, ולאט לאט הכניסו למעגל תרבות והתנהגות רוסית. וכדי לקשור אותו יותר לרוסיה השיא בנדיקט את פייר לואי לבתו של אחד ממנהלי אחוזות דמיטרוב.

בנדיקט ופייר לואי יכלו להמשיך עתה את אורח חייהם העליז, הם היו מבלים יחדיו במוסקבה, ומקיימים תכופות מסעי תענוגות והוללות בצרפת ובמדינות אחרות בהם יכלו להתהולל כדרך הפריצים.

חלפו שנים, פייר לואי הגיע לגיל חמישים וחמש שנה. אשתו הרוסייה מתה עליו, וכ"אדם חופשי" החל להתמסר לחיי ההוללות של החברה האצילית הגבוהה, וכחברו של הנסיך ראדזוויל היו לו לכך את כל האפשרויות.

כמובן אשר לא עלה ברעיונו כלל, אשר חייו יקבלו כיוון שונה, והוא ישוב לאומה היהודית, אשר הוא היה אבר מדולדל ממנה.

הארקי הייתה כאמור, מוקפת יערות גדולים. ובנדיקט החל להגיע ליערות אלה לערוך בהם ציד, בתחילה היה זה לעתים נדירות, אך מאוחר יותר הפכו ביקורים אלו להיות קבועים - פעמיים בשנה: פעם אחת בחורף ופעם שנייה בקיץ.

באופן טבעי הרי הנסיך לבית ראדזיוויל לא הגיע לבדו אלא עם משלחת שלמה, אשר בה היה גם פייר לואי. ולמען האמת היה פייר לואי תמיד ה"מחותן הראשי", הרי הנסיך ראדזיוויל לא היה עושה פסיעה בלעדיו.

לפני הציד ולאחר הציד - ובעיקר לאחר הציד - היו נערכות מסיבות הוללות גדולות כדרך ההוללות האמיתית, להוללויות אלו היו מוזמנים הפריצים מכל הסביבה. הוללויות אלו היו נמשכות שבועיים עד שלושה.

הן בזמן הציד והן בזמן ההוללויות הצטיין פייר לואי, עד שלא רק הנסיך בנדיקט אלא גם כל הפריצים שהשתתפו בכל אלה הביטו בו ברוב השתאות. איש לא ידע כמובן, שאדם מוצלח זה פייר לואי הרי הוא במוצאו יהודי.

גם יהודי הארקי אשר הזדמן להם לראות את הנסיך ומלוויו לא העלו על דעתם כי בן הלוויה הצרפתי של ראדזיוויל הוא יהודי.

בינתיים קרה מאורע מסוים:

ר' ניסן - אביו של ר' יצחק שאול חתן הנפח מדאבראמיסל - אשר כפי הידוע היה חסיד גדול נסע לבעל שם טוב במעז'בוז. לפני נסיעתו חזרה לביתו, קְרָאוֹ הבעל שם טוב לחדרו ואמר לו את התורה דלהלן:

כתיב: "יורדי הים באניות, עושי מלאכה במים רבים". לתיבה "אניה" יש ב' פירושים: אניה - ספינה, אניה - מספד. "יורדי הים" קאי על הנשמה היורדת להתלבש בגוף שהוא בדוגמת הים, כמו שֶׁמֵּי הים מכסים על מה שבתוכם כן הגוף מכסה על הנשמה האלוקית שבתוכו. וביורדי הים, היינו בנשמות היורדות, יש ב' אופני ירידה: יש ירידה, הגם שהיא ירידה בים, בכל זה יש לו ספינה, והוא חינוך וסביבה של בני תורה ושומרי מצוה, [=ויורדי אניה אלו הם מאושרים].

אבל ישנה ירידה של תאניה ואניה, הנשמה היורדת בגוף של ישראל שאינו בסביבה של בני תורה ועושי מצוה. אבל ישנם העושי מלאכה במים רבים, והם אלו הנשמות שצריכות לרדת לים, לעשות מלאכה גם במים רבים להציל את אלו הנשמות אשר ירדו בתאניה ואניה.

ר' ניסן האזין ביראת־כבוד גדולה לדברי הבעל־שם־טוב, אך לא הבין מה כוונתו של הבעל־שם־טוב בדבריו אלו אליו. אך הפעם רצה הבעל־שם־טוב להיות חד וברור ותיכף הסביר לר' ניסן מה כוונתו בדבריו אלו.

היה זה, בפשטות, חברו המתבולל - של הנסיך מראזיוויל - פייר לואי אשר היה מונח במחשבתו של הבעל שם טוב, וכפי שהמשיך הבעל שם טוב לאמור לר' ניסן: "פייר לואי זה הינו יהודי ושמו היהודי הוא פסח צבי - שניתן לו על שם סב אמו, אשר היה גדול בתורה וביראת שמים".

מפי הבעל שם טוב - אשר לא היה דבר נסתר מפניו - גם נודע לר' ניסן, שאותו מתבולל פייר לואי, נולד כילד יהודי כשר. אמו דאגה לא רק למולו ולתת לו שם יהודי על שם סבה, אלא עוד היה בדעתה לגדלו ולחנכו כיהודי לכל דבר.

אך בעלה, אביו של פייר לואי, היה בעל עבירות, והלך בדרכים אחרות. הוא עצמו התרחק מיהודים ויהדות, ואף חינך את בנו בדרך לא יהודית.

לבעל שם טוב הייתה שליחות מיוחדת עבור ר' ניסן בשייכות לאותו פייר לואי.

הוא [=הבעל שם טוב] מסר לר' ניסן מעטפה חתומה וסגורה ואמר לו:

"החורף מתקרב, וראדזיוויל יבוא ליערותיו הסמוכים להארקי לעריכת ציד. כרגיל יהיה חברו היהודי פייר לואי לצידו, והם ייכנסו לעיירה. ברצוני שביום השני לשהותם בעיירה, שאתה, ניסן, תפתח את המעטפה שנתתי לך ותקרא את הפתק שהכנסתי במעטפה זו, ואז תדע את אשר עליך לעשות".

כדי שלא יהיו - לחסיד הנאמן ר' ניסן מהארקי - כל ספק מה יהיה לו אז לעשות, ציווה אותו הבעל שם טוב אשר לאחר שיפתח את המעטפה ויקרא את אשר כתוב בפתק - יקיים את מה שכתוב שם.

כמו כן שיתוודע לפייר לואי ויאמר לו בפה מלא, שהוא - פייר לואי עצמו - אינו יודע אשר הוא יהודי, ואשר שמו היהודי הוא פסח צבי - שם שניתן לו על שם סב אמו. ואם כל זה לא יהיה ברור לו, יסביר לו ר' ניסן שהשם פייר [=הלא יהודי שקוראים לו כעת] הוא בגלל [השם היהודי] פסח, והשם לואי הוא בגלל השם לוי, כיוון שהינו לוי.

"ואם לא ירצה אותו פייר לואי להקשיב לך" - הכין הבעל שם טוב את ר' ניסן - "תבוא אליו יום אחר יום במשך הזמן שהוא ישהה עם הנסיך בהארקי. בד בבד תקיים את אשר כתוב בפתק הנמצא במעטפה הסגורה".

כמו כן ציווה עליו הבעל שם טוב לא לגלות לאיש מכל האמור.

מיותר לומר כי ר' ניסן, אשר כבר ביצע שליחויות רבות עבור הבעל שם טוב, - מהן גם מסוכנות - הבטיח בהתלהבות לעשות כל מה שהצדיק הקדוש והמנהיג הבעל שם טוב דורש ממנו. והבעל שם טוב הבטיח לו כבר עתה, שהוא יצליח בשליחותו.

כאשר חזר ר' ניסן ממעזיבוז להארקי, היה זה באמצע חודש כסלו. בעיירה התעסקו כבר בהכנות לקראת בואו לציד של הנסיך ראדזיוויל עם פמלייתו להארקי.

צַיִד זה שימש מקור פרנסה לתושבי העיירה. במשך תקופת הַצַיִד שָׁרְצָה העיירה בפריצים מכל הסוגים עם מלוויהם. חנוונים וסוחרים הצטיידו במיטב הסחורות אשר אותם קנו הפריצים בהזדמנות זו.

הנסיך ראדזיוויל היה נוהג לשהות בעיירה הארקי יום או יומיים קודם הציד, ושם לעשות מסיבה גדולה עבור הפריצים מהסביבה אשר היו צריכים ללוותו אחרי כן לציד ביערות אשר בסביבה. לאחר הציד היו נערכים במבצר אשר נמצא לא הרחק מהארקי נשפי הוללות גדולים. לאחר נשפי ההוללות היו שוב באים הנסיך הַמְלוּוֶה על ידי פייר לואי להארקי ושוהים שם יום או יומיים. ומהארקי היו נוסעים למוסקבה.

בעת בקורם בהארקי היו הם מתאכסנים תמיד בבית הכומר.

באותו חורף לאחר הציד אירע דבר מה:

הנסיך ראדזיוויל ופייר לואי הגיעו לבית הכומר, כדרכם. אך רק עבר הנסיך את מפתן בית הכומר נתקלה רגלו במכשול והוא נפל ארצה. בהיותו חמוש באקדח אשר היה תקוע בחגורתו, נפלט מעצמו כדור מהאקדח וחָדַר לבטנו של הנסיך, מראדזיוויל פָּרַץ שֶׁטֶף דם רב והוא נשאר לשכב חסר הכרה.

במקום פרצה מהומה רבתי. את הנסיך היה מלווה תמיד רופא, אשר היה אמור להיות ערוך לכל מקרה אסון אשר עלול לקרות בזמן הציד.

הרופא החל תיכף ומיד להשתמש בכל האמצעים שעמדו לרשותו על מנת לעצור את שטף הדם. אך הדבר לא עזר מאומה. גופו של הנסיך שתת דם, והוא אף קבל חום גבוה. מצבו הפך להיות קריטי.

עקב היותו מבוהל ונבוך, שלח הרופא רצים אל הערים הסמוכות להביא משם רופאים אחרים, הוא לא העז לסמוך רק על עצמו.

ובינתיים המשיך הנסיך הפצוע לשכב עם ייסורים גדולים.

בין יהודי הארקי גרם מאורע זה לאי שקט, הם היו בצער גדול.

הנסיך היה טוב ליהודים, הוא בכלל היה אדם טוב.

יהודים החלו להתאסף בבית המדרש להתפלל עבור רפואת הנסיך.

אז הרגיש ר' ניסן כי הגיעה השעה לפתוח את המעטפה החתומה אשר מסר בידו הבעל שם טוב, ולקרוא את הפתק אשר מייסדה של דרך החסידות החדשה הכניס בתוכה.

אגרות קודש

בעזה"י, ג' ט' מ"ח תרפ"ג

ראסטאוו־דאן

לשלום אין קץ ולברכה אין סוף

הנה את ההצלה ממות ממש, אשר עשתה חברת התמיכה באוכל "ארא" במדינתנו, אין לבאר, בכל מקום ומקום אשר פתחה בתי אוכל, בלי הבדל דת ולאום, החיו נפשות רבות. וכן בהחבילות בר ומזון הנשלח מאת הקרובים לקרוביהם על ידם, נושעו המקבלים בתמיכה נכונה.

ועתה, אתם אחינו, בעת האחרונה הגדלתם חסדכם את אחיכם הרעבים והצמאים - אשר לא תוכלו לשער לכם, גודל היסורים, ואופני הרעב, ובפרט באחוזת אוקריינא, ואת מקרי המות ר"ל אשר קרו שמה, - לשלוח חבילות בר ומזון לאנשים פרטיים אשר הם יחלקו כפי ראות עיניהם והבנתם.

הנה במפעלם זה באתם לשליבה הכי נעלית במעלת התמיכה. כי ישנם כאלו, אשר ח"ו יתמו מרעב באהליהם, חלילה, הם נשיהם ובניהם ובשום אופן לא יקחו מקופת צדקה גלוי', להיות כי זה לא מכבר היו הם מן המועילים ומשפיעים טוב - יעזור להם האלקים וישובו בקרוב למעמדם ומצבם הראשון, - ואלה אשר אתם שולחים אליהם עתה החבילות, הם יוכלו לדעת יותר מצב האנשים הנזכרים הנדכאים והנשברים.

שמונה מעלות מנו חכמינו ז"ל בסולם הצדקה, אשר בהם ידרוך ויעלה כל איש ישראל, וכמבואר בשו"ע ה' צדקה סי' רמ"ט סעי' ז' וביאורו (בפנים) בסעיף ט"ז בשם המהרי"ק.

ובזה הנני גם אני להשתתף במפעלכם הטוב, להודיע גלוי לעין כל אחינו בשרינו - בכל מקום שהם יברכם האלקים, בברכה כפולה, המיועדה לעושי טוב בגופם וממונם - כי בשלחם החבילות לאנשים פרטיים, כאמור חיו נפשות רבות ממתי רעב קור, ומחלה רעה, ר"ל.

התחזקו אחינו יקירנו, והחזיקו ידי אחיכם הנדכאים והנשברים ר"ל הרעבים והצמאים, והוסיפו אומץ בעבודתכם החרוצה, ושלחו עזרתכם עד מהרה, כי ימי החורף ממשמשים ובאים, והקור מתחזק ביותר, הזדרזו בכל האפשרי, ובאו בכתובים אל מכיריהם במדינתנו לדרוש ולחקור על אנשים הפרטים הדרושים עזרה נכונה כאמור ויהי אלקים עמכם, אשר בכל אשר תפנו תצליחו.

בברכה כפולה ומכופלת, וברגשי כבוד ויקר לכל עושי צדקה וחסד, ולכל המשתתפים בצערי הרעבים והצמאים ר"ל, והמתעוררים לקול אנקת הנשברים והנדכאים.

אוהב ורע נאמן לכל עושי תעמולה לטובת אחינו בעלי התורה, בן כ"ק אאמו"ר, הנודע בשם אדמו"ר מליובאוויטש זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

יוסף יצחק שניאורסאהן

[אג"ק מוהריי"צ כרך א' עמ' רל]

המשך מעמוד כג

לקוטי שיחות פרשת וירא

כשהמדובר אודות ענין מילה שעל זה כותב הרמב"ם[35] שכל אחד ואחד "נמול כמו שמל אברהם אבינו עליו השלום"].

כמו אברהם, שבכל הליכותיו ועליותיו עדיין לא הגיע לשלימות העבודה, עד שקיים מצות מילה ואז ניתן לו מלמעלה הגילוי באופן ד"וירא", על דרך זה צריך כל אחד ואחד לידע[36] שאין להסתפק בעבודתו גם אם היא באופן היותר נעלה, כי אם צריך לעלות תמיד מעלה מעלה עד שיגיע לביטול אמיתי ושלם; כי גם כשמגיע לדרגת ראיה באלקות, הרי אפשר לומר שזה רק בחינת "במחזה", ואין זה תכלית השלימות עדיין, ולכן צריך להוסיף תמיד בעבודתו.

ולאידך גיסא — ישנה ההבטחה שכשיעבוד עבודתו עד מקום שידו מגעת, יתנו לו מלמעלה גם הגילויים הנעלים, עד לתכלית השלימות — "וירא" ראיה באלקות, אספקלריא המאירה[37].

(משיחת שבת פרשת וירא, תש"ל)

---

35) פיה"מ חולין ספ"ז. וראה לעיל בשיחה ב' לפ' לך.

36) וכמו שאברהם יודע שעדיין לא הגיע לשלימות העבודה, ולכן אמר הצ"צ (היום יום ע' קג. וראה לקו"ש ח"א ע' 86 ואילך) לכ"ק אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע (ולהעיר שיום ההולדת שלו חל בפ' וירא): "כשיהודי בן צ"ט שנה מחליט שצריך למול א"ע ראוי הוא שיתגלה לו ה'".

37) דאף דרק מרע"ה ראה באספה"מ — דוגמת חילוק דאספה"מ ושאינה מאירה בנבואה ישנו גם בעבודה והפעולה באדם שעי"ז: תורה או תפלה, יחו"ע או יחו"ת וכו' (ראה לקו"ת שה"ש כח, ב. וש"נ. אוה"ת במדבר קלא. שם ר"פ מטות. ובכ"מ).

יח א **וַיֵּרָא אֵלָיו יְהוָה בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא וְהוּא**
יֹשֵׁב פֶּתַח־הָאֹהֶל כְּחֹם הַיּוֹם רס״י: ב **וַיִּשָּׂא עֵינָיו**
וַיַּרְא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים נִצָּבִים עָלָיו וַיַּרְא
וַיָּרָץ לִקְרָאתָם מִפֶּתַח הָאֹהֶל וַיִּשְׁתַּחוּ
אָרְצָה רס״י: ג **וַיֹּאמַר אֲדֹנָי אִם־נָא מָצָאתִי חֵן**
בְּעֵינֶיךָ אַל־נָא תַעֲבֹר מֵעַל עַבְדֶּךָ רס״י: ד **יֻקַּח־**
נָא מְעַט־מַיִם וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשָּׁעֲנוּ תַּחַת

א וְאִתְגְּלִי לֵהּ יְיָ בְּמֵשְׁרֵי מַמְרֵא
וְהוּא יָתֵב בִּתְרַע מַשְׁכְּנָא כְּמִיחַם
יוֹמָא: ב וּזְקַף עֵינוֹהִי וַחֲזָא וְהָא
תְּלָתָא גֻּבְרִין (נ״י גַּבְרִין) קָיְמִין
עְלָווֹהִי וַחֲזָא וּרְהַט לְקַדְּמוּתְהוֹן
מִתְּרַע מַשְׁכְּנָא וּסְגִיד עַל אַרְעָא:
ג וַאֲמַר יְיָ אִם כְּעַן אַשְׁכַּחִית
רַחֲמִין קֳדָמָךְ (נ״י בְּעֵינָיךְ) לָא כְּעַן
תְּעִבַּר מֵעַל עַבְדָּךְ: ד יִסְּבוּן כְּעַן
זְעֵיר מַיָּא וְאַסְחוּ רַגְלֵיכוֹן
וְאִסְתְּמִיכוּ תְּחוֹת אִילָנָא:

רש״י

(א) וַיֵּרָא אֵלָיו. לְבַקֵּר אֶת הַחוֹלֶה (בבא מציעא פו) אָמַר רַבִּי חָמָא בַּר חֲנִינָא: יוֹם שְׁלִישִׁי לְמִילָתוֹ הָיָה, וּבָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, וְשָׁאַל בִּשְׁלוֹמוֹ: **בְּאֵלֹנֵי מַמְרֵא.** הוּא שֶׁנָּתַן לוֹ עֵצָה עַל הַמִּילָה, לְפִיכָךְ נִגְלָה עָלָיו בְּחֶלְקוֹ (ב״ר): **יֹשֵׁב.** (ב״ר) יָשַׁב כְּתִיב, בִּקֵּשׁ לַעֲמֹד, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: ׳שֵׁב וַאֲנִי אֶעֱמֹד, וְאַתָּה סִימָן לְבָנֶיךָ, שֶׁעָתִיד אֲנִי לְהִתְיַצֵּב בַּעֲדַת הַדַּיָּנִין וְהֵן יוֹשְׁבִין׳, שֶׁנֶּאֱמַר: (תהלים פב) ״אֱלֹהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל״: **פֶּתַח־הָאֹהֶל.** לִרְאוֹת אִם יֵשׁ עוֹבֵר וְשָׁב וְיַכְנִיסֵם בְּבֵיתוֹ: **כְּחֹם הַיּוֹם.** (ב״מ פו) הוֹצִיא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא חַמָּה מִנַּרְתִּיקָהּ, שֶׁלֹּא לְהַטְרִיחוֹ בְּאוֹרְחִים, וּלְפִי שֶׁרָאָהוּ מִצְטַעֵר שֶׁלֹּא הָיוּ אוֹרְחִים בָּאִים, הֵבִיא הַמַּלְאָכִים עָלָיו בִּדְמוּת אֲנָשִׁים: **(ב) וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים.** אֶחָד לְבַשֵּׂר אֶת שָׂרָה, וְאֶחָד לַהֲפֹךְ אֶת סְדוֹם וְאֶחָד לְרַפְּאוֹת אֶת אַבְרָהָם, שֶׁאֵין מַלְאָךְ אֶחָד עוֹשֶׂה שְׁתֵּי שְׁלִיחֻיּוֹת (ב״ר). תֵּדַע לְךָ, שֶׁכֵּן כָּל הַפָּרָשָׁה הוּא מַזְכִּירָן בִּלְשׁוֹן רַבִּים: וַיֹּאכְלוּ, וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו, וּבַבְּשׂוֹרָה נֶאֱמַר: ״וַיֹּאמֶר שׁוֹב אָשׁוּב אֵלֶיךָ״, וּבַהֲפִיכַת סְדוֹם הוּא אוֹמֵר (לקמן יט): ״כִּי לֹא אוּכַל לַעֲשׂוֹת דָּבָר לְבִלְתִּי הָפְכִּי״ (ב״ר). וּרְפָאֵל, שֶׁרִפֵּא אֶת אַבְרָהָם, הָלַךְ מִשָּׁם לְהַצִּיל אֶת לוֹט, הוּא שֶׁנֶּאֱמַר: (לקמן יט) ״וַיְהִי כְּהוֹצִיאָם אוֹתָם הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הִמָּלֵט עַל־נַפְשֶׁךָ״, לָמַדְתָּ שֶׁהָאֶחָד הָיָה מַצִּיל: **נִצָּבִים עָלָיו.** לְפָנָיו, כְּמוֹ: (במדבר ב) ״וְעָלָיו מַטֵּה מְנַשֶּׁה״, אֲבָל לָשׁוֹן נְקִיָּה הוּא כְּלַפֵּי הַמַּלְאָכִים: **וַיַּרְא.** מַהוּ ״וַיַּרְא״, ״וַיַּרְא״ ב׳ פְּעָמִים? הָרִאשׁוֹן כְּמַשְׁמָעוֹ, וְהַשֵּׁנִי לְשׁוֹן הֲבָנָה, נִסְתַּכֵּל שֶׁהָיוּ נִצָּבִים בְּמָקוֹם אֶחָד, וְהֵבִין שֶׁלֹּא הָיוּ רוֹצִים לְהַטְרִיחוֹ, וְאַף עַל פִּי שֶׁיּוֹדְעִים הָיוּ שֶׁיֵּצֵא לִקְרָאתָם, עָמְדוּ בִּמְקוֹמָם לִכְבוֹדוֹ, וּלְהַרְאוֹתוֹ שֶׁלֹּא רָצוּ לְהַטְרִיחוֹ, וְקָדַם הוּא וְרָץ לִקְרָאתָם (כך הגרסא ברש״י ישן). (שם) כְּתִיב ״נִצָּבִים עָלָיו״, וּכְתִיב ״וַיָּרָץ לִקְרָאתָם״? כַּד חַזְיוּהוּ דַּהֲוָה שָׁרֵי וַאֲסַר, פֵּרְשׁוּ הֵימֶנּוּ, מִיָּד: ״וַיָּרָץ לִקְרָאתָם״: **(ג) וַיֹּאמַר אֲדֹנָי אִם נָא וְגוֹ׳.** לַגָּדוֹל שֶׁבָּהֶם אָמַר וּקְרָאָם כֻּלָּם אֲדוֹנִים, וְלַגָּדוֹל אָמַר: ״אַל־נָא תַעֲבֹר״, וְכֵיוָן שֶׁלֹּא יַעֲבֹר הוּא, יַעַמְדוּ חֲבֵרָיו עִמּוֹ, וּבְלָשׁוֹן זֶה הוּא חוֹל (שבועות לה). דָּבָר אַחֵר: קֹדֶשׁ הוּא, וְהָיָה אוֹמֵר לְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְהַמְתִּין לוֹ עַד שֶׁיָּרוּץ וְיַכְנִיס אֶת הָאוֹרְחִים, וְאַף עַל פִּי שֶׁכָּתוּב אַחַר ״וַיָּרָץ לִקְרָאתָם״, הָאֲמִירָה קֹדֶם לָכֵן הָיְתָה, וְדֶרֶךְ הַמִּקְרָאוֹת לְדַבֵּר כֵּן, כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי אֵצֶל: ״לֹא יָדוֹן רוּחִי בָּאָדָם״, שֶׁנִּכְתַּב אַחַר ״וַיּוֹלֶד נֹחַ״, וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר כֵּן, אֶלָּא אִם כֵּן קֹדֶם גְּזֵרַת ק״כ שָׁנָה, וּשְׁתֵּי הַלְּשׁוֹנוֹת בִּבְרֵאשִׁית רַבָּה: **(ד) יֻקַּח־נָא.** עַל יְדֵי שָׁלִיחַ, וְהַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא שִׁלֵּם לְבָנָיו עַל יְדֵי שָׁלִיחַ, שֶׁנֶּאֱמַר: (במדבר כ) ״וַיָּרֶם מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ וַיַּךְ אֶת הַסֶּלַע״: **וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם.** כְּסָבוּר שֶׁהֵם עַרְבִיִּים שֶׁמִּשְׁתַּחֲוִים לַאֲבַק רַגְלֵיהֶם, וְהִקְפִּיד שֶׁלֹּא לְהַכְנִיס עֲבוֹדַת אֱלִילִים לְבֵיתוֹ (ב״מ פו), אֲבָל לוֹט שֶׁלֹּא הִקְפִּיד, הִקְדִּים לִינָה לִרְחִיצָה, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וְלִינוּ וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם״:

ה וְאֶסַּב פִּתָּא דְּלַחְמָא וּסְעִידוּ לִבְכוֹן בָּתַר כֵּן תְּעִבְּרוּ אֲרֵי עַל כֵּן עֲבַרְתּוּן עַל עַבְדְּכוֹן וַאֲמָרוּ כֵּן תַּעְבִּיד כְּמָא דִּי מַלֵּלְתָּא: ו וְאוֹחִי אַבְרָהָם לְמַשְׁכְּנָא לְוַת שָׂרָה וַאֲמַר אוֹחָא תְּלָת סְאִין קְמְחָא דְּסָלְתָּא לוּשִׁי וְעִבִּידִי גְּרִיצָן: ז וּלְוַת תּוֹרֵי רְהַט אַבְרָהָם וּדְבַר בַּר תּוֹרֵי רַכִּיךְ וְטַב וִיהַב לְעוּלְמָא וְאוֹחִי לְמֶעְבַּד יָתֵהּ: ח וּנְסִיב שְׁמַן וַחֲלָב וּבַר תּוֹרֵי דִּי עֲבַד וִיהַב קֳדָמֵיהוֹן וְהוּא מְשַׁמֵּשׁ עִלְּוֵיהוֹן תְּחוֹת אִילָנָא וַאֲכָלוּ: ט וַאֲמָרוּ לֵהּ אָן שָׂרָה אִתְּתָךְ וַאֲמַר הָא בְּמַשְׁכְּנָא: י וַאֲמַר מְתַּב אִתּוּב לְוָתָךְ כְּעִדָּן דְּאַתּוּן קַיְּמִין וְהָא בַר לְשָׂרָה אִתְּתָךְ וְשָׂרָה שְׁמַעַת בִּתְרַע

הָעֵץ רש״י: ה וְאֶקְחָה פַת־לֶחֶם וְסַעֲדוּ לִבְּכֶם אַחַר תַּעֲבֹרוּ כִּי־עַל־כֵּן עֲבַרְתֶּם עַל־עַבְדְּכֶם וַיֹּאמְרוּ כֵּן תַּעֲשֶׂה כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ רש״י: לוי ו וַיְמַהֵר אַבְרָהָם הָאֹהֱלָה אֶל־שָׂרָה וַיֹּאמֶר מַהֲרִי שְׁלֹשׁ סְאִים קֶמַח סֹלֶת לוּשִׁי וַעֲשִׂי עֻגוֹת רש״י: ז וְאֶל־הַבָּקָר רָץ אַבְרָהָם וַיִּקַּח בֶּן־בָּקָר רַךְ וָטוֹב וַיִּתֵּן אֶל־הַנַּעַר וַיְמַהֵר לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ רש״י: ח וַיִּקַּח חֶמְאָה וְחָלָב וּבֶן־הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּתֵּן לִפְנֵיהֶם וְהוּא־עֹמֵד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכֵלוּ רש״י: ט ישראל וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אַיֵּה שָׂרָה אִשְׁתֶּךָ וַיֹּאמֶר הִנֵּה בָאֹהֶל רש״י: י וַיֹּאמֶר שׁוֹב אָשׁוּב אֵלֶיךָ כָּעֵת חַיָּה וְהִנֵּה־בֵן לְשָׂרָה

רש״י

תַּחַת הָעֵץ. תַּחַת הָאִילָן: **(ה) וְסַעֲדוּ לִבְּכֶם.** בַּתּוֹרָה, בַּנְּבִיאִים וּבַכְּתוּבִים מָצִינוּ דִּפְתָּא סַעְדְּתָא דְּלִבָּא, בַּתּוֹרָה: ״וְסַעֲדוּ לִבְּכֶם״, בַּנְּבִיאִים: (שופטים יט ה) ״סְעַד לִבְּךָ פַּת לֶחֶם״, בַּכְּתוּבִים: (תהלים קד) ״וְלֶחֶם לְבַב אֱנוֹשׁ יִסְעָד״. אָמַר רַבִּי חָמָא: לְבַבְכֶם אֵין כְּתִיב כָּאן, אֶלָּא ״לִבְּכֶם״, מַגִּיד שֶׁאֵין יֵצֶר הָרַע שׁוֹלֵט בַּמַּלְאָכִים (ב״ר): **אַחַר תַּעֲבֹרוּ.** אַחַר כֵּן תֵּלְכוּ: **כִּי־עַל־כֵּן עֲבַרְתֶּם.** כִּי הַדָּבָר הַזֶּה אֲנִי מְבַקֵּשׁ מִכֶּם, מֵאַחַר שֶׁעֲבַרְתֶּם עָלַי לְכִבּוּדִי: **כִּי־עַל־כֵּן.** כְּמוֹ עַל אֲשֶׁר, וְכֵן כָּל ׳כִּי׳ עַל כֵּן׳ שֶׁבַּמִּקְרָא: (לקמן יט) ״כִּי־עַל־כֵּן בָּאוּ בְּצֵל קֹרָתִי״, (לקמן לג) ״כִּי עַל־כֵּן רָאִיתִי פָנֶיךָ״, (שם לח) ״כִּי־עַל־כֵּן לֹא נְתַתִּיהָ״, (במדבר י) ״כִּי־עַל־כֵּן יָדַעְתָּ חֲנֹתֵנוּ״: **(ו) קֶמַח סֹלֶת.** סֹלֶת לְעוּגוֹת, קֶמַח לַעֲמִילָן שֶׁל טַבָּחִים לְכַסּוֹת אֶת הַקְּדֵרָה, לִשְׁאֹב אֶת הַזֵּהֲמָה: **(ז) בֶּן־בָּקָר רַךְ וָטוֹב.** ג׳ פָּרִים הָיוּ, כְּדֵי לְהַאֲכִילָן ג׳ לְשׁוֹנוֹת בְּחַרְדָּל (ב״מ פז): **אֶל־הַנַּעַר.** זֶה יִשְׁמָעֵאל, לְחַנְּכוֹ בְּמִצְוֹת (ב״ר): **(ח) וַיִּקַּח חֶמְאָה** וְגוֹ׳. וְלֶחֶם לֹא הֵבִיא, לְפִי שֶׁפִּרְסָה שָׂרָה נִדָּה, שֶׁחָזַר לָהּ אֹרַח כַּנָּשִׁים אוֹתוֹ הַיּוֹם וְנִטְמֵאת הָעִסָּה (ב״מ שם): **חֶמְאָה.** שֵׁמֶן הֶחָלָב שֶׁקּוֹלְטִין מֵעַל פָּנָיו: **וּבֶן־הַבָּקָר אֲשֶׁר עָשָׂה.** אֲשֶׁר תִּקֵּן. קַמָּא קַמָּא שֶׁתִּקֵּן אַמְטִי וְאַיְתִי קַמֵּיהוּ: **וַיֹּאכֵלוּ.** נִרְאוּ כְּמוֹ שֶׁאָכְלוּ, מִכָּאן שֶׁלֹּא יְשַׁנֶּה אָדָם מִן הַמִּנְהָג (ב״מ שם. ב״ר): **(ט) וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו.** נָקוּד עַל אי״ו שֶׁבְּ״אֵלָיו״, וְתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: כָּל מָקוֹם שֶׁהַכְּתָב רָבָה עַל הַנְּקֻדָּה, אַתָּה דּוֹרֵשׁ הַכְּתָב וְכוּ׳, וְכָאן הַנְּקֻדָּה רָבָה עַל הַכְּתָב, אַתָּה דּוֹרֵשׁ הַנְּקֻדָּה, שֶׁאַף לְשָׂרָה שָׁאֲלוּ: אַיּוֹ אַבְרָהָם? לָמַדְנוּ, שֶׁיִּשְׁאַל אָדָם בָּאַכְסַנְיָא שֶׁלּוֹ, לָאִישׁ עַל הָאִשָּׁה וְלָאִשָּׁה עַל הָאִישׁ. בְּבָבָא מְצִיעָא (דף פז) אוֹמְרִים: יוֹדְעִים הָיוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת שָׂרָה אִמֵּנוּ הֵיכָן הָיְתָה, אֶלָּא לְהוֹדִיעַ שֶׁצְּנוּעָה הָיְתָה, כְּדֵי לְחַבְּבָהּ עַל בַּעְלָהּ. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר חֲנִינָא: ׳כְּדֵי לְשַׁגֵּר לָהּ כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה׳: **הִנֵּה בָאֹהֶל.** צְנוּעָה הִיא: **(י) כָּעֵת חַיָּה.** כָּעֵת הַזֹּאת לְשָׁנָה הַבָּאָה,

אִשְׁתֶּךָ וְשָׂרָה שֹׁמַעַת פֶּתַח הָאֹהֶל וְהוּא
אַחֲרָיו רש״י׃ יא וְאַבְרָהָם וְשָׂרָה זְקֵנִים בָּאִים
בַּיָּמִים חָדַל לִהְיוֹת לְשָׂרָה אֹרַח כַּנָּשִׁים רש״י׃
יב וַתִּצְחַק שָׂרָה בְּקִרְבָּהּ לֵאמֹר אַחֲרֵי בְלֹתִי
הָיְתָה־לִּי עֶדְנָה וַאדֹנִי זָקֵן רש״י׃ יג וַיֹּאמֶר יְהוָה
אֶל־אַבְרָהָם לָמָּה זֶּה צָחֲקָה שָׂרָה לֵאמֹר הַאַף
אֶמְנָם אֵלֵד וַאֲנִי זָקַנְתִּי רש״י׃ יד הֲיִפָּלֵא מֵיהוָה
דָּבָר לַמּוֹעֵד אָשׁוּב אֵלֶיךָ כָּעֵת חַיָּה וּלְשָׂרָה
בֵּן רש״י׃ ע״ב בחול שני טו וַתְּכַחֵשׁ שָׂרָה | לֵאמֹר לֹא
צָחַקְתִּי כִּי | יָרֵאָה וַיֹּאמֶר | לֹא כִּי צָחַקְתְּ רש״י׃
טז וַיָּקֻמוּ מִשָּׁם הָאֲנָשִׁים וַיַּשְׁקִפוּ עַל־פְּנֵי סְדֹם

מַשְׁכְּנָא וְהוּא אֲחוֹרוֹהִי׃
יא וְאַבְרָהָם וְשָׂרָה סִיבוּ עַלּוּ
בְּיוֹמִין פְּסַק מִלְּמֶהֱוֵי לְשָׂרָה
אוֹרַח כִּנְשַׁיָּא׃ יב וְחַיְכַת שָׂרָה
בִּמְעָהַהּ לְמֵימַר בָּתַר דְּסִיבִית הֲוַת
לִי עוּלֵימוּ וְרִבּוֹנִי סִיב׃ יג וַאֲמַר
יְיָ לְאַבְרָהָם לְמָא דְנָן חַיְכַת שָׂרָה
לְמֵימַר הַבְרַם בְּקוּשְׁטָא אוֹלִיד
וַאֲנָא סִיבִית׃ יד הֲיִתְכַּסֵּי מִן קֳדָם
יְיָ פִּתְגָּמָא לִזְמַן אִתּוּב לְוָתָךְ כְּעִדָּן
דְּאַתּוּן קַיָּמִין וּלְשָׂרָה בַּר׃
טו וְכַדִּיבַת שָׂרָה לְמֵימַר לָא
חַיֵּכִית אֲרֵי דְּחֵלַת וַאֲמַר לָא בְּרַם
חַיָּכְתְּ׃ טז וְקָמוּ מִתַּמָּן גֻּבְרַיָּא
וְאִסְתְּכִיאוּ עַל אַפֵּי סְדוֹם וְאַבְרָהָם

רש״י

וּפֶסַח הָיָה, וּלְפֶסַח הַבָּא נוֹלַד יִצְחָק, מִדְּלָא קָרִינָן כְּעֵת (בִּשְׁוָא) אֶלָּא כָּעֵת: **כָּעֵת חַיָּה.** כָּעֵת הַזֹּאת שֶׁתְּהֵא חַיָּה לָכֶם, שֶׁתִּהְיוּ כֻּלְּכֶם שְׁלֵמִים וְקַיָּמִים: **שׁוּב אָשׁוּב.** לֹא בִּשְׁרוֹ הַמַּלְאָךְ שֶׁיָּשׁוּב אֵלָיו, אֶלָּא בִּשְׁלִיחוּתוֹ שֶׁל מָקוֹם אָמַר לוֹ, כְּמוֹ: ״וַיֹּאמֶר לָהּ מַלְאַךְ ה׳ הַרְבָּה אַרְבֶּה״, וְהוּא אֵין בְּיָדוֹ לְהַרְבּוֹת אֶלָּא בִּשְׁלִיחוּתוֹ שֶׁל מָקוֹם, אַף כָּאן בִּשְׁלִיחוּתוֹ שֶׁל מָקוֹם אָמַר לוֹ כֵּן (בראשית רבה). (אֱלִישָׁע אָמַר לַשּׁוּנַמִּית: ״לַמּוֹעֵד הַזֶּה כָּעֵת חַיָּה אַתְּ חוֹבֶקֶת בֵּן, וַתֹּאמֶר אַל אֲדוֹנִי אִישׁ הָאֱלֹהִים אַל תְּכַזֵּב בִּשְׁפְחָתֶךָ״, אוֹתָן הַמַּלְאָכִים שֶׁבִּשְׁרוּ אֶת שָׂרָה אָמְרוּ: ״לַמּוֹעֵד אָשׁוּב״, אָמַר לָהּ אֱלִישָׁע: ׳אוֹתָן הַמַּלְאָכִים שֶׁהֵם חַיִּים וְקַיָּמִים לְעוֹלָם, אָמְרוּ: ״לַמּוֹעֵד אָשׁוּב״, אֲבָל אֲנִי בָּשָׂר וָדָם, שֶׁהַיּוֹם חַי וּמָחָר מֵת, בֵּין חַי וּבֵין מֵת: ״לַמּוֹעֵד הַזֶּה וְגוֹ׳״): **וְהוּא אַחֲרָיו.** הַפֶּתַח הָיָה אַחַר הַמַּלְאָךְ: **(יא) חָדַל לִהְיוֹת.** פָּסַק מִמֶּנָּה: **אֹרַח כַּנָּשִׁים.** אֹרַח נִדּוּת: **(יב) בְּקִרְבָּהּ.** מִסְתַּכֶּלֶת בְּמֵעֶיהָ, וְאָמְרָה: ׳אֶפְשָׁר הַקְּרָבִים הַלָּלוּ טְעוּנִין וָלָד, הַשָּׁדַיִם הַלָּלוּ שֶׁצָּמְקוּ מוֹשְׁכִין חָלָב׳? (תנחומא): **עֶדְנָה.** צִחְצוּחַ בָּשָׂר, וּלְשׁוֹן מִשְׁנָה: מֵסִיר אֶת הַשֵּׂעָר וּמְעַדֵּן אֶת הַבָּשָׂר. דָּבָר אַחֵר: לְשׁוֹן עִדָּן, זְמַן וֶסֶת נִדּוּת: **(יג) הַאַף אֶמְנָם.** הֲגַם אֶמֶת אֵלֵד?: **וַאֲנִי זָקַנְתִּי.** שִׁנָּה הַכָּתוּב מִפְּנֵי הַשָּׁלוֹם, שֶׁהֲרֵי הִיא אָמְרָה ״וַאדֹנִי זָקֵן״: **(יד) הֲיִפָּלֵא.** כְּתַרְגּוּמוֹ: הֲיִתְכַּסֵּי, וְכִי שׁוּם דָּבָר מֻפְלָא וּמֻפְרָד וּמְכֻסֶּה מִמֶּנִּי מִלַּעֲשׂוֹת כִּרְצוֹנִי?: **לַמּוֹעֵד.** לְאוֹתוֹ מוֹעֵד הַמְּיֻעָד שֶׁקָּבַעְתִּי לְךָ אֶתְמוֹל, לַמּוֹעֵד הַזֶּה בַּשָּׁנָה הָאַחֶרֶת: **(טו) כִּי יָרֵאָה וְגוֹ׳ כִּי צָחָקְתְּ.** הָרִאשׁוֹן מְשַׁמֵּשׁ לְשׁוֹן ׳דְּהָא׳, הוּא שֶׁנּוֹתֵן טַעַם לַדָּבָר: וַתְּכַחֵשׁ שָׂרָה, לְפִי שֶׁיָּרְאָה, וְהַשֵּׁנִי מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן ׳אֶלָּא׳: וַיֹּאמֶר לֹא כִּדְבָרֶיךָ הוּא, אֶלָּא צָחַקְתְּ, שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ: ׳כִּי׳ מְשַׁמֵּשׁ בְּאַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת: אִי, דִּלְמָא, אֶלָּא, דְּהָא: **(טז) וַיַּשְׁקִפוּ.** כָּל הַשְּׁקָפָה שֶׁבַּמִּקְרָא לְרָעָה, חוּץ מֵ״הַשְׁקִיפָה מִמְּעוֹן קָדְשְׁךָ״ (דברים כו), שֶׁגָּדוֹל כֹּחַ מַתְּנוֹת עֲנִיִּים, שֶׁהוֹפֵךְ מִדַּת הָרֹגֶז לְרַחֲמִים:

אָזֵל עִמְּהוֹן לְאַלְוּוֹאֵיהוֹן: יז וַיְיָ אֲמַר הַמְכַסֵּי אֲנָא מֵאַבְרָהָם דִּי אֲנָא עָבֵד: יח וְאַבְרָהָם מֵהֲוָה יֶהֱוֵי לְעַם סַגִּי וְתַקִּיף וְיִתְבָּרְכוּן בְּדִילֵהּ כֹּל עַמְמֵי אַרְעָא: יט אֲרֵי גְּלִי קֳדָמַי (גי׳ רמב״ן יְדַעְתִּנֵהּ) בְּדִיל דִּי יְפַקֵּד יָת בְּנוֹהִי וְיָת אֱנַשׁ בֵּיתֵהּ בַּתְרוֹהִי וְיִטְרוּן אָרְחָן דְּתַקְּנָן קֳדָם יְיָ לְמֶעְבַּד צְדַקְתָּא וְדִינָא בְּדִיל אַיְתִי יְיָ עַל אַבְרָהָם יָת דְּמַלֵּל עֲלוֹהִי: כ וַאֲמַר יְיָ קְבֵלַת דְּסְדוֹם וַעֲמוֹרָה אֲרֵי סְגִיאַת וְחוֹבָתְהוֹן אֲרֵי תְקִיפַת לַחֲדָא: כא אִתְגְּלִי כְעַן וְאֶדּוּן הֲכִי קְבִלְתְּהוֹן דְּעַלַת לְקֳדָמַי עֲבָדוּ אֶעְבֵּד עִמְּהוֹן

וְאַבְרָהָם הֹלֵךְ עִמָּם לְשַׁלְּחָם רס״י׃ יז וַיְהוָה אָמָר הַמְכַסֶּה אֲנִי מֵאַבְרָהָם אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה רס״י׃ יח וְאַבְרָהָם הָיוֹ יִהְיֶה לְגוֹי גָּדוֹל וְעָצוּם וְנִבְרְכוּ־בוֹ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ רס״י׃ יט כִּי יְדַעְתִּיו לְמַעַן אֲשֶׁר יְצַוֶּה אֶת־בָּנָיו וְאֶת־בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דֶּרֶךְ יְהוָה לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לְמַעַן הָבִיא יְהוָה עַל־אַבְרָהָם אֵת אֲשֶׁר־דִּבֶּר עָלָיו רס״י׃ כ וַיֹּאמֶר יְהוָה זַעֲקַת סְדֹם וַעֲמֹרָה כִּי־רַבָּה וְחַטָּאתָם כִּי כָבְדָה מְאֹד רס״י׃ כא אֵרְדָה־נָּא וְאֶרְאֶה הַכְּצַעֲקָתָהּ הַבָּאָה אֵלַי

רש״י

לְשַׁלְּחָם. לְלַוּוֹתָם, כְּסָבוּר: אוֹרְחִים הֵם: **(יז) הַמְכַסֶּה אֲנִי.** בִּתְמִיהָה: **אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה.** בִּסְדוֹם. לֹא יָפָה לִי לַעֲשׂוֹת דָּבָר זֶה שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ. אֲנִי נָתַתִּי לוֹ אֶת הָאָרֶץ הַזֹּאת, וַחֲמִשָּׁה כְּרָכִין הַלָּלוּ שֶׁלּוֹ הֵן, שֶׁנֶּאֱמַר: (לעיל י) "גְּבוּל הַכְּנַעֲנִי מִצִּידוֹן וְגוֹ' עַד בֹּאֲכָה סְדֹמָה וַעֲמֹרָה וְגוֹ'". קָרָאתִי אוֹתוֹ אַבְרָהָם, אַב הֲמוֹן גּוֹיִם, וְאַשְׁמִיד אֶת הַבָּנִים וְלֹא אוֹדִיעַ לָאָב, שֶׁהוּא אוֹהֲבִי?: **(יח) וְאַבְרָהָם הָיוֹ יִהְיֶה.** מִדְרַשׁ אַגָּדָה: זֵכֶר צַדִּיק לִבְרָכָה, הוֹאִיל וְהִזְכִּירוֹ, בֵּרְכוֹ. וּפְשׁוּטוֹ: 'וְכִי מִמֶּנּוּ אֲנִי מַעְלִים, וַהֲרֵי הוּא חָבִיב לְפָנַי לִהְיוֹת לְגוֹי גָּדוֹל וּלְהִתְבָּרֵךְ בּוֹ כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ': **(יט) כִּי יְדַעְתִּיו.** לְשׁוֹן חִבָּה, כְּמוֹ: (רות ב) "מוֹדַע לְאִישָׁהּ", (שם ג) "הֲלֹא בֹעַז מֹדַעְתָּנוּ", (שמות לג) "וָאֵדָעֲךָ בְּשֵׁם". וְאָמְנָם, עִקַּר לְשׁוֹן כֻּלָּם אֵינוֹ אֶלָּא לְשׁוֹן יְדִיעָה, שֶׁהַמְּחַבֵּב אֶת הָאָדָם מְקָרְבוֹ אֶצְלוֹ, וְיוֹדְעוֹ וּמַכִּירוֹ, וְלָמָּה יְדַעְתִּיו? "לְמַעַן אֲשֶׁר יְצַוֶּה", לְפִי שֶׁהוּא מְצַוֶּה אֶת בָּנָיו עָלַי לִשְׁמֹר דְּרָכַי. וְאִם תִּפָּרְשֵׁהוּ כְּתַרְגּוּמוֹ: יוֹדֵעַ אֲנִי בּוֹ שֶׁיְּצַוֶּה אֶת בָּנָיו וְגוֹ', אֵין 'לְמַעַן' נוֹפֵל עַל הַלָּשׁוֹן: **יְצַוֶּה.** לְשׁוֹן הוֹוֶה, כְּמוֹ: (איוב א) "כָּכָה יַעֲשֶׂה אִיּוֹב" "עַל־פִּי ה' יַחֲנוּ": **לְמַעַן הָבִיא.** כָּךְ הוּא מְצַוֶּה לְבָנָיו: 'שִׁמְרוּ דֶּרֶךְ ה', כְּדֵי שֶׁיָּבִיא ה' עַל אַבְרָהָם וְגוֹ'. 'עַל בֵּית אַבְרָהָם' לֹא נֶאֱמַר, אֶלָּא "עַל־אַבְרָהָם", לְמַדְנוּ, כָּל הַמַּעֲמִיד בֵּן צַדִּיק כְּאִלּוּ אֵינוֹ מֵת: **(כ) וַיֹּאמֶר ה'.** אֶל אַבְרָהָם, שֶׁעָשָׂה כַּאֲשֶׁר אָמַר, שֶׁלֹּא יְכַסֶּה מִמֶּנּוּ: **כִּי־רַבָּה.** כָּל רָבָּה שֶׁבַּמִּקְרָא הַטַּעַם לְמַטָּה בַּבֵּי"ת, לְפִי שֶׁהֵן מְתֻרְגָּמִין: גְּדוֹלָה, אוֹ גְּדֵלָה וְהוֹלֶכֶת, אֲבָל זֶה טַעְמוֹ לְמַעְלָה בְּרֵי"ש, לְפִי שֶׁמְּתֻרְגָּם: גָּדְלָה כְּבָר, כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי: (לעיל טו) "וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ בָּאָה", (רות ב) "הִנֵּה שָׁבָה יְבִמְתֵּךְ": **(כא) אֵרְדָה־נָּא.** לְמֵד לַדַּיָּנִים שֶׁלֹּא יִפְסְקוּ דִּינֵי נְפָשׁוֹת אֶלָּא בִּרְאִיָּה, הַכֹּל כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁתִּי בְּפָרָשַׁת הַפְּלֻגָּה. דָּבָר אַחֵר: "אֵרְדָה־נָּא לְסוֹף מַעֲשֵׂיהֶם": **הַכְּצַעֲקָתָהּ.** שֶׁל מְדִינָה: **הַבָּאָה אֵלַי עָשׂוּ.** וְכֵן עוֹמְדִים בְּמִרְדָּם, כָּלָה אֲנִי עוֹשֶׂה בָּהֶם, וְאִם לֹא יַעַמְדוּ בְּמִרְדָּם, אֵדְעָה מָה אֶעֱשֶׂה לְהַפְרַע מֵהֶן בְּיִסּוּרִין, וְלֹא אֲכַלֶּה אוֹתָן. וְכֵיוֹצֵא בּוֹ מָצִינוּ בְּמָקוֹם אַחֵר: (שמות לג) "וְעַתָּה הוֹרֵד עֶדְיְךָ מֵעָלֶיךָ וְאֵדְעָה מָה אֶעֱשֶׂה־לָּךְ", וּלְפִיכָךְ יֵשׁ הֶפְסֵק נְקֻדַּת פָּסֵק, בֵּין עָשׂוּ לְכָלָה, כְּדֵי לְהַפְרִיד תֵּבָה מֵחֲבֵרְתָּהּ, וְרַבּוֹתֵינוּ דָּרְשׁוּ "הַכְּצַעֲקָתָהּ", צַעֲקַת רִיבָה אַחַת שֶׁהֵרְגוּהָ מִיתָה מְשֻׁנָּה עַל שֶׁנְּתָנָה

עָשׂוּ | כָּלָה וְאִם־לֹא אֵדָעָה רש״י׃ כב וַיִּפְנוּ מִשָּׁם
הָאֲנָשִׁים וַיֵּלְכוּ סְדֹמָה וְאַבְרָהָם עוֹדֶנּוּ עֹמֵד
לִפְנֵי יְהוָה רש״י׃ כג וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם וַיֹּאמַר הַאַף
תִּסְפֶּה צַדִּיק עִם־רָשָׁע רש״י׃ כד אוּלַי יֵשׁ חֲמִשִּׁים
צַדִּיקִם בְּתוֹךְ הָעִיר הַאַף תִּסְפֶּה וְלֹא־תִשָּׂא
לַמָּקוֹם לְמַעַן חֲמִשִּׁים הַצַּדִּיקִם אֲשֶׁר
בְּקִרְבָּהּ רש״י׃ כה חָלִלָה לְךָ מֵעֲשֹׂת | כַּדָּבָר הַזֶּה
לְהָמִית צַדִּיק עִם־רָשָׁע וְהָיָה כַצַּדִּיק כָּרָשָׁע
חָלִלָה לָּךְ הֲשֹׁפֵט כָּל־הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה
מִשְׁפָּט רש״י׃ כו וַיֹּאמֶר יְהוָה אִם־אֶמְצָא בִסְדֹם
חֲמִשִּׁים צַדִּיקִם בְּתוֹךְ הָעִיר וְנָשָׂאתִי לְכָל־
הַמָּקוֹם בַּעֲבוּרָם רש״י׃ כז וַיַּעַן אַבְרָהָם וַיֹּאמַר
הִנֵּה־נָא הוֹאַלְתִּי לְדַבֵּר אֶל־אֲדֹנָי וְאָנֹכִי עָפָר
וָאֵפֶר רש״י׃ כח אוּלַי יַחְסְרוּן חֲמִשִּׁים הַצַּדִּיקִם

גְּמִירָא (אִם לָא תָּיְבִין) וְאִם תָּיְבִין לָא אֶתְפְּרָע׃ כב וְאִתְפְּנִיאוּ מִתַּמָּן גֶּבְרַיָּא וַאֲזָלוּ לִסְדוֹם וְאַבְרָהָם עַד כְּעַן מְשַׁמֵּשׁ בִּצְלוֹ קֳדָם יְיָ׃ כג וּקְרֵב אַבְרָהָם וַאֲמַר הֲבִרְגַז תְּשֵׁיצֵי זַכָּאָה עִם חַיָּבָא׃ כד מָאִים אִית חַמְשִׁין זַכָּאִין בְּגוֹ קַרְתָּא הֲבִרְגַז תְּשֵׁיצֵי וְלָא תִּשְׁבּוֹק לְאַתְרָא בְּדִיל חַמְשִׁין זַכָּאִין דִּי בְגַוֵּהּ׃ כה קוּשְׁטָא אִנּוּן דִּינָךְ מִלְּמֶעְבַּד כְּפִתְגָּמָא הָדֵין לְקַטָּלָא זַכָּאָה עִם חַיָּבָא וִיהֵי זַכָּאָה כְּחַיָּבָא קוּשְׁטָא אִנּוּן דִּינָךְ דְּדַיָּן (נ״י הֲדַיָּן) כָּל אַרְעָא לָא (נ״י בְּרַם) יַעְבֵּד דִּינָא׃ כו וַאֲמַר יְיָ אִם אַשְׁכַּח בִּסְדוֹם חַמְשִׁין זַכָּאִין בְּגוֹ קַרְתָּא וְאֶשְׁבּוֹק לְכָל אַתְרָא בְּדִילְהוֹן׃ כז וַאֲתֵב אַבְרָהָם וַאֲמַר הָא כְּעַן שָׁרֵיתִי לְמַלָּלָא קֳדָם יְיָ וַאֲנָא עָפָר וּקְטָם׃ כח מָאִים יַחְסְרוּן חַמְשִׁין זַכָּאִין חַמְשָׁא

רש״י

מָזוֹן לְעָנִי כִּמְפֹרָשׁ בְּחֵלֶק׃ **(כב) וַיִּפְנוּ מִשָּׁם.** מִמָּקוֹם שֶׁאַבְרָהָם לוֹם שָׁם׃ **וְאַבְרָהָם עוֹדֶנּוּ עֹמֵד לִפְנֵי ה׳.** וַהֲלֹא לֹא הָלַךְ לַעֲמֹד לְפָנָיו, אֶלָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא בָּא אֶצְלוֹ וְאָמַר לוֹ: ״זַעֲקַת סְדֹם וַעֲמֹרָה כִּי רָבָּה״, וְהָיָה לוֹ לִכְתֹּב: ״וה׳ עוֹדֶנּוּ עֹמֵד עַל אַבְרָהָם״, אֶלָּא תִּקּוּן סוֹפְרִים הוּא זֶה (ב״ר) (אשר הפכוהו ז״ל לכתוב כן)׃ **(כג) וַיִּגַּשׁ אַבְרָהָם.** מָצִינוּ הַגָּשָׁה לְמִלְחָמָה: (ש״ב י) ״וַיִּגַּשׁ יוֹאָב וְגוֹ׳״, הַגָּשָׁה לְפִיּוּס: ״וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוּדָה״, וְהַגָּשָׁה לִתְפִלָּה: (מ״א יח) ״וַיִּגַּשׁ אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא״, וּלְכָל אֵלּוּ נִכְנַס [ס״א: נִגַּשׁ] אַבְרָהָם: לְדַבֵּר קָשׁוֹת, וּלְפִיּוּס וְלִתְפִלָּה: **הַאַף תִּסְפֶּה.** הֲגַם תִּסְפֶּה. וּלְתַרְגּוּם שֶׁל אוּנְקְלוֹס שֶׁתִּרְגְּמוֹ לְשׁוֹן רֹגֶז, כָּךְ פֵּרוּשׁוֹ: הָאַף יַשִּׁיאֲךָ שֶׁתִּסְפֶּה צַדִּיק עִם רָשָׁע׃ **(כד) אוּלַי יֵשׁ חֲמִשִּׁים צַדִּיקִם.** עֲשָׂרָה צַדִּיקִים לְכָל כְּרַךְ וּכְרַךְ, כִּי חֲמִשָּׁה מְקוֹמוֹת יֵשׁ׃ **(כה) חָלִלָה לְךָ.** וְאִם תֹּאמַר לֹא יַצִּילוּ הַצַּדִּיקִים אֶת הָרְשָׁעִים, לָמָּה תָּמִית הַצַּדִּיקִים?: **חָלִלָה לְךָ.** חֵלִין הוּא לְךָ, יֹאמְרוּ, כָּךְ הוּא אֻמָּנוּתוֹ: שׁוֹטֵף הַכֹּל, צַדִּיקִים וּרְשָׁעִים. כָּךְ עָשִׂיתָ לְדוֹר הַמַּבּוּל וּלְדוֹר הַפַּלְגָּה: **כַּדָּבָר הַזֶּה.** לֹא הוּא וְלֹא כַּיּוֹצֵא בּוֹ: **חָלִלָה לְךָ.** לָעוֹלָם הַבָּא: **הֲשֹׁפֵט כָּל־הָאָרֶץ.** נָקוּד בַּחֲטַ״ף פַּתָּ״ח הֵ״א שֶׁל ״הַשֹּׁפֵט״, לְשׁוֹן תְּמִיהָה, וְכִי מִי שֶׁהוּא שׁוֹפֵט, לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפַּט אֱמֶת?: **(כו) אִם־אֶמְצָא בִסְדֹם וְגוֹ׳ לְכָל־הַמָּקוֹם.** לְכָל הַכְּרַכִּים, לְפִי שֶׁסְּדוֹם הָיְתָה מֻטְרוֹפּוֹלִין וַחֲשׁוּבָה מִכֻּלָּם, תָּלָה בָּהּ הַכָּתוּב: **(כז) וְאָנֹכִי עָפָר וָאֵפֶר.** וּכְבָר הָיִיתִי רָאוּי לִהְיוֹת עָפָר עַל יְדֵי הַמְּלָכִים וְאֵפֶר עַל יְדֵי נִמְרֹד, לוּלֵי רַחֲמֶיךָ אֲשֶׁר עָמְדוּ לִי: **(כח) הֲתַשְׁחִית בַּחֲמִשָּׁה.** וַהֲלֹא הֵן ט׳ לְכָל כְּרַךְ, וְאַתָּה, צַדִּיקוֹ שֶׁל עוֹלָם,

חֲמִשָּׁה הֲתַשְׁחִית בַּחֲמִשָּׁה אֶת־כָּל־הָעִיר
וַיֹּאמֶר לֹא אַשְׁחִית אִם־אֶמְצָא שָׁם אַרְבָּעִים
וַחֲמִשָּׁה רש״י: כט וַיֹּסֶף עוֹד לְדַבֵּר אֵלָיו וַיֹּאמַר
אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם אַרְבָּעִים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה
בַּעֲבוּר הָאַרְבָּעִים רש״י: ל וַיֹּאמֶר אַל־נָא יִחַר
לַאדֹנָי וַאֲדַבֵּרָה אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם שְׁלֹשִׁים
וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה אִם־אֶמְצָא שָׁם שְׁלֹשִׁים:
לא וַיֹּאמֶר הִנֵּה־נָא הוֹאַלְתִּי לְדַבֵּר אֶל־אֲדֹנָי
אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם עֶשְׂרִים וַיֹּאמֶר לֹא אַשְׁחִית
בַּעֲבוּר הָעֶשְׂרִים רש״י: לב וַיֹּאמֶר אַל־נָא יִחַר
לַאדֹנָי וַאֲדַבְּרָה אַךְ־הַפַּעַם אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם
עֲשָׂרָה וַיֹּאמֶר לֹא אַשְׁחִית בַּעֲבוּר
הָעֲשָׂרָה רש״י: לג וַיֵּלֶךְ יְהוָה כַּאֲשֶׁר כִּלָּה לְדַבֵּר
אֶל־אַבְרָהָם וְאַבְרָהָם שָׁב לִמְקֹמוֹ רש״י: שלישי
יט א וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדֹמָה בָּעָרֶב
וְלוֹט יֹשֵׁב בְּשַׁעַר־סְדֹם וַיַּרְא־לוֹט וַיָּקָם

הַתְחַבֵּל בְּחַמְשָׁא יָת כָּל קַרְתָּא
וַאֲמַר לָא אֲחַבֵּל אִם אַשְׁכַּח תַּמָּן
אַרְבְּעִין וְחַמְשָׁא: כט וְאוֹסִיף עוֹד
לְמַלָּלָא קֳדָמוֹהִי וַאֲמַר מָאִים
יִשְׁתַּכְּחוּן תַּמָּן אַרְבְּעִין וַאֲמַר לָא
אֶעְבֵּד גְּמִרָא בְּדִיל אַרְבְּעִין:
ל וַאֲמַר לָא כְעַן יִתְקַף קֳדָם (נ״י
רוּגְזָא) דַיְיָ וֶאֱמַלֵּל מָאִים
יִשְׁתַּכְּחוּן תַּמָּן תְּלָתִין וַאֲמַר לָא
אֶעְבֵּד גְּמִרָא אִם אַשְׁכַּח תַּמָּן
תְּלָתִין: לא וַאֲמַר הָא כְעַן שָׁרֵיתִי
לְמַלָּלָא קֳדָם יְיָ מָאִים יִשְׁתַּכְּחוּן
תַּמָּן עֶשְׂרִין וַאֲמַר לָא אֲחַבֵּל
בְּדִיל עֶשְׂרִין: לב וַאֲמַר לָא כְעַן
יִתְקַף קֳדָם יְיָ וֶאֱמַלֵּל בְּרַם זִמְנָא
הָדָא מָאִים יִשְׁתַּכְּחוּן תַּמָּן עַשְׂרָא
וַאֲמַר לָא אֲחַבֵּל בְּדִיל עַשְׂרָא:
לג וְאִסְתַּלַּק יְקָרָא דַיְיָ כַּד שֵׁצִי
לְמַלָּלָא עִם אַבְרָהָם וְאַבְרָהָם תָּב
לְאַתְרֵהּ: א וְעַלּוּ תְּרֵין מַלְאָכַיָּא
לְסִדּוֹם בְּרַמְשָׁא וְלוֹט יָתֵב בְּתַרְעָא
(נ״י בִּתְרַע) דְּסִדּוֹם וַחֲזָא לוֹט וְקָם
לְקֳדָמוּתְהוֹן וּסְגִיד עַל אַפּוֹהִי עַל

רש״י

תִּצְטָרֵף עִמָּהֶם: **(כט) אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם אַרְבָּעִים.** וְיִמָּלְטוּ ד׳ הַכְּרַכִּים. וְכֵן שְׁלֹשִׁים יַצִּילוּ ג׳ מֵהֶם, אוֹ כ׳ יַצִּילוּ ב׳ מֵהֶם, אוֹ י׳ יַצִּילוּ אֶחָד מֵהֶם: תורה ל **(לא) הוֹאַלְתִּי.** רָצִיתִי, כְּמוֹ: ״וַיּוֹאֶל מֹשֶׁה״: **(לב) אוּלַי יִמָּצְאוּן שָׁם עֲשָׂרָה.** עַל פָּחוֹת לֹא בִּקֵּשׁ, אָמַר: דּוֹר הַמַּבּוּל הָיוּ שְׁמֹנָה, נֹחַ וּבָנָיו וּנְשֵׁיהֶם, וְלֹא הִצִּילוּ עַל דּוֹרָם, וְעַל ט׳ עַל יְדֵי צְרוּף כְּבָר בִּקֵּשׁ וְלֹא מָצָא: **(לג) וַיֵּלֶךְ ה׳ וְגוֹ׳.** כֵּיוָן שֶׁנִּשְׁתַּתֵּק הַסָּנֵגוֹר, הָלַךְ לוֹ הַדַּיָּן: **וְאַבְרָהָם שָׁב לִמְקֹמוֹ.** נִסְתַּלֵּק הַדַּיָּן, נִסְתַּלֵּק הַסָּנֵגוֹר וְהַקָּטֵגוֹר מִקַּטְרֵג, וּלְפִיכָךְ, ״וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדֹמָה״ לְהַשְׁחִית: אֶחָד לְהַשְׁחִית אֶת סְדוֹם, וְאֶחָד לְהַצִּיל אֶת לוֹט וְהוּא אוֹתוֹ שֶׁבָּא לְרַפֹּאוֹת אֶת אַבְרָהָם, וְהַשְּׁלִישִׁי שֶׁבָּא לְבַשֵּׂר אֶת שָׂרָה. כֵּיוָן שֶׁעָשָׂה שְׁלִיחוּתוֹ, נִסְתַּלֵּק לוֹ: **(א) הַמַּלְאָכִים.** וּלְהַלָּן קְרָאָם ״אֲנָשִׁים״, כְּשֶׁהָיְתָה שְׁכִינָה עִמָּהֶם קְרָאָם ״אֲנָשִׁים״. דָּבָר אַחֵר: אֵצֶל אַבְרָהָם שֶׁכֹּחוֹ גָּדוֹל, וְהָיוּ הַמַּלְאָכִים תְּדִירִין אֶצְלוֹ כַּאֲנָשִׁים קְרָאָם ״אֲנָשִׁים״, וְאֵצֶל לוֹט קְרָאָם: ״מַלְאָכִים״: **בָּעֶרֶב.** וְכִי כָּל כָּךְ שָׁהוּ הַמַּלְאָכִים מֵחֻבְרוֹן לְסְדוֹם? אֶלָּא מַלְאֲכֵי רַחֲמִים הָיוּ וּמַמְתִּינִים שֶׁמָּא יוּכַל אַבְרָהָם לְלַמֵּד עֲלֵיהֶם סָנֵגוֹרְיָא: **וְלוֹט יֹשֵׁב בְּשַׁעַר־סְדֹם.** יָשַׁב כְּתִיב, אוֹתוֹ הַיּוֹם מִנּוּחוּ שׁוֹפֵט עֲלֵיהֶם (בראשית רבה): **וַיַּרְא־לוֹט וְגוֹ׳.** מִבֵּית אַבְרָהָם לָמַד

לִקְרָאתָם וַיִּשְׁתַּחוּ אַפַּיִם אָרְצָה רס״י׃ ב וַיֹּאמֶר
הִנֵּה נָא־אֲדֹנַי סוּרוּ נָא אֶל־בֵּית עַבְדְּכֶם וְלִינוּ
וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁכַּמְתֶּם וַהֲלַכְתֶּם לְדַרְכְּכֶם
וַיֹּאמְרוּ לֹא כִּי בָרְחוֹב נָלִין רס״י׃ ג וַיִּפְצַר־בָּם
מְאֹד וַיָּסֻרוּ אֵלָיו וַיָּבֹאוּ אֶל־בֵּיתוֹ וַיַּעַשׂ לָהֶם
מִשְׁתֶּה וּמַצּוֹת אָפָה וַיֹּאכֵלוּ רס״י׃ ד טֶרֶם יִשְׁכָּבוּ
וְאַנְשֵׁי הָעִיר אַנְשֵׁי סְדֹם נָסַבּוּ עַל־הַבַּיִת
מִנַּעַר וְעַד־זָקֵן כָּל־הָעָם מִקָּצֶה רס״י׃ ה וַיִּקְרְאוּ
אֶל־לוֹט וַיֹּאמְרוּ לוֹ אַיֵּה הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־בָּאוּ
אֵלֶיךָ הַלָּיְלָה הוֹצִיאֵם אֵלֵינוּ וְנֵדְעָה אֹתָם רס״י׃
ו וַיֵּצֵא אֲלֵהֶם לוֹט הַפֶּתְחָה וְהַדֶּלֶת סָגַר
אַחֲרָיו׃ ז וַיֹּאמַר אַל־נָא אַחַי תָּרֵעוּ׃ ח הִנֵּה־נָא

אַרְעָא׃ ב וַאֲמַר בְּבָעוּ כְעַן רִבּוֹנַי
זוּרוּ כְעַן לְבֵית עַבְדְּכוֹן וּבִיתוּ
וְאַסְחוּ רַגְלֵיכוֹן וּתְקַדְּמוּן וּתְהָכוּן
לְאָרְחֲכוֹן וַאֲמָרוּ לָא אֶלָּהֵן
בִּרְחוֹבָא נְבִית׃ ג וְאַתְקֵף בְּהוֹן
לַחֲדָא וְזָרוּ לְוָתֵהּ וְעַלוּ לְבֵיתֵהּ
וַעֲבַד לְהוֹן מִשְׁתְּיָא וּפַטִּיר אֲפָא
לְהוֹן וַאֲכָלוּ׃ ד עַד לָא שְׁכִיבוּ
וַאֲנָשֵׁי קַרְתָּא אֲנָשֵׁי סְדוֹם אַקִּיפוּ
עַל בֵּיתָא מֵעוּלֵימָא וְעַד סָבָא כָּל
עַמָּא מִסּוֹפֵהּ׃ ה וּקְרוֹ לְלוֹט
וַאֲמָרוּ לֵהּ אָן גֻּבְרַיָּא דִּי אֲתוֹ
לְוָתָךְ לֵילְיָא אַפֵּקְנוּן לְוָתָנָא וְנִדַּע
יָתְהוֹן׃ ו וּנְפַק לְוָתְהוֹן לוֹט
לְתַרְעָא וְדָשָׁא אֲחַד בַּתְרוֹהִי׃
ז וַאֲמַר בְּבָעוּ כְעַן אַחַי לָא
תַּבְאִישׁוּן׃ ח הָא כְעַן לִי תַּרְתֵּין
בְּנָן דִּי לָא יְדָעְנוּן גְּבַר אַפֵּק כְּעַן

רש״י

לְחַזֵּר עַל הָאוֹרְחִים׃ **(ב) הִנֵּה נָא־אֲדֹנַי.** הִנֵּה נָא אַתֶּם אֲדוֹנִים לִי, אַחַר שֶׁעֲבַרְתֶּם עָלַי. דָּבָר אַחֵר: הִנֵּה נָא צְרִיכִים אַתֶּם לָתֵת לֵב עַל הָרְשָׁעִים הַלָּלוּ שֶׁלֹּא יַכִּירוּ בָּכֶם, וְזוֹ הִיא עֵצָה נְכוֹנָה (בראשית רבה)׃ **סוּרוּ נָא.** עַקְּמוּ אֶת הַדֶּרֶךְ לְבֵיתִי דֶּרֶךְ עֲקַלָּתוֹן, שֶׁלֹּא יַכִּירוּ שֶׁאַתֶּם נִכְנָסִין שָׁם, לְכָךְ נֶאֱמַר ״סוּרוּ״ (בראשית רבה)׃ **וְלִינוּ וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם.** וְכִי דַּרְכָּן שֶׁל בְּנֵי אָדָם לָלוּן תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ לִרְחֹץ? וְעוֹד שֶׁהֲרֵי אַבְרָהָם אָמַר לָהֶם תְּחִלָּה ״וְרַחֲצוּ רַגְלֵיכֶם״? אֶלָּא כָּךְ אָמַר לוֹט: אִם כְּשֶׁיָּבֹאוּ אַנְשֵׁי סְדוֹם וְיִרְאוּ שֶׁכְּבָר רָחֲצוּ רַגְלֵיהֶם, יַעֲלִילוּ עָלַי וְיֹאמְרוּ: ׳כְּבָר עָבְרוּ שְׁנֵי יָמִים אוֹ שְׁלֹשָׁה, שֶׁבָּאוּ לְבֵיתְךָ וְלֹא הוֹדַעְתָּנוּ׳, לְפִיכָךְ אָמַר: מוּטָב שֶׁיִּתְעַכְּבוּ כָּאן בַּאֲבַק רַגְלֵיהֶם, שֶׁיִּהְיוּ נִרְאִין כְּמוֹ שֶׁבָּאוּ עַכְשָׁו. לְפִיכָךְ אָמַר: ״לִינוּ״ תְּחִלָּה וְאַחַר כָּךְ ״רַחֲצוּ״׃ **וַיֹּאמְרוּ לֹא.** וּלְאַבְרָהָם אָמְרוּ: ״כֵּן תַּעֲשֶׂה״, מִכָּאן שֶׁמְּסָרְבִין לַקָּטָן וְאֵין מְסָרְבִין לַגָּדוֹל (בראשית רבה)׃ **כִּי בָרְחוֹב נָלִין.** הֲרֵי ׳כִּי׳ מְשַׁמֵּשׁ בִּלְשׁוֹן ״אֶלָּא״, שֶׁאָמְרוּ: ״לֹא נָסוּר אֶל בֵּיתְךָ, אֶלָּא בִּרְחוֹבָהּ שֶׁל עִיר נָלִין״׃ **(ג) וַיָּסֻרוּ אֵלָיו.** עִקְּמוּ אֶת הַדֶּרֶךְ לְצַד בֵּיתוֹ׃ **וּמַצּוֹת אָפָה.** פֶּסַח הָיָה׃ **(ד) טֶרֶם יִשְׁכָּבוּ וְאַנְשֵׁי הָעִיר אַנְשֵׁי סְדֹם.** כָּךְ נִדְרַשׁ בִּבְרֵאשִׁית רַבָּה: ״טֶרֶם יִשְׁכָּבוּ וְאַנְשֵׁי הָעִיר״, הָיוּ בְּפִיהֶם שֶׁל מַלְאָכִים, שֶׁהָיוּ שׁוֹאֲלִים לְלוֹט: מַה טִּיבָם וּמַעֲשֵׂיהֶם? וְהוּא אוֹמֵר לָהֶם: רַבִּים רְשָׁעִים. עוֹדָם מְדַבְּרִים בָּהֶם, ״וְאַנְשֵׁי סְדֹם וְגוֹ׳״. וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: ״וְאַנְשֵׁי הָעִיר״, אַנְשֵׁי רֶשַׁע, נָסַבּוּ עַל הַבַּיִת, וְעַל שֶׁהָיוּ רְשָׁעִים נִקְרָאִים: ״אַנְשֵׁי סְדֹם״, כְּמוֹ שֶׁאָמַר הַכָּתוּב: ״וְאַנְשֵׁי סְדֹם רָעִים וְחַטָּאִים״׃ **כָּל־הָעָם מִקָּצֶה.** מִקְצֵה הָעִיר עַד הַקָּצֶה, שֶׁאֵין אֶחָד מֵהֶם מוֹחֶה בְּיָדָם, שֶׁאֲפִלּוּ צַדִּיק אֶחָד אֵין בָּהֶם׃ **(ה) וְנֵדְעָה אֹתָם.** בְּמִשְׁכַּב זָכָר, כְּמוֹ: ״אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ אִישׁ״ (בראשית רבה)׃ תורה ו **(ח) הָאֵל.** כְּמוֹ הָאֵלֶּה׃ **כִּי־עַל־כֵּן בָּאוּ.** כִּי הַטּוֹבָה הַזֹּאת

לִי שְׁתֵּי בְנוֹת אֲשֶׁר לֹא־יָדְעוּ אִישׁ אוֹצִיאָה־
נָּא אֶתְהֶן אֲלֵיכֶם וַעֲשׂוּ לָהֶן כַּטּוֹב בְּעֵינֵיכֶם
רַק לָאֲנָשִׁים הָאֵל אַל־תַּעֲשׂוּ דָבָר כִּי־עַל־כֵּן
בָּאוּ בְּצֵל קֹרָתִי רס״א: ט וַיֹּאמְרוּ | גֶּשׁ־הָלְאָה
וַיֹּאמְרוּ הָאֶחָד בָּא־לָגוּר וַיִּשְׁפֹּט שָׁפוֹט עַתָּה
נָרַע לְךָ מֵהֶם וַיִּפְצְרוּ בָאִישׁ בְּלוֹט מְאֹד וַיִּגְּשׁוּ
לִשְׁבֹּר הַדָּלֶת רס״א: י וַיִּשְׁלְחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת־יָדָם
וַיָּבִיאוּ אֶת־לוֹט אֵלֵיהֶם הַבָּיְתָה וְאֶת־הַדֶּלֶת
סָגָרוּ: יא וְאֶת־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר־פֶּתַח הַבַּיִת הִכּוּ
בַּסַּנְוֵרִים מִקָּטֹן וְעַד־גָּדוֹל וַיִּלְאוּ לִמְצֹא
הַפָּתַח רס״א: יב וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים אֶל־לוֹט עֹד
מִי־לְךָ פֹּה חָתָן וּבָנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ וְכֹל אֲשֶׁר־לְךָ
בָּעִיר הוֹצֵא מִן־הַמָּקוֹם רס״א: יג כִּי־מַשְׁחִתִים
אֲנַחְנוּ אֶת־הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי־גָדְלָה צַעֲקָתָם

יָתְהֶן לְוָתְכוֹן וְעִיבִידוּ לְהֵן כִּדְתַקֵּן
בְּעֵינֵיכוֹן לְחוֹד לְגֻבְרַיָּא הָאִלֵּין
לָא תַעְבְּדוּן מִדַּעַם אֲרֵי עַל כֵּן
עַלּוּ בִּטְלַל שֵׁרוּתִי: ט וַאֲמָרוּ
קְרֵב לְהַלָּא וַאֲמָרוּ חַד אֲתָא
לְאִתּוֹתָבָא וְהָא דַיָּין דִּינָא כְּעַן
נַבְאֵשׁ לָךְ מִדִּילְהוֹן וּתְקִיפוּ
בְּגֻבְרָא בְּלוֹט לַחֲדָא וּקְרִיבוּ
לְמִתְּבַר דָּשָׁא: י וְאוֹשִׁיטוּ גֻּבְרַיָּא
יָת יְדֵיהוֹן וְאַיְתִיאוּ יָת לוֹט
לְוָתְהוֹן לְבֵיתָא וְיָת דָּשָׁא אֲחָדוּ:
יא וְיָת גֻּבְרַיָּא דִּי בִתְרַע בֵּיתָא
מְחוֹ בְּשַׁבְרִירַיָּא מִזְעֵירָא וְעַד רַבָּא
וּלְאִיוּ לְאַשְׁכָּחָא תַרְעָא:
יב וַאֲמָרוּ גֻּבְרַיָּא לְלוֹט עוֹד מָן
לָךְ הָכָא חַתְנָא וּבְנָךְ וּבְנָתָךְ וְכֹל
דִּי לָךְ בְּקַרְתָּא אַפֵּיק מִן אַתְרָא:
יג אֲרֵי מְחַבְּלִין אֲנַחְנָא יָת אַתְרָא
הָדֵין אֲרֵי סְגִיאַת קְבִלְתְּהוֹן קֳדָם
יְיָ וְשַׁלְחָנָא יְיָ לְחַבָּלוּתַהּ:

רש״י

תַּעֲשׂוּ לִכְבוֹדִי, עַל אֲשֶׁר בָּאוּ בְּצֵל קוֹרָתִי, תַּרְגּוּם: בִּטְלַל שֵׁרוּתִי. תַּרְגּוּם שֶׁל קוֹרָה שֵׁרוּתָא: **(ט) וַיֹּאמְרוּ גֶּשׁ־הָלְאָה.** קְרַב לְהָלְאָה, כְּלוֹמַר: הִתְקָרֵב לַצִּדְדִין וְהִתְרַחֵק מִמֶּנּוּ, וְכֵן כָּל הָלְאָה שֶׁבַּמִּקְרָא לְשׁוֹן רִחוּק, כְּמוֹ: (במדבר יז) ״זְרֵה הָלְאָה״, (שמואל א כ) ״הִנֵּה הַחִצִּי מִמְּךָ וָהָלְאָה״. ״גֶּשׁ־הָלְאָה״, הִמָּשֵׁךְ לְהַלָּן, בִּלְשׁוֹן לַעַ״ז טריט״י דנו״ש, וּדְבַר נְזִיפָה הוּא, לוֹמַר: ׳אֵין אָנוּ חוֹשְׁשִׁין לְךָ׳, וְדוֹמֶה לוֹ: (ישעיה סה) ״קְרַב אֵלֶיךָ, אַל־תִּגַּשׁ־בִּי״, וְכֵן: (ישעיה מט) ״גְּשָׁה־לִּי וְאֵשֵׁבָה״, הִמָּשֵׁךְ לַצִּדָּדִין בַּעֲבוּרִי וְאֵשֵׁב אֶצְלְךָ. אַתָּה מֵלִיץ עַל הָאוֹרְחִין, אֵיךְ מְלָאֲךְ לִבְּךָ? עַל שֶׁאָמַר לָהֶם עַל הַבָּנוֹת, אָמְרוּ לוֹ: ״גֶּשׁ־הָלְאָה״, לְשׁוֹן נַחַת, וְעַל שֶׁהָיָה מֵלִיץ עַל הָאוֹרְחִים, אָמְרוּ: ״הָאֶחָד בָּא־לָגוּר״, אָדָם נָכְרִי יְחִידִי אַתָּה בֵּינֵינוּ, שֶׁבָּאתָ לָגוּר: ״וַיִּשְׁפֹּט שָׁפוֹט״, וְנַעֲשֵׂיתָ מוֹכִיחַ אוֹתָנוּ: **הַדָּלֶת.** דֶּלֶת הַסּוֹבֶבֶת לִנְעֹל וְלִפְתֹּחַ: תורה י **(יא) פֶּתַח.** הוּא הַחָלָל שֶׁבּוֹ נִכְנָסִין וְיוֹצְאִין: **בַּסַּנְוֵרִים.** מַכַּת עִוָּרוֹן: **מִקָּטֹן וְעַד־גָּדוֹל.** (בראשית רבה): הַקְּטַנִּים הִתְחִילוּ בַּעֲבֵרָה תְּחִלָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: ״מִנַּעַר וְעַד זָקֵן״. לְפִיכָךְ הִתְחִילָה הַפֻּרְעָנוּת מֵהֶם: **(יב) עֹד מִי־לְךָ פֹּה.** פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: מִי לְךָ עוֹד בָּעִיר הַזֹּאת, חוּץ מֵאִשְׁתְּךָ וּבְנוֹתֶיךָ שֶׁבַּבַּיִת?: **חָתָן וּבָנֶיךָ וּבְנֹתֶיךָ.** אִם יֵשׁ לְךָ חָתָן, אוֹ בָּנִים וּבָנוֹת, הוֹצֵא מִן הַמָּקוֹם!: **וּבָנֶיךָ.** בְּנֵי בְּנוֹתֶיךָ הַנְּשׂוּאוֹת. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: ״עוֹד״, מֵאַחַר שֶׁעוֹשִׂין נְבָלָה כָּזֹאת, מִי לְךָ פִּתְחוֹן פֶּה לְלַמֵּד סָנֵגוֹרְיָא עֲלֵיהֶם. שֶׁכָּל הַלַּיְלָה הָיָה מֵלִיץ עֲלֵיהֶם טוֹבוֹת, קְרֵי בֵּיהּ: ׳מִי לְךָ פֶּה׳: תורה יג

אֶת־פְּנֵי יְהוָה וַיִּשְׁלְחֵנוּ יְהוָה לְשַׁחֲתָהּ׃ יד וַיֵּצֵא
לוֹט וַיְדַבֵּר | אֶל־חֲתָנָיו | לֹקְחֵי בְנֹתָיו וַיֹּאמֶר
קוּמוּ צְאוּ מִן־הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי־מַשְׁחִית יְהוָה
אֶת־הָעִיר וַיְהִי כִמְצַחֵק בְּעֵינֵי חֲתָנָיו רש״י׃
טו וּכְמוֹ הַשַּׁחַר עָלָה וַיָּאִיצוּ הַמַּלְאָכִים בְּלוֹט
לֵאמֹר קוּם קַח אֶת־אִשְׁתְּךָ וְאֶת־שְׁתֵּי בְנֹתֶיךָ
הַנִּמְצָאֹת פֶּן־תִּסָּפֶה בַּעֲוֹן הָעִיר רש״י׃
טז וַיִּתְמַהְמָהּ | וַיַּחֲזִיקוּ הָאֲנָשִׁים בְּיָדוֹ וּבְיַד־
אִשְׁתּוֹ וּבְיַד שְׁתֵּי בְנֹתָיו בְּחֶמְלַת יְהוָה עָלָיו
וַיֹּצִאֻהוּ וַיַּנִּחֻהוּ מִחוּץ לָעִיר רש״י׃ יז וַיְהִי
כְּהוֹצִיאָם אֹתָם הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הִמָּלֵט עַל־
נַפְשֶׁךָ אַל־תַּבִּיט אַחֲרֶיךָ וְאַל־תַּעֲמֹד בְּכָל־
הַכִּכָּר הָהָרָה הִמָּלֵט פֶּן־תִּסָּפֶה רש״י׃ יח וַיֹּאמֶר
לוֹט אֲלֵהֶם אַל־נָא אֲדֹנָי׃ יט הִנֵּה־נָא מָצָא

יד וּנְפַק לוֹט וּמַלִּיל עִם חַתְנוֹהִי
נָסְבֵי בְנָתֵהּ וַאֲמַר קוּמוּ פּוּקוּ מִן
אַתְרָא הָדֵין אֲרֵי מְחַבֵּל יְיָ יָת
קַרְתָּא וַהֲוָה כִּמְחָיְךְ בְּעֵינֵי
חַתְנוֹהִי׃ טו וּכְמַסַּק צַפְרָא הֲוָא
וּדְחִיקוּ מַלְאָכַיָּא בְּלוֹט לְמֵימָר
קוּם דְּבַר יָת אִתְּתָךְ וְיָת תַּרְתֵּין
בְּנָתָךְ דְּאִשְׁתְּכַחַן מְהֵימְנָא עִמָּךְ
דִּילְמָא תִּלְקֵי בְּחוֹבֵי קַרְתָּא׃
טז וְאִתְעַכַּב וְאַתְקִיפוּ גֻּבְרַיָּא
בִּידֵהּ וּבִידָא דְּאִתְּתֵהּ וּבְיַד תַּרְתֵּין
בְּנָתֵהּ כְּרַחֲם (נ״י כַּדְחָס) יְיָ עֲלוֹהִי
וְאַפְּקוּהִי וְאַשְׁרוּהִי מִבָּרָא
לְקַרְתָּא׃ יז וַהֲוָא כַּד אַפִּיקוּ
יָתְהוֹן לְבָרָא וַאֲמַר חוּס עַל נַפְשָׁךְ
לָא תִסְתְּכִי לַאֲחוֹרָךְ וְלָא תְקוּם
בְּכָל מֵישְׁרָא לְטוּרָא אִשְׁתְּזֵב
דִּילְמָא תִּלְקֵי׃ יח וַאֲמַר לוֹט לְהוֹן
בְּבָעוּ כְעַן רִבּוֹנָי (נ״י יְיָ)׃ יט הָא
כְעַן אַשְׁכַּח עַבְדָּךְ רַחֲמִין קֳדָמָךְ

רש״י

(יד) חֲתָנָיו. שְׁתֵּי בָּנוֹת נְשׂוּאוֹת הָיוּ לוֹ בָּעִיר: **לֹקְחֵי בְנֹתָיו.** שֶׁאוֹתָן שֶׁבַּבַּיִת אֲרוּסוֹת לָהֶם: **(טו) וַיָּאִיצוּ.** כְּתַרְגּוּמוֹ: 'וּדְחִיקוּ', מְהַרוּהוּ: **הַנִּמְצָאֹת.** הַמְּזֻמָּנוֹת לְךָ בַּבַּיִת לְהַצִּילָם, וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה יֵשׁ, וְזֶה יִשּׁוּבוֹ שֶׁל מִקְרָא: **תִּסָּפֶה.** תִּהְיֶה כָּלֶה. עַד תֹּם כָּל הַדּוֹר, מְתֻרְגָּם עַד דְּסַף כָּל דָּרָא: **(טז) וַיִּתְמַהְמָהּ.** כְּדֵי לְהַצִּיל אֶת מָמוֹנוֹ: **וַיַּחֲזִיקוּ.** (ב״ר) אֶחָד מֵהֶם הָיָה שָׁלִיחַ לְהַצִּילוֹ, וַחֲבֵרוֹ לַהֲפוֹךְ סְדוֹם, לְכָךְ נֶאֱמַר: "וַיֹּאמֶר הִמָּלֵט", וְלֹא נֶאֱמַר: 'וַיֹּאמְרוּ': **(יז) הִמָּלֵט עַל־נַפְשֶׁךָ.** דַּיֶּךָ לְהַצִּיל נְפָשׁוֹת, אַל תָּחוּס עַל הַמָּמוֹן: **אַל־תַּבִּיט אַחֲרֶיךָ.** אַתָּה הִרְשַׁעְתָּ עִמָּהֶם, וּבִזְכוּת אַבְרָהָם אַתָּה נִצּוֹל. אֵינְךָ כְּדַאי לִרְאוֹת בְּפֵרְעָנוּתָם וְאַתָּה נִצּוֹל: **בְּכָל־הַכִּכָּר.** כִּכַּר הַיַּרְדֵּן: **הָהָרָה הִמָּלֵט.** אֵצֶל אַבְרָהָם בְּרַח, שֶׁהוּא יוֹשֵׁב בָּהָר, שֶׁנֶּאֱמַר: (לעיל יב) "וַיַּעְתֵּק מִשָּׁם הָהָרָה", וְאַף עַכְשָׁו, הָיָה יוֹשֵׁב שָׁם, שֶׁנֶּאֱמַר: (לעיל יג) "עַד הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הָיָה שָׁם אָהֳלֹה בַּתְּחִלָּה", וְאַף עַל פִּי שֶׁכָּתוּב: "וַיֶּאֱהַל אַבְרָם וְגוֹ'", אֹהָלִים הַרְבֵּה הָיוּ לוֹ וְנִמְשְׁכוּ עַד חֶבְרוֹן: **הִמָּלֵט.** לְשׁוֹן הַשְׁמָטָה, וְכֵן כָּל אִמְּלָטָה שֶׁבַּמִּקְרָא, אשמוצי״ר בְּלַעַ״ז, וְכֵן: (ישעיה סו) "וְהִמְלִיטָה זָכָר", שֶׁנִּשְׁמַט הָעֵבֶר מִן הָרֶחֶם. (תהלים קכד) "כְּצִפּוֹר נִמְלְטָה", (ישעיה מו) "וְלֹא יָכְלוּ מַלֵּט מַשָּׂא", לְהַשְׁמִיט מַשָּׂא הָרְעִי שֶׁבְּנִקְבֵיהֶם: **(יח) אַל־נָא אֲדֹנָי.** (שבועות לה) רַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ שֵׁם זֶה קֹדֶשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "לְהַחֲיוֹת אֶת נַפְשִׁי", מִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ לְהָמִית וּלְהַחֲיוֹת, וְתַרְגּוּמוֹ: 'בְּבָעוּ כְעַן ה״': **אַל־נָא.** אַל נָא תֹּאמְרוּ אֵלַי לְהִמָּלֵט הָהָרָה: **נָא.** לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה: **(יט) פֶּן־תִּדְבָּקַנִי הָרָעָה.** כְּשֶׁהָיִיתִי אֵצֶל אַנְשֵׁי סְדוֹם הָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא

וְאַסְגִּיתָא טִיבוּתָךְ דִּי עֲבַדְתָּ עִמִּי לְקַיָּמָא יָת נַפְשִׁי וַאֲנָא לֵית אֲנָא יָכִיל לְאִשְׁתֵּזָבָא לְטוּרָא דִּילְמָא תְּעַרְעִנַּנִי בִּשְׁתָּא וְאֵימוּת: כ הָא כְּעַן קַרְתָּא הָדָא קְרִיבָא לְמֵעֵירוֹק לְתַמָּן וְהִיא זְעֵירָא אִשְׁתֵּזִב כְּעַן תַּמָּן הֲלָא זְעֵירָא הִיא וְתִתְקַיַּם נַפְשִׁי: כא וַאֲמַר לֵהּ הָא נְסִיבִית אַפָּךְ אַף לְפִתְגָּמָא הָדֵין בְּדִיל דְּלָא לְמֵהְפַּךְ יָת קַרְתָּא דִּבְעֵיתָא עֲלַהּ: כב אוֹחִי לְאִשְׁתֵּזִב תַּמָּן אֲרֵי לָא אִכּוּל לְמֶעְבַּד פִּתְגָּמָא עַד מֵיתָךְ לְתַמָּן עַל כֵּן קְרָא שְׁמָא דְּקַרְתָּא צוֹעַר: כג שִׁמְשָׁא נְפַק עַל אַרְעָא וְלוֹט עַל לְצוֹעַר: כד וַיְיָ אַמְטַר עַל סְדוֹם וְעַל עֲמוֹרָה גָּפְרִיתָא וְאֶשָׁתָא מִן קֳדָם

עַבְדְּךָ חֵן בְּעֵינֶיךָ וַתַּגְדֵּל חַסְדְּךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּדִי לְהַחֲיוֹת אֶת־נַפְשִׁי וְאָנֹכִי לֹא אוּכַל לְהִמָּלֵט הָהָרָה פֶּן־תִּדְבָּקַנִי הָרָעָה וָמַתִּי׃ כ הִנֵּה־נָא הָעִיר הַזֹּאת קְרֹבָה לָנוּס שָׁמָּה וְהִוא מִצְעָר אִמָّלְטָה נָא שָׁמָּה הֲלֹא מִצְעָר הִוא וּתְחִי נַפְשִׁי׃ רביעי כא וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה נָשָׂאתִי פָנֶיךָ גַּם לַדָּבָר הַזֶּה לְבִלְתִּי הָפְכִּי אֶת־הָעִיר אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ׃ כב מַהֵר הִמָّלֵט שָׁמָּה כִּי לֹא אוּכַל לַעֲשׂוֹת דָּבָר עַד־בֹּאֲךָ שָׁמָּה עַל־כֵּן קָרָא שֵׁם־הָעִיר צוֹעַר׃ כג הַשֶּׁמֶשׁ יָצָא עַל־הָאָרֶץ וְלוֹט בָּא צֹעַרָה׃ כד וַיהוָה הִמְטִיר עַל־סְדֹם וְעַל־עֲמֹרָה גָּפְרִית

רש"י

רוֹאֶה מַעֲשַׂי וּמַעֲשֵׂה בְּנֵי הָעִיר, וְהָיִיתִי נִרְאָה צַדִּיק וּכְדַאי לְהִנָּצֵל, וּכְשֶׁאָבֹא אֵצֶל צַדִּיק, אֲנִי כְּרָשָׁע, וְכֵן אָמְרָה הַצַּרְפִּת לְאֵלִיָּהוּ: (מ"א יז) "בָּאתָ אֵלַי לְהַזְכִּיר אֶת עֲוֹנִי", עַד שֶׁלֹּא בָּאתָ אֶצְלִי הָיָה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא רוֹאֶה מַעֲשַׂי וּמַעֲשֵׂה עַמִּי, וַאֲנִי צַדֶּקֶת בֵּינֵיהֶם, וּמִשֶּׁבָּאתָ אֶצְלִי, לְפִי מַעֲשֶׂיךָ, אֲנִי רְשָׁעָה: **(כ) הָעִיר הַזֹּאת קְרֹבָה.** (שבת י) קְרוֹבָה יְשִׁיבָתָהּ, נִתְיַשְּׁבָה מִקָּרוֹב, לְפִיכָךְ לֹא נִתְמַלְּאָה סְאָתָהּ עֲדַיִן, וּמַה הִיא קְרִיבָתָהּ? מִדּוֹר הַפַּלְגָּה, שֶׁנִּתְפַּלְּגוּ הָאֲנָשִׁים וְהִתְחִילוּ לְהִתְיַשֵּׁב אִישׁ אִישׁ בִּמְקוֹמוֹ, וְהִיא הָיְתָה בִּשְׁנַת מוֹת פֶּלֶג, וּמִשֶּׁם וְעַד כָּאן נ"ב שָׁנָה, שֶׁפֶּלֶג מֵת בִּשְׁנַת מ"ח לְאַבְרָהָם. כֵּיצַד? פֶּלֶג חַי אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת רְעוּ ר"ט שָׁנָה, צֵא מֵהֶם ל"ב כְּשֶׁנּוֹלַד שְׂרוּג, וּמִשְּׂרוּג עַד שֶׁנּוֹלַד נָחוֹר ל', הֲרֵי ס"ב, וּמִנָּחוֹר עַד שֶׁנּוֹלַד תֶּרַח כ"ט, הֲרֵי צ"א, וּמִשֶּׁם עַד שֶׁנּוֹלַד אַבְרָהָם ע', הֲרֵי קס"א. תֵּן לָהֶם מ"ח הֲרֵי ר"ט, וְאוֹתָהּ שָׁנָה הָיְתָה שְׁנַת הַפַּלְגָּה, וּכְשֶׁנִּחְרְבָה סְדוֹם, הָיָה אַבְרָהָם בֶּן צ"ט שָׁנָה, הֲרֵי מִדּוֹר הַפַּלְגָּה עַד כָּאן נ"ב שָׁנָה, וְצוֹעַר אַחֲרָה יְשִׁיבָתָהּ אַחֲרֵי יְשִׁיבַת סְדוֹם וְחַבְרוֹתֶיהָ שָׁנָה אַחַת. הוּא שֶׁנֶּאֱמַר: "אִמָّלְטָה נָּא", נָא, בְּגִימַטְרִיָּא נ"א: **הֲלֹא מִצְעָר הִוא.** וַהֲלֹא עֲוֹנוֹתֶיהָ מוּעָטִין וְיָכוֹל אַתָּה לְהַנִּיחָהּ: **וּתְחִי נַפְשִׁי.** בָּהּ, זֶהוּ מִדְרָשׁוֹ. וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: הֲלֹא עִיר קְטַנָּה הִיא וַאֲנָשִׁים בָּהּ מְעַט, אֵין לְךָ לְהַקְפִּיד אִם תְּנִיחֶנָּה וּתְחִי נַפְשִׁי בָּהּ: **(כא) גַּם לַדָּבָר הַזֶּה.** לֹא דַּיֶּךָ שֶׁאַתָּה נִצּוֹל, אֶלָּא אַף כָּל הָעִיר אַצִּיל בִּגְלָלְךָ: **הָפְכִּי.** הוֹפֵךְ אֲנִי, כְּמוֹ: "עַד בּוֹאִי", "אַחֲרֵי רֹאִי", (ירמיה לא) "מִדֵּי דַּבְּרִי בוֹ": **(כב) כִּי לֹא אוּכַל לַעֲשׂוֹת.** זֶהוּ עָנְשָׁן שֶׁל מַלְאָכִים עַל שֶׁאָמְרוּ: "כִּי מַשְׁחִיתִים אֲנַחְנוּ", וְתָלוּ הַדָּבָר בְּעַצְמָן, לְפִיכָךְ לֹא זָזוּ מִשָּׁם עַד שֶׁהֶחֱזִיקוּ לוֹמַר שֶׁאֵין הַדָּבָר בִּרְשׁוּתָן: **כִּי לֹא אוּכַל.** לְשׁוֹן יָחִיד, מִכָּאן אַתָּה לָמֵד שֶׁהָאֶחָד הוֹפֵךְ וְהָאֶחָד מַצִּיל, שֶׁאֵין שְׁנֵי מַלְאָכִים נִשְׁלָחִים לְדָבָר אֶחָד: **עַל־כֵּן קָרָא שֵׁם־הָעִיר צוֹעַר.** עַל שֵׁם: "וְהִיא מִצְעָר": תורה כג **(כד) וַה' הִמְטִיר.** כָּל מָקוֹם

וָאֵשׁ מֵאֵת יְהוָה מִן־הַשָּׁמָיִם רס״א׃ כה וַיַּהֲפֹךְ
אֶת־הֶעָרִים הָאֵל וְאֵת כָּל־הַכִּכָּר וְאֵת כָּל־
יֹשְׁבֵי הֶעָרִים וְצֶמַח הָאֲדָמָה רס״א׃ כו וַתַּבֵּט
אִשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו וַתְּהִי נְצִיב מֶלַח רס״א׃ כז וַיַּשְׁכֵּם
אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־עָמַד שָׁם
אֶת־פְּנֵי יְהוָה׃ כח וַיַּשְׁקֵף עַל־פְּנֵי סְדֹם וַעֲמֹרָה
וְעַל כָּל־פְּנֵי אֶרֶץ הַכִּכָּר וַיַּרְא וְהִנֵּה עָלָה
קִיטֹר הָאָרֶץ כְּקִיטֹר הַכִּבְשָׁן רס״א׃ כט וַיְהִי
בְּשַׁחֵת אֱלֹהִים אֶת־עָרֵי הַכִּכָּר וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים
אֶת־אַבְרָהָם וַיְשַׁלַּח אֶת־לוֹט מִתּוֹךְ הַהֲפֵכָה
בְּהַפֹּךְ אֶת־הֶעָרִים אֲשֶׁר יָשַׁב בָּהֶן לוֹט רס״א׃
ל וַיַּעַל לוֹט מִצֹּעַר וַיֵּשֶׁב בָּהָר וּשְׁתֵּי בְנֹתָיו עִמּוֹ כִּי יָרֵא לָשֶׁבֶת בְּצוֹעַר

יְיָ מִן שְׁמַיָּא׃ כה וַהְפַךּ יָת קִרְוַיָּא הָאִלֵּין וְיָת כָּל מֵישְׁרָא וְיָת כָּל יָתְבֵי קִרְוַיָּא וְצִמְחָא דְאַרְעָא׃ כו וְאִסְתְּכִיאַת אִתְּתֵהּ מִבַּתְרוֹהִי וַהֲוַת קָמָא דְמִלְחָא׃ כז וְאַקְדִּים אַבְרָהָם בְּצַפְרָא לְאַתְרָא דְשַׁמֵּשׁ תַּמָּן בְּצִלּוֹ קֳדָם יְיָ׃ כח וְאִסְתְּכִי עַל אַפֵּי סְדוֹם וַעֲמוֹרָה וְעַל כָּל אַפֵּי אַרְעָא דְמֵישְׁרָא וַחְזָא וְהָא סְלִיק תְּנָנָא דְאַרְעָא כִּתְנָנָא דְאַתּוּנָא׃ כט וַהֲוָה בְּחַבָּלוּת (נ״א כַּד חֲבַל) יְיָ יָת קִרְוֵי מֵישְׁרָא וּדְכִיר יְיָ יָת אַבְרָהָם וְשַׁלַּח יָת לוֹט מִגּוֹ הַפֶּכְתָּא כַּד הַפַּךְ יָת קִרְוַיָּא דִּי הֲוָה יָתֵב בְּהֵן לוֹט׃ ל וּסְלֵק לוֹט

רש״י

שֶׁנֶּאֱמַר: ״וַה״ הוּא וּבֵית דִּינוֹ: **הִמְטִיר עַל סְדֹם.** בַּעֲלוֹת הַשַּׁחַר, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: ״וּכְמוֹ הַשַּׁחַר עָלָה״, שָׁעָה שֶׁהַלְּבָנָה עוֹמֶדֶת בָּרָקִיעַ עִם הַחַמָּה, לְפִי שֶׁהָיוּ מֵהֶם עוֹבְדִין לַחַמָּה וּמֵהֶם לַלְּבָנָה, אָמַר הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אִם אֶפְרַע מֵהֶם בַּיּוֹם, יִהְיוּ עוֹבְדֵי לְבָנָה אוֹמְרִים: ׳אִלּוּ הָיָה בַּלַּיְלָה, כְּשֶׁהַלְּבָנָה מוֹשֶׁלֶת, לֹא הָיֵינוּ חֲרֵבִים׳, וְאִם אֶפְרַע מֵהֶם בַּלַּיְלָה, יִהְיוּ עוֹבְדֵי הַחַמָּה אוֹמְרִים: ׳אִלּוּ הָיָה בַּיּוֹם, כְּשֶׁהַחַמָּה מוֹשֶׁלֶת, לֹא הָיֵינוּ חֲרֵבִים׳, לְכָךְ כְּתִיב: ״וּכְמוֹ הַשַּׁחַר עָלָה״, וְנִפְרַע מֵהֶם בְּשָׁעָה שֶׁהַחַמָּה וְהַלְּבָנָה מוֹשְׁלִים: **הִמְטִיר וְגוֹ׳ גָּפְרִית וָאֵשׁ.** בַּתְּחִלָּה מָטָר, וְנַעֲשָׂה גָּפְרִית וָאֵשׁ (מכילתא בשלח): **מֵאֵת ה׳.** דֶּרֶךְ הַמִּקְרָאוֹת לְדַבֵּר כֵּן, כְּמוֹ ״נְשִׂי לֶמֶךְ״ וְלֹא אָמַר: ׳נָשַׂי׳, וְכֵן אָמַר דָּוִד: (מלכים א א) ״קְחוּ עִמָּכֶם אֶת עַבְדֵי אֲדוֹנֵיכֶם״, וְלֹא אָמַר: ׳מֵעֲבָדַי׳, וְכֵן אֲחַשְׁוֵרוֹשׁ אָמַר: ״בְּשֵׁם הַמֶּלֶךְ״, וְלֹא אָמַר: ׳בִּשְׁמִי׳, אַף כָּאן אָמַר: ״מֵאֵת ה׳״, וְלֹא אָמַר ׳מֵאִתּוֹ׳: **מִן הַשָּׁמָיִם.** וְהוּא שֶׁאָמַר הַכָּתוּב: (איוב לו) ״כִּי בָם יָדִין עַמִּים וְגוֹ׳״, כְּשֶׁבָּא לְיַסֵּר הַבְּרִיּוֹת, מֵבִיא עֲלֵיהֶם אֵשׁ מִן הַשָּׁמַיִם כְּמוֹ שֶׁעָשָׂה לִסְדוֹם, וּכְשֶׁבָּא לְהוֹרִיד הַמָּן מִן הַשָּׁמַיִם: (שמות טז) ״הִנְנִי מַמְטִיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמָיִם״: **(כה) וַיַּהֲפֹךְ אֶת־הֶעָרִים וְגוֹ׳.** אַרְבַּעְתָּן יוֹשְׁבוֹת בְּסֶלַע אֶחָד, וְהַפָּכָן מִלְּמַעְלָה לְמַטָּה, שֶׁנֶּאֱמַר: (איוב כח) ״בַּחַלָּמִישׁ שָׁלַח יָדוֹ וְגוֹ׳״: **(כו) וַתַּבֵּט אִשְׁתּוֹ מֵאַחֲרָיו.** מֵאַחֲרָיו שֶׁל לוֹט: **וַתְּהִי נְצִיב מֶלַח.** (ב״ר) בְּמֶלַח חָטְאָה וּבְמֶלַח לָקְתָה, אָמַר לָהּ: ׳תְּנִי מְעַט מֶלַח לָאוֹרְחִים הַלָּלוּ׳, אָמְרָה לוֹ: ׳אַף הַמִּנְהָג הָרַע הַזֶּה, אַתָּה בָא לְהַנְהִיג בַּמָּקוֹם הַזֶּה׳?: תורה כז **(כח) קִיטֹר.** תִּמּוּר שֶׁל עָשָׁן, שור״א בְּלַעַ״ז: **הַכִּבְשָׁן.** חֲפִירָה שֶׁשּׁוֹרְפִין בָּהּ אֶת הָאֲבָנִים לְסִיד, וְכֵן כָּל ׳כִּבְשָׁן׳ שֶׁבַּתּוֹרָה: **(כט) וַיִּזְכֹּר אֱלֹהִים אֶת־אַבְרָהָם.** (ב״ר) מַהוּ זִכְרָתוֹ שֶׁל אַבְרָהָם עַל לוֹט? נִזְכַּר שֶׁהָיָה לוֹט יוֹדֵעַ שֶׁשָּׂרָה אִשְׁתּוֹ שֶׁל אַבְרָהָם, וְשָׁמַע שֶׁאָמַר אַבְרָהָם בְּמִצְרַיִם עַל שָׂרָה: ״אֲחוֹתִי הִיא״, וְלֹא גִּלָּה הַדָּבָר, שֶׁהָיָה חָס עָלָיו. לְפִיכָךְ, חָס הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא עָלָיו: **(ל) כִּי יָרֵא לָשֶׁבֶת בְּצוֹעַר.** לְפִי שֶׁהָיְתָה קְרוֹבָה לִסְדוֹם:

וַיִּשְׁכַּ֖ב בַּמְּעָרָ֑ה הֽוּא֙ וּשְׁתֵּ֣י בְנֹתָ֔יו רס״י׃ לא וַתֹּ֣אמֶר
הַבְּכִירָה֮ אֶל־הַצְּעִירָה֒ אָבִ֣ינוּ זָקֵ֗ן וְאִ֤ישׁ אַ֙יִן֙
בָּאָ֔רֶץ לָב֥וֹא עָלֵ֖ינוּ כְּדֶ֣רֶךְ כָּל־הָאָ֑רֶץ רס״י׃
לב לְכָ֣ה נַשְׁקֶ֣ה אֶת־אָבִ֗ינוּ יַ֚יִן וְנִשְׁכְּבָ֣ה עִמּ֔וֹ
וּנְחַיֶּ֥ה מֵאָבִ֖ינוּ זָֽרַע׃ לג וַתַּשְׁקֶ֣ין אֶת־אֲבִיהֶ֣ן יַ֔יִן
בַּלַּ֥יְלָה הַה֖וּא וַתָּבֹ֣א הַבְּכִירָ֑ה וַתִּשְׁכַּ֣ב אֶת־
אָבִ֔יהָ וְלֹא־יָדַ֥ע בְּשִׁכְבָ֖הּ וּבְקוּמָֽהּ׃ רס״י׃ לד וַיְהִי֙
מִמָּחֳרָ֔ת וַתֹּ֣אמֶר הַבְּכִירָה֮ אֶל־הַצְּעִירָה֒ הֵ֣ן־
שָׁכַ֗בְתִּי אֶמֶשׁ֙ אֶת־אָבִ֔י נַשְׁקֶנּ֥וּ יַ֖יִן גַּם־הַלַּ֑יְלָה
וּבֹאִ֤י שִׁכְבִי֙ עִמּ֔וֹ וּנְחַיֶּ֥ה מֵאָבִ֖ינוּ זָֽרַע׃
לה וַתַּשְׁקֶ֣ין גַּם־בַּלַּ֥יְלָה הַה֖וּא אֶת־אֲבִיהֶ֣ן יָ֑יִן
וַתָּ֣קָם הַצְּעִירָה֮ וַתִּשְׁכַּ֣ב עִמּ֔וֹ וְלֹא־יָדַ֥ע
בְּשִׁכְבָ֖הּ וּבְקוּמָֽהּ׃ לו וַתַּהֲרֶ֣ין שְׁתֵּ֣י בְנ֥וֹת־לוֹט
מֵאֲבִיהֶֽן׃ רס״י׃ לז וַתֵּ֣לֶד הַבְּכִירָה֮ בֵּן֒ וַתִּקְרָ֣א שְׁמ֔וֹ
מוֹאָ֖ב הֽוּא אֲבִי־מוֹאָ֑ב עַד־הַיּֽוֹם׃ רס״י׃
לח וְהַצְּעִירָה֙ גַּם־הִ֣וא יָלְדָ֔ה בֵּ֖ן וַתִּקְרָ֣א שְׁמ֑וֹ
בֶּן־עַמִּ֖י הֽוּא אֲבִ֣י בְנֵי־עַמּ֑וֹן עַד־הַיּֽוֹם׃ ס

אונקלוס

מִצּוֹעַר וִיתֵב בְּטוּרָא וְתַרְתֵּין בְּנָתֵהּ
עִמֵּהּ אֲרֵי דָחִיל לְמִתַּב בְּצוֹעַר
וִיתֵב בִּמְעַרְתָּא הוּא וְתַרְתֵּין
בְּנָתֵהּ׃ לא וַאֲמֶרֶת רַבְּתָא לִזְעֻרְתָּא
אֲבוּנָא סִיב וּגְבַר לֵית בְּאַרְעָא
לְמֵיעַל עֲלָנָא כְּאוֹרַח כָּל אַרְעָא׃
לב אִיתָא נַשְׁקֵי יָת אֲבוּנָא חַמְרָא
וְנִשְׁכּוּב עִמֵּהּ וּנְקַיֵּם מֵאֲבוּנָא
בְּנִין׃ לג וְאַשְׁקִיאָה יָת אֲבוּהֵן
חַמְרָא בְּלֵילְיָא הוּא וְעַלַת רַבְּתָא
וּשְׁכִיבָא עִם אֲבוּהָא וְלָא יְדַע
בְּמִשְׁכְּבַהּ וּבְקִימַהּ׃ לד וַהֲוָה
בְּיוֹמָא דְבַתְרוֹהִי וַאֲמֶרֶת רַבְּתָא
לִזְעֻרְתָּא הָא שְׁכִיבִית רַמְשָׁא עִם
אַבָּא נַשְׁקִנֵּהּ חַמְרָא אַף בְּלֵילְיָא
וְעוּלִי שְׁכִיבִי עִמֵּהּ וּנְקַיֵּם מֵאֲבוּנָא
בְּנִין׃ לה וְאַשְׁקִיאָה אַף בְּלֵילְיָא
הַהוּא יָת אֲבוּהֵן חַמְרָא וְקָמַת
זְעֻרְתָּא וּשְׁכִיבַת עִמֵּהּ וְלָא יְדַע
בְּמִשְׁכְּבַהּ וּבְקִימַהּ׃ לו וְעַדְיָאן
תַּרְתֵּין בְּנַת לוֹט מֵאֲבוּהֵן׃
לז וִילִידַת רַבְּתָא בַּר וּקְרַת שְׁמֵהּ
מוֹאָב הוּא אֲבוּהוֹן דְּמוֹאָבָא עַד
יוֹמָא דֵין׃ לח וּזְעֻרְתָּא אַף הִיא
יְלִידַת בַּר וּקְרַת שְׁמֵהּ בַּר עַמִּי

רש״י

(לא) אָבִינוּ זָקֵן. וְאִם לֹא עַכְשָׁו, אֵימָתַי? שֶׁמָּא יָמוּת, אוֹ יִפְסֹק מִלְּהוֹלִיד: **וְאִישׁ אַיִן בָּאָרֶץ.** סְבוּרוֹת הָיוּ שֶׁכָּל הָעוֹלָם נֶחֱרַב כְּמוֹ בְּדוֹר הַמַּבּוּל (בראשית רבה): תורה לב **(לג) וַתַּשְׁקֶיךָן וְגוֹ׳.** יַיִן נִזְדַּמֵּן לָהֶן בַּמְּעָרָה, לְהוֹצִיא מֵהֶן שְׁתֵּי אֵמּוֹת: **וַתִּשְׁכַּב אֶת־אָבִיהָ.** וּבַצְּעִירָה כְּתִיב: ״וַתִּשְׁכַּב עִמּוֹ״: צְעִירָה, לְפִי שֶׁלֹּא פָּתְחָה בִּזְנוּת, אֶלָּא אֲחוֹתָהּ לִמְּדָתָהּ, חָסַךְ עָלֶיהָ הַכָּתוּב וְלֹא פֵּרֵשׁ גְּנוּתָהּ, אֲבָל בְּכִירָה, שֶׁפָּתְחָה בִּזְנוּת, פִּרְסְמָהּ הַכָּתוּב בִּמְפֹרָשׁ: **וּבְקוּמָהּ.** שֶׁל בְּכִירָה נָקוּד, (הֲרֵי כְּאִלּוּ נִכְתַּב וּבְקִימָהּ) לוֹמַר שֶׁבְּקוּמָהּ יָדַע, וְאַף עַל פִּי כֵן לֹא נִשְׁמַר לֵיל שֵׁנִי מִלִּשְׁתּוֹת. (אָמַר רַבִּי לֵוִי: ״כָּל מִי שֶׁהוּא לָהוּט אַחַר בֵּלְמוּס שֶׁל עֲרָיוֹת, לַסּוֹף מַאֲכִילִים אוֹתוֹ מִבְּשָׂרוֹ): תורה לד **(לו) וַתַּהֲרֶיךָן וְגוֹ׳.** אַף עַל פִּי שֶׁאֵין הָאִשָּׁה מִתְעַבֶּרֶת מִבִּיאָה רִאשׁוֹנָה, אֵלּוּ שָׁלְטוּ בְּעַצְמָן וְהוֹצִיאוּ עֶרְוָתָן (סִפְרִים אֲחֵרִים: עֵדוּתָן) לַחוּץ, וְנִתְעַבְּרוּ מִבִּיאָה רִאשׁוֹנָה: **(לז) מוֹאָב.** זוֹ שֶׁלֹּא הָיְתָה צְנוּעָה פִּרְסְמָה שֶׁמֵּאָבִיהָ הוּא, אֲבָל צְעִירָה קְרָאתוּ בְּלָשׁוֹן נְקִיָּה, וְקִבְּלָה שָׂכָר בִּימֵי מֹשֶׁה, שֶׁנֶּאֱמַר בִּבְנֵי עַמּוֹן:

כ א וַיִּסַּע מִשָּׁם אַבְרָהָם אַרְצָה הַנֶּגֶב וַיֵּשֶׁב
בֵּין־קָדֵשׁ וּבֵין שׁוּר וַיָּגָר בִּגְרָר רס״י׃ ב וַיֹּאמֶר
אַבְרָהָם אֶל־שָׂרָה אִשְׁתּוֹ אֲחֹתִי הִוא וַיִּשְׁלַח
אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶךְ גְּרָר וַיִּקַּח אֶת־שָׂרָה רס״י׃ ג וַיָּבֹא
אֱלֹהִים אֶל־אֲבִימֶלֶךְ בַּחֲלוֹם הַלָּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ
הִנְּךָ מֵת עַל־הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־לָקַחְתָּ וְהִוא בְּעֻלַת
בָּעַל׃ ד וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב אֵלֶיהָ וַיֹּאמַר אֲדֹנָי
הַגּוֹי גַּם־צַדִּיק תַּהֲרֹג רס״י׃ ה הֲלֹא הוּא אָמַר־לִי
אֲחֹתִי הִוא וְהִיא־גַם־הִוא אָמְרָה אָחִי הוּא
בְּתָם־לְבָבִי וּבְנִקְיֹן כַּפַּי עָשִׂיתִי זֹאת רס״י׃
ו וַיֹּאמֶר אֵלָיו הָאֱלֹהִים בַּחֲלֹם גַּם אָנֹכִי יָדַעְתִּי
כִּי בְתָם־לְבָבְךָ עָשִׂיתָ זֹאת וָאֶחְשָׂךְ גַּם־אָנֹכִי
אוֹתְךָ מֵחֲטוֹ־לִי עַל־כֵּן לֹא־נְתַתִּיךָ לִנְגֹּעַ
אֵלֶיהָ רס״י׃ ז וְעַתָּה הָשֵׁב אֵשֶׁת־הָאִישׁ כִּי־נָבִיא

הוּא אֲבוּהוֹן דִּבְנֵי עַמּוֹן עַד יוֹמָא
דֵין׃ א וּנְטַל מִתַּמָּן אַבְרָהָם
לְאַרְעָא דָרוֹמָא וִיתֵב בֵּין רְקָם
וּבֵין חַגְרָא וְאִתּוֹתַב בִּגְרָר׃
ב וַאֲמַר אַבְרָהָם עַל שָׂרָה אִתְּתֵהּ
אֲחָתִי הִיא וּשְׁלַח אֲבִימֶלֶךְ מַלְכָּא
דִּגְרָר וּדְבַר יָת שָׂרָה׃ ג וַאֲתָא
מֵימַר מִן קֳדָם יְיָ לְוַת אֲבִימֶלֶךְ
בְּחֶלְמָא דְּלֵילְיָא וַאֲמַר לֵהּ הָא אַתְּ
מִית עַל עֵיסַק אִתְּתָא דְּדַבַּרְתָּא
וְהִיא אִתַּת גְּבָר׃ ד וַאֲבִימֶלֶךְ לָא
קְרֵב לְוָתַהּ וַאֲמַר יְיָ הֲעַם אַף
זַכַּאי תִּקְטוֹל׃ ה הֲלָא הוּא אֲמַר
לִי אֲחָתִי הִיא וְהִיא אַף הִיא
אֲמָרַת אָחִי הוּא בְּקַשִׁיטוּת לִבִּי
וּבְזַכָּאוּת יְדֵי עֲבָדִית דָּא׃ ו וַאֲמַר
לֵהּ מֵימַר מִן קֳדָם יְיָ בְּחֶלְמָא אַף
קֳדָמַי גְּלֵי אֲרֵי בְּקַשִׁיטוּת לִבָּךְ
עֲבָדְתָּ דָּא וּמְנָעִית אַף אֲנָא יָתָךְ
מִלְּמֶחֱטֵי קֳדָמַי עַל כֵּן לָא
שְׁבָקְתָּךְ לְמִקְרַב לְוָתַהּ׃ ז וּכְעַן

רש״י

(דברים ב) ״וְאַל תִּתְגָּר בָּם״ כְּלָל, וּבְמוֹאָב לֹא הִזְהִיר אֶלָּא שֶׁלֹּא יִלָּחֵם בָּם, אֲבָל לְצַעֲרָן הִתִּיר לוֹ: תורה לח

(א) וַיִּסַּע מִשָּׁם אַבְרָהָם. כְּשֶׁרָאָה שֶׁחָרְבוּ הַכְּרַכִּים וּפָסְקוּ הָעוֹבְרִים וְהַשָּׁבִים, נָסַע לוֹ מִשָּׁם. דָּבָר אַחֵר: לְהִתְרַחֵק מִלּוֹט, שֶׁיָּצָא עָלָיו שֵׁם רַע שֶׁבָּא עַל בְּנוֹתָיו (ב״ר): **(ב) וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם.** כָּאן לֹא נָטַל רְשׁוּת, אֶלָּא עַל כָּרְחָהּ שֶׁלֹּא בְּטוֹבָתָהּ, לְפִי שֶׁכְּבָר לֻקְחָה לְבֵית פַּרְעֹה עַל יְדֵי כֵן: **אֶל־שָׂרָה אִשְׁתּוֹ.** עַל שָׂרָה אִשְׁתּוֹ, וְכֵיוֹצֵא בוֹ: (שמואל א ד) ״אֶל הִלָּקַח אָרוֹן וְגוֹ׳״, ״וְאֶל מוֹת חָמִיהָ״, שְׁנֵיהֶם בִּלְשׁוֹן עַל: תורה ג

(ד) לֹא קָרַב אֵלֶיהָ. הַמַּלְאָךְ מְנָעוֹ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: ״לֹא נְתַתִּיךָ לִנְגֹּעַ אֵלֶיהָ״: **הֲגוֹי גַּם־צַדִּיק תַּהֲרֹג.** אַף אִם הוּא צַדִּיק תַּהַרְגֶנּוּ? שֶׁמָּא כָּךְ דַּרְכְּךָ לְאַבֵּד הָאֻמּוֹת חִנָּם? כָּךְ עָשִׂיתָ לְדוֹר הַמַּבּוּל וּלְדוֹר הַפַּלְגָּה. אַף אֲנִי אוֹמֵר שֶׁהַרַגְתָּם עַל לֹא דָּבָר, כְּשֵׁם שֶׁאַתָּה אוֹמֵר לְהָרְגֵנִי: **(ה) גַּם־הִוא.** לְרַבּוֹת עֲבָדִים וְגַמָּלִים וְחַמָּרִים שֶׁלָּהּ, אֶת כֻּלָּם שָׁאַלְתִּי וְאָמְרוּ לִי: ׳אָחִיהָ הוּא׳: **בְּתָם־לְבָבִי.** שֶׁלֹּא דִּמִּיתִי לַחֲטֹא: **וּבְנִקְיֹן כַּפַּי.** נָקִי אֲנִי מִן הַחֵטְא, שֶׁלֹּא נָגַעְתִּי בָּהּ: **(ו) יָדַעְתִּי כִּי בְתָם־לְבָבְךָ וְגוֹ׳.** אֱמֶת שֶׁלֹּא דִּמִּיתָ מִתְּחִלָּה לַחֲטֹא, אֲבָל נְקִיּוֹן כַּפַּיִם אֵין כָּאן (הָדָא אָמְרָה: מִשְׁמוּשׁ יָדַיִם יֵשׁ כָּאן): **לֹא־נְתַתִּיךָ.** לֹא מִמְּךָ הָיָה שֶׁלֹּא נָגַעְתָּ בָּהּ, אֶלָּא חָשַׂכְתִּי אֲנִי אוֹתְךָ מֵחֲטֹא, שֶׁלֹּא נָתַתִּי לְךָ כֹּחַ, וְכֵן: (לקמן לא) ״וְלֹא נְתָנוֹ אֱלֹהִים״, וְכֵן: (שופטים טו) ״וְלֹא נְתָנוֹ אָבִיהָ לָבוֹא״: **(ז) הָשֵׁב אֵשֶׁת־הָאִישׁ.** וְאַל תְּהֵא סָבוּר שֶׁמָּא תִּתְגַּנֶּה בְּעֵינָיו וְלֹא יְקַבְּלֶנָּה, אוֹ יִשְׂנָאֶךָ וְלֹא יִתְפַּלֵּל עָלֶיךָ. (אָמַר לוֹ אֲבִימֶלֶךְ: ׳וּמִי מְפַרְסְמוֹ שֶׁלֹּא

אֲתִיב אִתַּת גַּבְרָא אֲרֵי נְבִיָּא הוּא
וִיצַלֵּי עֲלָךְ וּתְחֵי וְאִם לֵיתָךְ מָתִיב
דַּע אֲרֵי מֵימַת תְּמוּת אַתְּ וְכָל דִּי
לָךְ: ח וְאַקְדִּים אֲבִימֶלֶךְ בְּצַפְרָא
וּקְרָא לְכָל עַבְדּוֹהִי וּמַלִּיל יָת כָּל
פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין קֳדָמֵיהוֹן וּדְחִילוּ
גּוּבְרַיָּא לַחֲדָא: ט וּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ
לְאַבְרָהָם וַאֲמַר לֵהּ מֶה עֲבַדְתָּ
לָנָא וּמֶה חָבִית (נ״ חָטֵית) לָךְ אֲרֵי
אַיְתֵיתָא עֲלַי וְעַל מַלְכוּתִי חוֹבָא
רַבָּא עוֹבָדִין דִּי לָא כְשִׁרִין
לְאִתְעֲבָדָא עֲבַדְתָּ עִמִּי: י וַאֲמַר
אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם מָה חָזֵיתָ אֲרֵי
עֲבַדְתָּ יָת פִּתְגָּמָא הָדֵין: יא וַאֲמַר
אַבְרָהָם אֲרֵי אֲמָרִית לְחוֹד לֵית
דַּחַלְתָּא דֵיְיָ בְּאַתְרָא הָדֵין
וְיִקְטְלֻנַנִי עַל עֵיסַק אִתְּתִי:
יב וּבְרַם בְּקוּשְׁטָא אֲחָתִי בַּת אַבָּא
הִיא בְּרַם לָא בַת אִמִּי וַהֲוַת לִי
לְאִנְתּוּ: יג וַהֲוָה כַּד טָעוּ עַמְמַיָּא
בָּתַר עוֹבְדֵי יְדֵיהוֹן יָתִי קָרִיב יְיָ
לְדַחַלְתֵּהּ מִבֵּית אַבָּא וַאֲמָרִית לַהּ

הֽוּא וְיִתְפַּלֵּל בַּעֲדֶךָ וֶחְיֵה וְאִם־אֵינְךָ מֵשִׁיב
דַּע כִּי־מוֹת תָּמוּת אַתָּה וְכָל־אֲשֶׁר־לָךְ׃ רש״י
ח וַיַּשְׁכֵּם אֲבִימֶלֶךְ בַּבֹּקֶר וַיִּקְרָא לְכָל־עֲבָדָיו
וַיְדַבֵּר אֶת־כָּל־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה בְּאָזְנֵיהֶם
וַיִּירְאוּ הָאֲנָשִׁים מְאֹד׃ ט וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ
לְאַבְרָהָם וַיֹּאמֶר לוֹ מֶה־עָשִׂיתָ לָּנוּ וּמֶה־
חָטָאתִי לָךְ כִּי־הֵבֵאתָ עָלַי וְעַל־מַמְלַכְתִּי
חֲטָאָה גְדֹלָה מַעֲשִׂים אֲשֶׁר לֹא־יֵעָשׂוּ עָשִׂיתָ
עִמָּדִי רש״י׃ י וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל־אַבְרָהָם מָה
רָאִיתָ כִּי עָשִׂיתָ אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה׃ יא וַיֹּאמֶר
אַבְרָהָם כִּי אָמַרְתִּי רַק אֵין־יִרְאַת אֱלֹהִים
בַּמָּקוֹם הַזֶּה וַהֲרָגוּנִי עַל־דְּבַר אִשְׁתִּי רש״י׃
יב וְגַם־אָמְנָה אֲחֹתִי בַת־אָבִי הִוא אַךְ לֹא
בַת־אִמִּי וַתְּהִי־לִי לְאִשָּׁה רש״י׃ יג וַיְהִי כַּאֲשֶׁר
הִתְעוּ אֹתִי אֱלֹהִים מִבֵּית אָבִי וָאֹמַר לָהּ זֶה

רש״י

נָגַעְתִּי בָּהּ׳? אָמַר לוֹ): **כִּי־נָבִיא הוּא.** וְיוֹדֵעַ שֶׁלֹּא נָגַעְתָּ בָּהּ, לְפִיכָךְ: ״וְיִתְפַּלֵּל בַּעַדְךָ״ (ב״ק צב): תורה ח **(ט) מַעֲשִׂים אֲשֶׁר לֹא־יֵעָשׂוּ.** מַכָּה אֲשֶׁר לֹא הֵרְגֵלָה לָבֹא עַל בְּרִיָּה, בָּאָה לָנוּ עַל יָדְךָ: עֲצִירַת כָּל נְקָבִים שֶׁל זֶרַע וְשֶׁל קְטַנִּים, וּרְעִי, וְאָזְנַיִם וְחֹטֶם: תורה י **(יא) רַק אֵין־יִרְאַת אֱלֹהִים.** אַכְסְנַאי שֶׁבָּא לָעִיר, עַל עִסְקֵי אֲכִילָה וּשְׁתִיָּה שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ, אוֹ עַל עִסְקֵי אִשְׁתּוֹ שׁוֹאֲלִין אוֹתוֹ: (ב״ק שם) ׳אִשְׁתְּךָ הִיא, אוֹ אֲחוֹתְךָ הִיא׳?: **(יב) אֲחֹתִי בַת־אָבִי הִוא.** וּבַת אָב מֻתֶּרֶת לְבֶן נֹחַ, שֶׁאֵין אָבוֹת לְעוֹבְדֵי עֲבוֹדַת אֱלִילִים, וּכְדֵי לְאַמֵּת דְּבָרָיו הֵשִׁיבוֹ כֵּן. וְאִם תֹּאמַר: וַהֲלֹא בַּת אָחִיו הָיְתָה? בְּנֵי בָנִים הֲרֵי הֵן כְּבָנִים, וַהֲרֵי הִיא בִּתּוֹ שֶׁל תֶּרַח, וְכֵן הוּא אוֹמֵר לְלוֹט: ״כִּי אֲנָשִׁים אַחִים אֲנָחְנוּ״: **אַךְ לֹא בַת־אִמִּי.** הָרָן מֵאֵם אַחֶרֶת הָיָה: **(יג) וַיְהִי כַּאֲשֶׁר הִתְעוּ אֹתִי וְגוֹ׳.** אוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם מַה שֶּׁתִּרְגֵּם, וְיֵשׁ לְיַשֵּׁב עוֹד דָּבָר דָּבוּר עַל אָפְנָיו: כְּשֶׁהוֹצִיאַנִי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מִבֵּית אָבִי לִהְיוֹת מְשׁוֹטֵט וְנָד מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, וְיָדַעְתִּי שֶׁאֶעֱבֹר בִּמְקוֹם רְשָׁעִים: ״וָאֹמַר לָהּ זֶה חַסְדֵּךְ״: **כַּאֲשֶׁר הִתְעוּ.** לְשׁוֹן רַבִּים, וְאַל תִּתְמַהּ, כִּי בְּהַרְבֵּה מְקוֹמוֹת לְשׁוֹן אֱלָהוּת וּלְשׁוֹן מָרוּת קָרוּי לְשׁוֹן רַבִּים: ״אֲשֶׁר הָלְכוּ אֱלֹהִים״, ״אֱלֹהִים חַיִּים״, ״אֱלֹהִים קְדוֹשִׁים״. וְכָל לְשׁוֹן ׳אֱלֹהִים׳ לְשׁוֹן רַבִּים, וְכֵן: ״וַיִּקַּח אֲדוֹנֵי יוֹסֵף״, ״וַאֲדוֹנֵי הָאֲדוֹנִים״, ״אֲדוֹנֵי הָאָרֶץ״, וְכֵן: ״בְּעָלָיו יוּמָת״, ״וְהוּעַד בִּבְעָלָיו״. וְאִם תֹּאמַר: מַהוּ לְשׁוֹן הִתְעוּ? כָּל הַגּוֹלֶה

חַסְדֶּךָ אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי אֶל כָּל־הַמָּקוֹם
אֲשֶׁר נָבוֹא שָׁמָּה אִמְרִי־לִי אָחִי הוּא רס״י׃
יד וַיִּקַּח אֲבִימֶלֶךְ צֹאן וּבָקָר וַעֲבָדִים וּשְׁפָחֹת
וַיִּתֵּן לְאַבְרָהָם וַיָּשֶׁב לוֹ אֵת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ רס״י׃
טו וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ הִנֵּה אַרְצִי לְפָנֶיךָ בַּטּוֹב
בְּעֵינֶיךָ שֵׁב רס״י׃ טז וּלְשָׂרָה אָמַר הִנֵּה נָתַתִּי
אֶלֶף כֶּסֶף לְאָחִיךְ הִנֵּה הוּא־לָךְ כְּסוּת עֵינַיִם
לְכֹל אֲשֶׁר אִתָּךְ וְאֵת־כֹּל וְנֹכָחַת רס״י׃ יז וַיִּתְפַּלֵּל
אַבְרָהָם אֶל־הָאֱלֹהִים וַיִּרְפָּא אֱלֹהִים אֶת־
אֲבִימֶלֶךְ וְאֶת־אִשְׁתּוֹ וְאַמְהֹתָיו וַיֵּלֵדוּ רס״י׃
יח כִּי־עָצֹר עָצַר יְהוָה בְּעַד כָּל־רֶחֶם לְבֵית
אֲבִימֶלֶךְ עַל־דְּבַר שָׂרָה אֵשֶׁת אַבְרָהָם רס״י׃ ס
כא א וַיהוָה פָּקַד אֶת־שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמָר

דִּין (נ״י דָּא) טִיבוּתִיךְ דִּי תַעְבְּדִי עִמִּי לְכָל אַתְרָא דִּי נְהַךְ לְתַמָּן אֱמָרִי עֲלַי אָחִי הוּא: יד וּדְבַר אֲבִימֶלֶךְ עָאן וְתוֹרִין וְעַבְדִין וְאַמְהָן וִיהַב לְאַבְרָהָם וַאֲתִיב לֵהּ יָת שָׂרָה אִתְּתֵהּ: טו וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ הָא אַרְעִי קֳדָמָךְ בִּדְתַקִּין בְּעֵינָיךְ תֵּיב: טז וּלְשָׂרָה אֲמַר הָא יְהָבִית אֶלֶף סַלְעִין דִּכְסַף לְאָחִיךְ הָא הוּא לִיךְ כְּסוּת דִּיקָר (עַיְנִין) חֻלַּף דִּשְׁלָחִית דְּבַרְתִּיךְ וַחֲזֵית יָתִיךְ וְיָת כָּל דְּעִמָּךְ הֲלָא (עַל) כָּל מַה דַּאֲמַרַת וְאִתּוֹכָחַת: יז וְצַלִּי אַבְרָהָם קֳדָם יְיָ וְאַסִּי יְיָ יָת אֲבִימֶלֶךְ וְיָת אִתְּתֵהּ וְאַמְהָתֵהּ וְאִתְרְוָחוּ: יח אֲרֵי מֵיחַד אֲחַד יְיָ בְּאַפֵּי כָל פְּתַח וַלְדָא לְבֵית אֲבִימֶלֶךְ עַל עֵיסַק שָׂרָה אִתַּת אַבְרָהָם: א וַיְיָ דְּכִיר יָת שָׂרָה

רש״י

מִמְּקוֹמוֹ וְאֵינוֹ מְיֻשָּׁב, קָרוּי תּוֹעֶה, כְּמוֹ: (לקמן כא) ״וַתֵּלֶךְ וַתֵּתַע״, (תהלים קיט) ״תָּעִיתִי כְּשֶׂה אֹבֵד״, (איוב לח) ״יִתְעוּ לִבְלִי־אֹכֶל״, יֵצְאוּ וְיִתְעוּ לְבַקֵּשׁ אָכְלָם: אִמְרִי־לִי. עָלַי, וְכֵן: (לקמן כו) ״וַיִּשְׁאֲלוּ אַנְשֵׁי הַמָּקוֹם לְאִשְׁתּוֹ״, עַל אִשְׁתּוֹ, וְכֵן: (שמות יד) ״וְאָמַר פַּרְעֹה לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל״, כְּמוֹ עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. (שופטים ט) ״פֶּן יֹאמְרוּ לִי אִשָּׁה הֲרָגָתְהוּ״: **(יד) וַיִּתֵּן לְאַבְרָהָם.** כְּדֵי שֶׁיִּתְפַּיֵּס וְיִתְפַּלֵּל עָלָיו: **(טו) הִנֵּה אַרְצִי לְפָנֶיךָ.** אֲבָל פַּרְעֹה אָמַר לוֹ: ״הִנֵּה אִשְׁתְּךָ קַח וְלֵךְ״, לְפִי שֶׁנִּתְיָרֵא, שֶׁהַמִּצְרִיִּים שְׁטוּפֵי זִמָּה: **(טז) וּלְשָׂרָה אָמַר.** אֲבִימֶלֶךְ לִכְבוֹדָהּ, כְּדֵי לְפַיְּסָהּ: ׳הִנֵּה עָשִׂיתִי לָךְ כָּבוֹד זֶה, נָתַתִּי מָמוֹן לְאָחִיךָ, שֶׁאָמַרְתְּ עָלָיו: ״אָחִי הוּא״, הִנֵּה הַמָּמוֹן וְהַכָּבוֹד הַזֶּה לָךְ כְּסוּת עֵינַיִם׳: **לְכֹל אֲשֶׁר אִתָּךְ.** יְכַסּוּ עֵינֵיהֶם שֶׁלֹּא יְקַלּוּךָ, שֶׁאִלּוּ הֲשִׁיבוֹתִיךָ רֵיקָנִית, יֵשׁ לָהֶם לוֹמַר: ׳לְאַחַר שֶׁנִּתְעַלֵּל בָּהּ הֶחֱזַרְתָּהּ׳, עַכְשָׁו, שֶׁהָצָרַכְתִּי לְבַזְבֵּז מָמוֹן וּלְפַיְּסֵךָ, יִהְיוּ יוֹדְעִים שֶׁעַל כָּרְחִי הֲשִׁיבוֹתִיךָ וְעַל יְדֵי נֵס: **וְאֵת כֹּל.** וְעִם כָּל בָּאֵי הָעוֹלָם: **וְנֹכָחַת.** יְהֵא לָךְ פִּתְחוֹן פֶּה לְהִתְוַכֵּחַ וּלְהַרְאוֹת דְּבָרִים נִכְרָים הַלָּלוּ, וּלְשׁוֹן תּוֹכָחָה בְּכָל מָקוֹם בְּרוּר דְּבָרִים, וּבְלַעַ״ז אשפרובי״ר, וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגֵּם בְּפָנִים אֲחֵרִים, וּלְשׁוֹן הַמִּקְרָא כָּךְ הוּא נוֹפֵל עַל הַתַּרְגּוּם: ׳הִנֵּה הוּא לָךְ כְּסוּת שֶׁל כָּבוֹד עַל הָעֵינַיִם שֶׁלִּי שֶׁשָּׁלְטוּ בָךְ, וּבְכָל אֲשֶׁר אִתָּךְ׳, וְעַל כֵּן תַּרְגּוּמוֹ: ׳וַחֲזֵית יָתִיךְ וְיָת כָּל דְּעִמָּךְ׳, וְיֵשׁ מִדְרָשֵׁי אַגָּדָה, אֲבָל יְשׁוּב לְשׁוֹן הַמִּקְרָא פְּרַשְׁתִּי: **(יז) וַיֵּלֵדוּ.** כְּתַרְגּוּמוֹ ׳וְאִתְרְוָחוּ׳, נִפְתְּחוּ נִקְבֵיהֶם וְהוֹצִיאוּ, וְהִיא לִדָּה שֶׁלָּהֶם: **(יח) בְּעַד כָּל־רֶחֶם.** כְּנֶגֶד כָּל פֶּתַח: **עַל־דְּבַר שָׂרָה.** עַל פִּי דִּבּוּרָהּ שֶׁל שָׂרָה: **(א) וַה׳ פָּקַד אֶת־שָׂרָה וְגוֹ׳.** (ב״ק צב) סָמַךְ פָּרָשָׁה זוֹ, לְלַמֶּדְךָ, שֶׁכָּל הַמְבַקֵּשׁ רַחֲמִים עַל חֲבֵרוֹ וְהוּא צָרִיךְ

כְּמָא דִי אֲמַר וַעֲבַד יְיָ לְשָׂרָה
כְּמָא דִי מַלִּיל: ב וְעַדִּיאַת וִילִידַת
שָׂרָה לְאַבְרָהָם בַּר לְסִיבְתּוֹהִי
לִזְמַן דִּי מַלִּיל יָתֵהּ יְיָ: ג וּקְרָא
אַבְרָהָם יָת שׁוּם בְּרֵהּ דְּאִתְיְלִיד
לֵהּ דִּילִידַת לֵהּ שָׂרָה יִצְחָק:
ד וּגְזַר אַבְרָהָם יָת יִצְחָק בְּרֵהּ בַּר
תְּמַנְיָא יוֹמִין כְּמָא דִי פַקִּיד יָתֵהּ
יְיָ: ה וְאַבְרָהָם בַּר מְאָה שְׁנִין כַּד
אִתְיְלִיד לֵהּ יָת יִצְחָק בְּרֵהּ:
ו וַאֲמֶרֶת שָׂרָה חֶדְוָא עֲבַד לִי יְיָ
כָּל דְּשַׁמַע יֶחְדֵּי לִי: ז וַאֲמֶרֶת
מָאן מְהֵימָן דַּאֲמַר לְאַבְרָהָם
וְקַיְּים דְּתוֹנִיק בְּנִין שָׂרָה אֲרֵי
יְלִידִית בַּר לְסִיבְתּוֹהִי: ח וּרְבָא
רַבְיָא וְאִתְחֲסִיל וַעֲבַד אַבְרָהָם
מִשְׁתְּיָא רַבָּא בְּיוֹמָא דְּאִתְחַסִיל יָת
יִצְחָק: ט וַחֲזַת שָׂרָה יָת בַּר הָגָר
מִצְרֵיתָא דִּילִידַת לְאַבְרָהָם

וַיַּעַשׂ יְהוָה לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר רש״י׃ ב וַתַּהַר
וַתֵּלֶד שָׂרָה לְאַבְרָהָם בֵּן לִזְקֻנָיו לַמּוֹעֵד
אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֹתוֹ אֱלֹהִים רש״י׃ ג וַיִּקְרָא אַבְרָהָם
אֶת־שֵׁם־בְּנוֹ הַנּוֹלַד־לוֹ אֲשֶׁר־יָלְדָה־לּוֹ שָׂרָה
יִצְחָק׃ ד וַיָּמָל אַבְרָהָם אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ בֶּן־
שְׁמֹנַת יָמִים כַּאֲשֶׁר צִוָּה אֹתוֹ אֱלֹהִים׃ חמישי
ה וְאַבְרָהָם בֶּן־מְאַת שָׁנָה בְּהִוָּלֶד לוֹ אֵת יִצְחָק
בְּנוֹ׃ ו וַתֹּאמֶר שָׂרָה צְחֹק עָשָׂה לִי אֱלֹהִים
כָּל־הַשֹּׁמֵעַ יִצְחַק־לִי רש״י׃ ז וַתֹּאמֶר מִי מִלֵּל
לְאַבְרָהָם הֵינִיקָה בָנִים שָׂרָה כִּי־יָלַדְתִּי בֵן
לִזְקֻנָיו רש״י׃ ח וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיִּגָּמַל וַיַּעַשׂ אַבְרָהָם
מִשְׁתֶּה גָּדוֹל בְּיוֹם הִגָּמֵל אֶת־יִצְחָק רש״י׃
ט וַתֵּרֶא שָׂרָה אֶת־בֶּן־הָגָר הַמִּצְרִית אֲשֶׁר־

רש״י

לְאוֹתוֹ דָּבָר, הוּא נַעֲנָה תְּחִלָּה , שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיִּתְפַּלֵּל וְגוֹ'" וּסְמִיךְ לֵיהּ: "וַה' פָּקַד אֶת־שָׂרָה", שֶׁפִּקְדָהּ כְּבָר קֹדֶם שֶׁרִפֵּא אֶת אֲבִימֶלֶךְ: **פָּקַד אֶת שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמָר.** בְּהַרְיוֹן: **כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר.** בְּלִדָּה. וְהֵיכָן הִיא אֲמִירָה וְהֵיכָן הוּא דִּבּוּר? אֲמִירָה: "וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל שָׂרָה אִשְׁתְּךָ וְגוֹ'". דִּבּוּר: "הָיָה דְּבַר ה' אֶל־אַבְרָם" בִּבְרִית בֵּין הַבְּתָרִים, וְשָׁם נֶאֱמַר: "לֹא יִירָשְׁךָ זֶה וְגוֹ'", וְהֵבִיא הַיּוֹרֵשׁ מִשָּׂרָה: **וַיַּעַשׂ ה' לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר.** לְאַבְרָהָם: **(ב) לַמּוֹעֵד אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֹתוֹ.** רַבִּי יוּדָן וְרַבִּי חָמָא. רַבִּי יוּדָן אוֹמֵר: מְלַמֵּד שֶׁנּוֹלַד לְט' חֳדָשִׁים, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: 'מִבֵּיתוֹ שֶׁל אֲבִימֶלֶךְ הוּא', רַבִּי חָמָא אוֹמֵר: לְז' חֳדָשִׁים: **לַמּוֹעֵד אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֹתוֹ.** דְּמַלֵּיל יָתֵיהּ, אֶת הַמּוֹעֵד אֲשֶׁר דִּבֵּר וְקָבַע, כְּשֶׁאָמַר לוֹ: "לַמּוֹעֵד אָשׁוּב אֵלֶיךָ", שָׂרַט לוֹ שְׂרִיטָה בַּכֹּתֶל וְאָמַר לוֹ: כְּשֶׁתַּגִּיעַ חַמָּה לִשְׂרִיטָה זוֹ בַּשָּׁנָה הָאַחֶרֶת, תֵּלֵד: (**לִזְקֻנָיו.** שֶׁהָיָה זִיו אִיקוּנִין שֶׁלּוֹ דּוֹמֶה לוֹ): תורה ג

(ו) יִצְחַק־לִי. יִשְׂמַח עָלַי. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: הַרְבֵּה עֲקָרוֹת נִפְקְדוּ עִמָּהּ, הַרְבֵּה חוֹלִים נִתְרַפְּאוּ בּוֹ בַּיּוֹם, הַרְבֵּה תְּפִלּוֹת נַעֲנוּ עִמָּהּ וְרֹב שְׂחֹק הָיָה בָּעוֹלָם: **(ז) מִי מִלֵּל לְאַבְרָהָם.** לְשׁוֹן שֶׁבַח וַחֲשִׁיבוּת, כְּמוֹ: (ישעיה מא) "מִי פָּעַל וְעָשָׂה", (שם מ) "מִי בָרָא אֵלֶּה", רְאוּ מַה הוּא וּמִי הוּא (וְכַמָּה הוּא גָּדוֹל), שׁוֹמֵר הַבְטָחָתוֹ, הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא מַבְטִיחַ וְעוֹשֶׂה: **מִלֵּל.** שִׁנָּה הַכָּתוּב וְלֹא אָמַר דִּבֵּר, גִּימַטְרִיָּא שֶׁלּוֹ ק', כְּלוֹמַר: לְסוֹף מֵאָה לְאַבְרָהָם: **הֵינִיקָה בָנִים שָׂרָה.** וּמַהוּ בָּנִים לְשׁוֹן רַבִּים? בְּיוֹם הַמִּשְׁתֶּה הֵבִיאוּ הַשָּׂרוֹת אֶת בְּנֵיהֶן עִמָּהֶן וְהֵינִיקָה אוֹתָם, שֶׁהָיוּ אוֹמְרוֹת: 'לֹא יָלְדָה שָׂרָה, אֶלָּא אֲסוּפֵי הֵבִיאָה מִן הַשּׁוּק': **(ח) וַיִּגָּמַל.** לְסוֹף כ"ד חֹדֶשׁ (גיטין עה): **מִשְׁתֶּה גָּדוֹל.** שֶׁהָיוּ שָׁם גְּדוֹלֵי הַדּוֹר, שֵׁם וְעֵבֶר וַאֲבִימֶלֶךְ (ב"ר): **(ט) מְצַחֵק.** לְשׁוֹן עֲבוֹדַת אֱלִילִים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: (שמות לב) "וַיָּקֻמוּ לְצַחֵק". דָּבָר אַחֵר: לְשׁוֹן גִּלּוּי עֲרָיוֹת, כְּמָה דְּתִימָא: (לקמן

יִלְדָה לְאַבְרָהָם מִצְחָק׃ רש״י׃ ט וַתֹּאמֶר לְאַבְרָהָם
גָּרֵשׁ הָאָמָה הַזֹּאת וְאֶת־בְּנָהּ כִּי לֹא יִירַשׁ
בֶּן־הָאָמָה הַזֹּאת עִם־בְּנִי עִם־יִצְחָק׃ רש״י׃
יא וַיֵּרַע הַדָּבָר מְאֹד בְּעֵינֵי אַבְרָהָם עַל אוֹדֹת
בְּנוֹ׃ רש״י׃ יב וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֶל־אַבְרָהָם אַל־יֵרַע
בְּעֵינֶיךָ עַל־הַנַּעַר וְעַל־אֲמָתֶךָ כֹּל אֲשֶׁר תֹּאמַר
אֵלֶיךָ שָׂרָה שְׁמַע בְּקֹלָהּ כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ
זָרַע׃ רש״י׃ יג וְגַם אֶת־בֶּן־הָאָמָה לְגוֹי אֲשִׂימֶנּוּ כִּי
זַרְעֲךָ הוּא׃ יד וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם | בַּבֹּקֶר וַיִּקַּח־
לֶחֶם וְחֵמַת מַיִם וַיִּתֵּן אֶל־הָגָר שָׂם עַל־שִׁכְמָהּ
וְאֶת־הַיֶּלֶד וַיְשַׁלְּחֶהָ וַתֵּלֶךְ וַתֵּתַע בְּמִדְבַּר בְּאֵר
שָׁבַע׃ רש״י׃ טו וַיִּכְלוּ הַמַּיִם מִן־הַחֵמֶת וַתַּשְׁלֵךְ
אֶת־הַיֶּלֶד תַּחַת אַחַד הַשִּׂיחִם׃ רש״י׃ טז וַתֵּלֶךְ
וַתֵּשֶׁב לָהּ מִנֶּגֶד הַרְחֵק כִּמְטַחֲוֵי קֶשֶׁת כִּי

מְחָיֵיךְ׃ י וַאֲמֶרֶת לְאַבְרָהָם תָּרֵךְ
אַמְתָא הָדָא וְיַת בְּרַהּ אֲרֵי לָא יַרֵת
בַּר אַמְתָא הָדָא עִם בְּרִי עִם
יִצְחָק׃ יא וּבְאֵישׁ פִּתְגָמָא לַחֲדָא
בְּעֵינֵי אַבְרָהָם עַל עֵיסַק בְּרֵהּ׃
יב וַאֲמַר יְיָ לְאַבְרָהָם לָא יַבְאֵשׁ
בְּעֵינָיךְ עַל עוּלֵימָא וְעַל אַמְתָךְ
כֹּל דִּי תֵימַר לָךְ שָׂרָה קַבֵּל מִנַּהּ
אֲרֵי בְיִצְחָק יִתְקְרוּן לָךְ בְּנִין׃
יג וְאַף יָת בַּר אַמְתָא לְעַם אֲשַׁוּינֵהּ
אֲרֵי בְנָךְ הוּא׃ יד וְאַקְדִּים
אַבְרָהָם בְּצַפְרָא וּנְסִיב לַחְמָא
וְרַקְבָּא דְמַיָּא וִיהַב לְהָגָר שַׁוִי עַל
כַּתְפַּהּ וְיָת רַבְיָא וְשַׁלְחַהּ וַאֲזָלַת
וְתָעַת בְּמַדְבְּרָא (נ״י בְּמִדְבַּר) בְּאֵר
שָׁבַע׃ טו וּשְׁלִימוּ מַיָּא מִן רַקְבָּא
וּרְמַת יָת רַבְיָא תְּחוֹת חַד מִן
אִילָנַיָּא׃ טז וַאֲזַל וִיתִיבַת לַהּ
מִקֳּבֵל אַרְחֵיקַת (נ״י אַרְחִיק) כְּמֵיגַר
קַשְׁתָּא אֲרֵי אֲמֶרֶת לָא אֶחֱזֵי
בְּמוֹתָא דְרַבְיָא וִיתִיבַת מִקֳּבֵל

רש״י

לט) ״לְצַחֵק בִּי״. דָּבָר אַחֵר: לְשׁוֹן רְצִיחָה, כְּמָה דְתֵימָא: (שמואל ב ב) ״יָקוּמוּ נָא הַנְּעָרִים וִישַׂחֲקוּ לְפָנֵינוּ וְגוֹ׳״: **(י) עִם־בְּנִי וְגוֹ׳.** מִתְּשׁוּבַת שָׂרָה: ״כִּי לֹא יִירַשׁ בֶּן־הָאָמָה הַזֹּאת עִם־בְּנִי״, אַתָּה לָמֵד שֶׁהָיָה מֵרִיב עִם יִצְחָק עַל הַיְרֻשָּׁה, וְאוֹמֵר: ׳אֲנִי בְּכוֹר וְנוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם׳, וְיוֹצְאִים בַּשָּׂדֶה וְנוֹטֵל קַשְׁתּוֹ וְיוֹרֶה בּוֹ חִצִּים, כְּמָה דְתֵימָא: (משלי כו) ״כְּמִתְלַהְלֵהַּ הַיּוֹרֶה זִקִּים וְגוֹ׳, וְאָמַר הֲלֹא מְשַׂחֵק אָנִי״: **עִם־בְּנִי עִם־יִצְחָק.** (ב״ר) מִכָּיוָן שֶׁהוּא בְּנִי, אֲפִלּוּ אִם אֵינוֹ הָגוּן כְּיִצְחָק אוֹ הָגוּן כְּיִצְחָק אֲפִלּוּ אִם אֵינוֹ בְּנִי, אֵין זֶה כְּדַאי לִירַשׁ עִמּוֹ, קַל וָחֹמֶר ״עִם־בְּנִי עִם־יִצְחָק״, שֶׁשְּׁתֵּיהֶן בּוֹ: **(יא) עַל אוֹדֹת בְּנוֹ.** (ב״ר) עַל שֶׁשָּׁמַע שֶׁיָּצָא לְתַרְבּוּת רָעָה. וּפְשׁוּטוֹ: עַל שֶׁאוֹמֶרֶת לוֹ לְשַׁלְּחוֹ: **(יב) שְׁמַע בְּקֹלָהּ.** (בְּקוֹל רוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁבָּהּ). לָמַדְנוּ, שֶׁהָיָה אַבְרָהָם טָפֵל לְשָׂרָה בִּנְבִיאוּת: תורה יג **(יד) לֶחֶם וְחֵמַת מַיִם.** וְלֹא כֶּסֶף וְזָהָב, לְפִי שֶׁהָיָה שׁוֹנְאוֹ עַל שֶׁיָּצָא לְתַרְבּוּת רָעָה: **וְאֶת־הַיֶּלֶד.** אַף הַיֶּלֶד שָׂם עַל שִׁכְמָהּ, שֶׁהִכְנִיסָה בּוֹ שָׂרָה עַיִן רָעָה, וַאֲחַזַתּוּ חֲמָה וְלֹא יָכוֹל לֵילֵךְ בְּרַגְלָיו (בראשית רבה): **וַתֵּלֶךְ וַתֵּתַע.** חָזְרָה לְגִלּוּלֵי בֵּית אָבִיהָ (ב״ר): **(טו) וַיִּכְלוּ הַמַּיִם.** לְפִי שֶׁדֶּרֶךְ חוֹלִים לִשְׁתּוֹת הַרְבֵּה: **(טז) מִנֶּגֶד.** מֵרָחוֹק (ב״ר): **כִּמְטַחֲוֵי קֶשֶׁת.** כִּשְׁתֵּי טִיחוֹת, וְהוּא לְשׁוֹן יְרִיַּת חֵץ. בִּלְשׁוֹן מִשְׁנָה: ׳שֶׁהֵטִיחַ בְּאִשְׁתּוֹ׳, עַל שֵׁם שֶׁהַזֶּרַע יוֹרֶה כְּחֵץ. וְאִם תֹּאמַר: הָיָה לוֹ לִכְתֹּב: ׳כְּמַטָּחֵי קֶשֶׁת׳, מִשְׁפָּט הַוָּי״ו לִיכָּנֵס לְכָאן, כְּמוֹ: (שה״ש ב) ״בְּחַגְוֵי הַסֶּלַע״, מִגִּזְרַת: (ישעיה יט) ״וְהָיְתָה אַדְמַת יְהוּדָה לְמִצְרַיִם לְחָגָא״ וּמִגִּזְרַת: (תהלים קז) ״יָחֹגוּ וְיָנוּעוּ כַּשִּׁכּוֹר״, וְכֵן: (שם סה) ״קַצְוֵי אֶרֶץ״, מִגִּזְרַת קָצֶה: **וַתֵּשֶׁב מִנֶּגֶד.** כֵּיוָן

אָמְרָה אַל־אֶרְאֶה בְּמוֹת הַיָּלֶד וַתֵּשֶׁב מִנֶּגֶד
וַתִּשָּׂא אֶת־קֹלָהּ וַתֵּבְךְ רס״י: יז וַיִּשְׁמַע אֱלֹהִים
אֶת־קוֹל הַנַּעַר וַיִּקְרָא מַלְאַךְ אֱלֹהִים | אֶל־
הָגָר מִן־הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר לָהּ מַה־לָּךְ הָגָר
אַל־תִּירְאִי כִּי־שָׁמַע אֱלֹהִים אֶל־קוֹל הַנַּעַר
בַּאֲשֶׁר הוּא־שָׁם רס״י: יח קוּמִי שְׂאִי אֶת־הַנַּעַר
וְהַחֲזִיקִי אֶת־יָדֶךָ בּוֹ כִּי־לְגוֹי גָּדוֹל אֲשִׂימֶנּוּ:
יט וַיִּפְקַח אֱלֹהִים אֶת־עֵינֶיהָ וַתֵּרֶא בְּאֵר מָיִם
וַתֵּלֶךְ וַתְּמַלֵּא אֶת־הַחֵמָת מַיִם וַתַּשְׁקְ אֶת־
הַנָּעַר: כ וַיְהִי אֱלֹהִים אֶת־הַנַּעַר וַיִּגְדָּל וַיֵּשֶׁב
בַּמִּדְבָּר וַיְהִי רֹבֶה קַשָּׁת רס״י: כא וַיֵּשֶׁב בְּמִדְבַּר
פָּארָן וַתִּקַּח־לוֹ אִמּוֹ אִשָּׁה מֵאֶרֶץ
מִצְרָיִם רס״י: פ ששי כב וַיְהִי בָּעֵת הַהִוא וַיֹּאמֶר
אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל שַׂר־צְבָאוֹ אֶל־אַבְרָהָם לֵאמֹר

וַאֲרִימַת יָת קָלַהּ וּבְכָת: יז וּשְׁמִיעַ קֳדָם יְיָ יָת קָלֵהּ דְּרַבְיָא וּקְרָא מַלְאֲכָא דַיְיָ לְהָגָר מִן שְׁמַיָּא וַאֲמַר לַהּ מַה לָךְ הָגָר לָא תִדְחֲלִי אֲרֵי שְׁמִיעַ קֳדָם יְיָ יָת קָלֵהּ דְּרַבְיָא בַּאֲתַר דְּהוּא תַמָּן: יח קוּמִי טוּלִי יָת רַבְיָא וְאַתְקִיפִי יָת יְדָךְ בֵּהּ אֲרֵי לְעַם סַגִּי אֲשַׁוּנֵּהּ: יט וּגְלָא יְיָ יָת עֵינָהָהּ וַחֲזַת בֵּירָא דְמַיָּא וַאֲזָלַת וּמְלַת יָת רָקְבָּא מַיָּא וְאַשְׁקִיאַת יָת רַבְיָא: כ וַהֲוָה מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעֲדֵהּ דְּרַבְיָא וּרְבָא וִיתֵב בְּמַדְבְּרָא וַהֲוָה רָבֵי קַשְׁתָּא: כא וִיתֵב בְּמַדְבְּרָא דְפָארָן וּנְסִיבַת לֵהּ אִמֵּהּ אִתְּתָא מֵאַרְעָא דְמִצְרָיִם: כב וַהֲוָה בְּעִדָּנָא הַהִיא וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל רַב חֵילֵהּ לְאַבְרָהָם לְמֵימָר מֵימְרָא דַיְיָ בְּסַעֲדָךְ בְּכֹל דִּי אַתְּ עָבֵד:

רש״י

שֶׁקָּרַב לָמוּת הוֹסִיפָה לְהִתְרַחֵק: **(יז) אֶת־קוֹל הַנַּעַר.** מִכָּאן שֶׁיָּפָה תְּפִלַּת הַחוֹלֶה מִתְּפִלַּת אֲחֵרִים עָלָיו, וְהִיא קוֹדֶמֶת לְהִתְקַבֵּל (ב״ר): **בַּאֲשֶׁר הוּא־שָׁם.** (ר״ה טז) לְפִי מַעֲשִׂים שֶׁהוּא עוֹשֶׂה עַכְשָׁו הוּא נִדּוֹן, וְלֹא לְפִי מַה שֶׁהוּא עָתִיד לַעֲשׂוֹת. לְפִי שֶׁהָיוּ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מְקַטְרְגִים וְאוֹמְרִים: ׳רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, מִי שֶׁעָתִיד זַרְעוֹ לְהָמִית בָּנֶיךָ בַּצָּמָא, אַתָּה מַעֲלֶה לוֹ בְּאֵר? וְהוּא מֵשִׁיבָם: ׳עַכְשָׁו, מַה הוּא, צַדִּיק אוֹ רָשָׁע׳? אָמְרוּ לוֹ: ׳צַדִּיק׳. אָמַר לָהֶם: ׳לְפִי מַעֲשָׂיו שֶׁל עַכְשָׁו אֲנִי דָּנוֹ׳, וְזֶהוּ: ״בַּאֲשֶׁר הוּא־שָׁם״. וְהֵיכָן הֵמִית אֶת יִשְׂרָאֵל בַּצָּמָא? כְּשֶׁהִגְלָם נְבוּכַדְנֶאצַּר, שֶׁנֶּאֱמַר: (ישעיה כא) ״מַשָּׂא בַּעֲרָב וְגוֹ׳ לִקְרַאת צָמֵא הֵתִיוּ מָיִם וְגוֹ׳״, כְּשֶׁהָיוּ מוֹלִיכִין אוֹתָם אֵצֶל עַרְבִיִּים, הָיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים לַשַּׁבָּאִים: ׳בְּבַקָּשָׁה מִכֶּם, הוֹלִיכוּנוּ אֵצֶל בְּנֵי דּוֹדֵינוּ, יִשְׁמָעֵאל, וִירַחֲמוּ עָלֵינוּ׳, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם כה) ״אֹרְחוֹת דֹּדָנִים״, אַל תִּקְרֵי דֹּדָנִים, אֶלָּא דּוֹדִים. וְאֵלּוּ יוֹצְאִים לִקְרָאתָם וּמְבִיאִין לָהֶם בָּשָׂר וְדָג מָלוּחַ וְנֹאדוֹת נְפוּחִים. כִּסְבוּרִים יִשְׂרָאֵל, שֶׁהֵם מְלֵאִים מַיִם, וּכְשֶׁמַּכְנִיסוֹ לְתוֹךְ פִּיו וּפוֹתְחוֹ, הָרוּחַ נִכְנֶסֶת בְּגוּפוֹ וּמֵת: תורה יח **(כ) רֹבֶה קַשָּׁת.** יוֹרֶה חִצִּים בְּקֶשֶׁת: **קַשָּׁת.** עַל שֵׁם הָאֻמָּנוּת, כְּמוֹ: חַמָּר, גַּמָּל, צַיָּד, לְפִיכָךְ הַשִּׁי״ן מְדַגֶּשֶׁת, הָיָה יוֹשֵׁב בַּמִּדְבָּר וּמְלַסְטֵם אֶת הָעוֹבְרִים, הוּא שֶׁנֶּאֱמַר: (לעיל טז) ״יָדוֹ בַּכֹּל וְגוֹ׳״: **(כא) מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם.** מִמְּקוֹם גִּדּוּלֶיהָ, שֶׁנֶּאֱמַר: (שם) ״וְלָהּ שִׁפְחָה מִצְרִית וְגוֹ׳״, הֵינוּ דְּאָמְרֵי אִנְשֵׁי: ׳זְרֹק חוּטְרָא לַאֲוִירָא, אָעִקְרֵיהּ קָאֵי׳: **(כב) אֱלֹהִים עִמְּךָ.** לְפִי שֶׁרָאוּ שֶׁיָּצָא מִשְּׁכוּנַת

אֱלֹהִים עִמְּךָ בְּכֹל אֲשֶׁר־אַתָּה עֹשֶׂה׃ רש״י׳
כג וְעַתָּה הִשָּׁבְעָה לִּי בֵּאלֹהִים הֵנָּה אִם־תִּשְׁקֹר
לִי וּלְנִינִי וּלְנֶכְדִּי כַּחֶסֶד אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי עִמָּךְ
תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי וְעִם־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־גַּרְתָּה בָּהּ׃ רש״י׳
כד וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אָנֹכִי אִשָּׁבֵעַ׃ כה וְהוֹכַח
אַבְרָהָם אֶת־אֲבִימֶלֶךְ עַל־אֹדוֹת בְּאֵר הַמַּיִם
אֲשֶׁר גָּזְלוּ עַבְדֵי אֲבִימֶלֶךְ׃ רש״י׳ כו וַיֹּאמֶר
אֲבִימֶלֶךְ לֹא יָדַעְתִּי מִי עָשָׂה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה
וְגַם־אַתָּה לֹא־הִגַּדְתָּ לִּי וְגַם אָנֹכִי לֹא שָׁמַעְתִּי
בִּלְתִּי הַיּוֹם׃ כז וַיִּקַּח אַבְרָהָם צֹאן וּבָקָר וַיִּתֵּן
לַאֲבִימֶלֶךְ וַיִּכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם בְּרִית׃ כח וַיַּצֵּב
אַבְרָהָם אֶת־שֶׁבַע כִּבְשֹׂת הַצֹּאן לְבַדָּהֶן׃
כט וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ אֶל־אַבְרָהָם מָה הֵנָּה שֶׁבַע
כְּבָשֹׂת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר הִצַּבְתָּ לְבַדָּנָה׃ ל וַיֹּאמֶר
כִּי אֶת־שֶׁבַע כְּבָשֹׂת תִּקַּח מִיָּדִי בַּעֲבוּר
תִּהְיֶה־לִּי לְעֵדָה כִּי חָפַרְתִּי אֶת־הַבְּאֵר
הַזֹּאת׃ רש״י׳ לא עַל־כֵּן קָרָא לַמָּקוֹם הַהוּא בְּאֵר
שָׁבַע כִּי שָׁם נִשְׁבְּעוּ שְׁנֵיהֶם׃ לב וַיִּכְרְתוּ בְרִית
בִּבְאֵר שָׁבַע וַיָּקָם אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל שַׂר־צְבָאוֹ
וַיָּשֻׁבוּ אֶל־אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים׃ לג וַיִּטַּע אֵשֶׁל בִּבְאֵר שָׁבַע וַיִּקְרָא־שָׁם בְּשֵׁם

כג וּכְעַן קַיֵּם לִי בְּמֵימְרָא דַיְיָ הָכָא דְּלָא תְּשַׁקַּר בִּי וּבִבְרִי וּבְבַר בְּרִי כְּטִיבוּתָא דִּי עֲבָדִית עִמָּךְ תַּעְבֵּד עִמִּי וְעִם אַרְעָא דְּאִתּוֹתַבְתָּא בַּהּ׃ כד וַאֲמַר אַבְרָהָם אֲנָא אֲקַיֵּם׃ כה וְאוֹכַח אַבְרָהָם יָת אֲבִימֶלֶךְ עַל עִיסַק בֵּירָא דְּמַיָּא דִּי אַנִּיסוּ עַבְדֵי אֲבִימֶלֶךְ׃ כו וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ לָא יְדָעִית מָאן עֲבַד יָת פִּתְגָמָא הָדֵין וְאַף אַתְּ לָא חַוֵּיתְ לִי וְאַף אֲנָא לָא שְׁמָעִית אֶלָּהֵין יוֹמָא דֵין׃ כז וּדְבַר אַבְרָהָם עָאן וְתוֹרִין וִיהַב לַאֲבִימֶלֶךְ וּגְזָרוּ תַּרְוֵיהוֹן קְיָם׃ כח וַאֲקִים אַבְרָהָם יָת שְׁבַע חוּרְפַּן דְּעָאן בִּלְחוֹדֵיהֶן׃ כט וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם מָה אִנּוּן שְׁבַע חוּרְפַּן אִלֵּין דַּאֲקֵמְתָּא בִּלְחוֹדֵיהֶן׃ ל וַאֲמַר אֲרֵי יָת שְׁבַע חוּרְפַּן תְּקַבֵּל מִן יְדִי בְּדִיל דִּתְהֵי לִי לְסַהֲדוּ אֲרֵי חֲפָרִית יָת בֵּירָא הָדֵין (נ״י הָדָא)׃ לא עַל כֵּן קְרָא לְאַתְרָא הַהוּא בְּאֵר שָׁבַע אֲרֵי תַמָּן קַיָּמוּ תַּרְוֵיהוֹן׃ לב וּגְזָרוּ קְיָם בִּבְאֵר שָׁבַע וְקָם אֲבִימֶלֶךְ וּפִיכֹל רַב חֵילֵהּ וְתָבוּ לְאַרַע פְּלִשְׁתָּאֵי׃ לג וּנְצֵיב נִצְבָּא (נ״י אִילָנָא) בִּבְאֵר שָׁבַע וְצַלִּי תַמָּן בִּשְׁמָא דַיְיָ אֱלָהָא

רש״י

סְדֹם לְשָׁלוֹם, וְעִם הַמְּלָכִים נִלְחַם וְנָפְלוּ בְּיָדוֹ וְנִפְקְדָה אִשְׁתּוֹ לִזְקֻנָיו: **(כג)** **וּלְנִינִי וּלְנֶכְדִּי.** עַד כָּאן רַחֲמֵי הָאָב עַל הַבֵּן: **כַּחֶסֶד אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי עִמָּךְ תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי.** שֶׁאָמַרְתִּי לְךָ: ״הִנֵּה אַרְצִי לְפָנֶיךָ״ (בראשית רבה): תורה כד **(כה)** **וְהוֹכַח.** נִתְוַכֵּחַ עִמּוֹ עַל כָּךְ: תורה כו **(ל)** **בַּעֲבוּר תִּהְיֶה־לִּי.** זֹאת: **לְעֵדָה.** לְשׁוֹן עֵדוּת שֶׁל נְקֵבָה, כְּמוֹ: ״וְעֵדָה הַמַּצֵּבָה״: **כִּי חָפַרְתִּי אֶת־הַבְּאֵר.** מְרִיבִים הָיוּ עָלֶיהָ רוֹעֵי אֲבִימֶלֶךְ וְאוֹמְרִים: ׳אֲנַחְנוּ חֲפַרְנוּהָ׳. אָמְרוּ בֵּינֵיהֶם: כָּל מִי שֶׁיִּתְרָאֶה עַל הַבְּאֵר וְיַעֲלוּ הַמַּיִם לִקְרָאתוֹ, שֶׁלּוֹ הִיא, וְעָלוּ לִקְרַאת אַבְרָהָם: תורה לא **(לג)** **אֵשֶׁל.** רַב וּשְׁמוּאֵל, חַד אָמַר: ׳פַּרְדֵּס לְהָבִיא מִמֶּנּוּ פֵּרוֹת

דְעַלְמָא: לד וְאִתּוֹתַב אַבְרָהָם בְּאַרַע פְּלִשְׁתָּאֵי יוֹמִין סַגִּיאִין: א וַהֲוָה בָּתַר פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין וַיְיָ נַסִּי יָת אַבְרָהָם וַאֲמַר לֵהּ אַבְרָהָם וַאֲמַר הָא אֲנָא: ב וַאֲמַר דְּבַר כְּעַן יָת בְּרָךְ יָת יְחִידָךְ דִּי רְחַמְתָּ יָת יִצְחָק וְאֵיזֵל לָךְ לְאַרְעָא פּוּלְחָנָא וְאַסְקֵהּ קֳדָמַי תַּמָּן לַעֲלָתָא עַל חַד מִן טוּרַיָּא דִּי

יְהוָה אֵל עוֹלָם רס״י: לד וַיָּגָר אַבְרָהָם בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים יָמִים רַבִּים רס״י: פ שביעי **כב** א וַיְהִי אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהָאֱלֹהִים נִסָּה אֶת־אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי רס״י: ב וַיֹּאמֶר קַח־נָא אֶת־בִּנְךָ אֶת־יְחִידְךָ אֲשֶׁר־אָהַבְתָּ אֶת־יִצְחָק וְלֶךְ־לְךָ אֶל־אֶרֶץ הַמֹּרִיָּה וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לְעֹלָה עַל אַחַד הֶהָרִים אֲשֶׁר

רש״י

לָאוֹרְחִים בַּסְּעֻדָּה׳, וְחַד אָמַר: ׳פַּנְדָּק לְאַכְסַנְיָא, וּבוֹ כָּל מִינֵי פֵּרוֹת׳, וּמְצִינוּ לְשׁוֹן נְטִיעָה בָּאֳהָלִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (דניאל יא) ״וַיִּטַּע אָהֳלֵי אַפַּדְנוֹ״: **וַיִּקְרָא־שָׁם וְגוֹ׳**. עַל יְדֵי אוֹתוֹ אֵשֶׁל נִקְרָא שְׁמוֹ שֶׁל הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, אֱלֹהַּ לְכָל הָעוֹלָם. לְאַחַר שֶׁאוֹכְלִים וְשׁוֹתִים אָמַר לָהֶם: ׳בָּרְכוּ לְמִי שֶׁאֲכַלְתֶּם מִשֶּׁלּוֹ, סְבוּרִים אַתֶּם שֶׁמִּשֶּׁלִּי אֲכַלְתֶּם, מִשֶּׁל מִי שֶׁאָמַר וְהָיָה הָעוֹלָם, אֲכַלְתֶּם׳ (סוטה י): **(לד) יָמִים רַבִּים.** מְרֻבִּים עַל שֶׁל חֶבְרוֹן, בְּחֶבְרוֹן עָשָׂה כ״ה שָׁנָה, וְכָאן כ״ו, שֶׁהֲרֵי בֶּן ע״ה שָׁנָה הָיָה בְּצֵאתוֹ מֵחָרָן, אוֹתָהּ שָׁנָה: ״וַיָּבֹא וַיֵּשֶׁב בְּאֵלוֹנֵי מַמְרֵא״, שֶׁלֹּא מָצִינוּ קֹדֶם לָכֵן שֶׁנִּתְיַשֵּׁב אֶלָּא שָׁם, שֶׁבְּכָל מְקוֹמוֹתָיו הָיָה כְּאוֹרֵחַ, חוֹנֶה וְנוֹסֵעַ וְהוֹלֵךְ, שֶׁנֶּאֱמַר: ״וַיַּעֲבֹר אַבְרָם״, ״וַיַּעְתֵּק מִשָּׁם״, ״וַיְהִי רָעָב... וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרַיְמָה״, וּבְמִצְרַיִם לֹא עָשָׂה אֶלָּא שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים, שֶׁהֲרֵי שִׁלְּחוֹ פַּרְעֹה, מִיָּד: ״וַיֵּלֶךְ לְמַסָּעָיו״ עַד ״וַיָּבֹא וַיֵּשֶׁב בְּאֵלוֹנֵי מַמְרֵא אֲשֶׁר בְּחֶבְרוֹן״, שָׁם יָשַׁב עַד שֶׁנֶּהֱפְכָה סְדוֹם, מִיָּד: ״וַיִּסַּע מִשָּׁם אַבְרָהָם״ מִפְּנֵי בּוּשָׁה שֶׁל לוֹט, וּבָא לְאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים, וּבֶן צ״ט שָׁנָה הָיָה, שֶׁהֲרֵי בִּשְׁלִישִׁי לְמִילָתוֹ בָּאוּ אֵצְלוֹ הַמַּלְאָכִים, הֲרֵי כ״ה שָׁנָה, וְכָאן כְּתִיב: ״יָמִים רַבִּים״, מְרֻבִּים עַל הָרִאשׁוֹנִים. וְלֹא בָּא הַכָּתוּב לִסְתֹּם, אֶלָּא לְפָרֵשׁ, וְאִם הָיוּ מְרֻבִּים עֲלֵיהֶם שְׁתֵּי שָׁנִים, אוֹ יוֹתֵר, הָיָה מְפָרְשָׁם, וְעַל כָּרְחֵךְ אֵינָם יְתֵרִים יוֹתֵר מִשָּׁנָה, הֲרֵי כ״ו שָׁנָה, מִיָּד יָצָא מִשָּׁם וְחָזַר לְחֶבְרוֹן, וְאוֹתָהּ שָׁנָה קָדְמָה לִפְנֵי עֲקֵדָתוֹ שֶׁל יִצְחָק שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה שָׁנִים, כָּךְ שְׁנוּיָה בְּסֵדֶר עוֹלָם (ב״ר): **(א) אַחַר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה.** יֵשׁ מֵרַבּוֹתֵינוּ אוֹמְרִים: (סנהדרין פט) ׳אַחַר דְּבָרָיו שֶׁל שָׂטָן, שֶׁהָיָה מְקַטְרֵג וְאוֹמֵר: מִכָּל סְעֻדָּה שֶׁעָשָׂה אַבְרָהָם לֹא הִקְרִיב לְפָנֶיךָ פַּר אֶחָד, אוֹ אַיִל אֶחָד׳. אָמַר לוֹ: ׳כְּלוּם עָשָׂה אֶלָּא בִּשְׁבִיל בְּנוֹ, אִלּוּ הָיִיתִי אוֹמֵר לוֹ: זְבַח אוֹתוֹ לְפָנַי, לֹא הָיָה מְעַכֵּב׳. וְיֵשׁ אוֹמְרִים: ׳אַחַר דְּבָרָיו שֶׁל יִשְׁמָעֵאל, שֶׁהָיָה מִתְפָּאֵר עַל יִצְחָק שֶׁמָּל בֶּן י״ג שָׁנָה, וְלֹא מִחָה, אָמַר לוֹ יִצְחָק: ׳בְּאֵבָר אֶחָד אַתָּה מְיָרְאֵנִי, אִלּוּ אָמַר לִי הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: ׳זְבַח עַצְמְךָ לְפָנַי׳, לֹא הָיִיתִי מְעַכֵּב׳: **הִנֵּנִי.** כָּךְ הִיא עֲנִיָּתָם שֶׁל חֲסִידִים, לְשׁוֹן עֲנָוָה הוּא וּלְשׁוֹן זְמוּן: **(ב) קַח־נָא.** אֵין ׳נָא׳, אֶלָּא לְשׁוֹן בַּקָּשָׁה, אָמַר לוֹ: ׳בְּבַקָּשָׁה מִמְּךָ, עֲמֹד לִי בְּזֶה הַנִּסָּיוֹן, שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ הָרִאשׁוֹנוֹת לֹא הָיָה בָּהֶן מַמָּשׁ׳ (סנהדרין פט): **אֶת־בִּנְךָ.** אָמַר לוֹ: ׳שְׁנֵי בָּנִים יֵשׁ לִי׳, אָמַר לוֹ: ״אֶת־יְחִידְךָ״, אָמַר לוֹ: ׳זֶה יָחִיד לְאִמּוֹ, וְזֶה יָחִיד לְאִמּוֹ׳, אָמַר לוֹ: ״אֲשֶׁר־אָהַבְתָּ״, אָמַר לוֹ: ׳שְׁנֵיהֶם אֲנִי אוֹהֵב׳, אָמַר לוֹ: ״אֶת יִצְחָק״. וְלָמָּה לֹא גִּלָּה לוֹ מִתְּחִלָּה? שֶׁלֹּא לְעַרְבְּבוֹ פִּתְאֹם, וְתָזוּחַ דַּעְתּוֹ עָלָיו וְתִטָּרֵף, וּכְדֵי לְחַבֵּב עָלָיו אֶת הַמִּצְוָה וְלִיתֵן לוֹ שָׂכָר עַל כָּל דִּבּוּר וְדִבּוּר: **אֶרֶץ הַמֹּרִיָּה.** יְרוּשָׁלַיִם, וְכֵן בְּדִבְרֵי הַיָּמִים (ב ג): ״לִבְנוֹת אֶת בֵּית ה׳ בִּירוּשָׁלַיִם, בְּהַר הַמּוֹרִיָּה״. וְרַבּוֹתֵינוּ זִכְרוֹנָם לִבְרָכָה, פֵּרְשׁוּ, עַל שֵׁם שֶׁמִּשָּׁם הוֹרָאָה יוֹצְאָה לְיִשְׂרָאֵל. וְאוּנְקְלוֹס תִּרְגְּמוֹ עַל שֵׁם עֲבוֹדַת הַקְּטֹרֶת, שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מוֹר, נִרְדְּ

אֹמַר אֵלֶיךָ׃ רס״ע׃ ג וַיַּשְׁכֵּם אַבְרָהָם בַּבֹּקֶר
וַיַּחֲבֹשׁ אֶת־חֲמֹרוֹ וַיִּקַּח אֶת־שְׁנֵי נְעָרָיו אִתּוֹ
וְאֶת יִצְחָק בְּנוֹ וַיְבַקַּע עֲצֵי עֹלָה וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ
אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אָמַר־לוֹ הָאֱלֹהִים׃ רס״ע׃
ד בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת־עֵינָיו וַיַּרְא
אֶת־הַמָּקוֹם מֵרָחֹק׃ רס״ע׃ ה וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל־
נְעָרָיו שְׁבוּ־לָכֶם פֹּה עִם־הַחֲמוֹר וַאֲנִי וְהַנַּעַר
נֵלְכָה עַד־כֹּה וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנָשׁוּבָה אֲלֵיכֶם׃ רס״ע׃
ו וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת־עֲצֵי הָעֹלָה וַיָּשֶׂם עַל־
יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ אֶת־הָאֵשׁ וְאֶת־
הַמַּאֲכֶלֶת וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו׃ רס״ע׃ ז וַיֹּאמֶר
יִצְחָק אֶל־אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר
הִנֵּנִי בְנִי וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וְאַיֵּה
הַשֶּׂה לְעֹלָה׃ ח וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֱלֹהִים יִרְאֶה־

אֵימָר לָךְ׃ ג וְאַקְדִּים אַבְרָהָם
בְּצַפְרָא וְזָרֵז יָת חֲמָרֵהּ וּדְבַר יָת
תְּרֵין עוּלֵימוֹהִי עִמֵּהּ וְיָת יִצְחָק
בְּרֵהּ וְצַלַּח אָעֵי לַעֲלָתָא וְקָם וְאָזַל
לְאַתְרָא דִּי אֲמַר לֵהּ יְיָ׃ ד בְּיוֹמָא
תְּלִיתָאָה וּזְקַף אַבְרָהָם יָת עֵינוֹהִי
וַחֲזָא יָת אַתְרָא מֵרָחִיק׃ ה וַאֲמַר
אַבְרָהָם לְעוּלֵימוֹהִי אוֹרִיכוּ לְכוֹן
הָכָא עִם חֲמָרָא וַאֲנָא וְעוּלֵימָא
נִתְמְטֵי עַד כָּא וְנִסְגּוּד וּנְתוּב
לְוָתְכוֹן׃ ו וּנְסֵיב אַבְרָהָם יָת אָעֵי
דַּעֲלָתָא וְשַׁוִּי עַל יִצְחָק בְּרֵהּ
וּנְסֵיב בִּידֵהּ יָת אֶשָּׁתָא וְיָת סַכִּינָא
וַאֲזָלוּ תַרְוֵיהוֹן בַּתְרָא (נ״י כַּחֲדָא)׃
ז וַאֲמַר יִצְחָק לְאַבְרָהָם אֲבוּהִי
וַאֲמַר אַבָּא וַאֲמַר הָא אֲנָא בְּרִי
וַאֲמַר הָא אֶשָּׁתָא וְאָעֵיָא וְאָן
אִימְרָא לַעֲלָתָא׃ ח וַאֲמַר אַבְרָהָם
קֳדָם יְיָ גְּלֵי לֵהּ אִימְרָא לַעֲלָתָא
בְּרִי וַאֲזָלוּ תַרְוֵיהוֹן כַּחֲדָא׃

רש״י

וּשְׁאָר בְּשָׂמִים: **וְהַעֲלֵהוּ.** לֹא אָמַר לוֹ ׳שְׁחָטֵהוּ׳, לְפִי שֶׁלֹּא הָיָה חָפֵץ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לְשָׁחֲטוֹ, אֶלָּא לְהַעֲלֵהוּ לָהָר לַעֲשׂוֹתוֹ עֹלָה, וּמִשֶּׁהֶעֱלָהוּ, אָמַר לוֹ: הוֹרִידֵהוּ: **אַחַד הֶהָרִים.** הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, מַתְהֵא הַצַּדִּיקִים (סְפָרִים אֲחֵרִים: מַשְׁהֵא לַצַּדִּיקִים), וְאַחַר כָּךְ מְגַלֶּה לָהֶם, וְכָל זֶה כְּדֵי לְהַרְבּוֹת שְׂכָרָן, וְכֵן: (לעיל יב) ״אֶל הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַרְאֶךָּ״, וְכֵן בְּיוֹנָה: (יונה ג) ״וּקְרָא אֵלֶיהָ אֶת הַקְּרִיאָה״: **(ג) וַיַּשְׁכֵּם.** נִזְדָּרֵז לַמִּצְוָה (פסחים ד): **וַיַּחֲבֹשׁ.** הוּא בְּעַצְמוֹ וְלֹא צִוָּה לְאֶחָד מֵעֲבָדָיו, שֶׁהָאַהֲבָה מְקַלְקֶלֶת אֶת הַשּׁוּרָה: **אֶת־שְׁנֵי נְעָרָיו.** (ב״ר) יִשְׁמָעֵאל וֶאֱלִיעֶזֶר, שֶׁאֵין אָדָם חָשׁוּב רַשַּׁאי לָצֵאת לַדֶּרֶךְ בְּלֹא ב׳ אֲנָשִׁים, שֶׁאִם יִצְטָרֵךְ הָאֶחָד לִנְקָבָיו וְיִתְרַחֵק, יִהְיֶה הַשֵּׁנִי עִמּוֹ: **וַיְבַקַּע.** תַּרְגּוּמוֹ וְצַלַּח, כְּמוֹ: (שמואל ב יח) ״וְצָלְחוּ הַיַּרְדֵּן״, לְשׁוֹן בִּקּוּעַ, סינדר״א בְּלַעַ״ז: **(ד) בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי.** לָמָּה אֵחַר מִלְּהַרְאוֹתוֹ מִיָּד, כְּדֵי שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: ׳הֵמָּמוֹ וְעִרְבְּבוֹ פִּתְאֹם וְטָרַף דַּעְתּוֹ, וְאִלּוּ הָיָה לוֹ שָׁהוּת לְהִמָּלֵךְ אֶל לִבּוֹ, לֹא הָיָה עוֹשֶׂה׳: **וַיַּרְא אֶת־הַמָּקוֹם.** רָאָה עָנָן קָשׁוּר עַל הָהָר: **(ה) עַד־כֹּה.** כְּלוֹמַר דֶּרֶךְ מוּעָט, לַמָּקוֹם אֲשֶׁר לְפָנֵינוּ. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: ׳אֶרְאֶה הֵיכָן הוּא מַה שֶּׁאָמַר לִי הַמָּקוֹם: ״כֹּה יִהְיֶה זַרְעֶךָ״׳: **וְנָשׁוּבָה.** נִתְנַבֵּא שֶׁיָּשׁוּבוּ שְׁנֵיהֶם: **(ו) הַמַּאֲכֶלֶת.** סַכִּין, עַל שֵׁם שֶׁאוֹכֶלֶת אֶת הַבָּשָׂר, כְּמָה דְתֵימָא: (דברים לב) ״וְחַרְבִּי תֹּאכַל בָּשָׂר״, וְשֶׁמַּכְשֶׁרֶת בָּשָׂר לַאֲכִילָה. דָּבָר אַחֵר: זֹאת, נִקְרֵאת ׳מַאֲכֶלֶת׳, עַל שֵׁם שֶׁיִּשְׂרָאֵל אוֹכְלִים מִתַּן שְׂכָרָהּ: **וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו.** אַבְרָהָם, שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ שֶׁהוֹלֵךְ לִשְׁחֹט אֶת בְּנוֹ, הָיָה הוֹלֵךְ בְּרָצוֹן וְשִׂמְחָה כְּיִצְחָק, שֶׁלֹּא הָיָה מַרְגִּישׁ בַּדָּבָר: תורה ז **(ח) יִרְאֶה־לּוֹ הַשֶּׂה.** כְּלוֹמַר יִרְאֶה וְיִבְחַר לוֹ

לוֹ הַשֵּׁה לְעֹלָה בְּנִי וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו רש״י׃
ט וַיָּבֹאוּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר־לוֹ הָאֱלֹהִים
וַיִּבֶן שָׁם אַבְרָהָם אֶת־הַמִּזְבֵּחַ וַיַּעֲרֹךְ אֶת־
הָעֵצִים וַיַּעֲקֹד אֶת־יִצְחָק בְּנוֹ וַיָּשֶׂם אֹתוֹ
עַל־הַמִּזְבֵּחַ מִמַּעַל לָעֵצִים רש״י׃ י וַיִּשְׁלַח
אַבְרָהָם אֶת־יָדוֹ וַיִּקַּח אֶת־הַמַּאֲכֶלֶת לִשְׁחֹט
אֶת־בְּנוֹ׃ יא וַיִּקְרָא אֵלָיו מַלְאַךְ יְהוָה מִן־
הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם | אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר
הִנֵּנִי רש״י׃ יב וַיֹּאמֶר אַל־תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל־הַנַּעַר
וְאַל־תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה כִּי | עַתָּה יָדַעְתִּי
כִּי־יְרֵא אֱלֹהִים אַתָּה וְלֹא חָשַׂכְתָּ אֶת־בִּנְךָ
אֶת־יְחִידְךָ מִמֶּנִּי רש״י׃ יג וַיִּשָּׂא אַבְרָהָם אֶת־

ט וְאָתוּ לְאַתְרָא דִּי אֲמַר לֵהּ יְיָ
וּבְנָא תַמָּן אַבְרָהָם יָת מַדְבְּחָא
וְסַדַּר יָת אָעַיָּא וַעֲקַד יָת יִצְחָק
בְּרֵהּ וְשַׁוִּי יָתֵהּ עַל מַדְבְּחָא עֵיל
מִן אָעַיָּא׃ י וְאוֹשֵׁיט אַבְרָהָם יָת
יְדֵהּ וּנְסִיב יָת סַכִּינָא לְמֵיכַס יָת
בְּרֵהּ׃ יא וּקְרָא לֵהּ מַלְאָכָא דַיְיָ
מִן שְׁמַיָּא וַאֲמַר אַבְרָהָם אַבְרָהָם
וַאֲמַר הָא אֲנָא׃ יב וַאֲמַר לָא
תּוֹשֵׁיט יְדָךְ לְעוּלֵימָא וְלָא תַעְבֵּד
לֵהּ מִדָּעָם אֲרֵי כְּעַן יְדַעְנָא (נ״י
יְדָעִית) אֲרֵי דַחֲלָא דַיְיָ אַתְּ וְלָא
מְנַעְתְּ יָת בְּרָךְ יָת יְחִידָךְ מִנִּי׃
יג וּזְקַף אַבְרָהָם יָת עֵינוֹהִי בָּתַר
אִלֵּין וַחֲזָא וְהָא דִכְרָא בָּתַר אֲחִיד
בְּאִילָנָא בְּקַרְנוֹהִי וַאֲזַל אַבְרָהָם
וּנְסִיב יָת דִּכְרָא וְאַסְקֵהּ לַעֲלָתָא

רש״י

הַשֵּׁה, וְאִם אֵין שֶׂה, לְעֹלָה בְּנִי. וְאַף עַל פִּי שֶׁהֵבִין יִצְחָק שֶׁהוּא הוֹלֵךְ לְהִשָּׁחֵט: ״וַיֵּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו״, בְּלֵב שָׁוֶה: **(ט) וַיַּעֲקֹד.** (שבת נד) יָדָיו וְרַגְלָיו מֵאַחוֹרָיו, הַיָּדַיִם וְהָרַגְלַיִם בְּיַחַד הִיא עֲקֵדָה, וְהוּא לְשׁוֹן ״עֲקֵדִים״, שֶׁהָיוּ קַרְסֻלֵּיהֶם לְבָנִים, מָקוֹם שֶׁעוֹקְדִין אוֹתָן בּוֹ, הָיָה נִכָּר: תורה י **(יא) אַבְרָהָם. אַבְרָהָם.** לְשׁוֹן חִבָּה הוּא שֶׁכּוֹפֵל אֶת שְׁמוֹ: **(יב) אַל־תִּשְׁלַח.** לִשְׁחֹט, אָמַר לוֹ: ׳אִם כֵּן לְחִנָּם בָּאתִי לְכָאן, אֶעֱשֶׂה בּוֹ חַבָּלָה וְאוֹצִיא מִמֶּנּוּ מְעַט דָּם׳, אָמַר לוֹ: ״אַל־תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה״, אַל תַּעַשׂ בּוֹ מוּם: **כִּי עַתָּה יָדַעְתִּי.** אָמַר רַבִּי אַבָּא: אָמַר לוֹ אַבְרָהָם: ׳אַפְרֵשׁ לְפָנֶיךָ אֶת שִׂיחָתִי: אֶתְמֹל, אָמַרְתָּ לִי: ״כִּי בְיִצְחָק יִקָּרֵא לְךָ זָרַע״, וְחָזַרְתָּ וְאָמַרְתָּ: ״קַח־נָא אֶת־בִּנְךָ״. עַכְשָׁו, אַתָּה אוֹמֵר לִי: ״אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל־הַנַּעַר״׳, אָמַר לוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא: ״׳לֹא אֲחַלֵּל בְּרִיתִי וּמוֹצָא שְׂפָתַי לֹא אֲשַׁנֶּה״, כְּשֶׁאָמַרְתִּי לְךָ ׳קַח׳, מוֹצָא שְׂפָתַי לֹא אֲשַׁנֶּה, ׳לֹא אָמַרְתִּי לְךָ שְׁחָטֵהוּ׳, אֶלָּא ״הַעֲלֵהוּ״, אַסַּקְתִּיהּ אַחֲתֵיהּ׳: **כִּי עַתָּה יָדַעְתִּי.** מֵעַתָּה, יֵשׁ לִי מַה לְהָשִׁיב לַשָּׂטָן וְלָאֻמּוֹת הַתְּמֵהִים: מַה הִיא חִבָּתִי אֶצְלְךָ. יֵשׁ לִי פִּתְחוֹן פֶּה עַכְשָׁו, שֶׁרוֹאִים: ״כִּי יְרֵא אֱלֹהִים אַתָּה״: **(יג) וְהִנֵּה־אַיִל.** מוּכָן הָיָה לְכָךְ מִשֵּׁשֶׁת יְמֵי בְּרֵאשִׁית: **אַחַר.** אַחֲרֵי שֶׁאָמַר לוֹ הַמַּלְאָךְ: ״אַל תִּשְׁלַח יָדְךָ״, רָאָהוּ כְּשֶׁהוּא נֶאֱחָז וְהוּא שֶׁמְּתַרְגְּמִינָן: וּזְקַף אַבְרָהָם יָת עֵינוֹהִי בָּתַר אִלֵּין (סְפָרִים אֲחֵרִים: וּלְפִי הָאַגָּדָה: אַחַר כָּל דִּבְרֵי הַמַּלְאָךְ וְהַשְּׁכִינָה וְאַחַר טַעֲנוֹתָיו שֶׁל אַבְרָהָם): **בַּסְּבַךְ.** אִילָן: **בְּקַרְנָיו.** שֶׁהָיָה רָץ אֵצֶל אַבְרָהָם וְהַשָּׂטָן סוֹבְכוֹ וּמְעַרְבְּבוֹ בָּאִילָנוֹת: **תַּחַת בְּנוֹ.** מֵאַחַר שֶׁכָּתוּב ״וַיַּעֲלֵהוּ לְעֹלָה״, לֹא חָסֵר הַמִּקְרָא כְּלוּם, מַהוּ ״תַּחַת בְּנוֹ״? עַל כָּל עֲבוֹדָה שֶׁעָשָׂה מִמֶּנּוּ הָיָה מִתְפַּלֵּל וְאוֹמֵר: ׳יְהִי רָצוֹן, שֶׁתְּהֵא זוֹ כְּאִלּוּ הִיא עֲשׂוּיָה בִּבְנִי, כְּאִלּוּ בְּנִי שָׁחוּט, כְּאִלּוּ דָּמוֹ זָרוּק, כְּאִלּוּ בְּנִי מֻפְשָׁט, כְּאִלּוּ הוּא נִקְטָר

עֵינָיו וַיַּרְא וְהִנֵּה־אַיִל אַחַר נֶאֱחַז בַּסְּבַךְ
בְּקַרְנָיו וַיֵּלֶךְ אַבְרָהָם וַיִּקַּח אֶת־הָאַיִל וַיַּעֲלֵהוּ
לְעֹלָה תַּחַת בְּנוֹ רס״י׃ יד וַיִּקְרָא אַבְרָהָם שֵׁם־
הַמָּקוֹם הַהוּא יְהוָה | יִרְאֶה אֲשֶׁר יֵאָמֵר הַיּוֹם
בְּהַר יְהוָה יֵרָאֶה רס״י׃ טו וַיִּקְרָא מַלְאַךְ יְהוָה
אֶל־אַבְרָהָם שֵׁנִית מִן־הַשָּׁמָיִם׃ טז וַיֹּאמֶר בִּי
נִשְׁבַּעְתִּי נְאֻם־יְהוָה כִּי יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ
אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא חָשַׂכְתָּ אֶת־בִּנְךָ אֶת־
יְחִידֶךָ׃ יז כִּי־בָרֵךְ אֲבָרֶכְךָ וְהַרְבָּה אַרְבֶּה אֶת־
זַרְעֲךָ כְּכוֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכַחוֹל אֲשֶׁר עַל־שְׂפַת
הַיָּם וְיָרַשׁ זַרְעֲךָ אֵת שַׁעַר אֹיְבָיו רס״י׃
יח וְהִתְבָּרְכוּ בְזַרְעֲךָ כֹּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ עֵקֶב אֲשֶׁר
שָׁמַעְתָּ בְּקֹלִי׃ יט וַיָּשָׁב אַבְרָהָם אֶל־נְעָרָיו
וַיָּקֻמוּ וַיֵּלְכוּ יַחְדָּו אֶל־בְּאֵר שָׁבַע וַיֵּשֶׁב
אַבְרָהָם בִּבְאֵר שָׁבַע רס״י׃ פ מפטיר כ וַיְהִי אַחֲרֵי
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֻּגַּד לְאַבְרָהָם לֵאמֹר הִנֵּה
יָלְדָה מִלְכָּה גַּם־הִוא בָנִים לְנָחוֹר אָחִיךָ רס״י׃ כא אֶת־עוּץ בְּכֹרוֹ

חֲלַף בְּרֵהּ׃ יד וּפְלַח וְצַלִּי אַבְרָהָם תַּמָּן בְּאַתְרָא הַהוּא וַאֲמַר קֳדָם יְיָ הָכָא יְהוֹן פַּלְחַן דָּרַיָּא בְּכֵן יִתְאַמַּר בְּיוֹמָא הָדֵין בְּטוּרָא הָדֵין אַבְרָהָם קֳדָם יְיָ פְּלַח׃ טו וּקְרָא מַלְאָכָא דַיְיָ לְאַבְרָהָם תִּנְיָנוּת מִן שְׁמַיָּא׃ טז וַאֲמַר בְּמֵימְרִי קַיֵּמִית אֲמַר יְיָ אֲרֵי חֲלַף דִּי עֲבַדְתָּא יָת פִּתְגָּמָא הָדֵין וְלָא מְנַעְתָּא יָת בְּרָךְ יָת יְחִידָךְ׃ יז אֲרֵי בָרָכָא אֲבָרְכִנָּךְ וְאַסְגָּאָה אַסְגֵּי יָת בְּנָךְ כְּכוֹכְבֵי שְׁמַיָּא וּכְחָלָא דִּי עַל כֵּיף יַמָּא וְיִרְתּוּן בְּנָיךְ יָת קִרְוֵי סַנְאֵיהוֹן׃ יח וְיִתְבָּרְכוּן בְּדִיל בְּנָיךְ כֹּל עַמְמַיָּא דְּאַרְעָא חֲלַף דִּי קַבֵּלְתָּא לְמֵימְרִי׃ יט וְתַב אַבְרָהָם לְוַת עוּלֵימוֹהִי וְקָמוּ וַאֲזָלוּ כַּחֲדָא לְבֵאר שָׁבַע וִיתִיב אַבְרָהָם בְּבֵאר שָׁבַע׃ כ וַהֲוָה בָּתַר פִּתְגָּמַיָּא הָאִלֵּין וְאִתְחֲוָא לְאַבְרָהָם לְמֵימָר הָא יְלִידַת מִלְכָּה אַף הִיא בְּנִין לְנָחוֹר אָחוּךְ׃ כא יָת עוּץ בּוּכְרֵהּ וְיָת בּוּז אָחוּהִי וְיָת קְמוּאֵל אֲבוּהִי

רש״י

וְנַעֲשָׂה דֶּשֶׁן׃ **(יד) ה׳ יִרְאֶה.** פְּשׁוּטוֹ כְּתַרְגּוּמוֹ: ה׳ יִבְחַר וְיִרְאֶה לוֹ אֶת הַמָּקוֹם הַזֶּה לְהַשְׁרוֹת בּוֹ שְׁכִינָתוֹ וּלְהַקְרִיב כָּאן קָרְבָּנוֹת: **אֲשֶׁר יֵאָמֵר הַיּוֹם.** שֶׁיֹּאמְרוּ לִימֵי הַדּוֹרוֹת עָלָיו: ״בְּהַר זֶה יֵרָאֶה״ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, לְעַמּוֹ: **הַיּוֹם.** הַיָּמִים הָעֲתִידִין כְּמוֹ: ״עַד הַיּוֹם הַזֶּה״, שֶׁבְּכָל הַמִּקְרָא, שֶׁכָּל הַדּוֹרוֹת הַבָּאִים הַקּוֹרְאִים אֶת הַמִּקְרָא הַזֶּה, אוֹמְרִים: ׳עַד הַיּוֹם הַזֶּה׳, עַל הַיּוֹם שֶׁעוֹמְדִים בּוֹ. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: ה׳ יִרְאֶה עֲקֵדָה זוֹ לִסְלֹחַ לְיִשְׂרָאֵל בְּכָל שָׁנָה וּלְהַצִּילָם מִן הַפֻּרְעָנוּת, כְּדֵי שֶׁיֵּאָמֵר הַיּוֹם הַזֶּה בְּכָל הַדּוֹרוֹת הַבָּאִים ״בְּהַר ה׳ יֵרָאֶה״, אֶפְרוֹ שֶׁל יִצְחָק צָבוּר וְעוֹמֵד לְכַפָּרָה: תורה טו **(יז) בָּרֵךְ אֲבָרֶכְךָ.** אַחַת לָאָב וְאַחַת לַבֵּן: **וְהַרְבָּה אַרְבֶּה.** אַחַת לָאָב וְאַחַת לַבֵּן: תורה יח **(יט) וַיֵּשֶׁב אַבְרָהָם בִּבְאֵר שָׁבַע.** לֹא יְשִׁיבָה מַמָּשׁ, שֶׁהֲרֵי בְּחֶבְרוֹן הָיָה יוֹשֵׁב י״ב שָׁנִים. לִפְנֵי עֲקֵדָתוֹ שֶׁל יִצְחָק יָצָא מִבְּאֵר שֶׁבַע וְהָלַךְ לוֹ לְחֶבְרוֹן, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: ״וַיָּגָר אַבְרָהָם בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים יָמִים רַבִּים״, מְרֻבִּים מִשֶּׁל חֶבְרוֹן הָרִאשׁוֹנִים, וְהֵם כ״ו שָׁנָה, כְּמוֹ שֶׁפֵּרַשְׁנוּ לְמַעְלָה: **(כ) אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֻּגַּד וְגוֹ׳.** בְּשׁוּבוֹ מֵהַר

דַּאֲרָם: כב וְיָת כֶּשֶׂד וְיָת חֲזוֹ וְיָת פִּלְדָּשׁ וְיָת יִדְלָף וְיָת בְּתוּאֵל: כג וּבְתוּאֵל אוֹלִיד יָת רִבְקָה תְּמַנְיָא אִלֵּין יְלִידַת מִלְכָּה לְנָחוֹר אֲחוּהִי דְּאַבְרָהָם: כד וּלְחֵנָתֵהּ וּשְׁמַהּ רְאוּמָה וִילִידַת אַף הִיא יָת טֶבַח וְיָת גַּחַם וְיָת תַּחַשׁ וְיָת מַעֲכָה: פ פ פ

וְאֶת־בּוּז אָחִיו וְאֶת־קְמוּאֵל אֲבִי אֲרָם: כב וְאֶת־כֶּשֶׂד וְאֶת־חֲזוֹ וְאֶת־פִּלְדָּשׁ וְאֶת־יִדְלָף וְאֵת בְּתוּאֵל: כג וּבְתוּאֵל יָלַד אֶת־רִבְקָה שְׁמֹנֶה אֵלֶּה יָלְדָה מִלְכָּה לְנָחוֹר אֲחִי אַבְרָהָם רש״י: כד וּפִילַגְשׁוֹ וּשְׁמָהּ רְאוּמָה וַתֵּלֶד גַּם־הִוא אֶת־טֶבַח וְאֶת־גַּחַם וְאֶת־תַּחַשׁ וְאֶת־מַעֲכָה: פפפ קמ״ז פסוקים. אמנו״ן סימן.

רש״י

הַמּוֹרִיָּה, הָיָה אַבְרָהָם מְהַרְהֵר וְאוֹמֵר: ׳אִלּוּ הָיָה בְּנִי שָׁחוּט כְּבָר, הָיָה הוֹלֵךְ בְּלֹא בָּנִים, הָיָה לִי לְהַשִּׂיאוֹ אִשָּׁה מִבְּנוֹת עָנֵר, אֶשְׁכֹּל וּמַמְרֵא׳, בִּשְׂרוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא, שֶׁנּוֹלְדָה רִבְקָה בַּת זוּגוֹ, וְזֶהוּ ״אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה״, הִרְהוּרֵי דְּבָרִים שֶׁהָיוּ עַל יְדֵי עֲקֵדָה: **גַּם־הִוא**. אַף הִיא הִשְׁוְתָה מִשְׁפְּחוֹתֶיהָ לְמִשְׁפְּחוֹת אַבְרָהָם גַּם כֵּן, מָה אַבְרָהָם י״ב שְׁבָטִים שֶׁיָּצְאוּ מִיַּעֲקֹב: ח׳ בְּנֵי הַגְּבִירוֹת וְד׳ בְּנֵי הַשְּׁפָחוֹת, אַף אֵלּוּ, ח׳ בְּנֵי גְּבִירוֹת וְד׳ בְּנֵי פִּלֶגֶשׁ: תורה כא

(כג) וּבְתוּאֵל יָלַד אֶת־רִבְקָה. כָּל הַיּוּחֲסִין הַלָּלוּ לֹא נִכְתְּבוּ, אֶלָּא בִּשְׁבִיל פָּסוּק זֶה: תורה כד

חסלת פרשת וירא

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵץ־חַיִּים הִיא לַמַּחֲזִיקִים בָּהּ, וְתֹמְכֶיהָ מְאֻשָּׁר. דְּרָכֶיהָ דַרְכֵי־נֹעַם, וְכָל־נְתִיבֹתֶיהָ שָׁלוֹם. אֹרֶךְ יָמִים בִּימִינָהּ, בִּשְׂמֹאלָהּ עֹשֶׁר וְכָבוֹד. יְיָ חָפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יַגְדִּיל תּוֹרָה וְיַאְדִּיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפניה

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בִּנְבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בֶּאֱמֶת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבִנְבִיאֵי הָאֱמֶת וָצֶדֶק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו״ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

ד א וְאִשָּׁה אַחַת מִנְּשֵׁי בְנֵי־הַנְּבִיאִים צָעֲקָה אֶל־אֱלִישָׁע לֵאמֹר עַבְדְּךָ אִישִׁי מֵת וְאַתָּה
יָדַעְתָּ כִּי עַבְדְּךָ הָיָה יָרֵא אֶת־יְהוָה וְהַנּשֶׁה בָּא לָקַחַת אֶת־שְׁנֵי יְלָדַי לוֹ לַעֲבָדִים: ב וַיֹּאמֶר
אֵלֶיהָ אֱלִישָׁע מָה אֶעֱשֶׂה־לָּךְ הַגִּידִי לִי מַה־יֶּשׁ־לָךְ בַּבָּיִת וַתֹּאמֶר אֵין לְשִׁפְחָתְךָ כֹל בַּבַּיִת
כִּי אִם־אָסוּךְ שָׁמֶן: ג וַיֹּאמֶר לְכִי שַׁאֲלִי־לָךְ כֵּלִים מִן־הַחוּץ מֵאֵת כָּל־שְׁכֵנָיִךְ כֵּלִים רֵקִים
אַל־תַּמְעִיטִי: ד וּבָאת וְסָגַרְתְּ הַדֶּלֶת בַּעֲדֵךְ וּבְעַד־בָּנַיִךְ וְיָצַקְתְּ עַל כָּל־הַכֵּלִים הָאֵלֶּה
וְהַמָּלֵא תַּסִּיעִי: ה וַתֵּלֶךְ מֵאִתּוֹ וַתִּסְגֹּר הַדֶּלֶת בַּעֲדָהּ וּבְעַד בָּנֶיהָ הֵם מַגִּישִׁים אֵלֶיהָ וְהִיא
מוֹצֶקֶת: ו וַיְהִי | כִּמְלֹאת הַכֵּלִים וַתֹּאמֶר אֶל־בְּנָהּ הַגִּישָׁה אֵלַי עוֹד כֶּלִי וַיֹּאמֶר אֵלֶיהָ אֵין
עוֹד כֶּלִי וַיַּעֲמֹד הַשָּׁמֶן: ז וַתָּבֹא וַתַּגֵּד לְאִישׁ הָאֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לְכִי מִכְרִי אֶת־הַשָּׁמֶן וְשַׁלֵּמִי
אֶת־נִשְׁיֵךְ וְאַתְּ וּבָנַיִךְ תִּחְיֶי בַּנּוֹתָר: ח וַיְהִי הַיּוֹם וַיַּעֲבֹר אֱלִישָׁע אֶל־שׁוּנֵם וְשָׁם אִשָּׁה גְדוֹלָה
וַתַּחֲזֵק־בּוֹ לֶאֱכָל־לָחֶם וַיְהִי מִדֵּי עָבְרוֹ יָסֹר שָׁמָּה לֶאֱכָל־לָחֶם: ט וַתֹּאמֶר אֶל־אִישָׁהּ הִנֵּה־נָא
יָדַעְתִּי כִּי אִישׁ אֱלֹהִים קָדוֹשׁ הוּא עֹבֵר עָלֵינוּ תָּמִיד: י נַעֲשֶׂה־נָּא עֲלִיַּת־קִיר קְטַנָּה וְנָשִׂים
לוֹ שָׁם מִטָּה וְשֻׁלְחָן וְכִסֵּא וּמְנוֹרָה וְהָיָה בְּבֹאוֹ אֵלֵינוּ יָסוּר שָׁמָּה: יא וַיְהִי הַיּוֹם וַיָּבֹא שָׁמָּה
וַיָּסַר אֶל־הָעֲלִיָּה וַיִּשְׁכַּב־שָׁמָּה: יב וַיֹּאמֶר אֶל־גֵּיחֲזִי נַעֲרוֹ קְרָא לַשּׁוּנַמִּית הַזֹּאת וַיִּקְרָא לָהּ
וַתַּעֲמֹד לְפָנָיו: יג וַיֹּאמֶר לוֹ אֱמָר־נָא אֵלֶיהָ הִנֵּה חָרַדְתְּ | אֵלֵינוּ אֶת־כָּל־הַחֲרָדָה הַזֹּאת מֶה
לַעֲשׂוֹת לָךְ הֲיֵשׁ לְדַבֶּר־לָךְ אֶל־הַמֶּלֶךְ אוֹ אֶל־שַׂר הַצָּבָא וַתֹּאמֶר בְּתוֹךְ עַמִּי אָנֹכִי יֹשֶׁבֶת:
יד וַיֹּאמֶר וּמֶה לַעֲשׂוֹת לָהּ וַיֹּאמֶר גֵּיחֲזִי אֲבָל בֵּן אֵין־לָהּ וְאִישָׁהּ זָקֵן: טו וַיֹּאמֶר קְרָא־לָהּ
וַיִּקְרָא לָהּ וַתַּעֲמֹד בַּפֶּתַח: טז וַיֹּאמֶר לַמּוֹעֵד הַזֶּה כָּעֵת חַיָּה אַתְּ חֹבֶקֶת בֵּן וַתֹּאמֶר אַל־אֲדֹנִי
אִישׁ הָאֱלֹהִים אַל־תְּכַזֵּב בִּשְׁפְחָתֶךָ: יז וַתַּהַר הָאִשָּׁה וַתֵּלֶד בֵּן לַמּוֹעֵד הַזֶּה כָּעֵת חַיָּה
אֲשֶׁר־דִּבֶּר אֵלֶיהָ אֱלִישָׁע: יח וַיִּגְדַּל הַיֶּלֶד וַיְהִי הַיּוֹם וַיֵּצֵא אֶל־אָבִיו אֶל־הַקֹּצְרִים: יט וַיֹּאמֶר
אֶל־אָבִיו רֹאשִׁי | רֹאשִׁי וַיֹּאמֶר אֶל־הַנַּעַר שָׂאֵהוּ אֶל־אִמּוֹ: כ וַיִּשָּׂאֵהוּ וַיְבִיאֵהוּ אֶל־אִמּוֹ
וַיֵּשֶׁב עַל־בִּרְכֶּיהָ עַד־הַצָּהֳרַיִם וַיָּמֹת: כא וַתַּעַל וַתַּשְׁכִּבֵהוּ עַל־מִטַּת אִישׁ הָאֱלֹהִים וַתִּסְגֹּר
בַּעֲדוֹ וַתֵּצֵא: כב וַתִּקְרָא אֶל־אִישָׁהּ וַתֹּאמֶר שִׁלְחָה נָא לִי אֶחָד מִן־הַנְּעָרִים וְאַחַת הָאֲתֹנוֹת
וְאָרוּצָה עַד־אִישׁ הָאֱלֹהִים וְאָשׁוּבָה: כג וַיֹּאמֶר מַדּוּעַ אַתְּ הֹלֶכֶת אֵלָיו הַיּוֹם לֹא־חֹדֶשׁ וְלֹא
שַׁבָּת וַתֹּאמֶר שָׁלוֹם: כד וַתַּחֲבֹשׁ הָאָתוֹן וַתֹּאמֶר אֶל־נַעֲרָהּ נְהַג וָלֵךְ אַל־תַּעֲצָר־לִי לִרְכֹּב
כִּי אִם־אָמַרְתִּי לָךְ: כה וַתֵּלֶךְ וַתָּבֹא אֶל־אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל־הַר הַכַּרְמֶל וַיְהִי כִּרְאוֹת
אִישׁ־הָאֱלֹהִים אוֹתָהּ מִנֶּגֶד וַיֹּאמֶר אֶל־גֵּיחֲזִי נַעֲרוֹ הִנֵּה הַשּׁוּנַמִּית הַלָּז: כו עַתָּה רוּץ־נָא
לִקְרָאתָהּ וֱאֱמָר־לָהּ הֲשָׁלוֹם לָךְ הֲשָׁלוֹם לְאִישֵׁךְ הֲשָׁלוֹם לַיֶּלֶד וַתֹּאמֶר שָׁלוֹם: כז וַתָּבֹא
אֶל־אִישׁ הָאֱלֹהִים אֶל־הָהָר וַתַּחֲזֵק בְּרַגְלָיו וַיִּגַּשׁ גֵּיחֲזִי לְהָדְפָהּ וַיֹּאמֶר אִישׁ הָאֱלֹהִים

הַרְפֵּה־לָהּ כִּי־נַפְשָׁהּ מָרָה־לָּהּ וַיהוָה הֶעְלִים מִמֶּנִּי וְלֹא הִגִּיד לִי: כח וַתֹּאמֶר הַשָּׁאֲלָתִי בֵן מֵאֵת אֲדֹנִי הֲלֹא אָמַרְתִּי לֹא תַשְׁלֶהָ אֹתִי: כט וַיֹּאמֶר לְגֵיחֲזִי חֲגֹר מָתְנֶיךָ וְקַח מִשְׁעַנְתִּי בְיָדְךָ וָלֵךְ כִּי־תִמְצָא אִישׁ לֹא תְבָרְכֶנּוּ וְכִי־יְבָרֶכְךָ אִישׁ לֹא תַעֲנֶנּוּ וְשַׂמְתָּ מִשְׁעַנְתִּי עַל־פְּנֵי הַנָּעַר: ל וַתֹּאמֶר אֵם הַנַּעַר חַי־יְהוָה וְחֵי־נַפְשֶׁךָ אִם־אֶעֱזָבֶךָּ וַיָּקָם וַיֵּלֶךְ אַחֲרֶיהָ: לא וְגֵחֲזִי עָבַר לִפְנֵיהֶם וַיָּשֶׂם אֶת־הַמִּשְׁעֶנֶת עַל־פְּנֵי הַנַּעַר וְאֵין קוֹל וְאֵין קָשֶׁב וַיָּשָׁב לִקְרָאתוֹ וַיַּגֶּד־לוֹ לֵאמֹר לֹא הֵקִיץ הַנָּעַר: לב וַיָּבֹא אֱלִישָׁע הַבָּיְתָה וְהִנֵּה הַנַּעַר מֵת מֻשְׁכָּב עַל־מִטָּתוֹ: לג וַיָּבֹא וַיִּסְגֹּר הַדֶּלֶת בְּעַד שְׁנֵיהֶם וַיִּתְפַּלֵּל אֶל־יְהוָה: לד וַיַּעַל וַיִּשְׁכַּב עַל־הַיֶּלֶד וַיָּשֶׂם פִּיו עַל־פִּיו וְעֵינָיו עַל־עֵינָיו וְכַפָּיו עַל־כַּפָּיו וַיִּגְהַר עָלָיו וַיִּחַם בְּשַׂר הַיָּלֶד: לה וַיָּשָׁב וַיֵּלֶךְ בַּבַּיִת אַחַת הֵנָּה וְאַחַת הֵנָּה וַיַּעַל וַיִּגְהַר עָלָיו וַיִּזּוֹרֶר הַנַּעַר עַד־שֶׁבַע פְּעָמִים וַיִּפְקַח הַנַּעַר אֶת־עֵינָיו: לו וַיִּקְרָא אֶל־גֵּיחֲזִי וַיֹּאמֶר קְרָא אֶל־הַשֻּׁנַמִּית הַזֹּאת וַיִּקְרָאֶהָ וַתָּבֹא אֵלָיו וַיֹּאמֶר שְׂאִי בְנֵךְ: לז וַתָּבֹא וַתִּפֹּל עַל־רַגְלָיו וַתִּשְׁתַּחוּ אָרְצָה וַתִּשָּׂא אֶת־בְּנָהּ וַתֵּצֵא:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דְּבָרָיו אֱמֶת וָצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדָבָר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אָחוֹר לֹא יָשׁוּב רֵיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אָתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיֵּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נֶפֶשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׂמֵּחַ בִּמְהֵרָה בְיָמֵינוּ. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׂמֵּחַ צִיּוֹן בְּבָנֶיהָ:

שַׂמְּחֵנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא עַבְדֶּךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֶךָ, בִּמְהֵרָה יָבוֹא וְיָגֵל לִבֵּנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנְחֲלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קָדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שֶׁלֹּא יִכְבֶּה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מָגֵן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שֶׁנָּתַתָּ לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ לִקְדֻשָּׁה וְלִמְנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתִפְאָרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתָךְ. יִתְבָּרַךְ שִׁמְךָ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

לוח זמנים לשבוע פרשת וירא בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
באר שבע (ח)	5:53	5:58	8:04	8:07	8:37	8:39	9:32	9:34	16:55	16:50	17:20	17:15	16:31	17:25
חיפה (ח)	5:54	5:59	8:05	8:07	8:37	8:39	9:32	9:34	16:52	16:47	17:17	17:12	16:18	17:22
ירושלים (ח)	5:50	5:55	8:03	8:06	8:34	8:37	9:30	9:32	16:54	16:50	17:19	17:15	16:10	17:22
תל אביב (ח)	5:55	6:00	8:05	8:08	8:38	8:40	9:33	9:35	16:53	16:49	17:18	17:13	16:29	17:24
אוסטריה וינה (ח)	6:36	6:45	8:33	8:38	9:05	9:09	9:56	9:59	16:40	16:31	17:10	17:02	16:14	17:15
אוסטרליה מלבורן (ק)	6:10	6:04	9:03	9:00	9:35	9:32	10:45	10:43	19:58	20:04	20:25	20:32	19:45	20:44
אוקראינה אודסה (ח)	6:36	6:45	8:34	8:38	9:06	9:10	9:57	10:00	16:45	16:36	17:14	17:06	16:20	17:10
אוק. דנייפרופטרובסק (ח)	6:23	6:32	8:19	8:23	8:51	8:55	9:42	9:45	16:23	16:14	16:54	16:46	15:58	16:50
אוק. ז'יטומיר (ח)	6:53	7:03	8:46	8:51	9:19	9:24	10:09	10:12	16:44	16:34	17:16	17:06	16:17	17:10
אוקראינה קייב (ח)	6:45	6:55	8:39	8:44	9:11	9:16	10:01	10:05	16:37	16:27	17:09	17:00	16:11	17:04
אוקראינה דונייצק (ח)	6:10	6:19	8:07	8:12	8:39	8:44	9:30	9:33	16:14	16:05	16:45	16:36	15:48	16:40
איטליה מילאנו (ח)	7:00	7:08	8:59	9:03	9:31	9:35	10:23	10:26	17:13	17:05	17:43	17:35	16:49	17:49
אקוואדור קיטו (ח)	5:46	5:46	8:20	8:20	8:50	8:50	9:52	9:52	18:09	18:09	18:30	18:31	17:51	18:35
ארגנטינה ב. איירס (ח)	5:49	5:44	8:39	8:36	9:11	9:09	10:20	10:18	19:25	19:31	19:51	19:57	19:12	20:10
ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)	6:26	6:18	9:24	9:21	9:55	9:52	11:06	11:04	20:32	20:40	21:01	21:09	20:20	21:13
ארה"ב בולטימור (ח)	6:32	6:39	8:36	8:40	9:09	9:12	10:03	10:05	17:07	17:01	17:34	17:28	16:44	17:32
ארה"ב ברוקלין נ.י. (ח)	6:23	6:30	8:27	8:31	8:59	9:03	9:52	9:55	16:56	16:49	17:23	17:17	16:32	17:28
ארה"ב ג'רסי (ח)	6:24	6:31	8:27	8:31	9:00	9:03	9:53	9:55	16:55	16:48	17:22	17:16	16:31	17:28
ארה"ב דטרויט (ח)	7:02	7:09	9:05	9:09	9:37	9:40	10:30	10:32	17:29	17:22	17:57	17:50	17:05	18:02
ארה"ב היוסטן (ח)	6:32	6:37	8:44	8:47	9:16	9:19	10:13	10:14	17:37	17:33	18:01	17:57	17:16	18:07
ארה"ב לוס אנג'לס (ח)	6:09	6:14	8:19	8:22	8:51	8:53	9:46	9:48	17:04	16:58	17:29	17:24	16:41	17:33
ארה"ב מיאמי (ח)	6:27	6:31	8:41	8:43	9:14	9:16	10:10	10:12	17:41	17:38	18:05	18:01	17:20	18:11
ארה"ב ניו הייבן (ח)	6:21	6:28	8:23	8:27	8:56	9:00	9:49	9:52	16:49	16:42	17:16	17:10	16:25	17:23
ארה"ב שיקאגו (ח)	6:18	6:26	8:23	8:27	8:54	8:58	9:47	9:50	16:49	16:42	17:17	17:10	16:25	17:21
בוליביה לא פאס (ח)	5:45	5:43	8:30	8:29	8:59	8:58	10:05	10:04	18:47	18:50	19:10	19:12	18:31	19:16
בלגיה אנטוורפן (ח)	7:33	7:43	9:25	9:30	9:57	10:02	10:47	10:50	17:18	17:08	17:51	17:41	16:51	17:58
בלגיה בריסל (ח)	7:31	7:41	9:24	9:30	9:56	10:01	10:46	10:50	17:20	17:10	17:53	17:43	16:54	17:59
בלרוס ליובאוויטש (ח)	6:55	7:07	8:43	8:50	9:15	9:21	10:03	10:07	16:23	16:11	16:58	16:47	15:55	16:51
ברזיל ס.פאולו (ח)	5:16	5:12	7:59	7:58	8:31	8:29	9:37	9:36	18:25	18:28	18:48	18:52	18:10	18:59
ברזיל ריו דה ז'נרו (ח)	5:02	4:59	7:46	7:45	8:17	8:16	9:24	9:23	18:10	18:14	18:34	18:38	17:55	18:45
בריטניה לונדון (ח)	6:50	7:01	8:43	8:48	9:15	9:20	10:04	10:08	16:37	16:27	17:10	17:00	16:10	17:16
בריטניה מנצ'סטר (ח)	7:05	7:16	8:54	9:00	9:26	9:32	10:15	10:19	16:40	16:28	17:14	17:03	16:12	17:20
גרמניה ברלין (ח)	7:00	7:11	8:50	8:56	9:23	9:28	10:12	10:15	16:39	16:29	17:13	17:03	16:12	17:07
גרמניה פרנקפורט (ח)	7:11	7:21	9:06	9:11	9:38	9:43	10:28	10:31	17:06	16:56	17:38	17:29	16:40	17:33
הודו בומביי (ח)	6:37	6:40	8:55	8:56	9:27	9:29	10:26	10:27	18:07	18:05	18:30	18:28	17:47	18:32
הודו פונה (ח)	6:31	6:33	8:50	8:52	9:22	9:24	10:21	10:22	18:05	18:03	18:28	18:26	17:45	18:30
הונגריה בודפשט (ח)	6:24	6:33	8:21	8:26	8:54	8:58	9:45	9:48	16:29	16:21	17:00	16:51	16:04	16:55
טורקיה איסטנבול (ח)	6:32	6:39	8:35	8:39	9:08	9:11	10:01	10:03	17:03	16:56	17:30	17:23	16:39	17:27
יוון אתונה (ח)	6:48	6:54	8:54	8:57	9:26	9:29	10:20	10:22	17:29	17:23	17:55	17:49	17:06	17:53
מולדובה קישינב (ח)	6:45	6:54	8:42	8:46	9:14	9:19	10:06	10:09	16:50	16:42	17:21	17:12	16:25	17:16

לוח זמנים לשבוע פרשת וירא בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש		
מקסיקו מ. סיטי (ח)	6:30	6:33	8:53	8:54	9:23	9:24	10:22	10:23	18:10	18:08	18:33	18:30	17:50	18:34
ניו זינלנד קרייסטצ'רץ'(ח)	5:09	5:01	8:06	8:02	8:39	8:35	9:50	9:48	19:18	19:26	19:47	19:56	19:05	20:00
נפאל קטמנדו (ח)	6:08	6:13	8:25	8:27	8:56	8:58	9:53	9:54	17:26	17:22	17:49	17:46	17:04	17:50
סינגפור סינגפור (ח)	6:44	6:44	9:11	9:11	9:44	9:44	10:45	10:45	18:53	18:53	19:14	19:14	18:35	19:18
פולין ורשא (ח)	6:27	6:38	8:20	8:25	8:51	8:57	9:40	9:44	16:11	16:00	16:44	16:34	15:44	16:38
פרו לימה (ח)	5:33	5:32	8:08	8:07	8:41	8:40	9:44	9:44	18:10	18:12	18:32	18:34	17:54	18:38
צרפת ליאון (ח)	7:17	7:25	9:17	9:21	9:48	9:53	10:40	10:43	17:31	17:23	18:00	17:53	17:06	18:06
צרפת פריז (ח)	7:34	7:43	9:30	9:35	10:02	10:07	10:52	10:56	17:34	17:25	18:05	17:56	17:08	18:10
קולומביה בוגוטה (ח)	5:33	5:34	8:05	8:05	8:35	8:35	9:36	9:37	17:46	17:46	18:08	18:08	17:28	18:12
קנדה טורונטו (ח)	6:50	6:57	8:51	8:55	9:23	9:27	10:16	10:18	17:12	17:04	17:40	17:33	16:47	17:45
קנדה מונטריאול (ח)	6:30	6:39	8:30	8:34	9:02	9:06	9:54	9:57	16:44	16:36	17:14	17:06	16:20	17:19
קפריסין לרנקה (ח)	6:05	6:11	8:12	8:15	8:45	8:48	9:40	9:41	16:52	16:47	17:18	17:13	16:30	17:17
רוסיה מוסקבה (ח)	7:30	7:43	9:18	9:25	9:49	9:56	10:37	10:41	16:55	16:43	17:31	17:20	16:27	17:37
רוסיה רוסטוב נא-דונו (ח)	7:02	7:11	8:59	9:03	9:31	9:35	10:22	10:25	17:07	16:58	17:37	17:29	16:42	17:33
שוייץ ציריך (ח)	7:04	7:13	9:03	9:08	9:35	9:39	10:26	10:29	17:14	17:05	17:44	17:36	16:48	17:48
תאילנד בנגקוק (ח)	6:10	6:12	8:31	8:32	9:04	9:05	10:03	10:04	17:53	17:51	18:15	18:13	17:33	18:17

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

סוף זמן קידוש לבנה באה"ק:
כל ליל ב' ט"ו בו

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי', ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר. תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחרי ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחרי הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וֵאלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעִידֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לִמְחוֹז חֶפְצֵנוּ לְחַיִּים וּלְשִׂמְחָה וּלְשָׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכַּף כָּל־אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיּוֹת רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל־פּוּרְעָנִיּוֹת הַמִּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לָעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל־מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתִתְּנֵנִי לְחֵן וּלְחֶסֶד וּלְרַחֲמִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל־רוֹאֵינוּ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסָדִים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תְּפִלָּתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תְּפִלַּת כָּל־פֶּה: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה:

לזכות

לוי שי׳ **הלוי** בן חנה

וזוגתו **שרח (אולגה)** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי׳ ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי וזוגתו **אורלי**

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי׳ הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא״ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

חיש הפצת המעיינות - פקס: 9606761 3 (972)

ת.ד. 2 כפר חב״ד 60840 ישראל - P.O.B 2 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail:Chish@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 :פקס www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00189
01/11/2009

P.P.
שולם
1949
תל אביב